

www.e-rara.ch

[Primus tomus]

www.e-rara.ch

Die Plattform e-rara.ch macht die in Schweizer Bibliotheken vorhandenen Drucke online verfügbar. Das Spektrum reicht von Büchern über Karten bis zu illustrierten Materialien – von den Anfängen des Buchdrucks bis ins 20. Jahrhundert.

e-rara.ch provides online access to rare books available in Swiss libraries. The holdings extend from books and maps to illustrated material – from the beginnings of printing to the 20th century.

e-rara.ch met en ligne des reproductions numériques d'imprimés conservés dans les bibliothèques de Suisse. L'éventail va des livres aux documents iconographiques en passant par les cartes – des débuts de l'imprimerie jusqu'au 20e siècle.

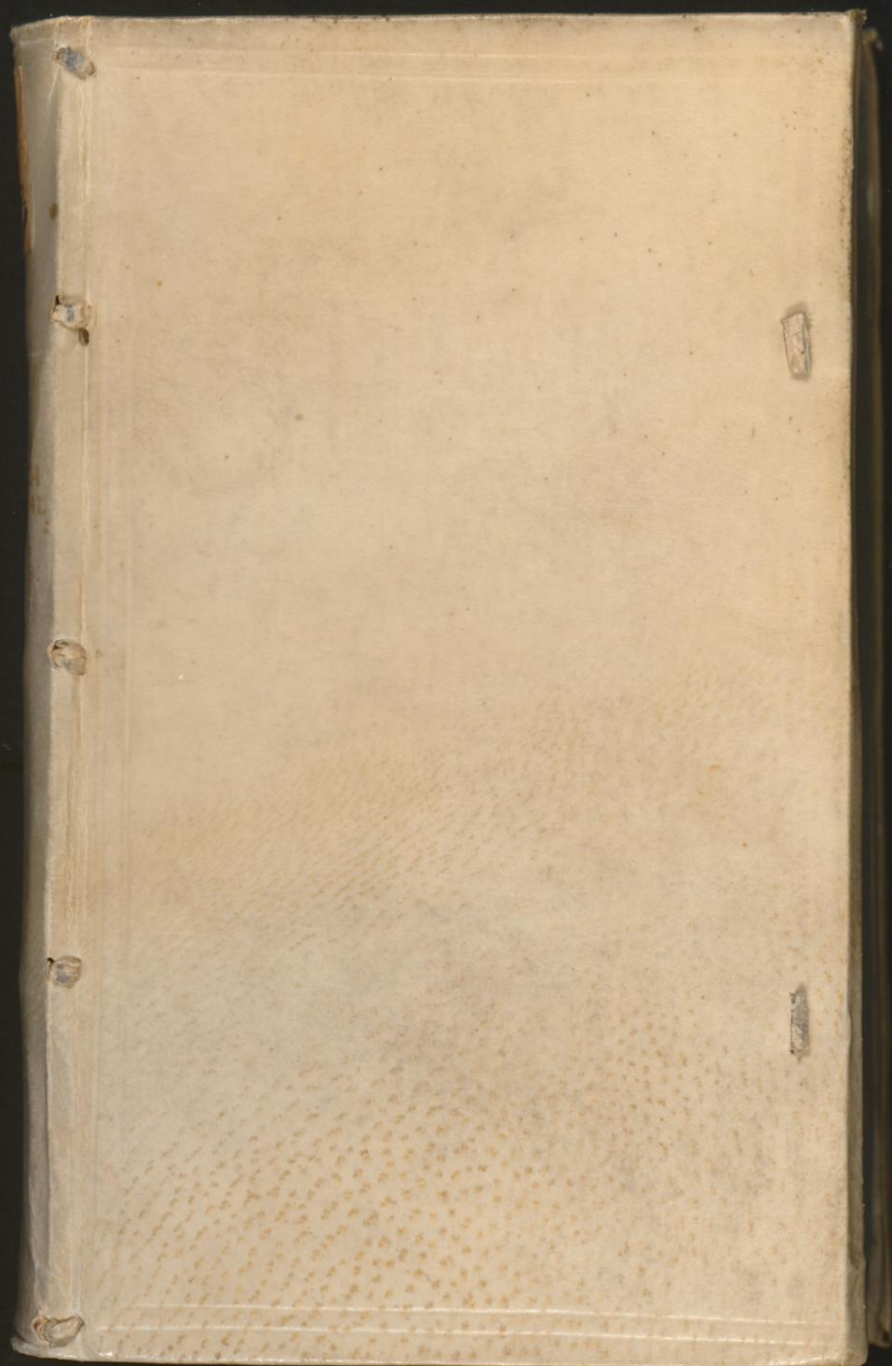
e-rara.ch mette a disposizione in rete le edizioni antiche conservate nelle biblioteche svizzere. La collezione comprende libri, carte geografiche e materiale illustrato che risalgono agli inizi della tipografia fino ad arrivare al XX secolo.

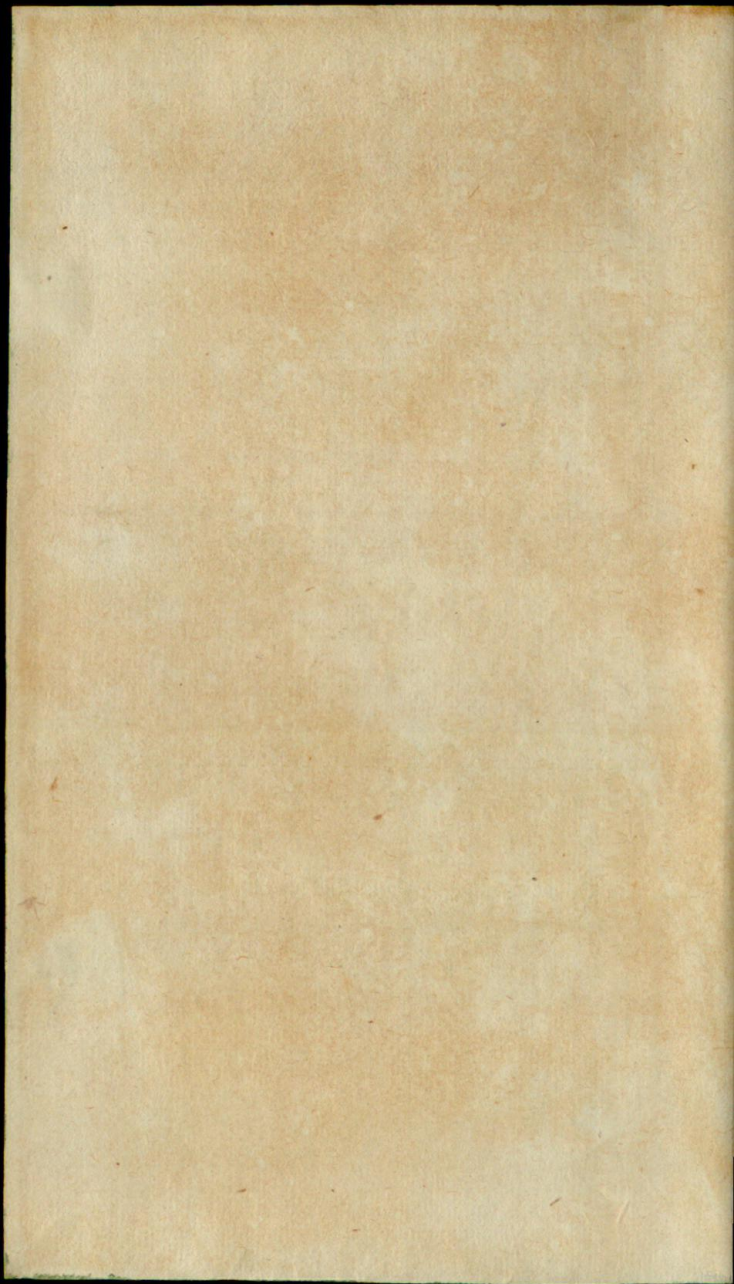
Nutzungsbedingungen Dieses Digitalisat kann kostenfrei heruntergeladen werden. Die Lizenzierungsart und die Nutzungsbedingungen sind individuell zu jedem Dokument in den Titelinformationen angegeben. Für weitere Informationen siehe auch [\[Link\]](#)

Terms of Use This digital copy can be downloaded free of charge. The type of licensing and the terms of use are indicated in the title information for each document individually. For further information please refer to the terms of use on [\[Link\]](#)

Conditions d'utilisation Ce document numérique peut être téléchargé gratuitement. Son statut juridique et ses conditions d'utilisation sont précisés dans sa notice détaillée. Pour de plus amples informations, voir [\[Link\]](#)

Condizioni di utilizzo Questo documento può essere scaricato gratuitamente. Il tipo di licenza e le condizioni di utilizzo sono indicate nella notizia bibliografica del singolo documento. Per ulteriori informazioni vedi anche [\[Link\]](#)

PETRI BEM-

BI, PATRICII VENETI

*quæcunq; vsquam prodierunt opera in v-
num corpus collecta, & nunc demum ab C.
Augustino Curione, cum optimis exempla-
ribus collata, & diligentissimè castigata,
quorum Catalogum versa pagi-
na indicabit.*

HIS ACCESSERVNT

Hac editione singulorum historiæ librorû epitoma, cum
tabula locorum prisca & noua nomina explicante.

E T

Rerum ac Vocum memorabilium Indice.

BASILEAE PER THOMAM GUA-
RINVM, M. D. LXVII.

OPERUM BENBI CA-
TALOGVS.

PRIMO TOMO continentur:

Historiæ Venetæ lib. XII.

*De Guido Ubaldo & Elisabetha Ducibus
Urbini.*

S E C V N D O.

*Epistolarum Leonis X. nomine scriptarum
lib. X^{VI}.*

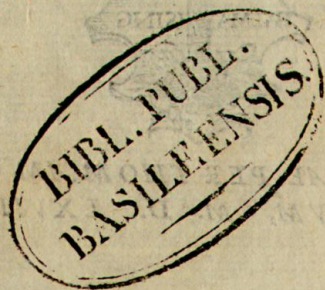
Epistolarum familiarium lib. VI.

T E R T I O.

*De imitatione libellus: cui epistola Io. Fran-
cisci Pici eiusdem argumēti præmittitur.*

De Aetna dialogus.

*De Culice Virgilij, & Terentij fabulis.
Carminum libellus.*

AD ILLVSTRISSIMVM
AC SAPIENTISSIMVM VE-
NETIARVM PRINCIPEM FRAN-
ciscum Donatum, in historias Petri
Bembi præfatio.

VLT AE sunt artes, Illustrissi-
me Princeps, quod tu minimè
ignoras, cum ad vitam sustentā-
dam inuentæ, tum ad cultum,
aut etiam ad iucunditatem vo-
luptatemq; ab hominibus ex-
cogitatæ: quarum in singulis qui excellenti
quadam scientiā aliquando præter cæteros
præstiterunt, magno apud omnes gentes in
honore habiti sunt. Nec verò iniuria id quidē:
nihil est enim præstantius, nihil omnino ho-
mini laudabilius, quàm de hominum genere
bene, quoquo modo possis, mereri: eamq; co-
gnationem, quam à natura habeamus, nostra
quoq; opera, hoc est, dandis beneficijs, arctius
etiam astringere. Quòd si harum commodita-
rum vtilitatumque effectoribus tantus honos
habendus est singulis, quibúsnam tandē aut
literarum, aut operum monumentis eius glo-
riam dignè illustrabimus, si cuius ars ac disci-
plina tanta sit, vt vniuersa illa contineat ac cō-
plectatur? aut si quis harum omnium artium
moderator, & tanquam architectus, quatenus

P R A E F A T I O.

quanque, quoq; modo progredi deceat, indi-
 cet, atq; præscribat? est enim difficilis illa qui-
 dem & ardua in præclaris nonnullorum homi-
 num ingenijs, cæterarum omnium princeps ac
 magistra, minimè tibi quidè incognita, facul-
 tas quædam, quæ ciuitatum procurationem
 sibi vindicet, & Reipublicæ regendæ muneri
 præposita sit. atq; eam artem, ciuilem rationem,
 eandemq; prudentiam licet appellare: cuius
 quidem disciplinæ qui cōpotes sunt, non vna
 modò aut altera re separatim hominib. cōmo-
 dare ac prodesse, sed vniuersam eorum guber-
 nationem suscipere volunt: nec illud efficere
 solum conatur, illi priuatim vt liberè, vt tutò,
 vt iucundè, sed vt bene etiam beateq; publicè
 viuant. Quamobrem tanti ac tam præclari o-
 peris artifices, nō vt reliquarum artium magi-
 stri laudibus solum extollendi sunt, sed etiam
 (si modò dictu fas est) in Deorum immorta-
 lium numero, quibus cum humanarum rerū
 procurationem propèmodum cōmunem ha-
 beant, venerandi atq; colendi. Atq; horum ar-
 tificum vestro in senatu maxima omnino fa-
 cultas est, semperq; fuit, id quod res ipsa decla-
 rat: nec enim tanta, tamq; opulèta ac beata ci-
 uitas vel constitui initio potuit, vel deinceps
 tantopere augeri & crescere: nec verò vno eo-
 demq; statu, & tanquam habitu, tot secula, id
 quod nullis gentibus, vt totius vetustatis me-
 moriam quā longissimè repetamus, vsu eue-
 nit,

nit, manere, sine eximia quadam prudentia, sineq; admirabili ac diuino cum patrū vestrorum, tum vestro, qui nunc eam talem tantāq; tuemini ac regitis, consilio. Ac video equidē pluribus, quā vos gentib. aliquot annos domi natam olim esse ciuitatem vnā aut alteram: veruntamen (liberē enim dicam quod sentio) imperium bello partum saepe feritatem, saepe violentiam atq; iniustitiam, fortunae quidem certē temeritatem semper habet: at bene domi cōstituta res, sineq; vllō ciuitatis motu tot seculorum diuturnitate firmata, vna eademq; Reipublicae ratio moderata & concors, ea verò tota virtutis est, ac prudentiē. Itaq; in bello illae atq; inter arma cum stetissent, in pace atque in otio conciderunt, quippe quae non ratione, sed viribus nixae erant: nec enim quietis, hoc est, parendi vicissim atq; imperādi, artes didicerant: vos pacis, id est, iuris atq; aequitatis studia, quae vincula sunt ciuitatis, cum domi coleretur, nihilominus foris belli gloria floruitis. Etenim cum ciuilis illa, quae modò à me appellata ratio est, duabus contineatur partibus, bellicarum atq; vrbanae rerum scientia & tractatione: illi, cum bellicā laudem nimio adamassent opere, alteram reipub. partem incultam propemodum reliquerunt: vos vtrunque quidem, sed praecipuam, ut par fuit, maximè adepti complexiq; estis. Ergo ex omni Italia, tanquam è turbulento ac formidolo,

P R A E F A T I O.

fo mari aliquo, tanta hominum vis ad vos cō-
fluit, vestramq; in urbem sese, quasi in portū,
refert, vix vtiā capere tantam multitudinē
suis illa tectis possit: qui cū ē suis ciuitatib.
in vestram migrant, protectiores ab iniurijs
fore domi sese vestrae aduenas, quā suae ciues,
certē confidunt. Maxima igitur laus vestrae
Reip. vobisq; magnis clarisq; in ea ciuib. de-
betur, quae in eo munere, quod de humanis o-
mnino muneribus longē praestātissimum sit,
vna excellat plurimū. Praestāt enim alij alijs
virtutibus populi, vobis autem id vnum pro-
prium perenneq; est, rem tueri publicam, hoc
est, humanum genus animi ratione, nō felici-
tate aliqua, quae casum habeat necesse est, &
varietatem fortunę propriam, conseruare: hęc
enim & stabilis ipsa est, & diuturnitatē atque
adeo, quoad res humanæ ferre possunt, perpe-
tuitatem, quod vestra est respub. consecuta,
pārere consuevit. Fortunati igitur ciues tui.
Te verò equidē semper beatū, semper gloria-
tiōe dignum existimaui, cū propter multas
magnasq; virtutes tuas, animi magnitudinē,
continentiā, suauissimos, eosdemq; castitatis,
religionis, pietatis plenissimos mores, dulcē
illam tuā vberemq; dicendi copiam, tum verò
propter diuinam istam animi trāquillitatem
atq; æquitatem. Cū enim tot annos in hac
post hominum memoriam clarissima repub.
summa cū gloria versatus sis, cūq; dignitatis
præstan-

præstantia quamplurimis semper anteieris,
 cōmunis iuris æquabilitatē transisti nunquā,
 ac ne cogitasti quidem. Quin etiā (memini e-
 nim me de hoc ipso Bembo sæpe audire) cū
 tua te virtus multos iā abhinc annos ad sum-
 mam amplitudinem perduceret, tuaq; præcla-
 rissima patria ad istum honoris gradū, quē v-
 nū altissimū habet, ipsa te tollere cuperet atq;
 adniteretur, deq; tua gloria sollicita esset, libe-
 rasti tu eam omni cura, atq; alijs quibuscūq; in
 istum locū magna quadā properatiōe festinā-
 tib. cū anteuertere posses, vltro cessisti. Ma-
 gnifica verò laus, honorem, tantū præsertim,
 cuius cupiditate cæteri inflāmentur, tam mo-
 dicè concupiscere. Sed eadem tamen ipsa re-
 spub. simulac data facultas est, iandudum tibi
 debitam, tibiq; reseruatam dignitatem istā, ad
 te scilicet eundē cupidissimè detulit: neq; ta-
 men, ne sic quidē, æquabilitatē animi tui tu il-
 lam veterem amisisti: atq; hoc ipso in honore
 maximo gerendo, cū grauitatem ac dignita-
 tem sic adhibeas, quasi reipub. humanitatem
 facilitatemq; vt tuam retines, ita nec ciuitatis
 maximè clarissimèq; maiestas desiderāda est,
 nec optimi præstantissimiq; ciuis humanitas
 requirenda. Quid, quòd duarum maximè in-
 signiū virtutū, integritatis ac prudentiæ tuæ,
 duos esse certissimos testes videmus, pauper-
 tatē alterius, summā alterius tuā apud omnes
 gratiam atque autoritatem? quo quidem ex

P R A E F A T I O.

testimonio intelligere omnes necesse est, ita te in repub. administranda ad octuagesimum vsq; annum ætatē contriuisse, vt publicas res sic procurares, vt tuas: sic autē ab ijs manus abstineres, vt ab alienis: ita factum esse vt cū tu sic animū induxisses tuum, vt bono ciui gratias reipub. feruiendum esse statueres, illa contrā egregiæ tuæ erga se volūtatis tibi præmiū, quod habuerit præclarissimū, laudis & glorię, tribuere cupierit. Ac mihi quidem in te intue ti verum omnino videri illud solet, quod à sapientibus traditum est: aiunt enim, homines ferreis alios, alios æreis, quosdā argenteis animis gigni: esse etiam paucos illos quidē, sed tamen nonnullos, quibus aurea animorum natura data est, ijsq; seorsum regendarum ciuitatū munus à Deo assignatū: illos alios, quò sua quenq; aut duritia aut vilitas impellat, ferri: at vos ex illo aureo genere natura ipsos per vos locupletes atq; honoratos, ad salutem ciuium, populorumq; incolumitatem, vitamq; omnium quietam & beatam ortos, nec honores concupiscere, & diuitias contemnere, & generosarū volucrū ritu, cælum modò spectare, vbi vobis ciuitatum rectoribus ac cōseruatoribus certum locū ac diffinitum esse teneatis. Quæ cū ita sese habeāt, tam præclari hominum maximorum cœtus atq; concilij instituta, tam diuturnæ reipub. modérationē, tam eximiæ ciuitatis magistratum descriptionē,
opes,

opes, & copias, tum res vestras domi belliq;
gestas à populis gentibusq; alijs audiri, mana
re q; ad posteros, non iam ad vestrā modò glo-
riam pertinet, sed etiam ad eandem ipsam in
qua versamini atq; exercemini, hominum sa-
lutis curā: habebunt enim exterę nationes nō
modò quod magnopere laudent, quodq; ad-
mirentur plurimū, sed etiā quod imitari cu-
pian, vnde q; exemplum petere possint, qua-
lem esse optimam firmissimamq; rempub. ac
statū ciuitatis maximè diuturnum maximeq;
expetendum, oporteat. Quare rerum vestrarū
hystoria hæc, quam P. Bembus Cardinalis, vir
idem clarissimus, idem scriptor vnus omniū
politissimus, scripsit, meritò & flagitata iam-
pridem à multis est, & expectata semper ab o-
mnibus. quid enim aut ad delectationem iu-
cundius, aut ad disciplinam (est enim hystoria
vitæ magistra) grauius, constantiusue esse pos-
sit, quàm ciuitatis omnium prudentissimæ le-
ges, mores, instituta, consilia, magnarum va-
riarumq; rerum casus atq; euenta, de omnium
dulcissimo elegantissimoque autore audire,
eoq; ipso nec in mendacio gratiam quērente,
nec in veritate similitatem extimescente? fuit
enim Bembi nō stylus modò purus & elegās,
sed animus etiam sincerus in primis ac sim-
plex: qui cū summa iam senectute, patriæ ve-
stræ rogatu, vel iussu potius, res vestras gestas
scribere aggrederetur, neq; ad hanc ætatē me-

P R A E F A T I O.

moriamq; nostram peruenire sese scribendo
 posse consideret, sæpe mecum locutus est, &
 quidem crebrò te appellans, cùm permolestè
 ferret excludi sese tempore à tuarum laudum,
 tuiq; similium commemoratione: qua nos re
 commoti, faciendum nobis esse duximus, vt
 eius historiam ad te potissimum mitteremus,
 optimi scilicet senis viriq; clarissimi, atq; ho-
 minis disertissimi, plenas grauitatis, plenas
 autoritatis, plenas dignitatis lucubrationes,
 ad sanctissimum itidem, è germanoq; illo Pla-
 tonis auro senem, in clarissima post homines
 natos rep. Principem, ciuemq; vnum omniũ
 facundissimum. Accipies igitur tu illam, non
 à nobis quidem, sed à Bembo per nos tibi mis-
 sam: patrieq; tuæ vtrunq; gratulabere: eadem
 enim res maximè scripture ac memoria di-
 gnas ad historiã suppeditauit, eadem grauif-
 simum luculentissimumq; suarũ rerum
 gestarum scriptorem ac testem
 peperit.

I N D E X

INDEX LOCORVM BEM-
BI HISTORIAE, IN QVO NOVIS AC
peruulgatis, prisca Latinaq; & vicissim priscis
noua nomina quoad fieri potuit ap-
posita sunt.

A

Batia, vicus prope Ferrariam.

Acarnania, Epiri pars, hodie quoq; sic vo-
cata, sed latius patet, nam etiam Aetolianz
comprehendit ducatus nomen.

Achaia, Graeciae regio, hodie proprie Hellada id est Grae-
cia nuncupata.

Acrita, promontorium, C. Acria, vel C. Gallo.

Acroceraunij, Cimeriaci.

Adriani arx Romae, Castellum Crescentij, nunc Castel-
S. Angelo.

Aegeum mare, Arcipelago.

Aegina insula, Legiena.

Aenaria insula, Iscla, Pithaecusa, hodie Ischia.

Aetolia, Achaiae regio, hodie in ducatu Acarnaniae com-
prehenditur.

Agresta, oppidum in Rhetis.

Albanus mons, prope Patauium & Fossam clodiam.

Alexandria, ciuitas in Gallia Cisalpina, & vocatur A-
lexandria Palearia, olim Caesarea.

Alexium, Lisso, vrbs Illyrici.

Amasia, Marpurgum in Germania.

Ambosia, in Gallia in Turonibus.

I N D E X.

- Ambracius sinus, Golfo di Larta.
 Ancona, vrbs Picæni, olim Picænia.
 Anso, vicus in Cenomanis.
 Anguillaria, Annilaria, Fidenatium vrbs, Anguillara.
 Anxur, Terracina, vrbs in Latio.
 Apforus insula, Ossaro, prope Illiricum littus.
 Apuani Ligures, Lunigiana.
 Apua op. Bembo Ponsfremuli, hodie Pontremolo.
 Apulia regio, Puglia.
 Aquæ Martinianæ pons, in Veronensi agro. Ponte
 di S. Martino.
 Aquileia colonia, nomen retinet.
 Aquitania, Guascogna.
 Arabia, regio nota in Asia.
 Arba, Illyrici insula, Scordona.
 Arbona mons, Arbor felix olim, Germanicè Bar.
 Arcangelianum, S. Arcangelo, oppidum.
 Arcum municipium, prope Tridentum, Arco.
 Argenton, Argentius fluuius & oppidum in Gallia.
 Ariminum, Rimini, vrbs Aemiliæ.
 Armenia, hodie Aladuli.
 Armorici, Britannia citerior, Bretagna.
 Arnus fluuius, Arno, in Hetruria.
 Ascriuium, vel Ascriuium oppidum in Dalmatia ho-
 die Cataro.
 Asta colonia, Asti, vrbs prope Taurinos.
 Asulum, & Asula in Cenomanis, Asola.
 Atella, siue Auella, Aversa, vrbs in Campania Felice.
 Aternum, oppidum & fluuius, Pescara.
 Ateste, in Euganeis, Este oppidum.

Athesis

I N D E X.

Athesis fluuius, Adice.

Auernia, locus in Clusentinis Francisco sacer.

Aulerci, Rotomagum, Roano, in Gallia.

Aulon, La valona, in Epiro.

Aurelia via, Maremma, in Hetruria.

B

B Aiæ, in Campania Felice, Baia.

Barbaranum, oppidum in Cenomanis.

Balsianum, oppidum in Euganeis.

Basilicata, Lucania, regio Italiae.

Bastia, castellum, prope Ferrariam.

Bebia, le Bebe, vicus prope Fossam clodiam.

Belaere vicus, prope Ferrariam.

Belgradum, in Carnis, nam alterum est in Pannonia.

Belinzona, Bilitionum siue Brennorum aut Vilicionis
castrum vel Zona.

Bellunium, Belluno, oppidum in Carnis.

Benacus lacus, Lago di Garda.

Bergomasium, castellum in Insubria.

Bergomum, Bara Orobiorum oppidum olim.

Berytus, Iulia felix, Baruti, vrbs Assyriæ.

Beurenenses, Beysser in Norico, inter Lycum & Oenum,
forte olim Breuni.

Belinus vicus, Pisino.

Bibiena, oppidum in Clusentinis.

Bissinianum, olim Beletra, Bisignano.

Bozolum, oppidum in Cenomanis.

Bouolentia, in Euganeis, Bouolenta.

Bonæ spei promotorium, Africæ ad austrum extre-
mum. C. di Buona Speranza.

I N D E X.

- Burianum, *insula in Veneto portu, Burano.*
 Butistanium, *vallis & castellum in finib. Italiae ac Germaniae prope Noricum, Bostagno.*
 Butrium, *Butri, castellum, in Aemilia.*
 Bretinorum vicus, *Bertinoro, in Aemilia.*
 Bretola, *castellum, in Gallia Cisalpina.*
 Brisigelia, *Anemonis vallis oppidum, in Aemilia.*
 Brixia, *Brescia, vrbs in Cenomanis.*
 Brundisium, *Brindisi, vrbs.*
 Brutij, *in Calabria sunt, nisi forte Brutios vocet eam regionem, quae hodie Abruzzi dicitur, hoc est Marsos & Precutinos.*
 Byzantium, *hodie Constantinopolis.*

C

- C**Adoræ, *fluuius & vallis, Varanus fl. & Calorius.*
 Caieta, *Gaieta, vrbs, in Latio.*
 Calabria, *nomen retinet.*
 Calce, *Calci castellum, in Hetruria.*
 Callianus vicus, *Calliano, in Hetruria. (tib.)*
 Camaldulense fanum, *Camaldoli, in Hetruriae montibus.*
 Cameracum, *Samarobriga, Cambray, in Morinis.*
 Camertes, *Camerino, vrbs in Piceno.*
 Camisanus vicus, *prope Vicetiam.*
 Campi Martiniani, *Campagna di Verona in Cenomanis.*
 Candia oppidum, *olim Cytheum in Creta.*
 Cania, *Cretæ oppidum, Cidon olim.*
 Canibales, *populi nouarum regionum.*
 Cantabrigia, *Biscaglia.*
 Canusium, *Canosa, vrbs in Apulia.*

Capra-

I N D E X.

- Capraria, Padi ostium, hodie Magna vāca.
 Capua, Osca olim Hetruscorum colonia, in Campania
 Felice.
 Capuana arx, Neapoli.
 Carauagium, Caracca olim, oppidum.
 Carbonaria, Padi ostium, hodie le fornaci.
 Carretium, Caretto, oppidum in Liguria.
 Cariatum, Cariati, oppidum in Liguria.
 Carni, in Foroiulij hodie, Carniola, regio.
 Carpos municipium, Acerra, vel Campi Nacri.
 Carystus, Caresto, in Græcia.
 Casaboldum, in Brixiano agro, castellum.
 Casale, vicus ad Padum prope Mantuam.
 Cassianum, S. Cassano, castellum in Gallia Transpa-
 dana.
 Cassia via, qua Roma per eam regionem quæ hodie Pa-
 trimonium vocatur in Hetruriam itur, id est per Viter-
 bum & Mediterranea.
 Cassina, prope Pisas, castellum in Hetruria.
 Casinum, Casinum Casilinum, castellum.
 Cassinus saltus, Monte Cassino, vbi olim fuit Apolli-
 nis templum in Hirpinis.
 Castellatium, in Liguria prope Genuam, castellum.
 Castellum francum, fortè olim Acedum, castellum in
 Euganeis.
 Castellum oui, Neapoli, Meager siue Meagrū antiq̃s.
 Castellum vbi alumen conficitur, in Hetruria
 Tolsa noua, olim Forum Claudij.
 Catholica vicus, vbi olim Conca ciuitas fuit.
 Cauda vicus, ad Athesim, in Cenomanis.

INDEX.

- Centum Cellarum portus, Ciuita uechia, aliquib.
 Pyrgi & Castrum nouum, postea uetus appellatum.
 Cephalæ, regio Africæ, auro scatens, uulgò Sofala.
 Cephalenes insula, Cefalonia.
 Cere oppidum, Ceri, olim Alsium, in Hetruria.
 Cesena, Flaminie ciuitas.
 Cesenarium vicus, paruorum nauigiorum statio ad
 mare, Cesenatico.
 Ceua, oppidum in Liguria.
 Chrysopolis, ciuitas Græciæ.
 Citadella, oppidum in Euganeis.
 Ciuidale in Carnis, Fori iulij ciuitas, Ciuidal di
 Frioli.
 Ciuidale Bellunianum, Ciuidal di Belluno.
 Clastidium, Chiesteggio, oppidum.
 Clissa, in Illyrico, uel Sclissa, olim Lopsica.
 Clusa, in Rhetis, Chiusa di Trento, oppidum.
 Clusentini saltus, Casentino, olim Terra passumena.
 Collisaltus, Colalto Castellum in Carnis.
 Colocuetæ oppidum, Calicut, olim Cottiana.
 Colonia vicus, in Euganeis Cologna.
 Comum, Nouocomum, vrbs Galliæ Cisalpinæ.
 Concordia oppidum, in Foroiulij unum, & alterum
 in Gallia Cisalpina, illud castellum, hæc vrbs est.
 Corcyra, Corfu, vrbs & insula in Epiro.
 Coregium, Rhegiates populi, oppidum.
 Cormonsa, in Carnis, oppidum in Carnis.
 Corneliana uilla, Cuneian, Congienses populi.
 Corone, Coron, vrbs in Epiro.
 Corytum, Cornuetū, Innuum, hodie Corneto, oppidū.
 Couo-

INDEX.

Couolum, specus est in vicetino agro & pagus prope specum.

Crema, Diuguntinorū forum, urbs, in Gallia Cisalpina.

Cremona, Clymena olim, urbs in Gallia Transpadana.

Crespa insula Illyrici, Crexa Plinio, alijs Crepsa, hodie Cherso.

Creta, Candia, insula.

Creuacorium, uicus, in Gallia Cisalpina.

Crispinum, uicus in Aemilia ad Padum.

Crotone, in Calabria, hodie Cotrone, urbs.

Crucula, uicus prope Lemniacum in Cenomanis.

Cuba, Athlantici maris insula.

Cubaga, eiusdem maris insula.

Cumana insula, in eodem mari.

Curcenses, Curci, urbs in Pannonia.

Cyclades insulæ, isole del Arcipelago.

Cymacium, Comachio, oppidum, in Aemilia.

Cyprus insula, Cipro, Amathusa olim.

Cythera insula, Cerigo.

D

DAunij, Apulia plana.

Dertoma, Tortoma, urbs in Insubria.

Dioryctus ad Leucadiam, fretum inter Leucadiam & Acarnaniā, spatium trium stadiorum, hominum opedum.

Dium oppidum, Dio, Barax olim. (ra factum.)

Drinus fluuius, Drilon, Lodrino.

Duinum, prope Tergeste, oppidum.

E

ELous fluuius, idem qui Lous & Laus, hodie Vaiusa.

I N D E X.

Epirus, Romania, regio.

Eubœa, Nigroponte, insula.

Euripi angustiae, fretum inter Eubœam insulam & Aulidem Bœotiae portum.

F

F Amagusta, olim Salamina, urbs Cypri.

Fauentia, Faenza, urbs Aemiliae.

Feltria, Felire, olim Fertini, urbs.

Ferraria, urbs.

Ferentinum, Ferentino, oppidum in Veientibus, & alterum in Latio, & alterum in Apulia.

Figariolum, uicus Aricoli prope Ferrariam.

Finarium, Finale, in Liguria unum, & alterum in Aemilia, oppidum utrunq;.

Fisconis mōs, Falisca colonia, Mōte sfascone, oppidū.

Flaminia, Romagna, regio.

Florianum, in Carnis, oppidum.

Flumen, Fluminens in Istris, oppidum.

Folia, cast. & fluuius in Piceno.

Fortunatae insulae, Canariae hodie.

Forum Claudij, Tolsa noua, castellum.

Forum Cornelij, Imola, urbs in Aemilia.

Forum Iulij, Frioli, Liburnia, Carni, Patria.

Forum Liuij, Furli, urbs Aemiliae.

Forum nouij, Fornuouo, castellū in Gallia Cisalpina.

Fortinus mons, Frangetae olim, oppidum.

Frangetium oppidum, Monte fortino, oppidum.

G

G Allia, Lombardia, nam de Gallia Cisalpina intelligit plerunq;.

Gallu-

INDEX.

Gallutiani, Galluzzo cast. prope Venafrinos campos.

Garganus mons, Monte di S. Angelo.

Genabum, Orleans, Aurelia, Eburaici, Mediolanium,
vrbs in Gallia.

Genua, Ligurie vrbs.

Gerula vicus, Giarella, Glareola.

Getulia, Gæogæ solitudo hodie.

Gorgonum insule, eadem quæ Hesperides.

Goriciani, in Carnis, oppidum.

Gradiscæ, in Carnis, oppidum.

H

Hatria, Adria, Hetruscorum colonia, à qua Adria-
ticum mare, non procul à Ferraria sita.

Hellepontus, Braccio di S. Giorgio.

Heluetij, Suizeri.

Hesperides insulæ, puto eas esse quæ Capitis Viridis
appellantur, contra Arsinarium promontorium.

Hilpaniola, Atlantici maris insula, Spagnuola.

Hostia, Ostia Tyberina, Ciuitas portuenss.

Hidruntum, Otranto, vrbs.

I

Iadertini, Zara, Iadera colonia, vrbs Illyrici.

Iapides, Bembo Stiria, quamuis alij secus censeant: Ia-
pidiam enim aliqui vocarunt Carnos & Liburniam.

Idrus lacus, prope Tridentum, Lago d' Idro.

Illyricum, Schiauonia, regio.

Indus, fluuius.

India, regio.

Intimilium, Albintimilium, Albio intemelium, hodie
Vintimiglia, vrbs Liguriæ.

INDEX.

Ionium mare, secundus Europæ sinus, à Lacinio promontorio incipiens, & in Acroceraunium Epiri promontorium desinens.

Issicum mare, Golfo dela Iassa, vel de Laiazo.

Iuanum, cast. prope Tridentum.

Iustinopolitani, Capo d' Istria, vrbs, in Istris.

L

L Aconia, Hecatopolis hodie, regio & vrbs.

Larius lacus, Lago di Como, in Gallia Cisalpina.

Lasium, Castellum in Gallia Cisalpina.

Lauretum, duplex, in Piceno vnū Beatæ virginis dictum, alterum prope Fossam clodiam vulgò Loreo nunc.

Laus Pompeia, Lodi, vrbs in Insubria. (cupatum.

Leccum, Leucum, Lecco, olim Lupiæ, oppidum.

Lemniacum, Lineacum, vulgò Lignago, oppidum.

Leonicenorum municipium, Lunigo, oppidum.

Lepontij, Leuantina, Germanicè Liuinertal.

Leucadia insula, S. Maura.

Libra facta, Hetruriæ oppidum, prope Pisas.

Liburni, Croatia Bembo.

Licates vel Lycatij populi circa Licum incolentes, Germanicè Lechgouuer.

Ligusticum mare, Mar di Genoua.

Limen, Limine fluuius, olim Romatus.

Liuentia, Liquentia fluuius, vulgò Liuenza.

Longaretum, Longare, oppidum.

Lous, uel Laus fluuius, Elous, hodie Vaiusa, in Græcia.

Luca, Hetruriæ vrbs.

Luceria, in Apulia, Nocera vrbs.

Lugium, Lucus, Lugo in Aemilia, oppidum.

Luna,

INDEX.

Luna, in Apuanis ubi nunc Seretianum, urbs.

Lupi, & Lupiæ, Apuliæ oppidum.

Lyctij, in Creta, Litro, oppidum.

M

Macedonia, Albania.

Maclouium, S. Malo in Gallia.

Magnesia, hodie Sipilo.

Maiorbium, Mazorbo, urbs in portu Veneto.

Malea, C. Malio.

Maratta, cast. in Aemilia.

Mare rubrum, & Erytreum, Sinus Arabicus.

Martinianum, cast. in Carnis.

Martinianus pagus, S. Martino in Veronensi agro.

Mauritania, hodie Barbariæ pars, Maroci & Fesse regna continet.

Mediolanum, Milano, urbs Insubriæ metropolis.

Medoacus fluuius, Brëta. & apud ueteres Brëtesia.

Megares, siue Megara insula, Acathoe olim, nunc uulgo Megra.

Melacum, cast. in Bergomeni agro.

Meldula, castellum in Aemilia.

Melos insula, Byblus, Zephiria, hodie Milo.

Menapij, Gheldrenses. (polis.

Melsico, Temistane regionis in Noua Hispania metro-

Mestre, Menstra oppidum in Venetia regione.

Menstrum, idem.

Metaurense, Ducato di Urbino.

Methone, Modon, in Peloponneso, urbs.

Mintius fluuius.

Mirādula oppidū, Mirāda, urbs in Gallia Cispadana.

INDEX.

- Mitylene, oppidum in Lesbo insula, Metelino.
 Mœoris palus, Mar de le Zabache.
 Moerna, Meduna fluuius & mons.
 Mogambice, Mozambique in Africa.
 Molopolitani, urbs Apuliæ.
 Moluca insulæ, aromatum, contra Sinarum regionē
 in mari Indico.
 Monopolis, urbs Apuliæ.
 Mons altus, in Insubria castellum.
 Mons falconis, Veruca, oppidum in Carnis.
 Mons felicianus, oppidum in Cenomanis.
 Monsilice, Monsilicius, Acelum, Acedum, oppidum in
 Montanianum, in Euganeis, oppidū. (Euganeis.
 Montefios, Monte fior, oppidum in Piceno.
 Montopolis, in Hetruria, oppidum.
 Morini, Belgicæ Galliæ populi, hodie Flandri.
 Morosticum, Morostica, oppidum in Euganeis.
 Motta, Meta, castellum in Gallia Cisalpina.
 Mugia, in Istris oppidum, Muglia.
 Murianum, Muriano insula in portu Veneto.

N

- N**aupactus, Lepanto, urbs.
 Nauplia, Napoli di Romania, Nauplia naualis.
 urbs in Epiro.
 Naxus, & Naxus insula, Nasso & ciuitas Nicsta.
 Neapolis, olim Parthenope, Italicè Napoli.
 Nicolai sanum, Venetijs.
 Nicosia, Cypri urbs.
 Nola, idem nomen retinet in Latio.
 Nomium, cast. prope Tridentum.

Nori-

INDEX.

Norici, Noricus ager, inter Danubium & Athesim, hodie Tirolis comitatus, & si Noricus nonnihil latius pateat, complectitur enim etiam Norimbergam.

Norimberga, Segodunum, urbs in Norico.

Noua arx, Neapoli, Castelnouo.

Nouale, oppidum in Euganeis.

Nouaria, Nouara, urbs in Gallia Cisalpina.

Nouium, Noui, castellum in Aemilia.

O

Olcinium, Dulcigno, oppidum in Istris.

Ollius fluuius, Oglio.

Olysippone, Lisbona, urbs Lusitaniae.

Oppiniacus vicus, Oppiano in Cenomanis.

Oricella, Oriolo, olim Aureolus, oppidum.

Ornia, castellum.

Osopius mons, in Carnis, Rosazo.

P

Padus fluuius, Po.

Pageneses, Pago, oppidum in Istris.

Palitia, in Gallia Lugdunensi, la Palissa.

Pandinum, castellum in Cenomanis.

Pantænæ vallis, ualle Polliente in Cenomanis.

Paphos, Papho in Cypro.

Parma, ciuitas & fluuius in Gallia togata.

Paros, Pario, insula & ciuitas.

Paula, Pola, in Lucania prope Dianæ uallem, urbs.

Peloponnesus, Morea regio.

Petilianum oppidū, Pitigliano, oppidū in Hetruria.

Petra, castellum prope Tridentum.

Petra plana, castellum.

I N D E X.

- Petra sancta, olim Herculis templum in Hetruria.
 Phanaticus sinus, Golfo di Quarner.
 Pharos, in insula Illyrici Liesena.
 Philistinæ fossiones, Fossa filistina.
 Picænum, Marca d' Ancona.
 Pinnæ Marinianæ, S. Marino, vrbs in Picæno.
 Pirenei, montes Hispaniam à Gallia diuidentes.
 Pifa, & Pifæ Hetruriæ vrbs, vna ex primis duodecim co-
 lonijs.
 Pisanus vicus, Vico Pisano in Hetruria.
 Pisaurum, Pesaro, vrbs in Picæno.
 Pischeria, Cenomanorum oppidum.
 Pifinum, in Istris, oppidum.
 Placentia, Piacenza, vrbs.
 Plauis fluuius, Anassus, vulgò Piaua.
 Poleselia vicus, Polifella prope Ferrariam.
 Poliza, Dalmatiæ oppidum.
 Pons sacci, in Hetruria, Vigisoli pons.
 Pons stagni, castellum in Hetruria.
 Popula, Pola Lucaniæ oppidum.
 Populonia, Porto Baratto, vrbs Hetruriæ.
 Poppium, oppidum in Hetruria.
 Portus Gruarius, olim Portus Romantius.
 Portus longus, in Sphagia insula.
 Portus Naonis, Pordonon, in Carnis.
 Postoina, Carnum oppidum.
 Pratum, Hetruriæ oppidum, prope Florentiam.
 Premium, castellum in Carnis.
 Preuesa fluuius, Arachtus in Epiro.
 Prodonus insula, Prote, prima insula, Prodeno.
 Pulinia-

I N D E X.

Pulinianum, Pulignano, Polynianum, oppidum.

Purlilia, villa dela Purla in Cenomanis.

Puteoli, Pozzuolo, vrbs, in Campania Felice.

Pylon, Zonichia hodie.

Q

Q Valianum, castellum.

Querium, Quer regio, supra Taurisum in Alpibus prope Castellum nouum.

Quiloa, Africa regio.

R

R Apallus portus, Rapalle, sinus, vallis & castrum.

Raspum, oppidum in Istris.

Rauenna, olim Nauenna & Pentapolis.

Reggium, duplex in Italia, vnum in Aemilia via Reggium Lepidi, de quo Bembus, alterum Reggium in Calabria.

Reuoluta oppidum, Ripa alta, Riuolta.

Rhenes insula, nunc Fermenia.

Rheti, Alpinae gentes, hodie Italicè Grigioni, Germanicè Binter.

Rhytimna, Cretæ oppidum, Aretima, nunc Retimo.

Rodigium, Rouigo, vrbs.

Rotomagum, olim Aulerci, nunc Roan.

Roueretur oppidum, Roucre prope Tridentum.

Roxolani, Rutheni, regio Russia, quamuis Roxolanorum regem, Moscouitam Bembus vocet.

Russium, Castel di Russi in Aemilia.

INDEX.

S

- S** Abatinus lacus, Lago di Bracciano.
 Sacilium oppidum, in Foroiulij.
 Salassi, Val d' Augusta, Cauauesse, Ougstaler, in qua Augusta praetoria ciuitas.
 Salernum, Salerno, à Silero fluuio, vrbs.
 Samothracia insula, & ciuitas, Samus, hodie Dardania.
 S. Ioannis mons, oppidum in Hetruria.
 Sason insula, Sasano in mari Ionio prope Epirum.
 Sauinianum, Sauvignano, oppidum in Aemilia.
 Sauon, Sauona, Sabata, vrbs in Liguria.
 Saxolum, oppidum in Aemilia.
 Scala, castellum in Cenomanis.
 Scardona, Illyrici vrbs.
 Scodra, Scutari, vrbs Illyrici.
 Scyros insula, Sciro.
 Sebinus lacus, Lago d' Isco.
 Segusiani, Susa, vrbs in Taurinis.
 Senogallia, Sinigaglia, vrbs in Piceno.
 Serezanula, Serzanello, oppidum Hetruria.
 Sergianum, Seretianum, Serezana, vrbs Hetruria.
 Sermene, vicus prope Figariolum, Sermito Sernum.
 Serrauallium, oppidum in Venetia regione.
 Setia fluuius, Sechia, olim Gabelus.
 Seuerinates, S. Seuerino castellum.
 Silis amnis, prope Taurisum.
 Sipontum, Sipus olim, in Apulia.
 Sollia.

I N D E X.

- Sollianum, *castellum in Hetruria.*
 Soncinium, *castellum in Gallia Cisalpina.*
 Sontius fluuius, *Lifonzo.*
 Spalathra, *in Illyrico Spalato, olim Epetium.*
 Sphagia insula, *contra Methonem, Sapientia hodie.*
 Spoletum, *Vilumbrorum siue Vmbrorum metropolis.*
 Stellata, *vicus ad Padum.*
 Strata, *pagus prope Patauium, Stra.*
 Strigonia, *Pannoniae vrbs.*
 Suauium, *Soauc, castellum.*
 Sueffa, *Sessa, vrbs in Campania Felice.*

T

- T** Aprobana insula, *Samotra vel Sumatra.*
 Tarentum, *Taranto, vrbs.*
 Tarus fluuius, *Taro.*
 Taurisum, *Treuiggi, vrbs.*
 Tela, *oppidum in Apulia.*
 Temistana regio, *in Noua Hispania.*
 Tenedos, *Tenedo insula Aegei maris.*
 Terarequa, *Indici maris insula.*
 Terracina, *Anxur, vrbs Latij.*
 Tergeste, *Tergestum colonia, Trieste, vrbs in Istris.*
 Tesinus, *regio in Alpibus prope Feltriam à Tefina fluuio.*
 Theanum, *Theana, vrbs Apuliae.*
 Thessalonica, *hodie Salonichi, vrbs.*

I N D E X.

Theſſalonicus, ſiue Thermaicus ſinus, Golfo di Salo-
nichi.

Tibur, Tiuoli, vrbs in Latio.

Ticinum ciuitas, Papia vulgò, & fluuius Ticinus, Te-
ſino.

Tifernates, Citta di Caſtello, Tifernum.

Tilbauentus amnis, Taiamento.

Tifana, vrbs in Iſtris.

Tolſanuoua, Forum Claudij, caſtellum.

Torcelium, Veneti portus inſula.

Tornesium, Toron, hodie Rampa, oppidum Illy-
rici.

Toſſinianum, Tauſinianum, oppidum.

Tranum, Trinium olim, vulgò Trani, vrbs Apulie.

Tremezenum, olim Timici, Barbari Telenſin vo-
cant.

Treſpontes, caſt. in Carnis.

Tretium, caſtellum in Inſubria.

Treuſa, caſtellum in Iſtris.

Treuium, Muſſæ olim vel Trebulæ vmbrorum op-
pidum.

Tridentum, Trento, vrbs.

Triturrita, Labronæ ſtatio, Ligurnum Liuorno, vrbs
Hetruſiæ.

Triumpilinorum vallis, Ger. Triplener, Italicè Val-
tropia.

Tūneta, Tunifi, vrbs Africæ.

Tuſcanella, Tuſcanienſes, vel Tuſſanana.

V

VAlaca, Apulie oppidum.

Vale-

INDEX.

- Valegium, oppidum in Gallia Cisalpina.
 Vallis stagni, in Hetruria.
 Variuicus, vicus Varronis vel Valerij, vulgò Vico-
 uaro.
 Vaticanum, Romæ S. Pietro.
 Vatrenum, Padi ostium, Primaro, Spineticum olim.
 Vdertium, Opitertium, Opitergium, Epitertius, vulgò
 Vderzo, Carnorum oppidum.
 Vegius insula, Veglia, in Illyrico mari.
 Velitræ, Belitri, vrbs.
 Veneris portus, Porto Venere, vrbs Liguria.
 Venusia, Venosa vrbs Apulie.
 Venzonium, oppidum.
 Verona, vrbs in Cenomanis.
 Vesuuius, Monte di Somma.
 Vestini, Vestæ fanum, vulgo Biestri, vrbs Apulie.
 Via regia, Hetrurie oppidum, Via reggio ad mare sita
 prope Lucam.
 Vicetia, Vicenza, vrbs in Venetia regione.
 Vicus aggeris, prope Patauium, vrbs in Euganeis.
 Vicus qui abest Ferraria V. M. P. ad quem na-
 ues quæ à vadis Venetis veniunt appellun-
 tur, Francolinum vocatur.
 Vigeuenum, Vigleuanum, oppidum.
 Villafranca, non eam quæ in Liguria est & portus Her-
 culis vocatur intelligit, sed Veronensis agri cast.
 Vipaum, castellum.
 Vipultianum, in Carnis, castellum.
 Viterbium, olim Hetrurie regia, vel Volturnia, Vetu-
 lonia, & Veinza, vrbs.

I N D E X.

- Vmbria, ducato di Spoleto.
 Volana, Padi ostium, Olana siue Alane.
 Vrbinum, & Vrbinates, cognomēto Metaurenses à Me
 tauro fluuio, vrbs.
 Vtinum, Vdene in Foroiulij, vrbs.

Z

- Z** Acynthus insula, Zante.
 Zides, Arabie oppidum ad Rubrum mare
 situm.

FINIS.

[illegible]

Acting Secretary of the Interior

[Faint, illegible handwriting]

RICHARDVS DESTRESIVS

Lectori.

SI claras Venetum te res terraq; mariq;
Scire iuuat, Bembum, candide lector, habes.
Si Latij te delectant sermonis amœnæ
Deliciæ, Bembum, candide lector, habes.
Si cariem cedro metuente poemata digna
Sectaris, Bembum, candide lector, habes.
Annales tibi, vel sit epistola docta paranda:
Non alius Bembo dux imitandus erit.
Facundos genuit tellus Oenotria multos:
Vix alium palmam Bembus habere sinat.
Aeterna nobis igitur sit laude colendus,
Plura sed à grata posteritate feret.

PETRI BEMBI RE-
RVM VENETARVM HI-
STORIAE LIB. I.

C. Augustini Curionis Epitome.

Belli Rhetici causæ, initium & progressus. Rouereti expugnatio. Georgij Sonnembergij cum Antonio maria Seuerinate singulare certamen. Germanorum Rouereto discessus. Eorundē cum Venetis pugna, & Roberti Seuerinatis interitus. Eiusdem belli finis, & pacis leges. Sumptuariæ leges Venetijs, & item ad viarum angustias ac pontes spectantes latæ. Ioannis Bentiuoli, atq; Daciæ reginæ Venetias aduentus. Hieronymi Rhearij & Galeoti Manfredi interitus. Cypriū regnum in prouinciam redigitur, & Regina se ad urbem cōfert. Vectigal nauibus imponitur Magistratus in Africam Tre mezeni regis postulatu à Senatu mittuntur. Lex de suffragijs, & alia de Græcis equitibus lata. Roxolanorum regis ad Senatum legatio. Induciæ Senatus opera inter Federicum Cæsarem & Mathiam Pannoniæ regem dictæ. Cæsaris in Italiam aduentus. Lex pro infantibus vulgo quæsitis, & pleræq; aliæ leges latæ. Paros insula à Venetis contra Turcas defenditur. Georgij Cernochij cū Antonij Erixi filia connubium. Lex in fures domesticos lata. Guidimariæ Rubei obitus. Scloporum descriptio, eorundemq; usus à Senatu in imperium suum introductus. Ingens in Italia frigus. Hermolaus Barbarus patriarcatum Aquileiensem adipiscitur, & quæ inde sint sequuta, ac eiusdē obitus. Venetus magistratus Bizantio pellitur. Ciues qui pro patria mortem oppetierunt ornantur. Quadraginta virale iudicium tertium additū. Suffragiorum ferendorum ratio. Quorundā malorum ciuiū ambi-

tus reprimitur. Laurentij Medices & Innocentij Pont.
obitus, atq; Alexandri Borgiæ creatio. Inter Pont. Me-
diolanensem ducem & Venetos fœdus. Giemis Sul-
tani apud Pont. captiuitas. Leonoræ, Herculis
Ateſtini coniugis cum duabus filiabus
Venetias aduentus.

VRBIS Venetæ res annorū quatuor &
quadraginta scribere aggredior, nō iudi-
cio, aut quòd ita mihi libuerit, sed quo-
dam quasi fâto, uel certè casu. Nam cūm
Andrea Naugerio, cui hæc publicè cura
tradita fuerat, in legatione Gallica uita functo, Decemui-
ri à me collegij decreto petiſſent, ut, quando is moriens sua
scripta cōburi iussit, ipse ea in re atq; munere patriæ meâ
opem requirenti ne deesset: pudore uerecundiaq; recusan-
di ad uariam atque multiplicem, quodq; uerè possum dice-
re, multò maximè operosam scriptionem me contuli annos
natus sexaginta, ut, nisi Reipub. extaret postulatio, meri-
tò me hominēs reprehendant id ætatis ausum tantum onus
sustinere: bella enim plurima propeq; continētia atq; ma-
xima cūm ab Italiæ, Germaniæ, Galliæ, Hispaniæ populis
& regibus, tum à Turcarum imperatorib. excitata, uel ter-
ra uel mari gesta, sunt scribenda, quorum quodquē iustum
potius historiæ uolumen atque separatū posse conficere,
quàm unò omnia comprehendere atque contineri, nemo non
dixerit. Multa præterea domi uel senatusconsulta, uel le-
ges, uel iudicia illustria, uel noui magistratus, multi hospi-
tio reges liberaliter accepti, multi honores dijs immorta-
libus habiti, multæ prodigiorum domi forisq; prædictio-
nes, tempestatum ac syderum miræ uicissitudines, huius
temporis

temporis memoriã exemplis innumerabilibus referferunt, quæ colligere & mandare literis, nec amantis otium animi est, nec minimæ industriæ. Sed nihil est profectò tam arduum, quin id patriæ charitas exuperet, apud eos uiros præsertim, qui præclara in urbe geniti, atq; optima in re-pub. educati, suæ ciuitatis temperationē institutaq; ad-amauerunt. Ita qui rebus tot atq; tantis complectendis nunquam sponte curam & cogitationem adhibuissē: mihi enim post Romanos labores bonæ tādē ualitudini, quam penitus amiseram, restituto, paterna in uilla fundi Pataui-ni maiorem anni patem requiescenti, satis erat pascere le-uioribus tractandis artibus animum: uoluntate meorum ciuium perspecta faciliè adducor, ut nihil mihi refugien-dum putem, dū eorum studijs satisfāciam. Ab illorum igitur commētariorum sine, quos Marcus Antonius conscrip-sit, exorsus, quo ab sine Decemuiris placuit, ut initium scribendi facerem, continuato rerum filo, historiam ad hoc diei, si uita suppetet, perducam: tot enim, quot suprà di-xi, anni inter illius scripta atque hoc tempus intercesse-runt. Ac eo sanè tempore quo in statu esset, quam haberet faciem respublica, satis est ab illo demonstratum: quæ bello Ferrariensi confecto, foederibusq; initis, plus biennium soluta oneribus ciuitate, & pacato imperio est usa. Idem autem post hæc & publicæ quietis, & Sabellici librorum finis fuit: pacemq; illam & tranquillitatem reipub. bellum statim Rheticum excepit: neq; ei profuit, quod suo se in o-tij capto iam portu magna perseuerantia continuisset. Ea-ius belli leuissima de causa initium hoc fuit. Erat nonnul-larum cum Rhetorum & Noricorum, tum earum terræ Germaniæ gentium, quæ sunt his finitimæ, Dux atq; prin-

ceps Sigismundus Federici Romanorum Imperatoris frater, homo non malus, sed qui facile malis hominibus crederet. Ei cum senatu Veneto iam inde à maioribus orta necessitudo intercedebat: itaq; uetusta cōsuetudine homines mercaturæ dediti omnibus ex reipublicæ municipiorum uicinitatibus eius ad oppida liberè commeabant, mercatumq; in primis celebrem apud Beurenſes quotannis fieri solitum, stato tempore petebant. Id cū anno post urbem conditam millesimo sexagesimosexto fecissent, Sigismundi iussu ipso in mercatu, ad quem fide publica uenerant, comprehensi suis cum rebus, custodiæque sunt traditi. Et iam antea Sigismundi operæ nostros homines, qui argentifodinas in Alpibus exercebant, fugatos, conductis iure gentium secturis & cuniculis deturbauerant: eosq; cuniculos, quod essent ipsorum uicis & municipijs uicini, ui atque armis paruo negotio possidebant. Eius rei causam querentibus, dictitabant Sigismundi clientelas, quæ in imperio Veneto essent in Benaci lacus ripa, suis è finibus expelli: de qua tamen controuersia iactari pridem cœpta per interpretes ab utrisq; amicè disceptabatur. Itaq; cū eos qui ex Reipublicæ municipijs ad ipsorum mercatum uere inito uenerant, in uincula coniecissent, omnibus ex eorum oppidis atque agris, tum ex Lepontijs & Heluetijs coacto iam milite apud Tridētum Germani hominum numero ad decē millia, id enim agere constituerant, Gaudenzio Amasiano duce in Veneronēsum fines impetum faciūt. Germanos autem illos diximus, quando nunc quidem omnes eæ ab Alpibus nationes, compluresq; aliæ, uno nomine Germani appellantur. Flumen est Athesis, ex Arbona monte profluens, quod duobus auctum fluminibus Tridentum

dentum fertur, Alpesq; reliquas dirimens, uallem plerunq;
angustam efficit Veronā usq; quā etiam interfecat: eius flu-
minis leuam ingressi ripam Germani, ac quindecim milli-
bus passuum confectis oppidi Rouereti in Alpiū angustijs
laxiore paulo atq; apertiore loco positi, suburbanis aedifi-
cijs direptis, pugna etiam cum praesidiarijs militibus com-
missa, defenso municipio ad praedam & populationem sese
conuertunt: eaq; facta, in uicinos oppido pagos tumultuo-
se militem recipiūt. Hac re nunciata Senatus decreuit, ut et
ueterani milites, qui in Carnis et Taurisanis, quiq; in Gal-
lia hyemauerāt, omnes illico Veronā conuenirent, & dele-
ctu statim habito noui milites conscriberentur: creatisq; ad
id confestim legatis Petro Diedo Veronae praefecto, Hiero-
nymo Marcello, dat negotium, ut ex usu reipublicae bellum
administrent. Iulium etiam Caesarē, qui regnum in Camer-
tibus obtinebat, copiarū reipublicae imperatorem, accersitū
ex Umbria eodem contendere magnis itinerib. iubet.
Interea Germani ad oppugnationem Rouereti, ijs quae bel-
lo essent usui celerrimē comparatis, & castris ad oppidum
positis, tormentorum ui, quibus maximē abundat ea na-
tio, muros quater atque deicere instituunt. Id cum plures
dies labore non intermisso fecissent, ac magnam murorum
partem aperuissent, neque Venetus imperator, qui iam eō
uenerat, propter Germanorum magnum numerū repelle-
re hostem: posset, saepe oppugnare omni misiliū telorū ge-
nere scalisq; ad murum positis adorti, saepe cum clade re-
pulsī, postremō oppidum capiunt. Eis in oppugnationi-
bus unum eorum teli genus maximē oppidanos terruit, de
quo propter nouitatem praetereundum non uidetur. Fi-
las ferreas non magnopere cohaerentes, picis atq; bitumi-

nis plenas, igne incluso tormentis muralibus impellebant: eae pile muro impactae infringebantur, ac plures in partes dispergebantur, quib. ex singulis ignis profliebat acri cū flamma, sic, ut quaeq; earum pars quantumuis parua hominem corripere: pice autem illisa retinebantur, ne excuti, neue reijci possent: ita fiebat, ut neq; in muro consistendi, neq; quae opus essent administrandi, neq; se defendendi militibus facultas daretur. Quod ubi semel atque iterum est animaduersum, culcitras centonesq;, quos habere poterāt, aquis immergebāt, eosq; pinnis & fenestris, ex quibus propugnarent, interponebant, ijs neq; pix adhærescere, neq; ignis nocere propter humorem poterat. Ita se tandem, cō pluribus suorum ante absumptis, praemunire ac tueri didicerunt. Sed capto oppido, ut diximus, Nicolaus Priolus praetor & milites, qui ad defendendum municipium per Alpium crepidines missi hostem circumfusum & sedentem fefellerant, suaq; uirtute ac fortitudine eorum impetum ad eam diem sustinuerant, in arcem se recipiunt. Veneti, qui omnino in se longè maius, quàm initio crediderant, excitatum bellum uiderent, neque in Camerte, quantum oportebat, industriæ uirtutisq; agnoscerent, a Roberto Seuerinate petunt, ut imperium totius belli unà cum Camerte administrandi magna opinione ciuitatis sibi delatum leto animo accipiat, & quo celerius fieri potest, suis cum militibus, & liberis, claris bello adolescentibus, uiae sedet, atque in Rheticum Alpesq; contendat. Robertus, qui posteaquam Innocentius Pontifex maximus eum missum fecit, in agrum Patauinum se contulerat, atque ibi apud oppidum Citadellam, quod ei unà cum urbanis ædibus, cumq; amœnissimo ac peramplo apud Veronam fundo

& uilla,

Et illa, in Ferrariensis belli exitu Senatus dono dedit, sine imperio, sine stipendio complures menses commoratus, ægre se suosq; milites aluerat, illam ipsam sibi occasione suæ uel amplificandæ, uel omnino retinendæ dignitatis dari uotis omnibus cupiebat: itaque accepto peropportune imperio, ad bellum proficiscitur. Eò cum uenit, modò in spe, modò in metu Veneti sæpe fuerunt: sæpe Marte ambiguo leuibus prælijs est certatum: ponte etiam nauibus imposito, ut et copiæ transmitti, et commectus ex altera fluminis regione supportari facîle possent, utraq; ripam coniunxit. Eodem quoq; tempore Germanorum militum centuriæ aliquot in Vicetinos et Feltrinos saltus, atque in Carnorum fines repente inmisit, plus terroris quam periculi intulerunt, propterea quòd Hieronymus Saornianus, summo in Foroiuliensibus natus loco, cuius proauus Federicus ob. singulare atq; præclarum in reipublicam studium, et ciuitate ab ea, et iure comitiorum donatus fuerat, cum suis clientibus, et agrestium manu, quam celeriter coegerat, atque armauerat, superatis Alpium, quæ adiri non consueuerant, iugis, illos omnia uastantes ac depopulantes à tergo aggressus ita fregit atq; cecidit, ut nonnulli timore incitati è montium, in quibus erant, cacuminibus rupibusq; fugientes se præcipitauerint, qua de re gratiæ illi à Senatu actæ, militesq; tercentum attributi, quos Hieronymus Iacobo fratri habèdos permisit, cum ipse pacatæ ac ciuili sese uitæ, quàm militari, mallet tradere. Sed dum reliqua sic, ut dixi, agerentur, Rouereti arcem muralibus tormentis propè diruta, Prætor, quiq; cum erant milites, deditiorem faciunt. Et iam summa æstas præterierat, cum ueteris exèpli res utrunq; exercitum specta-

culo haud magnopere cruento tenuit. Erat Germanorum numero iuuenis acer & fortis Georgius Sonnenbergius, claro loco natus, qui turmae equitum praeerat: ad hunc cum esset allatum, Antonium Mariam Seuerinatem, imperatoris filium, inter suos iactauisse, si ex hostium copia egregius uir quispiam equestri pugna congregi uelit, se cum illo decertaturum, proque sua parte ostensurum quantum belli gloria Itali Germanos antecellant: mittit ad Venetos tubicinem, qui Antonio denunciaret, se paratum esse certaminis fortunam experiri. Remissus ad Georgium tubicen refert, expectari cupide illud ab Antonio: itaque die dicta clausum in campum, atque ad id comparatum, equo inter bina castra spatio diuersa ex parte uterque armatus atque adornatus sese intulit: & parua interiecta mora, citatis equis concurrunt. Antonius hastam in Germani pectus infringit: thorax aegre haste impetum sustinet: tum uero equus Antonij iam incitator, neque sat habilis contineri, in trabales campi munitiões ita impegit, ut ijs perfractis atque disiectis, ipso humi prolapsa Antonius se eijceret. Itaque pedes ex equite factus, ubi hostem in equo iam conuersum districto in se gladio uenientem uidet, post tignum trabibus repagulisque sustinendis solo fixum sese continet: ita Germanum assultantem, atque ictus de superiore loco adigentem, districto item gladio repellebat, quaque ipsum poterat, appetebat: nam equum lege prius dicta ferire Antonius non poterat. Sed dum crebris ictibus acriter uterque rem gerit, neque quantum uult proficit, propterea quod galea, thorace, cæterisque ferreis indumentis totum penè corpus protegebatur: Antonius iracundiae plenus, quod iniquam subire dimicationem cogeretur, sequi ipse tacite incendens,

cendens, hosti cupidius ferienti impetu facto gladium auferit: ille ab ephippijs ferrea, quam gerebat, abrepta claua pro gladio utitur. Tum uero clara ad Germanum uoce: Quid tu autem, inquit Antonius, me cogis unum cum duobus depugnare, quorum alteri lex, alteri aliena arma sunt praesidio? si uir es, aequo Marte manum confere. Ita Germanus existimationem hominum ueritus, & magno praeterea animo, equo & ipse desilit: comprehensiq; statim inter sese, atque arcte diu luctati, ambo concidunt. Erant utrisque magna & procera corpora, & uires corporib. pares. Germano tamen cadenti paulum superincubuit Antonius: sed eius dextrum brachium à sinistro Germani humero, atque adeo armorum corporisq; pondere sic premebatur, ut eo uti non posset: tum Germanus impedito atq; implicito Antonio, ipse manu dextra liber, abrepta sica, quae femori Antonij erat alligata, nates ei conuulnerat: ea tantum corporis parte sua illum tegumenta non munierant. Vulnere Antonius accepto, cum omnino nullam defendendi sese uiam sibi reliquam, & facultatem uideret, sicq; aciem Germanus ictu altero atq; tertio adegisset, uince, inquit, quando ita uoluit fortuna, casu enim, non uirtute uincis, gloriam certaminis hosti dedit: quem quidem uictor magno apud se honore plures dies ad exercitum habuit, curatoq; uulnere, donis etiam additis ad patrem remisit. Post haec paucis interiectis diebus, cum Germani insolentius atque laxius uagarentur, Venetiq; eos adoriri ex insidijs stauissent, re ab hostibus per exploratores cognita, ipsi in hostium insidias inciderunt: ita excepti à pluribus pauciores, conglobati uirtute atque armis se tuebantur, fortiterq; praeliabantur: ex quibus Robertus modo uoce impe-

ratoris curam, modò manu militis operam præstabat: uerum crescẽte hostium multitudine circumseptus iamiamq; tenebatur, cùm Antonius filius id conspicatus (non enim longè aberat) in confertissimam hostium aciem se iniecit, fortissimeq; pugnans, aciemq; submouens, patri se recipiendi facultatem præbuit: ipse in hostium potestatem uenit, reliqui fugati, paucis captis atque interfectis, se in castra receperunt. Neque multò post Camers in febriculam incidit, eoq; Veronam delato, rerum & totius belli administratio in Robertum incubuit. Germani autem cùm inopia commeatus adducti, qui segniter subministrabatur, tum stipendij fide non seruata, indignabundi palàm ad seditionem incitabantur: cuius rei periculum eorum præfecti ueriti, inducias ab imperatore Veneto petierunt. Sæpius re iactata, non impetratis inducijs, nocte intempesta Rouereti arcem incendunt, & prima luce conclamatis uasis omni cum exercitu abeunt. Mirum id Venetis uideri, neque satis credere hostem abeundi consilio discessisse: itaque timere insidias, quas etiam essent experti: sed ubi illos longius profectos ab exploratoribus cognouerunt, Rouereti oppidum recipiunt. Interim Robertus certior factus omnes hostium copias domũ discessisse: auxerat enim eam rem atq; affinxerat multa rumor: sibi autem miles ex Ra-uennati & Piceno & Umbria per eos dies accersitus animum addiderat: statuit ulterius progredi, Tridentumq; ipsum, si res processerit, obsidere, ut qui ultrò ac sine causa bellũ Venetis intulissent, scirent atq; cognoscerẽt, bellũ gerere in eorum finibus & posse Venetos, & audere. Eo cõsilio cũ Legatis cõmunicato, Lucas Pisanus ætate iam grauior, quem Senatus Petro Diedo summisserat, atq; illum ad præfectu-

præfecturam Veronensem reuerti iusserat, existimare sese inquit, è repub. non esse tantam rem eo tempore aggredi. Primū, quòd credibile nō esset Germanū exercitū, quem ipsi florentissimum paulò antè uidissent, ita iam in ultimas Germaniæ terræ latebras se abdidisse, ut nō modò reuocari atq; restitui, sed etiam adaugeri paucis diebus non possit in tam promptis ad arma capiendā populis, tantoq; in periculo municipiū ad gentes Italas continēdas opportunissimum amittendi. Deinde, quòd si tum reipub. ad hostem repellendū copiarum satis fuit: quanquam quis eum repulit sua ipse spōte se recepit. Sed sit omnino repulsus, ad inferendū tamen bellū, atq; in hostiū fines irrumpendū, obsidionesq; ducendas, id ipsum non suffecturum, præsertim cū existimandū sit omnem Germaniam, ne tantum dedecus admittatur, eò conuenturam, uiresq; suas in cōmunem utilitatē explicaturam. Postremò, quòd si offensum in aliquo sit, non esset receptui locus circumuentis ab hoste undiq; medijs in Alpiū iugis: tum itinerū angustias esse per timefcendas, quas euadere uix pacati possent. Præstare aut reipub. bellū quoquo modo consecisse, dum onerib. extraordinarijs finis imponatur, quàm spe melioris uictoriæ ipsam periclitari, ciuesq; conflictari tributorū cōferendorum quotidie causa. Defessam ciuitatē bello Ferrariensi, ocium inglorium laboribus paulo etiā honestioribus, certoq; cum fructu præponere, nedum ambiguus & periculosus præferat. Hæc mea quidem, inquit, est sententia, qui fortasse uel meo uitio, uel etiā senectutis, omnia timeo: uos cōsulite, & quod optimum factu est, id sequamur. Tum Marcellus factò à collega silentio, in hunc est modū loquutus: Nihil sibi dubitationis dari, si ea ita essent, quemadmodum

Pisanus dixisset, quin sit ab inuadendis hostium finib. Tridentiq; oppugnatione abstinendum. quæ enim eius regionis pars, quod municipiū tanti esset, ut cum eiusmodi cōflatione belli, totiusq; Germaniæ irritatione, consensuq; comperetur? Verū habere se rem suo quidem iudicio lōgè secus. Nam neq; Germanorum copias sua se sponte dissipauisse: sed cū rei frumentariæ inopia coactas, tum stipendio non persoluto egentes, desperantesq;, domum quenq; suam reuertisse: neq; qui collectam iam manū, prospereq; agentem cōmcatu supportādo alere, stipendijsq; representandis retinere, ne diffugeret, non potuerit, cum nouo cōficiendo exercitui stipē alimentaq; subministraturū: multò enim facilius cōtineri stantia, quā lapsa prostrataq; subleuari. Neq; uerò esse uerēdum, conuenturā cōtra Venetos Germaniā, quos amicos semper habuerit, ut Sigismundi rebus auxilio sit, qui nullo reliquorū principum consilio, nulla ipse laceßitus iniuria, bellū reipub. intulerit: præsertim cū Federicus Imperator eius frater, neq; pecunia, neq; milite, neq; ulla eum re omnino iuuerit, præ seq; potius tulerit, id se nunquam bellum probauisse. Qui à suis negligatur, cum ab alienis exterisq; hominibus auxilia impetraturum credere, cuius tandē esset timoris? Quòd si dicatur, nō iam quidem Sigismūdi, aut alicuius priuatim causa Germanos principes ad arma capienda conspiraturos, sed planè sua, ne Tridento capto Venetis aditus pateat ad sese: responderi posse, cōplura esse in Alpib. reipub. oppida, diuersis acquisita adiectaq; imperio tēpestatibus, quibus ex oppidis Germaniæ populi adeātur: ab his ipsis nō longinquā locis Feltriam, Belunium, quamq; in Carnis Ciuidalē appellant: cōplura præterea itinera uicisq; castellis munita, cum hoc

in Alpium ad orientem solem tractu, tū uerò etiam in Br-
xianorum finibus ad Moernam atq; Licates: in Bergoma-
tium Sebini lacus fauces, uallemq; uniuersam Triumphilino-
rum, quiq; ad Lepōtios, Lariumq; lacum saltus, atq; angu-
stiae pertinent. Neq; tamen ullo tempore Germanos prin-
cipes cōspirauisse eis ab oppidis atq; finibus repellendi Ve-
netos causa: neq; nunc, si Tridentū capiatur, cōspiraturos:
fassuros potius atq; affirmaturos, iure id, meritoq; Sigismū-
do accidisse, qui amicæ ciuitati bellum temerè intulerit. Nā
quod ad uiarum angustias attinet, quantulum esset iter Tri-
dentū usq;: id tamen ipsum patefieri antè oportere, quæq;
sint castella Germanorum ipsa in uia, ea esse capienda, ne
quid hostile post tergū relinquatur. Extremum aut quod
fuerit in collegæ rationibus, defessam ciuitatē belli onerib.
malle quiescere: ad id respicere ipsos non oportere. Triden-
to enim capto, nō eam modò pecuniam, quam hāc in bellī
partem, paucorumq; dierum moram erogari oportuerit,
sed illam etiā quæ toto in bello per tot menses esset insum-
pta, cumulatē sarcitū iri, uel magno potius cū scēnore, ma-
gnisq; utilitatib. repensum & restitutum: uindicatū præte-
rea iniurias ab iniquo acceptas hoste: auctū imperij fines:
auctū etiam gloriam, nomenq; reipub. clarius factum. quæ
quidem omnia nisi tanti esse, quanti æstimanda iure sunt,
maiores nostri duxissent, nunquā ipsos tot labores atq; tā-
tos perlaturus: nunquā ullum bellum suscepturos fuisse, ut
suam & reipub. gloriam unā cum imperij finibus proten-
derent. Postremò, occasionis esse rem, ut Tridentum capia-
tur, uel militibus sua celeritate atq; uirtute in oppidū non
præmunitū irrumpentib. uel quod repentino nostri exer-
citus aduentu oppidani perterriti, ne diripiantur, deditio-

nem faciant. Itaq; ad eos casus euentusq; tentandos, in ijs quas haberet ipsi copijs satis uirium atq; praesidij fore. Id si recte cesserit, ipsum illum suum collegam in primis imperatorem summis laudibus laturū, qui eius rei consiliū inie- rit: sin se oppidum tuebitur, uastatis finibus, incensis eius regionis castellis uicisq;, incusso magno terrore hostibus, exercitum ultorem reduci oportere. Id autem procliuiore omnium hominum uenia posse tum fieri, quam si iam nunc inulti domum redeant. Porro non horis omnibus rei bene gerendae facultatem exercitibus dari: quare cum datur, ab ijs qui praesunt, ea esse magnopere utendum, ne lapsae teme- re atq; praeteritae recordatione poenitentiaq; diu atq; in- cassum torqueantur. Hac habita oratione à Marcello, Pisanus in collegae sententiam se traduci facile passus est: itaq; ambo imperatori permiserunt, uti de eo, quemadmodum sibi agendum uideretur, ita statueret. Ille dimissis legatis, ad rem explicandam maturandamq; se dedit. Sed quod erat in ipsa leua fluminis ripa, quā Tridentum, quāq; Roueretum est, inter utrunq; oppidū, ter mille ab Rouereto passus, castellum Petra loco alto atq; edito, uiae imminēs sic, ut Petrensibus inuitis eā commeari tutò non posset, Petrā in potestatem suam redigere, & itineris & cōmeatus causa, & quòd ita Marcellus censuerat, ne quid inimicū post se relinquerent, primum omnium decreuit. Iis constitutis rebus propterea quòd à Rouereto uenientibus ob praecipitē montis & crepidinū decliuitatē aditus ad Petrā omnino nullus erat, ab altera eius montis parte, qua adiri facile poterat, castellum oppugnare instituit. Transmisso itaq; Athe- sim per eum pontē, quē initio fecerat, exercitu, atq; aduerso flumine sesquihorae itinere confecto, ad Callianū uicum quod

quod ultra Petrā est passus: circiter mille, ponte altero nauibus imposito iterum Athesim exercitum traducit, atq; in planitie sexcētorum ferme passuum, quæ à montis radicibus ad flumen pertinet, consedit, præmissis equitibus leuīs armaturæ, qui præcurrerent, atq; an manus aliqua hostium cogeretur, cognoscerēt sibiq; renunciarent. Equites spretis imperijs prædæ spe uagari, & populationē facere cœperunt. Interim cū Tridentini pontē esse factū cognouissent, non Petrensibus modò, sed sibi etiā suisq; rebus ueriti, soluto exercitu, oppido nō cōmunito, imparati ab rebus omnib. à Georgio Petræplanæ principe, quod est castellum ultra Tridentum, impetrant, uti cū ijs, qui eò se receperant, militibus, coacta celeriter agrestium & montanōrum hominum manu, ire obuiam properet, hostemq; si potest, moretur, dum à Sigismundo auxilia conueniāt. Ille collectis, quos ei casus obtulit, militibus, & tum suorū, tū eorum qui Besinum uicum in summis Alpium Calliano imminuentium culminibus incolebant, rapto agmine ad mille hominum numero, magno cum tympanorum et cornuum strepitu eo de monte se demittere incipit: atq; ut se iugum implicabat, agmenq; partim se ostendebat, partim latebat, magnæ ad speciem esse copię ijs equitibus, qui prædatū irant, uidebantur: magnæ succedere, & priores cōsequi existimabantur: itaq; cū propius, maioreq; cum strepitu descenderet, illi in fugam uertuntur, atque in alios incurrentes, eos in fugā uertunt: iamq; permixti passim equites peditesq; tumultuose reuertebantur. Id cū fieret adessentq; Germani, fuga magis hostium, quàm sua uirtute incitati, manus Venetæ, quas ea planitie pars exceperat, retrocedere, ac fugere cōtendunt, atq; in aciem imperatoris,

quæ

qui acceptis de suorum fuga nuncijs eò properabat, impli-
cantur: tum imperator, quantum temporis exiguitas patie-
batur, suos perterritos sedēq; fugientes increpitare atque
cōuertere, hostē sustinere ac reprimere, adnixus, fortiterq;
diu pugnans, ingenti cæde utrinq; facta, urgētibus Germa-
nis cū suorū globo in flumen deijcitur, ibiq; periit: reliqua
multitudo magis magisq; perterrita pontē fuga petere
cōtendit. Id cōspicatus Andreas Burgius præfectus militū,
sperans, si pons rescindatur, fore ut milites equitesq; abla-
ta fluminis transeundi facultate continerentur, seq; in ho-
stes necessariò conuerterent, accurrens solutis retinaculis
pontē propulit: quæ res in cōtrarium, atq; ipse existimaue-
rat, uertit, propterea quòd timor cōsiliū plerunq; nō re-
cipit: qui enim semel fugæ se mandauerāt, ea spe, ut si flumē
transire possent, in tuto sese crederent futuros, ubi pontem
sublatū uiderunt, pleriq; omnes se in flumen præcipitau-
runt, & armis equisq; depressi atq; impliciti perierūt: pau-
ci ripam tenere potuerūt, quòd flumine maximo, rapido,
et uorticoso impediēbātur: ut essent omnes, qui ab hostib.
pugnātes interfecti sunt, quiq; ui fluminis rapiente interie-
runt, circiter mille. Vnus Guidus Maria Rubeus cum sua e-
quitum turma pugnae initio per medios hostiū cuneos uia
sibi armis & uirtute cū fecisset, atq; in campum euasisset,
Germanos exultantes in se conuertit: quibus cum dimicās,
quid in bello animus constantiaq; possent, palām fecit: co-
rū enim partem cæcidit, reliquos disiecit, fugauit: atq; ita
clariore sibi uictoriā ex hostibus uictoribus, quod raro fie-
ri assolet, comparauit. Reliqui centuriones, equitumq; præ-
fecti, cæteri q; qui fuga se abstinuerāt, per montium inuia,
superatis iugis, nōnulli nauiculis excepti ad Roueretū re-
dierunt:

dierūt, ex quibus fuit Rubeus, qui se atq; suos magno labore noctu flumen traiecit. Interfecti ex Germanis permulti, non incruentā suis eam Venetorum cladē fecerunt. Veneti complures dies reintegrandis copijs consumpserunt: neq; interea Germani ijs in locis quicquam mouerunt, quando clade non multo leuiore accepta quàm illata, exercitus & ipsis reparando opus fuit. In Vicetinis tamen & Feltrinīs Alpium iugis, atque in Benaci lacus regione, ea mania quàm conficere per occasiones poterant, utriq; sepe congressi, cæde facta, castellisq; aliquot uel captis uel incensis, sese inuicē inferēdis cladibus intentos paratosq; tenuerūt. Arcum autem municipium, quod quidem abest tria millia passuū à Benaci littore, magnis & obsessum antea et expugnatum uiribus, cū propterea, quòd ei bello causam dederat, inita de finibus altercatione cum uicinis sibi in ora lacus populis, Sigismundoq; ad arma capienda incitato, tū quòd eius oppidi principes Veneti hostes nominis existimabantur, senatus incendendum & diruendum censuit. Burgius interea proditiōis apud Decēuiros accusatus, quòd pontem ad Callianum, ut exercitum in fraudem cōijceret, dolo malo propulisset, atq; in uincula cōiectus, Marci Beatiāni senatus scribæ, qui ei bello cū legatis interfuerat, testimonio absolutus est, ordinibusq; redditus. Miserat ante eos dies ad Sigismundum Innocentius Roma Paridem Episcopum Auximi, qui cum hortaretur, uti bello finem imponeret: non esse tempus, imminente regno Italiæ & Romanis rebus Turca, ut duo potentiissimi ad illum repellendum populi leuissimis de causis armis inter se decertarent, odijsq; mutuis contererentur: ipso arbitro suarum cum Senatu Veneto discordiarum, si uellet, uteretur: se ei pro rerum

æquitate non defuturum. Is apud illum Legatus dies aliquot tractandis pacis conditionibus fuit. Venetias deinde cū mandatis est profectus: quibus à Senatu nō probatis, re infecta Romam redijt de mense Septembri, cum ante Idus Sextiles Seuerinas imperator interiisset. Egerat illud idem etiam cū Senatu Veneto Pontifex per suum apud ipsos internuncium Nicolaum Fracum Episcopum Taurisanorū, qui ciuitatem & hortari & monere non destiterat: sed nihilo minus irritus omnis eius conatus fuit, quoad sessus belli dispendio Sigismundus (alere enim exercitum non poterat) missis sepe inter eos legatis fœdus cum Venetis percussit Idibus Nouembris. Fœderis conditiones fuerunt, uti bello ablata, quæ antiquitus eorū, qui amisissent, fuerint, restituerentur: & negotiatoribus Venetis dāna illata sarcirentur: quæ superessent inter eos res, quibus de rebus non conuenerat, de ijs Innocentij iudicium esset. Is finis bello Rhetico fuit. Milites deinde in hyberna sunt deducti, dimissusq; ob remp. segniter gestā Iulius Camers. Roberti uerò duo liberi, Gaspar atq; Antonius, in reip. militiā conscripti, sexcentis equitibus præficiuntur: centurionesq; aliquot, qui egregiā operam nauauerant, donis militaribus aucti: quorū uni etiā dos filie numerata, auri ternæ libræ. Erantq; iam Sebastianus Baduarius, Bernardus Bēbus pater meus legati ad Innocentiū profecti cū alijs de causis, tum ut apud illū de castellis Nomio et Iuano captis à Veneto exercitu, de quibus erat lis, disceptarent. His ita cōstitutis rebus, quòd exhilarata pacis nomine ciuitas iam etiam ante hoc bellum in omnem luxum domesticum sese effuderat, insequentis anni initio leges sumptuariæ reuocantur. Itaq; cœnis panōes, phasianæ aues, lautioresq; epulæ, cubi-

culis

culis stragula uestes ex auro, argento, purpura interduntur: omnis ornatus muliebris decem auri libras excedere nō permittitur: ampla delatoribus præmia, seruis insuper libertas decreta. quanquā cauerunt etiā Patres in Rhetici feruore belli, ne alea, nēue ullo alio præter ludū latrunculorū cum in urbe, tū per XXXV. millia passuum extra urbis fines in pecunia luderetur, exceptis nuptiarū celebritatibus, & cauponis, & ea fori parte, quæ ad colūnas est, atq; ipsa fori porticu: edictūq; ne ijs in locis lusio auri uncie partē quintā excederet. Viarū etiam urbanarū angustijs prospectū est, sublatis tabernarū pluteis, qui in uias prominebant: pontesq; lignei, quibus uniuersæ propè urbis insule aquis intersluentib. discretæ coniungebantur, ex lateribus, & lapide Istrico publicè tota urbe fieri cœpti. Atq; inter hæc Ioannes Bētiuolus Bononiensis, eius oppidi princeps, uisendæ urbis & salutandorū patrū causa Venetias uenit: atq; à Senatu liberaliter acceptus, cū plures dies ea in re atq; studio consumpsisset, donatus ciuitate, ac iure comitorū, domū redijt. Quo quidem tempore infans biceps Patauij natus est, uixitq; horas aliquot. Eū nos pueri ad urbē uidimus, cum pro miraculo circūferretur. Eorū duorū capitum utrunq; suo cum collo atq; ceruicibus à summo ita pectore suspendebatur, ut toti corpori esse par atq; propriū posset: utriq; ori eadem species inerat. Post eos dies regina Daciæ Roma domū rediens, Venetias & ipsa se contulit: acceptaq; regio apparatu, urbe inspecta, suburbijsq; perlustratis, uiæ se reddidit. Eo tēpore Hyeronimus Rhearius, qui Sixti Pont. Max. beneficio duorū in Flaminia oppidorū, Fori Liuij, & Fori Cornelij, regnum obtinebat, suo in cubiculo à suis ciuib. trucidatus, atq; in

forū de fenestra proiectus, sœdum spectaculū populo præbuit, implicuitq; intestinis exterisq; bellis atq; incendijs civitate: quæ quidem incendia uix ægrèq; nobilitatis interitus, & multorū hominum consecutæ cædes restinxerunt. Neq; multò post Galeotus Manfredus, Faurentiam item obtinēs, admissis noctu ab uxore sicarijs, suo et ipse in lectulo cōfossus, oppidū tumultu et seditionibus impleuit. Hæc senatui nunciata, cum à rei maritimæ cura non auerterūt. Erat iā antea sanè rumor, classē ingentē à Baiafete Turcarum Rege comparatā, in mare Aegæum uela facturum. Itaq; Franciscō Priolo classis præfecto designato mandarunt Patres, maturaret proficisci: & quoniā existimabant Baiafetem eo maximè tempore mentem atq; animum ad Cyprum insulam adiecisse, eò quo celerius posset contendere iusserunt. Is mense Aprili cōscendens, Cōrcyram, deinde unā cum Cosmo Pascalice legato Methonē adnauigauit: quē subsecutus Nicolaus Capellus item legatus, auxit earum, quæ Methone erant, longarum nauium numerum: quibus cum nauibus præfectus (erant aut triremes uigintiquinq; minora nauigia longa plus minus decē) die quinto Cyprum attigit. Ea intellecta re, Turcarum classis omnis generis longarū nauium, cum à Cypro nō longè abesset, mare Issicū præteruecta, sine ullo usu in Hellepontum redijt. Auxerat Cypriam Patribus curam, quòd intelligebāt Ferdinandū regem Neapolis in Federici filij sui nuptias regina pellecta, occupandæ insulæ occasionē querere. Ea erat Catharina Venetijs oriunda è gente Corneliorum clara atq; illustri, q̄ Marcus Cornelius pater Iacobo Lusitaniano regi Cyprio in matrimoniū collocauerat, numerata regi pecunia dotis nomine auri ad libras mille. Eā rex breui tem-

ni tēpore profluvio uentris sublatus pręgnantē reliquit,
 scriptis tabulis, quibus illam regni heredem nascitura cō
 sobole instituerat sub Veneti Senatus tutela: quo à Senatus
 Corneliā, tanquā reip. filiam, publica interposita fide acce
 ptā, uxore duxerat. Itaq; post mortem patris natus filius
 anno uertente natali suo diē cum obiisset, nouasq; res non
 nulli eo in regno principes molirentur, classe ad insulam
 celeriter missa cum legatis, & Cornelio patre, qui reginæ
 assiderent, eos Senatus facile tumultus cōpreßit. Tranquil
 litate insulæ restituta, mulier uidua autoritate reip. quin
 decim iam annos post uiri mortē pacatē regnum obtinue
 rat, cum per internūcios Ritium Marinū Neapolitanum,
 qui regi Cyprio per familiaris fuerat, & Tristānū Cibelet
 tum Cypriū, cui erat soror è reginæ famulis, Ferdinandus
 rex clam eas, quas dixi, nuptias procurabat. Il cum à Rege
 missi in insulā descendissent, à præfecto clāssis capti, atque
 in uincula coniecti sunt, Venetiasq; transmissi: tametsi Tri
 stanus, qui propterea quòd post regis Cyprij mortē tumultu
 excitato Andrea Corneliū reginæ patruū interfecerat,
 exulq; factus fuerat, sui pœnas sceleris se persoluturū scie
 bat, Adamante, quē in annulo gestabat, per os in stomachū
 recepto, aqua insuper, quæ metalla diuidit, epota, dū por
 taretur, interijt, his permoti rebus Decēuiri (quanquā qui
 dē non Ferdinandi modò artes, sed Turcarū quoq; insidi
 as, inceptaq; timuerāt: neq; nihil etiā ab rege Syriæ pro
 pter uicinitatem metuebāt) Georgio Cornelio reginæ fra
 tri dant negotium, uti se ad sororem conferat, eiq; persua
 deat, ut relicta regni procuratione reipub. ad urbē reuer
 tatur, atq; in patria malit, interq; suos, quod reliquū est ui
 tæ, securē atq; trāquillē degere, quā in remota suspectaq;

insula alienigenis hominibus sese, uitamq; suam credere. Cornelius paruulo nauigio, ut celerius iter faceret, parte itineris confecta, brumalibus diebus in Cyprum transmissit, & sorori, quā ob causam uenisset, exposuit. Nouitate rei permota, recusare illa, neq; sibi persuaderi uelle, uti regnum opulentū relinqueret, mulier regio uictu, regijs honorib. assueta, quæq; sciret quā nullo præcipuo iure, quāq; parcē in rep. uiueretur: satis esse dicere, si se mortua, ea insula in reip. potestatē redigatur. Contrā Cornelius niti, rogareq; ne pluris terrā Cypriā, quā natale solum, quamq; reip. faceret: casus humanarum rerum esse incertos: fieri momento horæ posse, ut regno expellatur, tam potentib. regibus quasi obsesta atq; præcineta, eius insulae dominationē affectantibus, quā plurimis etiā Cyprijs principibus à scæmina sese regi non obscure indignantibus. His eā castibus & periculis una modò re atq; cōsilio pulcherrimē ire obuiā posse, suum si regnum, quoniam liberis careat, reip. fidei iam nunc uiuens florensq; commiserit. Dum insidiarum & suspicionum tempora nō plenissima fuerunt, eā regno suo frui, nō permisisse solum reip. sed etiam uti frueretur adiuuuisse: idq; ipsi iucundissimū accidisse. Nunc autē, cum nihil à quoquam tuti sit, cū omnibus à uicinis regibus, atque etiā à longinquis & magno seiunctis atque separatis mari omnes artes adhibeantur, & tanquā retia ei insulae tendantur, quibus capi & teneri possit: Senatū ad id descendisse, quod unum sibi uisum esset omnium impendētium malorum et periculorum remedium: quorū si reliqua ipsa nihil timeret, num illud non perhorresceret, quod, nisi præsidio celerrimē cōparato insulā Senatus firmauisset, æstate illam proxima Turcarū clas̃is occupauisset, atque ipsam

ipsam uel fugæ sese dare coegisset, uel captam Byzantium duxisset? quod eam casus aut offensio aliqua compellere, turpiter uti faciat, potest: præstare, id incredibili reip. gratia suiq; facti summa cū gloria celebritateq; anteuertisse. Occasionē esse uariam, multiplicē, subitam: nō singula hostiū consilia prouideri semper posse: nō semper homines in tempore adesse: intimum Adriaci maris sinum, Cypriāq; littora multū terrarum, multa maria interesse. hæc illi cogitanda, hæc in primis pensitāda esse. Quod si nulla necessitas urgeat, quid esse tandem aptius atq; commodius ad eius famam nominis sempiternā, quā suæ illā patriæ regnum nobilissimū tradere, ut in annalibus referatur, Venetā remp. à sua ciue Cypri insulæ opulentissimæ imperio auctam, atq; condecoratam fuisse? omni eam in regione nomen regiū obtenturā. Si optio ipsius sit, cū tot annos apud Cyprios uixerit, debere eam cupere suis etiā à ciuibus aliquando, suāq; in patria se salutari atq; conspici: splendore suū fratri, sororib. propinquis, familie, demum ei urbi, in qua nata alitaq; sit, cōmunicare. Nullius unquā fœminæ, neq; etiam uiri, tam gratum aduentum reipub. fuisse, quā ipsius futurum. Quod si Venetiæ abiectum aliquod oppidulum esset, locoq; aspero atq; ignobili situm, esse tamen eius pietatis, atque humani planè animi, qua in terra nascēs cœlum hausserit, reuiscere eam uelle, seseq; suis omnibus tanto pōst tēpore ostendere: at cū ea omnino urbs, omnes alias urbes, quas sol aspicit, propè excellere omniū hominū consensu prædicetur, atq; ipsa in Italia omniū sit eius terræ urbium oportunissima, quidnā esse causæ posse, quam obrem à Senatu atque à rep. tanto pōst tempore inuitata, non se eò libentissimè conferat? Quod regina sit, quod

multos annos secure atq; feliciter regnarit, gratiā esse Senatui, à quo id acceperit, referendam: eam gratiam pessimè relatum iri, si Senatum, se uocantem, omnibusq; honorib. prosequi cupientem, despexerit. Postremò, cū ipse ei frater sit, atq; is frater, cui multū illa semper tribuerit: si hoc non impetret, non tam eam adduci nō potuisse, ut reipub. satisfaceret, quā se noluisse, omnes homines existimatos: eoq; se nomine magnā totius ciuitatis inuidiā subituum, liberisq; relicturum. Itaq; flecti se sineret, & cū sibi ipsa in praesentia consuleret, tum in posterum respiceret ad suos. Nihil esse laudabilius, quā secunda fortuna moderate uti, neq; in summo semper gradu uelle cōsistere. Deos etiam immortales cōsueuisse, quibus se diu beneuolos praestiterunt, eos aliqua non iucunda re interdum probare, an se homines esse natos reminiscātur: nullas eā preces posse illis gratiores adhibere, nullam potiore uictimā cadere, quā eorum uoluntati atq; numini sese praestò esse profiteri. Deorum autem uoluntatem eam esse existimare nos oportere, quae patriae sit, optimeq; cōstitutae reipub. Hæc Cornelius cū dixisset, homo apprimè eloquens, nō doctrina ille quidem, aut sapientiæ studijs, sed naturæ quadā uil liberali atq; munere, regina obortis iam lachrymis, ubi primū fari potuit, Si tibi hoc ita frater uidetur, & mihi (inquit) uidetur: aut, ut uideatur, meo animo imperabo: sed magis à te patria regnum meū acceperit, quā à me. His dictis, cōstitutoq; quid factò opus esset, anno insequēte iam inito, classis praefectus legatiq; re diuina facta, in Famagustæ oppidi foro, regina inspectate atq; iubente, reip. uexilla crexerunt, Cypriumq; regnū in prouinciā est redactum. Regina post hæc supellectili regia imposita, Cornelio cū fratre

fratre naues longas conscendit, atq; ad portus Veneti angustias æstate media appulit: excepta q; ab Augustino Barba-
 dico ciuitatis principe, & Patribus, qui ei obuiam ierant,
 ad Nicolai fanū, quod est in portus littore, magna omnium
 ordinum, atque adeo omnium hominum in cymbis imposi-
 torum prosequentiumq; letitia, ipsa uecta Bucentauro na-
 ui, media inter patres, matronasq; nobilissimas ciuitatis, ur-
 bem est ingressa, quod ante id tempus Venetarū foeminarū
 contigerat nulli: letissimusq; is profectò dies ciuitati fuit.
 Asulum subinde oppidum in Taurisanis collibus ei à De-
 cemuiris dono datum, atq; auri quinquaginta libræ in an-
 nos singulos constitutæ pensionis nomine: tum muneris in
 præsentia decem libræ. Superiore anno aut (ut ad eas res,
 quibus de rebus antè dicendum fuerat, reuertamur) ne ciui-
 tatem onerariarum nauium numerus, prouentusq; defice-
 ret, Senatusconsultū factū est, quæ in nauibus exterarū na-
 tionum mercaturæ causa imponerentur, ea fisco deberi, ui-
 no Cretico excepto: pro quo tamen portorij nomine Vene-
 tis magistratib. pares amphorarum numero auri semun-
 cias mercatores soluerent. tum quicumq; nauem magnā o-
 nerariā fabricandā institueret, uti ei quæstores de triginta
 auri libris cōmodarent, eodem Senatuscōsulto contineba-
 tur. Post hæc cū Tremezeni rex, quod est oppidū Aphri-
 cæ, non longissimè à freti angustijs contra Hispaniā sitū, à
 Senatu per legatos petijisset, uti ciuem Venetū eò mitteret,
 qui suis in oppidis tribus ius reip. hominibus diceret, Sena-
 tus censuit, quò regie postulationi satisfaceret, uti magistra-
 tus crearetur, coq; mitteretur, ad quē centesima mercium
 omnium, quæ merces eis in oppidis uenderentur, perueni-
 ret: estq; ad ea oppida omnium primus Aloisius Pizama-

nus missus. Eodem tēpore Senatus iussu in Idri lacus ripa, loco alto atq; edito, quo in loco Anso Brixiani agri uicus est, magni arx operis, crebraeq; munitiōes institutae, ac tertio confectae anno, omnem illam oram tutiorem, ac celebrationem reddiderunt. Eodem quoq; anno Decemviri legem tulerunt, ne aperte suffragia iniretur: qui secus fecisset, suffragiorum iure, magistratibusq; annos duos careret. De Graecis itē equitib. qui reip. militiam faciebant, lex est lata: qui eorum coloniae nomine ad insulam Zacynthum ire uellent, uti ijs agri publicē darentur, in primisq; Theodoro Paleologo, si eō mittere aliquē suorum uellet, propter eius summū in reip. studium, summā fidem, singularemq; constantiā. Regis etiā Roxolanorū legatio cū preciosariū pelliū muneribus ad Senatum uenit, petijtq; ut ad ipsorū littora reip. onerariae naues longae ad mercaturā exercendam mitterentur. Ea de re, propter longinquitatē itineris, nauigationisq; tedium atq; pericula, quōd Moxotis erat palus emetienda, nihil est impetratum. Legati, qui duo erant fratres, honorificē accepti, ueste uterq; aurea, & auri libra publicē donati, Romā profecti sunt. Insequēte uerō anno, de quo paulō antē dicere incepimus, Franciscus Gonzaga, qui Mantuae regnum à maiorib. traditū obtinebat, in reip. militiam conscriptus est: eiq; Senatusconsultū est missum, quo ex Senatusconsulto equitibus cataphractis trecentis, sagittarijs qui equo uterentur, quadringentis, militibus ducentis & quinquaginta praesset. Cū autem Matthias Pannoniae rex, homo rei militaris scientia atq; gloria clarus, bellum Federico Imperatori duobus exercitibus intulisset, uno in Carnos, altero in Liburnorum fines immisso: Senatus uicinitate belli adductus, per Antonium Bolduum,

Domini

Dominicum Bolanum legatos, illum ad Federicum, hunc ad Matthiā missos, eorum regum animos iam exulceratos leniit: itaq; induciæ inter eos dictæ. Earum induciarum tēpore, solutus belli occupationib. Federicus Tridentum uenit, omnem illum Italiæ tractum, qui à lacu Benaco ad Aquileiam secundum Alpes est, si per Venetos liceat, animi causa perlustraturus. Ea intellecta re Senatus Hieronymū Barbarū, Dominicum Grimanum, qui postea Cardinalis fuit, Paulum Triuisanum, Hieronymum Leonē legatos ad eum misit, qui ei uenienti obuiam Roueretū profecti sunt, reiꝑ; pub. nomine illum salutatum exceperunt. eaq; postea legatio, quoad is in Italia fuit, ei præstò omnibus in reip. locis fuit, atq; uti pro copia locorum quammaximi ei honores haberentur, studium & diligentiam adhibuit. Federicus Benacū primū inuisens, omniaq; littora biremi circumuectus, eius præsertim oræ quæ ad meridiē uergit, aspectu atq; fragrantia, quod est pomi Medici plena, mirificè exhilaratus, tum aquæ perlucidissimæ amœnitate oblectatus, piscationibusq; delectatus est. Capitur eo in lacu propè medio, quaq; altissima est aqua, piscis clarus Carpio ab incolis dictus, pedis plerunq; lōgitudine: qui omnino piscis alibi non capitur: eum piscem capere atq; cognoscere Federico uoluptati fuit. Veronam deinde, tum Vicentiam, Bassianum, Taurisum, Cornelianum, Forum Iulij, Aquileiam, portumq; Naonis, qui locus in ipsius ditione est, lento itinere peruenit. E Naonis uerò portu tres legatos ad Senatū misit actū gratias, quòd per eius loca tam liberaliter, tantisq; honorib. susceptus fuisset, tamq; beneuolā in sese ciuitatis uoluntatē cognouisset. Ab Aquileiæ finibus suū in regnum cōcessit. Eodem tempore ut infātib; uulgò quæst-

tis, qui publicè alebātur, quorumq; magnopere numerus
 excreuerat, largius uberiusq; esset, in Senatu lex est perla-
 ta, ut naualium urbanorum magistratus in annos singulos
 tritici molita sestaria, quæ appellāt, ducēta, uini ampho-
 ras duodecim eorū curatorib. darent: ijsq; rebus ex reip.
 horreis syluæ casæ ad ignem domesticū carros ducentos
 eorum præfetti adderent. Terruit nō multò post ciuitatē,
 quod ad diem tertium Iduum Sextilis duæ turres omnium,
 quæ in urbe essent, maximæ atq; altissimæ noctu de cœlo ta-
 ctæ cōflagrauerunt, culminib. incendio latè spectabili ab-
 sumptis: una, quæ in foro est, cuius erat culmen inauratum,
 altera quæ est media in urbe ad Frācischi. Senatus post hæc
 legibus aliquot promulgandis operam dedit, quæ leges ad
 portoria urbis conseruanda pertinerent. Etiam in Mariæ
 clarum miraculis, unde ei nomen est, fanū exædificatū iam
 eo luculentiore opere, quo ipsum angustius est, ut eius arti-
 ficij elegantia & sumptus aliorū templorum magnitudi-
 nem exequarent, extremo anni die uirgines inductæ sunt.
 Anno insequēte, quod in urbe seuire pestilentia cœperat,
 triūuiros sananda ciuitate Senatus creauit: isq; postea ma-
 gistratus nunquam est creari desitus. Eo anno cū incre-
 buisset rumor, Baiasctis regis classē nō multarum nauū
 in Aegæum prouehi, ut Nicolaum Sumaripam è Paro in-
 sula, quam obtinebat, expelleret, eaq; potiretur: Nicolaus
 Capellus legatus cum triremibus quatuor Zacynthum cō-
 tēdit ei præsidio, si opus esset, futurus. Sumaripa ubi adesse
 legatum cognouit, insigne Venetum sustulit, seseq; reipub.
 addixit. Neq; multò post Ioannes Cernoichius, cuius erat
 magnum in Illyrico nomen, magna autoritas, legatos ad
 Senatum misit, cupere sese, ut Georgius filius suus Antonij
 Erici

Erici senatoris filiam in matrimonium duceret: petere, ut sibi id facere Senatus uoluntate liceret. Ea de re consultus Senatus censuit, uti nuptiæ fierent. Erat eo tempore Antonius reip. nomine Ferrariæ magistratus, qui Prodominus appellabatur: itaq; facta potestate ad urbem uenit, Georgio filiū spondet. Ea dum per legatos in Illyricum traducitur, pater moriens filio regnū tradit: ita nuptiæ inter lachrymas & gratulationem concelebratæ, clariorem exitū habuerūt. Guidus Mariæ Rubeus paulò post Venetijs moritur magno totius ciuitatis dolore: finus ei publicè atq; magnificè factum, laudatusq; à Sabellico est. Eius stipendium, equitumq; numerus, duobus eius liberis æquis partibus distributus. Eodē anno tametsi pacata neq; ullo bello implicata esset ciuitas, rei militaris tamen studium nō neglexit. Inualuerat iam in bellis cōsuetudo, inuento Germanorum nobis tradita, ut milites fistulis ferreis uterentur: quib. fistulis glandes plūbeas magna ui ignis impetu mitterent, atq; hostē è longinquo uulnerarent. Eæ erant fistulæ ad formā atque imaginē eorum tormentorū, quibus muri oppidorū deijciuntur, nisi quòd illa ex ære fusili fiūt, maximiq; sæpe sunt ponderis, ut carris solidissimis ferratisq;, ac magno iumentorū numero egeant, quib. sustineri atq; regi possint. Fistulæ è ferro sunt, gestanturq; singulis ab militib. singulæ ligneis alligatæ armamentis, per quæ capiuntur, & puluere ad ignem celeriter cōprehendendum idoneo infarciūtur, & glande immissa humeris sublata in hostem conuertuntur. Eo telo qui uti scirent, ut reip. suppeterēt, peritissimos eius rei homines undiq; conquisitos accersitosq;, Decemuiro suas ad urbes miserunt, qui iuuentutē instituerēt: atq; ut agrestes maximè homines id armorū genus doce-

rentur, singulis in uicis pagisq; uti duo puberes ci artificio
 assuefierent, edixerunt: atque ijs omnium onerum immu-
 nitatem concesserunt, quò studiosiores & diligentiores
 unum ad id munus obeundum reliquis liberati oneribus ac
 tributis fierent: eosq; puberes die dicta ad suū quosque op-
 pidum quotannis signo glande feriendo conuenire uolue-
 runt: qui uicisset, eius toti pago aut castello uacationē esse
 munerum annuā, eo excepto munere, quo ad Medoaci flu-
 minis deriuationē tenebantur, imperauerūt. Inter hæc cū
 antea fures domestici lege antiquitus instituta pœna mul-
 to leuiore plecterentur, quā ij, qui eandem domū non inco-
 lerent: qua ex re fiebat, uti aucta seruorum & inquilinorū
 audacia, omnibus penē in domibus furta exercerentur, ma-
 ioribus in comitijs mēse Sextili lex est perlata, qua lege ea-
 dē esset in seruos reliquosq; fures cōtubernales pœna cōsti-
 tuta, idē ius, qua pœna, quoq; iure in alienos exterosq; fu-
 res animaduertere ciuitatis magistratus cōsueuerāt. At ea
 quæ subsecuta est hyeme, tantus tamq; perpetuus niuiū ri-
 gor fuit, ut omnia urbis æstuaria cōgelauerint: neque pedi-
 bus modò, sed in equis etiam homines ex agris ad extremū
 urbis marginē cōmeatib. importandis sine periculo uenti-
 tarint: magistratusq; Mestrinus ad Secundi fanū, quod est
 in medijs ad urbem uadis, curru peruenit. quibus quidē
 diebus etiam in media latissimāq; urbis uia, per quam u-
 nam naues onerariæ magnæ permeant, constricto glacie
 mari, niueq; superaddita, admissis per ludi speciem equis,
 Græci hastati equites concurrerunt. Vini, ficus, oleæ anni
 aliquot intra Alpes, Athesimq; atque Padū flumina exustis
 super terrā arboribus, prouentū angustiozem habuerunt.
 Vere insequēte Innocētius Pōt. Max. per suos internūcios
 cuiusmodi

huiusmodi sententiam Tridenti pronunciauit: Quòd Veneti à Sigismundo laceſſiti bello Rhetico ſe defendiſſent, impẽſasq; magnas eo in bello feciſſent, Nomium & Iuanum caſtella iure ab ijs capta atque retenta ſibi uideri. à Senatu tamẽ petijt, uellet ea ipſa Sigismũdo ultrò reddere: id ſe propterea cupere oſtendẽs, ne pax inter ipſos inita, ea de cauſa uiolaretur. Cuius autoritate moti patres, preſidijs abdiçtis Nomium et Iuanum Sigismundo reſtituerũt. Obijt per eos dies mortẽ Romæ Marcus Barbus Pauli Secũdi Pont. Max. fratris filius è Cardinalium collegio, uir & doctrina, & probitate, & ſanctitate uitæ, & Romanorũ ciuiũ gratia egregiẽ inſignis: quiq; comitijs Põtificaliſus Sixti morte habitis, parum abſuit quin à collegio ſummũ locum adipi ſceretur. Eo mortuo Innocentius Patriarcaturũ (ſic enim appellant) Aquileienſium, quem is multos annos obtinuerat, Hermolao Barbaro legato apud ſe Veneto attribuit. quod ubi ciuitas intellexit, tametſi Hermolaus ad Senatum ſcripſerat, coactum ſe à Pontifice uestem ſenatoriam mutauiſſe: quoniam tamẽ ſacerdotijs cooptari ciues Veneti, qui legati Romæ eſſent, lege prohibebantur, grauiter tulit auſum illũ cõtra leges patrias facere. Auxit eius rei magnopere inuidiam, quòd antea ex Hermolai literis, quas ad Senatum de Barbi morte dederat, more inſtitutoq; maiorũ comitijs ſenatorijs præiudiciũ patres fecerant, cuius ipſi ciuis nomen ad id adipiſcendum ſacerdotium Innocẽtio cõmendarẽt: itaque deceptos in eo ſeſe ac propè deluſos querebantur. Erat omnino Hermolai, propter eius ſummã in literarum atque optimarum artium ſtudijs præſtantiã magnum apud exterarum nationes nomen, apud ſuos quidẽ certẽ maximum: nam ad doctrinæ ſingularẽ opinionem etiam

uitæ perpetuam innocentiam adiunxerat: simul is multum patris opibus, & gratia, qui summo proximum in ciuitate magistratū gerebat, multum cliētelis, necessitudinib. propinquitatibusq; pollebat: quibus tamen in rebus omnib. satis sibi præsidij nō habuit, cū pluris à patribus una legum charitas maiestasq;, quàm ullorum ciuium omnibus aucta nominibus dignitas atq; claritas, fieret. Decemuiro enim literas ad eum seuerè scriptas dederunt, mora omni excusationeq; sublata, sacerdotium repudiaret: id si non faceret, patrem magistratu remoturos, & bona eius publicaturos præ se tulerunt. At pater, perspecta ciuitatis uoluntate, omnib. tentatis rebus, cū iam eam flecti & leniri posse diffideret, ægritudine animi est mortuus. Filius nō multò post Romæ, editis Plinianis castigationib. immensi propè laboris opere, priuatus plebeio morbo perijt. cum uitæ finem Hermolaus habuit, omniū ex sua ciuitate, qui ante illū nati essent, Latinorū & Græcorū literis planè doctissimus. Eo tēpore ab Hieronymo Marcello literæ Byzantio uenerūt: erat is Venetus eo in oppido uetere cōsuetudine magistratus: quibus literis Marcellus Senatū certiorē faciebat, sibi ab rege imperatū statim Byzantio discederet: eius rei causam fuisse, quòd rex diceret Marcellū suis de rebus & cōsilijs ad Senatū scripsisse: uelle se, atq; decreuisse, posthac suo in oppido ei magistratui locū non esse: fœdere tamē, quod cū Venetis haberet, uti antea tenebatur, se se teneri. His de causis Senatus ad regē Dominicū Triuisanum legauit, qui prima ad nauigandum idonea tempestate proficisceretur. neq; multò post, anno insequēte uix inito, regis legatus ad Senatū uenit, exposuitq; Patribus, quas ob causas Baiasētes magistratū eorum Byzantio remouisset: erant autē fē-

rè ille ipse, de quibus ad Senatū Marcellus perscripserat: adiunxitq; illud idem etiam omnibus aliarum nationū magistratibus fuisse denūciatum, quod Rex Marcello impera- uisset. Iisdē diebus antequā mensis Ianuarius desineret, or- nādi eos ciues causa, qui pro patria mortē oppetiissent, Se- natus decreuit, vti Damiani Mauri eius classis præfecti, quæ prior bello Ferrariensi Padū flumē est ingressa, hostiū castellis aliquot in ripa fluminis ui captis, bellicis ex labori- bus mortui, duabus filiis dotis nomine quadraginta curi li- bræ ex publica pecunia darētur: sacerdotij autē nonine, si ei uitæ se dederēt, senæ libræ. Post dies paucos, cū esset nun- ciatū Baiasētē regem classē et exercitū parare, Senatus- cōsultum est factum, vti sexdecim triremes naues, alteraq; nauis oneraria magna reip. quæ ad anchoras erat deligata, confestim ornarentur: altera quæ aquam non tetigerat, de- duceretur, atq; instrueretur. Sed eo tamen anno eis naui- bus resp. non est usa, classis exercitusq; cōparatione à Baia- sētē penitus intermissa. Neque multo pōst maiorum comi- tiorum lege, quā Lucas Pisanus consiliarius tulit, quadra- ginta uirale iudicium tertium duobus prioribus est additū. nam sunt in urbe magistratus duo, quos appellare in ciuili- bus actionibus licet: vnū ab iudicibus vrbis, alterum ab ijs qui publicè in oppida atq; prouincias ad ius dicendum mittuntur. Ii tamen ipsi per se magistratus nihil statuunt, nisi de minimis quibusdam rebus, sed ante eum diē ad alte- rum tantummodo eorum duorum iudiciorum quadragin- tauraliū, quæ antiquitus sunt instituta, res ab alijs iudica- tas deducebant: illi sententias ferebant, quibus aut proba- rent, quæ deducebantur, aut rescinderent: eas ratas haberi oportebat. Alterum iudiciū uitæ necisq; habet potestātē.

aliusq; ad eos iudices magistratus causas defert. illud igitur iudiciū quadraginta virū ex duobus, apud quos ex pro- uocationibus, quæ ad duos illos magistratus fiebant, disce- ptabatur, cum actionum & causarū multitudini non suffi- ceret, tertiū simile ita est institutū, vt veteri illi alteri ab ur- banis iudicibus, huic recēti & nouo ab exteris interpositæ iudicibus appellationes proponerētur. ea re prouocantiū querelis aditus, & iuris persecutio duplo faciliior et expli- catio est facta. Aliam etiā magnopere vtilem ciuitati legē maioribus comitijs Antonius Tronus consiliarius paucis post mensibus tulit: qua lege ferendorū suffragiorū nimia creandis magistratibus licentiam, quæ ferri iam non pote- rat, facile sustulit. Porro ante id tempus suffragiorum fere- dorum ratio erat eiusmodi. Loculi lignei tornatiles pedis altitudine bini ciuibus per subsellia confedētibz, alter pra- sinus, albus alter afferebantur. Eorum locorum superio- re parte detecta, patulaq; , vt manus inferri posset, me- dia in angustum atq; arctum pars contrahebatur eousq; , vt vni modo suffragio viam interius daret, extrinsecus ad circumferendum captu multo esset etiam habilior. Infima erat pars plurimorū suffragiorū capax: eaq; detrahi, atq; reponi poterat. detrahebatur autem numerādorū suffra- giorū causa. In eorum loculorū vtrum quisq; vellet suffra- gium inferebat. Id erat glandula parui pomi cerasi magni- tudine, ex tela facta, non quidem solide compacta atq; fir- miter, sed consuta leuiter, quod, in quem cecidisset loculum glans, sentiri posse nolebāt. Itaq; pugno etiam clauso ma- num lege in vtrunq; loculū demittebant, vt ea quoq; re co- gnosci non posset, quo in loculo suffragiū esset relictū. Nā quæ album in loculum glandula cecidissent, eæ candidato fauebant:

fauebant: quæ in prasinum essent coniectæ, ijs glandulis cādidiati repllebātur. Hæc cū ita essent antiquitus constituta, ambitio, cui planè locus omnibus in rebus. semper fuit, eò licentiæ creuerat, vt qui suorum aliquæ creari magistratum volebat, & ipse summis prehensam digitis glādulam albū in loculum palām proijceret, et qui ei proximi erāt, idem vti facerent, postularet, illi candidatorū veriti inuidiam, non suo plerunq; iudicio, sed ad gratiam suffragium apertè ferebant. ea re fiebat, vt indigni sæpe homines, propterea quòd plus aut opibus, aut propinquitatib. aut omnino clientelis valuissent, bene de rep. meritis optimisq; ciuib. anteferrentur, magistratusq; adipiscerentur, boni reiecti ac repulsi iacerent. Eam ad perniciem atq; malum cō plures latæ leges nihil profuissent, vti è ciuitate tolleretur, vna omnino Antonij legislatio saluti atq; decori ciuib. fuit. Nam qui bini ad eam diem loculi patuli atq; aperti, binos erant per ministros publicè circumferri soliti, eos & à superiore tectos parte, & vnà coniunctos, inter seq; cōtinentes fieri statuit oportere: ijsq; ambob. sic cōnexis & conglutinatib., vnū tantūmodo in superiori parte laterorsum os dedit, eiq; ori tubum prominentē circūduxit semipalmæ spatium, ad interiores loculorū aditus obtegendos: quem per tubū rectū vtrunq; ad loculū manus inferri aptè posset. rursum corū loculorū prior, tuboq; proximus is collocabatur, cuius loculi glādulæ cādidos reijciebant. Id ea causa excogitauerat Antonius, vt si quis aliter atq; ipsi libèret, suffragio ferendo cuipiā fauere cogeretur, is, dum manū per tubi os ad posteriorem loculum protenderet, quòd is esset loculus cuius suffragia magistratū crearent, apertis clā digitis in anteriore sineret loculo glādulā decidere. Ita ciues

unum simulando, alterum dissimulando, illud re, quod cuiq;
esset prius, audacter efficerent, neq; deprehendi aut cogno
sci posset quid fecissent. Ea lege post id tempus ciuitas ma
ioribus in comitijs, atque in senatu, & Decemuirum colle
gio creandis magistratibus semper est usa: liberumq; illi iu
dicium à gratia atq; inuidia semper fuit. tametsi capitali
bus, cæterisq; omnibus in iudicijs, vti, si cui non liqueret, is
eò deferri posset, tertium etiam loculum adhibuerunt, eumq;
seicunctum à duobus atq; separatum esse voluerunt. Neque
verò minus Decemuii ante anni exitum alia ex parte sur
gentem malorum ciuium ambitum seuero iudicio represserunt.
Erat in quadraginta viris rerum capitalium iudicibus, qui
omnes in Senatu adhibentur, Gabriel Bonus, eorumq; magi
strum gerebat. creatur autem semel à collegio magistri nu
mero omnes duodecim. Eorum magistrorum tres bimestre
tempus apud Principem omnibus rebus præsunt: habentq;
cum in senatu, tum verò etiam maioribus in comitijs feren
di leges potestatem. Post eos tres, item alij ex eodem numero
tres eodem loci tantundem temporis præficiuntur, usq; eò,
quoad octo menses abeunt, quod est eius collegij temporis
vniuersum spatium. Eo cum esset in magistratu Gabriel Frā
cisco Falerio autore, Principi & reliquis ex eius collegio
patribus legem à se scriptam proposuit, qua lege ciuibus om
nibus, qui re familiari angusta vterentur, quadraginta an
nos natis, auri libra singulatim ex publica pecunia quotā
nis daretur, qua se stipe honestius, liberosq; suos alerent: qui
intra eos annos nati essent, annum autem vigesimum quin
tum excederent, ij semilibram eodem nomine acciperent.
Eam ipse legem ferre ad Senatum maioraq; comitia statue
rat: itaq; vt consultis Patribus ferretur (id enim fieri aliter

nō poterat) eis tradiderat legendā. Patres vbi legem inspe-
xerunt, quæ morē improbi exempli in remp. induceret, vt
vnus temerē ciuis tantum pecuniæ publicæ cæteris ciuibus
elargiretur: idq; nulla alia de causa eū et Falerium esse ag-
gressos animaduenterent, nisi vti ciuium gratiam ad magi-
stratus adipiscendos aucuparentur: Principi negotiū dede-
runt, vt vtroq; ad se vocato, eos moneret, ne quod amplius
ea de lege verbum facerent. Illi cū dies aliquot siluissent,
multorum autē ciuium, quorū vitæ lex erat opportunissi-
ma, vocibus increpantur, suam ipsorum dignitatē ab eis
negligi: si legem ferrent, sese quos vellent magistratus ade-
pturos principesq; ciuitatis euestigiō futuros: vt si quid e-
ius facere possent, experirentur, curā & studium adhibue-
runt. Ea re ad collegiū delata, Decemuii Gabrielē Bonū,
& Franciscum Faleriū statim cōprehensos, atq; in vincu-
la coniectos, in Cyprum insulam deportandos curauerūt,
pœna capitis adiecta, ab oppido Nicosiensī vllō tēpore si
emigrauissent. Binos autem scribas fisci reip. quibus illi vsq;
fuerant eius legis consultoribus, & tāquam administris, in
Cretā insulam exulatum miserunt, eadem eis pœna propo-
sita ab Rhytymna Cretæ oppido diffugientibus. Atq; hoc
omnino Decēuii grauioris animaduersionis esse iudiciū
voluerunt, non tam quidem vt de ijs supplicium sumerent,
qui legem, tametsi perniciosam, nequedum tamen ad Sena-
tum tulerant, poterantq; per se ab ea re desistere, quā vt
reliqui etiam ciues ab eiusmodi quicquam in postriū cogi-
tandi consilio, similis timore pœnæ duorum ciuium exem-
plo absterrentur. Eiusdem anni vere Laurentius Medi-
ces Florentinus, excellenti vir ingenio, qui principatum in
sua ciuitate obtinebat, vita functus est. æstate media Inno-

centius. Ille tres reliquit liberos, qui omnes breui tempore & principatu & ciuitate eiekti, exulatum abierūt. Huius locum Alexander Borgia Valentinus, opibus & largitione nixus tenuit: atq; hoc planè tempore ciuitas propè quieuit. Insequenti aut̃ iā in ver progressso anno: vt firmatis inter se trium maximarū Italiæ ciuitatum rebus tempora etiam pacatiora fierent, ab Alexandro Pont. Max. & Venetis, & Ioanne Galeatio adolescente regnū in Mediolanēsis obtinente, autore Ludouico patruo, qui ciuitati eius nomine præerat, fœdus in XXV. annos percussum, atq; vno eodemq; die ab singulis concelebratū est: quo quisque fœdere ad reliquorū sociorū ditiones defendēdas, hostesq; propulsandos teneretur. Et quòd erat ea tēpestate Romæ Giemes Sultanus, Baiafetis regis frater, homo magni inter suos nominis, qui ab eo armis regno pulsus Rhodum confugerat: Rhodij, ne bellum in se conuerterent, eum ad regē Gallie, rex ad Innocentiū rogatu eius miserat: itaque is ab Alexandro adhibitis custodibus asseruabatur, cum ne fratri renouare bellum posset: cuius rei causa quadringētæ ab eo auri libræ quotannis Pontifici dependebantur, Romāq; mittebātur: tum vt eo nomine Baiafetē à bello Christianis infēredo absterreret. Est in fœdere additum, vt si Veneti armis à Baiafete lacefferentur, Alexander eis Giemem traderet, cuius autoritate atq; gratia cōtra illum vti possent. Ei fœderi Hercules Atestinus Dux princepsq; Ferrariensium, Ludouico suadēte, paucis pōst diebus se adiunxit. His confectis rebus, cum propè omnia spectare ad quietem viderētur, Leonora Ferdinādi regis Neap. filia, Herculis Atestini vxor cū duab. filijs, altera Ludouici, altera Frācischi Gonzagæ vxore, atq; Alfonso cū filio, & eius vxore An-

na Ioannis Galeatij sorore, cōscensis ad Padi ripam nauibus secundo flumine in æstuaria, Venetiasq; se contulit, vt urbem leto illo tempore inuiserent: quibus quidē fœminis vti quā amplissimi honores haberētur, Senatus decreuit: itaq; & conuiam eis publicè itum in Bucentauro naui, qua in naui à magna Senatus parte, atq; à matronis centum triginta, teta penē ciuitate circumfusa, atq; ad nauigante, sunt excepti: & per eos dies, quos in urbe cōfecerunt, nullū eis genus publicæ voluptatis aut liberalitatis defuit: nā & choree cœlestissimarū fœminarū à principū liberis in comitio celebratæ sunt, et bellaria magni et operosi sumptus data, & ludi tota urbe, certaminaq; multifariā edita, quibus ex omib; vnum nouū ciuitati fuit, vt complures cymbæ, quibus in singulis quatuor fœminæ remigarent, cursu propositis præmijs contenderent. quo in certamine propè mirare accidit: quæ à ciuitate animaduersa, diei spectaliq; lætitiæ & hilaritatem conduplicauit vt quemadmodū Leonora duabus cum filiis et nuru aderat, quarum causa ea fiebant, ita cymba, qua in cymba mater cum duabus filiis ac nuru remos impellebat, vicerit.

PETRI BEMBI RE-
RVM VENETARVM
HISTORIAE LIB. II.

Neapolitani belli. à Carolo VIII. Galliae rege gestum, initium & causae. Aquarum maxima in Gallia citeriore inundatio. Iudicia quaedam Venetis facta. Caroli ad Venetos legatio. Naxi in reip. Veneta fide accepti. Ferdinandi senioris Neapolitani regis obitus. Inter Alphosum Neapolitanum regem & Alexan. Pont. colloquium & foedus. Classis contra regem Thracium apparatus. Florentinorum ad Senatum pro consilio petendo legatio. Scardona et Clissa se sponte Venetis subiiciunt. Caroli regis in Italiam aduentus. Ioannis Galeatii Medici ducis obitus. Petrus Medices Florentia periturus. Caroli regis in Italia res gestae. Baiafeti Legatus à Senogalliae principe violatur. Venetorum longae naues in Britanniam missae fluctibus absorbentur. Alphonsi regis Neap. discessus, eiusdemque obitus, cui Ferdin. filius in regno succedit. Giemis Sultani obitus. Ferdin. regis Neap. fuga: & Caroli ingressus. Turcarum ex Galliae regis victoria metus. Hispaniae regum ad Venetos legatio & classis in Siciliam missa. Federici Caesaris obitus. Maximiliani regis ad Senatum legatio. Foedus inter Venetos, Pontificem, Hispaniae reges, Ludovicum Sfortiam, & Maximilianum contra Carolum regem initum. Nouaria ab Aloisio Gennabensi capitur. Caroli regis ex regno Neapolitano discessus. Venetorum atque sociorum contra Carolum apparatus. Pugna ad Tarum. Res in Liguria cum Gallis gestae. Eorum qui fortiter pugnant ratio à Senatu habitata. Veneti, Mediolanenses, & Ligures à Caroli imperio exules fiunt. Nouaria per socios obsidio. Pax inter Ludovicum Sfortiam & Carolum regem facta, eiusque leges.

Conta-

Contàreni de Ludouico Sfortia interficiendo consilium. Caroli in Galliam reditus.

VIX cæ mulieres domum redierant, cū ab Carolo rege Galliæ, eius nominis octauo, certus homo ad Senatum venit, cuius oratio eiusmodi fuit: Quoniã Carolus in Italiã cum exercitu sit venturus ad regnum Neapolitanum, quod ad se iure hæreditario spectaret, in suam potestatem redigendum: scire cum cupere, quo in se animo ciuitas esset futura: uelletne, qua in amicitia & necessitudine adhuc quidem egregia & constanti secum fuisset, in ea etiam in posterum manere. Ciuitas noua intellecta re, quæq; magnam rebus Italis commutationem esse allatura uideretur, consulto Senatu, ne regis in se inuidiam prima omnium excitaret, præsertim cū fieri posset, uti is uel per sese, ut sunt plerunque hominum mobiles ad omnẽ ferme impetum animi, ab incepto desisteret: uel difficultate atq; magnitudine belli gerendi, adolescens, neq; rei militaris gnarus, abstergeretur: uel aliqua interposita mora, atq; à cæteris regibus impedimẽto explicare se non posset: respondit, se quidem omni tempore pacem bello prætulisse, optareq; ut & ipse quiesceret, & reges principesq; Italos quiescere permetteret: sed si ueniat, ea de causa nihil moturam, neq; ab eius amicitia recessuram. Pero (id enim erat ei nomen) accepta ciuitatis voluntate Romã abiit: eumq; alij postea regis interpretes duo paucorum mensium spatium cum eisdem ferè mandatis separatim sunt subsecuti: quibus interpretibus idem est responsum datum, quod Pero ante acceperat. Sed omnino ad eam belli ab rege capef-

fendi causam, quæ ab illis prædicabatur, quòd ei regnum Neapolitanum hæreditatis nomine deberetur, etiam aliæ causæ accedebant: ex quibus una hæc fuit. Galeatio Sfortia, qui Mediolani regnū obtinebat, complures ante annos per insidias interfecto, Ludouicus frater, vxore Galeatij è regni procuratione (quam illa, vt Ioanni Galeatio filio suo admodum paruulo, in fide atq; officio ciuitatem contineret, post uiri mortem suscepit) reliquisq; ministris paulatim deiectis, ipse se ei rei præposuerat, annosq; tredecim præfuerat: fratris aut filium, cui se regnum procurare præ se ferebat, ita porrò aluerat, ijsq; moribus instituerat, vt omnem curam videretur adhibuisse, ne puer vllam ad frugem perueniret: non rei militaris, non literarum studia, non deniq; artem vllam & disciplinam regiam edoceri illum voluerat, adhibitis etiam ad puerile ingenium deprauandum corruptoribus, quorum ille conuietui in omnē luxū atq; intertiā assuefieret. Ei nōdum planè puberi Alfonsus Ferdinandi regis filius Isabellam filiam in matrimonium collocauerat, ex eaq; is etiam liberos procreauerat, ad regni tamen sui gubernaculum à patruo nullam in partem admittebatur. Id cū grauitè ferret non Alfonsus modò socer assiduè propè filie literis lachrymis què permotus, sed multò etiam magis auus Isabellæ Ferdinandus, primò petere à Ludouico cœperunt, vellet pro sua fide atque iustitia fratris sui filio non adulto modò atque firmo, sed etiam planè iam viro, atque adeo duorum filiorum patri, aliquando tandem regnum tradere, suiq; illum imperij, suarum rerum compotem facere. Ea postulatio cū sæpius interposita nihil profuisset, grauioribus apud illum expostulationibus & querelis non semel egerunt:

runt: postremò eò rem deduxerunt, vt dicerent, sese illum bello persecuturos, ni Ioanni Galeatio, qui cum affinitatē, vti cum rege, contraxissent, regiam potestatem remitteret. Horum ille regum minas atq; potentiam veritus, ne tam amplę ciuitatis principatum atq; imperium vlli tradere cogeretur, quod suū vnus efficere in animo magno- pere habebat, filijsq; suis relinquere, cū intelligeret Gal- lię regibus in regnum Neapolitanum ius esse, celatis ea de re Alexādro Venetisq; quibus cum paulò antè sœdus per- cusserrat, ad speciē salutandi regis, legationem maximè ce- lebrem ad Carolum misit hortatum, ut id bellum suscipe- ret, suasq; illi opes, copiasq; pollicetur: facillimū factū es- se, modo Alpes traiceret, atq; in Italiam se ostenderet, eo regno potiri. Ea tanti hominis hortatio apud Carolum momenti plurimum habuit. Altera fuit eius rei causa in Antonio, qui Salernum à maioribus suis traditum obtinue- rat. Is cū ob Ferdin. regis inimicū in sese animum sedibus patrijs excessisset, seq; in Galliam ad Carolum contulisset, propè quotidianis cum sermonibus admonebat, vt tam propriam regni opulentissimi capiendi oblatam sibi à dijs immortalibus facultatem, ne prætermitteret. Ferdinādum hominem esse auarum, crudelem, nulla fide, nulla iustitiā: omnes eius regni principes, omnes populos illum odisse: nullius esse negotij rem, eum regno expellere, præsertim Gallię regibus, quorum nomen atque autoritas illis in re- gionibus maximè omniū tū vigeret, fueritq; semper pluri- mi. Alexāder etiā Pont. Max. moleste ferens Virginiū Vrsi- num eius familię principem, ausum esse à Francisco Cibo Innocentij Pont. ante se Max. filio, oppidū Anguillariā in Sabatini lacus ripa, quod erat in Pontificū Maximorū di-

tionē, abestq; ab vrbe XVI. millia passuum, nulla facta si-
bi ab ipso eius rei potestate, coemisse: quoniam Virginius
à Ferdinando fouebatur, ne quid facere inuitus cogeretur:
Carolus & ipse ad id suscipiendum bellum hortabatur,
vindictandī sese de aduerso suis rebus suæq; dignitati rege
causa. quas ad res omnes etiam illud adiungebatur, quod
ex Gallis principibus ijs, qui apud Carolum autoritate
gratiaq; pollebant, nonnulli rerum Italicarum, Roma-
niq; Pontificis, quā erat iter faciendum, occasione amplif-
simis sacerdotij dignitatibus sese iri auctum, & honesta-
tum confidebant: alios exercituum, & regendorum po-
pulorum, quos essent subiecturi, spes & cupiditas incende-
bat. multi etiam sua leuitate & nouarum rerum studijs mo-
uebantur, vt regem ad profectionem impellerent. Interim
Autumni mensibus tota ferè citeriore Gallia eiusmodi
tempestates, tamq; continentes pluuiæ fuerunt, vt in Ber-
gomatium finibus aqua denos quinos pedes præter consue-
tudinē excreuerit, ædificijsq; quamplurimis dirutis, ac
pontibus lapideis abreptis, magnum puerorum & mulie-
rum, magnum etiam virorum numerum repentino impe-
tu oppresserit. Neque in Brixianorum finibus flumina
non ingentem stragem ediderunt. Athesis quidem cū Ve-
ronæ urbis magnam partem peruasisset, & complures do-
morum parietes subruisset, etiam pontem firmissimum
medio in oppido deiecit. Medoacus & ipse ripas non vno
loco transgressus, optimam Patauini agri partem illuuiē
vastitateq; fœdauit. Padus omnino vtriusque ripæ vicini-
tates ita est depopulatus, vt omnia luctu & mœroribus im-
pleuerit. atque hanc quidem esse quasi deorum immortalium
significationem, quæ Gallorum in Italiam aduentum
portende-

portenderet, omnes penè homines interpretabantur, & prodigij loco ducebant: erantq; permulti, qui maximè ad Venetos, quòd eorum regionibus & oppidis aquæ magnū detrimentum intulissent, eam rem, atq; id prodigium existimabant pertinere. Ordo rerum me admonet, vt duo ciuitatis iudicia hoc ipso facta tempore silentio ne obruam. Erat in ciuium nobilitate Ioannes Georgius, homo ferox, nullaq; pietate, qui ab Antonio Bernardo Taurisanorum prætorē ob maledicta in deos, aliaq; scelera exul eius oppidi factus fuerat, damnatusq; , vt si eò rediret, lingua ei amputaretur, manusq; altera præcideretur. Is Taurisum alio prætorē cū reuertisset, virginemq; vi adhibita violauisset, Decemviri missis illò suis rerū capitalium ministris atq; iudicibus, Georgium comprehendendi, deq; eo Antonianum supplicium medio in foro sumi iusserunt: eo sumpto, Venetias adductum in Cretam deportari mandauerunt. Neque multò post Antonius Bolidius Triumuir ex aduocatis reipublicæ, Dominicum Bolanum Candiani filium collegam suum accusatum acceptæ eo in magistratu ab reis & litigatoribus pecuniæ ad Senatū detulit. Cū Senatus eum comprehendendi, atq; ex vinculis causam dicere iussisset, ille autem fuga se iudicio eripuisset, absens damnatus est, vt intra mensem se carceri dederet, Caniam Cretæ oppidum exulatum deportadum: quod si non faceret comprehenso ceruices abscinderentur, bonaq; publicarentur, magnis propositis præmijs ijs, qui eum aut viuum magistratibus tradidissent, aut ipsi occidissent. Post hæc de aduentu Gallorum fama percrebrescente, ac Ferdinando rege exercitum & classē ad hostes repellendos comparāte, atq; omnibus Alexandrum Pont.

Max.

Max. pollicitationibus, ut suarum partium esset, sollicitate, Ludouicus veritus, ne si inter eos conuenisset, Ferdinandus, praemissis in Galliam suis & Alexandri celeriter copijs, e regni eum procuratione atque fastigio ante Caroli aduentum expelleret, ereptamq; filij sui genero dignitatem atque imperium restitueret: à Senatu petijt, ut quos haberet milites equitesq;, ad Ollij fluminis ripam, quod est in Brixianorum finibus, iuberet proficisci, uti regē ab eo ineundo cōsilio abduceret: aut, si id non posset, ipsi flumen transirent, seseq; tuerentur. Ea re à Senatu non impetrata, quod diceret sibi id necesse eius tā firmis rebus non videri, iterum ad Carolum legatos misit rogatum, ut maturaret Alpes transmittere, sese ei de pecunia cōmodaturum; suasq; copias cum illo coniuncturū, vbi primū terrā Italiae attigisset. Carolus, qui plures iam mēses in ea modò praedicatione consumpsisset, velle se Neapolim armis suā facere, atq; ijs, qui apud illum plurimū poterāt, partim bellum suadentibus, partim dissuadentibus, nihil etiā nunc cōstituisset, quod pro firmo atq; certo haberetur: acceptis Ludouici tum hortationib. diligentioribus, tū pollicitis, fœdus cum Ferdinando & Elisabeta Hispaniae regibus percussit, nonnullis eis oppidis in Pyrenæo saltu gratis restitutis, quæ pridem oppida Aloisius rex eius pater à Ferdinandi patre pignoris nomine acceperat. deinde ad diē nonum Calendarum Ianuarij, adhibitis totius Galliae principibus, statuit omnibus alijs omisissis rebus proficisci. De eo cum esset amicorum literis celeriter Ferdinandus certior factus, primis anni diebus e venatu lectulū petens, acri urgente pituita, intra biduum est mortuus: cuius Alfsunū maiorem natu filium Federicus natu minor, reliquiq; Neapolitani

politani principes regem salutauerunt. Alfonsus regno patris inito, per legatum Venetum, qui paulò antè ad Ferdinandum venerat, insolitisq; ab eo & obuiam itionibus, & alijs honorum generibus exceptus fuerat, à Senatu petijt, vt cum Ludouico ageret, ne is Carolũ ad profectiõnẽ incitaret, prædemq; se apud illum constitueret: nihil ipsum vllò tempore moturum, quo minus is regni Mediolanensis procuratione quoad vellet, uteretur. Senatus ea de re cum apud Ludouicũ Alfonsi verbis egisset, cumq; esset magnopere hortatus, ne Gallis in Italiam veniendi autor adiutorq; esset, ille autem nihil eiusmodi respondiſſet, quo se ab eo consilio remoturus videretur: ne frustra operam insumeret, destitit, neque amplius eam cogitationem est aggressus. Miserat ante eos dies ad Senatum Carolus Philippum Argentonium legatum: si se respublica in belli Neapolitani societatem cum ipso coniungeret, quam uellet eius regni partem sibi deposceret, nihil illum recusaturum: id si non vellet, quòd pollicita esset se ab eius amicitia nõ discessurã, in eo perseveraret: iussu se esse apud Patres morã trahere, omniaq; regis consilia cum ipsis cõmunicare. Ad hæc ciuitas ita respondit: Tantas esse Caroli regis ad id gerendum bellum facultates, tam præsentem omnium rerũ copiam, vt sui auxilij nihil indigeat: itaq; se more exemploq; maiorum, qui bella nisi laceſſiti nõ fecissent, quieturam: nec partem sibi eius regni postulaturam, cuius nullum ipsa ius habeat: cæterum, quod alijs regis nũcijs dixisset, pollicitaq; esset, ab eo non recedere, regisq; beneuolentiam sese plurimi semper facturam: ipsum quidẽ eo nomine & nunc libenter vidisse, & si maneat, eo libentius visuram, quo erit etiam urbana mora & quoti-

dianis colloctionibus familiarior: quæque regis intererunt pro sua vetere in patrem eius atque ipsum necessitudine, ea in dies, ut ipsi nota sint, curaturam. Iisdem prope diebus Senatus Bartholomæo Collioni Bergomati imperatori suo, quod multa bella singulari virtute, fide incomparabili gessisset, remque militarem superiorum imperatorum negligentia collapsam restituisset, quodque de rep. optime meritus, auri libras decies centies ei moriens tastamento legauisset, statuam equestrem aream inauratam in Ioannis & Pauli area ponendam censuit. Ea tempestate vita functus est apud Naxios Ioannes Crissus, qui eam ex Cycladibus insulam tresque alias obtinebat, Rhenem, Scyrum, Melum, duobus liberis paruulis ex pellice relictis. Is propterea quod auare atque crudeliter regnauerat, ciuitas concilio coacto statuit reges ulterius non perpeti. Erat tum fortis fortuna in insule oppidi; portu Nicolaus Capellus legatus, eo cum sex longis nauibus ad piratas insequendos profectus: itaque nacti occasionem ciues, plebsque omnis, ipsis cum natu maioribus, matribusque familiis infantes in vlnis gestantibus, cumque virginibus & pueris, Legatum adierunt, orantesque uti se reciperet: mori enim malle omnes, quam amplius sub tyrannis esse: miro se studio reipublice dederunt. Nicolaus principibus eorum liberaliter appellatis, reliqua turbam solatus, ciuitatem in reipublice fidem recepit, ciuemque Venetum, qui praefectus, iusque diceret, attribuit. Naxij paucis post diebus legationem ad Senatum miserunt, quæ apud Patres sacramentum diceret, se in eius fide perpetuo futuros. Ea legatione adhibita Senatusconsultum factum est, uti Naxij, qui sponte in deditionem venerant, reciperentur: recepti autem non essent, nisi

nisi prius Crispi liberis, & eorum matri alimenta præberentur. Itaq; omnis insularum earum prouentus illis, quoad uiuerent, dono datus est eo nomine. Interea cū inter Alexandrum, quem quidem multis de causis magnopere pœnituerat Cārolum regem ad id bellum incitauisse, atq; inter Alfonsum, qui ambo ad Vari vicum venerāt, vt ipsi inter se colloquerētur, ijs conditionibus esset fœdus amicitia quæ inita, vt Pontifex regem in Romanæ reip. fidem reciperet, omniq; illum ab hoste, quā posset, tueretur: ille autē Pontifici ob tributis veteris reliqua, auri libras mille se representaturū, in annos verò singulos quadringentas persoluturum polliceretur: desponsa etiam filia Giufredo Alexandri filio, vt societas eo pignore firmaretur: vtrique se ad bellum communire modis omnibus, explicareq; cœperunt. Fuerat ea in re Alexander, vt sunt hominum mutabilia sepe ingenia & voluntates, Virginio ipso vsus interprete, qui etiam illum & Alfonsum lautissimè splendidissimèq; sua in domo tunc suscepit. Erat enim Virginij oppidum Vari, de quo diximus, uicus. Iamq; Alfonsus classe longarum nauium amplius triginta, onerariarū maximarum duodeuiginti, ad Ligustici maris oram infestandam, nauesq; hostium, quæ Genuæ instruebantur, impediendas cōparata, equitatu peditatūq; cogendo, eq; Brutijs educendo, atq; in Galliam mittendo distinebatur: cū ob Baiasetis regis nouos motus, qui & classē & exercitum comparabat, resp. & ipsa parare classē instituit. Itaq; primis comitijs Antonio Grimano classis præfecto declarato, naues longas, quas confectas habebat, deduci atque instrui iubet: quibus cum nauibus Antonius mense Quintili soluens in Illyricum traiecit. Eo tempore Florentinorum le-

gatio ad Senatum uenit petens, propterea quòd Carolus rex à ciuitate postulauerat, ut per eorum fines exercitum ducere sibi liceret, uti Senatus consuleret, quid ipsis esset ad regis postulata respondendum: tum hac tota in causa atque aduentu regio quid cauere, quid præstare ipsos opus esset, pro sua fide atque consilio existimaret: magnopere enim se eius prudentiæ tribuere, confidereq; optimum factu id futurum, quod Senatus censuisset. Senatus unum modò existimans fore, ut quicquid Florentinis consulisset, neque Carolum neque Alphonsum latèret, Legatis respondit, nescire omnino se tam ardua in re, tamq; casibus & euentui proposita, quid præstaret: quòd si se plures in unam sententiam coniecturæ, quàm in alia omnia traherent, non tamen id audere ipsis dicere, propterea quòd fortuna plerunque in bellis dominatur, temereq; facta sepe melius quàm ratione atque consilio suscepta ceciderunt: itaque auxilium à Dijs immortalibus implorandum: eos unos scire, quid quaque in re quenque aut sequi aut sugere oporteat. Antonius Venetijs profectus cùm esset in Illyrico, legati ad eum ab Scardona, atq; ab Clissa uenerunt, qui dicerent, cupere sua municipia sub reip. imperio esse, orare ut ab eo reciperentur. Antonius legatos cohortatus, ut reip. uoluntatem expectarent, literas ea de re ad Senatum dedit, Corcyramq; contendit. At Alphonfi classis, cui Federicum fratrem præposuerat, mare Ligusticū inuecta, Obiecto Flisco Genuensi non minimæ inter suos autoritatis, militibusq; ad Veneris portum expositis, atq; ab hostibus repulsis, infecta re Triturritam redijt. Consecerat autem per eos dies Genuæ Carolus itemq; Ludouicus classem satis idoneam ad hostem repellendum: itaq; & aduerso prælio suo-

rum, & clāssis hostium timore perterritus Federicus, neq;
amplius tentandam ijs in locis fortunam belli ratus, sese
recepit. Ea spe lapsus Alfonso, suas cum Alexandri copijs
coniunctas copias in Flaminiam properè misit, quòd intel
ligebat Caroli exercitus præmissam iam partem Padũ flu
men traiecisse. Eæ cūm Ariminensium finibus copię ap
propinquaret, Pandulfi eorum principis rogatu, qui erat
in reip. militia, suisq; rebus ueritus tam suspecto atq; ambi
guo tempore, opẽ à Senatu postulauerat. Georgius Emus
est eò missus, qui autoritate reip. oppidum finesq; tueretur.
per quos dũ ij pacatè iter facerēt, Alexander Ioannis
Galeatij frater nothus, qui erat in Ludouici partibus, Parma
fugiens ad eos se contulit, ut contra patrũ esset. E
rant in eorum exercitu Ferdinandus Alfonsi filius, magnæ
spei adolescens: Nicolaus Vrsinus, qui Petilianũ oppidum
in Hetruria obtinebat, belli rebus atq; artibus clarus: Vir
ginius item Vrsinus, de quo superius diximus, Romanæ fa
ctionis princeps: Ioannes Iacobus Triultius Mediolanen
sis, homo magna inter suos gratia. hos est paulò post Gui
dus Vbaldus Vrbinas dux, princepsq; Metaurensum ad
Cesenam consecutus. atq; ij omnes equitum cataphracto
rum duũ millium quingentorum, militum octo millium
numerum habebant. Ad eos cūm præmissæ Caroli atque
Ludouici copię appropinquauissent, uniuersi cōgredi nō
sunt ausi: itaque aut oppidi planè firmi, aut fluminis in
teriectu munitis castris complures se dies continuerunt:
per occasiones tamen paruulis minutisq; prælijs, quid u
trique possent, aliquoties periculum fecerunt. At Carolus,
qui Aloisium propinquum suum, principatum in Gena
bensibus obtinentem, & Iulianum Cardinalem Sixti

Pont. Max. fratris filium, & Antonium Salernitanum, de quo supra dictum est, Genuam cum pedestri exercitu miserat, ut naues iam paratas conscenderent, sui que itineris ratione habita se subsequi iusserat, ut ingressum in regnū Neapolitanum suum mari etiam aperiret, cum reliquo exercitu bene magno, planeq; paratissimo, primis Septēbris diebus Alpes traiecit, atque Astam uenit: ibi illum Ludouicus cum muliebri uxoris Beatricis comitatu, & Ioannes Galeatius fratris filius, Herculesq; Atestinus socer obuiam progressi uenientem exceperunt: qui cum de rebus utriusq; Ludouicus collocutus, cum eisdem illis, quos adduxerat, Ticinum redijt. Ea itio atq; reditio itinerum omnium postrema Ioanni Galeatio fuit: profluuiio enim uentris, ut uidebatur, lectulo impositus, ut uerò creditum est, ueneni à patruo dati haustu, insequente mense periit. tantum in animis mentibusq; hominum mala regnandi cupiditas atque ambitio potest. Carolus inter hæc Astæ cum esset, Aloisium Genua mutato consilio accersiu, ibiq; iussit esse. Erat autem Aloisij oppidū Asta, quod quidem eius auia dotis nomine à patre Mediolani rege acceperat. Ipse pustulis correptus est, eoq; in oppido commoratus dum conualesceret, itineri deinde se dedit, atq; ad diem duodecimum Calēdarum Nouembris Placentiam peruenit. Processerat eò unà cum illo Ludouicus, qui postridie eius dici de fratris filij morte nuncio accepto Mediolanum redijt, urbemq; in ueste regia perambulans, salutari regem se non modò passus est, sed maximè omnium uoluit: neq; enim minus id deliberatum propterea fuit, quòd Ioannes Galeatius moriens duos liberos Franciscum & Mariam superstites reliquisset. Carolus, qui antequam è

Gallia

Gallia proficisceretur, tametsi Florētinis ostendisset se per eorum fines iter Neapolim esse facturum, per Flaminia tamen ire constituerat, ob eamq; rem exercitus sui partem eò miserat, cum Laurentij Medices Florentini ciuis suasu, qui cum Petro Medice propinquo suo, cuius erat in potestate ciuitas, magnas atque acerbis simultates exercebat, tum Ludouici, qui eundem Petrum, quòd is uxore ex Vrsina gente ducta in eorum atq; Alfonsi partes se traduxerat, ingenti odio prosequeretur, ire Florentiam decreuit. Ea res Florentiam perlata, ciuitatem ad nouum atq; subitum capiendum consilium perpulit. Rex post hæc Placentia profectus, dextra se per Tari fluminis uallem flectens ad Apuanos, in Apennini radicibus municipium, Legatos Florentinorum obuios habuit, quos ad regem ciuitas, ut cū eo agerēt, ne inimico ad sese animo accederet, misit. Eius legationis Petrus Medices princeps fuit. Is cum regem à se alienatū Laurentij & Ludouici maledictis calumniisque comperisset, omnibus illum conditionibus lenire, beneuolumq; sibi reddere est aggressus: itaq; tria ciuitatis oppida in Apennini iugis, quæ Genuensium antea fuerant, tum Pisas & Triturritā in præsentia regi tradere, certasq; quotannis, quoad is in Italia esset, pecunias tributi nomine, atque equitatum pollicitus, cum illo in amicitiam redijt. Quibus intellectis rebus ciuitas incitata, illum & Ioannem & Iulianum eius fratres urbe finibusq; suis expulit, domo eorum opulentissima direpta, bonisq; fisco addictis: quorum duo se Venetias contulerunt. Ioannes Petro natu minor Bononiæ primum, deinde in Tifernatibus apud propinquos suos complures se menses continuit: erat tamē à Cardinaliū collegio. Rex Apennini superato iugo

Lucam, inde Pisas venit: idq; oppidum à Florentiæ imperio, ditioneq; remouit, & sui iuris, liberumq; iussit esse: quod quidem ciuitas, plebsq; omnis cupidissimè arripuit. Florentiam paucis post diebus est profectus, librisq; auri duodecies centies imperatis, in reip. formam ciuitatem redegit. Pisas libertati restitutis, senatores, reliquiq; ciues concilio coacto, magistratus qui Florentia venerant, ex oppido suisq; vicis & castellis expulerunt: ex sese, quos visum est, magistratus creauerunt. Leones marmoreos depictosq;, quod est insigne Florentinorum, è foro, locisq; omnibus sustulerunt. In exilium qui essent à Florētinis magistratibus missi, ij vt in oppidū atq; in suos quisq; lares remigrarēt, edixerunt. Iisdem diebus ea Gallici pars exercitus, quæ in Flaminiam præcesserat, tribus in agro Forocorneliensium & Foroliuensium tum vi, tum deditione captis castellis, Fauentiaq; in suas partes traducta, à Bretinoro vico, qui eos recipere noluerat, & indignantes oppugnareq; aggressos sustinuerat, Apenninum traicere, atq; vt cum rege se coniungeret, iter facere cœpit. Ferdinandus cum omnino Gallos intercludere, morariq; non posset, suis cum ducibus, quo itinere venerat, Romam rediit. At Veneti, vbi Carolum magna cum manu Padum flumen traiecisse nunciatum est, legatos ad eum mittere decreuerunt, qui ei honoris gratia præstò essent: seq; ad omnes casus præmunire cōstituerunt. Missi legati Dominicus Triuisanus, Antonius Lauredanus, regem Florentiæ conuenerunt, eumq; postea sunt subsecuti. Illis ipsis diebus Ioannes Senogalliam obtinēs, Iuliani Cardinalis frater, Baiafeti regis legatum, qui Anconæ naui expositus Romā proficiscebatur, Alexandro pensionem annuam librarum auri quadringentarum

Gienis

Giemis nomine dependi solitum afferens, interceptit, abla-
 taq; pecunia dimisit. Carolo Senas urbem transgresso, Ale-
 xander Virginium & Nicolaum Alfonsi exercitus duces,
 & Ferdinandum regis filium, qui Romæ appropinquaue-
 rant, intra moenia recepit, ut & loca tuta hostibus præri-
 pere, & aduersarios cohibere atq; reprimere, & urbē ad
 Gallos repellendos velle cōmunire magnopere videretur.
 Veruntamen paucis pōst diebus Carolo Romam rectā ve-
 niente, Ferdinandum reliquosq; duces est hortatus, uti Ro-
 ma proficiscerentur, neq; Gallos, quibus quidem iam nihil
 esset impeditum, expectarent. Illi, quos omnia planē defice-
 rent, Pontifici paruerunt, Tiburq; cum ea quam habebant
 manu se contulerunt. Alexander, qui quidem Gallos veri-
 tus de capienda fuga non semel cogitauerat, demum in A-
 driani molem commeatu & tormentis communitam se re-
 cepit. Carolus omni cum exercitu pridie Calendarum Ia-
 nuarij Romam venit, pauloq; pōst cū inter ipsum atque
 Alexandrum Ascanio interprete de pace sermones habe-
 rentur, Ascanius autem duras nimium & seueras conditio-
 nes Alexandro imponeret, Alexander eam hominis auda-
 ciam compescendam ratus, Cardinalium cōcilio ad speci-
 em quærendarum ab eis sententiarum coacto, illum, qui
 ad concilium venerat, retinuit, nec nisi pace cum rege fa-
 cta dimisit. Romæ Carolus complures dies commoratus,
 Alexandrum, qui cum fœdus certis conditionibus per-
 cusserrat, separatim primò, deinde publico in conci-
 lio salutauit, eius ad pedes aduolutus, solennibusq;
 sacris ministrante illo interfuit. Post hæc Pontifex Epi-
 scopum Maclouiensium, cuius vnus magnopere consi-
 lij rex omnibus in rebus nitebatur, petente rege Cardina-

lem creauit: nauesq; onerariae uiginti comiteatum è Gallia
prouincia regis exercitui supportantes, ad Centumcella-
rum portum appelluntur. Iisdem propè diebus ex tribus
Venetorum longis nauibus, quae publicè in Britanniam ad
mercaturam exercendam mittebatur, duae in Oceano tem-
pestatis ui absorptae sunt fluctibus: quibus in nauibus com-
plures ex ipsa nobilitate ciues, reliqui amplius quingenti
perierunt. mercium ad quater mille auri libras summa de-
perdita. quod quidem antea nunquam acciderat, ut eius-
modi naues, terra non tacta, mari atque undis absumeren-
tur: tametsi anno ab urbe condita millesimo decimosexto,
duae item naues longae onustae mercibus eo ipso in mari
uentorum contumelia impactae littoribus sunt amissae.
Dum ea Romae apud Carolum geruntur, Alfonsus suis re-
bus planè diffidens, Ferdinando filio Neapolim accersito
regnum tradit, Federico fratre adhibito: cumque uti Deos
immortales uereatur, monet. Ea oratione apud filium ha-
bita, in arcem, quae est in oppidi littore, & mari undique
alluitur, quae castellum Oui appellatur, noctu se contulit,
ut naues longas conscenderet, quod tum facere Austro ma-
gno coorto uento prohibitus, paucis post diebus nactus i-
doneam tempestatem in Siciliam transmisit, eoq; anno in
Panormitano agro priuatus moritur. Ferdinandus, pro-
fecto patre, regni principibus quatuor, qui erant in custo-
dia, primum omnium dimissis, oppidum in ueste regia u-
nà cum Federico patruo perequitauit: salutatusq; rex cum
se ad carceris parietem contulisset, reclusis patefactisque
foribus rebelles aliquot damnatosq; complures & libertati
& municipio restituit: priuatas publicasq; iniurias om-
nes remisit, pollicitusq; est se proscriptos quosq; reuocatu

rum. Militibus deinde appellatis, eo stipendio donauit, atque oppida nouis præsidij firmauit. Carolo ad diem quintum Calendarū Februarij Roma profecto, Velitrasq; progresso, Cæsar Borgia Cardinalis Alexandri filius, quē quidē pater Legati nomine Carolo dederat, ut obsidis loco apud illum esset, noctu aufugit: neue patris voluntate videretur id fecisse, non Romam, sed Spoletum se contulit. Eodem tēpore missi à rege milites, qui ex fœdere Hostiensem & Cētumcellarum, Anxurisq; arces, quoad is in Italia esset, custodirēt, repulsi sunt ab Alexandri custodibus: arcem enim Hostiensem, quam Iulianus Cardinalis exædificauerat, præsidijq; firmauerat, cū is Alexandri Pontificatus initio nihil illi fidens speculatoria biremi se ex ea sustulisset, conscendensq; Fabritio Columnæ, amico sibi homini et magni ac erecti animi viro, illam commendauisset, Genuamquē ac deinde in Galliam esset profectus, Alexander, Nicolao Ursino Petilianorum principe cum exercitu eo misso, acri obsidione cinctam expugnauerat, suiq; iuris fecerat. Rex Velitris profectus Fortini montis oppidum munitissimum, quod quidem capi posse nisi longa obsidione non videbatur, paucarum horarum spatio cepit, itemq; Ferentinum, quæ vtraq; in Ferdinandi erant partibus. Ea re confecta, suum hominem ad Pontificem misit: ni pactis, quæ sunt in ipsorum fœdere, steterit, sese primū omnium suū in illum arma conuersurum: quo accepto nuncio Pontifex regis militibus arces tradidit. Ferociore regis milites impetu primū in Alfonsi ditione castellum in Cassinate saltu, & militibus & commeatu communitum, vi captum diripuerunt propugnatoribus incolisq; omnibus ad vnum interfectis, quod præmissi ad oppidanos de deditioe nuncij,

ab ijs male accepti fuerant. Id castellum sancti Ioannis mōs
 ab incolis appellatur: tenebaturq; ab Aterni regulo, quo
 vno nemo erat Ferdinando regi charior. Itaq; hoc successu
 rerum suarum Carolus cum exercitu equitum militumq;
 numero triginta millium, in regnum Neapolitanum in-
 gressus, ad Casinum venit: quo in oppido Ferdinandus cū
 esset, haberet autem milites numero ad quatuor mille, equi-
 tes alteros totidem, oppidanos cohortatus, ne se diripi si-
 nerent, sed fortunæ cederent, seq; in aliud tempus reserua-
 rent, oppido profectus, Capuam suis cum copijs conten-
 dit. Cassinates eo profecto sese Carolo dederunt. Ad quē
 non intermissis itineribus Capuæ appropinquantem, Cai-
 etæ ciuitas legatos misit, ei se oppidum tradituram, impe-
 rataq; facturam. Caieta in deditionem recepta, Capuani et
 ipsi regi oppidum tradiderunt. Capuā ubi rex uenit, Gie-
 mes, quem Roma secum abduxerat, in morbum incidit, cui
 ius sustinere vim non potuit. At Ferdinandus, cū Neapo-
 lim petiisset, eius exercitu intra moenia non admissō, ipse
 cum suo comitatu equitibusq; paucis est receptus: qui vo-
 luntate ciuitatis intellecta, quæ Gallos expectare ne diripe-
 retur, nolebat, combustis duabus nauibus magnis ex tri-
 bus quas in portu habebat, ne in manus hostium perueni-
 rent, tertia Obiecto Flisco tradita, equos propè trecentos
 egregiæ sobolis suis ciuib. amicisq; distribuit, deinde Nea-
 politana arce, quam appellant Nouam, militibus reliquis-
 quē rebus ad obsidionem sustinendam idoneis apprimē cō-
 munita, cum Federico patruo, & vxore Ferdinandi aui
 sui atq; filia, in insulam Megarem sese contulit. Ex ea insu-
 la, quæ est non longè ab oppidi littore, Neapolitani reges
 arcem munitissimam effecerunt. Carolo rectā Neapolim
 cum

cum exercitu properante, Virginius, Nicolausq; Ferdinā-
di duces, quòd intellexerant ciuitatem legatos de deditiōe
ad Carolum misisse, Nolam se cum ea, quam habebant, ma-
nu receperunt. quos præmissi Caroli equites cū in seque-
rentur, Nolani Gallis portas aperuerunt, retentis interce-
ptisq; Nicolao atq; Virginio, qui ambo in Gallorum pote-
statem venerunt: tametsi iam antè à Carolo petiissent, vt in
suam fidem sese reciperet, idq; eis Carolus esset pollicitus.
itaque in eo fides est regia desiderata. Carolus intellecta
Ferdinandi fuga, Neapolim venit præmissis suis ducibus,
ne militum & equitum introitu oppidum egregium atq;
opulentum diriperetur. Eo potitus, per legatos Venetos,
perq; literas Senatui gratias egit, quòd otium sibi atq; be-
neuolentiam, quam pollicitus fuerat, præstitisset. Ferdinan-
dus suis cum mulieribus & suppellectili bene magna, nauī
bus longis duodecim ad Aenariam traiecit, insulam & situ
& opere munitissimam: abest à Neapoli duodeuiginti mil-
lia passuum. Interim fama de aduentu, deq; successu rerum
Caroli ad Turcas perlata, propterea quòd rex palam di-
ctitauerat, Neapolitano regno capto se in Turcas profectu-
rum, eisq; bellum terra mariq; illaturum, tanta fuit eius
rei opinio, tantusq; omnes eas gentes terror inuasit, vt in
Illyrico, Epiro, Acarnania, Macedonia, qui maritimas ea-
rum regionum oras atq; portus incolebant, se introrsus re-
ciperent, atq; in longinquas à littoribus, & remotas late-
bras abderent. Literæ etiam ab Antonio Grimano ad Se-
natū venerūt, cū ad Naupactum Aetoliæ littora nauibus
longis præterueheretur, Turcas eā esse classē Gallicā ve-
rētes, omnes aufugisse, vacuaq; littora custodijs reliquisse:
vt quilibet existimare potuerit, si se modò Carolus illis in

locis ostendisset, paruo cum negotio omnes eas regiones in suam potestatem redigere potuisse. Baiafetes quidem rex iam inde cum primum Florentiam Carolum esse ingressum cognouit, ueteres triremes reficere, nouas instituere coepit: militibusq; suis & equitibus edixit, se compararēt, ut cum uellet, sibi praeſtō esse possent. Eodem quoq; tempore & naues sexaginta, quibus in nauibus erant militum sena millia, equites sexcenti, ab Hispaniae missae regibus, ut Siciliae praesidio essent, Triturritam appulerunt: & Lauretius Suares, quem iidem reges legatum ad Senatum miserant, Venetias venit. Causa mittendi fuit, quod timuerant, ne Carolus Neapolitano regno capto, in animum induceret, etiam Siciliam insulam, quae aliquando Galliae regibus paruisset, eodem quo Neapolim iure uelle suam facere. Ii cum suis rebus timerent, Gallorum audaciam atq; potētiam ueriti, existimabant Venetos uicinitate periculi adductos, quod magnum regem in Italia pollentem viderent, eodem in timore versari, propterea quod res omnes publicae, ualidae praesertim atq; firmae, suspectae ac formidolose sunt regibus. Itaq; Suari mandauerant, ut salutato Principe, & patribus, eos certiores faceret, sese, quo ipsi animo in Carolum essent, eodem esse Venetos existimauisse. quod si cauere sibi ab illo cuperēt, se paratos esse vnā cum ipsis omnem fortunam experiri. scire se, qua prudentia, qua fide Senatus Venetus esset: nemine cum rege libentius, quam cum ipso, foedus percussuros. venturum in societatem periculi Alexandrum Pont. Max. qui nihil aequē cupiat, atq; hoc, ut ipsos & Venetos sibi coniunctos habeat, quorum armis, si quid durius accidat, se munire ac tueri possit. eo socio non minimum roboris atq; uirium, plurimum quidem

dem certè autoritatis in commune accessurum: ut magnopere sperandum sit, si consenserint, omnia prosperè atque feliciter casura. Ea legati oratio gratissima fuit Patribus, quos iam Caroli rerum successus circumspicere sese met, & uereri multa cogebat, quæ ambiguo adhuc euentu belli nō aestimabantur. Huc accedebat, quòd Ludouicus ipse diffidere Carolo cœperat, cum ob eius literas imperiosiores ad se missas, quibus cum literis rex Neapolim euocabatur: tum propterea quòd Ioannem Iacobum Triultium, quem quidem ipse Mediolano expulerat, exulemq̃ue fecerat, hominem sibi multis de causis inimicum, Carolus suam in fidem apud Neapolim receperat: postremò quòd Aloisium propinquum suum, quem Astæ relictum suprâ demonstratum est, inde postea discedere Carolus nolueruat. Eæ res, quòd nonnullam ostendebāt in Caroli animo inesse de Ludouici fide suspicionem, Ludouicum item suspensum animi fecerant, quantum regi esset credendum. de eo ipse apud legatum Venetum questus ei ostēdit, libenter se à Gallis discessurum, fœdusq; cū repub. renouaturū. Erant præterea in urbe Maximiliani regis legati, cuius pater Federicus Imperator eo anno mortem obierat, qui Senatum in Gallos incitare non desistebant. Eorum oratio, propterea quòd Maximilianus Ludouici fratris filiam in matrimonium duxerat, eratq; cum eo planè coniunctissimus, ex ipsius ore Ludouici mitti propemodum uidebatur. tametsi Maximiliano quidem ipsi, omnis erat ad Gallorum opes atque potentiam inuisa molestaq; accessio: quem quidem etiam recens accepta insignis iniuria contra Carolum stimulabat, Margarita filia sua cum dote plures ante annos ei tradita, cui tamen Carolus propter etatē puellæ nōdum

se adiunxerat, repudiata, Annaq; Armoricarum gentium regina, quam Frâciscus pater Maximiliano sponponderat, sibi à Carolo prærepta, & vxore ducta. Interim Neapolitanis arcibus duabus partim vi, partim precio expugnat, magna Calabrorum populorum, magna Brutij, magna etiam Apuliæ parte in deditiorem recepta, Carolo nō iam ea qua consueuerat facie facilitateq; legatos Venetos admittente, nonnihil etiam interdum iactante, breui fore, vt qui se noluerant in Italiā trajicere, Neapolimq; capere, eos suæ maleuolentiæ poeniteret: de fœdere inter eos sanciendo diligentius est agi coeptum per eorum omnium legatos apud Senatum: ad quem quidem Ludouicus eam ob rē nouam etiam legationem miserat. Suares quidem ipse iam ab initio suarum hortationum Patribus dixerat, iussum se ab regibus, quamcunq; fœderis legem Senatus iuberet, in eius verba iurare: satis sibi fore, si vnum modo scirent, Senatū ita statuendum iudicauisse. Nam omnino Alexander, qui iā Gallos esset expertus, dixissetq; palam, si redeant, se Venetias, ne eos iterum videat, profecturum: cupidissimè auidissimèq; illū ipsum expectabat diem, quo secum repub. reliquisq; coniungeret. Itaq; pridie Cal. Aprilis fœdus initum ab ijs, sancitumq; est in annos XXV. maiestatem Romani Pontificis, dignitatem, libertatem, iura eorum, ditionesq; omnium tuendi & muniendi causa. quo ex fœdere equitum trigintaquatuor millia, peditum viginti confecta parataq; habere vniuersi tenerentur, suo cuiq; sigillatim attributo numero. Is erat, equitum quidem Alexandro quatuor millium, Maximiliano sex, Hispaniæ regibus octo, reipublicæ totidem, Ludouico item octo. peditum verò singulis quatuor millium. quem si quis equitum

quitum peditumque numerum propter longinquitatem itineris, ac rei bene gerendæ celeritatem mittere in tempore non possit, ei sit in socios eorum stipendium conferendum auri sexcentenæ libræ: ij exercitum pro illo conficiant. Quod si classis bellum indigeat, quibus adest parandarum nauium facultas, ij tantam, quanta opus erit, parent, ab reliquis pro sua cuiusq; parte stipendium attribuitur. ea lex eius fœderis fuit. quo omnino in conficiendo cum tot adessent legati, tot ciuibus tractandæ rei adhibitis, toto demum vocato sepius et cōsulto Senatu, tanta tamen fuit iussu Decemuirum in Patribus reliquisq; omnibus continendæ vocis cura, vt Philippus Caroli regis legatus, cum in curiam quotidie ventitaret, atq; ab legatis reliquis appellaretur, nihil eius tamen cognoscere potuerit. Itaq; cū postridie eius diei, quo die scripta lex est, in curiam vocatus à principe fœdus esse percussum intellexisset, et nomina fœderatorum cognouisset, mens penè hominē reliquit: tametsi princeps ei dixerat, ea quæ fecissent, non propterea esse facta, vt bellum cuiquam inferrent, sed vt, si inferretur, propulsarent. Demum is reuocato ad se paulisper animo, quid, inquit, meus rex in Galliam reuerti nō poterit? tum princeps, ille verò inquit, poterit, si redire amicus volet, nosque illum rebus omnibus iuuabimus. quo responso accepto discessit: atque vbi curia egressus, remensis quas ascenderat scalis in aream descendit, ad scribam Senatus, qui eum comitabatur, conuersus, rogo te, inquit, sodes, mihi eum sermonem recenseas, quem princeps mecum habuit: nihil enim iam eius memini. Petierat à Senatu Alexander, antequam de fœdere esset confectum, vellent Patres pro ea, qua semper ciuitas fuerat in Roma-

nos Pontifices pietate, equites levis armaturæ quingentos, milites bis totidē præsidij ad se causa mittere: ea enim factione, quæ regi se adiunxerat, Romanorum principum, omnia eius consilia magnopere impediabantur. Itaq; percusso statim fœdere, Patres iusserunt ex illis qui Rauennæ hyemauerant equitibus, quiq; ibi adhuc quidem morabantur, is vt Romā numerus celeriter contenderet: tum vt Hieronymo Georgio, qui apud Alexandrum legati munereungebatur, pecuniam quæstores euestigiò curarent, qua is pecunia mille in vrbe milites conscriberet. Literas ad Ludouicum præterea dederunt, ipse quoq; idem faceret, mitteretq; alteros totidem Romam milites equitesq;: quo fultus auxilio Pontifex, dignitatē posset suam facilius atq; honestius tueri. Legati post hæc qui ad Carolum à Senatu missi fuerant, domum sunt redire iussi. ipse verò interea Carolus cognito, de quo dictum est, fœdere, veritus ne si moram Neapoli traheret, dum ij nouas copias cogerēt, exercitusque coniungerent, ab eis intercluderetur, ne in Galliam reuerti posset, statuit optimum esse quamprimum discedere, sperans, si modò antequam ij omnibus ad bellum rebus instructi paratiq; essent, proficisceretur, Italiæ itinera sibi ipsum illis etiam nolentibus patefacturum: nam mari tantum exercitum traijciendi nauium ei facultas non erat. quam enim Genuæ parauerat classē, ea maxima coorta tempestate afflicta, atq; in littus ad Populoniam eiecta, nullum ei vsum præbuerat: cuius quidem præfectus & princeps Salernitanorum Antonius pedibus se ad eum cōtulerunt. Interim à Ludouico maximè omnium se deceptū dictitans, auertere ab illius imperio Genuensium ciuitatem summo studio concupiuit: itaque Petro Fregosio Cardinale,

dinale, qui dux eorum fuerat, suas in partes traducto, eum, & Obiectum Fliscum, & præfectum ex suis Segusianorum principem cum nauibus longis vndecim, quas habebat, ex sua classe reliquas eò misit: ipse, equitum & militum octo millibus regni præsidio relictis, ad diem tertium decimum Calendarum Iunij cum reliquo exercitu Neapoli profectus viæ se dedit. Alexander, ad quem quidem Veneti de Carolo id, quod accidit, opinione existimantes futurum, vt nuncio de fœdere accepto in Galliam redire contenderet, Pontificis timentes rebus, iam ante eos dies alteros equites leuis armaturæ quingentos ex ijs quos ab Epiro Laconiaq; accersitos celeritate præstantissimos habebant, miserant, quibus ad omnes casus vti posset, regem Romæ appropinquantem, Cardinalibus Romanisq; principibus adhibitis non expectare decreuit: septusq; equitum numero duum millium, peditum trium millium quingentorum, discessit, atq; Urbem veterem biduo venit. Illis diebus Carolus certum hominem ad Senatum misit, qui ei diceret, suum regem nulli vnquam homini supplicauisse: scire tantum velle, vtrum ciuitas amico in se, an hostili animo esset. Ad ea princeps ita respondit: Prudentium esse hominum, planeq; sapientum, aliorum interdum voluntati se permittere, aliorum opem poscere, precari: illud in ipso esse, amicusne an inimicus reipublicæ velit esse. Is postea nuncius, & Philippus regis legatus unâ Venetijs discesserunt. Florentini autem cum intellexissent Venetos cū Pontifice ac Ludouico, reliquisq; regibus consensisse, Carolumq; Neapoli, vt in Galliam rediret, discessisse, nouas militum copias celeriter conscribere, seseq; præsidio communire cœperunt, vt si Carolus eâ vellet iter facere, oppidumq;

ingredi, repellere illum possent: statuerat enim ciuitas, nullis iterum conditionibus esse regem mœnibus recipiendum. Pontifice profecto, Carolus Romam uenit, atque ad Alexandrum legatos misit, uelle se eum alloqui: plurimum utriusque interesse, sibi eius rei fieri potestatem. Colloquio non impetrato, Tuscanellam in via Cassia oppidum, quod quidem magna opposita ruricularum manus Gallos intromittere noluerat, eius milites, itemq; Fisconis montem uiceperunt. quod ubi Senatus cognouit, reipublicae socium, & quidem omnium dignitate principem à Gallis uiolatum, belliq; factum à Carolo initium in foederatos: eosq; homines, cum intra fines imperij uel reipublicae uel Ludouici uenissent, à maleficio non temperaturos existimaret: praeter id, quod in Gallia terrestrium copiarum comparabatur, decreuit, uti Antonius ea cum classe, quam ciuitas illis ipsis auxerat diebus, ad Sasonem insulam accederet, ut in Apuliam traieciendi, cum iuberetur, mora ei nulla fieret: optimum enim esse statuerat, si Galli furere inciperent, ea etiam à parte illos laceffere. Carolus relicta Florentia, quae se praesidijs firmauerat, Pisas, deinde Lucam uenit. Pontifex, qui Perusiam erat profectus, equitibus quos à Venetis & Ludouico acceperat, reuerti iussis, Romam redijt. Haec dum agerentur, Aloisius princeps Genabensium, Astae à Carolo relictus, Salasbis adiuuantibus, tum è Gallia transalpina, atque ab Heluetijs milite celeriter accersito, uastatis Ludouici finibus, transmissis furtim Padum flumine Nouariam per prodicionem cepit. Erat eo in oppido ciuis, cuius fratris fundos ualde quidem fructuosos Ludouicus post eius mortem dolo malo suorum cuiuspiam addixerat, ipso ad sepulchrum in iudicium fisci iusso. Is frater-

fraternos ulciscendi manes studio, milites Aloisianos reclusis bene manè portis intra mœnia recepit. ita Galli apertius eodem tempore alterius regnum socij reip. inuadere, ac priores bellum gerere cœperunt. Illis ipsis diebus Patres consulto Senatu decreuerunt, uti quina millia Italorum equitum noua conscriberentur: bina millia ex Epiro Græciq; præter illos, qui imperati iam erant, accerserentur. Francisco autem Mantuanorum principi Senatusconsultum prius in annos quatuor renouatum est, stipendiâque uberiora constituta. tum scriptus unâ Rodulfus eius patruus. scriptus etiam ante eos quidem menses Guidus Vbaldus Feltrius, qui regnum in Metâurensibus obtinebat, cum equitibus quadringentis septuaginta. Illis autem diebus Hannibal Bentiuolus Ioannis filius cum quadringentis, & Paulus Manfronius Vicetinus, qui Neapolitano in regno tunc erat, cum ducentis: equitesq; ab Epiro Acarnaniaq; ad littus Venetum aduecti circiter mille. Exercitu deinde lustrato, milites equitesq; in fines Brixianorum iussi procedere: creatiq; legati Marchio Triuisanus, Lucas Pisanus, ad exercitum profecti sunt. Senatus etiam scriba Bononiam missus, qui Ioannem Bentiuolum in officio cōtineret. Itaq; cum rex paulò post ad eum misisset, petens ut itineris per eius fines oppidumque faciendi facultas sibi fieret, impetrare nihil potuit. Auri præterea quingentæ libræ Ludouico petenti mutuò à Senatu datæ, deinde etiam trecentæ. Post hæc Senatusconsultum factum est, uti militum in Gallia & Venetia quina millia imperarentur, ex Heluetiorum pagis bina millia accerserentur: qui autem iam tū pedites equitesq; cōuenissent, ij omnes in Parmensem agrum mitterentur. Neq; mul-

tò pòst alio Senatusconsulto Franciscus imperator dictus est, eiq; res militaris permissa. Præfectus etiam Græcis equitibus Bernardus Contarenius datus: tum vexillum imperatorium publicè Francisco missum: qui factò ad Ollium flumen ponte, exercitum traduxit, & firmato munitio nib. ponte ab ea ripa quæ in Cremonèsi agro est, alterum pontem in Pado flumine nauibus imposuit, atq; ex utraque ripa fossa & uallo aggereq; præalto muniit. tum exercitus in Parmensem est agrum traductus. Eius rei literis acceptis, imperator à Senatu iussus est, si Galli, dum redeunt, ei molestiam exhibeant, ipse autem sine reip. incommodo posse id fieri uideat, in eos impetum faciat: sin res in angusto sit, prælio abstineat, suoq; se loco atq; milites contineat. quòd si pacati iter faciant, nihil eis noceat, sed sinat intactos discedere. Eo accepto nuncio imperator ad Tari fluminis pontem ducto exercitu, qui pons abest à Parma oppido passuum millia quatuor, castra posuit: cumque eò Ludouici equites bis mille, milites totidem, Ioanne Francisco Seuerinate duce conuenissent, exercitum traduxit, atq; ad Oppianicū vicū, quā Gallis erat iter faciendum, in ipsa Tari fluminis ripa, quod pedibus transmitti poterat, neque enim ripas præaltas habebat, consedit non omnino pleno exercitu, quòd non omnes, qui expectabantur, erāt: quæ iam in itinere, equites peditesq; cōuenerant. reliquæ Ludouici copię apud Nouariam distinebātur: ad quæ quidem à Senatu petentem, ut Græcos equites ei mitteret, qui bus eo bello uti posset, Senatus Bernardo Contareno præfecto sexcentos misit. Rex Luca profectus per Apennini iuga ad Apuanos Ludouici municipiū uenit. Oppidani Ioannis Iacobi Triultij suasu sese regi dediderūt: quos tamen paulò

paulò pòst eius milites pace fracta diripuerūt, oppidumq;
incenderunt. Ex eo loco rex Triultium cum prima acie
præmisit, qui montano confecto itinere se expectaret, ex-
ploratoresq; mitteret, vt quid hostes molirentur, scire pos-
set. Interim imperator præmissis equitibus atq; militibus,
quot visum est ad Gerulam vicum, qui à Foro Nouij abest
passuum millia tria, vti regis itinera cognoscerent, locum-
que castris caperent, postridie eius diei, mane cum reliquis
copijs omnibus eò venit. erat autem vniuersus exercitus e-
quitum ad duodecim millia, militum propè altera totidẽ.
Ibi cum esset imperator, à speculatoribus certior factus est,
Triultium cum equitum cataphractorum et militum Hel-
ueticorum manu præmissum, è iugis in planitiem ad Forũ
Nouij descendere. Ille autem, vt postea cognitum est, vicũ
illũ magnopere opportunũ, in quo se regiæ copię cõfirma-
rent, atque ab Apennini itinere reficeret, capere volebat:
eoq; partem suorum præire iusserat: ipse cum reliquis se,
vt sequeretur, comparabat. Ea intellecta re imperator
Græcos equites sexcentos præmisit, qui eos impedirent: i-
pse cum equitum firmiorum agmine illis præsidio est sub-
secutus. Græci velocitate sua vsi, vbi primos venientes con-
spexerunt, in eos impetu facto, prælioq; commisso vniuer-
sos repulerunt: repulsos vsq; ad castrorum munitiones cõ-
secuti, complures eorum occiderunt, complures captiuos
fecerunt, vno suorum tantũmodo amisso, quem parui tor-
mẽti pila è vallo missa traiecerat. Eo mortuo captiuos pro-
pè omnes interfecerunt, capitaq; abscissa in castra reuer-
tes attulerunt circiter quadraginta. Triultius sibi suisq; ve-
ritus extremũ in iugũ sese recepit, regemq; ibi tridũ expe-
ctans est commoratus: quo si tempore Venetus illum ador-

tus esset, ea se manu defendere non potuisset: quo capto, reliquum exercitum expugnare haud maximi negotij fuisset. Ea re ab imperatore, atque ab legatis & principibus iactata, quod existimabant, si primam aciem praelio uicissent, Carolum reliquasque copias Lucam reuersuras sequae in tutum recepturas: ne qua eos manus elabi effugeretque posset, ab illo aggrediendo destiterunt. quanquam postea fuere, qui crederent Severinatem, qui eius consilij princeps fuerat, non eam ob causam, de qua dixi, sed propterea quod ex Ludouici praescripto regi magnum fieri detrimentum nolebat, ne ciuitatis ex eo Venetiae nome estimatioq; augeretur, summopere in concilio, id ne fieret, obstitisse. Ciuitas interea cum intellexisset regem magno animo in Venetos impetum facturum, quos imparatos adhuc plurimis ab rebus esse audierat, permota, largitiones in sacrarum uirginum collegia, precesq; ad omnia templa fieri iussit, uotaque pro salute patriae publice suscepta sunt. Rex triduum illud tormentis bellicis ex aere magni ponderis impeditissimis itineribus per inuia atq; abrupta motuum conuehendis moratus, non ijs modo quae priore itione secum habuit, sed illis etiam quae cum reliquo exercitu in Flaminiam praemiserat, cum omnibus copijs Forum Nouij ante meridiem se contulit. Eo die remissi Graeci equites usq; ad regis castra compluribus cum Gallorum capitibus ad imperatorem redierunt. E foro autem Nouij missus tubicen à Philippo Argentonio, qui regis nomine itineris propter castra faciendi facultatem ab legatis peteret: ea non impetrata, quod legati dicerent, nisi rex capta ab se atque suis sociorum reipub. oppida restitueret, se id non concessuros, ad regem reuersus spem pacis omnem sustulit. Ea

intellecta res magnum attulit Gallis timorem, qui è collib. castra Veneta prospexerant in amplissimum tabernaculis porrecta campi spatium: visumq; eis est tantis oppositis hostium copijs rem ipsorū in angusto esse: itaq; vulgò qui sapientiores erant, tribuni ducesq;, magis magisq; regi sibiq; verebantur, grauissimumq; omnibus impendere casum atq; periculum arbitrabantur. qui quidem timor ea quæ secuta est nocte auctus conduplicatusq; est: magnæ enim pluriæ, ingentiaq; tonitrua, & crebræ atq; terrificæ coruscationes fuerunt, vt cælum propè discedere videretur, vltimamq; plurimi sibi noctem illam fore ea Deorum immortalium quasi denunciatione moniti crederent. Solet autem ferè semper accidere, vt cum semel vehemens aliquis mentes hominum incescit timor, etiam ijs quæ timenda non sunt, animi eorum magnopere perturbentur. quant ob rem cum parum in somno, multum in consilijs inter se fuissent, orta vix luce, qui fuit dies pridie Calendas Iulias Caroli præfecti aciem instruxerunt, atq; iter facere ceperunt. Interim consultis legatis, principibusq; reliquis, quidnam esset potissimum agendum, legatis prælium dissuadentibus cum propter Senatusconsultum, de quo supra dictum est, tum verò etiam quòd complures equitum turmæ, militumq; centuriæ nequedum venerant: nam & Pandulfus Ariminensium, & Ioannes Pisaurensium principes, & Paulus Mansfronius cum sua quisq; cataphractorum equitum copia, innumeriq; milites expectabantur, tãdem Gallos aggredi, qui reip. sociorum oppida cepissent atque incendissent, præliumque committi placuit. Erant Gallorum copię tres in acies instructæ: quarum in priorè magnam spem duces habebant, quòd eam & numero e-

quitum, ac militum robore munierant: eique addiderat quatercentos ex cohorte regia eorum, qui sagittis in equo utebantur: quos quatuor millibus Heluetiorum militibus, quibus maximè confidebant, immiscuerunt. In media erat acie rex, eaque propè omnis Galliae nobilitas continebatur. ab postremae laevo latere impedimenta sequebatur. tormenta omnibus aciebus erant praeposita: eaeque acies non ita magno inter se relicto spatio constipatae, celeriter, uti si possent Venetos effugerent, vadebant. Interea nuncij ad Venetorum castra, qui pacem ab legatis peterent, fallendi gratia mittebantur. Vbi id imperatori nunciatum est, militibus ut arma caperent imperauit: ipse deinde armato exercitu, et in se suis equis copias omnes ita disposuit, ut ex ijs nouae acies efficeret: quarum quinque equitum cataphractorum essent, tres militum, equitum leuis armaturae una. quae res impetum exercitus imminuit: nulla enim earum satis virium ad hostem propellendum habebat. Erat inter utrumque exercitum Tarius, de quo dictum est, flumen, quod ea nocte creuerat: eius autem vallis planities impedita non ripis modo fluminis, sed glareis etiam, grandibusque saxis, tum et virgultis, et quod magnae pluuiae fuerant, lubrico et lacunoso coeno, ut inaequabilem et difficilem transitum daret. Gallorum prima acies cum ante castra Veneta peruenisset, armari milites conspicata, magnum in eos pilularum ferrearum numerum tormentis immisit: quas tamè propè omnes supra militum capita vis ignis impetusque abstulit, ne magnopere nocerent: percommodèque ea in re accidit quòd tum coelum erat pluuium, ut sua Galli tormenta, quorum magnum numerum habebant, amplius exercere non potuerint. Tum verò imperator moras omnes post
habendas

habendas ratus, magno ipse animo, & rei bene gerendæ fiduciæ pleno, quem etiam prouehabat adolescentia, instructo exercitu, constitutoq; quid fieri oporteret, ac permissa patruo reliquas acies submittendi potestate, signo pugnae dato, & transmissis pedibus flumine, regis exercitum, qui quidem mille passuum iter eoq; amplius iam præcesserat, citato gradu insequi cœpit: cumq; propè medium affecutus, in regis aciem, quæ se conuerterat, impetum fecit. Prælio acriter commisso cum fortissimè ab utrisque pugnaretur, Rodulfus acie una maxima atq; plenissima, cui Antonius Feltrius Guidi Vbaldi frater nothus præerat, iussa consistere, altera castris præsidio esse, neq; se loco ambas mouere, donec ipse eas uocet, imperatorem subsecutus, cum secunda acie in Gallorum globum sese iniecit, acerrimeq; pugnans eum disiecit: neq; imperatori modò auxilium peropportunè attulit cum illius acie se coniungens, sed magnum etiam addidit suo aduentu eius militibus animum. Itaq; ambæ acies paruo temporis spatio magnum Gallorum numerum occiderunt, magnum ex suis amiserunt. Rex cum paucis relictus, admonitus à suis pugnantibus se subripuit. Eodem ferè tēpore acies tertia, cui Seuerinas præerat, primam Gallorum aciem consecuta, pedem statim retulit, nō ausa, uel potius nō iussa progredi. Omnibus autem equitum aciebus, quæ ad regis exercitum contēderunt, idem fere perincomodè accidit, ut & flumine trāsseundo, & ripis superandis, & saxis peruadendis & uirgultis, ac coenosa uia conficiēda, multa etiam pluuia, non solū ordines seruari non potuerint, sed complures prolaberentur, complures se medio itinere continerent, multi aliorum flecterent, ut parua eorum pars prælio interfuerit. nā

militēs plerique omnes exceptis ducentis, Genua Veneto duce, paucisq; ex imperatoris comitatu, qui equitibus in teriecti eius latus muniebant, pugnam detrectauerunt. At uerò Itali equites leuis armaturæ, quos vnà cum Græcis imperator iusserat ab hostium tergo leuū latus montium capere, atq; ab latere aduerso in eos impetum facere, ubi impedimenta conspexerunt, in ea spretis imperijs propè omnes conuolauerunt, custodibusq; aliquot occisis, ea rapere atq; abducere contenderunt: quos Græci equites imitati, idem fecerunt, exceptis eorum ducibus, qui cum paucis ad hostes laceffendos contenderunt. Ea res magna ex parte reip. uictoriam interpellauit: nam si in hostium acies à latere, ut debebant, eratq; eis imperatum, ij omnes impetum fecissent, Galli se pugnae subducere sine certa clade nō potuissent. tametsi alia etiam ex parte casus adiumento atque præsidio Gallis fuit: duæ enim equitum acies, quemadmodum Rodulfus imperauerat, ne se loco mouerent, prælio non interfuerūt, expectantes quam is in partem eas uocaret. ille autem à Gallis interfectus fuerat. ita qui repulsi atque fracti fugæ se mandare cogitabant, restituto ab reliquis aciebus, quæ regi auxilio uenerāt, prælio, se continuerunt. Pugnatum igitur est acriter, ut antè dictum est, ab utrisq;, cadesq; ingens facta: eoq; res horæ spatio deducta, ut neutris planè victoribus, defessis potius pugnando, quàm permittentibus Venetis, Galli se celeriter subriperent: ac magna impedimentorum parte direpta, cūque ijs regio tentorio & cubiculo, & supellectili sacra, qua rex in templo utebatur, signisq; militaribus aliquot amissis, tantum itineris quantum lassitudine atq; uulneribus confecti poterant, contenderent, noctemque illam magno cum timore

more sub dio sine tabernaculis, sine castris exigeret. Imperator sua in castra redijt. Desiderati sunt ex Venetis circiter mille quingenti: quorum non minimam quidem partem uel iniquitate loci detentam, & uagam, uel acceptis uulneribus, aut suffossis equis prolapsam & morantem, calones lixæq; Galli, quorum permagnus erat numerus, qui ab equitatu leuiore disiecti se ad acies referebant, desertos à reliquis militibus plures singulos adorti securibus interfecerant. Ex ijs qui fortiter pugnantes interierunt, fuisse, præter Rodulsum, imperatoris præfectus militum Rannutius Farnesius Romanus, claro loco natus, uir magna uirtute, Alexandri Farnesij illius, qui postea Pont. Max. creatus, Paulus tertius dictus est, patruelis frater: & familiaris imperatoris comitatus parte plus media, tum præfecti equitum uiri fortissimi duodecim, centuriones quatuor. Bernardinus autem Montonius, multis uulneribus acceptis, equo deiectus, inter caesorum corpora repertus, per suorum humeros relatus in castra, seruatusq; est. In ipso uerò prælio Nicolaus Vrsinus, quem Nole captum à Gal- lis dixeramus, & rex custodiri iusserat, pugnantibus omnibus elapsus, ad legatos Venetos contendit, suamq; operam reip. pollicitus, Gallos propè fractos esse, eos si quæuis uina ipsorum acies insequatur, terga daturus confirmas, contestansq; Deos: id ut legati mādaret, magnopere suadebat: qui perculso temerè exercitu, militibusq; aut dispersis, aut pedem referentibus, eam rem aggredi nō sunt ausi. Ex Gal- lis interfecti sunt ad mille, atq; ex ijs dux vigilū regis, iteq; sagittariorū, et magistratus is, quem ipsi magnū Maressa- lem appellant, alijq; præfecti militum decem: tum nothus Boius, primæ fere apud regem autoritatis, & magni inter Gallos

Gallos nominis, uulnere accepto, duoq; magnorum principum liberi, & sacerdos regius, alijq; captiui facti, cum eo praelio ex Venetorum exercitu nemo uiuus in hostium potestatem uenisset. Postero die rex ante lucem igne plurimo facto, ut eius copiae ibi esse uiderentur, sine ullo strepitu abiit, celeritateque usus, quam longissime potuit, antecessit. Veneti mane consequi regem cum uellent, Taro flumine, quod ea nocte creuerat, impediti restiterunt. Tum Seuerinas, qui praelio cum suis abstinuerat, imperatori legatisq; sese obtulit, si sibi equitatum leuiorem traderent, se regem remoraturum, dum ipsi cum reliquo exercitu ueniant. Re impetrata, cum equitibus mille quingentis Italis profectus, longiore itinere per occasionem suscepto, quod flumen creuisset, consequendi regem eo die uolens tempus omisit: quem postea cum esset consecutus, ei dux ministerq; itineris potius, quam morator fuit Asta propè usq; ut id quod petierat ab imperatore legatisq;, propterea uideretur petiisse, ut illum in tuto sisteret. Id ab eo de Ludouici sententia esse susceptum ea res indicio fuit, quod Bernardo Contareno ab Ludouico petenti, uti se cum suo equitatu extremum regis agmen aggredi sineret, Ludouicus non permisit. Eo biduo magnus equitum conscriptorum, multo maior militum numerus ad exercitum Venetorum uenit. Imperator subsidente flumine cum exercitu profectus, cum rex bidui eum itinere praecederet, consequendi regem facultate amissa, Graecos equites leuissimos sexcentos misit, qui eius agmen carperent, quaq; possent, exercitui nocerent. Ii dum iter facerent, multa in uia cadauera Gallorum passim iacentia conspexerunt: ut plus etiā, quam credebatur, exercitui regio esse illatum caedis appareret.

reret. atq; ij quidem equites postremū regis agmen celeritate consecuti, compluribus interfectis, præda etiam facta ad imperatorem redierunt. Eo de prælio à Senatu supplicatio decreta est, gratiæq; Dijs immortalibus actæ, quòd ciuitatem magnopere suspensam, tantarum rerum expectatione, fuga hostium liberauissent: Nicolaoq; Vrsino auri libræ decem dono datæ. Sed rege Carolo Neapoli profecto, ut paulisper ad superiora reuertamur, Veneti de classe regia in Liguriam missa, ut suprà demonstratum est, certiores facti, suum hominem cum pecunia Genuam ad naues onerarias, quibus ad mercaturam uti ciuitas priuatim consuevit, habetq; in portu serè semper multas, militibus rebusq; omnibus ad bellum propulsandum idoneis celeriter armandas, contendere iusserunt: cum Ludouicus item instrui naues longas aliquot ibidē iussisset. Pollicitæ præterea sunt procurantibus Patribus foederatorum legationes Genuensium magistratui, ut libentius cōtra Gallos arma taperent, se curaturas effecturasq; , uti eis Florentinorum ciuitas Serezanam, Serezanulamq; , ac Petram Sanctam in Apennino oppida restitueret: eiusq; rei petētibus ipsis Senatus prædē se dedit. Fuerant ea oppida cōplures ante annos Genuensium magistratus, qui publicæ priuatæq; pecuniæ, quæ in ærario uulgò deponitur, præest, ob eamq; pecuniam dominis ternas centesimas quotannis soluit: sed ab ijs qui ciuitati tum præerant, pignoris nomine ad remp. Florentinorū peruenerūt, tercentum auri libris mutuò ab illa eis datis. Ea sibi reddi oppida ciuitas magno pere studebat, erantq; illa ipsa, quæ Carolo tradere Petrus Medices pactus fuerat. Regis igitur classis ad littora Genuensium appulsa, cui quidem etiā ex Apennini iugis rex

equites aliquot, peditesq; Gallos quingentos auxilio miserrant, totam illam oram, quæ ad orientem solem spectat, in eius potestatem redegit, Portu Veneris excepto. ita bellum ab Carolo initium ea etiam ab regni parte in Venetorum socios est factum. Postremò cum Galli, Paulo & Obiecto ducibus, successu rerum elati, pedibus Genuam aggredertur, ciuitas armata illos fudit fugauitq; eo ipso die, quo rex ad flumen Tarum aduerso cum Venetis prælio dimicauit. Tum pridie Id. naues onerariæ longæq; maiori ex parte reipub. instructæ opibus obsessam in portu Rapalo classem Gallicam, Rapaliq; arcem expugnauerunt, nauibus omnibus cum earum præfecto captis: quibus in nauibus mulieres erant captivæ permultæ, virginesq; sacræ aliquot suis è Caietæ fanis abreptæ atq; violatæ, aurumq; item sacrum & argentum, ac fores æneæ portarum affabrè illæ quidem factæ, magnoq; cõparatæ precio, quas arci Neapolitanæ Galli detraxerant. Pauloq; post Carretij principes, qui Finarium oppidum à Genuensibus acceptum obtinebant, Intimilium oppidum, quod ad occidentem solem est, & Galli occupauerant, recuperauerunt: omnisq; vtrinque ora breui ad Genuenses redijt. atq; hæc quidem in Liguriis gesta sunt. Cumq; ad Ludouicum signa Caroli regis quatuor è Gallorum capta nauibus Genuensis ciuitas dono misisset, Ludouicus, magno reip. merito id se facere pronuncians, duo eorum legato apud se Veneto dedit. Eodem quoq; Genuenses tempore legatione Venetias miserunt, quæ Senatui gratias ageret, quòd ea, quæ feliciter contra Gallos gesserant, eius liberalitate atq; ductu primo, & initium, et incrementum, postremò etiam exitum habuissent. Imperator autem Clastidij cum esset, regem subsequens, Ludouico postulante

postulante equites militesq; ad bis mille, Dertonam Alexandriamq; Senatus iussu praesidio misit. Eodem etiam petente, ut respub. legatos ex principibus ciuitatis ad se duos mitteret, qui secum rebus omnibus tam ambiguo tempore praessent, uti sui ciues, omnesq; homines cognoscerent, ei se curae, regnumq; suum esse, Lucam Zenum, Andream Venerium, legatos Senatus creauit. Ab ijs legatione propter aetatem renunciata, Marcus Georgius, Benedictus Sannutus, ad id muneris eorum loco Mediolanum sunt ire iussi. Inter haec Senatus decreuit, ut eorum qui fortiter atque amanter ad flumen Tarum contra Gallos rempub. gesserant, vel uiuentium vel mortuorum ratio haberetur. Itaq; imperator Rodulfi patrum equitatu stipendioq; auctus est, nomenq; ei clarius datum, ut latissime imperator appellaretur: praeterea dono quotannis auri triginta librae constitutae, centumq; in stipendium in praesentia missae. Auctus et Bernardino Montonio equitum numerus ad mille, sexq; auri librae dono datae in annos singulos: quae quidem etiam nunc ad inutiles seruato annos, ultimumq; senium, et vitam modo producenti pecunia penditur. Nicolao item Nonio tum equitum Graecorum auctus numerus, tum vero etiam stipis summa, qua in annos singulos a republica donatus antea fuerat, amplior facta. Rodulfi vero liberi in reip. fidem recepti, pensioq; librarum auri decem uictus annui nomine eis data: decretumq; uti maribus singulis equitum turmae singulae, praefectiq; earum attribuantur, quoad ipsi exercere se per aetatem possint: foeminis, cum erunt nobiles, dos e pecunia publica pro earum gentisq; nobilitate numeretur. Farnesij duobus liberis maribus equites quadringenti, quos primo a repub. stipendio pater eorum ha-

buerat, cum praefecto dati, dosq; ampla foeminis publice pollicita. Vincentij Corsij liberis patris equitatus datus: filiae, quam vnā reliquit, dos auri librarum quadraginta constituta: intereaq; dum sit nubilis, in virginum sacrarū collegio vti victus publice subministraretur, Senatusconsulto additum. Alexandri Beraldij Patauini equitatus Francisco fratri, qui cū illo ea in pugna fuerat, vulneribusq; acceptis superfuerat & pensio annua, quae ei à Quæstoribus curabatur, attributa. Idem in Roberti Strotij item Patauini fratre superstite seruatum. Literæ præterea publice ad legatos datæ, curarent, ne quis, qui bene de republica meritus esset, ab ipsis præteriretur, quin de eo ad Senatum scriberent: ex eorumq; literis in complures, compluriumq; liberos fratresq; Senatus pietas liberalitasq; extitit. At verò interea rex septimo post prælium die Astam ingressus fugæ finem fecit, confecto cum timore ac labore viæ, tum cōmeatus non omnino magna inopia exercitu. Nam vt sunt ad conferendas manus, præliaq; committenda Galli omnium propè hominum paratissimi atq; fortissimi, ita ad perferendos paulò diutius labores, in eamq; tolerandam, supra cæteros animus eorum mollis infirmusq; est, omnisq; illa ardens ac vehemens breui tempore virtus elanguescit atq; restituitur. Paucis post diebus edicto magistratuum Gallorum, Veneti, Mediolanenses, Liguresq; omni è Gallia, quæ in imperio Caroli erat, exules facti sunt, pœna ijs qui recepissent, constituta. Itaq; Petrus Pascalicus Venetus, qui Lutetiæ Parisiorum Philosophiæ studijs sacrisq; literis operam dabat, seruili ueste sese occultans in Morinos aufugit. Deinceps autem cum Ludouicus legatiquē Nouariam omnes copias adduxissent, hostesq; crebris ex oppido

oppido excursionibus eos lacefferent, secundiora cum ijs
ferè semper Veneti praelia fecerunt: quibus in omnibus Ber
nardi Contareni virtus egregia extitit. Postea verò quàm
communi consilio oppidum obsidione cingi placuit, &
Aloisius regis propinquus, quique cum eo erant in oppi
do equites militesue numero ad millia octo, inopia frumen
ti laborare comœatusque cœperunt, quòd ante hostium
aduentum eius rei nullam curam habuerant, missi ad eos
furtim cum iumentis frumentarijs equites regij ab eodem
Contareno sæpe intercepti, sæpe vnà cum illis ij qui ex op
pido regijs equitibus subsidio venerant, cæsi fugatique
sunt. Neque rex interim nouas copias, vt Aloisium obsi
dione liberaret, è Gallia quotidie postulare, accersere scri
ptis ad suos magistratus atque ad vxorem literis intermit
tebat: quas ad literas illa, se iam viros, qui velint Alpes tra
ijcere, omnino nullos habere, regi respondit: foeminas vi
duas se permultas habere, quarum viri in Italia periissent.
Ab Heluetijs etiam per legatos atque interpretes idem pe
tebat: sed stipendiorum inopia, ne rem conficeret, impe
diebatur. Quinetiam ea de causa ex Heluetijs, quos habe
bat, milites centum, ex Germanis alteri totidem, ad Vene
tos transierunt. Tum verò ab ijs suburbana ædificia incen
sa, tormentaq; muralia oppido propius admota, & obse
ssi modis omnibus acrius premi cœpti: quibus in rebus ad
ministrandis Nicolaus Vrsinus fistulae glande plumbea su
pra renes percussus, pro mortuo sublatus, atque in castra
relatus est, neque postea ei bello interfuit. Gallos igitur
qui obsidebantur, magis magisque in dies rerum omnium
egestas atq; inopia premebat, vt equis in escam vti coge
rentur: compluresq; corruptis farinis, aut pane furfuraceo

vescentes, tum aquae potu, quo Galli Germaniq; minime omnium uti assolent, interirent. Percusserat autem paulò antea numum æreum Aloisius, cum pecunia eum defecisset, qui pro argëteo polleret. Hæc cum crebris occultè nuncijs literisq; regi ab Aloisio significarentur, quorum plerique ab hostibus intercipiebantur, nonnulli noctu, magnisq; imbribus profecti, diuersis atque occultis itineribus ad regem perueniebant, seq; ille perpaucos posse vltierius dies obsidionem sustinere diceret, deceptum autem & destitutum quereretur: rex ab hostibus pacem petere constituit: itaq; per Argentonium tentare imperatorem ea de re coepit. Ab eo ad legatos, ab ijs ad Ludouicum, cuius causa bellum gerebatur, re delata, sæpius deinceps eo libentissimo iactata, qui iam quiescere, quàm alendis exercitibus cõteri & bello periclitari malebat, induciæ primum factæ, deinde Aloisio cum paucis abire Nouaria permissum. Demum pax ab rege, atq; ab Ludouico circiter Nonas Octobres concelebrata, ijs conditionibus, ut Nouaria Ludouico redderetur: tum ex libris auri vicies centies, quas ab Ludouico rex in Neapolitanum bellum mutuò acceperat, mille ei & quingentiæ rependerentur, quingentiæ regi cederet: Ludouicus autem naues Gallicas in Rapali captas portu, nuncijs regijs reddendas curaret: & Triultium, cuius bona publicauerat, exulemq; ipsum fecerat, ab exilio reuocaret, in integrumq; restitueret: neue auxilia Ferdinando regi mitteret: & Carolus quantam vellet classem in Ligurijs comparare posset: easq; ob res Genue arx Herculi Ferrariensium principi vice obsidum traderetur, quam ille regis nomine biennium obtineret. quam quidem ad pacem celerius sanciendam ea etiam causa regem impulit, quod

Heluetio-

Heluetiorum multò maior, quàm ipse petierat, manus domo tandem egressa, vt regi auxilio eo in bello esset, partim Vercellas ad regem venerat, partim appropinquare nunciabatur, omnes numero ad viginti millia. quibus quidenam stipendium, quod rex pollicitus fuerat, arroganter ac seditiose postulantibus, rex persolvere non poterat, emuncta creberrimis ingentibusq; in bellum thesauris regi subministrandis transalpina Gallia, vicinisq; regibus ferè omnibus, accepta superioribus mensibus mutuò ab eis pecunia, prorsus exhaustis. Itaq; cùm intellexisset eos vnos qui venerant nocturna concilia de se capiendo habuisse, veritus ne si reliqui Heluetij propius accessissent, vim eorum subterfugere non posset, pace statim facta eos serò venisse ad speciem questus, atque in Taurinos properè abiens, domum, qua conditione potuit, remisit. Ea de pace cum rege ineunda Veneti ab eius interpretibus, tum à Ludouico sepe inuitati, consulto Senatu responderunt, sese omnino, nisi de sociorum voluntate atq; consilio, quibus cum fœdus percussissent, nihil acturos: nam quoniam ex ijs, quæ eo in bello gesserat Ludouicus, quantum ei esset credendū, non ambigū cognouerant, nouo se fœdere implicari cum tam infido homine planè nolebant. Id ægerrimè cū ferret Ludouicus, existimans Venetos alieno ab sese animo esse, questusq; apud legatos, Senatum omnia alia, præterquam de sua salute, cogitare, suis militum præfectis clam imperauit, vti flumina, quæ esset exercitui reipublicæ trās-eundum, si domum redire vellet, communirent, nauesq; abigerent, ne trajcere se inuito posset. Ea per amicos reip. delata res ad legatos, magnopere eos commouit, quòd tantis obiectis fluminibus iter se impeditissimum habituros

intelligebant, Ludouici exercitu munitissimis in locis se opponente. pōtium autem efficiendorum facultatem sibi datum iri non videbant, praeceptis nauibus, quibus imponi possent. Tum illud etiam timebant, ne, si vis adhiberetur, perfidia Ludouicus sua Gallos sibi adiungeret, ut rerū dominus, & pacis ac belli arbiter videri posset. Hæc versantibus, legatis, Contareno adhibito, neq; satis tutū eius rei exitum reperiētibus, vbi omnes paulisper conticuerunt, Ego, inquit, Cōtarenus, iter vobis domū, si annuitis, patens atq; tutum comparabo. Ad ea cū legati, quōnā id tandem modo quoue cōsilio esset effecturus, ab eo quæsiuissent: hodie, inquit, ut consueuistis, vos & Ludouicus vnā eritis communibus de rebus consulturi: aderūt cum illo sui duces, vester, vobiscum imperator, præfectiq;: fōres claudentur: disceptabitur: tum ego illum, tanquam allocuturus, hoc vobis gladio confossum atq; confectum dabo: ea re patrata, neminē ex eius ducibus ferrum educturum certō scio. quis est enim eorum omni non fœmina timidior? aut quis illum nō pessimē odit, vno aut altero excepto? qui tamen ipsi ad Carolū legati de pace profecti adesse non poterunt. Ludouici etiā exercitus ipso mortuo ad vos signa transferet, si se receptum iri intelliget, præsertim spe largitionis aliqua oblata. quod si fit, eius quoq; regnum vestris in manibus versabitur: ita ille, ut meritis est, suorum scelerum pœnas pendet: uos reip. iniurias nullo dispendio vlti, vestram dignitatem pulcherrimē retinebitis. Erat Contareno procerum sanē corpus, & viuudum solidumq;: vires immanes, vastæque, ac propē inexuperabiles: animus cū prudens, tum omnium magnarum rerū capax, ut quod is polliceretur, etiam præstari posse confideres. Itaq; ea legati cū intellexissent,

xissent, maximis illum laudibus certatim efferentes, quòd tantam rem aggredi pro cõmuni salute non dubitaret, constituerunt, hoc ad extremum reseruato consilio, experiri, num Ludouicus ad sanitatem bonis artibus conuerti posset. ea tamen de re, quam Contarenius proposuerat, notis scriptas literas ad Decemuirum magistros confestim derunt, postulantes vti rescriberent, vellèntne, atq; permetterent, si necessitas vrgeat, eo consilio ipsos vti. qui de collegij sententia rescripserunt, ex reip. dignitate sibi eam rē non videri. Ludouicus interea cū legatorum dissimulatione atq; prudentia, qui ea se nescire quæ ab illo parabantur, ostendebant, tum sua sponte, quòd nihil omnino tuti irritandis legatis in tam noua suspectaq; dominatione se habiturum videbat, ab eo per se consilio destitit. his confectis rebus milites obsessi oppido Nouaria emittuntur: oppidum Ludouico restituitur. Legati Veneti post hæc omni cum exercitu Cremam cū venissent, militesq; , quos oportuit, dato stipendio missos fecissent, reliquosq; milites equitesq; in hyberna deducēdos curauissent, cum imperatore Mantuam profecti, ludis ab eo dies aliquot habitis, ad urbem reuerterunt. Carolus cupidissimis suis omnib. multò cupidius ipse, traiectis Alpibus suum in regnum concessit.

PETRI BEMBI RE
RVM VENETARVM
HISTORIAE LIB. III.

Ferdinandi regis in Calabriam aduentus & aduersa cum Gallis pugna. Neapolitanorum in Gallos odij causæ. Eiusdem Ferdinandi Neapolim reditus. Venetorum in regno Neapolitano res pro Ferdinando gestæ. Classis à Venetis Neapolim missa. Cellæ farinariæ & reip. horrea apud forū Venetijs ædificata. Pisani sese Venetis dedentes à Senatu reijciuntur. Thracij regis ad Senatum legatio & munera. Fauentini cum suo regulo à Senatu in fidem accepti. Horologium Venetijs in foro factum. Venetorum cum Ferdinando Aragonio fœdus. Gallorum & Ferdinandi varia in regno Neapolitano fortuna. Pisani à Venetis, Pontifice & Ludouico Sfortia in fidem accipiuntur, & Pisani belli initium, atque progressus. Triumviri rerum naualium instituti. Lex de bonæ fidei possessoribus lata. Ludouicus Sfortia à Maximiliano Cæsare rex appellatur. Naupliorum equitum cū Turcis pugna. Bernardi Côtareni in regno Neapolitano res gestæ, eiusdemq; obitus. Ferdinandi Neapolitani regis obitus, & Federici in regnum successio. Bissinianorum princeps à famulo vulneratur. Gallorum Caieta discessus, eorundemq; naufragium. Tarentinorum de deditio ne & Veneti Senatus de illis accipiendis vel non, varia consilia. Gallici morbi origo. Maximilianus Cæsar, à Ludouico Sfortia, Venetis & reliquis fœderatis accersitus, contra Gallos in Italiam venit. Res in Hetruria gestæ, eiusdemq; in Germaniam reditus. Incendium naufragiūque passis à Decemuiris prospicitur. Gallorum in Insu-bria conatus. Naualis inter Florentinos & Venetos pugna. Caroli regis è vita tollendi facultas à Senatu reijcitur.

FERDI-

Ferdinandus ubi Carolum Neapoli profectū cognouit, acceptis Messanæ militibus ad mille (ibi enim tūc erat) quos quidem ciuitas in vicini atq; amici regis gratiam depenso trium mensium stipendio ei præsto esse iussit, nauibus longis duodecim in Calabros traiecit, & Rhegium Crotonemq; recepit: ac secundo cum Gallis pedestri facto prælio, interfectis captisq; compluribus, reliquos cum eorum duce in proximum oppidum cōpulit. ad quos cum auxilia vndiq; conuenissent, victus ab ijs ingenti clade cum paucis Rhegium fugiens, vni salutē cōsultuit suæ. Idem autē paulatim sese confirmans, cum iam Gallorum imperij plerosq; eorum, qui eos lubenti animo exceperant, magnopere pœniteret (nihil enim ferē cuiusquam neq; sanctum, neq; tutum ab illis erat) cum Hispanæ classis nauibus quadraginta, quam superiore libro missam in Siciliam dixeramus, & suis cum triremibus duodecim Aenariam ad insulam, quæ ab eo non defecerat, venit. Atq; illis ipsis quidem diebus res eiusmodi acciderat, quæ magnam inuidiam in Gallos conflauerit. Nam cum ij, qui Caietæ præerant, nauem longam remigibus instruere vel-
lent, municipesq; imponere, illi se cogi passi non sunt, palamq; prædicauerunt, nolle se contra Ferdinandum regem duci: atque ad arma capiēda profilierunt. Galli eos veriti, se in arcem oppidi receperunt, atque ad auxilia proximis ex oppidis euocanda miserūt: quibus adductis magnā ciuium cædem fecerunt, magnam in oppidanos stragem ediderunt, matribus familiās & virginibus vulgò in seruitutem atque libidinem abductis. quæ intellecta res Neapolitanorum animos iam antè insensos & laban-

tes, ab Gallis magnopere auerterat. Ea cum sic cecidissent, ipse autem Ferdinandus Neapolim non obscuris multorum uocibus sermonibusq; accerferetur, quem etiam aduentare intelligebant, spei atq; fiduciae plenus ab Aenaria naues soluit, atq; ad littus Neapolitanum classe appulsa non longe ab oppido exponere milites cum uellet, impeditus à Gallis atq; reiectus, de tota re desperans, quod ab oppidanis nihil sibi auxilij emitti, nihil tumulti fieri animaduertebat, ad Aenariam reuertebatur. at ciuitas aegre id passa, armis captis Gallos partim eiecit, partim in arces, quae ab illis tenebantur, coniecit. Id à piscatoria nauicula Ferdinando nunciatum, spem ei pristinam facile restituit: quamobrem sua cum naui incitatis remigibus statim Neapolim rediens, magno populi consensu in oppidum receptus est. Ita paruo temporis spatio saepius modò bonam, modò aduersam expertus fortunam, ac uarijs rerum suarum euentis tanquam fluctibus iactatus, cum id minimè fieri posse consideret, ab eadem quasi tempestate atq; uentis in portum coniectus est. Pauloq; post Galli, qui ei arcis praerant quae Capuana appellatur, sese atq; arcem Ferdinando dederunt. Tum naues Gallicae sexdecim, quae in portu Neapolitano erant, ueritae ne interciperentur, egressae ad insulam Megarem iactis anchoris se continuerunt. Ferdinandi classis ad Baias substitit. Iis nunciatis rebus, Nolani, Atellani, Capuani, aliaq; uicina municipia propenso ad illud studio celeriter redierunt: uidebanturq; reliquae eius regni ciuitates idem facturae, si modò rex firma cum manu eodè accederet. ille autem per se omnibus ab rebus, quae ad bellum sunt usui, praesertimq; à pecunia planè imparatissimus, magistratum Venetum, qui uetusta consuetudine ea in urbe reip.

reip. hominibus iuri dicendo præerat, perhumaniter est allocutus: sese quod Neapolim recuperavisset, reip. acceptū referre, quæ fœdus cum Alexandro, reliquisq; regibus iniisset: quod autē superesset (quod quidem certē magnū, atq; perplexum sciret esse, tot municipijs toto in regno, tot munitis oppidis Gallorum imperium secutis) eius se fidei, liberalitatiq; permittere. Eo sermone apud illum habito, Federicum patrum cum nauibus longis tribus ad Antonium, quem in Apuliam cum classe uenisse intellexerat, conueniendum, seq; illi commendandum properē misit. Antonius, paulò antè ad Sasonem insulam Senatusconsulto accepto, tantū ut in Apuliam traijceret, Brundusium, quod municipiū ad Gallos non transierat, uenit. Oppidani Antonium amicè atq; beneuolè exceperunt, eiq; se dedere uoluerūt, atq; ut in signe reip. in oppidi foro sustolleret, ab eo magnopere petiuerūt. Antonius Brundusinis collaudatis, atq; ut in regis sui fide permanerent cohortatus, ibi dies aliquot, dum quid imperarent Patres scire posset, est commoratus. Illi autem nisi de fœderatorum sententia, Hispaniæq; in primis regū consociata uoluntate, qui classem paratam habebant, nihil omnino agere cōstituerant. Itaq; à legato regio missi in Sicilia nuncij, eius rei euentū tardiorē reddiderunt. Accepto tandem altero Senatusconsulto, quo bellum Gallis inferre iubebatur Antonius, biduo scalis reliquisq; rebus ad oppugnationē oppidorum comparandis consumpto, cū triremibus XX. naueq; una oneraria bellica, & altera, in qua erat equitū Græcorū nō magnus numerus, ad oppidū Monopolitanorum, quod est in maris littore, à Gallisq; obtinebatur, accessit: præfectumq; Gallorum, uti se dederet, per internuncios cohortatus, ubi

illum ad propugnationem paratum vidit, expositis equitibus, qui discurrerent, populationemq; facerent, & aliquid in agris aut vitis aut oleæ succiderent, tectorumq; incenderent, si ea re ciues ad deditiōem compelli possent: ubi neq; id quidem quicquam proficere animaduertit, tormentis e naui oneraria murum oppidi deicere aggreditur. Id cum propter longinquitatem parum ex usu administraretur, Hieronymo Contareno legato, praefectisq; triremibus, uti naues tegerent ad ictus cum tormentorum, tum uerò lapidum atq; telorum, quæ de muro adigerentur, imperauit: postridieq; eius diei manè ijs, qui primi murum ascendissent, propositis premijs, nauibusq; omnibus sub conspectum hostium dispositis, oppugnare oppidū multò acrius est adortus: qua in oppugnatione Petrus Bembus nauis longæ praefectus, uir egregia uirtute, cohortans suos pila ferrea traijcitur. Antonius cum horas aliquot Gallis atque oppidanis acerrimè propugnantibus suos uulnerari, hostes non defatigari, minus deniq; rem procedere animaduertisset, oppidum militibus diripiendum proposuit: tum uerò prædæ spe milites remigesq; incitati, cohortatiq; inter se, ad murum conuolauerunt: scalisq; positis cum amplius horis duabus continenter atq; fortissimè pugnauiſſent, deiectis interfectisq; propugnatoribus in oppidum se iniecerunt, diripereq; contenderunt, Aloisiumq; Tintum Venetum, qui eo in oppido mercaturam exercebat, imprudentes occiderunt, domumq; eius diripuerunt. Antonius reclusis portis in oppidum ingressus, mulieres, quæ natu maiorum usæ consilio ad aras Deorum immortalium cum infantibus confugerant, à militum iniuria defendit, oppidoq; est potitus: sectionemq; earum rerum, quæ distractæ
nondum

nondum essent, multò minoris, quàm uendi alijs potuissent, die laxissima oppidanis ipsis uendidit. quibus etiam, quo minore damno amissis rebus suis afficerentur, annos decem omnium munerum & tributorum leuationem concessit. Eo oppido capto, nonnulla eius regionis municipia se Antonio dederunt. atq; hæc quidem adhuc ipsa Ferdinando Neapolim recipienti nota non erant. Antonius Nicolao Cornelio, qui Monopolitanis præfesset, relicto, missoq; Pulinianum, quod oppidum abest à littore, eiq; se dederat, Alexandro Pisauero eodem nomine, Sipontum est profectus, quod iam per sese, ob Gallorum insolentiam atq; libidinem, in Ferdinandi partes oppidum redierat ceteris Gallis, qui se in arcem contulerunt. Ad quos cum Antonius misisset, uti arcem Ferdinando restituerent: id ni facerent, eos se hostium loco habiturum: responderunt, nihil sibi cum Ferdinando rei esse: ipse si uelit eos recipere, eius se fidei libenter permissuros. itaq; acceptis in fidem Gallis Antonius, Federico, qui iam ad se Ferdinandi missu uenerat, arcem reddendam curauit. Eodẽ tempore qui Tranen- sium arcem tenebant, missis ad illum interpretibus, uelle se eius imperata facere, Antonio significauerunt. ille, ut Ferdinando sese dederet, hortatus, eos non tam lubentes, quàm auctoritate sua compulsos, tanquam de manu Federico tradidit, eidemq; Græcorum equitum dimidiam partem, quorum iam erat numerus ad quadringentos quinquaginta, petenti dedit. Patres cum intellexissent Ferdinandum Neapolim recuperauisse, decreuerunt, ne quid Antonius oppidorum, nec omnino locorum amplius reip. nomine in regno Neapolitano caperet. tum Petri Bembi uxori liberis- que, uictus annuus à Senatu dono datus: duabus quoq; fi-

lijs dotis nomine libræ auri quadraginta: duabus alteris in
 sacrarum virginum collegia iam destinatis, quod ad id sa-
 tis esset, constitutum. Antonio autem Tinti fratri, ab ado-
 lescente me in amici hominis afflictis rebus causa bis a-
 pud Patres perorata, prouentus est annuus Senatus decre-
 to & liberalitate attributus: quo se nunc quoq; familiam-
 quæ suam, senex oculisq; captus sustinet. Post hæc Alexan-
 dro à Senatu postulante, vt illam ipsam classẽ Neapolim
 ad Ferdinandum auxilio leuandum tam opportuno tem-
 pore mitteret, tametsi permagnis Gallici exercitus impen-
 sis ciuitas distinebatur, concedendum tamen censuit. Itaq;
 Antonius Græcis equitibus centum, & nauibus duabus
 Monopolitanorum præsidio relictis, Tarentum ad nauiga-
 uit: quod quidem oppidum, appulso eò cum septem naui-
 bus longis, quas ad eius tres Antonius addiderat, Federico,
 ad Ferdinandum tamen non redierat. Ibi ventris proflu-
 uio arreptus Antonius, nauibus viginti, quibus Contare-
 num legatum præfecit, Neapolim ad Ferdinandum iussis
 contendere, ipse cum reliquis nauibus (aliæ enim nonnullæ
 ad illum interea naues conuenerant) Corcyram est profe-
 ctus. Eodem anno cellis farinarijs vrbis, quæ publicè ad
 Riuum altum antiquitus sunt institutæ, longinquæ plebis
 & inquilinorum parti vsum incommodiorem præbenti-
 bus, alteræ apud forum, reipub. q; horrea exædificatæ, Ca-
 lendis Sextilibus exerceri cœptæ sunt, magistratibus adhi-
 tis. Iisdem ferè diebus Florentinis Pisas bello repetentibus,
 cum per se oppidani contra tantas opes municipium diu-
 tius se tueri posse diffideret, suum ad Senatum interpretem
 secretò miserunt, velle se sub reip. imperio esse: petere, ro-
 gare, vt reciperentur. Res primùm noua Patribus, quæ
 neq;

neq; statim reiicienda, neque temerè suscipienda esse videretur: deinde magis magisq; in eorum animos irrepere, pulchrum existimantium augeri imperij fines, atq; ad mare Ligusticum protendi. magnum porrò esse Venetum nomen, cui sponte tam longinqua ciuitas, tamq; nobilis sese dederet: sed factum propè similibus rerum euentis, quos si maiores nostri despexissent, nulli nunc populi eius imperium appeterent: itaq; recipiendas esse Pisas, quas Dij immortales reip. addicerent. Ea cum sententia maiori Patrũ numero probaretur, res in Decemuirũ collegio agitari cœpta est, quò lex occultius ferri posset. Tum Marcus Bo-
lanus sexuir ex ijs qui Principi assident, tacentibus reliquis, ac legis lationi propè assentientibus, suggestum ascēdens, debere eos dixit, qui de rebus dubijs agunt, non tam quid velint ipsi, aut cupiant, quàm quid sit vtile reip. constituere. necesse enim esse, si suam modò libidinem sequantur, vt sui eos consilij tum pœniteat, cum ea, quæ prouisa ipsis nō sunt, magna interdum & formidolosa rerũ momenta atq; pericula existunt. An me quoq;, inquit, Patres idem, quod vos, & optare maximopere, & optato frui, cupere nō existimatis? nō Pisas modò, de quibus nūc cōsulimur, sed reliquas etiā Italiæ ciuitates, oppida, populos, iuris nostri esse, mareq; superũ atq; inferum in reip. imperio cōtineri: ego verò ista percupio: meaq; morte cum fortuna paciscar, vt tam prospera reip. sit. Sed cū hoc opto, tū illud timeo, ne, si Pisas receperimus, magno cum nostro dedecore, rei; pub. incōmodo eas ipsas breui tēpore amittamus. nam quæ admodum quidem sitæ positaq; sunt Pisæ, ad eas defendendas auxilia mittere per alienos fines multorum dierũ itinere nos oportebit: quorũ populi nostris conatibus si aduer-

fabuntur, aut erūt ipsi bello prius atq; armis subigendi, ut quicquid inter nostros ac Pisarum fines iacet, pacatū iter atq; tutum nostris exercitibus præbeat: aut nobis turpiter ab incepto desistendum. nan mari tanto circuitu, tam suspectis littoribus, tantum exercitum transmittere, quanto erit opus, ut cum unis Florentinis bellum geramus, quī poterimus? nullus uicinorum Pisis regū, nulla natio est, quæ non Florentinos malit, quàm nos, suæ ditioni finitimos habere: propterea, quòd nostram potentiam, nostrasq; opes magis quàm illorum uerentur: magis nos, quàm illos, sibi esse metuendos intelligunt. Est autem à natura omnibus animantibus comparatum atq; insitum, ut quæ eis plurimū obesse possunt, fugiant: ad ea se applicent, quibus ad nocendum minus est uirium & facultatis attributum. itaque passerculi gallinas anseresq; non uitant, cum columbis uerò etiam nidificant: ab accipitre autem, & ab ijs quæ raptu uiuūt auibus, maximè quidem semper uolatu latebrisq; sese auferunt. Quamobrem cogitare debemus, etiam Ligures (quæ una quondam natio quàm infesta reipub. fuerit, annales nostri testes sunt: quātas à nobis clades acceperit, omnis eius posteritas memoria retinebit) si suæ spontis sint, nos Pisarum dominos fieri nullis conditionibus concessuros, sed sua cum Florentinis arma, suas classes atque opes communicaturos, ut nos potiri Pisis ne permittant. quanquā, ut horum temporum mores sunt, ut fides in plebisque fluxa, uereor, ne ij etiam qui fœdera nobiscum pepigerunt, qui nobis sua regna se debere profitentur, ubi nos cōusq; uelle fines proferre nostros intelligent, nos celeriter deserant, neque deserant modò, sed arma etiam contra nos capiant, cumq; hostibus nostris coniuncti, communi nos bello

bello atque consilio esse auertendos & repellendos putet. Maiores nostri Vicetinos, cum à rege Patauino premerentur, sese illis dedere missis ad eos legatis cupientes atque orantes, in fidem receperunt. quid in illa huic simile dedicationi fuit? oppidum uicinitate propinquum, ac propè coniunctum, ut iter impediri, atq; accessio non potuerit: ipsum liberum, quodq; Patauini reges antea nō obtinuis-
sent. itaque remissis cum auxilio legatis, facile defensum atque retentum est. hostis autem eam ob rem nouus nullus factus, sed cum eo, qui semper hostis reipub. fuerat, bellum acrius renouatum, maiores iidem nostri prosperè atq; feliciter gesserunt. quod si tam facilem rerum statum, paresq; conditiones in Pisis recipiendis esse uobis propositas hoc tempore uidetis: si non amico populo & reipub. à qua la-
cessiti nulla re sumus, ut id quod uolumus assequamur, in-
signis est iniuria atque calamitas inferenda: si non, quæ in animis hominum iam pridem insedit opinio, nos regnandi cupiditate supra ceteros efferri, eam hoc exemplo sic confirmaturi sumus, ut non sit posthac inficiendi locus: si non etiam Ferdinandi regnum adhuc quidem multò maxima ex parte, Ludouici haud ex minima Gallorum, quos hos-
tes nostros fecimus, praesidijs & exercitibus tenentur, neque, quem finem ea res habitura sint, satis consequi con-
iectura possumus, ut non tam de nouo bello capessendo, quàm de institutis cōficiendis, flammaq; illa, quæ optimas atq; pulcherrimas Italiæ regiones incendio corripuit, ex-
tinguenda, cogitare nos oporteat, legem Patres, quā roga-
mini, decernite: ego ipse meum suffragiū ad eam sanciendā uolens ac libens affero. sin uerò longè aliter omnibus à partibus se res habet, antequam Pisas esse recipiendas sta-

tuatis, ea quæ ad bellum cū positis inter nos atq; Pisas nationibus, cumq; finitimis ei ciuitati populis agitandum erūt vsui, comparate. Hac à Bolano dicta sententia, magna est commutatio facta voluntatum: neq; quisquam omnium fuit, cui non Bolanus prudens ac sapiens videretur: itaque lex in præsentia reiecta. Atq; eo quidem tempore Alexander certior factus, Carolum regem ad Nouariam obsidione liberandā multa quotidie aggredi, multa moliri, neque adhuc Neapolitani regni cogitationem abieciſſe illum intelligens, quod quidem & firmis etiam nūc veteribus præsidijs, & nouis comparandis tuebatur: naues enim Genuæ atq; Massiliæ complures ad bellum instrui, onariq; mandauit: grauioribus eum literis monuit, vt intra mensem ex omnibus Italiæ locis omnem belli apparatus abduceret: id ni faciat, sese illi eiusq; populis aqua & igni interdicturum. Nouaria deinde Ludouico restituta: paceq; facta, dedit etiam literas ad Genuensium ciuitatem, eodem se in eos interdicto vsurum, si quid in classem opis Carolo contulissent. atque id ab eo Ludouicum petiſſe, nemini dubium fuit, vt ea se re, si vni fœderis capiti non steterit, Carolo purgaret, quod pluris apud eam ciuitatem Alexandri autoritas fuerit, diuino præsertim iure adhibito, quo plerunq; homines magnopere continentur, quàm omnino sua. Miserat ad Senatum prosperis reip. rebus cognitis Turcarum rex certum hominem gratulatum, quod Carolus Gallie regem Italia suis armis expulisset. Is equum egregia forma dono Patribus attulit: Patres Bernardo Contareno miserunt. Interea Ferdinando rebus modò prosperè cedentibus, qui etiam Luceriā in Daunijs vi cepit: modò autem relabentibus, cū eum Galli aliquando intra oppidum

pidum ad Neapolim compulissent, diuersisq; in locis ei fortuna leta interdū, sæpius tristi se ostendēte, ac spe regni sui recuperandi apud illius animum planè labante, Alexāder eius precibus atq; periculo permotus, à Senatu magno studio petijt, vt exercitus partem aliquam eius, qui Noua ria redierat, ad Gallos expellendos, Ferdinandumq; subleuandum mitteret: se curaturum, vt aliquod eius regni oppida, quæ mare attingāt, pignoris nomine, quoad, quicquid ea in re Senatus sumpti fecisset, Ferdinandus repone- ret, reipublicæ tenenda traderentur. Senatus, nondum decreta exercitus, profectiōe, inclinatis tamē ad eā rem ciuium animis, Bernardum Contarenum cum Græcis equitibus sexcentis Rauennā præmisit, quo minus ei, cū decerneretur, itineris illò perueniendi superesset. Quod postquam est Romam renunciatum, Ascanij suasu, qui diceret, Venetos sua sponte bellum suscepturos, non oportere quicquam eis oppidorum sumpti nomine à Ferdinando tradi, res dilata: legatiq; regij, qui iam Venetias ad paciscendum cum Senatu venerant, rogare tantum de exercitu, nihil ultra polliceri. Id vbi Senatus cognouit, & Ludouicum inuidiæ suæ in remp. stimulis impelli agiq; animaduertit (nihil enim serè ips de rebus vnquam Ascanius, nisi à fratre monitus iussusq; loquebatur) legatos ab se reiecit, nihil esse confirmans, quòd ea de causa in vrbe horæ spatium morarentur. Interim cū Fauentini, qui æstate proxima petierant à Senatu, vt quoniam certorum exulum insidias magnopere tinerent, ipse pro sua pietate, oppidiq; vicinitate, eius regendi curam susciperet, Hestoremq; planè puerum, Galeoti eius, de quo priore libro sermonem habuimus, filium, cuius erat in potestate ciuitas, autoritate sua

tueretur, postea rogandi & obtestandi Patres ea de re tempus nullum intermisissent, mense decembri Senatus decreuit, uti Fauentinorum ciuitas, puerq; princeps in reipub. fidem reciperentur: mitterentq; Patres eò ciuem Venetum, qui pueri nomine ius diceret: ipse autem puer equites cataphractos centum haberet, stipendiumq; in eos libras auri annuas octoginta. neq; non tamen, antequam decerneretur, iisdem exulibus Florentinorum adiutis ope in eorum fines irrupentibus, Bernardus Contarenus, qui Rauennā venerat cum Græcis equitibus militumq; manu auxilio à Senatu missus, eos fudit fugauitq;, ac regnū illud puero, quod iam propè amiserat, planè constituit. pauloq; post Patrum suffragijs Dominicus Triuifanus, vir grauis atq; prudens habitus, qui puerum Senatus nomine tueretur, oppidanisq; ius diceret, Legatus est Fauentiam profectus. Atq; ante eos quidem dies, uti horologium in foro ex reip. dignitate fieret, cui ædis Marciae procuratores aream darent, Senatus censuit. At Ferdinandi legati cum multos dies Patribus placandis cōsumpsissent, pollicitiq; essent, Ferdinandum tria oppida nobilissima cum eorum agris atq; finibus, Trantum, Brūdusium, Hydruntem, eo quo dictum est nomine reip. traditurum: anni insequentis initio fœderatorum omnium non approbantibus modò, sed etiam adnitentib. Legatis, pacta inita, fœdusq; percussum est: quo ciuitas fœdere traditis oppidis equites cataphractos septingentos, milites ter mille ad Ferdinandum mittere celeriter teneretur, qui vnà cum ea classe, quam Neapolim Contarenus legatus adduxerat, tandiu eius imperata facerent, quoad bellum esset confectum. capitaq; fœderi sunt addita, uti à quæstoribus urbanis libræ auri centum quinquaginta

ginta mutuae Ferdinandi legatis euestigiò curarentur, vti si parte aliqua Ferdinandus Græcis equitibus, quàm cataphractis, vti mallet, pro eo cataphractorum numero, quẽ de summa detraxisset, Græcos sesquialteros haberet: vti ex publicis oppidorum prouentibus, si quid in magistratum et presidiorum stipendia factis impensis superesset, id in accepti à Ferdinando tabulis ferretur: vti quenquam eo in regno virum principem ciuitas in fidem, nisi Ferdinãdi permissu, ne reciperet: vti frumentum, oleum, reliquũm ve commeatum eis ex oppidis et finibus asportari sine solitis portorijs ne liceret: vti Gargani montis saltum, qui à Gallis tenebatur, cum illum Ferdinandus recuperauisset, reipub. traderet. quod tamen caput scriptum non est, voce tantum atq; verbis fidem fore quod conuenerat facientibus agitatũ. atq; id omnino fœdus Alexander suis ad Senatum scriptis literis ratum sanctumq; iussit esse. nam quoniam antiquitus in regnum Neapolitanum pontifices Maximi ius habent, cauerãt cum primis Patres, ea vt res Alexandri autoritate perscripta firmaretur. Fœdere confecto, qui oppida reip. nomine à Ferdinando reciperent, missi: imperatorq; Franciscus cum ea, de qua dictum est, manu iussus in regnũ sine mora proficisci. Iis cognitis rebus quas porrò celerius more atq; instituto ciuitatis fama vulgauerat, quãplurima eius regni municipia breui tẽpore ad Ferdinãdum redierunt. Arces autẽ Neapolitanæ munitissimæ duæ, lōga obsidione, certisq; cõditionibus separatim Ferdinando sunt hos intra menses, pauloq; pòst redditæ, cũ Galli, qui eas obtinebant, Alfonsum Aualũ Aterni principem, virum magna excellentiã virtute, ad colloquium vocatũ occidissent: quæ quidem planè mors Ferdinando, qui cum

impense amabat, aliti enim educatq; vnà fuerant, incredibilem moerorem ægritudinemque attulit. qua tandem excussa, Ioannam Ferdinandi aui sui filiam, Alfonsi patris alia matre sororem, in matrimonium duxit: easq; nuptias Alexander, quando legibus fieri non poterant, sua indulgentia comprobauit. atq; hæc tunc quidem in Ferdinandi partibus agitabantur. At Carolus in Galliam rediens, nondum traiectis Alpibus, Philippum Argentonium ad Senatum misit, existimare se, eodem in foedere quod cum Ludouico fecisset, rempub. esse comprehensam, propterea quod imperator Venetus legatq; ei foederi cum scriberetur, affuissent: quod si aliter se res habeat, scire se cupere, an vellet ciuitas tum demum comprehendi: petere autem, vt Monopolitanorum oppidum, quod ab suis vi atq; armis clasis reip. præfectus cepisset, Senatus restitueret, atq; a Ferdinando auxilijs iuuando abstineret. quarum is rerum neutra impetrata discessit. Carolo in Galliam profecto, filius, quem vnicum habebat, tres natus annos moritur. qua quidem morte accidit, vt cum postea Carolus iterum exercitum coegisset, quem ad Ferdinandum repellendum Aloisio propinquo suo duce mari Caietam mitteret, Aloisius, cui regnum Galliae Carolo sine liberis maribus moriente lege Gallorum obueniebat, protectionem respuerit. Itaq; Carolus, cum alio duce nollet exercitum mittere, rem iam propè confectam distulit: pauloq; post dilapsis cunctando militibus, ea omnino missio magnis impensis instituta, certissimaq; ijs, quos Neapoli reliquerat, ducibus, cum verbis tum literis ac nuncijs promissa totiens auxilia, interpositaq; regia fides, ad nihilum reciderunt. Ludouicus autem Gallici belli metu deposito, cum id quod Pisarum ciuitas

uitas à Senatu petierat, amicorum literis cognouisset, Pisani verò patefacta ipsorum postulatione legatos etiam palam Venetias eadem de re misissent, ne id quod verebatur accideret, uti ea ciuitas sub vnius reip. imperiū redigeretur, sese Senatui obtulit, si Pisas esse defendendas existimaret, eius rei socium & adiutorem futurum: videri autem sibi æquissimum esse eas defendi, propterea quòd Florentini fœdus cum Carolo percussissent, cuius ipse fœderis legatum occultè ad Carolum proficiscentem suis in finibus interceperit. Re sæpius à Patribus agitata, Ludouico magis magisq; quotidie adnitente, lex tandem in Senatu lata est, fœderatorum omnium Legatis approbantibus, uti Alexandri, & reipublicæ ac Ludouici armis atq; opibus Pisa defenderentur: additumq; legi, ut in Liguribus milites bis mille reipublicæ pecunia conscriberentur, Pisasq; mitterentur, id autem uti Ligures permetterent, Ludouicus antea se receperat effecturum. Iis intellectis rebus Florētini, antequam auxilia contra se conuenirent, omni cura diligentiaq; adhibita, sex militū millib. celeriter coactis, non sine spe potiundi oppidi Pisas contenderunt, atq; ad portas cū tormentis accesserunt. Hostes patefactis portis impetum in illos fecerunt, fortiterq; pugnantes propulerunt, eorūque tormētis sunt potiti. Neq; multò post Paulus Vitellius, ex Vrsina Romanorum factione ac gente, vir fortis, quem Pisani suis copijs præfecerāt, eorum stipendio emerito ad Florentinos sese contulit, ac præfectura, quam ei contulerant, inita, cū exercitum decem millium hominum confecisset, Pisas acerrimè adortus, in oppidi suburbium se iniecit: ex quo tamen ob oppidanis, qui quā magnā potuerant manū & ipsi coegerant, reiectus expulsusq; est. Sed illud

idē suburbium Florentini postea cū cepissent retinerentq̃,
 Petrū Medicem veriti, qui Vrsinos affines suos secum du-
 cens, in ipsorum fines iamiamq̃; irrupturus dicebatur, Pi-
 sis relictis ad sua se tuenda conuerterunt. Interim conscri-
 ptis per internuncios reipublicæ quingentis Genuæ militi-
 bus, Pisasq̃; missis, Ludouicus Gasparem Seuerinatem cum
 militibus, vt pollicitus est, alteris totidem, vt re euenit, pau-
 cissimis illò misit, qui vtrisq̃; præesset. quo quidem tempo-
 re Florentinis ab Carolo contendentibus, vt Pisarum ar-
 cem, quæ ab eius militibus tenebatur, precio redimere sibi
 liceret, Pisani maiore etiam quàm illi pollicebantur, pecu-
 nia partim pollicita, partim iam tradita, arcem receperūt,
 receptamq̃; diruerunt. Eius pecuniæ partem Decemui-
 ri Genuæ curatam persoluerunt libras auri ad quadraginta.
 Vere autem iam aduentante, quòd Dominicus Calbus ma-
 ioribus in comitijs Bernardino Minoto Petri filio pugnū
 in os impegerat, Decemuirū Magistri Calbum è comi-
 tijs in carcerem duci iusserunt: deinde collegij decreto in
 insulam Cyprum exulatum deportari mandauerunt. tum,
 vt urbanorum naualium res multiplices atq̃; variæ, quæq̃;
 magna & perpetua indigent cura, diligentius administra-
 rentur, ad reliquos naualium magistratus, qui antiquitus
 maioribus comitijs creantur, Triumui-ri ex principibus ci-
 uitatis ex Senatorum suffragio adlecti sunt, additiq̃; illis
 tanquā magistri: ijq̃; postea Triumui-ri nunquam sunt crea-
 ri desiti. Aestate verò proxima, ne possessores bonæ fidei
 omni tempore turbarentur: nonnunquam enim accidebat
 delatorum improbitate atq̃; audacia, vti de suis rebus pe-
 riclitari aliquem contingeret, etiam si per multos annos
 possedisset: legem Decemui-ri iusserunt, quarum rerū quis
 triginta

triginta annos in possessione fuisset, earum rerum peti ab eo nihil licere, neq; deferri quenquam licere, nisi si Decemuirum magistri permisissent. Ludouicus cum eiusdem Veris tempore à Maximiliano magnis largitionibus impetrasset, ut eum regem Mediolani appellaret, ea de re gratulatum Hieronymum Leonem, quem antea ad Ludouicum Senatus legauerat, ire Patres iusserunt. Atq; illis etiam diebus à præfecto clausis reip. certum hominem Naupliam cum pecunia missum, ut equites quot posset illis in locis conscriberet, nauigijsq; imponeret ad urbem deportandos, aduersa tempestate complures Maleæ dies cum detineretur, iterq; pedibus facere vellet, accersitis Nauplia equitibus ducetis, qui ei præsidio essent, septum in itinere Turcarum equitatus magno impetu est aggressus numero amplius sexcenti; quibus cum Nauplij equites fortissimè pugnantes maiorem eorum partem interfecerunt, reliquos fugæ mandarunt, paucis ex suis desideratis, vulneratis paulò pluribus. Contarenius autem cum Græcis equitibus quingentis petente Ferdinando in eius regnum à Senatu præmissus, ubi Sueffam venit, seq; cum Federico regis patruo, qui Sueffæ erat, cōiunxit, oppida quatuor, quæ à Gallis tenebantur, seoti dederent compulit. Idem cum ad Gallutianos tentandos cum tercentis equitibus se contulisset, Galli autem, ut eos tuerentur, pluribus ex locis manu coacta impetum in illum fecissent, fortiter pugnans eas sustinuit, prælioq; non intermisso interfectis compluribus in fugam vertit, oppidumq; cepit. Idem etiam paulò post eodem equitum numero in insidijs se occultans, præmissis Frangetium, quo in oppidulo erant Galli, paucis ex suis, qui discurrerent, Gallos paucitate illorum suam prædam opinantes insecutosq; ubi

ad insidias peruenerunt, euolans incitatis in eos equis, cū multò illi plures essent, tamen fudit non paruo eorum interfecto numero, atque capto. Interim imperatore cum reliquo exercitu aduentante, Philippum Rubeum Guidi filium per syluam Casinatem sua cum equitum turma temerè vadentem, Ioannes Iuliani Cardinalis frater magna equitum, multò maiore militum manu clamore sublato excepit: quibus cum Rubeus diu pugnans, paucis ex suis interfectis atq; captis, sarcinarijs iumentis aliquot amissis, ad imperatorem se recepit. quod tamen detrimentum Contarenius facile sarcijt: nam cum Ferdinandi missi excursio nem in Seuerinatum fines vsq; ad ipsorum oppidi muros atq; portas fecisset, quo in oppido esse Virginium vrsinū atq; Vitellius ab exploratorib. cognouerat, neq; quisquā egredi ausus ei se obuiam ostendisset, rediens Troianum Sabellum cum equitibus cataphractis quinquaginta se ad illos conferentem in itinere deprehensum fudit, parte plus equitum media tum interfecta, tum capta. Paulò autem post cum Gallorum exercitus timore, qui erat equitum cataphractorum ad octingentos, leuis armaturæ ad quingentos, militum Heluetiorum ad quatuor millia, rex in oppidum Foliam se cum suo exercitu contulisset, præsertim quòd illis diebus Galli septingentos milites Germanos, qui in Rhetis conscripti ad illum se conferebant, interceptos male habuerant, seq; oppidi muro Gallis obsidentibus tueretur: Contarenius, qui cum eo erat, apud eum questus, non esse æquum Græcos equites mœnibus inclusos cōtineri, petijt vt se emitteret. qua impetrata re, Gallos sæpe laceffendo, sæpe imparatos aggrediendo, sæpe in vigilijs noctem totam continendo, nonnunquam malè mulctādo,

do, obsidionem relinquere, ac longius recedere, seseq; in tutum recipere coegit. Neque multo post imperator Gallis aliò conuersis Valacam oppidum cingens, murorum parte tormētis diruta, scalisq; positis, vi captum diripuit, interfectis qui in oppido erant omnibus, cum milites nec mulieribus nec infantibus pepercissent, propterea quòd ea in oppugnatione centum ex imperatoris exercitu fortes viros hostes oppidaniq; interfecerant. Eodem impetu imperator multa eius regionis oppida breui ad deditionem compulit. Galli Canusiū aggressi, cum ab oppidanis quinquaginta auri libras accepissent, ne oppidum diriperent, neue ingrederentur: tamen Heluetijs militib. irrumpentibus cædes ingens facta, oppidumq; direptum est. In ea verò regione, quam Basilicam appellant, trium oppidorum populi per sese Gallos, à quibus regebantur, occiderunt, seq; regi dederunt. Contarenius & ipse multa cum præda per Seuerinatum fines ad exercitum se referens, magnam hostium manum oppido egressam, secumq; cōgressam disiecit, militibus equitibusq; septuaginta interfectis, captis nonaginta. Tum Consalius Hispaniæ classis præfectus, vir magni animi egregiæque virtutis, in Calabris egressus, Crotonem, quod fugato pridem rege ad Gallos oppidum redierat, vi cepit, Gallosq; quiq; eorum erant partium, iusto prælio fudit, interfectis centurionibus, præfectisq; equitū septem, militibus & equitibus ducentis, captis egregij nominis plus viginti, equis militaribus sarcinarijsque quadringētis. Iis diebus naues longæ sex ex classe rei publicæ quæ in portu Neapolitano erat, Genuam sunt ire iussæ: rumor enim inualuerat, Carolo regi classem in Gallie provinciæ portubus cōparari: vt quæ à Gallis admini-

strarentur, inspicerent, & si possent, impedirent, nauesq;
 incenderent. Hæc dum sic agitantur, diuersisq; in locis
 dispari etiã euentu belli, meliore tamen quàm antea fortu-
 na, Ferdinandi regnũ cædibus & rapinis arderet, Galli ex
 euentu rerum timidiore aliquãto facti, Telam, quod à Ve-
 nusia oppidũ duodecim millia passus abest, nõ magna spe
 eius potiundi, cũ eorum duce aggressi, oppidanos certis cõ
 ditionibus se dedentes, fide fracta ingressi diripuerunt. Id
 intelligens Ferdinandus, Contarenũ eò præmisit, qui Gal-
 lorũ partem prope oppidum repertã, in fugã, atq; intra
 muros cõpulit, equitib. cataphractis plus triginta captis,
 cum subsecutus rex, mille ad oppidum passus loco tuto ca-
 stra posuit. Eòdem Cõsaluus è Calabris cũ ea quã habebat
 manu, Guidus Vbaldus Metaurẽsium dux, quẽ Senatus fœ-
 deratiq; auxilio regi submiserant, è Brutijs venerunt. Au-
 cto exercitu apud Telã rex cum esset, ad molas frumenta-
 rias corrũpendas, quibus oppidani vtebãtur, itineraq; duo
 intercludenda, Consalui milites, qui tragulis vtebãtur, mi-
 sit, cum paulò antè Contarenum Venusiam misisset, veri-
 tus ne inde hostibus, quorum erat in potestate oppidum,
 auxilia mitterentur, cõmeatusq; subministraretur. Relin-
 quebatur hostibus iter vnum montanũ, quo itinere cõmea-
 tus in iumentis subuehi poterat: idq; magnis adhibitis præ-
 sidijs cum fieret, Contarenus congressus præsidium dissipa-
 uit, cõmeatumq; cũ iumentis omnib. interceptũ abduxit.
 Posteroq; die, centũ ex suis vti Venusiam accurrerent, im-
 perauit. ij præda facta sub oppidi muris cum essent, oppi-
 dani autẽ milites tercentum cũ paucis equitibus egressi re-
 cuperandæ prædæ spe prælium cõmisisse, ex illis octo-
 ginta occiderunt, captiuosq; cõplures fecerunt: ex quibus
 erat

erat Fundos obtinens. Eo tempore Antonio primum anno superiore propter valetudinem à classe reip. quæ Neapolim mittebatur remoto, deinde domum reuocato, Malchio Triuisianus ei suffectus cū nauibus longis aliquot Corcyra in Apuliam traiecit, atq; in Calabros contendens, cū reliqua classe, quā ad se vocauerat coniunctus, complura in littore aut vicina mari oppida regis imperiū recipere cōegit. Demū Paulam veniens, cū oppidani missis ad eos qui oppidum regi peterent, deditiōnem renuissent, ille autem ad oppugnationem se comparauisset, velletq; muro succedere, mulieres passis criminibus porta cum infantibus egressæ ad illius se nauem plorantes ac pacem petentes profuderunt. quibus commotus, milites continuit, oppidumq; Paulam in regis fidem omnibus incolumibus oppidanis recepit. Ferdinandus, quo ad Telam Gallos diligentius obsideret, omnemq; ijs cōmeatus facultatem eriperet, castra propius oppidum admoueri mādauerat. ea re Gallis enuntiata, magnum calorum & lixarum numerū, equitesq; cataphractos, qui eis præsidio essent, centum quinquaginta, leuis armaturæ, qui sagittis utebantur, alteros totidē celeriter portis emisērūt, vti ex vicinis oppido villis vicisq;, quicquid possent pabuli colligerent, atq; in oppidum comportarent: reliquū omne succenderēt, ne hostes eo vti possent. Imperator ea de re certior factus, cum Philippo Rubeo, equitibusq; Italis leuis armaturæ, quos circū se haberet consueuerat, celeriter insecutus, prælio cum Gallis acriter cōmisso, cædeq; facta, refugere illos in oppidum compulit, quibus pulsis, castrisq; regijs prope oppidum positis, cū Galli cōmeatu laborarent, diesq; complures sine spe leuandæ inopiæ se cōtinuissent, equitibus præterea & mili-

tibus stipendium deberetur, neq; pecunia suppeteret, missis vltro citroq; internuncijs, ipsoq; duce cum rege ad colloquiū admissō, tertio decimo Calendas Sextiles pacti sunt, vti si auxilia intra mensem ab rege Carolo ad sese non mitterentur, quibus auxilijs exire oppido, atq; in aperto consistere audeant, regno Neapolitano cederent, exceptis oppidis Venusia, Caieta, Tarento: ipsis interim ab rege commensus copia fieret: cedentibus autem rex suum præsidiū adiungeret, quo Puteolos accedere, nauesq; in Galliā traiecturi conscendere tutō possent. eiusq; rei cū ipsi obsides regi dedissent, legatum Venetum, quem cum Ferdinando esse intellexerant, ab rege adhiberi voluerunt, qui eis ita fore, vti conuenerat, reipubl. nomine sponzor esset. Iis scriptis firmatisq; conditionibus, Gallorū dux regi est pollicitus, si sibi centum auri libras mutuō det, quibus stipendia, quæ debet, exercitui persoluat, sese triduo cessurū, oppidumq; traditurum. Accepta rex conditione quinquaginta ei libras numerari statim iussit: reliquas alteras quinquaginta Heluetijs militibus, quibus debebātur, quosq; sacramentum apud se dicere cupiebat, quæstorem suum numeraturum recepit. Illi à Gallis missi regi lubentes paruerūt, ad illumq; transferunt. Gallis oppido tradito abeuntibus, rex imperatorem Venetū adiunxit, qui cum Græcis equitibus, reliquisq; Italis leuis armaturæ curaret, ne quid eis in itinere noceretur. Contarenius febri permolesta, implicitus adesse ipse nō poterat, ex eaq; febri paucis post diebus est mortuus, vir ad bella gerenda, atq; remp. armis illustrandā, si ei vita suppeditauisset, planē natus. cuius postea matri auri libra annua in victum à Senatu constituta: duabus autem sororibus, alteræ dos auri libræ viginti, alteræ

teræ in sacrarum virginum collegium ternæ libræ. Postea cum rex Salernum ac nonnulla alia vi, nonnulla cōditionibus oppida municipiaq; recepiſſet, aliqua etiam ſponte ad illum ſua rediſſent, Vrſinos, Vitellios, qui ex Gallorum erant partibus, fugauiffet, planeq; diſſipauiffet, ipſe autem ſi qui reliqui eſſent in eius regno Galli, ab ijs nihil ſibi magnopere verendum exiſtimaret, Græcos equites, quorū opera egregia & fideli fuerat uſus, quo minus ſumpti faceret, primos omnium miſſos fecit. paucis poſt diebus imperatori valetudine tentato omni cum exercitu abeundi facultas data. Metaurenſium autem & Piſaurentium principes, Alexandriq; filium, quibus ſtipendium à fœderatis pendebatur, Proſperumq; Columnam, cum ſua quæque manu, nauesq; longas reipub. decem, onerarias Hiſpanæ claſſis quamplures, tum Federicum patrum, qui præeſſet, Caietam, quod Galli oppidum communierant, miſit. atque à Malchione triremes duæ Salernitanorum principi ſedibus patrijs pulſo, quibus ille in Galliam prouinciā transmitteret, petente Ferdinando traditæ. acceperat etiā in vrbe à Senatu Ferdinandus mutuas auri libras ſexaginta. iſdem diebus Veſtini legatos de deditioe ad Senatū miſerunt, neq; ſunt recepti. cumq; è Calabris Ferdinandi nauem onerariam Galli, qui illis in locis erant, pace facta Neapolim appulſuri cōſcendiſſent, nautæq; curſum eò dirigerent, illi nautis comprehenſis nauem aliò conuertere cœperūt: ſed cum magna coorta tempeſtate malo infractō antennæ concidiſſent, nautis ad gubernaculum reuocatis, Neapolitano portu capto omnes in vincula coniecti ſunt. Ferdinandus autem cum grauiter ex inteſtinis in Veſuuiο laboraret, epiſcopum Theani, quem habebat in cuſto-

dia, securi uti pecuterent, suis imperavit: addubitanſq; eius rei ministros ſeſe ægro dicto audientes non fuiſſe, epiſcopi caput in cubiculum ad ſe afferri iuſſit: quo inſpecto quieuit. pauloq; poſt Neapolim allatus, urgente vi morbi Nonis Octobribus exceſſit è vita: cuius locum Federicus eo ipſo die vnà cum Malchione Caieta Neapolim ap-
properas, à regni principibus ſuffectus tenuit. Is regiſ acceptis inſignibus primum omnium Salernitanorum principi abutum paranti autor, ne diſcederet, fuit, regni præſectura, qui magiſtratus habetur ampliſſimus, ei tradita, filia quæ ſua illius deſponſa filio. reliquos deinde viros principes, qui cum Ferdinando diſſidebant, propè omnes ſibi amicos certis conditionibus atq; muneribus reddidit. Non-
dum autem ijs conſectis rebus, dum reginas Federicus inuiſeret, vnā, quæ patris, alteram, quæ fratris filij vxor fuerat, Biſſinianorū principis, qui vnà cum plerisq; in procu-
biculo regem operiebatur, ſamulus gladio diſtincto herum percūſit, geminatis ter ictibus interficere illum cupiens: cōprehenſus, quæſtione habita dixit, id efficere, quod feciſ-
ſet, ſe in animo annos treſdecim habuiſſe, propterea quod princeps ſuam olim ſororem violauifſet: antea patrādi ſā-
cinoris occaſionem idoneam ſibi nullam datam: tunc rem ad exitum perducere vel certo vitæ ſuæ periculo voluiſſe. Paucis poſt diebus Federicus Malchione omni cum claſſe dimiſſo, ſuum Caietam exercitum adduxit: ac parte ſubur-
biorum & montis capta, tormenta muralia ad portū con-
uerſa collocauit, ut naues quas habebant Galli, collabeface-
ret atq; deprimeret. quod quidem illi veriti, ea ſe conditio-
ne dederunt, ſi rex eos ſuis cum rebus omnibus mari diſ-
ſcedere prmitteret. itaq; tribus onerarijs conſenſis nauibus,

bus oppido tradito, non multis ante brumam diebus sunt profecti. Accidit autem ut navis ea, in qua erat Caietæ magistratus cum militibus trecentis, magno aduerso impellente vento Terracinæ iniecta littori cum vectoribus perierit. Tarentini verò qui ad eam diē Gallorū fidem secuti, in magna rerum omnium inopia, magnisq; in difficultatibus versabantur, Cæsare Ferdinandi fratre notho & terrestribus obsidente oppidum copijs, & mari nauibus longis tribus commeatus importari prohibente, præsertim, quòd si quid antea in villis aut frumenti, aut pabuli circa oppidum fuerat, eo ne hostes potirentur, tectis incensis corruperant ipsi. Ferdinandi morte cognita, concilio coacto quid agendum sibi esset, inter se querebant. Ea re longis disceptationibus agitata, ac tribus dictis sententijs, vna ut Federico, altera ut regi Turcarum, tertia ut Venetæ reipublicæ oppidum traderent, legem tandem magno studio tulerunt, ut Senatus fidei & pietati sese committerent: itaque insigni reipub. sublato, literas ad Aloisium Lauredanū præfectum Monopolitanorū dederunt, orātes uti se reciperet. Literæ Aloisij ea de re ad Senatū perlatæ, alteroq; post eas literas die lagati Tarentinorum cum eisdem mandatis Venetias aduecti, eius rei expectatione ciuitatem erexerunt. atq; illis quidē hospitium publicè datum est. Patres vocati complures dies sententijs dicendis consumpserunt: quarum pars non esse Tarentinos recipiendos, propterea quòd in fœdere caput erat, ne dedititios rege nō permitte ciuitas acciperet: pars recipiendos censebant, ne obstinatis in Neapolitanos reges animis Tarentini regi Turcarum sese dederent: quod si fieret, nō illis modò nationib. Federicoq; in primis, sed toti etiam Italiæ perniciosum

futurum. Nullum Senatui cum Federico fœdus Ferdinando mortuo: quod tamen si esset, præstare id vno in capite negligi, quàm permittere oppidum natura munitissimum, atq; ad exercitus in Italiam transportandos, classesq; continendas opportunissimum, inimico Italis omnib. regi atq; bellicosissimo attribui. Vicere demum quæ, neutra earum probata, Tarentum ciuē Venetum mitti oportere, sententiæ censuerunt, qui autoritate reipub. Federico ciuitatem conciliaret, cōmeatumq; sufficeret. Itaq; Andreas Zancanius, Senatorū suffragijs legatus est ad Tarentinos lectus. atq; is antequā nauem cōscenderet, Alexandri atq; Hispaniæ regum legati, itemq; Ludouici, Principem & Patres adierunt, eosq; ne se in causam Tarentinorū insinuarent neue quid agerent, monuerunt. quorum intellecta voluntate, ne laborem cum inuidia Patres sumerent, Andreas Senatusconsulto retētus, neq; postea missus est. Atq; illis diebus Ludouici ad Alexandrum scriptas literas Vrsini prope urbem interceperant, quibus literis Ludouicus ab Alexandro petebat, vti Patres commonesceret, à Tarentinis recipiēdis abstinere: neue eos augere suas opes, suamq; potentiam nimium quàm iam auctā permitteret. Eas illi Senatui literas miserunt, vt quo esset in ipsos animo Ludouicus, Patres inspicerent, qui tantis ab rep. tamq; illustribus affectus beneficijs, à suis tamē morib. non recederet. Zancanio retento Patres, quod cum Tarentinorum ciuitate illo misso facere decreuerant, id cum corū legatis ipsimet sunt aggressi, vt illos Federico per eius legatum conciliarent: quod quidem perfecerunt, sponsoresq; Tarentinis fuerūt, regem illos in eum quo antea erant, statum restitutum, neque quicquam, propterea quòd à regibus Neapolitanis descuiis-

desceiissent, ciuitati succensurum. quibus cōstitutis rebus, Georgiū Francū Senatus scribam, unā cum legatis reuertentibus Tarentū miserunt, earum rerum firmandarum causa: annusq; insequens iam inierat. Illi autem intellecta oratorum suorum literis de sese regi pacandis Senatus uoluntate, pridie quā is Tarentum appelleret, aliquanto minus bonis conditionibus, quā illæ erant, de quibus transfegerat Senatus, se Federico dediderunt. Eum exitum Tarentinorum obfirmatio habuit. Iamq; in urbe aduenarum contagione, inuectioneq; syderum, morbus peratrox initium acceperat is, qui est Gallicus appellatus: quo genitalibus ante omnia plerunq; uitiatis, corpus doloribus afficiebatur, deinde pustule maculeq; prodibant cū in membris reliquis, tum magnopere in capite facieq; ac sepe tumores & tanquam tubera primū subdura, pōst etiam sahiosa, exoriebantur: itaq; multi diu uixati membrorum propè omnium doloribus, deformatiq; tuberculis & ulceribus, ut uix agnoscerentur, miserabiliter interibant: neque quorum medicamentorum pestilentia indigeret noua insolensq; sciri poterat. quamobrem annos complures omnibus in reipub. municipijs & finibus licenter peruagata, magnum hominum numerum absumpsit, fœdauit multò maximum. Sed quoniam eo de morbo Fracastoriani libri tres heroicis uersibus multa cum dignitate uenustateq; conscripti uulgò in manibus habentur, nihil nos quidem attinet hæc scribentes commorari, præsertim quòd eius acerbitas & uis multò nunc iam remissior tolerabiliorq; facta, vel inuentis ad ea mala perfugijs opibusq;, vel cœlo minus in dies seuiente, planè deserbuit. Verū ad Pisanum bellum, de quo superius dicere cœpimus, reuertamur: quod tā

men ipsum impeditum magis, & diuturnū variumq; cum impense plurimæ atq; multiplicis, quàm vsui aut gloriæ ciuitati fuit. quanquam eius quidem rei culpam omnē Ludouici æmulatio atq; perfidia sustinuit: quæ tamen culpa vno ab illo fonte deriuata, paulò post in ipsius caput redundauit. Magnum enim hostem nactus, cum respub. sæpius ab illo lacesita & prodita, hominis infidelissimi atque arrogantissimi societatem semel renuisset, regno expulsus, deinde etiam captus, turpissima in custodia vitam reliquit. Adductis Pisas reip. auxilijs equitatus grauioris leuiorisq; armaturæ per Ludouici fines, qui & ipse suos equites multò tamen pauciores eodem miserat, tum per Lucensium, quos suscepti à tribus maximis Italiæ populis communi cōsilio belli fūna compulerat, nihil vt eis esse negandum existimarent, conscripti Pisis reip. pecunia milites plus mille, quos ex Umbria & Piceno & Corsica prædæ atq; stipendij spes euocauerat, ad eos qui Genua venerāt milites adiunguntur: itaque spei bonæ plena ciuitas, suis sociorumq; copijs ad vicum, qui Pisanus appellatur, eratq; in ipsius potestate, hostium equitatum cæde facta in fugam vertit captis compluribus. Milites, qui tunc ab equitibus tria millia passus aberant, cum suis præstò esse non possent, quòd inter se, equitesq; interpositum hostem videbant, eius aduentu non expectato, raptim temereq;, quò cuiq; visum est, fuga comparata sibimet consuluerunt. Paucis autem post diebus eodem ex municipio emissos pabulatores, hostium est manus parua ex insidijs consecuta: ad quos cum ij qui erant in municipio, equites cataphracti sexaginta, leuiter armati centum, milites minus trecēti, auxilio accurrissent, reliqui se hostes ostenderunt, impetumq; in eos fecerunt, equites

equites vtriusque armaturæ quingenti quinquaginta, milites ad duo millia: illi se paulatim referentes, ad eius loci portum confiterunt, fortiterq; pugnantes, cum aliquot ex suis amisissent, aliquot etiam capti essent, se tamen loco non mouebant, vulneraq; & cedes inferebant. quo in certamine Franciscus Siccus hostium præfectus accepto vulnere prælio excessit, pauloq; post est mortuus. eo cedente finis est pugnae factus. atq; illa quidem in pugna Veneti cum ad Lucium Maluetium Bononiensem Ludouici legatum, qui non longè aberat, misissent, uti sibi auxilio confestim veniret, prandere se prius velle respondit. Is, quod ex eiusmodi ludibrio responsi, nec allato celeriter auxilio, omnium se vocibus culpari sentiebat, honoris sui causa Pontem sacci castellum Florentinorum noctu adortus, scalisq; ad murum positis cepit, cum tamen eo in castello esset Antonij Martiani filius adolescens cum equitibus cataphractis sexaginta, quorum pars in Lucij potestatem venit. atq; illud quidem castellum Florentini decimo post die, quam est captum, iisdem propè artibus recuperauerunt, eue, ligioque diruerunt. ita vtrisque hæc, atque consimilia multa conantibus, aliquot menses abierunt, cum vtri eorum superiores in bello essent, constaret satis nulli. Interim cum Pisani commeatus inopia propter anni tempus laborarent, idq; Patribus significauissent, Senatus ad suum statim hominem, qui erat Genuæ, traiecit pecunia imperavit, uti frumenta coemeret, Pisasq; transmitteret. qui cum Senatui celeritate adhibita paruisset, annona subleuata reip. munere ciuitatem recreauit. Senatus ubi ea manu, quam Pisas miserat, quamq; ibi atq; Genuæ conscripserat, æstatis parte id præterita parum se proficere animaduertit, quingentos

equites Græcos Iustiniano Mauroceno præfecto Pisas mittendos decreuit. Is ante medium Quintilem mensem omni cum equitatu eò se contulit. Tum autem, quod erat iam antea in Alexandri & Ludouici & republicæ militia Ioannes Bentiuolus, pro sua parte misso ad illum stipendio Senatus, cum etiam Alexander misisset, uti se ad Pisanum bellum compararet, imperauit: simul ab Ludouico petijt, suam Ioanni partem itidem mitteret. Id ille negare cum nō posset, se facturum recepit, neq; misit tamen: quinetiam ne vlla conditione proposita proficisceretur, clam ab eo impetrasse illum nemo non credidit: nam Ioannes multa quotidie causari, multa temerè ab Senatu petere, deniq; diem de die ducere, ut quilibet scire posset illudi Senatum callidis & propinquis ab hominibus Ludouico et Ioanne. Duxerat autem Hannibal Ioannis filius in matrimonium vnā ex Herculis Atestini filijs notham: altera ut antè dictum est, Ludouico nupserrat. Itaq; eam affinitatem etiam animis ad improbitatem mutuis paribusq; conglutinabant. qua in mora illud accidit, ut Hercules eam equitum militumq; manum, quam tuendo regno habere consueuerat, propè omnem cum præfectis dimitteret. Missi euestigio Florentiam militatum abierunt: ne cui dubium fieret, qua hæc mente, quoue consilio essent instituta. Sed & illud Senatusconsultum factum est, ut præfectis tribus, qui erant Pisas, equitum numerus augeretur: Iacoboq; Tarsie, qui Rauennæ erat, pecunia subministraretur ad milites in Fauentinis finibus conscribendos mille, quibus cum Pisas accederet, cæteris quoq; militibus, qui reip. stipendium mererent, eo bello imperaturus. tum missi Pisas præfecti equitum cum suis quisque turma quatuor. his imperatis rebus, ac propè etiā confectis,

confectis, Heluetij quadringenti, quos Ludouicus Pisas miferat, domum discesserunt, cum dicerent, sibi stipendium non subministrari. Reliquæ deinde Ludouici copię præfecti; paucorum dierum spatio sigillatim abeuntes idem fecerunt, Lucio excepto, qui quidem consilia cæterorum cognoscendi, atq; impediendi belli causa cum paucis equitibus remansit. ita, quod initio de communi sociorum sententia Ludouicus sumpserat, ut Pisas vnâ cum reliquis tueretur, id priuato consilio reiecit, furtim in medijs feruore belli sese subtrahens. Sed antequam Heluetij & reliquæ Ludouici copię discessissent, propterea quod multò plus oneris & vastitatis ciuitati, quàm aut præsidij aut emolumentum afferebant, videbaturq; id vnum Lucio deliberatum esse, ut Pisanos conterendo & maleficijs euerteret, ciuitas ad Patres misit, sese vltèrius Ludouici auxilia perpeti sustinereq; non posse: velle, ac decreuisse, vni Senatui se addicere, vexillaq; reipublicæ subtolle: rogare ut eorum voluntate id sibi facere liceret. Patres Pisanis collaudatis, quòd eo erga rempublicam studio, ea mente essent, aliud posse tempus accidere dixerunt, cum id & illi tutò facere, & ipsi eis permittere vti facerent, iure possent: nunc verò illud curarent, ut liberi per eorum fidem essent: qui pepigerunt se in eo suas partes omni diligentia præstatu: bonoq; animo eos esse iussos dimiserunt. Naues interea reipublicæ longæ sex Neapoli in Liguriam atq; in Galliam prouinciã missæ, cum nihil earum rerum, quarum causa ierant, reperissent, conuersæ ad eas naues Florentinorum insectandas, à quibus ne frumenta, nève reliqui commeatus supportari Pisas possent, magnum impedimentum afferebatur, plurimo vsui ea in re fuerunt. quibus quidem nauibus aliæ na-

ues longæ complures additæ, eundem sanè usum atque operam reipublicæ præstiterunt, hostium nauibus, commeatibusq; , qui Triturritam inuehebantur, deinde in eorum castra comportabantur, sæpe disiectis fugatisq; , sæpe captis. Neq; tunc terrestres reipublicæ copiae in cessatione fuerunt, sed & castella hostium aliquot sunt ab ijs capta, & legatus eorum Petrus Capo interfectus, & prælia nonnulla secundiora facta. Quo etiam tempore Pisani Librasactæ castellum ipsorum, quod ab eisdem Gallis, qui arcem Pisanam restituerant, etiam nunc obtinebatur, auri libris triginta præfecto traditis magna hostium inuidia recuperauerunt. Omnibus autem ex utilitatibus, quas quidem classis exercitusq; reipublicæ in medium eius belli contulit, cæ crebriores neq; postremæ fuerunt, quæ ab Græcis sunt equitibus profectæ: nam & prædæ sæpe ingentes abactæ ab illis sunt, & plurimi commeatus intercepti, & hostium turbata eorum audacia, atq; celeritate consilia: quodq; magis mirum videbatur, castella quoq; ab ijs nonnulla capta: cædes verò pluribus locis factæ: ut laudari & bene de rep. meriti existimari iure possent. Dum hæc ad Pisas geruntur, è Gallia transalpina nuncij venerunt, ab rege Carolo reditum in Italiam magno studio comparari: ipsum paucis diebus ad Lugdunum fore: in via quidem certè iam esse. quam obrem Ludouicus à Senatu quæsiuit, vellentne, si Carolus urgeat, sibi exercitum & auxilia mittere: nam se promeritum, ne quam sui curam resp. sumeret, probè intelligebat. Senatus ei respondit: Tametsi Pisano bello implicata ciuitas esset, cui bello quanto studio, quantisq; impensis opus sit, sciret ipse omnium optimè, tamen se in eo tuendo non defuturum. simul Marcum Beatianum ad Heluctios misit,

qui

qui eis ab rep. stipendium polliceretur, ne ad Carolum se conuerterent. Pauloq; post, cum Triultius Gallorum manum secum ducens traiectis Alpibus Astam venisset, Ludouicus ad Senatum misit, videri sibi optimum esse Maximilianum regem suo & Alexandri & reip. stipendio in Italiam accersiri: vt sit, qui regem Carolum & autoritate sua deterre, ne Alpes traiciat, & si traiecerit, suis & sociorum opibus et copijs comprimere facile possit: cuiusq; se rei iam apud illum initia & fundamēta iecisse per legatos suos, à qua, vt videtur, nō abhorreat. Ea agitata re de Alexandri & Hispaniæ regum legati sententia celeriter à Patribus, sextodecimo Calendas Iunias Senatus decreuit Maximilianum accersiri oportere: cui sint in trium mensium stipendia (tot enim menses satis fore) à rep. quadringentæ auri atq; octoginta libræ, à Ludouico alteræ totidem, ab Alexandro parte dimidia pauciores: datatq; is Heluetiorum secum militum quatuor millia, quibus ipse stipendium numeret, singulis mensibus libras auri centum viginti, ea cū lege, mandatisq; Franciscum Foscarum legatum Senatus ad illum misit, quæ quidem lex eò festinātius est lata, quòd literæ ad Senatum venerant, Heluetijs, qui se profitebātur nihil eorū quæ vellet Carolus esse facturo, nisi prius reliqua, quæ debeat, quæq; permagna sint, eis persoluat, iam ab rege quingentas auri libras esse curatas, quod tamen, vt postea cognitum est, falsum fuit. Beatianus ad Heluetios missus effecit, vt tres eorum pagi reip. sacramentum dicerent, stipendiumq; eis dedit. Maximilianus accepta à Patribus pecunia in fines regni sui venit, Comensem agrum uersus. Eum Ludouicus cum uxore Beatrice obuiam profectus excepit: pransiq; vnà venatū secum duxerunt. Quæ cō

motus fama Aloisius dux Genabensium Aſtam oppidum communiuit, veritus Maximilianum eò primùm omnium ſuas copias adducturum. Ille autem, vt Philippo filio Belgarum regi ad ſe venienti ſui conueniendi poteſtatem faceret, etiam interius in Alpes reuerſus, ſuſpicionem multis attulit ſeſe amplius in Italiam non venturum. Atq; illis iſſis diebus Henricus Britanniae rex inter ſœderatos eſt receptus: miſſiq; ad Maximilianum legati duo, Antonius Grimanus, Marcus Antonius Maurocenus, qui venientem exciperent. Maximilianus conuento filio rediens Comum, quò ei præſto Ludouicus fuit, deinde in agrum Mediolanenſem ad Vigeuenum venit. Ibi cùm eſſet, literas ad Piſanos dedit, velle ſe ſuum hominem, qui eis conſuleret, ciuitatemq; regeret, eò mittere. Ciuitas ad ea reſpondit, vnum ſe ab eius initio belli ſemper optauiffe, diligentiffimeq; curauiffe, vt in libertate, qua permultos annos caruerant, quaque diſ eis reddiderunt, permanerent: ſi eius præſectum recipiant, contrariam rem ſuis ſtudijs facturos, ſibiq; ipſos dominum impoſituros: ſe verò non conſiliorum indigere, ſed auxilij. Itaque cùm paulò poſt Maximilianus illum ipſum præſectum ad eos miſiſſet, non eſt receptus. Interim cum de aduentu Caroli rumor auribusq; refrixiſſent, Ludouici ſuaſu, qui omnino nihil eorum, quæ impedire paulum modò poſſent, ne Piſæ ſub reip. ditionem redigerentur, præmittebat, Senatu non abnuente Maximilianus ſtatuit Piſas accedere, vt ei bello finem imponeret. Itaque Dertonam eſt proſectus cum equitibus, quos ſecum duxerat, trecentis, milibus Heluctijs duobus millibus, equitibus Ludouici mille. Dertonæ res huiusmodi accidit. Legatis Florentinorum duobus, qui ad Maximilianum venerant, in
via

via fortè obuijs legati Veneti salutē dixerunt: illi eis ne verbum quidem vnum reddiderunt, sed illiberali contumacia ire perrexerunt. Postridie autem eius diei iterum obuij cum de via legatis reip. non cederent, arrogantiusq; in eos cum suo comitatu propè conglobarentur, Maurocenus, cui quidem præclara atq; mirifica faciei dignitas cum vasta membrorum magnitudine inerat, alterum illorum ita repulit, vt in luto prouolueretur, Disce cedere maioribus, pronuncians. A Dertona Genuam Maximilianus profectus, arcem oppidi sibi tradi postulauit. ea non tradita, postridie eius diei oppido egressus in suburbio paranda classe complures se dies continuuit. Nonis autem Octobribus omni cum sua copia conscendens nauibus longis reipub. octo, Genuensium duabus, onerarijs item decem, quas Genuæ armari atque instrui curauerat, aduersa tempestate, quod in onerarijs tunc erat, paulisper est iactatus: post à Dominico Maripetro præfecto classis Venetæ receptus, cum dies aliquot in mari portubusq; consumpsisset, Arni fluminis ostium ingressus nauicula cum eodem præfecto, prioreq; legato reip. (nam recentiores affecti valetudine domum abierant) Pisas appulit: ibi explorato loci situ, cōcilio legatorum, & præfectorum, & ciuitatis coacto, Triturritæ arcem, quæ mari vndiq; alluitur, & ponte sublicio littori coniungebatur, eratq; hostibus opportunissima, quod ea vna omnes maritimi Pisanorum conatus, & rei frumentariæ administratio magnopere impediabantur, oppugnare instituit. itaq; legatis reip. qui exercitui præerant, iussis in diuersas partes equitatum mittere, vt hostes alijs in rebus occupati morarētur, milites Heluetios trecentos è nauib. cū tormentis & præfectis suis principib. egres-

fos occupare eum collem, qui è regione arcis est, imperat, ediculamq; in colle positam capere, ne auxilia ijs, qui in vico atq; in arce sint, quòd erat illac transeundum, ab hostibus submitti possint. Qua re animaduersa, Triturritani portis emissi animo ediculæ præripiendæ in collem euolant. Prælium committitur, cædesq; vtrinq; fit. tum præfectus classis milites è nauibus, remigesq; auxilio laborantibus submittit: ab ijs hostes repelluntur, ipsi & Heluetij fugatis hostibus ad naues reuertuntur. hostes postea eam ediculam diruerunt. Interim naues aliquot è longinquo visse sunt eò cursum tēdere: ad quas suis cum triremibus præfectus, vt vnde, aut cur venirent, scire posset, & si hostiles essent, ipse eas adoriretur, statuit accedere: naues enim onerariae, quòd ventus erat aduersus, commouere se non poterant. Maximilianus eius consilio comprobato, triremes & ipse cōscendit. Cū ad naues præfectus appropinquasset, quæ quidem erant sex, omnesq; Gallicæ, ac plenæ comæatus, & armatorum militum à legatis Florentinis Caroli permissu in Gallia prouincia conscriptorum, eas aggredi non est ausus: quarum vna erat amphorarum supra mille ducentarum capax, reliquæ plus minus quadringentarum. itaq; sine molestia cursum tenentes ad Triturritani iactis anchoris constiterunt. Sequebatur magno eas intervallo nauis vna reliqua longa, verū non ita velox remigioq; habilis, vt triremes sunt, sed altior, latiorq; ac magno ad bellum vsui, amphorarum circiter sexcentarum: ad quam præfectus omnibus cum triremibus contendens, eāquæ assēcutus, vbi se, qui in naui erant, milites septuaginta velle defendere cœperunt, tormentis æneis pilas ferreas in eos magni ponderis emitti è triremibus imperauit. quorū
terrifico

terrifico strepitu audito, conspectisq; ignibus, Maximilianus sua cum triremi abiit. cum aliæ quatuor triremes sunt subsecutæ. Præfectus cum reliquis in nauem Gallicam factò impetu, eam cepit: qua in naui erat frumenti magnus numerus. Id nauis hostium maior, quæ in portu iam erat, conspicata, vento paulisper conuerso sublatis anchoris, vt auxilio sociæ nauis esset, vela ad naues Venetas fecit: sed præfectus nauem captam remulco breuiorẽ in aquam abstraxit, quam illa terra tacta assequi non potuit. Venerat interim Pisas Hannibal Bentiuolus patris loco cum equitibus septingentis, & militibus ducentis: cum Lucius veritus, quòd erat ex aduersa factione, abiit, neq; postea Pisis fuit. Is igitur Hannibal, copiæq; reliquæ Venetorũ omnes cum legatis instructo exercitu sese ad Triturritã contulerunt. In itinere castellum vnum vi ceperunt: alia se duo spõte dederunt. Exercitus castris positus vbi arcẽ obsidere, ac concutere tormentis cepit, ij sunt imbres consecuti, vt Maximilianus obsidionem reliquerit: itaq; suis cum equitibus quingentis, militibus mille trecentis, ad vicum Pisanum profectus est: inde propè subirator, seq; deceptum dictitans, nullo loco commoratus, Ticinum, pauloq; post suum in regnum redijt. At domi, vt more institutoq; maiorum, ciuibus ædium suarum incendio damna perpeßis publice subministraretur, quò facilius amissa restituerent, Decemviri legem tulerunt, vt Petri Molixi filijs auri libras viginti, Hieronymo & Marino Albertis quindecim, quibus vtrisque ædes ad Cassiani & Apolinaris cõflagrauerat: Andree Ripæ, cui suburbium in Muriano, alteras totidem: Venerijs, quibus domũ cum taberna mercium Indicarum maxime celebri ad Bartholomæi ignis absumpserat, auri libras

triginta, Quinquenarium sale procurando magistratus daret. Neq; multò post, onerarijs nauibus duabus naufragio amissis, Philippo Bernardo, Aloisio Contareno, quorum ille fuerant naues auri libræ sexaginta æquis partibus, Decemurium item lege ab eodem magistratu sunt curari iussæ, ea conditione, si nauem alteram eorum vterq; fabricandam reciperet. Florentini ea re elati, quòd Maximilianus, à quo sibi magnopere timuerunt, infecto negotio discesserat, castella complura, quæ à Pisanis tenebantur, aggressi, partim vi, partim se dedentia recuperauerunt. Legati Veneti exercitu distributo, Pisanum ad vicum, & Cassinam, & Butrium, & Librasactæ municipia se in hyberna contulerunt. Græci equites centum, vt commeatus inopiam subleuarent, quòd illis diebus naues Gallicæ quatuor, Venetorum naues duas frumentarias Pisas conuehentes interceperant, hyemandi causa Rauennā profecti sunt insequente anno inito. aliquot etiam eorum qui remanserant, ad hostes ob stipendia non soluta transierunt. Quibus etiam diebus Fauentie arcis præfecto ægerrimè ferente oppidum à reipublicæ legato ita regi, vt sibi, quod antea consueuerat, magistratus creandi, pecuniam publicam auerendi, quicquid collibuiisset patrandi facultas non esset, nouasq; res cū sui similib. moliēte, vt legati ius & maiestas impeditur, puero etiā delinito, & in suas partes traducto: Senatus ea intelligens, literas ad legatum dedit, quibus literis legatus iuebatur, Hestori puero ciuitate adhibita denunciare, Senatum non ambitionis aut dominationis causa ciuem suum Fauentiam misisse, sed cū prius otij & quietis cupiditate eius hostes, qui illum regno propè deiecerant, suis auxilijs repressisset, postea & ciuiū precibus, & ipsius

Et ipsius periculo permotū, constanti eius diuturnoq; rogatu id fecisse, vt esset, Et qui oppidanis ius æquabiliter diceret, Et quem eius inimici propter rempublicā varentur, ne is quotidie ob ætatis imbecillitatem, Et hostium audaciam de suo regno periclitari cogeretur: illum etiam in suam militiam scripsisse, stipendio iuuisse, ornatumq; esse voluisse, dignitate auxisse, sua benevolentia pietateq; fouisse: atq; hæc illum ab Senatu omnia sine vllō scœnore, tanquam à patre filium, impetrauisse, annumq; integrum his reip. muneribus Et liberalitate vsum fuisse: nunc verò, quādo non modò nulla gratia tantis officijs referatur, sed etiā Legati iurisdictio impediatur, reip. autoritas labefactetur, velle Senatū, Et Legato iubere, vt statim decederet: fatuū porrò eum esse, qui alteri suo cū dispendio beneficiū dat, quod ipse, cui datur, inuitus accipiat. Iis literis palā à legato recitatis, puer rogare illū lachrymans obtestansq; cœpit ne decederet: multiq; idem optimates frustra fecerūt: nam legatus nihilo secius decedens domū redijt. Inter hæc Carolus, Iuliano Genuæ ac Sauonis ei deditionem pollicente, Alexandriæ Dertonæq; Triultio, modò ipse reditum in Italiā apparet, Lugdunū venit. quibus intellectis rebus fœderati trium millium militum numerum in Liguria celeriter conscripserunt, eosq; per arces oppidorum Et castella distribuerunt: Et Ioannem Aloisium Fliscum aduersæ factionis, hominem magna autoritate, qui tum Genua exulabat, resq; nouas moliebatur, ciuitati restitutum, communi stipendio ei tradito, vt quiesceret effecerunt. Crebrescente verò iterum fama, Carolum ad Lugdunum magnos exercitus cogere, Senatus decreuit, vt trecenti equites cataphracti Ludouici auxilio mitterentur: Principisq; col-

legium ciuem legeret, qui eis quaestor & legatus esset. Patres Vincentium Valerium legerunt. Pauloq; post equites levis armaturæ alteri totidem Mediolanum sunt à Senatu missi. Triultius cum eo, quem & secum è Gallia transalpina ducere, & in Salassis ac Heluetijs cogere potuit, exercitu in Ludouici fines ingressus, castella quinq; haud paulitè opportuna communitaq; perceleriter cepit, expulso Ioanne Francisco Seuerinate Ludouici praefecto, qui ne primum quidem hostium impetum sustinuit. alia ex parte cum militibus sex milibus Asta Iulianus profectus Sauonem versus, praemisissis qui eam ciuitatem pollicitationibus incitarent, cum nihil eo studio profecisset, itinere non intermisso illo venit, atque in colle apud oppidum castra posuit. Iamque Pisis Sauonem Senatus iussu venerat classis praefectus cum triremibus reipublicæ septem, onerarijs nauibus Federici regis quatuor: ad quas utrasq; Genuenses duas eiusdem generis addiderat. Itaq; Lucius & Seuerinas legati, quos eodem Ludouicus miserat, sua cum manu, & cum equitibus Græcis, militibusq; quos ex hybernis & Pisano agro Genuam cõtendere Senatus iusserat, adiunctis classiarijs, praelio cum Iuliani copijs commissso, eas repulerunt. Iis repulsis submotisq; Cretrò enim cesserant) Nouium oppidum tormentis positis, ut se dederet, compulerunt. Classis autè praefectus ea littora percurrentis, naues magnas paruasq; complures commeatu onustas, qui è prouincia cum Iuliano, quem quidem iam Galli oram illam tenere confidebant, tum Florentinis afferebatur, nauculasq; longas milites aliquot paucis diebus cepit. Triultij autem rebus successibusq; cognitis, Senatus decreuit, ut Nicolaus Vrsinus, cui omniũ reipublicæ copiarum praefectura decreta erat,

Bernar-

Bernardinus Montonius, Mediolanum celeriter contenderent, imperatorq; Franciscus se compararet, vt si opus esset, ipse quoq; eò proficisceretur. Legati etiam ad bellum Gallicum lecti, Nicolaus Fuscarenus, Andreas Zancanius, ire celeriter sunt iussi. tum centuriones militum tribuniq; delectibus conscribendis, quibus vterentur, ad plura loca missi. Vbi Vrsinus vnà cum altero legato Mediolanum venit (nam Zancanius in itinere ad Cremam luxato pede restitit) Ludouicus edici frequenti foro iussit, quæ legati Veneti iussissent, mādauissent, ijs velle iubere se, ita omnes homines audientes esse, vti si ea ipsemet imperauisset. Triultio verò, cui, antequam exercitus reipub. illuc accessisset, omnia secundiora fuerant, Vrsino & Montonio, reliquisq; præfectis & tribunis militum suas ei copias opponentibus, primò ad Castellatium, quod municipium tormentis concutere instituerat, mille & quingentis Gallis ab equitatu reip. leuis armaturæ malè habitis, non leue detrimentum est illatum. Deinde cùm prælio decertare non auderet, paulatim sese retrahens, & castella Ludouici capta deferens, apud Astam octo millia passus castra posuit, & communiuit: antè tamen Bergomaschio Ludouici castello de via ei obuiò, propterea quòd se dedere noluerat, vi capto, interfecitq; ad vnum, qui in eo erāt, omnibus. Ex Veneto etiā & Ludouici exercitu equites & milites Montis alti municipium, quod à Nouaria tria millia passuum abest, expugnaverunt, simulq; diripuerunt, atq; incenderunt. Sauone autem & Genua rectè firmatis, cùm Pisani commeatus inopia conflictarētur, propterea quòd classis reipublicæ ab eorū littoribus absuerat, Florentini suis nauibus frumenta in oppidum supportari prohibuerāt. Pauculosq; se dies sustine

re posse vltcrius significauissent: reip. classis praefecto cum
triremibus quinque, nauigijs minutis frumentarijs, quibus e-
rat praesidio, supra quinquaginta è portu Veneris Pisas
reuertenti, ex omni sua copia Florentini fortissimo quoque
milite nauibus imposito, Triturrita soluentes occurrerunt.
naues erant eorum sex, quatuor biremes, vna & ipsa lon-
ga, sed triremibus multo vastior atque procerior: oneraria
magna alia, militibus amplius sexcentis tormentorum atque
missilium omni genere instructissima. ex ijs ad impedi-
das frumentarias, ne Arni fluminis ostium ingredi possent,
biremes miserunt: reliquae duae magnae, vt in triremes im-
petum facerent, remis velisque propellebantur. Id praefectus
conspicatus, triremem vnā cui maximè confidebat, com-
meatui praesidio reliquit: ipse cum reliquis prouectus, ta-
met si periculosum esse intelligebat cum tam magnis nau-
ibus conflagere, tamen, propterea quòd videbat omnem e-
ius belli fortunam in eo commeatu supportando consiste-
re, ad eas conuersus citatis remigibus suae nauis proram, in
in longae hostium latus magno animo imprimit. Conflictu
mutuo ambae naues concutiuntur, & hostes manum fer-
ream in praefecti nauem iaciunt, eamque retinent. Itaque
omni telorum genere cominus acerrimè vtrinque pugnatur:
sed de superiore loco hostium milites tela in Venetos adi-
gentes, facile eos vulnerabant, tum pilas piceas igne succē-
so in triremem iaciebant: quae res magnum incommodum
praefecto attulit, transtris compluribus, & maiore velo i-
gne combustis, vt qui proximi pugnarent milites remi-
gesque perterrerentur, atque animos virtutemque remitterent.
Veruntamen & reliquae aderant, vt quaeque poterat, trire-
mes, & vtrunque nauem hostium virtute magis atque arti-
ficio

ficio gubernandi, celeritateq; remorum, quàm viribus & facultate laceſſebant, & modò hac, modò illac concitatæ inferébantur. At nauiſ magna hoſtiũ pilas ferreas creberri- mas tormentis in triremes iaciebat, & ſi qua ei appropin- quaffet, ſaxa & tela inſuper è carcheſijs iaculabatur. Pu- gnatum eſt acriter ab vtriſq; continenter horas fermè qua- tuor: cum interea nauigia cõmeatum conuehẽtia vnus tri- remis præſidio, quæ biremes quatuor fortiffimè pugnãdo repulerat, oſtium Arni fluminis capiunt, vno tantummodo nauigio amiſſo, quod tamen ſponte ad Triturritam vela cõ- uerteret. Præſectus id, quod vnum maximè cupiebat, aſſe- cutus, vt comẽeatum in tuto ſiſteret, nauibus hoſtium, ma- gno & iſſis detrimento illato, vento adſpirante ſe ſubtra- hentibus, interfectis ſuæ nauis hominibus permultis, vulne- ratis centum viginti, ex reliquis nauibus non paucis deſi- deratis, vulneratis parte plurima, hoſtes diſcedentes Tri- turritanq; cõuerſos reliquit. Terreſtri autem itinere dum reip. milites & Græci equites Piſa miſſi reuerterentur, Ce- uæ oppidi, quod eſt ſupra Saxonem, atq; in Gallorum par- tibus à regulis indigenis obtinebatur, fines ingreſſi, eos percurrere cœperunt. Ea intellecta re oppidani permoti, cum militibus, quos habebant cõplures armis captis ad eos contenderunt: quos illi excipientes vniuerſos fuderunt, cõ- plures occiderunt, captiuos ducentos fecerunt: deinde vl- terius progreſſi, cohortatiq; inter ſe, in oppidi ſuburbia bi- partito irrumpentes, præda & cæde facta duabus ex parti- tibus ignè intulerunt. Atq; ea propè omnia tametſi ex Lu- douici uſu, & reipub. voluntate maximè tunc quidem ceci- diſſent, tamẽ propterea quòd illis iſſis diebus nunciij cre- briores ſunt allati, Carolum omnino aut iſſum in Italiam

venturū, aut magnos exercitus missurum, Senatus decre-
uit, vt imperator cū equitibus octingentis ad exercitū con-
tenderet, copiaeq; reip. omnes ad Padi ripas sese sistrēt. De
lecti etiā centuriones decem, militibus Brixiae cōscribendis
mille, ad exercitumq; adducēdis. Ex Rhetis quoq; triū mil-
lium militū numerus pusilla pecunia conscriptorū aduen-
tare dictus est, vt Brixiae solidū stipendiū acciperet. Ea per
populos opinione de Carolo, timoreq; crebrescente, Trista-
nus Saornianus ē Fori Iulij principibus, Hieronymi frater,
homo reip. amantissimus, Bernardum Bembum patrē me-
um Decemuirū magistrū adit, proponit habere se neces-
sarium sibi hominē Epirotam, callidum, & ingenio pera-
cri, nihil omnino vt sit, quod ei non mandari rectē possit:
huic esse cum propinquo suo, quem Carolus Gallorum rex
cubiculi ministrum habeat, magnā perq; veterem beneuo-
lentiam: audere illum in Galliam proficisci, & vel propin-
quo persuadere, vt veneno, quod secum allaturus est, regē
tollat: vel, illo de ea re celato, ipsum per se regem tollere, si
Decemuii velint Epirotæ illi tantæ rei præmium aliquod
statuere: sperare se atq; cōfidere, breui negotium ab eo con-
fectum iri. Bembus, tametsi sciret ea flagitia à magistratib.
repelli, more tamen institutoq; maiorū re cum reliquis De-
cemuirū magistris cōmunicata, atq; ab ipsis ad collegiū
perlata, Tristano ad se vocato, de collegij sententia respon-
dit, eiusmodi contra hostes insidijs ad eam diem nunquam
vsam rempub. fuisse, cū sæpenumero potuerit: neq; nunc
velle incipere: magis Deos immortales, quàm huma-
nas opes, vereri: porrò vinci ab suamet nequitia il-
los, qui per scelus alios vincere perq;
nefas parant.

PETRI

PETRI BEMBI RE
RVM VENETARVM
HISTORIAE LIB. IIII.

INter Carolum & Hispaniæ reges induciæ cōstituuntur. Legati à Senatu ad pacem inter Hispaniæ & Galliæ regem procurandam mittuntur. Hispaniæ reges vnus Fortunatarum insularum regem ad Senatum mittunt. Franciscus imperator apud Senatum accusatur. Pisani belli progressus. Longæ reip. naus cum Turcica classe pugna. Bernardi Ciconiæ cum Peruca pirata naualis pugna. Petri Cantabri classis ab Andrea Lauredano incenditur. Ioanni Coruino ciuitas & ius comitiorum datur. Armenijs domus Venetijs datur. Ludouici Sfortiæ in Lucēses insidiæ. Caroli Galliæ regis obitus. Florentinorum prope Castellum clades. Ludouici Sfortiæ consilia & artes. Quorundam in magistratus arrogantia mulctata. Venetorum apud Lunam & Casinam clades. Pisæ à Paulo Vitellio oppugnantur. Venetorum in Clusentinis & stagni valle conatus. Thracij regis contra Venetos apparatus & consilia, eiusq; rei causa. Aloisius Galliæ rex saluatur, ac Venetorum ad eum legatio & munera. Eorundem cum Aloisio rege fœdus. Eorundem quoq; cum Florentinis in Pisanis rebus compositio. Gallorum in Insubriam irruptio. Mediolanum à Gallis, & Cremona à Venetis capitur. Ludouicus Sfortia Insubria excedit. Galliæ regis Mediolanum aduentus. Ludouicus Lucenburius & complures alij ciuitate ac iure comitiorū donantur. Galliæ rex in Galliam redit.

IS in Italia rebus administratis, Caroli & Hispaniæ regum legati, qui quidem reges ad saltum Pyrenæum exercitibus missis bellum inter se gerebant, sex mensum inducias in

Aquitania faciunt: quibus vterque rex inducijs non ab altero modo ipsorum, sed à socijs etiam & fœderatis bello laceffendis abstineat. quamobrẽ Carolus, vbi id ei nunciatum est, ad Triultium mittit imperans, ne quam Ludouici rebus induciarum tempore turbam aut molestiam inferat. Ea intellecta re Senatus suas & ipse copias domum reuocat. ita, qua ex parte, quoque tempore maximi tumultus expectabantur, subitum ocium est allatum. Eas ob res Senatus Dominicum Triuisanum, Antonium Bolduum ad Hispaniæ reges legauit, qui procurarent, vti ex inducijs semestribus diuturna pax fieret. Quibus profectis Antonius, eloquentia planè singulari, & præstanti vir ingenio, in itinere aduersa valetudine interceptus, Genuæ interijt. Eius morte audita Senatusconsultum factum est: cum Antonius Bolduus Andr. F. ex equestri ordine nullum laborem pro republica refugiens, legatione ad reges Hispaniæ suscepta in itinere mortem obierit, Senatui placere, vt Gabrieli Bolduo eius filio primo quoq; tempore in fano Patauino sacerdotium attribueretur, quo se fratresq; suos alere cōmodius atq; honestius possit: idq; paulò post sacerdotium ab Alexādro Senatu petente Gabrieli est attributum. Miserant illi quidem reges superioribus mensibus ad Senatum per Franciscum Capellum legatum, qui ex Hispania domum redierat, Fortunatarum insularum vnius regem dono mediusfidius non spernendo: quando ea porro elementi ora solidi, quæ in Oceano Atlantico est circiter decies centena millia passus à continenti meridiem versus, multis ante Patres nostros seculis ignorata, eorum indagatione ac diligentia, tota tum demum reperta, & colonis magistratibusq; missis in potestatem redacta, orbi terrarum

rarum adiungitur. Eum regem publicè Patauij enutrirì Se-
natus iussit. Eodem ferè tempore Patres certiores facti Frā-
ciscum imperatorem stipendio reipub. non confecto cum
rege Carolo agere, vt se in suam militiam recipiat, illum ad
vrbem accersitum, vbi morbo, ne venire posset, impediri
se respondit. Decemuirum decreto missum fecerunt. Is auri
libras ducētas stipendiorum nomine ante tempus accepto-
rum reip. debebat: salis autem crediti, nequedum soluti, cē-
tum. Accidit tamen, vt eo ipso missionis die in frequenti co-
mitatu Franciscus Venetias appelleret, dictitans se à Ludo-
uico eiusq; genero Galeatio in fraudem ob inuidiam con-
iectū, qui literas ab eo cōscriptas finxissent, ad Patresq; mi-
sissent, quas ipse nūquam scripserit. eius rei satis magnum
argumentum esse, quòd ipse in eorum potestatem venerit.
quòd si alia etiam pignora Patres postulent, arces se sui re-
gni, suosq; liberos reip. traditurū, modò sibi purgandi iu-
re criminis facultas ne intercludatur. neq; tamen vt senten-
tiam Patres mutarent, impetrare potuit: qui ad eum tertio
post die miserunt, moram in vrbe diutius ne traheret. Is e-
tiam, quo ab vrbe discessit die, Ioannem fratrem ad Patres
misit, quibus se ab eo conueniri non est visum. Post hæc dū
induciarum Aquitanicarum tempus labitur, Hercules ad
vrbem venit, Principē & Patres salutatum, rogatumq; vt
Ferdinādum filiū suum in equitatu reip. vellent esse: quod
quidem ei Patres liberaliter concesserunt, equitibus cata-
phractis alendis centum stipendio adolescenti per Senatū
attributo. Quod autē ad Pisanum bellum attinet (vt eò-
dem sæpius reuertamur) is quidem annus & pro parte inse-
quens nihil propè, quod magnopere memoratu dignum
esset, habuerunt. Missi ad Florentinos per Triturritam cō-

meatus in tam magnis nauibus, vt eas aggredi naues reip. non sint ausæ. Capti ab eorum exercitu milites Veneti centum, & exuti armis. Conscripti ab eisdem equites leuis armaturæ tercentum, qui sagittis contra Græcos vterentur: atq; ij eorum impetus admodum represserunt. Ob id ab Senatu equites ferreis cum fistulis ad exercitum missi, & item Græci submissi: cataphracti quoq; equites conscripti noui, dilapsis veteribus. Qui Pisanorum portas custodiebant, ijs addita ab Senatu stipendia, vt studiosiores suo in munere obeundo essent. Missa etiam ad Senatum Ludouici noua legatio, quæ ad cõponendas Pisanorum cū Florentinis cõtrouersias Patres hortaretur: præstare eos Florentinis attribui, quàm bellum diutius alere: omnia in Italia pacis & quietis plena momento temporis futura, si Pise restituantur: vt non tam commutata illius tempore aut euentibus cõsilia viderentur: quid enim tum noui? quàm semper illum id vnum spectasse palàm fieret, ne respublica eo municipio potiretur, sed nihil planè vltra: alijs verò de rebus perpauca. Nauis reipublicæ longa ex earum genere quæ ad mercaturam proficiscuntur, more institutoq; maiorum, conuehendis ijs hominibus, qui aut voto suscepto, aut religione permoti Christi Dei filij sepulchrum, quod est Hierosolymis, adire atq; inuisere cupiunt, in Syriam quotannis stato tempore mitti solita, cū ad Maleam iter faceret, in Turcarum regis classem Arige præfecto incidit. Ea erat nauium onerariarū duarum, trirremium item duarū, biremium quinq;, quarum biremes duæ ad nauem reip. præmissæ vela dimittere iusserunt. Mos est nauticus eiusmodi, vt qui plus aut viribus aut dignitate pollent, velint, vt quæ sibi occurrerint naues, velificationem intermittāt, antennasq; demittant,

demittant, cū honoris sui causa, tum vt, si quid ab illis querere aut petere velint, possint: id qui nolunt facere, ius est bello cogere vt faciant: sepeq; accidit, vt ea de causa pugnae maximae existerent, plurimorumq; hominum caedes consequerentur. Aloisius Georgius (is enim erat nauis Venetae praefectus) classē esse illam piratarum existimans, antennis non dimissis cursum tenuit. quod vbi Turcae conspexerunt, ab utroq; illum latere suis trirēibus cinxerūt, & sagittarum magnam vim in eum mittere cōeperunt. Id cū parum proficeret, nauibus suis omnibus illum expugnare contenderunt. eo in certamine Turcae nauis Venetae scalam saepe conscenderunt, alijsq; à partibus in nauem prosilierunt: saepe ignem iniecerunt, quo & plutei combusti, & praefecti coenaculum ipsa in puppi, & maiora vela conflagrauerunt. sed tanta remigum & nautarum, atq; in primis aduenarum virtus fuit, vt cū ab hora diei sexta vsq; ad quartamdecimam pugnauissent, Turcae receptui canentes, & signo pacificationis sublato, priores pugnam desinerent, Arigesq; missis ad Aloisium ex suis, qui salutem illi dicerent, magnumq; atq; fortem virū eum esse testarentur, pacē beneuolentiamq; cū illo iniit. Missi quadraginta milites ex ijs, quos Ianizaros appellant, suis in nauibus interfectos esse Aloisio significauerunt. Ex Veneta interierunt quinque: vulnerati complures: in his praefectus quatuor vulneribus acceptis neq; tamen periit. In Punicis etiam littoribus Bernardus Ciconia eiusdem generis nauibus à rep. praefectus Perucam piratā ingenio magis quā vim viribus expugnauit. Erat vterq; ad Tuneta in portu: atq; ille nauem onerariam permagnam habens, vt exirent Veneti, expectabat, illos in mari aggressurus: seq; id conatusū,

palam antea prae se tulerat, multa minaciter oblocutus. Interim Dalmatae, qui sub imperio reip. degebant, naucem non magnam eundem in portum adducunt. Id ut est Ciconiae nunciatum, nocte ex suis nauibus homines complures in illam imponit, nauesq; aptari ad pugnam imperat. Ea re, tametsi furtim fiebat, tamen à piratis animaduersa, confestim Peruca relictis ob celeritatem anchoris è portu sese eripit. Ciconia illum cum triremibus sequitur: tranquillitateq; oborta, remigum labore affecutus, oppugnansq; cominus, ubi propter nauis altitudinem nihil ferme uirtute militum proficit, & suos facile uulnerari de superiore loco uidet, fabros in nauis scapham iubet descendere, eosq; suae puppis pluteis armamentisq; contegens, ex pirate nauis stuppas inter tigna constipatas paulum sub aqua extrahere imperat. Ea re hostibus imprudentibus effecta, implenteq; se nauis aqua, Peruca illi deditur. Nostro autem in mari Andreas Lauredanus, nauis onerariae bellicae à Senatu praefectus, magna vir virtute, cum intellexisset à Crotoniatis Petrum Cantabrum piratam recipi, qui reip. hominibus damna intulisset, cumq; ad Oricellam esse cum nauibus longis quatuor, secum nauiculas, quas appellat Gripas, quae comitatum aduexerant, duas ducens eò proficiscitur: iactisq; procul anchoris, noctem opperiens in suae nauis scaphis duabus atq; in Gripis milites trecentos imposuit, imperans ut ante lucem egressi, turrim ipso in littore, qua in turri esse Cantabrum intellexerat, circumfunderentur, ne is effugere posset, eamq; expugnare conarentur. Missi, quod iter erat longius, orto iam sole in littus descenderunt. Cantaber ubi naues aduenientes è longinquo uidit, coactis non suis modo, sed eius etiam loci copijs equitatus & peditatus, quas

quas Antonius Centilius, cuius erat in potestate castellum, ut ei præsidio essent, ad illum statim miserat, in eos impetū fecit. Veneti cū sex horas cōtinenter pugnauissent, interfectis compluribus, uulneratis octoginta, Cantabroq; ipso, omnes in fugā coniecerunt. fugientes loci castellū recipiens texit. Turri deinde expugnata, quiq; in ea erant propugnatoribus nouē recte suspensis, castellū capere sunt aggressi. Biduo in ea oppugnatione consumpto, cum accerrimē castellum defenderetur, murorū parte deiecta, uastato agro, tormentis hostiū abductis, uno suorū tantummodo amisso, uulneratis per paucis, piratæ classē incendērunt, ad nauemq; redierunt. Superiori uerō æstate Ioannes Coruinus, Matthiæ regis Pannoniæ filius, per suū legatū Senatui significauit, cupere sese perpetuo amoris & bene uolentiæ uinculo cum rep. coniungi: itaq; petere ut in ciuitatem & ius comitiōrum reciperetur. quamobrem maiōribus in comitijs ciuitas, & ius comitiōrū ei datum. Armenij quoq; qui Venetias uenerāt, tabellas testamentarias, Ziani principis tēpore ab homine Armenio confectas, ædis Mariæ procuratoribus ostenderunt: quibus tabellis domum in urbe demortui pecunia emere procuratores iubebātur, quā quidē domū Armenij ad urbem uenientes incolerent: eamq; postea domum cū sacello emptam ad Iuliani fuisse in laternarū uia, quæ tunc à procuratoribus locetur: itaq; illam ipsam domum sibi restitui ex testamento petierūt. A procuratoribus intellecta eorum postulatione domus est Armenijs restituta, atq; ab ijs incoli cœpta. Ipsi à ciuitate comiter & liberaliter accepti, gens tam longinqua, urbi amico spectaculo fuerunt. Vere autem insequentis anni iam medio, Ludouicus regni ac dominationis ingenio &

natura cupidissimus, eiusq; rei magnopere impatiēs, quòd videbat Pisarum ciuitatem multò reip. amiciorem esse, magisq; tribuere, quàm illius vel beneuolentiæ, vel fidei, Lucam oppidum suam in potestatē redigere malis artibus est conatus, quò facilius vel Pisas, si qua posset, occuparet ipse, suasq; faceret, vel reip. occupare illas cupienti, firmitus obfisteret, municipio omnem ad copiam opportunissimò, & vicinitate cōiunctissimò suæ ditioni adiecto, ad seq; tractu ducto. Itaq; compositis, quas intendebat ei municipio insidijs, ire se Genuam simulat, vt Lucenses imparatos aggredi, tanquā aliò properans, improviso possit. Sed in itinere dum esset, detecta proditione oppidani se cōmuniunt. Potiundi oppidi occasione amissa Ludouicus, ne simulasse videretur, Genuam profectus est, ibiq; dies aliquot commoratus domum redijt. Senatus ijs Ludouici artibus cognitis, cū in se planè vno positam omnem eius belli rationem et constitutam videret, Græcos equites trecetos, qui in agro Patauino hyemauerant, Pisas mittere, prioribusq; addere decreuit, militumq; numerum duū millium statim imperare, qui Pisas mitterentur: tum legatum exercitui legere, qui Iustiniano domum redire postulanti succederet. Lælius Thomas Zenus viæ se dedit. quæ intelligens Ludouicus, palàm vt etiam reip. legatus exaudierit, ea quidem Senatusconsulta, inquit, quò spectent, video: volunt enim Patres Pisis potiri: sed eos euentus frustrabitur, nunquam enim potentur. Inter hæc Carolus Galliæ rex moritur. itaq; accidit, vt cū Marcus Lipomanus reipub. legatus ab Ludouico peteret, vti Zeno cū Græcis equitibus Pisas eunti iter ad Apuanos Ligures patēret, Ludouicus nihil responderit, tum ipsi in Ludouici fines progresso itineris facultas

tas permiffa non fuerit. Senatus ijs de rebus certior factus, reputansq; id, quod erat, Ludouicum nihil fibi amplius à Carolo timentem, propter quod reip. indigeret, spiritus fumpfiffe, neq; quicquam præterea in Pifani belli adminiftratione reip. concessurum illum exiftimans, ad Herculē miffit, vt equitib. & legato reip. per Mutinæ, Regijq; Lepidi fines iter daret: qui quidem dedit. Ludouicus autem ea re cognita, tum è Gallia certior factus Aloifium ducem Genabensium, qui in Gallie regnum Carolo successerat, quæ Galli Ludouicum appellabant, iam ad bellum in sese animum & cogitationem adieciffe, Senatui significauit, nihil se de itinere legato reip. negauiffe: illū potius perperam ipsius verba interpretatum: suos fines omni tempore Senatus exercitibus patuiffe, neq; vnquā oclusos fore. quāobrem Zenus ipse per Ludouici fines, quod iter erat commodius, Pifas venit: cū tamen equites Pado iam traiecto per Herculis fines antea miffiffet. Florentini, qui omnino sepe à Græcis equitibus malè habiti eos pessimè oderant, edictum proposuerunt, ne quis ex eis captiuus duceretur, sed captus interficeretur. Ea intellecta re legatus Venetus edici contrà iuffit, idem fui milites facerent, neq; vlli omnino ex hostium numero parcerent, sed omnes per æquē interficerent. statimq; in eorum fines Græcos equites educens, excursionē introrsus facta, quoscunq; in agris reperit, interfecit. qua re cognita, Florentini edicto publicè rescisso ad morem belli pristinū redierunt. pauloq; post Butrium magno impetu aggressi, scalisq; ad murum positis, repulsi sunt à propugnatoribus detrimento paruo accepto. Sed non paruo illis detrimento ea, quæ subsequuta est clades, fuit. Iacobus Sauornianus turmæ equitum reipub.

præfectus, adolescens impiger, cum suis equitibus centum, Græcis quatercentum, in hostium fines Populoniam versus è castris prædabundus proficiscitur: multisq; millibus passuum confectis, ad Castellū, quo in castello alumen proximis è secturis erutum incredibili dominorum lucro plurimarum nationum vsui conficitur, accedens, oppidanos ad illum repellendum egressos fugat: ædificia, quæ pro portis sunt, incendit: alias in partes incurfione facta, atq; in ea biduo consumpto, magna cum pecudum & armentorum præda dum reuertitur, hostes de ea re certiores facti, omnibus copijs ad ea loca, quæ per illum iter facturum putabant, contenderunt. Alia ex parte Zenus legatus ob Iacobi longiorem moram veritus ne hostes intellectare in itinere illum aggrediantur, cū reliquo exercitu obuiam Iacobo proficiscitur, præmisso tubicine, qui cum de suo aduentu certiores faciat. Hostes Iacobum nacti, impetum in eum faciunt. Interim tubicen celeritate vsus, de legati aduentu eum admonet. Ille id intelligens, hostium modò impressionem lentè sustinere, etiam cedere interdum, deinde pugnam paulisper redintegrare. Id ubi aliquandiu facit, legatus aduenit, hostes pugnantes à tergo repentè aggreditur: tum Iacobus Græciq; clamore sublato acerrimè in eos inuehuntur. quod ubi hostes viderunt, omnes perterriti fugere contenderunt. Interfecti ex ijs plus ducenti: capti ex præfectis, Ranutij Martiani frater, Gallusq; is, qui ob virtutē bellator magnus appellabatur, alijq; complures: ex equitibus centum septuaginta, ex militib. quingenti: signa militaria quinq; relata. Ranutius ipse toti exercitui præfectus, equo amisso fugiens, vix ægreq; se in proximū oppidū contulit: reliqui aut idem in oppidū, aut in montes atq; sylvas

ſyluas fugiētes ſe abdiderunt. Florētini clade accepta, Paul-
lo Vitellio, qui priore ſtipendio conſectio ad gentiles ſuos,
quibus cum Alexander bellum gerebat, in Romanum a-
grum ſe contulerat, imperium totius belli deſerunt: Vitel-
lotio eius fratri præſecturam equitum tradunt. ij cum e-
quitibus trecentis in eorum caſtra perceleriter veniūt. Ca-
therina Forum Liuij & Forum Cornelij obtinens, Ludo-
uici ſiſtris filia notha, mulier vidua, milites quater mille
ſuis in oppidis atq; finibus imperat magna celeritate adhi-
bita. eos, quod nulla ſuberat cauſa cur imperarentur, Lu-
douici iuſſu cogi omnes homines exiſtimauerunt, vt illos
auxilio Florentinis mitteret. Ludouicus ipſe Franciſcum
Mantuanorum principem, quem reſp. miſſum fecerat, im-
peratorem ſuis copijs deligit, ſub Maximiliani copiarum
nomine. iis intellectis rebus Senatusconſultum fit, vt equi-
tum præſecti aliquot Rauennam mittantur: vt Vincentius
Naldius Fauentinus magna in oppidi finib. autoritate ho-
mines montanos cogat reip. pecunia numero ad mille: vt
Antonius Ordelaſius Foroliuienſis, cuius pater eius oppi-
di regnum obtinuerat, quemq; ipſum reſp. cōplures in vr-
be annos enutrierat, Rauennam proficiſcatur, bellum Ca-
therinæ, ni quieſcat, ſuorum ſactione rei q; pub. opibus il-
laturus: vt Ferdinandus Herculis filius, quē Senatus in ſuā
militiam adlegerat, & Ioannes Ripa equitum præſectus,
iter Piſas eueſtigio ſuſcipiant: vt Nicolaus Vrſinus, Bernar-
dinuſq; Montonius ad Ollij fluminis ripas ſeſe conferant.
Poſt hæc, propterea quod Ludouici legatus eo Senatuscō-
ſulto intellecto inter Patres dixerat, res, quas vellent, alias
cogitarent, vnum modò, Piſas ſe tueri poſſe, ne cogitarēt,
neve in animum inducerēt: adhibitis fœderatorum legatis

Barbadicus Princeps eis ostendit, quòd bellum ressp. in Florentinos Pisis tuendis suscepisset, factum socijs quidem omnibus consentientibus, Ludouico autem magnopere hortante, ac belli equam partem in sese recipiente. quantas eo bello impensas Senatus fecerit, quantos exercitus eò miserit, aluerit, quot triremes, naues, ignorare profus neminem. Maximilianum in Italiam adduxisse quidem & reliquos, sed vnius Ludouici causa, vt esset qui illum ab Carolo bellum ei primum omnium parante, pari autoritate tueretur. eos tamen sumptus omnes vnum propè Senatum sustinuisse, largiterq; Maximiliano suppeditauisse. Annos esse elapsos duos, ex quo bellum initium habuerit: nunc autem, cum eò res perducta sit, vt si, quam Pisanorum ciuitati fidem Ludouicus dedit, etiam præstet, illa suam libertatem facile retineat, eum non modò suas domum copias reduxisse, sed hostes etiam Pisanorum fouere, milite, pecunia, consilio, rebus omnibus: vt qua ipse perfidia volēs lubensquē in Pisanos vtitur, velit alios cogere, vt eadem perfidiam vel inuiti exerceant. Is quoniam Senatui animus non est, scire eum cupere, quid sibi his rebus Ludouicus postulet: nam si pacem agere destinat, pacis ei Senatum autorem fore, dum in fide, quam Pisanis dedit, maneat: sin bellum gerere mauult, bellum ei per Senatum non defuturum. eorum duarum rerum pacis belliq; vtra ei magis cordi est, eius eligendæ sese potestatem illi facere. ipsos autem legatos non tam suæ orationis testes habuisse, quàm vt si quid durius Ludouico acciderit, sciant memoriaq; teneant iure id meritoq; accidisse. Ea oratione habita, legatus Ludouici tempus se dixit sumere, dum quid ad illa responderi Ludouicus velit, scire possit: neq; tamen dubitare se iā nunc, quin
auri

auri libras quindecies millies Ludouicus habeat, quibus Florentini tanquam suis eo bello uti possint. paucisq; post diebus literæ sunt ab Ludouico ad Patres datæ, mirari sese, quā ob causam ea Senatus mādata nunciari sibi iussisset, qui quidem non socius modò atq; amicus, sed planè filius reipublicæ semper fuerit. æquissimum sibi videri, quam pecuniam Pisis tuendis ciuitas erogarit, eam pecuniam Senatui restitui: itaq; si velint, cum reliquis sœderatis rationem Patres ineant, quoniam id quidem modo agi commodè cōficiq; possit, se nihil eius impediturum. iisdem diebus Decemviri Petro & Hieronymo & Aloisio Bragadenis Andree filijs, propterea quod ij Nicolaum Georgium, rationibus publicis præfectum, in eius ædibus dum alloquerentur, verbis arrogantioribus interiectis minis fuerant vñ, ius comitorum & magistratuum adipiscendorum facultatem annos decem interdixerunt: qui quidem ante id tempus nequeant restitui, nisi omnibus collegij sententijs ea lege absoluantur. Idem postea in Vincentio Barbaro seruatum, quòd is Dominico Lamberto magistratus pacis Scribæ maledixerit. Florentini æstate ineunte per Catherinam, perq; Ludouicum, qui eis pecuniam mutuò dederat, cōfirmati, nouisq; aucti copijs, militum reip. nō magnum numerum, qui Lunam, ut eorum locorum dominis præsidio essent, ab legato missi fuerant, cæde facta in fugā verterrunt. Deinde, tametsi Senatus cū Petro Duodo altero legato Pisas profecto equitatū, qui sagittis utebatur, eòdem mississet, tamen apud Casinam magna caligine oborta, ita ut conspici non possent, maximā copiarum omniū partem miserunt, Ioanne Gradonico, qui eis præerat, interfecto, captis compluribus: reliqui, Sauornianus Tersiasq;, qui erant

Caſinae, veriti ne interciperentur, tormentis abductis ſeſe Piſas contulerunt, atq; ad muros caſtris poſitis conſtiterunt. Iis intellectis rebus Senatus exercitu reſtaurando Guidum Vbaldum Metaurenſium ducē ſuam in militiam adſciuit, cui ſtipēdium eſſet in equites cataphractos ducentos, leuis armaturae centum, auri libræ annuæ centum ſeptuaginta. Petrum autem Marcellum legatum declarauit, qui Vrbinū accurreret, vt Guido Vbaldo præſtò eſſet, militesq; mille in eius finibus conſcriberet. Tum, quòd Petrus Medices Patribus ſignificauerat, quoniam Vrſini propinqui ſui pacem cum Alexandro feciſſent, ſi ei pecunia in ſtipendium ſubminiſtretur, illos ſe omnes, quocunq; opus eſſet, adducturum: Senatus ea de cauſa Petro Medici pecuniam decreuit, equitesq; Græcos, qui æſtiua in agro Tauriſano habebant, quiq; tum è Græcia venerant, in Flaminiam mittēdos cenſuit, vt alio itinere Piſas contenderent: nam per Ludouici fines vnum modò militem, aut omnino nuncium eò Patres mittere non poterant, quando is & itinera claudeſcerat, & omnes tabellarios excutiebat atq; intercipiebat, ne Senatus certior illis de rebus fieret. itaque nihil iam noui Piſis afferebatur, compluresq; dies magna earum rerum ignoratio Senatum tenuit. Emanauit tamen hoc, Florentinos cum Genuenſibus Ludouico procurante ſœdus percuſiſſe, quo ex ſœdere Genuenſes littora Florentinorum ab reipublicæ claſſibus tuta reddere tenerentur. Neq; multò poſt eorum magiſtratus Marco Beatiانو, quem antea Senatus Genuam miſerat, aſperioribus verbis denunciauit, ſe nunquam paſſuros, vt in reipublicæ imperium Piſe redigantur. cui Beatianus reſpondit, minus iniuſtè eos & Ludouicum facturos, ſi ſemel iniuriꝝ in remp. fierent, ſœderū

ſocietatis, quam Dijs hominibusq; teſtibus ſanxiſſent, leſæ atq; violatæ nomine: nunc illos dupliciter peccare atq; delinquere: ſemel in eo, quòd infidelitate ſe polluant: iterum autem propterea, quia rempub. ambitionis inſimulant, quæ proſectò nunquam Piſas ſui iuris facere concupiuit, ſed tantum libertati reſtituere, quemadmodum ſe facturam vnà cum ipſis initio ſpopondiſſet. His igitur atq; alijs vnus Ludouici artibus (nunquam enim quieſcebat) cùn ſuum magnopere Florentini exercitum autumnī menſibus amplificauiffent, reipublicæ autē copię multis eſſent partibus attenuatæ, Paulo imperatore Butrium aggreſſi per deditionem oppidum capiunt: eo tamen ita capto, omnibus tormentorum magiſtris, ne amplius exercere artem poſſent, manus dextras præciderunt, ſuasq; cuiuſq; collo appenſa eos dimiſerunt. quorum pars ad urbem veniens ſeſe Patribus commendauit. Patres quoad viuerent, ſtipendium ſingulis cum vacatione omnium munerum tribuerunt. illi manibus ferreis fabrefactis ſe ad artem redituros, & reipublicæ uſui futuros, ſuasq; iniurias, ſi Piſas remittatur, vindicatuſ, fidem Senatui fecerunt. Auxit Patrum curam exercitus inſtaurandi Butrium captum: itaq; Baſiliones, familiam Peruſinam magnopere militarem, antiqua neceſſitudine cum Vrſina Romanorum gente conſociatam atq; cōiunctā, equites cataphractos centum quinquaginta pollicentem, Senatus conduxit, qui per ſuos fines & Senarum agrum Piſas proſciſcerentur. Eo tempore Petrus Medices cùm ſe viæ dare vellet, vt in fines Florentinorum contenderet, in febrim incidens ſubſtitit. Interim Paulus omnī cum exercitu ad Piſanum vicum caſtra poſuit, oppugnandi oppidi cauſa: quod cùm plures dies tormentis percu-

fisset, atque ad muros milites adduxisset, sepe cum clade repulsus, oppidanis acerrimè propugnantibus, tandem oppidum per deditionem capit. Eius oppugnationis tempore accidit, vt Veneti quoq; castellum Pisanorum, in hostium potestatem redactum, in quo erant milites ducenti quinquaginta, noctu aggressi vno impetu expugnaverint. quo successu incitati, paulò post ad castellum Pisano vico proximum item noctu cum accessissent, re per exploratores significata, repulsi à propugnatoribus, tum in reditu ab hostibus intercepti, magnam cladem acceperunt. Vico capto & clade accepta Senatus censuit, vti Perusiae milites conscriberentur numero ad duo millia: & quòd Senarum ciuitas per suos fines iter reipublicae copijs non dabit, Petrum Medicem Guidumq; Vbaldum in Flaminiam vocauit, vt per Fauentinorum fines in hostium agrum irumperent. ea enim de causa cum ad eos Iacobum Venerium legatum misisset, ciuitas concilio cõuocato, reip. copias sententijs propè omnibus recipiendas censuerat. Itaq; etiam Hestori puero poenitentia ducto, quòd se per suos malis artibus à rep. distrahi permisisset, pristinum Senatus locum gratiae restituit, cum reliquis stipendij veteris, nouo stipendio tradito. Hostes interea Pisanũ vicum, quẽ quidẽ murorum parte magna tormentis nudauerant, restituunt. Veneti se in Pifarum suburbijjs vallo cinxerũt. Librafactae autem in colle, qui è regione oppidi est, castello excitato, classiarijsq; septuaginta cum tormentis introductis munierunt, quae tamen eis cura studiumq; haud multum contra Pauli artes profuit: nam cum illi Librafactae copijs omnibus profecto, diesq; complures castellum oppugnanti parum vsui cætera fuissent, cuniculis partem muri sustulit, submis-

submissisq; per ruinas militibus, non tamen sine cæde, castello est potitus. Eo capto, Librafactæ iā & ipsum tormētis murorum parte nudatū, tridui spatio ad deliberationē sumpto se dedit. Rebus apud Pisas in aduersum reip. labentibus, & Paulo nihil eorum, quæ ex v̄su esse possent, prætermittente, Senatus decreuit, vt Guidus Vbaldus, Petrus Medices, per Fauentinorum fines Maratam Crispinumq; municipia natura magis quàm artificio communita, quæ prima eo latere in hostium sunt finibus, aggredirentur, vt illis expugnatis, aditus in agrum Florētinorum eis patēret. Itaq; tormenta ad muros deiiciendos Rauennā Patres miserunt, quæ eò supportarentur. Ioannemq; Paulum Gradonicum & in Vbaldi exercitu Quæstorē, et Græcis equitibus, quos ei præstō esse iusserant, præfectum legerrunt. Iulianus autem Medices Petri frater, cum Fauentiam prior venisset, Maratā profectus ab oppidanis libētissimis recipitur. Laurentij enim recordatione, magni clarissimiq; viri, eorumq; municipio amicissimū, qui ciuitatis principatum multos annos obtinuerat, permoueri sese dixerunt, vt quam beneuolentiā patri, si viueret, se debere sentiebāt, filio præstarent. Maratæ arx summo in colle posita militibus referta sese tenuit. Interim Bartholomæus Liuianus ex Vr̄sina Romanorū gente in Medicū partibus homo paratissimus, Fauentiā & ipse cum equitatus parte præmissus, milites centū quinquaginta, quos in Ferrariensium finibus Catherina scripserat, atq; ad se venire iusserat, in itinere aggreßus omnes cepit, armisq; exuit. Petrus medio inter Maratā Fauentiamq; spatio, ne cōmeatus intercludi eis posset, Guido Vbaldo relicto suis cum equitibus, militibusq; mille, iugum quod Maratæ arci imminet, capit: tormētisq; in eo

iugo positis, muros deicere aggreditur. Iis vallo portæ diruto, legatus qui in arce erat sibi veritus, ac domum clam recurrens, eius capiendæ occasionem hostibus utiq; dedisset, si eius fuga cognosci potuisset. Ille verò ad arcem defendendam, quæ maximo momento ipsorum rebus esset, civitatem incitans, maioris etiam præsidij celeriter eodem submittendi causam præbuit. qua re effectum est, ut tametsi in ea oppugnatione complures dies exercitus reipublicæ cōsumpsisset, arx tamen capi non potuerit, quoad Ioanne Francisco Seuerinate Gasparæque eius fratre cum exercitu ab Ludouico Forum Liuij missis, ut vnà cum Florentinorum coniuncti copijs in Vbaldum impetum facerent, Petrus & Iulianus oppugnationem relinquere coacti sese Vbaldo adiunxerunt. Baliones tardius profecti Rauennæ constiterunt. Itaq; cum in magna consiliorum inopia Patres versarentur, Paulo modis omnibus Pisanas res urgente, nouo exercitu reip. nihil proficiente, Franciscus Mantuanus Senatui se obtulit, si ei pristinum locum gratiæ restituat, illi præstò celeriter futurum, veteremq; suam fidem magno cum reip. vsu tam dubijs temporibus præstaturum. Re à Patribus agitata, Decemuii priore iudicio in Frācisum rescisso, ac lege missionis antiquata, Senatui permiserunt, uti de eo, quod sibi è rep. videretur esse, id statueret. Eo cognito Decemuirum decreto, Franciscus equites leuis armaturæ septuaginta, quos ad Catherinam, miserat, statim reuocauit, & Rauennæ iussit esse reip. obtemperaturos: & Ioannem fratrem ad urbem misit actum Patribus gratias, tū vt militiæ conditionem à Senatu acciperet. Senatus Francisco equites cataphractos ducentos quinquaginta, Ioanni centum attribuit: qui si numerus in tempore ex-
pleri

pleri ab illis nō posset, binos equites sagittarios vnus cata-
phracti loco vterq; eorū conficeret: statuitq; vt ex reliquo
equitatu reip. tot ad hos cum præfectis adiungerentur, vt
essent omnes octingenti, quos Franciscus secum adduceret.
itemq; vt milites ter mille magistratus Taurisani, Viceti-
ni, Veronenses, Brixiani, Bergomates celeriter conscribe-
rent, qui Francisco traderentur, vt Pisas vel inuitis ijs, per
quorum fines iter esset faciendum, peruenire posset: lega-
tumq; ei Nicolaum Fuscarenum declarauit. Senatusconsul-
to accepto Franciscus euestigio ad urbem venit, Principis-
que pedibus propè aduolutus, tempus dixit sibi exoptatis-
simum venisse, vt fidem studiumq; in illum suum, atq; amo-
rem erga remp. quē à puero susceptū constātissimè semper
coluisset, improborū eorundemq; inuidorū hominū male-
dictis offusum & interpellatum, Senatui probaret. Patres
ei libras auri centū in stipendij partē numerari statim ius-
serunt, quibus decē dono datæ adiungerentur. Iis Pisas re-
bus celeriter perlatis, ciuitas animos iam propè infractos
confirmauit, spemq; cepit, fore vt hostes non diutissimā ex
recenti victoria letitiā essent habituri: seseq; ad omnem op-
pugnationem sustinendam, dum auxilia instituta adduce-
rentur, comparauit. Neq; tamen ea porro fama deterreri
Ioannes Bentiuolus satis potuit, vt per suos vellet fines ex-
ercitui reip. Senatu postulante iter dare, quod diceret, sibi
apertissimè Ludouicū denunciauisse, si id faceret, exules se
Bononiā reducturum, atq; illum principatu oppidoq; eie-
cturum: tanta tamq; atrox in remp. æmulatio, tam auersa
à bonis moribus cupiditas eius mentem atq; animū occupa-
uerat. Sed fuit ea plaga leuior: vel enim vi contendere Io-
annes noluiſſet, vel copijs multò maioribus exercituq; fir-

miore per Fauentinos in hostiles iri fines atq; irrumpi potuisset. illa grāuis, quòd statim Franciscum à suscepti curae muneris nouis pollicitationibus Ludouicus auertit: misso enim ab Senatu Mantuam legato, cū ad profectiōē suscipiendam admoneretur, quòd reliquæ copiae iam conuenissent, nolle se dixit proficisci, propterea quòd ab Ludouico meliores ei conditiones proponerentur: quibus quidem conditionibus se addixisset, quoniā Patres, quo se nomine appellarēt, nihil dum deliberauissent: itaq; libras auri nonaginta ex centum, quas in vrbe acceperat, Nicolao restituit: decē, quæ essent reliquæ, se dixit reip. militibus adnumerauisse. Conditiones autem erant huiusmodi. Maximilianus bello in Italia gerendo suis illū copijs imperatorem declarauerat: Ludouicus item suis. Florentini præfectum ipsorum loco. equitatus vtriusq; muneris magnus ei numerus ab singulis attributus: itaq; numi etiā eo nomine missi, sed à Ludouico tantum: Maximilianus enim suam modò vnus auctoritatem in commune proponebat, pecuniae nihil conferebat. Florentini propter belli diuturnitatem, quas afferrent, non habebant. Additum etiam cōditionibus, vt si bellū in reip. finibus geratur, quicquid agri, quicquid oppidorum in regum Mantuanorū ditione aliquādo fuisset, quod nūc Veneti possideant, id omne Francisco restituere-tur. quibus intellectis rebus legatus à Senatu iussus domum redijt. Neq; multò post Ioannes Francisci frater se ad urbē contulit, velleq; reip. stipendiū facere Patribus cōfirmavit. Patres cum missum fecerunt. Verum enim uerò cū antea de Francisco restituendo Patres agerent, Senatus decreuit, vt is exercitus, qui Marata se receperat, Antoniū Ordelfiū in Fori Liuij regnā induceret expulsa Catherina, quæ
Floren-

Florentinis auxilia in remp. miserat. Id cū propter municipum in foeminam impudicam & crudelē odiū, tum pro Antonij factione posse ad exitum perducī Patres existimauerūt: sed prouisis ad eam oppugnationem ijs rebus, quarum rerum exercitus indigeret, noua occasio Patribus oblata, Senatum à sententia remouit. Est in Apennino Metaurensium proximum finibus castellum Sollianum, cuius castelli ager ad Florentinorum fines pertingit: id castellum Rambertus Malatesta obtinebat. Is igitur Rambertus ad Petrum Medicem veniens ei ostendit, posse Venetos per fines suos in hostium, qui sibi finitimi essent, agrum atq; vi-
cos penetrare nullo prohibēte. facillimum esse docet, propterea quod nemo id cogitet, nemo vereatur, hostes eo ab latere imparatos adoriri, magnūq; ijs terrorem incutere, magnam perniciem inferre, antequā occurrī ab eis possit. cupere sese in reipublicæ fidem recipi: non sine reip. vsu futurum demonstrat, si recipiatur. Medices explorato ab eo itinere, reliquisq; rebus cognitis ad urbem celeriter venit, Patribusq; rem denunciat. Patres Rambertū in reip. fidem recipiunt, stipe annua quinque auri libris ei cōstituta. Reuersi in castra Medice, reliquisq; rebus à legato ducibusq; constitutis, Liuianus, cui quidem & item Carolo Vrsino Virginiij filio Senatus præfecturam equitum tradiderat, ad eam rem tentandam deligitur. Is itaq; Liuianus castis, quæ in Foroliuensi erant magno silentio profectus, cum equitibus levis armaturæ ducētis quinquaginta, militibus octingentis, per Cesenæ agrū & Solliani fines nocturno itinere confecto, ante lucē ad sanū Camaldulense, quod est in valle angusta magnis montibus circumdata, dū sacerdotes nocturnas preces facerēt, peruenit: vocatisq; qui portas

aperirent, esse se reip. Florētinae milites, qui ad imperato-
rem mitterentur, patefactis portis sano capto, & quoniā
arcis vicem turri praealta parietibusq; solidis praebebat,
praesidio in eo collocato, ac refectis cibo potuq; militibus,
Bibienam oppidum eadem vsus celeritate contendit: prae-
missisq; paucis equitib. Leonis nomen antiqua eorū appel-
latione clamantibus (ea est enim significatio Florentinae
ciuitatis, quae voce accipitur, & redditur) magistratum i-
temq; arcis praefectum ad speciem imperatoris iussu ad se
vocatos retinuit, oppidumq; cepit: statimq; ad Marcellū,
qui rem ei nunciarent, atque vt ocyssimē cum reliquo exer-
citu subsequi contenderet, hortarentur, misit. Legatus Ca-
rolū Vrsinum & Baliones, qui ad eum aliquando tandem
venerāt, auxilio ad Liuianū iussit praecurriere. Ille interim
aliud ad castellum profectus, eo capto, Popium venit cele-
bre municipium, & sibi iam exemplo Bibienensi cauens:
quod quidē ad municipium, insidijs cognitis, florētini mi-
lites ducentos cum legato & stipendio miserant: sed cos
Liuianus ex itinere cōgressus fudit, interfectis captisq; cō-
pluribus: parumq; absuit, quin legatus caperetur, stipen-
diumq; interciperetur. Popio deinde per imperatōrē Pau-
lum militib. sexcentis intromissis confirmato, Carolus Ba-
lionesq; adueniunt. Guidus Vbaldus recensito exercitu, in
quo erat Hannibal Bentiuolus à Senatu in reip. militum
separatim antea subleectus, itineri se dedit. Liuianus aux-
lio submisso castella hostium quatuor, quorum in vno erāt
milites ducenti, Popio circumfusa vi cepit. Venerat autem
Popium cum militibus ducentis, etiam Populoniam obti-
nens. Guidus Vbaldus eo in itinere tardior, quā cogita-
uerat, fuit, propterea quod milites ad duo millia singilla-

tim fugientes eum reliquerant, Hannibale furtim, vt id facerent, per suos cohortante, sub non dati in tempore stipē dij querela: eius enim fugæ initium ab ijs qui cum illo venerant, factū, Legatus postea querendo reperit: tum illos ipsos, qui aufugerant, propè omnes ex Bononiensibus fuisse cognouit. quinetiam Hannibalis equites clām se quotidie castris atq; turmis subtrahabant. iamq; Gaspar Seuerinas cum equitibus à Ludouico missus ad ea loca peruenerat, Ranutiusq; vnà cū illo Martianus: cui, vt i Venetis occurreret, Florentini mandauerant. etiam libræ auri centū Florētīā à Ludouico missæ, magno eis vsui ad celeritatem, cuius res magnopere indigebat, adhibendam fuerunt. Liuianus aliud castellum cepit, vulnere in facie accepto, ac diuipuit. atque illis ipsis diebus (hyems autem iam aduenerat) milites ter mille, qui Francisco attribui debuerant, Rauennam sunt, vt ad Marcellum contenderent, missi. Dum hæc sic administrantur, Paulus ad Pisas castris positus verberare muros tormētis cœpit. Id cū parum propter murorum firmitudinem processisset, crates in latitudinem quoquo versus pedū denum, in altitudinē senū, inter se cōiunctas noctu muris admouit, terraq; iniecta milites vti murum suffoderent tecti cratib. imperauit. Pisani aut cū in muro consistendi propter tela multitudinemq; hostium potestas esset nulli, fossam intra muros latam atq; altam duxerunt, castellisq; munierūt. Paulus turrim oppidi muro cōiunctā deijcit: ea deiecta per ruinas militib. introire iussis, vbi fossam esse obiectam, & Pisanos in aggere circūiectos hostes operiri, vt in fossa telis atq; ignibus eos conficerent, & magnum irrupentibus instare periculū cognouit, receptui cani iussit: paucisq; post diebus in hostium captis ab

se castellis praesidio relicto, castra mouit, ut in Clusentinos saltus contra Medices Liuianumq; cōtenderet. Pisanis obsidione liberatis, Graeci equites portis emissi castellum Calcem deiecto Pauli praesidio expugnatū diripuerunt. Classis praefectus, qui Pauli obsidionem vnā cum reliquis sustinuerat, cum classiarijs egressus, eosdem Graecos equites secum ducens castellum ad Pontem stagni ei appositum itinere, quod Triturrita Pisas ducit, magna ipsum opportunitate tormentis concussum ad deditiōem compulit, agrūq; Pisanum eo ab latere satis patentem ad sementes faciendas ciuitati colonisq; restituit. Neq; multò post iidem Graeci equites, quòd intellexerant in Populoniae fines Clusentinos homines, ut primum exercitus reip. ad ea loca venerit, sua, quae potuerant, armenta compulisse, eò celeriter profecti ingentem inde praedam abduxerunt: deinde Volaterranum percurrentes agrum, praeda onusti Pisas redierunt. Paucis autem post diebus Tarsias vnā cum Valerio quaestore & praefectis militum equitumq; Pisis egressus, itinere in fines hostium medio ferè inter Pisas Florentiamq; spatio ad castellum Montopolim noctu confecto oppugnare portas coepit. Ea cum ab oppidanis, qui clamoribus interea exciti vndiq; conuenerant, portae defenderentur, Tarsias ad aliam castelli partem, quae quòd ab eo latere nihil timebatur, propugnatoribus vacua tum quidem erat, milites tacite atq; celeriter misit. horum audacissimi atq; leuissimi murum per hastas subleuati conscenderunt, aliosq; ut conscenderent adiuuerunt. intromissi portas aperuerunt: ita oppidum captum ac direptum est, nuptiarum apparatus, quas erant illo die oppidani celebraturi, praedae militum atque direptui addito. Vbaldus cum ad fanum Camaldulense

lense peruenisset, quod quidem sanum eiecto Liuiani præsidio eius regionis homines recuperauerāt, prælio aggressus portas irrumpere non potuit: itaq; discedēs, Popiumq; versus ducens, Græcos equites, vt præcurrerent, dimisit. li milites hostium centum, qui molas frumentarias Popianorum muris propugnaculisq; communitas tormentis circū dispositis custodiebant, aquila traiecta in fugam verterūt: quorum maior pars tum cæsa, tum capta, tormentaq; incensis ædificijs abducta. Id Populonium obtinens cum intellexisset, ne intercluderetur, Popio relicto discessit. Vbal dus Bibienam profectus, tormenta quibus Popianorum muros deiiceret, à Senatu missa expectare constituerat: sed ea propter niues, quarum magna vis itinera impeditissima reddiderat, adduci non potuerunt, exceptis leuioribus minoribusq; aliquot, quæ tamen ipsa uix ægreq; sunt perducta. quibus cum nihilo secius Liuianus castellum Orniā obsidens, cui castello milites erant ducenti præsidio, breui spatio cepit. Eo digressus ad castellum Qualianum castra posuit. oppidani casu Orniensium permoti se celeriter dediderunt. itaque duobus captis castellis, cum pluuiæ continentes omnia itinera illuue foedauissent, Bibienā rediit. Tædet me eius belli leuiora conspectari: quis enim legat sine fastidio singula, præsertim si ad rerum exitus, vt plerunque fit, tantummodo properet? sed mihi facile veniam omnes homines duros puto, cum scierint illud me assequi hoc scribendi labore vel cum primis cupere, ne cui videar publicè gesta meorum ciuium, quæ nihil habeant dignitatis, silentio dissimulauisse. Hostibus post hæc propter Pauli aduentum ad sese (iam enim is in Clusentinos fines venerat) magnopere confirmatis, in Veneto exercitū

de ducendo bello ducibus diuersa sentientibus, Senatus anni exitu decreuit, vti Vbaldus cum parte copiarū legatoq; Bibienæ in hybernis se contineret, reliquā Liuianus partē ad Auerniam hybernorū causa deduceret. Is abest vicus à Bibiena septem millia passuum, monti vaste crepidinis impositus, Francisci in deorū numerum recepti mora atq; domicilio celeberrimus. Tum vt militum duo millia in Vbaldi finibus cōscriberentur, ad eosq; mitteretur præsidiū hybernorum causa, eodem Senatusconsulto constitutū. Liuiano etiā, propterea quod equites illius octoginta Ornæ præsidio relictī, ab hostibus furtim introductis capti fuerāt, pecunia est amissis sarcienis à Senatu dono tradita. Antē autē quā hęc ita fierent, Rāberti suāsu, qui diceret, si sibi exercitus tribuatur, in vallem stagni sibi finitimam, quæ in Florentinis esset finibus, se irrupturum, quæ capta priorē ad exercitum & commeatus supportari, & copię submitti faciliē possent, Brixia equites cum præsētis septem euocatos, Ioannē Paulū Gradonicū cum Græcis, quibus præerat, equitibus, & militum non magno numero Rauenna profectum Senatus eō mittendos censuit. Ille Ramberto duce vsi, vallemq; ingressi, castellis hostium quatuor captis, aliud castellum, quod erat cōmunitius, tormentis leuioribus adorti, Cyriacū præsētum virum fortē cum militib. sexcētis egressum prælio commisso in fugam coniecerunt: Turcam centurionem cum plerisq; occiderunt, castellumq; ceperunt. neq; tamen is exercitus propter niues impeditaq; itinera vlli præterea vsui reip. fuit. Gradonicus etiam aduersa valetudine implicitus, Rauennam, deinde ad urbem rediit. Anno autem insequente vix inito, ex Caroli Vrsini turma complures, qui nondum in hyberna conuenerant,

sunt

sunt cum castello, in quo erant, capti: captus etiam à Gasspare Seuerinate legati scriba Marcelli, ex Vbal di finibus cum stipendio & commeatu & militibus quatercentis, Græcis equitibus ducentis, Bibienam sese conferens, in quos quidē Seuerinas difficillimis in iugis de superiore loco impetum fecerat. pauloq; pōst cū equites circiter quingenti à Guido Vbaldo in eius fines propter commeatus inopiam missi per angusta loca iter facerent, ab hostib. intercepti sunt, magnumq; ijs detrimentum est illatum: quorum plerique fuga capta itinerum ignoratione in manus hostium montanorum hominum perueniunt. His acceptis incommodis, Senatus Nicolaum Vrsinum paulò antè ab se stipendio auctum, cum equitibus grauioris leuiorisq; armaturæ octingentis, militibus quot contrahi & conscribi possent, commeatu, quem oporteat, Bibienam submittendum Vbal di auxilio censuit. Eius quoq; vxor per sese, & milites, & commeatus, quod ad virum mitteret, comparauit: sed is valetudine tentatus, ab hostium ducibus cū peteret, vti medico ad se venienti iter darent, nihil impetrauit: sibi autem paulò pōst morbo ingrauescente domum redire cupienti, vti darent, impetrauit: itaque cum paucis suum in regnū discessit. Ad hæc intentis Patribus cū nuncijs esset crebrioribus allatum, à Turcarum rege classem non spernendam comparari, Andream Zancanum Senatus legatū ad illum misit. Causa mittendi fuit, quòd timebat Baia setem in remp. cū alijs de causis incensum, tū propterea, quòd Nicolaus Pisaurus classis legatus nauem onerariam vnius ex regis ducibus, quos illi Bassas appellant, æstatis exitu in Aegæo depresserat, bellum facere Venetis instituisse. Ea res aut sic acciderat. Dum Nicolaus apud Mitylenem cum

triremibus quatuor iter faceret, & naui onerariae bellicae militibus, tormentis, reliquisq; rebus omnibus ad pugnandum idoneis instructissimae amphorarum plus trecentarum, quam vento ferri viderat, appropinquauisset, vela vti demitterent, vectores admonuit: illi autem non vela modo non demiserunt, sed pilis ferreis tormentis emissis Nicolai praefectum interfecerunt, ac nonnullos ex remigibus sagittis celeriter coniectis vulnerauerunt. Quod ubi fieri Nicolaus vidit, arma suis vti caperet imperauit, atq; in nauem Thraciam impetu facto eam expugnauit, cumq; omnibus qui pugnae superfuerant, depressit. Erant ea in naui homines circiter ducenti quinquaginta. Zancanius Byzantium profectus magnum quidem classis apparatus institutum cognouit: à rege tamen nullo ostenso in remp. offerri animi indicio, liberaliter est acceptus: qui cum reip. bellum facere decreuisset, existimans, propterea quòd ei Ludouicus receperat eodem se tempore bellum in Gallia reip. illaturum, hostibus eo ab latere occupatis omnia sibi prosperè atq; feliciter cessura: vt magis Venetos eluderet, foedus quidem cum Zancanio renouauit: sed foederis capitula Latinis scripta literis ei dedit. Est autem in eorum legibus, vt quae suae linguae verbis scripta non sunt, ea praestari non sit necesse. Erat tum Byzantij ciuis Venetus Andreas Gritus, qui mercaturam ea in vrbe annos complures exercuerat, vir faciei elegantia, corporisq; pulchritudine, qua inter Venetos suae tempestatis omnes facile praestitit, & morum grauitate ac liberalitate insignis, eiq; nationi apprimè atq; magnopere charus: is, quòd omnia Turcarum instituta callebat, ea de re Zancanium admonuit, atq; vti foedus verbis Thracijs conscriptum haberet, pro sua in patriam charita-

charitate illum est hortatus. Zancanius re tentata cūm nihil efficere potuisset, cūm fœdere latinis scripto literis ad urbē redijt. néue nihil videretur attulisse, id quod ab Gritto ea de re Byzantij accepiisset, Senatui reticuit. Ea fœderis tam propensa renouatio magis etiam suspensos Patres fecerat, existimantes ea de causa regem sua cōsilia suppressisse, vt eos imparatos atq; inermes adoriretur, præsertim quod missæ ad illum à Ludouico atq; à Florentinis cōmuni consensu paulò antè legationes multa de Senatu questæ, nihil eorum quæ regis animum in remp. inflammare possent, prætermiserunt. quamobrem vt muniti ad omnes casus essent, Senatus decreuit, vt i naues onerariæ bellicæ tres confestim ornarētur, eisq; præfectus legeretur: lectusq; est Aloisius Marcellus. vt i nauis itē oneraria magna, quæ Sebastianus Marcellus ædificari sibi curauerat, quæq; Nauplie tunc erat, armaretur, clasiq; adiūgeretur. literæq; ad illum publicè datæ, vt Corcyram nauem adduceret: vt i naues triremes triginta deducerentur: quarum nauium decē ipsa in vrbe, totidem Cretæ, sex in Apulia, quatuor in Illyrico magistratus Veneti remigibus atq; militibus instruerent. pauloq; post decem aliæ triginta prioribus sunt additæ. At Aloisio rege Galliæ salutato, vt i suprâ dictum est, legati sunt ad eum ire iussi tres gratulatum reip. nomine, Antonius Lauredanus, Nicolaus Michaelles, Hieronymus Georgius. Missæ deinde ab Senatu regi dono Aquilæ in Creta insula captæ sexaginta ex earum genere, quibus in aucupio reges vt i consueuerunt: pellesq; preciosiores canis ab summo inter nigrum colorem conspersæ ducentæ: quæ ille munera vultu letissimo accepit, egitq; de ijs Senatui gratias apud legatos, cūm iam ij ad illum peruenissent.

Sed ea dum ad regem legatio proficiscitur, Triultius, qui se Astæ cum equitatu continuerat, Bretolan oppidum, quod quidem illis in finibus fratres duo in Ludouici fidem recepti obtinebant, capit. Ludouicus per legatum ea de re certiores Patres facit, eorumq; consilium exquirat. Patres molesta sibi esse, quæ intellexissent, legato responderunt: belli enim initium sese factum videre: ita se tamē Ludouici prudentia confidere, ut omnib. illum in commodis remedia celeriter adhibiturum esse non dubitent, præsertim cum is tantum auri possideat, quantum paulo antè ipsemet eius legatus exploratum sibi esse palam dixerit. Legatis in Galliam profectis rex proposuit, constitutum sibi esse, Mediolani regnū, quod sibi hereditatis iure deberetur, ab Ludouico armis repetere: cupere se remp. eius belli sociā habere. Illi se ad Senatum ea de re literas daturos dixerunt, eiq; quod Senatus iussisset, renunciaturos. Illis autē in literis legati adscripserunt, nihil prætermittere Ludouicū, per amicos regios orando, pollicendo ut se in Regis amicitia insinuet. Patres, re complures dies agitata, tametsi viderent periculosum esse, maximum amplissimumq; regem sibi finitum in Italiam adducere, tamen, propterea quod existimabant neminē eo in regno perniciosiorem ciuitati esse posse, quā is erat, quē permultos annos habuissent, verebanturq; si regis amicitiam repudiarent, ne se is cū Ludouico in reip. fraudē coniungeret, quā certē societate Ludouicus nullis nō conditionib. esset accepturus, ut bellū ab se auerteret, ei rei animū adhibuerunt. Accedebat ad superiores causas etiam hæc, quod nonnihil recentes ac perpetuæ in remp. Ludouici cōtumeliæ, oblata propè à Dijs immortalibus facultate, ciuiū animos ad vindictā expetendam incitabant.

tabant: nonnullos etiam augēdi fines imperij cupiditas, iusto præsertim nomine, iustisq; de causis, incendebat, ut sunt plerunq; homines natura proclinati ad ea propaganda, quæ possident. Itaq; literas ad legatos dant, regi respondēt, se cum eo consensuros bellumq; vnà suscepturos atq; gesturos, modò is ipforum ditionem tutam ab se atq; tectā velit esse. Ab legatis querenti regi quam id ratione velent fieri, quòdne septum suis finibus aut propugnaculum exposcerent: responderunt, si Cremonam oppidum reip. concesserit, cum eo agro finibusq; omnibus, qui citra flumen Abduam sint, tutos se fore existimatuos. Tum rex cōcessurum quidem se reip. eam, quam peterent ex Ludouici regno partem, recepit, quam quidem sciret esse totius regni optimam atq; opulentissimam, Leco tantummodo excepto, de quo nulli cedere statuerat (id est municipium in Leua Abduæ è lacu Lario exeūtis ripa) petere autem & ipsum pro ijs rebus ab rep. equites in id bellum septies mille, milites sex mille, auri libras mille: ea sibi datum iri si polliceantur, fœdus se cum illis initurum. His intellectis regis postulatis, Senatus legatis rescripsit, sese milites equitesq;, quot rex peteret, in commune adducturos: de pecunia nihil polliceri, cum propterea quot tribus gerendis nullo interiecto temporis spatio bellis, Gallico, Neapolitano, Pisano, grandem pecuniam insumpsissent: tum etiam, quia in id, quod ab Turcarum rege in præsentia bellum reipub. immineat, cuius rei fama certioribus in dies nuncijs iam percrebuerat, ad classē comparandam satis superq; ciuitas muneris atq; oneris esset habitura. Ea rex cum intellexisset, in alium diem re dilata, vbi ea dies venit, pecuniam nisi dent, nihil se de fœdere acturum legatis renunciauit. Id

ea causa fiebat, quod erant nonnulli magna apud illum Galli homines autoritate, qui Ludouici rebus fauebant: ij cum palam regi obsistere, ne bellum susciperet, non auderent, existimarent autem Venetos ad conditionem dandae regi pecuniae non descensuros, in eo illum ut perseueraret, hortabantur. nonnulli etiam fingi à Venetis, quae de rege Thracio nunciarent, diffitabantur. Accidit autem, ut dum haec agitarentur, literae ab Rhodiorum magistratu ad regem venerint, quibus rex literis certior fiebat, Baiasetem classem ingentem comparare, atque in ea cura dies atque noctes versari, ut quam posset maximam atque ornatissimam educeret. Ea intellecta re, Venetos nihil fingere ubi rex vidit, quinto Idus Februarias nulla pecuniae mentione habita, ijs quibus dictum est legibus foedus in omne tempus cum legatis percussit, ea etiam conditione foederi addita, ut si quo rex tempore in Italiam transmitteret, bello Thracio respublica impeditur, ad auxilia ei danda non teneretur. Icto foedere (quae quidem res longè alium, ac sibi Ludouicus persuaserat, exitum habuit: is enim, cum quis ei suorum, consensuros cum rege Galliae Venetos contra illum diceret, bono es animo, inquit, nunquam id Senatus decernet: nunquam Veneti maiorem se finitimum sibi regem statuent esse: itaque in rempublicam quos volo, meo iure ludos facio, eius rei non dubius, quin me malit, ita ut sum, quam regem Galliae mei regni dominum) sed foedere concelebrato, Ludouicus saepe se ipse accusans, qui nunquam id in animum potuerit inducere, Ioannem Franciscum Seuerinatem, quem quidem ad Pisanum bellum bona cum manu Florentinorum auxilio mittere statuerat, retinuit, ut Astam versus, ubi iam Triultium copias cogere nunciabatur,

cume

rum mitteret. Interea cum in fines Guidi Vbaldi Nicolaus cum eo, de quo diximus, exercitu peruenisset, neque propter niues difficiliâque itinera, & hostium copias per angustos montium aditus & castella distributas, Bibienam se conferre satis posse tutò consideret, ciuitas verò defessa stipendijs in id bellum erogandis surdior ad tributi vocem fieret, præsertim bello Gallico alia stipendia, alias impensas iam deposcente, Senatus Herculi, qui se reipublicæ pridem obtulerat, si vellet, se cum Florentinis curaturum vti bellum pro eius dignitate componeretur, aures tandē præbuit, permisitq; vt ea de re agere inciperet. Ille primò per Bernardum Bembum patrem meum, qui Ferrariæ Prodominum gerebat, deinde per suos, quos in vrbe interpretes habebat ad fallendum idoneos, sat bonis conditionibus propositis effecit, vt Senatus, existimans illum de conditionibus fidem seruaturum, cum de ijs ipsis Patres omnibus in sermonibus & colloctionibus antea egissent, atq; inter ipsos Herculemq; conuenisset, potestatem ei faceret de Pisano bello, quemadmodū sibi videretur, ita statuendi potestate ab vtrisque tradita, Hercules cum legatione, quam ad illum Florentini miserant, cumq; Ludouici legato ad urbē venit. In vrbe cum esset, tres ei ciues Principis collegium attribuit, qui ei præsto essent, si quid petere aut cognoscere vellet, atq; ad principē & Patres renunciarent. Scripto autem nequedū prolato iudicio, cum se id Hercules Patribus ostensurum esse diceret, vt si quid aboleri aut cōmutari vellent, liceret, Georgius Cornelius vnus ex principis collegio Patres est hortatus, afferri ad se libellos iuberēt, atq; inspicerent, ne ignaris ipsis, quid Hercules iudicaturus esset, sententia proferretur. Sed is reprehēsus à Patribus, qui di-

cerent, nō esse æquum data Herculi per Senatum potestatem
 suo arbitrio iudicandi, nunc ei leges velle imponere, si quæ
 scripserit, sint improbaturi: si non sint, frustra inspicere quæ
 non improbentur, conticuit. Hercules octauo Iduum Apri-
 lium sententiam tulit, vt remissis atq; abolitis, quæcunq; in
 Florentinos quoquo modo Pisani detrimenta eo bello in-
 tulissent, Pisæ restituerentur: vt reipublicæ auri libras mille
 octingentas Florentini darent annis duodecim expensi no-
 mine: multis capitibus ad speciem Pisane rei meliorem in-
 statum atq; formam redigendæ, quàm antea fuisset, summæ
 iudicij additis: re autem, quibus ad pristinam seruitutis con-
 ditionem temporis momento Pisæ reciderent. Biduo post
 Hercules salutatis Patribus, quorum nemo fuit qui eum
 non inuitus & non mœsto vultu viderit, vel etiam qui non
 de eo magnopere sit quæstus, quòd fidem, quam reipubli-
 cæ dederat, tantis præsertim de rebus, non præstitisset, me-
 diam per urbem verbis contumacibus & sibilis à populo
 explosus domum redijt. Senatus Ferdinandum Herculis fi-
 lium, & Bentiuolos patrem & filium, & Baliones, & Mar-
 cum Martinengium, quo exercitus præfecto Pisis vsus fue-
 rat, qui se omnes neq; strenuè nec amanter eo bello gesse-
 rant, missos fecit. Guidum Vbaldum autem, qui valetudine
 curata se ad Patres salutandos inuisendosq; cōtulerat, præ-
 fectura equitū & stipendio confirmato, in reipub. fidem re-
 cepit. Aloisius Gallie rex Ludouico bellum illaturus, ex
 eorum numero quos consulere singulis de rebus consueue-
 rat, legatos Venetos facit. Ipse legationem ad Senatum mit-
 tit. Ad bellum equites eius generis mille octingentos, quo-
 rum singuli more Gallico equites sex secum ducerent, mi-
 litum numerum decem millium habere inijtuit. Triultium
 suis

ſuis exercitiſibus in Italia præſicit, Veneti vbi fœdus cum re-
ge iſtum ab legatis intellexerūt, ſacris in æde Marcia ſolē-
ni ritu factis, ſero apparatiſſimo verba fœderis in vulgus
pronunciari pro ſuggeſtu voluerunt. Ea dum pronuncian-
tur, ventus coortus vexillum reip. templi turriculis impli-
cuit, vexilli parte abſciſſa. quod quidē poſtea ex euentu re-
rū portenti loco ciuitas habuit. Neq; multò poſt alios regi
legatos, Marcū Georgium, Benediſtū Triuiſanū Senatus
creauit, prioribusq; legatis, cū hi ad regem perueniſſent,
domū eſt reditionis facultas data. Rex æſtate media ſuis in
Italiā copijs præmiſſis Lugdunū venit. Senatus exercitu et
ipſe cōparato Melchionē Triuiſanum, Marcum Antoniū
Maurocenū legatos exercitui ſublegit: alteroq; ex duobus
legatis, quos ad urbem rex miſerat, vnā cum illis ad exerci-
tum reip. proſecturo, vt rebus omnib. intereſſet, equus pro
eius dignitate, ac tentorium, & ferrea corporis tegumēta
cum auri libris duabus à Senatu dono data. Inter hæc Fede-
ricus rex Neapolis per ſuum legatū Patribus ſignificauit,
velle ſe equites quingentos Ludouici auxilio Mediolanum
mittere. Patres, neq; cum illa copia Ludouico profuturū,
cui longē firmioribus præſidijs ad ſalutē opus eſſet, et ſe ea
re inferri ſibi magnā ab eo iniuriā exiſtimaturos, regi re-
ſcribere legatū iuſſerunt, nullos planē homines maiora in
Ludouicum beneficia contuliſſe, quā ſeſe: pro quibus ille
rebus gratiā vna tantum ſemper re, maleficijs cōtumelijsq;
alia ſuper aliam inferendis, reip. retuliſſet: veniſſe nunc tē-
pus, vt Deos iratos habeat, quos ſeſellit: rectius itaq; eū ſa-
cturū, ſi quieuerit. Pauloq; poſt Ludouicus ipſe, ſi quo pa-
cto Venetos placare poſſet, legatum ad Senatum miſit: ſed
is cū Ferrariam appuliſſet, Hercules ſuum hominem ad Pa

tres cum Ludouici literis præmisit, petijtq; vt Ludouici legato ad eos veniendi potestatem facerent. In Ludouici literis erat scriptum, se magnis vtilibusq; de rebus suo & Ascanij fratris sui nomine legatū ad eos mittere: petere à Patribus vt reciperetur, mādātāq; cognoscerent. Patres lectis literis Herculis internuncio iusserunt, vt statim vrbe discederet: literasq; Ludouici legato regio legendsas dederunt. Triultius, ad quē quidem regis duces duo cum equitū duobus millibus accesserāt, in Ludouici regnum ingressus municipia complura partim vi cepit, partim ad deditionem compulit. deinde Nouium profectus, quod quidem municipiū Ludouicus septingentis militibus intromissis communierat, tormentis ad murum positis, atq; vno tempore omnium ferreis emissis pilis oppidanos ita terruit, vt confestim se dederent. Milites in arcem recepti, cum se ad propugnationē comparauissent, tantus Gallorū militum impetus, et tormentorū reliquarumq; rerum apparatus tam subitus tamq; ardens fuit, vt quinq; horarum spatio arcem expugnauerint, militesq; Ludouici omnes ad vnum interfecerint. quo successu ad celeritatem vsus Triultius, paucis diebus castella numero ad viginti, Tortonamq; oppidū cepit. Iis rebus cognitis Antonius Maria Seuerinas Galeatij frater, qui vnā cum illo Alexandriae præerat, Ticinum redijt, neq; ab oppidanis est receptus. Veneti, vbi à Triultio belli factum initium cognouerunt, exercitu equitum amplius septem millium, militum supra sex millium coacto, Ollioq; flumine cū parte copiarū Liuiano duce transmissa, plura vno die municipia per deditionem capiunt: reliquaq; ad priorem exercitus partem adiuncta parte, paruo temporis spacio vicis castellisq; quæ cis Abduam flumen sunt, compluribus

pluribus in deditionem acceptis, Carauagium, quod est eius regionis caput, exercitum adducunt. Legati ad oppida nos miserunt. si se oppugnari sinerent, sese oppidum militibus tradituros. Ea nocte nullum est responsum datum: itaque stationibus militum ad oppidi fossas dispositis, legati ut muros manè quaterent se comparabant. Oppidani autem prima luce ad legatos venerunt, seque eis dediderunt, arce excepta, quæ ab ipsis non tenebatur: eamque fuisse causam dixerunt, cur non se legatis euestigio permisissent, quod arcem quoque tradere voluissent. Legatis introductis, missisque ad præfectum arcis internuncijs, postridie eius diei arx deditur, legato Ludouici, qui in ea erat, militibusque omnibus ab eundi potestate impetrata oppidanis postulantibus. Hoc idem Sonzimates fecerunt. Sed arcis præfectus misso ad legatos internuncio, velle se arcem tradere sponte pollicitus, quæ quidem esset tormentis rebusque omnibus munitissima, ab eis petijt, ut sibi ciuitatem et ius comitiorum darèt. Illi eius rei facultatem se habere nullam cum respondissent, literasque ad Senatum datuos recepiissent: præfectus se in eo reip. fidei velle permittere, ne qua propterea mora legatis fieret, liberaliter pronuncians, arcem tradidit. Iisdem diebus parte altera Triultio Alexandriam tormentis oppugnante, Galeatius Ludouici gener, qui oppidum defendebat, cum paucis clam noctu egressus Mediolanum abiit: qua intel lecta re, complures eius equites militesque oppido aufugerunt: itaque mane Galli ab oppidanis introducti, oppidum capiunt. Placentini missis ad Triultiu legatis, itemque Ticinenses, sese ei dediderunt. Mediolani autem militibus Ludouici stipendium postulantibus, cum eos Ludouicus ad quaestorem suum reiecisset, ille verò moram interponere ei rei vellet, milites

multis illatis vulneribus quæstorē propè interfecerūt. Ciuitatis principes veriti ne diriperētur, simul quòd nouis reb. studebāt, agrestes homines in oppidū adduxerūt, seseq; mu-
nierūt. Quibus rebus cognitis, Ludouicus incitatæ plebis
studia, omniumq; planè hominum in se inuidiam pertime-
scens, liberos & concubinā (nam vxor mortem obierat) et
Ascanium Cardinalem fratrem, Federicumq; Seuerinatem
item Cardinalem Galeatij fratrem oppido eductos Comū
misit. Oppidani vbi Ludouicum suis rebus diffidere ipsum
intellexerunt, concilio ciuitatis coacto quatuor ex princi-
pibus legerunt, qui rebus omnibus præessent: ij ad Ludoui-
cum profecti, velle se oppidum regi tradere dixerunt: eius
autem rei causam ipsum dedisse, qui liberos & familiā emi-
serit. Ludouicus intellecta ciuitatis voluntate, stipendio e-
quitibus leuis armaturæ quingētis dato, postridie eius diei
vnā cum Galeatio genero equitibusq; paulò plus ducentis
discessit, cū reliqui stipe accepta eius imperio se subtraxis-
sent: arcēq; artificio atq; inmani mole murorū omnibusq;
idoneis ad obsidionem sustinendam rebus, tum militū duo-
bus millibus apprimè cōmunitam, Bernardino Curtio vni
ex suis maximè intimis, cui supra cæteros cōfidebat, quēq;
ipse à paruulo aluerat, cōmendauit, cū eam tradere Asca-
nio fratri custodiendā, qui se illi obtulerat, noluiſſet. Triul-
tius quatriduo post à Mediolanēſibus magna hominū gra-
tulatione in oppidum receptus est: reliqua oppida, quæ ſuo
pererāt, ei se confestim dediderunt. Venetis Cremonæ ap-
propinquantib. ciuitas legatos obuiam misit, qui tēpus ad
deditionem peterent. quo tempore misſis ad Triultium in-
terpretibus, vbi se principes ciuitatis in ea regni parte,
quæ ad remp. ex fœdere spectabat, eſſe intellexerunt, omni
cum

cum Senatu & sacerdotibus atq; pontifice ad portas progressi, legatos vnà cum ducibus accersitos sub tentorolo sacro in oppidum introduxerunt: postulantesq; vt tributis à Ludouico vel impositis nouis, vel adauctis acerbissimè veteribus, ciuitatem leuarent, impetrauerunt. Erat in oppido arx perquam munita, difficilisq; captu, si qua alia: eam Petrus Antonius Battalio à Ludouico acceptam custodiebat. Legati postridie eius diei, qui arcem reip. nomine ab illo peteret, miserunt. à præfecto interpretibus vlrò citroque missis, cum ei libras auri ducentas quinquaginta legati partim dedissent, partim se daturos recepissent, ciuitatem & ius comitiorum ipsi patriq; eius posterisq; eorum vnà cum domo vrba & fundo et villa in agro Veronensi Senatus permissu donauissent, arce sunt potiti. Eodemq; fere die Triultius auri libris item ducenties quinquagies Curtio numeratis, concessaq; Ludouici & Galeatij supellestiles sanè regia, quæ in ea erat, Mediolani arcem, de qua diximus, tenuit. Ita is, cui fides ab sese data rata atq; sancta nunquã fuisset, neminem habuit suorum, qui ei fidem, quam dederat, cum id facere nullo negotio posset, tam duro eius tempore pauculos modò dies præstaret. Cremona in reip. potestatem redacta, magistratus, qui ius dicerent Dominicus Triuisianus, Nicolaus Fuscarenus eò missi: oratoresq; adlecti duo ad priores alios, qui adhuc in vrbe præstolabantur, Nicolaus Michaelis, Benedictus Iustinianus: Mediolanumque vnà omnes ire iussi ibi regem excepturi, eiq; rei p. nomine nouo de regno gratulaturi. quos quidè postea rex, Mediolanum cū venisset, nam tum quidè esse in Alpib. dicebatur, perhonorificè tractauit, apud seq; habuit. Eorū tres, quorū in numero erat Antonius Lauredanus, q ex Gallia

cum rege venerat, suo functi munere domum redierunt. *Po-*
*t*tierat ab legatis reip. qui in Gallia transalpina foedus cum
rege percusserant, Ludouicus Lucēburgius regis propin-
quus, vt cū ad urbem rediissent, sibi à Patribus ciuitatem
& ius comitiorum impetrarent: itaq; eius postulatis intel-
lectis, ciuitas vtrunq; munus Ludouico est elargita. Ea-
dem liberalitas in Hannibalem Angusciolum, qui arcem
Sonzinatium reip. legatis tradiderat & Marsilium eius
fratrem collata: annuusq; insuper prouentus vtriq; dono
additus. Victor quoq; Martinengius Brixianus, vnus ex
principibus ciuitatis, Ioannesq; Maria eius frater, ob eo-
rum egregia in reimp. officia, ciuitatem & ius comitiorum
paucis post diebus sunt adepti. Ludouicus in Rhetos profu-
ctus, vt exercitū cogeret ad Gallos repellēdos (id enim sa-
ma vulgauerat) Heluetijs Lepōtjjsq; tentatis nihil efficere,
quod ex vsu esset, potuit. rex adhibitis legatis, qui Mediola-
ni erant, omnibus, velle se Federico regi bellū inferre pro-
nunciauit, vt regnū Neapolitanum, quod paulō antea Ca-
roli fuisset, suam in potestatem redigeret. Cui statim Hispa-
niae regum legatus, Ego verò, inquit, bellum tibi à meis
regibus denuncio, si id aggredi statueris: non enim sunt
passuri, vt propinquum suum regno quis eiiciat. Rex de
eo se cogitaturum respondit. Deinde duos cum menses Me-
diolani fuisset, Genuensium ciuitatem certis cōditionibus
in fidem recepisset, Triultium, cui etiam Vigeuenum in Ti-
cinesi agro oppidum regijs ædibus atq; ad venationes
opportunum dono dederat, vnà cum altero ex suis du-
cibus noui regni rebus omnibus praefecisset, in vl-
teriolem Galliam redijt.

PETRI BEMBI RE
RVM VENETARVM
HISTORIAE LIB. V.

COruorum ac vulturum in Apulia prodigiosa pugna. Turcæ ac Venetorum ad bellum apparatus. Venetæ clâsis cum Turcica pugna. Naupactus à Turcis capitur. Antonio Grimano clâsis imperium abrogatur. Cæsaris Borgiæ in Flaminia bella. Ludouici Sfortiæ Mediolanum reditus. Ludouicus & Ascanius capiuntur. Turcici belli progressus. Altera Venetæ cum Turcica clâssium pugna. Methone à Turcis expugnatur. Pylos à Turcis capitur. Corone item & Aegina à Turcis capiuntur. Turcæ se Byzantium recipiunt. Aegina à Venetis recuperatur. Venetæ clâsis res aduersus Turcas feliciter gestæ. Samothracia à Venetis capitur. Caroli Côtareni supplicium. Hispaniæ reges clâsem Venetis auxilio mittunt. Pylos à Venetis recipitur. Cephalenes oppugnatur & capitur. Consaluo ius comitiorum datur. Præmia eorum qui pro rep. mortē oppetierant propinquis data. Venetorum cum Vladislao Pannoniæ rege fœdus. Auxilia ab Alexandro Pôtifice Venetis contra Turcas data, & sacræ pecuniæ summa. Alexiani se Venetis dedunt. Baptistæ Zeni Cardinalis obitus. Pylos iterum à Thracio rege capitur. Megara à Venetis deletur. Venetorum & Turcarum varia fortuna. Augustini Barbadi-ci ducis obitus. Dyrrhachium à Turcis capitur.

DV M hæc in Gallia citeriore geruntur, ad Baiasetis novos motus, qui exercitum & clâsem magno studio comparabat, Antonio Grimano præfecto clâsis declarato, vti profectiorem maturaret, Patres iusserunt. Is antequam conscēderet, propterea quòd ab ei-

uibus tot superiorum defeſſis continentium bellorum mun-
neribus lentè ac moroſe tributa exigebantur, libras auri
octoginta in remigum ſtipendia reip. mutuò dedit: alteras
octoginta ſecum ſe laturum eſt pollicitus, quibus Corcyrae
reliquisq; in locis ad claſſem conſtituendam vteretur. Cõ-
ſtat illis diebus in Apulia coruos vulturesq; tanta ex aere
vi tantisq; agminibus inter ſe conflixiſſe, vt carri duode-
cim eorum cadaueribus explerentur. Corcyrenſes cùm vi-
derent in magnis parandæ claſſis difficultatibus propter
temporis anguſtias remp. verſari, quòd Baias etis claſſis ve-
la iam facere dicebatur, polliciti ſunt, ſi eis frumentum &
tormenta ſubminiſtrentur, ſeſe gripos ſexaginta ſuis homi-
nibus ſuaq; pecunia ornatos, quibus Antonius eo bello
vti poſſet. quod quidem Corcyrenſium auxilium opportu-
nè oblatum Senatus libentiſſimè accipiens, numũ aureum
in ſingulos eorum qui conſcenderent, ad ea quæ petierant
Corcyrenſes, etiã addidit. iamq; ab Hiadertinorum magi-
ſtratu literæ ad Senatum datæ certiorem Patres fecerunt,
Turcas equites ad duo millia incurſiones in eorum fines
feciſſe, magnumq; agreſtium hominum numerum abegiſ-
ſe, neq; poſtea diſceſſiſſe, ſed ibidem conſediſſe. quæ res om-
nem dubitationẽ expulit, quò eſſet claſſe rex irrupturus,
cùm in fines reip. terreſtres copias induxiſſet. nam eum
nonnulli Rhodijs bellum eſſe illaturum etiam nunc arbi-
trabantur. Lecti itaq; legati duo, Franciſcus Ciconia, qui
in Aetolia & Achaia reip. oppidis præeſſet: Andreas Lau-
redanus, qui Corcyrae: tum Andreas Zancanius item lega-
tus cum præſidio in Carnos miſſus, cùm Patres eo etiam ab-
latere Turcas impetum facturos comperiſſent. latum etiã,
vt biremes cõplures ornarentur, quæ maris Adriani præ-
ſidio

fidio essent contra biremes Turcarum, quas Eloï fluminis ostio Aulonem deductas Senatus intellexerat: eisq; biremibus Augustinus Maripetrus præfectus datus cum trireme vna, quã ipse conscenderet. Ob eas res atq; bellum, quod quidem fore omnium, quæ ciuitas cum Turcis vnquam gessisset, maximum & formidolosissimum videbatur, aucta per Senatum vrbis vectigalia sunt parte ex tertia, vini, panis, carnis portorijs tantummodo exceptis: atq; vti magistratus omnes vrbanus prouincialesq; mediam stipendiorũ partem vnius anni reip. remitterent, lex lata: cautũ tamen, ne quadraginta viralia iudicia ea lege tenerentur. lecti etiam viri, qui censum ciuibus omnibus pro cuiusq; opibus decernerent, ea conditione, vt is quem decreuissent, reip. & quoq; ciue census donaretur, si auri semunciam non excederet: supra id mutuo erogaretur: neq; tamen auri libras tres vllius ciuis census posset excedere. Simul, quod illis ipsis diebus terrestres etiam equitatus & peditatus copias ex Gallorum regis fœdere Senatus contra Ludouicum cogere, atq; in Galliam mittere tenebatur, pecuniaq; erat vno tempore in classẽ atq; in exercitum separatim subministranda, lex est lata, vt quæ ciuitates sub reip. imperio in continenti essent, ijs literæ darẽtur, vellent pro suo in rēp. studio tam difficili eius tempore subsidij nomine pecuniã publicẽ ad urbem mittere, sua cuiq; ciuitati dicta & constituta summa, Patauinis auri libris centũ, Vicetinis octoginta, Veronensibus totidem, Brixianis centũ viginti, Bergomatibus quinquagintaquinq; Taurisanis quinquaginta, Cremensibus viginti, cæterisq; item infra hæc: quæ quidem ciuitates vt in rebus tam vrgentib. lubentes atq; alacriter suam quæq; partem in ærarium contulerunt. Alex̃

der etiam Pont. Max. omnium prouentuum, quibus sacerdotes in imperio reip. fruerentur, partem plus tertiam in id bellum Senatui concessit, Cardinalium sacerdotijs exceptis. Iis administratis rebus, aestatis parte iā prae terita Baiafeti classis nauium omnis generis circiter ducentarum septuaginta, quo in numero erāt triremes septuaginta, biremes quadraginta, naues duae onerariae immensi magnitudine, freto egressa, Euboeāq; insulam prae teruecta, ad reip. in Achaiae littora se cōuertit: & exercitus maximis instructus copijs, cui praeerat rex ipse, terrestri itinere eodem proficiscitur: cum rex, antequam Theſsalonica discederet, ciues Venetos, qui Byzantij cōmorabantur, in vincula cōijci mandauisset: in quibus erat Andreas Grittus, de quo supra dictū est. Is, quod ad magistratum, qui erat Naupacti, charitate patriae iuuenilem animum stimulante literas notis cōscriptas omnibus de rebus deq; regijs consilijs dederat, duriorē conditione quā reliqui omnes in custodia fuit: parumq; absuit, quin interficeretur. Antonius magna diligentia omnibus ex reip. maritimis municipijs atq; insulis classe celeriter coacta pulcherrimēq; instructa, quae quidem erat triremiū quadraginta sex, longarum nauium ex ijs quae ad mercaturam proficiscuntur, decem septem, nauium onerariarum numero ad quadraginta, biremium & reliquarum item quadraginta, Methone ex anchoris, quid Turcae facerent, circumspiciebat: pauloq; post ē portu apud Acritam egressos appropinquare cos intelligens ad Sphagiam insulam, quae contra Methonem est, vela cū omnibus nauibus facit. Venetias cum esset nunciatū, classem Thraciam ad ea reip. littora processisse, quibus in littoribus & portubus esset Veneta, neq; esse dubium quin sint congres-

congressuræ, supplicatio est à Senatu decreta: tum in sacra-
rum virginum & sacerdotium collegia farinæ triticeæ se-
xtaria trecenta dono data: atq; auri libræ quinque remigi-
bus senectute aut valetudine affectis, qui aliquando stipen-
dia in classibus reip. fecissent, per urbem distributæ. Anto-
nius, conslituto qua ex parte hostes, quotq; cum triremibus
quisq; legatorum aggredereetur, quemq; locum præfecti
navium onerariarum maiorumq; longarum caperent:
quot naues post reliquas, vt subsidio laborantibus essent,
se continerent: media ipse in acie, quatuor circum se trire-
mes ducens, prouectusq; paululum in mare, cum naues
Thraciæ non longè ab eo iter facerent, possetq; illas secun-
do vento aggredi, prælium tamē distulit. At Aloisius Mar-
cellus navium onerariarum præfectus, vt ei erat impera-
tum, paulisper se ad classē hostium conuertit: qua re ani-
maduersa, illi statim alia insulæ parte se in portum, qui Lō-
gus appellatur, receperunt. Constat autem illis diebus ita
eos reip. classis nomen perhorruisse, vt multi se suis cum
navibus littori applicuerint, quo facilius, si classes congre-
derentur, terra fugam caperent. Antonius Methonem re-
didit: idq; cū bis terq; postea paucorum dierum spatio acci-
disset, vt & Turcæ portu egressi conspecta classe Venetæ
in eundem portum redierint, aut in proximum se intule-
rint: & Antonius, eductis navibus vt confligeret, visis ho-
stibus, cū ei visum nō fuisset congregari, eos redire aut pro-
gredi sine impedimento permiserit: Turcæ audentiores fa-
cti, quod existimarent Antoniū metu perculsum ea facere,
pridie Idus Sextiles se, vt iter facerent, explicabāt. Erāt au-
tem non lōgè à Methone, littori, quàm mari aperto, pro-
piores. Antonius classe educta, quod superioribus fecerat

diebus, vt quemadmodum ab initio cōmuni legatorum & præfectorum omniū consilio constituerat, in eos impetum faceret, se cōparabat. Atq; eo ipso tempore Andreas Lauredanus Corcyrae magistratus aduenit, gripos vndecim, et naues onerarias quatuor, in quibus erant milites plus mille, secum asserens. Is ad Antonium rectā profectus, venisse se ad remp. auxilio iuuandam proponit: petit, vt quid se facere velit, imperet. Erat in Andrea magnus animus, magna virtus, plurima belli & rerum maritimarum experientia: itaq; illo viso vniuersa classis clarum letitiae signū dedit, salutatusq; est plausu vocibusq; militarib. mirādum in modum. Id an ægrè tulerit Antonius, venisse hominē, qui, si quid rectē sit administratum, fauore vulgi atq; beneuolentia eius rei omnem sibi laudem præripiat, explorati nihil habeo: multi quidem certē crediderunt, & testatū reliquerūt. Sed illi nauem onerariam ex duabus magnis reip. nauibus, quas habebat, vti conscenderet, eiq; imperaret, permisit. Andreas cymba ad nauē statim vectus (neq; enim tēporis exiguitas longiorē moram dabat) in eam sese intulit. Altera in naui magna reip. erat Albanus Armerius præfectus. Is, vbi est imperatū vt in hostes impetus fieret, quod sciebat de concilij sententia datum sibi negociū ab Antonio, vt nauem Thraciam alterutrā ex duabus, de quibus supra dictum est, adoriretur, ad eam ex illis, quæ quidē erat vastior, contendit. Lauredanus sua cum naui ad nauem hostium alteram appropinquauit. Sed ea fuga cōparata, in mare sinistrorsum se proripuit. Tum Lauredanus suam & ipse nauē in maiorem hostium nauē conuertit: quā cū essent ambo consecuti, iniectis manibus ferreis eam religant. Erant in naue Thracia milites mille, qui se cominus acriter forti-

fortiterq; defendebant. Id dum fit, ignis in nauem hostium iactus puppim succedit: qui extingui cum non posset, neq; nostris nauibus explicandi se ab illa facultas daretur, vento latus naues Venetas comprehendit: ita tres earum classium maximæ instructissimæq; naues cōflagrauerunt. Sed fuit quidē eorū, qui in naui Thracia erant, longē casus atq; fors melior, propterea quod Turcæ reliqui, vbi suā comburi nauem viderunt, biremes nauiculasq; aliquot eò celeriter miserūt: eæ biremes atq; nauicule, qui se in mare proiecerāt milites, quod necesse erat fieri, eis auxilio fuerunt, omnesq; sustulerunt. Nostri homines, quibus in tempore subsidium adesse non potuit, cæsi ab ijs, qui suis venerant auxilio, omnes interierunt, præter paucos ex vtraq; naui, quos Thomas Duodus, qui in oneraria erat, suæ nauis scapha sublatos conseruauit: præterq; Albanum, quē Turcæ inter suos è mari captū sustulerunt. Processerat eodem impetu atq; ardore animi vnà cū Albano cumq; Lauredano nauis alia oneraria non ita magna, vt naues Thracias adiretur: sed ea pilis ferreis ab hostiū nauibus pugnae initio coniectis depressa, suis cum militibus interijt. Vnus Vincētius Polanus triremem, cui præerat (erat aut ex ijs, quæ ad mercaturā instituuntur) in classē Thraciam magno animo intulit. Is paruo temporis spatio circumscriptus ab hostium longis nauibus omnis generis compluribusq; cum se fortissimè horas duas defendisset, nauesq; hostium nonnullas tormentis perforauisset, ipsos audacter in eius saepe nauem conscendentes interfecisset, aliquot ex suis amisisset, vulnerata parte plurima, coorto fortē vento, velisq; factis sese hostibus eripuit. Ex reliquis reip. nauibus nulla cominus congressa, pilis tantum è longinquo emissis, omnes in

mare dexteram ad partem classe hostium relicta abierunt: ex quibus Aloisius Marcellus in nauem hostium onerariā incidens, iniecta manu ferrea eam secum abduxit, longeque ab reliquis nauibus captam atque direptam incendit. Ibi Antonius animo turbatus, ob eos euentus quos tristes conspexerat, nihil præterea tentare ausus, se recepit. Classis Thracia eodem ipso in loco se continuuit. Veneti ad Prodonum insulam iactis anchoris constiterunt, cum tamen naues onerariæ complures maioresque triremes propè omnes biduum ferè, antequam eò conuenirent, consumpsissent. Albanus postea Byzantium productus, dum ei rex vitam se concessurum dixisset, si Mahumetum Turcarum deum deinceps coleret, negans id unquam se facturum, in duas sectus partes magna constantique voluntate mortem obiit. Petierat ab Aloisio Galliae rege iam à primo Baiasetis apparatus Rhodiorum magistratus classem, qua se tueri posset: propterea quòd eam ad insulam atque oppidum suas esse copias, suamque classem Baiasetem illaturum multorum vocibus et nuncijs afferebatur. Rex ne sui regni initio parum diligens ad reip. Christianae partes muniendas atque tuendas videretur, classem nauium duarum et viginti in Gallia provincia coactā ad Rhodios miserat: ea classis uti cum classe reip. se coniungeret, quòd Rhodijs nauium nihil opus esset, Senatus ab Rege libentissimo impetrauerat: qui etiam omnes suas opes, seque ipsum per literas perque legatos in id bellum reip. obtulisset. Itaque dum Antonius eo loci est, nunciatur ei classem Gallicam Zacynthi esse: qua intellecta re, ipse tota cum classe Zacynthum profectus cum illa se coniunxit: ad quam quidem Rhodij et ipsi naues onerarias tres adiunxerant. Classis interim Thracia inferius aliquāto ad

to ad eum locum, qui Torneſium appellatur, ſe receperat. Antonius Galliꝑ; eam aggredi communi conſilio decreuerunt: itaq; cū omnes, vt videbantur, alacriter ad eam Zacyntho contendiffent, animaduerſum eſt Turcas claſſem ad littus accommodauiffē, ſic, vt ferè terram puppibus tangeret, proras nauū in mare conuertiffē. Ea re cognita Antonius nauiculas onerarias ſex minus ad bellū idoneas, hominibus, tormentis, cæteriſq; rebus ablatis, vlua ſicca implendas curauit, puluere ad comprehendendum ignem idoneo interiecto, quas incenſas claſſi Thraciæ obijceret. Is dies ea in re conſumitur. Poſtero die manè ijs cum nauibus triremes magnæ ſexdecim Antonij iuſſu vbi ſe in hoſtes promouerunt, illi ſtatim claſſis partem contra eas miſerūt: quibus viſis, Venetæ triremes ſeſe continent: Turcæ progreſſi nauiculas ſex eas, quæ remulco longarum nauium proceſſerant, ab ijs relictas qui attraxerant, capiunt. Veneti ea re commoti, in illos ſe concitant, atq; vſq; ad claſſem inſecuti, aliquot eorum nauigia deprimūt, triremesq; tres et biremem vnā cum hominibus capiunt. Biduo autem poſt, cū omnino aggredi claſſem Thraciā Antonius Galliꝑ; ſtatuiffent, atq; ad eam tã proximè acceſſiffent, vt tormentorum pilæ in hoſtes mitterentur, neſcio quo ſāto paululum commorati redierunt: id quod à Gallis damnatum fuit. Demum eo triduo hoſtibus vela faciētib; vt ſinum, qui proximus erat, caperent, Antonius claſſem explicuit, eosq; conſecutus cū aggredi ſuo vento poſſet, eodem ini quo ſāto, vt tunc quidem creditum fuit, ſe continuit: aliquot tamen naues longas hoſtiū audacter progreſſas, quæ paulò vltèrius ex Venetis proceſſerant naues, ſācto in eas impetu, ceperunt. Quòd ſi reliquis eadem vis animo

fuiſſet, hoſtes deleri facile potuiſſent: omnibus enim illis diebus quibus parte aliqua prælium commiſſum eſt, cum plures naues Thracias militibus rebusq; omnibus inſtruktas Veneti ceperint, nulla tamen ex eorum nauibus cum hominibus eſt capta. Quinetiam illud accidit: extrema erat naus vna oneraria Gallorum eo in reditu, vt ſæpe fit, multò reliquis tardior: itemq; ex Venetis alteram eas præfectus claſſis Thraciæ magnam ſuarum nauium partem conuerſit, vt plus trirentes ac biremes triginta nauem Gallicam circumſiſteret, Venetam plus viginti: quæ tamẽ duæ cum acriter diuq; oppugnarentur, præter pilas tormentorum quas hoſtes ciaculauerant, ſagittarum vi tanta in eas coniecta, vt mali, antennæ, plutei, latera earum deniq; ſignorum modo ſagittis conſtipatis fixa eſſent, complures hoſtium biremes & triremes depreſſerunt, vt reliquæ magno accepto detrimento eas reliquerint. Galli poſt hæc cum ſibi nulla in re deſuiſſe viderentur, cognoscerentq; fortunam omnibus noſtrorum conatibus aduerſari, Antonio relicto abierunt. hoſtium claſſis Naupactum ſe contulit: eodemq; antea rex cum magno exercitu erat proſectus. Is cum oppidum terra mariq; vno tempore cinxiſſet, nullo à noſtris auxilio allato, oppidani coacti deditiõem faciunt. Hæc ad urbem allata, ciuium animos, qui longè alium rerum exitum expectabant, magno dolore affecerunt: cumq; vulgò legati, reliquiq; qui ſeparatim aut nauibus onerarijs impetrauerant, aut longis præſuerant, hominũ ſermonibus carperentur, Antonius ante alios, totius populi, quemadmodum imperatoribus qui res minus feliciter tentauerint, plerunq; ſolet accidere, maledictis lacerabatur, quod is tantam, tamq; ſp̃ eratam atq; à dijs immortalibus oblatam ac planè traditam

traditam augendi imperij facultatem, suis è manibus dimississe videretur, si eam hostium classem Antonius iusto praelio superauisset, prout eum facere potuisse existimabant, omnem Peloponnesum Græciæq; oram Eubœamq; insulâ sub reip. imperiũ redigere illum nullo negotio potuisse: nunc cum omnia secus, quàm sperauerant, euenisse intelligerët, ac Lauredani & Armerij interitus memorie hæreret infixus, omnes magno odio in eum ferebantur, acerbiusq; accusabant. His atq; talibus causis Patres moti, legẽ in Decemuirũ collegio tulerũt, vt Antonio præfectus classis sublegeretur, qui statim cõscenderet: ipsi imperium abrogaretur. et quoniã Thomas Zenus, qui magni animi, magnæque virtutis esse vir ab omni planè ciuitate existimabatur, fisco pecuniam debebat, fisci autẽ debitoribus antiqua lege magistratus mandari nullus poterat: vti Thomæ Zeno ea lex fraudi ne esset, quo minus ei nauium præfectura quolibet attribui per Senatum possit, in lege Decemuirũ est additum. Itaq; & Malchioni Triuisano, qui legatus bello Gallico Cremonã illis diebus per deditionem ceperat, maioribus comitijs classis est imperiũ delatũ, et à Senatu præfectura longarum nauium maiorũ decemseptẽ Zeno tradita magna cum potestate: lectiq; à Principis collegio earũ nauium præfecti tresdecim veterũ præfectorũ loco: qui omnes statim profecti sunt cum militibus triginta quilibet. Latum etiã de veteribus, vt ob malè gestam remp. ad urbẽ redirent custodiæq; traderentur. datũq; Triumuiris ex aduocatis reip. negociũ, vt eos in iudicia deducerët, quibus à iudicijs, qua meriti essent, pœna cõdemnarentur. Idemq; postea de Antonio constitutũ. Lectus etiã per Senatũ, qui Corcyrae magistratus esset, Lucas Quirinus cũ militibus mille

oppidi praesidio. Is & Zenus sine mora sunt profecti. pauloq; post Malchio Cremona à Senatu accersitus, vexillo reipublicae accepto conscendit, cum ei libras auri ducentas quinquaginta quibus in classem uteretur, Patres ex aërio dedissent. Zancanius mense Quintili in Carnos profectus, ut ab hostium impetu, quos eò Patres venturos intellexerant, reip. fines tueretur, ratione hominum, qui ferre arma poterant, earum regionum habita, quorum fuit numerus circiter centum viginti millium, Græcis equitibus, & levis grauiorisq; armaturæ Italis quamplurimis peditibusque coactis, munitissimo in castello apud Sontium flumen, quod Gradiscæ appellatur, paulò ante nostram ætatem publice exædificatum, multos est dies cōmoratus, dum ad eum ex Gallico exercitu auxilia conuenissent. Turcæ interea equites septē millia magno ac difficili itinere confecto per Iapidum & Liburnorum fines Sontio traiecto, non longè à Gradiscis castris positis se continuerunt, eo consilio, ut si Zancanius castello exiret, prælium committerent. Eorū dux ubi Zancaniū extra munitiones non audere egredi animaduertit, duo millia equitū prædatum mittit, iubet quoquò versus incursiones faciant, celeriterq; uti redeant, monet. Equites planitiem naacti magnā atq; apertā, agrestes homines inopinantes, quòd se ab illis tutos opposito reip. exercitu fore credebāt, capiunt, vi eos diripiunt, incendūt, qui se defendere parāt, interficiunt: in quibus fuerunt agrestes ducenti, qui Vicetia missi, ut ad Zancanium contenderent, in eos ex itinere inciderunt. Ea re à proximis audita, usq; eò fugere omnibus ex partibus contenderunt, ut cum duorum fluminum obiectu Plauis Silisq; hostes impedirentur, quorum alterum nullo tempore vado transiri potest,

alterum

alterum ita sepe augetur, vt magnum etiam detrimentum
vicinitatibus inferat, ad vr̄bis tamen æstuaria pleriq; nullo
loco commorati peruenerint: neq; Taurisanorum modò,
sed Patauinorum etiam magna multitudo timore se in op-
pida receperit. A Foroiuliensium magistratu autem Græci
equites, Italiq; qui sagittis utebantur, ex oppido emissi tre-
centi, vt si quā possent, hostibus nocerent, partem nacti cē-
tum eorū occiderunt. quòd si Zancanius cum suis, quorum
erat magnus numerus, in hostes impetum audacter fecisset,
honestiorem res exitum habere potuisset: sed is pedem por-
ta egredi adoriendi hostes causa nemini omnino homini ex
suo exercitu permisit. Turcæ qui excurrerāt, præda facta
cum ad ducē redire vellent, atq; ad Tillauenti fluminis ri-
pas, quòd ea nocte creuerat, peruenissent, quò latum flumē
traicere facilius possent, superioris ætatis quos habebant
captiuos, in ripa fluminis ad duo millia interfecerunt: reli-
quos traduxerunt, & præda onusti vnā cum duce, quā ve-
nerant, abierunt. Zancanius imperij malè gesti accusatus,
cū in Senatu à magistratib. defenderetur, ijq; legem tu-
lissent, qua lege Zancanio imperium prorogabatur, Fran-
ciscus Bolanus Quadraginta virum rerum capitaliū magi-
str legē tulit, vt is ad vr̄bē euestigiò rediret, carceriq; se de-
deret: eamq; legē Senatus frequēs damnata altera compro-
bavit: qua ex re Bolanus magnopere laudatus, paulò pòst,
quo die ciues sexaginta suffragijs comitialibus deliguntur,
qui annū in Senatu sint (vsu autē semper fit, vt omnes ciui-
tatis principes, et nati maiores, ad id muneris deligantur)
ipse nō vnus modò ex eo numero fuit, quod tamē ipsum ei
ætati atq; ordini magnum & inusitatū videri poterat, sed
pluribus etiam suffragijs, quàm cæteri complures, cum m.

gistratum est adeptus: quod propè incredibile ante illum diem fuisset, tantam eo tempore imperator legati praestitit; ob ignauiae opinionem, ciuitatis in se inuidiam excitauerat: amorem autè & beneuolentiam conciliauerat fortitudo. Nam & Antonius Lauredanus Andreae Lauredani frater, & Aloisius Armerius, Albani frater Armerij, magistratū sale procurando omnibus suffragijs sunt adepti: quem omnino per sese dignitatis & ciuitatis gradū decennio post utrūq; posse assequi ne sperauisset quidem. Et Iacobo Polano, Vincentij Polani, eius de quo sermonem habuimus, patri, magno consensu locus datus est inter sexaginta ciues, qui quotannis Senatui adijci solent. Itaq; Zancanius ad urbem rediens, custodiæq; traditus, à Senatu condemnatus est, ut Patavij annos quatuor exularet. Neq; ei profuit, quòd Antonij & reliquorū, qui remp. malè gessisse dicebatur, necessarij & propinqui ei fauerēt, ut vel omnino absolveretur, vel leuissimè condemnaretur, quo Patres huius exemplo iudicij placabiliores in sese fierent: quæ eos opinio sefellit. Nau pacto Antonius amisso, nauibus lōgis maioribus et onerarijs compluribus abeundi facultatem concessit. Ea res molestissima fuit Patribus, qui nuncio de Nau pacti deditioe accepto, per literas Antonio mandauerāt, ne classē diminueret: visumq; est multis id Antonium nō satis bono consilio fecisse. Ipse deinde Cephallenem insulā aggressus, ubi nihil se proficere cognouit, Corcyrā reliqua cum classe se recepit: ibi acceptis de Senatusconsulto imperioq; abrogato literis, classe, pecunia, rationibusq; publicis legatis traditis ad urbē redijt: cui praestò fuit Dominicus filius, vir Philosophiae studijs clarus, è Cardinaliū insuper collegio, Roma veniens, ut si quid posset apud ciuitatem,

tem, sua pictate atq; officio ordinisq; amplissimi autoritate, patrem subleuaret. Neq; multò pòst tamen maioribus comitijs, causa in vinculis dicta, quòd Senatus lenitatem Triumuii, qui eum accusabant, veriti, rem ad multitudinē & iudiciū totius nobilitatis deduxerant, exilio in Illyrici maris insulas Apforum & Crepsam damnatus exulatum abiit. Nicolaus Michaelus vnus ex Triumuiris magno fauore ciuitatis eius locum ad ædis Marcie procreationē suffectus tenuit. His rebus ciuitate domi forisq; occupata, quoniam Alexander à Senatu atq; ab rege Gallie impetrauerat, vt eorum voluntate aliquot in Flaminia oppida, quæ Romani iuris essent, Cæsari Borgie eius filio obtinenda cederentur: Cæsar sua cum manu, cumq; ijs, quas ab rege altero cū duce Mediolani acceperat copijs, in Flaminiam est profectus. Erat is antea, vt superioribus libris dictum est, in Cardinalium collegio: sed magistratu repudiato, vxorem in Gallia duxerat. ac primū quidem Forum Cornelij & Forū Liuij oppida ipsa, castris ad muros positis tormētisque adductis, acri oppugnatione ad deditionē compulit. Arces verò eorum oppidorū, quòd erant munitissimæ, varios euentus habuerūt: altera enim complures dies obfessa, conditionibus acceptis Cæsari anni exitu deditur. Foroliuiensium arcem autem, in qua erat Catherina ipsa, diu ac magnis oppugnatā viribus, paulò pòst Cæsar muro tormētis deiecto militibus irrumpentibus multa cum suorū cædetandem cepit: Catherina captiua facta. Interea, vt suos & eorum fines Senatus, quos è Flaminia in fidē recepisset, ab Alexandro, atq; ab Cæsare tantū exercitū habente, si quid aggredi & conari vellēt, tueretur, tria militum millia, duo equitum, Liuiano duce, Rauennam misit, quos per oppida

distribueret: simul legati duo, Franciscus Capellus, Christophorus Maurus, alter Ariminum alter Fauentiam profecti, qui eis oppidis reip. nomine praeessent. Arce Foroliuensis capta, Caesar cum Pisaurum vellet Patribus permittentibus exercitum adducere, propter novos Mediolani motus desistit: nam Patres, cum ad urbem Ioannes princeps Pisauensis de Caesaris in se voluntate certior factus venisset, oppidumque vellet reip. tradere, modo ipsi aliquid in reip. finibus oppiduli aut castelli Senatus daret, quo se alere et sustinere posset, consulto Senatu responderunt, nolle se ei praesidio esse, qui reip. obesse voluisset. Id autem propterea Patres commemorauerant, quod Ludouici legatos ad Turcarum regem contra remp. missos, Ioannem hospicio accepisse, nauibus, rebus omnibus iuuisse, regisque item ad Ludouicum legatum naue Pisauri egressum domi suae habuisse, clamque ad illum misisse, tum ipsum singulis de rebus, quae in urbe agerentur, literas ad Regem dedisse, antea cognouerant. Sed Mediolani motus fuerant eiusmodi. Ludouicus copiis non maximis in Rhetis comparatis, eorum factione, quos Galli irritauerant, quique res nouas moliebantur, magnopere adiutus, in fines se regni contulerat insequente anno inito. Eius aduentu Triultius duxque regius ex duobus alter vehementer permoti atque perturbati, quod ciuitatis defectionem timebant, copias regias, quae cum Caesare aberant, reuocauerunt, atque ad se celeriter reuerti iusserunt: itaque Caesar multo maiore sui exercitus parte ablata, de Pisauro expugnando cogitationem in aliud tempus omisit, Romamque se contulit. Ludouico ad recuperanda, quae amiserat, cum exercitu reuertente, Senatus decreuit, ut milites equitesque reip. omnes in agrum Cremonensem euestigio contendere-

rent;

rent: vt Heluetiorum militum tria millia celeriter accerserentur: legatiq; ad bellum Petrus Marcellus, Christophorus Maurus lecti. Ipse interea Ludouicus Como per suos sine vi atq; celeriter recepto (Galli enim, qui in eo erant veriti ne ab oppidanis atq; ab hostibus intercluderentur, municipio relicto discesserant) Ascanium fratrem cum parte copiarum Mediolanum præmisit: quo appropinquante, ciues armis captis Triultium & Gallos eiecerunt, eiq; portas aperuerunt: biduoq; post ipse cum reliquo exercitu adueniens in urbem est receptus. His intellectis rebus Decem viri legem tulerunt, vt ciuis probata virtute Cremonam mitteretur, qui arci oppidi præffet: missusq; est ipsorum suffragio lectus Nicolaus Priolus decemuiralis. Misi etiã alij quatuor egregij nominis, qui totidem oppidorũ in Cremonæ Abduæq; fluminis finibus arces custodirent. Mediolani Ludouicus paucos commoratus dies, dum à ciuib; humili subdolaq; oratione pecuniam corrogaret, Ticinum proficiscitur: neq; vlllo in loco magnopere impeditus, Gallos, qui se quotidie in vltiorem regni partem recipiebãt, insequens, postremò Nouariam, quam Triultius præsidij firmauerat, aggreditur: & quod erat à muralibus tormentis imparatior, crebris assultibus premere oppidum insistit. Simul ad illum Sequani equites sexceti auxilio à Maximiliano misi adueniunt: ijs ad summouendos hostes vsus, et modò per insidias detrimento accepto, modò fuis hostibus illato, abductis demum à Triultio præsidij, quod diffidere oppidanis cœperat, neq; iam commeatus interclusis suppetebat, Nouariã se dedentem recipit. Interea exercitus reip. Cremonam Abduæq; ad ripas confestim profectus, Laudẽ Pompeij, quod iam oppidum Ludouici milites introduxe

rat, misso praesidio expulsisque militibus, regi retinuit. Placientiam nutantem per se atque labantem confirmauit. Triulcius reuersis ijs, qui cum Cesare in Flaminiam ierant, Gallis, simul ab rege missis ad eum equitibus ex Gallia Transalpina, atque ab Heluetijs coacto exercitu, non longè ab Nouaria contra Ludouicum castra posuit: itineribusque, ne commeatus Ludouico supportari posset, propè interceptis, paulò post commisso praelio illum in oppidum repulit: postroque die, cum se fugae dare decreuisset, omni cum exercitu oppido egressum, veste pabulatoria et strigoso in equo inter milites se celantem, permittentibus Heluetijs perquisitum cepit. Ea re cognita, pars regni omnis, quae descenderat, ad regem statim rediit. Ludouico capto, Ascanius principisque ciuitatis permulti ex ijs, qui Ludouici rebus fauebant, una Mediolano aufugerunt Padum flumen versus, ut se in tutum reciperent: verum ab Soncino Benzonio turmae equitum reip. praefecto, qui id, quod re euenit, opinione existimans futurum, itinera obseruabat, in Cremonae finibus intercepti sunt. Ascanius etiam Venetias adductus, in comitij turricula publice obseruatus est: pauloque post rege illum ab Senatu petente, septum custodibus in Galliam transmisit, quò antea Ludouicus perductus, custodieque traditus, ea in custodia aliquot post annos est mortuus. Ea aestate, propterea quòd Gaspar Seuerinas reliquique fratres Roberti liberi bellum contra remp. gesserant, Senatusconsulto Citadella oppidum receptum, et bona eorum fisco sunt addicta. Sed Naupacto amisso, ut docuimus, Aloisium Manentium in Decemvirum collegio scribam, Senatus Byzantium ad regem misit questum, quòd nulla lacesitus iniuria, pacem, quam paulò antè cum Zancanio legato firmauerat,

bello

bello terra mariq; illato violauisset: postulatūq; vt mercatores Venetos, qui nihil deliquissent, quorum etiam aduentu eius portoria facta essent meliora, quos belli initio in vincula coniecerat, liberaret: Naupactum iniusto bello captum reipublice restitueret: demum, si id nollet, pacem renouaret. Id autem ea de causa sibi tentādum Senatus decreuerat, quod ab nonnullis, qui plurimum apud regem poterant, spes ei proponebatur, fore, vt si legatum mitteret, pax inter ipsos conciliaretur: tum quod grauißimum ciuitati fore intelligebat, si classis eo etiam anno esset comparanda, contritis per tot bella non vrbaniß modò opibus, sed etiam prouincialibus rep. insuper nihil prosperè contra illum moliente. Nam cum Naupacto ab hostibus expugnato Cephallenem insulam capere primò Antonius, vt antea dictum est, deinde Zenus, postremò etiam Malchio classe adducta diuturna oppugnatione tentauissent, labor tamen omnis omnium irritus & inanis fuit. Manentius anni initio profectus Byzantium vbi peruenit, nihil eorum, quorum causā missus fuerat, impetrare potuit: rex enim ita respōdit, pacem Veneti si velint, Methonem, Coronem, Naupliam, quæ haberent in Peloponeso oppida, sibi tradant, auriq; libras centum stipendij nomine singulis annis dependant: alia se conditione pacem cum rep. non facturum: itaq; infecta re discessit. Sed Manentio ab vrbe profecto, quod nuntij afferebantur in Epiri finibus magnum Turcarū equitū numerum cogi, Senatus veritus eam manū superioris anni præda impunitateq; allectam, in Carnos finisque reip. esse venturam, Petrum Orium, Angelum Barotium legatos creauit, qui vnà cū Foroiulienßum magistratuumq; rerū peritis regiones inuiserent, & quib. in locis

atq; itineribus operæ precium esset, munitiones instituendas curarent, quibus hostes repelli possent: Liuiumq; cum equitibus, quibus præerat, & Gurlinum Rauennatem, qui priores ordines gerebat, cum militibus duobus millibus legatis dedit. Petrus etiam Marcellus, alter ex duobus in Gallico exercitu legatis, iussus cū copijs in Carnos proficisci. Turcæ tamen, propterea quòd Rex eorum ducem Byzantium euocauerat, se in Carnos non intulerunt. Aestate autem media, quòd eadem rursus fama crebrioribus nuncijs percrebuerat, parari hostium exercitum, qui sit in fines Reipublicæ impetum facturus, Nicolaus Vrsinus cum magna copiarum parte, cumq; Ioanne Baptista Caratio militum omnium Reipublicæ præfecto, Senatu iubente in Carnos est profectus, omnesq; eius regionis incolæ se & sua in oppida & castella contulerunt. Hostes, vel quòd loca communita scirent esse, vel quòd ijs in bellum Peloponnesiacum, de quo dicturi sumus, vti rex voluerit, ab incursionibus in eam reip. partem se continuerunt. Manentius tantum ad urbem redierat, cum Patres Corcyrae insulae veriti, propterea quòd ea in potestatem hostium redacta, quæ oppidum munitum & portus egregios haberet, omnis Adriani maris nauigatio, & in Ionium reliquaq; maria exitus magnopere impediebantur: Decemuirum lege Angelum Quirinum, Aloisium Decanalem cum militibus centum eò miserunt, qui duabus oppidi arcibus præessent: quæ quidem arces quòd promontoriolis item duobus oppido coniunctis sunt impositæ, spatiumq; perangustum habet, multorum propugnatorum non indigent. Nuncij deinde Aprili mense venerunt, classem Thraciam, quæ Naupacti ea hyeme fuisset, magno studio esse resectam, aliamq; in sinu Am-

nu Ambracio institutam classem deduci, vt se cum illa coniungeret: ipsum regem maximo cum exercitu breui in Peloponesum venturum, vt quæ oppida in pacis conditionibus à Manentio petierat, bello persequatur. his rebus cognitis Senatus decreuit, vti naues longæ decem ex ijs quæ ad mercaturam instituuntur, onerariæq; magnæ quatuor armarentur: decemq; ijs qui imperaret, Iacobus Venerus datus: singulis autem nauibus suis præfectus cuiq;: auctaq; ijs stipendia, quo libentius proficisceretur: missusq; ad suppleendam classem remigum opportunus numerus, quem ex continenti Senatus conduxerat. Iussi etiam præfecti militum viginti bona cum manu, cumq; ijs rebus quæ idoneæ ad munitiones faciendas essent, Methonem proficisci: pecunia insuper in clasſis stipendium missa. Senatus etiam consultum factum, vt naues longæ minores non paucae prioribus adderentur: biremesq; complures confestim armarentur, clasſiq; submitterentur. Malchio & ipse, qui Corcyrâ venerat, nauibus aliquot relictis ad Cephallenæ insulæ nō tam quidem oppugnationem, quàm vt in statione ibi essent, ne præsidium hostibus submitti posset, recentioribus de classe Thracia, regioq; exercitu nuncijs certior factus, vti è Creta milites & commeatus & tormenta Naupliam mitterentur, curam & diligentiam adhibuit. & quòd Naupliam primùm omnium venturum regem multi existimabant, pars ab illo præfectorum militum est eò transmissa: commeatum etiam omnis generis Methonem misit. Ipsi etiam oppidani, qui frumenta in agris pabulaq; omnia circum oppidum corruperant, ædificia combusserant, ne hostibus opportuna fierent, munitionem in portu magni operis effecerunt, aggeremq; in mari excitauerunt,

quo ab aggere naues hostium arceretur, ne ad muros propius accederent: aditumq; vni tantum naui reliquerunt, quo se tueri facilius possent, quàm si cum multis vno tempore nauibus eis esset propugnandum. Malchio deinde Zacynthum profectus classem eò conuenire iussit, nauium longarum & onerariarum circiter septuaginta: in quibus erant naues longæ magnæ sexdecim. Turcæ interea suam classem duobus locis comparatam, apud insulam Leucadiam coegerant magna reip. populorum querela, quòd Malchio quiq; præerant legati, ne id per hostes fieri posset, minus prohibuissent: partem eius classis vtramlibet separatam ab altera parte atq; semotam, superari ac deleri non maximo negotio potuisse: nunc eam coniunctam atq; plenam nihil nō ausuram, ad exitumq; perducturam. Adiungebatur ad eas querelas etiam hoc, quòd Malchio laborare aduersa valetudine cœperat. Sed rex, coacta classe nauium omnis generis plus ducentarum viginti, cum exercitu in Naupliæ fines est ingressus, missa equitum parte, qui ad oppidū accederent. Cum ijs oppidani equites congressi mille quingenti, prælium secundissimum fecerunt: itaq; Nauplia relictā rex Methonem venit. Præmissi autem ab eo Turcæ Pylon oppugnare sunt aggressi, quod quidē abest Methone millia passuum decem, loco edito impositū, portu adiecto. Ii, quòd eo ipso tempore Contarenus legatus cum nauibus longis aliquot adueniens, auxiliū propugnatorib. attulerat, repulsi, spe castelli capiendi amissa, abeuntes cū reliquo se exercitu cōiunxerunt. Inter hæc Malchio apud Cephallenem moritur: pauloq; post legatorum & præfectorum omnium suffragio Hieronymus Contarenus legatus Malchioni pro imperatore sufficitur, quo-

ad

ad Patres, quem præesse velint, imperent. Rex Methonem omni cum exercitu acerrimè oppugnans, magnam prooppidi murorum partem tormentis deiecerat. Milites, qui priores ordines gerebant, à Senatu missi, principesq; municipij veriti non posse se eam partem tueri, rebus omnibus & materia, quæ in eo erat ablata, atq; in oppidum abducta, prooppidū reliquerunt. Hostes ingressi maiore iam spe murum oppidi deijcere labore non intermisso insisterunt. Dum hæc ad oppidum geruntur, Contarenius omni cum classe Zacyntho proficiscitur, vt si quā posset, aut afferret oppidanis auxilium, aut classi hostium noceret: cuius classis naues onerariæ Sphagiam insulam circumuehebantur: reliquæ naues è Pyli portu se promouebant. quas vbi Veneti è longinquo viderunt, eas aggredi magno animo decreuerunt: itaq; tribus effectis ex omni classe cornibus, in hostes contenderunt, quorum in vno naues erant longæ, minores, vniuersæ: in altero maiores cōtinebantur: tertium cornu naues onerariæ conficiebant. atq; hoc aperto mari, illud littori propius erat. Naues triremes magnæ medium, satis idoneo inter vtrasq; spatio relicto, classis locum obtinebāt. Hostes vbi contra se venire animaduertit, naues longas circiter centum in Venetos conuerterunt. Venetus medio è cornu, cui præerat, signo pugnae dato, omnium primus impetum in hostes facit, trirememq; contra se venientem vnā ex prioribus aggreditur: ex eaq; trireme magnus hostium numerus tormentis est interfectus: ex reliquis triremibus magnis sex & ipsæ cladem non paruam classi Thraciæ intulerunt, compluresq; triremes depresserunt, ex minoribus viginti prælium commiserunt: eoq; res est deducta, vt Turcæ, quemadmodū postea cognitum est,

littori naues impingere, fugamq; capere cogitarent. reli-
 quæ triremes congregari non sunt ausæ. Obsuit autem pluri-
 mum etiã fortuna ipsa, quæ multum in bellis potest, quòd
 naues onerariæ tranquillitate magna oborta se mouere nō
 potuerunt. Turcæ vtrunq; conspicati, & naues onerarias
 vento silente detineri, & longarum magnam partem à pu-
 gna conferenda deterreri, animum sumpserunt, prælioq;
 redintegrato atq; ad noctem perducto, cum horas tres con-
 tinenter pugnauissent, ex Venetis triremibus maioribus v-
 na depressa interiit, altera interfectis quamplurimis est ca-
 pta, cum omnibus abeuntibus tamen sola totam noctem im-
 petum hostium sustinuisset. Contarenius proimperator, na-
 ui sua perforata, atque aqua eam degrauante, in aliam se
 contulit, Zacynthumq;, vt & illam & reliquas aliquid ex
 concursu passas incommodi reficeret, est profectus. Interea
 cum de Malchionis aduersa valetudine Senatui esset nun-
 ciatum, Patres cuestigio, vt ei classi imperator sublegere-
 tur, decreuerunt: qui si eum saluum offendisset, reip. nomi-
 ne hortaretur, vt ad urbem rediret: idq; eo deliberatius fe-
 cerunt, quòd de Malchione quotidie, quæ non magnopere
 vellent, audiebant. Itaq; maioribus comitijs Benedictus Pi-
 saurus magna cum potestate lectus, pecunia in stipendium
 largiter ei curata, die ab ea die tertia conscendit. Contare-
 nus relictis nauibus auxilium & commeatum Methonem
 mittere cum decreuisset, veritus ne oppidani omni subsidio
 desperato sese hostibus dederent, naues longas quinque om-
 ni ex classe delegit, atq; in ijs quæ opportuna essent, impo-
 suit: antè tamen optimum esse ratus oppidanos ea de re cer-
 tiores facere, vt se ad frumentum atque arma reliquasq; res
 celeriter ex nauibus extrahendas compararent, hominem
 fortem

fortem atque audacem cymba ei tradita cum remigibus decem eò misit: is per mediam hostium classem omnibus inspetantibus, quòd erat meridiei fere tempus, celeritate adhibita peruolans, mandata Contareni oppidanis pertulit: posteroq; die, qui dies erat ante diem quintum Iduum sextilis, Contarenius nactus idoneam tempestatem Methonem versus vela omnibus cum triremibus facit. Hostes classe visa, id quod erat rati, ad oppidi se portum opposuerunt. Contarenius prefectos cohortatus, vt magno animo ad oppidum contenderent, remq; suorum ciuium opis & virtutis egentem subleuarent, eos ab se dimisit. Ex ijs quatuor triremes inter hostium naues elapsæ, se ad oppidum magna difficultate contulerunt. vna quòd erat tardior, multis hostium nauibus iter impediens, cum reliquarum celeritatem se imitari posse diffideret, ad Contarenum redijt. Oppidani nauibus auxiliarijs conspectis, vt ea quæ afferebantur, celeriter in oppidum asportarent, leti ad portum conuolauerunt: tantaq; fuit eius rei cura, vt ij etiã qui muros alia ex oppidi parte contra hostium exercitum seruabant, cum festinari ab alijs viderent, eodem & ipsi accurrerent, stationesq; relinquerent, sic, vt murus defensoribus spoliaretur. Id vbi hostes ab exercitu conspexerunt, occasione rei bene gerendæ non omissa, per ruinas murorum, quas tormenta fecerant, scalis positis nixi, paucis defendentibus interfectis, se in oppidum intulerunt. Oppidani prefectiq; & milites presidio & commeatu iam è nauibus abducto ea de re certiores facti, hostibus medio in oppido occurrerunt, atq; ibi prælio acerrimè commissò cum diu fortiterq; pugnauissent, ac magnum eorum numerum occidissent, demum crescente hostium multitudine, plenis

ia omnibus & obseſſis vijs, circūſepti vndiq; ac preſſi, prope omnes interfecti ſunt vnà cum præſectis nauium, qui tunc venerant, duobus, remigibusq; permultis. Ex municipibus ij qui ſuperſuerant, omni ex parte oppidum incendunt, ſuaq; omnia & ſuos comburere voluerunt: ita oppidum ardens ac ſemicombuſtum capitur, cum quidem Veneti multam in noctem ſe defendiſſent. Eo capto Rex Pylon ducem ſuum miſit: is vt fidē oppidanis faceret Methonem in regis poteſtatem veniſſe, magiſtratum reip. qui Methone erat in vinculis adductum eis oſtendit, cum ciuibus Venetis nonnullis: quibus viſis, ea conditione, vt neq; libertatem, neq; quicquam ex rebus ſuis amitterent, oppidum regi tradiderunt. At claſſis Veneta cum Zacynthum reuerteretur, magna coorta tempeſtate curſum non tenuit: itaq; nauibus omnibus diſiectis, nonnullæ longinquas inſulas, Cretamq; uſq; delatæ, vel amiſſis gubernaculis vel malo in fracto, vel diſſutis contignationibus iactura facta, ægreq; ſe in tutum receperunt: triremis vna impaſta littori ſaluis hominibus interiit. Coronem poſt hæc cum magna exercitus parte vnus ex ducibus ab rege miſſus oppidanis propoſuit, ſi ſe, antequam oppidum obſidione cingeretur, regi dederent, fore vt bonis conditionibus uti poſſent: ſin vim expectarent, omnes ad vnum interituros. quibus intellectis rebus Coronæi caſu Methonēſium perterriti, ſpretis præſectorum imperijs, qui ſe ad propugnationem comparauerant, æquiſſimis conditionibus ducem intromiſerunt. Rex deinde Naupliam eadem qua Coronē celeritate ſuo ſe imperio adiecturum exiſtimans, exercitus partē in Naupliorum fines induxit: miſſoq; ad oppidum cum ſuis equitibus Paulo Contareno ciue Veneto egregia virtute, Bernardi Contareni,

Contareni, eius qui bello Neapolitano Epirotarum equitum praefectus mortē obierat, fratre, qui Corone uxorem duxerat, illisq; in regionibus erat notissimus, quemq; rex, ut ad id vteretur, Corone in deditionem recepta habere se cum voluerat, iussit illum oppidanis suadere ut se regi dederent. Is medio in sermone, quem cum Nauplijs, ad urbis muros atq; portam vocatis, ingressus fuerat, equo incitato equitibus imprudentibus se subripuit, atque in oppidum, vallo saltu equi superato, est receptus. Oppidani primò cum Pauli hortatu ac studio, tum per sese planè paratissimi, magno animo impetum hostium sustinuerunt: egressiq; praeterca per occasiones praelia nonnulla secundiora fecerunt: postea verò quā rex cum reliquo exercitu eò venit, portas clauserunt, & munierunt: itaque inclusi magna se virtute atq; constantia tuebantur. Interim ex classe Thracia, quam rex Naupactō, ut terrorem hostibus incuteret, Naupliam veterem conuenire vniuersam voluerat, naues triginta Aeginam ad insulam missae oppidum capiunt: relictisq; regio nomine qui praecessent, Naupliam reuertuntur. Haec dum sic administrarentur, Benedictus Pisaurus Corcyram, deinde Zacynthum profectus, dies ibi aliquot, antequam classis, quae propter tempestatem aberrauerat, eò conueniret, se continuit. Coacta classe nauium longarum maiorum duodeuiginti, minorum vigintiquinq; onerariarum plus viginti, quam quidem paucorum dierum spatio magna cum diligentia, tum verò etiam seueritate adhibita, remigibus, militibus, rebusq; omnibus ornatorem melioremq; reddiderat, ad hostium classem insequendam sese promouet, eo animo, ut si assequi posset, praelium committeret. Sed Rex de illius ad Zacynthum aduentu cer

tior factus, suae classis praefectis, ut domum redirent, Byzantiumq; se reciperent, imperavit: posteroq; die ipse, qui quidem non magnopere suis iam copijs confidebat, propterea quod neq; parvam, neq; sanè spernendam militum equitumq; partem eorum, qui Methonem obsedissent, eo in bello expugnationeq; amiserat, omni cū exercitu abiit. Eodē tempore Pisaurus Naupliam speculatorijs praemis-
sis nauibus classē Thraciam & exercitum abiisse certior factus, Aeginam contendit, expositisq; militibus, Turcas, qui praerant, interfecit, eorum duce capto: atque insulam reip. restituit. Mitylenen deinde triremibus leuioribus accelerans, quò appulsos hostes intellexerat, ferro atque igni omnia demetens, praedam, & quidem opulentā, quam abegerat, remigibus & militibus concessit: posteroq; die Tenedum diripuit, incendit, classisq; hostium fugientis atque in Euripi angustias iam ingressae reliquias affecutus, naues complures extremo in agmine cum hominibus cepit: fixisq; utroque in littore non vnis crucibus, captos Europae atq; Asiae spectaculo recte suspendit, agros & vicos depopulatus, ut qui oras incoherent magnopere perterrerentur. Samothraciam ad insulam post haec eadem celeritate adueniens, cum intellexisset oppidanos egerrimè Turcarum imperium perpeti, Aloisio Decanali triremis praefecto ad oppidum misso, eos libentissimos in deditionem recepit: petentibusq; ciuem Venetum qui praesset, pollicitus est se missurum. Illi partem decimā suorum fructuum quotannis ei se daturus receperunt. Deinde Carysto direpta, ad naues longas maiores onerariasq; rediens, Naupliam se contulit, municipibusq; & militibus collaudatis, stipendio, quos oportuit, recreauit, & sua liberalitate subleua-

uit. his confectis rebus discedens, dum Coronas littora præteruehitur, de Carolo Contareno, qui magistratus reipub. Pylo præfuerat, oppidumq; situ & natura communitum, hostibus nulla coactus vi obsidioneq; tradiderat, in suæ nauis prora supplicium sumpsit. Ibi cognoscit Hispaniæ regum classẽ reipub. auxilio missam Zacynthum venisse: ij enim Reges Aloisij Galliæ regis prædicatione permoti, qui regnum Neapolitanum bello aggredi statuisset, tum classe ab rege Thracio comparata, ne insulam Siciliam sine præsidio relinquerent, classẽ & ipsi confecerunt, illoq; miserunt, Consaluo Ferdinando præfecto, qui bello Neapolitano dux eorum fuerat. Eam classẽ ut reges auxilio reip. vellent esse, postquam suis iam finibus nihil timerent, Senatus ab ijs impetrauerat, Alexandro adiuuante. Ea erat nauium plus quinquaginta: quibus in nauibus milites imposuerant numero ad septẽ millia. Cognito Consalui aduẽtu Pisaurus Zacynthum ad illum venit: quem quidem reip. magnopere prodesse cupientem cùm reperisset, rebus belli rationibusq; omnibus vnà cum illo communicatis, ex ipsius & reliquorum Hispanarũ nauium præfectoꝝ, quos Consalius in concilium adhibuerat, & legatoꝝ sententia statuit ad Methonem recuperandã vnà proficisci. Eam ad profectionem atque bellum quòd res multæ materiæ indigebat cùm ad castella, quæ parare instituerant, excitanda, tum ad nauium scaphas contegendas, quibus in primis vti decreuerant, dato omnibus qui aderant iureiurando, ne quis quid enunciaret, cõcilio dimisso Cephallenem ad insulam, quæ syluis admodum abundabat, vterq; suam classẽ adduxit. Illis propè diebus cùm ex Ioannis Crispi, de quo dictum est, qui Naxum insulam obtinebat, liberis, is

qui natus erat maior, Matthæi Lauredani filiam in matrimonium duxisset, Senatui placuit, ut magistratus reip. amplius eò non mitteretur, Naxijq; Ioannis filio iam adulto restituerentur, dum is paterni regni formam ne vellet imitari, Senatusq; liberalitate ad iustitiam & temperantiam vteretur. Interim autem dum ad Cephallenem materia ceditur, & turres reliquaq; quæ sanè plurima eius belli administrationi requirebat, per fabros conficiuntur, ne reliqui milites tempus temerè contererent, communi consilio statuerunt Cephallenes oppidum aggredi, turpe futurum existimantes, si ab insula re nò tentata discessissent: posse Turcas gloriari, duabus classibus tam paratis atq; tantis, animum ad id capiendum defuisse. Iis constitutis rebus navis una oneraria trium millium amphorarum Genuæ ab Aloisio rege Gallie auxilio reip. comparata Cephallenem appellitur, ut Pisauero præstò esset. ad eius navis præfectum, qui erat infirma valetudine, Pisaurus legatos misit salutatum, actumq; regi gratias, quòd in remp. liberalis tam opportuno tempore fuisset. Præfectus expectare sese navem alteram dixit, quæ item Genuæ instructa secum una soluisset, tempestateq; acta cursum nò tenuisset: earum navium, & militum mille quingentorum, qui in illis erant, trium mensium stipendia regem subministravisse: ea stipendia desinere ad diem duodecimum Calendarum Decembris. Is autem dies, quo die illa dicebantur, erat ante diem sextum Iduum Nouembrium. eis si navibus post eum diem uti vel lent, ipsos stipendia præstare oportere. Ad ea Pisaurus respondit iussit, se nisi de Senatus autoritate nihil acturum, literasq; de eo ad Senatum daturum. Præfectus ubi ei rei moram esse interpositam vidit, nactus idoneam tempestatem
vela

vela fecit, atq; abiit. de naui altera post illā nihil est auditum. Pisaurus interea Consaluisq; tormentis muralibus e-
ductis, oppidi muros verberare complures dies insisterūt:
nam quod erat loco editiore, monti etiam pluribus à par-
tibus prærupto oppidum impositum, ea res magna cum
difficultate administrabatur. deinde suo cuiq; legatorum
& præfectorum nauium attributo munere, vt quā quisq;
oppidi partem signo dato aggrediretur, irrumperēq; co-
naretur, antea cognosceret, statuerunt experiri quantum
in hostibus ad propugnationem animi virtutisq; inesset.
Erant autem, quemadmodum à profugis intellectum est,
milites oppidi præsidio trecenti. Die oppugnationis dicta
eiusmodi tempestates fuerunt, vt res deferri oportuerit: de-
mum pluuijs remittentibus, pilis ferreis frequentioribus
eiaculatis, omnes se ad muros contulerunt: conscendereq;
scalas positos aggressi, hostibus saxis, sagittis, omni missiliū
telorum genere acerrimē se defendentibus, oppidum ca-
pere non potuerunt: itaq; nonnullis interfectis, vulneratis
compluribus, se in castra receperunt: quorum ex numero
fuerunt Hispani præfecti aliquot, Veneti; ciues sex, & Gur-
linus vir egregia exploratāq; virtute, quem Pisaurus Nau-
plia obfessa plurimum oppidanis profuisse, & præclara
multa oppido tuendo instituisse effecisseq; cognouerat, &
secum abductum militibus suis omnibus tum præfecerat:
atq; is magno nostrorum omnium, & Consalui dolore,
qui ei largiter iam tribuebat, paucis post diebus est mor-
tuus. Eo accepto detrimento, duces vāllum excitari vsque
eō, vt munitionem, quam hostes intra oppidum deiecto mu-
ro fecerant, superaret, suis militibus mandauerant. Dum
hæc ad Cephallenem geruntur, Pylos per insidias ad rēp.

redijt. Erat in Pisauri trireme miles signifer Demetrius quidam Methonensis: is amicum Epirotam item militē in Pyli praesidio cum haberet, ad eum bis tēue amicitie nomine ubi venit, hominē spe pollicitationibusq; impulit, sibi ut socius magni facinoris vellet esse. Re constituta ad Pisaurum reuertitur. Pisaurus ei milites quinquaginta ex omni classe deligendi potestate facit: eos ei milites attribuit. Ille cū ijs trireme impositus Pylon noctu proficiscitur: expositusq; clam in Epirotae domum oppidi muro vicinā se atq; milites occulit, quo ad die inlucescente portae oppidi aperirentur: apertis portis Demetrius cum suis in oppidū irrupit, & Turcas, qui in oppidi erant praesidio, imparatos obtruncat circiter quinquaginta, paucis elapsis, qui se muro deiecerunt. Ita oppidū recipitur. Ad id Pisaurus triremes duas cū militib. & Hieronymo Pisano legato, qui praecesset, oppidumq; cōmuniret, Venetoq; ciue Syluestro Trono, quem is magistratū ibi relinqueret, statim misit: nam quod erat portu egregio, reip. fore vsui ad classes recipiendas & tuendas mirū in modum existimabatur. Eo capto equites centum quinquaginta cū vxoribus & liberis Corone se Pylon euestigio contulerunt, oppidumq; munierūt. Sed iā vallo ad Cephallenē excitato, vti de superiore loco nostri in oppidū introspicerent, duces oppugnare, quibus à partib. poterāt, vno tēpore sunt adorti, eo vterq; animo, caq; cura, ut vtrius plures essent eo in bello partes, non facile dignosceres, Consaluuq; ciuis esse Venetus & ipse videretur: neq; eius quidē milites vllō in munere à nostris se militib. relinqui sustinebant, homines duri, parcoq; victu assueti, & cū audaci in primis virtute, tū maximē habiles qui oppidorū oppugnationibus adhiberentur. Ea
in

in aggreſſione Marcus Orius nauium onerariarũ præſe-
ctus, vnà cum Hiſpano homine impigro, quem ei Conſal-
uus muneris ſociũ dederat, militesq; aliquot ſe in muro at-
que munitionib. primi omnium illatis ſignis oſtenderunt. Ea
re hoſtes perterriti, cedere, ſeq; recipere in arcẽ oppidi cũ
vellent, irrumperentib. omni ex parte reliquis, caſi captiq;
ſunt, præter paucos, qui ſe primo impetu in arcem intule-
runt: qui tamen paulo poſt ſe Cõſaluo dediderunt, cùm Ve-
netorum iram, quos & ipſi ſæpius eluſiſſent, & rex eorum
maximis incommodis affeciſſet, non iniuria pertimeſceret.
Cephalene in reip. ditionem anni exitu redacta, oppido
Aloſius Salomonius, arcu Ioannes Venerius, toti inſulæ
Franciſcus Leo à Piſauro ſunt præſecti dati in annos duos.
Arx etiam vt multo cõmunitior fieret, inſtitutum. Miſſaq;
Pylon nauis oneraria magna, qua in naui Coronæi, qui cũ
familijs eò venerant, Cephalenem adueherentur: nã quòd
eam inſulam propter bonitatem agrorum maxime eſſe fe-
racem intelligebāt, & illi, qui liberè Pylo exire atq; agros
colere hoſtibus Methonem obtinentibus non poterant, &
multi præterea homines Turcas perofſi, eò ad incolendum
è continenti cõmigrauerunt. quam quidem ad rem portus
perampli perq; optimi ſacultas, quo nullus eſt eo toto ma-
ri ſerè præſtantior, magnum adiumentum afferebat. Itaq;
paruo temporis ſpatio à magna eſt aduenarũ multitudi-
ne coli coepta, cùm per biennium à claſſibus reip. vexata, cul-
toribus infrequetior fuiſſet. Illis diebus triremes duæ Nau-
pliã à Piſauro miſſæ, dum redeunt, biremes Thracias qua-
tuor expugnauerunt, birememq; vnã Venetã, quam illi ad
Aeginam inſulam ceperant, recuperauerunt. Conſaluus,
qui ſuam claſſem in aqua mēſes complures habuiſſet, ma-

gnamq; nauium partem inutilem ad nauigandum breui
 futuram videret, Methones autem recuperandæ negotium
 Pisaurus in aliud tempus distulisset, quòd Turcæ, Pylo a-
 misso, eam militibus apprimè communierant, diligentiusq;
 tuebatur: se reuersurum Vere ineunte pollicitus, ad classem
 reficiendam primis anni diebus in Siciliam redijt. Antè au-
 tem quàm proficisceretur, vini Cretici amphoræ quingen-
 tæ, casei libræ sexaginta millia ei dono à Pisauro datæ. alia
 etiam ab vrbe munera preciosiora à Senatu mitti nuncia-
 tum, quæ ille Senatui gratias agens se non cupere præ se
 tulit: suorum enim regum in remp. beneuolentiæ causa ve-
 nisse, quibus satis omnibus pro muneribus esset, par atq;
 mutua Senatus in illos voluntas & beneuolentia. Senatus
 tamen posteaquam de Consalui abitu est ei nunciatum, legē
 tulit, vti Consaluo ciuitas cum iure comitiorum daretur, ci-
 uisq; Venetus cum libris argenti fabrefacti ducentis sexa-
 ginta sex in Siciliam ad illum mitteretur, qui eum de rep.
 optimè meritum diceret. lectusq; Gabriel Maurus, vnus ex
 magistratibus qui res maritimas in Senatu procurāt, pau-
 lō post est profectus. Pisaurus cum sciret in sinu Ambracio
 naues longas complures, quas hostes fabricari curauissent,
 esse iam deductas, nauibus longis aliquot, onerariæq; vna
 Cephallene præsidio relictis, decimo Calendas Februarias
 sua cum classe triremiū leuiorū quatuordecim, grauiorū,
 octo, nauium onerarium quatuor (reliquas enim missas fe-
 cerat) ad insulam Leucadiam est profectus. Eius in insulæ
 portu, in quo nihil offendi poterat ex omni triremium nu-
 mero leuioribus lectis octo, atq; in illas ex reliquis nauib.
 quos visum est, remigibus et militibus impositis, cū ijs ad si-
 num Ambracium prouehitur, reliquis nauibus in portu re-
 lictis.

lictis. Is habet sinus aditum per angustum, quā naues com-
meant, vt lapide manu iacto ferē traijciatur: reliqua latitu-
do vadis breuioribus impedita, nauigia triremesq; non re-
cipit. In eius ore sinus, turris est communita ad arcendos, &
qui ingredi vi experiantur. Pisaurus citatis remigibus dū
turrim præteruehitur, iactu ab ea tormentorum tribus
aut quatuor militibus interfectis, ad triremes Thracias nu-
mero vndecim, rebus iam omnibus armamentisq; instru-
ctas processit. Portus est in sinu Ambracio, in quem flu-
men, quod nunc appellatur Preuesa, influit: eo in portu na-
ualia ad tuendum locum idoneo sunt castello proxima: a-
ditus verò ad portum eiusmodi, vt singule tantum trire-
mes ingredi possint. ijs in naualibus fabricatæ naues Thra-
cie tum in portu stationem habebant. Eò ingressus Pisau-
rus, expositisq; militibus, hostes castello egressos, quiq; na-
ues adseruabant, acerrimè cum ijs congressos fudit, incen-
sisq; ædificijs, præda etiam rerum ad armandas naues cō-
paratarum ingenti facta, triremes hostium nouas omnes re-
mulco è portu abduxit: duas veteres, quæ semiplenæ aqua
ad litus erāt deligatæ, incēdit, cum ijs in rebus administrā-
dis quadraginta ex suis præda cupidius allectos, temereq;
procurrentes amississet. abductas deinde lateri suarum naui-
um adglutinās, atq; ad turrim conuersas trahens, reliquis
omnibus incolumibus, ad eos, quos in portu Leucadiæ reli-
querat, redijt, Corcyrāq; omnibus cū nauib. ad supplendā
classē ante diē Calendarū Februar. venit. Ibi Hieronymo
Cōtarenō legato reperto, qui ex Leucadiæ littorib. valetu-
dinis, vt aiebat, causa nullo Pisauri permissu Corcyrā di-
scesserat, eū ignominia notauit, vt legatione præfecturisq;
omnib. annos duos careret. Eodē tempore, vt qui pro rep.

mortem appetiissent, inornati ne relinquerentur, in Senatu lex est lata, ut Gurlini Rauēnatis, qui Cephallenæ, Antonij Fabri, Pauli Epirotæ præfectorum militum, qui Methone interfecti fuerant, liberis, quoad viuerent, pensiones annuæ curarentur: ipsorum præterea filiabus sex, dos sesqui-libra auri singulis constituta. Neq; multò post Aloisij Michaelis liberis, & Ioānis Maripetri fratribus, quos utroque triremium præfectos auxilio Methonensium à proimpatore missos ab hostibus interfectos dixeramus, arcis Mestrinæ, itemq; Patuinæ ad Medoaci in oppidum influxit præfecturas, alteris per annos quindecim, alteris quoad eorum maior natu uiucret, & vni virgini dotem ciuitas dono dedit. Reliquis triremium præfectis, qui Methone capti eodem impetu fuerant, seq; pecunia redemerant, Alexandro Gotio Corcyrensi, in ea insula magistratus: Nicolao Cucaro Hydruntino, in sua vrbe item magistratus, & auri libra vnciæq; septem annuæ: Iacobo Balbo Parenfi, auri itidem libra vnciæq;. Item singulis omnium tributorum immunitas attributa: præmia insuper in complures viuos, qui se fortiter atq; amanter gesserant, ex Pisauri literis honorifice collata: dataq; lectis ad id magistratibus cura, ut Methonensium, quibus quidem aut parētes, aut fratres, aut liberi pro rep. interfecti fuissent, qui Venetias venissent, causas cognoscerent, deq; eis ad Patres referrēt, ut pro cuiusq; incommodis et iacturis à Senatu sarcirentur, aut omnino subleuantur. Latū præterea de Nauplijs, ut eis, bello confecto, immunitas per annos decē concederetur: domusq; eorum, quas ipsi dirui permississent, ut oppidum cōmunitius fieret, reip. pecunia restituerentur. Iis rebus domi forisq; administratis, Caesar Alexandri filius, cui paulò antè à rep. peten-

de patre cum iure comitiorum ciuitas data fuerat, puellam ex Elisabetæ Metaurenſium reginæ famulatu, ad Carratiũ reip. militibus præfectum, cui erat nuptui tradita, proficiſcentem, in medio inter Ariminum Rauennamq; itinere, miſſis Ceſena ſuis equitibus vi rapuit, comitatu eius pulſo, vulneratis compluribus. Eius ille oppidi paucis ante menſibus regnum obtinuerat, Alexandro tradente, tum Piſauri atq; Arimini rep. ægrè illa quidem, quod ad Ariminum attinet, ac penè ſubiuuita, ſed tamen vt perpetuis Alexandri poſtulatibus præcibusq; ſatisfieret, vnà cū Aloīſio rege Galliæ, qui ſuas ei copias iterum dederat, annuente atq; permitte. Ea erat puella miræ pulchritudinis: itaq; amore incēſus adoleſcens, cū præcio aut præcibus aſſequi ſeſe poſſe nihil videret, ſumptis à nouo regno animis, ad vim faciendam ſe conuertit, & virgine per ſcelus eſt potitus. Ea re ad Patres celeriter delata, Decemuirũ decreto Aloīſius Manētius eſt ad Cæſarem eo ipſo die iuſſus contendere (is erat Fori Cornelij) queſtum de iniuria tam inſigni, quam reſp. pro ſuis in eum beneficijs nihil meruiſſet, puellamq; repetitum. Poſteroq; die Aloīſij regis legatus, re à Patribus grauiter apud illum expoſtulantibus cognita, ſua ſponte ad Cæſarem iſdem cum mandatis eſt proſectus, cū eam fraudem atq; iniuriam etiam ad ſuum regē, qui Cæſarem, vt Flaminia potiretur, adiuuiſſet, exiſtimaret pertinere. nihiloq; ſecius literæ ſunt ad Alexandrũ à Senatu datæ magna cū querela: Sed neq; Manētius, neq; regis legatus quicquā apud eum valuerūt, nedum literæ ad patrē miſſæ proficerēt: pernegauit enim ille ſuo iuſſu id ſeciſſe, qui puellam rapuiſſent, neq; ſe, qui eſſent, adhuc quidem comperiſſe: re pertis autē raptoribus, cui quidem rei omnē eſſet diligen-

tiam adhibiturus, se daturum operam, ut & rex, & Senatus Venetus, & omnes homines intelligerent, quam ægre tulerit suis in finibus id fuisse facinus atq; flagitium perpetratum: puellas sibi non deesse, quas habere facile possit: ne hac tanta cum reip. offensione atq; inuidia, & suo cum probro, per vim atq; fraudem potiri concupierit. Patres verba sibi dari intelligentes, cum mittendis nuncijs ac literis multos dies consumpsissent, quod rebus belli ab ea cogitatione auocabantur, Carratium, qui ad eos questum venerat, consolati, eius vindictam sceleris in aliud tēpus distulerunt. Post hæc autem reip. legati, qui ad Vladislaum Pannoniæ regem anno superiore missi fuerant, ut illum ad bellum in Turcas incitarent, fœdus cum rege aliquando tandem percusserunt: quo ex fœdere bellum regi Thracio inferre omnib. copijs Vladislaus iubebatur: res verò pub. mille auri libras tribus pensionib. regi Pannoniæ mittere quotannis tenebatur, quoad bellum esset confectum. Ei fœderi feriendo Alexander & autoritatē adhibuit suā, misso Roma legato è Cardinaliū collegio, & auri libras annuas quadringentas regi Pannoniæ per triennium pollicitus est se daturum. Domi verò inter hæc, ne ad bellum pecunia deesset, lex est lata, uti qui fundos atq; agros in continenti possiderent, pro quoq; soli culti iugero, filiquas argenti septem in ærariū conferrent, semel quidē tantum, præter Carnos, quorum se in fines Turcæ superiori anno intulissent: literæq; ad ciuitates datæ, quæ eas hortarentur, tam duris reip. temporib. ne deessent, atq; urbē laborantē subleuarent. Pisaurus classe Corcyræ remigib. reliquisq; rebus instaurata, ad naues lōgas, quas Turcæ in Loi fluminis ripis ædificauerant, atq; in flumen deduxerant, capiendas

aut incendendas animum adiecit: itaq; cū sciret eius fluminis ostium adiri magnis à nauibus non posse, alueo diffundente sese magis quàm demittente, nisi cū flumen ex imbribus creuisset: tametsi inuecta hostium nauigia satis alta aqua excipiebat: onerariarū & longarum nauium scaphas complures integri iussit, quibus in scaphis atq; in biremibus duabus milites imposuit, Marcumq; Orium nauīū onerariarū præfectum, qui se obtulerat, ei negotio præposuit: ipse Aulonam cum longis nauibus est aggressus, vt hostes occupatos ea in propugnatione distineret, ne suas petinaues existimarent. Porro Turcæ vel de ea re, vt saepe fit, certiores facti, vel ipsimet propter recentem in sinu Ambracio nauium suarum iacturam idem in Loo flumine metuentes, eas naues longius ab ostio in flumen introduxerāt, passuum millia quatuordecim, atq; vnā composuerant sic, vt proras secundum cursum fluminis conuersas haberent: ipse, quod remi nondum erant impositi, inter se coniūctæ totū flumen caperent. Ripas autem Turcæ tormentis communierant ad naues hostium repellendas. Orius audacissimè superato flumine, cū nauibus Thracijs appropinquauisset, eas magno militum præsidio fultas atque instructas est conspicatus: tum missis in eum ex vtraque ripa frequentibus tormentorum pilis, ad illas propius accedere non potuit: itaq; omnem aditū frustra expertus, crescente hinc atq; hinc hostiū multitudine, scaphas retrahi imperat. Redentibus Turcæ summis in ripis atq; ipso prope in flumine occurrerūt, nauiculamq; vnā truncis ramisq; arborū, quos in flumen deiecerant, impeditā opprefferūt. Ipse cum reliquis incolumibus ad ostium fluminis cum reuertisset, atq; interim mare, quod vadosum latè erat, ma-

gno coorto vento se excitauiſſet, erumpere auſi medijs in
 vadis naufragium fecerunt: quorum pars interijt, atq; in
 his Hieronymus Maurocenus propinquus meus, nauis one
 rariæ bellicæ præfectus, magno animo, magnaq; virtute: re
 liqui pleriq; in littus eiekti, ab hoſtibus capti ſunt, præter
 nauiculas pauculas, quæ tēpeſtate ſuperata ſe Dyrrhachi
 um contulerunt, quò iam venerat Piſaurus, eaq; illum de re
 certiore fecerunt. Marcus Orius, & Vincentius Paſcali
 cus, nauis item bellicæ præfectus, capti. ac ſuit eorum qui
 interierunt, & qui in manus hoſtium peruenerunt, nume
 rus circiter trecenti. Piſauro Dyrrachio digreſſo, Georgij
 Caſtriota Epirota hortatu & Antonij Boni legati, ſpōte
 ſe Alexiani dederunt. Eſt Alexiū in Drino flumine, quod
 vado tranſiri non poteſt, inſula triquetra, mare vno ab late
 re attingens, ab reliquis flumen, quod ipſa dirimit. Eorum
 quodq; laterum tria millia paſſuum efficit: ipſa vallo circū
 munita: quam ad inſulam, capta ab rege Thracio Scodra,
 eorum locorum ſeſe homines contulerūt, atq; incolere cœ
 perunt. Ea Turcæ ad mercaturam vtebantur, magnumq;
 frumenti numerum, quo montani latè homines earum re
 gionum alerentur, neq; paruam ſalis copiam quotannis eò
 conuehebant: picis autem ceræq; ac mellis magnā vim eò
 dem ab interiorib. Illyrici finibus, atq; ab Epiro importa
 ri ſolitā cœmebāt. ijsq; reip. vſui futurus locus videbatur.
 Eo tēpore Alexander triremes reip. viginti pecunia ſua ſa
 craq; ſe armaturū pollicitus, quibus ciuitas bello Thracio
 vteretur, quindecim modò per ſuos miniſtros, vt inſtruerē
 tur, diligentia adhibuit: reliquas quinq; Senatui armandas
 remiſit, cū ei pecuniā ſacrā, quā homines in imperio Ve
 ne: o, vt criminibus & maleficijs obnoxij, ob cōmiſſa poſt
 mortem

mortem apud inferos poena liberarentur, ex Alexandri literis persoluerent, bello Thracio insumendam permisisset: quarum omnino viginti nauium imperium legatus ab sese datus obtineret. Is fuit Iacobus Pisaurus Episcopus Paphiorum ex Veneta nobilitate: qui etiam maiori earum nauium parti, quam Venetijs armandam curauit (nam reliquã in Flaminie maritimis municipijs Anconæ instruxerat) præfectos ciues sibi Venetos adlegit. Pecuniæ verò sacræ summam libuit mihi huic loco adscribere, vt intelligi possit, quanta quamq; ardens eo tempore fuerit in hominum mentibus religionis existimatio, & Deorum immortalium timor. Porro in vrbe auri libræ ducetæ nonaginta septem eo nomine sunt confectæ, Patauij vna & sexaginta, Vicietie sexagintaquatuor & semilibra, Veronæ vna & triginta, Brixie quadraginta octo, Bergomi ferè quadragintaquatuor, Cremonæ duodecim, Cremæ plus nouem, Taurisî vigintiquatuor, Feltrie duodecim & semilibra, Ciuidali Carnico nouem, Vtini quadraginta duæ. atq; vt à claris vrbibus ad tenuiora oppida descendamus, Fossa Clodia libras auri paulò minus octo facillè contulit: Portus, quem Gruarium appellant, ferè vndecim: Colonia, qui quidem vicus est in Vicetimatorum finibus, quatuor: itemq; suprâ quã quis crederet alia in continenti castella, viciq;: vt esset summa omnis auri libræ septies centies & nonies, eoque amplius. Atque illo ipso tempore Cæsar Alexandri filius diu pressam armis atq; acri obsidione Fauentia, à qua Patres Alexandri precibus legatū suum reuocauerant, certis conditionibus tandem cepit: Hestoriq; puero ea lege se dediti, vt saluus sospesq; esset, fidem fregit: Romanq; adductum, atq; in custodia complures ad menses adseruatū ne-

cavit. Per eos etiam dies Patauij Baptista Zenus è Cardinale collegio moritur, grandi pecunia, argentiq; fabrefacti magno pondere testamenti tabulis suæ genti, & propinquis, & sacerdotium collegijs, & reip. relicto. Absconderat is Roma veniens, aliquot ante annos auri libras ducentas sexaginta Anconæ in ædis sacræ pariete: de eo Alexander à Senatu certior factus, aurum abstulit. Zeno ad urbem delato, funus amplissimū publicè curatum. Laudauit Angelus Gabriel. Postea ei ex testamento Senatus in ædis Marcie porticu sepulchrum ex ære ponendum locauit. Interea in Achaia magnum incommodum publicè est acceptum, Pylo ab rege Thracio iterum capta. Is enim cum eò & terrestri itinere equitum millia complura, & mari triremes quatuordecim, & biremulas quinque (sic enim naues eas appellant, quæ ferè semitremium loco sunt) Camali præfecto misisset, essentq; in Pyli portu triremes reip. tres sine nulla statione aut specula, eas Camales improviso aggressus, non magno negotio cepit. aliquot ex ijs, qui in eis erant, fuga in scaphis elapsi, ad triremes quinque maiores reip. quæ cum mercibus Beryto illo ipso tempore venerāt, erātq; in anchoris portui vicinæ, se cōtulerunt. Eæ quinque eadem formidine usæ, cum terrori esse hostibus potuissent, velis factis abierunt. quarum conspecta fuga, qui Pylo præerant, sese hostibus dediderūt. Earum tremium præfectis eo minus ignoscendum fuit, quòd paulò antè Cretæ cum essent, à Pisauro eis erat imperatum, vt se Pyli expectarent: isq; postro die cum tremibus quindecim cò venit. Sed Camales, cum Pisauri classem è longinquo venientem ij qui in specula erant positi conspexissent (id enim ne accideret, verebatur, vt in Pisaurum, quem breui eò vèturum

rum à captiuis intellexerat, imprudens incideret) euesti-
giò triremes captas abducens, littusq; proximum legens, ei
se vitabūdus eripuit. Pisaurus deinde Corcyram adueniēs,
quòd audierat naues longas Turcas è Loo flumine, quæ in
eo erant, breui educturos, triremes aliquot misit, quæ osti-
um fluminis adseruarent: ipse cum reliqua classe longa-
rum nauium vigintiquinq; in Achaiam reuehitur, atq; in
Corones finibus magnum hominum numerum cum vxori-
bus & liberis suis in nauibus imposuit, quos Cephalle-
nem ad incolendum traduceret. Paulò post Aeginæ cūm
esset, intellexissetq; Megaræ & biremes fabricari & fru-
menti magnam copiam esse, Aloisium Lauredanum legatū
cum nauibus octo, si quid ex usu efficere posset, eò misit. Is
bireme vna cum hominibus, altera vacua captis, expositis
militibus, & equitibus Nauplij adhibitis, prælio cum Mē-
garensibus commissio eos fudit: atq; arcem, quæ à Thracib.
defendebatur, magno impetu cepit: ac restè suspensis ijs,
qui oppugnationi superfuerant, quosq; cum biremi cepe-
rat, frumentoq; omni abducto, oppidum incensum ac solo
æquatum deleuit, ne impedimento Nauplijs esset, quo mi-
nus eo ab latere quàm vellent liberè vagari eis liceret. Idē
postea complures ad insulas, postremò ad Eubœam profe-
ctus, prædam, & quidem opulentam, abegit, oppidaq; ali-
quot & castella multa incendit, ac magnum propugnato-
rum numerum interfecit, ingenti vndiq; omni illo in mari
terrore hostibus atque formidine incussa. Quo quidem tē-
pore captis ab se oppidis rex metuens, Coronem, Metho-
nem, Pylon, muris & propugnaculis, reliquisq; rebus ad
hostem repellēdum idoneis, & militum præsidio apprimē
cōmuniuit. Nauplij aut equites, cūm hostes ad illos laceffen

dos in eorum propè suburbia irrupissent, egressi eos fuderunt: ex quibus ducenti quinquaginta interfecti atq; capti. Idem paulò post alij hostiū equites Catarbeio duce aggressi, omnes à Nauplijs capti sunt præter ducē, qui cum duobus equitibus aufugit. Reuerso Corcyram Pisauro, vt classem regis Galliae, itemq; regis Lusitaniae, de quibus proximo libro dicitur, expectaret: magistratus reip. qui Dyrrhachio præerat, morbo affectus, vt valetudinem curaret, Olcinium se cōtulit cœli salubrioris gratia. Eam occasionem nacti hostes, noctu Dyrrhachium furtim aggressi, scalis ad murum positos se in oppidum intulerūt: interfectisq; paucis somno expergescētis oppido sunt potiti. Sed ea æstate foris Pylo atq; Dyrrhachio amissis, nullo autem negotio, quod magnopere ex usu esset, confecto, domi Augustinus Barbadicus vita functus est, de mense Septembri, cum annos XV. ciuitatis principatum obtinuisset.

PETRI BEMBI RE-
RVM VENETARVM
HISTORIAE LIB. VI.

NOuarum terrarum gentiumq; narratio. Galliae regis cum Maximiliano Cæsare pax. Leonardus Lauredanus princeps Venetijs declaratur. Gallica & Lusitana classes Venetis auxilio missæ re infecta recedunt. Federicus rex, ab Galliae & Hispaniae regibus regnum inter se diuidentibus pellitur. Venetorum cū Turcis belli progressus. Pannoniae regis cum Thracio bellū. Mitylenes à Veneta & Gallica classe oppugnatur. Ericus pirata capitur comburiturq;. Antonij Minij & Laure-dani principis, de stipendijs magistratuum dimidijs accipiendis

piendis cōtrariæ actiones. Triremium præfecti qui rem
ignauiter gesserant ignominia notati. Lucretia Borgia
Alphonso Atestino nubit. Res à Pannoniæ rege contra
Turcas feliciter gestæ. Ciues Veneti Byzantij libertati
restituti. Metaurensium ducis regnum à Cæsare Borgia
insidijs occupatur. Anna Candala Pannoniæ regi nubit,
& Venetias uenit. Aloisus rex iterum in Italiam venit,
eiusdemq; cum Hispaniæ regibus ob imperij fines in re-
gno Neapolitano bellum. Leucadia à Venetis capitur.
Guidus Vbaldus nullo apud Aloisium regem præsidio
inuento se Venetias confert. Deinde Vrsinorum auxilio
in regnum suum redit. Multi populi se reip. dedere volē-
tes reijciuntur. Hispaniæ regum ad Senatum legatio.
Guidus Vbaldus iterum à Cæsare regno pellitur, & ab
eodem multi principes necantur. Lex in eos qui sacerdo-
tia emerent lata. Ioannis Michaelis Cardinalis interitus.
Baiafētis cum Venetis & Pannoniæ rege pax. Galliæ rex
nouum cum Venetis fœdus petit. Alexandri Pont. interi-
tus & Cæsaris Borgia calamitates. Benedicti Pisauri obi-
tus. Guidus Vbaldus iterum in regnum suum redit. Pius
Tertius Pont. creatur & moritur, eiq; Iulius II. succedit.
Multa Flaminiae oppida reip. deduntur. Florentinorum
contra Venetos artes. Pandulphus Malatesta Ariminum
Venetis tradit. Fauentia à Venetis capitur. Iulij Pont.
contra Venetos consilia. Nicolao Vrsino imperium pro-
rogatur.

LALIBVS iactatæ incommotis ciuitati, ma-
lum etiam inopinatum ab longinquis genti-
bus & regionibus extitit. Petri enim Pasca-
lici apud Emanuele Lusitaniæ regem lega-
ti literis Patres certiores facti sunt, regem illum per Mau-
ritaniæ Getuliæq; Oceanum conuehendis ex Arabia In-
diaq; mercibus itinera, suis tentata sepe nauibus, demum

explorata compertaq; habuisse: nauesq; aliquot eò missas, pipere, & cinnamis, eiusmodiq; rebus onustas Olyssipponem reuertisse: itaq; futurum, vt eius rei facultate Hispanis hominibus tradita, nostri in posterum ciues parcius angustiusq; mercarentur: magniq; illi prouentus, qui urbem opulentam reddidissent, toti penè terrarū orbi rebus Indicis tradendis, ciuitatem deficerent. Eo nuncio Patres accepto non paruam animi ægritudinem contraxerunt, quam tamen compendijs aliorum populorum solabantur. Simul & illud cogitabant, amabile profectò esse, nouas regiones alterumq; propè acquiri orbem, gentesq; abditas atq; sepositas celebrari. Ac posteaquam hunc ad locum meorum me commentariorum cursus perduxit, non alienum esse arbitror, quod eius rei omnium, quas vlla ætas vnquā ab hominib. effectas vidit, maximæ atq; pulcherrimæ fuerit initium: tum quæ terrarum portio: post id, quæ ue gentes, & quibus moribus sint repertæ, quantum suscepti operis ratio permittet, breuiter dicere. Erat Columbus homo Ligur ingenio peracri, qui multas emensus regiones, multū maris & Oceani perlustrauerat. is, vt est humanus animus nouarum rerum appetens, Ferdinando & Isabellæ Hispaniæ regibus proponit, edocetq; illud, quod omnis ferè antiquitas credidit, quinq; esse cœli partes, quarum media caloribus, extremæ duæ frigoribus sic afficiātur, vt quæ sub illis sint totidem terræ plagæ, incolæ ab hominibus non possint: duæ tantum inter eas sub eisdem positi cœli partibus possint: inanem esse antiquorum hominum fabulam et nullis veris rationibus fultam, & confirmatam descriptionem: improuidum propè necesse esse haberi Deū, si ita mūdum sit fabricatus, vt longè maior terrarum pars propter
nimiam

nimiam intemperiem hominibus vacua, nullum ex sese vsum præbeat. globum esse terræ hunc eiusmodi, vt com-
meandi per omnes eius partes facultas hominibus ne desit.
cur sub media cœli conuersione degi non possit, vbi dici ca-
lor cum noctis frigore pari dimenso vtriusq; moræ spatio
temperetur, præsertim cum tam citò sol in alterutram de-
clinat partem? cumq; sub ijs cœli conuersionibus, in qui-
bus nostro vertici propior longinquam sol moram trahit,
tamen degatur? argentes sub Septentrionalibus esse terras,
sed eas hominibus non defici, sic sub Australi terras esse fri-
gidas vertice, esse animantium atq; hominum genus. quem
Oceanum scriptores appellarint, cum non esse inertis ma-
gnitudinis, sed insulis atq; terris scatere, quas homines in-
habitent: itaq; vigere atq; incolì vniuersum globum, qui
vbiq; sit vitalis auræ particeps. Hac oratione apud reges
habita petit, vt sibi liceat eorum opibus nouas insulas, no-
ua littora quærere: spem se habere, non de fore inceptis for-
tunam: ditionemq; ipsorum magnopere iri auctum, si rem
susceperint, confirmat. Ab regibus noua spe allectis senten-
tia Columbi, quam quidem totum septennium reiecerant,
ad extremum comprobata, quam tamen multò antea Pos-
sidonij philosophi Panetij discipuli primùm, deinde etiam
Auicennæ medici fuisse video, magni & præclari viri: an-
no ab vrbe condita millesimo septuagesimoprimo, tribus
cum nauibus Columbus ad insulas Fortunatas, de quibus
superioribus libris sermonem habuimus, quas Canarias ap-
pellant, profectus, atq; ab ijs tres & triginta totos dies oc-
cidentem sequutus solem, sex numero insulas reperit, qua-
rum sunt due ingentis magnitudinis, quibus in insulis lu-
sciniæ Nouembri mense canerent, homines nudi, ingenio

miti, linteribus ex vno ligno factis vterentur. Frumentum hi habent, quod maicem appellant, multò quàm nos, spica & culmo grandioribus, arundineisq; folijs, & plurimo ac rotundo grano, quod spica infixum membrana pro aristis vestitur, quam quidem maturescens reijciat. Animalium quadrupedum genera habent perpauca: ex his canes pusillos, qui muti etiam sint, nec latrent: auium verò longè plurima, nostris tum grandiora, tum etiam minora, adeò vt auiculæ inueniantur, quæ singulæ suo cum nido vigessimam quartam vnciæ partem non exuperent. psittacorum magnam copiam, forma & colore variam. vellera sponte nascentia ex nemoribus atq; montibus colligunt: sed ea cum volunt candidiora melioraq; fieri, ipsi purgant, atq; apud domos suas serunt. Aurum, quod in fluminum arenis legunt, habent: ferrum non habent: itaq; præduris atq; acutis lapidibus, & ad lintres cauandos, & ad reliquam materiam in vsum domesticum formandam, aurumq; mollicium, pro ferro vtuntur. Sed aurum cultus tantummodo gratia molliunt, idq; auribus & naribus perforatis pendulum gerunt, neq; enim numos nouerunt, neque stipis vllò genere vtuntur. Harum duarum insularum vnius cum rege amicitia fœdereq; inito Columbus, duodequadraginta ex suis apud illum relictis, qui mores & sermonem gentis addiscerent, seq; breui rediturum expectarèt, decem ex insularibus secum ducens in Hispaniam redijt. Hæc illorum itinerum origo, institutæq; ad incognitas orbis terrarum oras nauigationis initium hoc fuit. Anno autem insequente, vt pollicitus fuerat, Columbus cum nauibus decem septem, & militibus, & fabris, & commeatu omnis generis missu regum eodem rediens, cum se ad leuam versus parumper

per flexisset, quamplures ad insulas est delatus: quarum partem homines incolebāt, feri trucesq; , qui puerorum & virorum carnibus, quos alijs in insulis bello aut latrocinijs cepissent, vescebantur, à fœminis abstinebant, Canibales appellati. Vicos hi habebant, vicens aut tricens domibus singulos: domusq; erant omnes lignæ, ac rotunda forma, palmis & stipulis contextæ, certarumq; arborum & arundinum folijs, ad arcendos imbres. Aere utebantur adeò temperato, vt Decembri mense auium aliæ nidos ponerent, aliæ pullos educarent suos. Sed cùm ad illam insulam, à qua reditū anno superiore apparauerat, Hispaniolamq; ipsam appellauerat, Columbus reuertisset, propter soli bonitatem magnitudinemq; insule, oppidum opportuno loco condere, ac terram colere cœpit. Arbores frondibus nullo anni tempore spoliabantur, vna aut altera exceptis, quarum Hispani, præter pinum, palmamq; nobis cognitam viderunt nullam. Insulares duobus se è specubus terra proditos atq; natos dicunt. Deos penates, quos appellant Zemēs, colunt. eos plebs habet cōmunes. Suum verò ex regibus quilibet, eorumq; simulachra lana contexta in bellum profecturi capiti alligant, iuuariq; se ab ijs maiorem in modum putant. Noctu vagari mortuos credunt, posseque omnia humana membra sumere præter vmbilicum. Ab suis Zemibus eiusmodi responsa non multos ante annos accepisse illos constat: venturum eò indutam vestibus gentem, quæ regionem subigeret, & ipsoꝝ aboleret Deos. Sed vicinæ huic insule hominibus alterius ex duabus, de quibus supra dictum est, insulis, quam quidem & propter magnitudinem Hispani terram esse continentem crediderunt, & hominū genere atq; auri copia multum præstare cæteris in-

tellexerunt, & Cubam appellari didicerunt, serpentes noua totius corporis specie ac forma præditi, sesquipedis plerūq; longitudine, qui ex terra & ex aqua viuunt, in lautioribus erant epulis. Verumenimvero & illi, & qui proximas obtinebant insulas, quarum magnus erat numerus, pleriq; auream ætatem agere, nullum agri modum noscere, non iudicia, non leges habere, non literis, non mercatura uti, non in posterum sed in dies viuere. Ac dum hæc conquiruntur, Ioannes Lusitaniæ rex per legatos apud Hispaniæ reges queritur, sua littora, suasq; regiones ab ipsis tetraribus quas reperissent insulas ad se spectare, qui Hesperides habeat, & cuius maiores Oceanū percurrere ante omnes alios sint ausi. Contrà Hispaniæ reges dicere: quæ non fuerint ullo ab homine antè parta, omnib. hominib. patere: se nulli esse iniurios, si ab cæteris ignorata, labore & studio acquisiuerint suo. Itaq; magnis ex ea re obortis inter eos disceptatiõib. ne cõtrouersie eiusmodi ad bellū deducerentur, vtriq; se Alexandri Pont. Max. iudicio staturos spondent. Alexander tota re cognita statuit, vt à Septentrionibus directā ductā in Australem polum linea, quæ à Gorgonum insulis tercenta millia passus in occasum distaret, quæ pars orbis in Oceano ad occidentem solem esset, ea Hispaniæ regibus cederet: quæ ad orientem spectaret, iuris Lusitani censeretur. Ita orbis terrarum ab ea Oceani ora in duas diuisas partes, duobus regibus perquirendus & obtinendus est traditus. ad quā quidem certè rem magna vterq; diligentia consequendam se dedit. Sed Hispanis vltiora tentantibus, terra est obiecta continens paulò minus decies centena millia passuum ab Hispaniola protensa meridiem versus: atq; in ea populi sub rege bellum cum finitimis

finitimis gerente occurrerunt: quorū fœminæ virum passe, nullam partem corporis præter muliebria, virgines ne illam quidē tegebant. Regem ij suum honoris gratia sublimē in humeris ferūt. Tum alij deinde populi capillo promisso, & liberali aspectu, auro atq; gemmis culti. Vino ij vtuntur albo nigroq; ex quibusdam confecto fructibus, sapore delectabili. Post hos item alij, qui certarum se herbarum coloribus pullo & purpureo inficiunt: aspectuq; sunt in pugna eam ob rem tetriore ac horribiliore. Demum gens inuenta agilis admodum, & item nuda, genitalibus tantummodo cucurbitula vel marina testa inclusis. Cadauera ibi regum & magnorum hominum desiccata in domibus asseruantur, eaq; in honore magno habent. est etiā, vbi arida facta conterant, eoq; puluere in epulis & poculis honoris causa vtantur. Postremò autem ad meridiem audacius in dies iter flectentibus Hispanis, cum vertex se subducere noster cepit, tum è regione alia quædā magnopere splendentium quatuor stellarum forma atq; series extitit, quā esse Australis verticis faciē crediderūt. Visi post hæc homines nostris longè proceriores, & magno ad obcundas pugnas animo. tum flumen refertū insulis immani latitudine: patet enim amplius passuū millia cētum: & syluæ arborum, quæ materiam habent ad tingendas lanas idoneam, aliarumq; ita procerarum, vt eas viginti hominum extremis se manibus contingentium capere complexus sæpe nequeat. Siliquas hæc produciunt longitudine palmarum, pollice crassiores, lanæ mollißimæ concisæq; plenas, quæ quidem ob tenuitatem & breuitatem deduci in subtegmina fufis non possit, sed ad farcienda strata culcitrasq; magnopere sit idonea. Animal eæ syluæ nutriunt cuniculi

magnitudine, gallinis infestissimum: quod quidem foemina loculum habet è pelle utero adnexum, quasi uterum alterum, foecundum vberibus, in quo catulos secum gestat, emittitq; cum vult. itaque si animal noxium videt, si venatores adesse intelligit, loculo illos recipit, & inclusos fugiens aufert: idq; tandiu facit, quoad catuli per se, & quæ sibi vsui ad victum sunt, quærere, & vitam tueri possint. In ea terrarum parte homines impuberes in omni ætate sunt propè vniuersi, neq; ullos habent pilos. iidem magno pere natandi artem callent, tum mares tum foemina: eiq; rei à paruulis insuescunt: filios ex sororibus sibi hæredes instituunt, quoniam nō dubiè suæ gentis sunt. Mulieres adolecentes parere, seruire ducunt esse: itaq; si prægnantes fiunt, herba ad eam rem idonea abortum faciunt. cum verò ætatis flos exaruit, tum pariunt, ac proli student. Sed quæ regio sunt sanguine, negare aliquid vlli viro, qui ex nobili sit genere, in turpibus habent rebus, ferè semper cū rege mortuo vxor vna & altera sepeliri vult eo cum ornatu, quem viuens adamauit: tum serui etiam, & clientes: ita enim se cum illo apud superos tota tempora victuros putent. Nonnullæ gentes Deorum imagines filiorum suorum infantium spargunt sanguine. Mitiores aliæ sacerdotes ita habent institutos, vt barbam, si quam habent, aut capillum neq; tondeant, neq; peccant totius vitæ tempore. Quibusdam in locis propter paludes incolæ domos in arboribus ædificant, easq; inhabitant cum vxoribus & liberis. Atq; omnibus ferè in continentis regionibus aurum ex fluminibus colligunt, aut ex vicinis fluminibus locis, non magna tamen diligentia (neq; enim numos cudunt) minutis plerunq; cum terra globulis, sed sæpe etiam librali pondere,

dere, ac nonnunquam multò maiorib. Gemmas verò maximeq; margaritas ij habent populi, qui Cubagæ, & Cumanæ, & Terarequi insulis (sic enim eas appellant) in Septentrionem versis paulum à media cœli conuersione declinantibus sunt proximi: vbi eas vrinatores expiscantur, tanta cum mari assuetudine, vt semihoræ interdum spatium conchis margaritarum conquirendis sub aqua se continent. Earum magna vis ab incolis regibus Hispanis tradita, nobilium foeminarum mundum facile auxit. Atq; ea quidem omnia ante hos plane annos, quibus hæc à nobis conscribi cœpta sunt, contigerunt: nam quæ proximè gentes bello ab Hispanis sunt deuictæ, eæ porro & vestium cultu, & oppidorum nobilitate, & bellandi studio, & hominum frequentia, & finium ac regnorum amplitudine, reliquis earum regionum omnibus multum præstant, quorum nonnulli solem & lunam, vti virum & vxorem, colunt. neq; impuberes planè sunt, venusta etiam forma, & probis moribus foeminae, tum ornatae gemmis præter cetera extremas quoq; suras ad talos vsq; auro autè sic abundat, vt parietes templorum ac domorum reges eo vestiant: & vasis ad victum domesticum propè omnibus, vti nos ab athenis aut testaceis, sic illi aureis vtantur. itaq; victi magno auri pondere Hispaniam referferunt. Cum ijs, quos superius diximus, populis, Meficum Temistanæ regionis oppidum egregium in lacu salis aquæ situm, sub Cancro ferè ad conuersionem positum, numerare nos oportet, cū plerisq; non oppidis modò, sed etiam regionibus, ac magna terrarum spatio vectigale factum. quod si quas etiam terras ad Australem verticem positas Hispaniæ imperio adiecerint æstimabitur, nullus propè antiquorum hominum la-

bor eorum industriam æquauerit. Aliæ ex parte Lusitani,
 classe ab rege comparata, in Austrum ab Hesperidib. con-
 uersi, Africæq; promōtorio, quod Bonam spem appellant,
 traiecto, Aethiopici Oceani se primū ostendentibus litto-
 ribus, ad continentem nigrorum hominum terram, quæ
 appellatur Cephala, naues appulerunt, auro diuitē, quod
 interiores eò important populi, vt res alias contrā mercen-
 tur, nullo id pondere aut mensura, sed tantum frustis ex
 oculorum fide atq; arbitrio permutantes, vt qui accipiunt,
 sepe lucrum centupli faciant, atq; ibi arcem condiderunt.
 Deinde ad Mogambicem regionem delati, portu egregio,
 & aduenarum frequentia nobilem, arce item posita, eius
 sunt imperio potiti. Labrum inferius hi sibi homines per-
 forant, ossulaq; aut gēmas foraminibus appendunt cultus
 honestioris gratia. Quiloæ deinde regem bello deuictum
 expulerunt, cumq; tenuerunt. Oppidani domus nostro mo-
 re habent exædificatas, colore ipsi inter nigrum albumq;
 vestibus liberaliter induti. Alijs post hos relictis populis,
 mare Rubrum ingressi complures nigrorum item & bono-
 rum hominum ac bello fortium ciuitates adierunt, qui na-
 tis statim scēminis naturam consuunt, quoad vrinæ exitus
 ne impediatur: easq; cūm adoleuerint, sic consutas in matri-
 moniū collocant, vt sponsi prima cura sit, cōglutinas at-
 que coalitas puellæ oras ferro interscindere: tanto in hono-
 re apud homines barbaros est non ambigua ducendis vxoribus
 uirginitas. Ac Lusitanis mediam Rubri maris partem
 transgressis, Zides se oppidum obtulit amplo cum portu,
 ad quod quidē Indici populi suas merces conuehebant: eas
 Aegyptij, qui eò loci mercaturæ causa quotannis conueni-
 re consueuerunt, camelis imponebāt, Alexandriamq; per-
 ferebant:

ferebant: quas quidem Veneti merces, statò anni tempore eam ad urbem adnauigantes, coemebant, domumq; conuectas omnium gentium mercatoribus, ea se de causa vulgò petentibus, venditantes, incredibili auri prouentu ciuitatem locupletabāt suam. Sed posteaquā ad eas regiones Lusitani venerunt, magna rerum commutatio est consequuta: quicquid enim ferè mercaturæ causa ex omnibus Arabiæ Indiæq; locis mare Rubrum importabatur, ipsi emere domumq; conuehere cœperunt: qua adductus necessitate rex Aegyptius anno ab vrbe condita millesimo octogesimo, Zidēsium in portu, qui quidem in intimi eius maris sinu sunt, classē magno sumptu comparauit, vt ab Indiæ maris navigatione Lusitanos auerteret, sed ab illis ad Diūm in ostio Indi fluminis oppidum victus, classe capta atq; incensa, rem inchoatam reliquit. Zidenses nullam postea, vel omnino modicam rerum Indicarum aduectionem habuerunt: ita Aegyptios Venetosq; instituta antiquitus mercaturæ ratio, quæ intercipi nullo posse tempore videbatur, aliò conuersa propè deseruit. Neq; hercule propterea Lusitani finem progrediendi fecerunt, sed ad complures Arabici, Persici, Indiciq; insulas Oceani, atq; ad innumeros continētis portus cōuentusq; hominum profecti, syluis felicibus odorum omni genere, ebore, argento, auro, gemmis beatos, se contulerunt: & Colocuetē, oppido propter affluentem earum rerum quas in primis querebant atq; adamabant, copiam, maximè omnium opportuno, prælijs secundis factis, & munitionibus institutis in potestatem redacto, eas regiones tenuerunt: Taprobaneq; insula multorum mensium itinere post tergum relictā, quò nemo vnquam penetrauit, sui regis signa audacissimè felicissimèq; intulerunt. Tametsi

maiore omnino audacia, felicitate autem nunquam aliàs audita, si vixisset, Ernandus Maglaianes Lusitanus fuit, qui Hispaniæ regum opibus classe comparata, viæ initio in Austrum se flectēs, atq; ultra mediam cœli cōuersionē propter continentis terræ oras dextrorsum velificans, magno spatio ad polum versus peracto, vt illum longius altiore, quàm nobis noster sit, eo in itinere habuerit, & freti, quod nunc Maglaianis appellant, angustijs trecentorum milliū passuum in longitudinem decursis, iterum ad medium cœli spatium se conuertit: deinde ad auroræ populos atq; insulas odoratarum arborum plenas, quas Molucas appellant, medium cōplexus globi solidi spatium peruenit, ibiq; pugnans interiit: postremò illius comitatus per Lusitanorum partis Oceanum labore plurimo vniuersi orbis terrarum nauigatione triennio confecta, in Hispaniam rediit cumq; totius itineris enumeratis diebus rationem quam in tabulis habebat, repetisset, vno sibi annos illos die longiores factos, de dierū nominibus domi audiēs, reperit: qui omnino anni, si se is ad Orientē, domo profectus, conuertisset, ac contra solem vsquequaq; currens illud ipsum iter vniuersum confecisset, vno breuiore die redeūti sanè fuisset: semper enim tanto citius orienti soli occurrens, quanto plus itineris post se circumuectus reliquisset, emēso demum totius terræ globo, die vno prius solem sibi orientem, quàm cum viæ se dederat, profectò habuisset. Eodem ferè tempore, quo legati Pascatici literæ ad Senatum venerunt, Aloisius rex Gallorum Tridenti per legatum suum Cardinalem Rotomagensem, cui Mediolano proficiscēti (illi enim vrbi atq; regno præerat) Georgium Cornelium Brixie magistratū reginæ Cypriæ fratrem Senatus legauit, pacem cum Maximiliano

Maximiliano imperatore certis cōditionibus fecerat : quarum illa erat maxima , vt is se regem Mediolani appellaret, ipse in corona , ex qua Maximilianus iure imperator dici posset, more institutoq; maiorum à Pontifice Max. Romæ tradenda , autoritate opibusq; suis præstò ei esse teneretur. Cardinali per fines reip. cum magno comitatu eunti & redeunti sumptus est publicè factus. Sed Barbadici, quem vita functum dixeramus, loco, Leonardum Lauredanum plurimis necessitudinibus & propinquitatibus atq; affinitatibus sultum , ciuitas sibi principem declarauit . Eo comitia primum habente , ædis Marcie procuratio , quo in magistratu Philippus Tronus , cuius pater Nicolaus annos sex ciuitatis principatū obtinuerat, illis ipsis diebus erat mortuus, Benedicto Pisauro classis præfecto magno fauore ciuitatis est delata. Eiusdem verò ædis procurationem eam, ex qua Lauredanus summum locum inierat, Marinus Garzonius alteris comitijs est adeptus. Classis interim Gallica itemq; Lusitana, quas vterq; rex, vt reip. auxilio essent, sese receperat missurum, non vno tempore altera Corcyram altera Zacynthum adueniunt: tametsi neutra omnino earū ulli reip. vsui fuit. Galli enim priores apud Zacynthum cū essent, Pisauro non expectato, quem Auster ventus Corcyræ multos dies perincomodè flans detinuerat, Rhodū versus profecti sunt. Sed naues illas Aloisius ad Federicū regē Neapolis regno expellendum inita cum Hispaniæ regibus societate comparauerat: itaq; pulso illo ac diuisis regni regionibus ex fœdere, vt Apulia Calabrisq; Consaluo eorum duci traditis, reliqua omnia Aloisius obtinuerit, classē, cuius præterea non magnopere indigebat iuuandæ ad speciem reipub. illò misit. Lusitani autem paulò post à Pisauro

Corcyrae perliberaliter accepti, cum ille ab eis petiisset, ut secum aut ad Dyrrhachium recuperandum, aut ad insulam Leucadiam oppugnandam accederent, neutro negotio suscepto, quod dicerent suum sibi regem mandauisse, ut contra classem Thraciam unam cum Veneta omnem belli fortunam experirentur, ab oppidis obsidendis aut omnino tentandis abstinere, quo itinere venerant, domum discesserunt. Ea erat classis nauium onerariarum una de triginta: quarum quinque satis magnae, reliquae pusillae, sed omnes magna tormentorum vi et numero militum pulcherrime instructae, tum opertis singularum tegumento versicolore puppibus, ut late aqua tentoria tangeret, fluctibusque verteretur (quoniam in nostris classibus id non fit, praeterquam in nauius longis: neque illo impendio, sed ad usum tantum) inusitata atque egregiam classis faciem praebuerunt. illis destituti Patres classibus rogatione iusserunt, ut triremes in Creta insula decem armarentur, eisque triremibus, quo libentius ciuitates imperata facerent, praefecti Cretenses imponerentur. Itaque triremes ex naualibus, pecunia in stipendium ex aerario est in Cretam missa. Latum etiam, ne quid intentatum Patres relinqueret, ut Franciscus Capellus, cui legatione apud Aloisium sancto Dominicus Triuisianus, Hieronymus Donatus de regno Neapolitano sub eius imperium redacto gratulatum a Senatu missi successerant, ad Henricum Britanniae regem socium atque amicum reip. proficisceretur auxilium in Turcas postulatum. Tametsi nuncij venerant, Baiafetem a rege Pannoniae bello lacesitum, suas vires eo conuertisse, nauium aedificatione intermissa: nam e Pannonia literae ad Senatum datae certiores Patres fecerant, Turcas equites, cum Danubium flumen traiecissent, ut in fines hostium incursiones facerent,

facerent, à regio exercitu fusos, duobus millibus interfectis reuertisse: tum transmissso ab eodem exercitu flumine Turcas duobus itineribus interclusos maleq; habitos, partem suorum non spernendam, vnà cum duce filioq; ducis amisisse. Pisaurus profectis Lusitanis, vti classe Gallica se coniungeret, omnem diligentiam adhibuit: itaq; eam demũ ad Maleam nactus, muneribus & commeatu largiter praefecto classis missis ad Mitylenem expugnandam propè inuitus vnà se contulit, cùm Galli nihil ea de re antea cum illo communicauissent, neq; quid sui consilij esset, ab eo petissent: nihilo tamen secius omnibus in rebus suam illis operã præstitit. Itaq; tormentis expositis Galli nostriq; oppidum aggressi, muro deiecto, repulsis atq; occisis propugnatoribus, magno impetu ipsum ceperunt. Arcẽ oppidi aut, sine qua teneri oppidũ nõ poterat, cùm iã Veneti turri deiecta signa in muros intulissent, idemq; Ligures ex classe Gallica Venetis proximi fecissent, tamen capere non potuerũt, quòd duorum praefectorum interitu, quos hostes interfecerant, Galli perterriti se in castra receperunt. Erant autem ex Armoricis finibus pleriq;, qui suorum ducum dicto audientes non fuerunt: eos se recipientes ceteri omnes subsequuti, oppugnationem reliquerunt: ita victoria iam planè parta, si suum Galli munus obijssent, interpellata pedem retulit. Accidit autem ab Thracibus ea in oppugnatione res permira, quæ virtutẽ illorũ atq; animum ostenderet. Nam cùm tot nauibus oppidum obsideretur, tot hostiũ millia circumfusa ad muros stationes haberent, vnà in biremi & tribus nauigiolis milites trecenti à Baiaetis filio è Magnesia, cui præerat, auxilio missi, in arcem se inferre velle non dubitauerunt: sed ab Gallis intercepti, cùm se fortissimè defen-

diffent, reliquis interfectis viginti corū Gallos elapſi, quā intenderant, tenuerunt, atq; in arcem recepti ſunt. Præſectus claſſis ea ſpe deiectus, Piſauro relicto diſceſſit: tempeſtate turbidiſſima deprehendus ad Cytherā inſulam, nauis ſua elifa, ex hominib. quingentis, qui in ea erant, ipſe per pauciꝫ, qui ſe in parte nauis fracta ſcopuloꝫ infixi continuerunt, euaserunt. Nauis ex huius claſſe altera cum ſexcentis hominibus interiit. Piſaurus, multis diebus ad bellū gerendū idoneis Gallorum cauſa fruſtra conſumptis, hyme præcipiti ſe ad Melum inſulā contulit. Fortè ibi Ericus Thrax, qui piraticam multos annos exercuerat, plurimaꝫ damna Venetis hominibus intulerat, quod ex Africa ueniens naufragium ad inſulam fecerat, captus à Melijs in custodia tum erat. Id ſimul eſt Piſauro nunciatum, Ericum ad ſe adduci imperauit, proptereaꝫ quòd is aliquot ante annos ciuem Venetum Ambroſium Contarenū Franciſci filium, cum quo mercaturæ ſocietatem inierat, nihil ab eo metuentem, cum eius nauis per inſidias contra iuſiurandi religionem, apud Theſſalonicam à ſe captum igni excruciatum necauerat, viuum comburi iuſſit. Hæc dum foris adminiſtratur, domi, quòd pecunia publicè deerat, Senatus decreuit, vti quam ipſe legem prius, deinde comitia huius belli initio iuſſerant, vt magiſtratus omnes prouinciales atq; urbani mediā ſtipendiorū partem reip. remitterent, ea in annum vnum prorogaretur: itaq; primis anni diebus cum in comitio Lauredanus, quiꝫ illi aſſident ſex viri, & quadraginta virū magiſtri eam legem pronunciauiſſent, Ioannes Antonius Minius, ciuis in dicendo ſatis audax, qui omnem ſuā etatē, erat enim iam ſenex, cauſis agendis in priuatorum patrociniū cōſumpſerat, eiufmodi concionē habuit.

Non

Non ignoro ciues magnam me rem, & multorum inuidiæ propositam suscepisse, qui sim contra Senatus præiudicia, contra magistratuum voluntatem, pro vestris commodis & vestra incolumitate liberè, quæ sentio, dicturus: neq; dubito, quin me pleriq; arroganter facere existiment, quòd ea quæ Patres conscripti iam pridem iusserunt, vosq; ipsi rata esse voluistis, nunc Patribus iterum iubentibus, ego vnus, tanquam plus omnib. provideam, improbaturus surrexerim. Sed me præstat omnem inuidiæ aleam atq; pericula subire, dum vos decipi, & reipublicæ muneribus spoliari, quoad potero, non patiar. Legem hoc bello, quod cum rege Thracio gerimus, in Senatu latam, vestris sententijs sancitam, præteritis expletam mensibus prorogare Patres decreuerunt, uti magistratus omnes, qui per nos creantur, mediam stipendij partem annum reip. remittant: itaq; Senatus approbante ad vos veniunt, ut eam ratam & sanctam habeatis. quid est hoc aliud, quàm velle vos qui liberos, qui uxores, qui domos familiasq; vestras, qui vos ipsos beneficio reip. magistratibus obeundis sustinetis, quando annum iam omnibus in difficultatibus confecistis, alterum non habere annum, vnde inopiam leuare & vitam tolerare vestrâ queatis? An, quoniam diuitibus ea lege parum iri nocitum vident, reliquos, qui re angusta vtuntur, non respiciunt? est ne id alteros tanquã seipsum diligere? quo vno medijs fidijs præcepto omnis humana societas continetur. Ego verò ciues sic existimo: quòd contra hostes nihil prosperè gerimus, aduersa verò multa & misera singulis diebus nuntiantur, hoc ex fonte manare, quòd ipsi inter nos non amamus, neque quisquam alteri consultum vult: nemo, qui opibus pollet, ei qui debiliior est, prospicit. Dij profectò immor-

tales, qui acta & cogitationes nostras perspiciunt, irati nobis infensiq; sunt, conatusq; nostros frustra suscipi, euanescereq; omnes sinunt, hostibus virtutem & consilia subministrant. Tria sunt omnino hac in vrbe ciuium genera: vniū locupletum atq; potentiū: aliud eorum, qui sunt dignitate opibusq; tenuissimis: mediæ inter hos fortunæ tertium. Pri-
mū illud atq; summum, propter potentiam in tributa sepe nihil dat, propterea quod nemo principes viros cogere audeat, qui plerunq; in magistratibus sunt, remq; pub. administrant. à medijs, quæ imponuntur publicè onera, multi magistratus exigunt: ab infimis planè vniuersi: nam ab ijs minimè resistitur: ita fit, vt qui rei minus habet, plus in ærariū conferant: illi, qui omnia possident, nihil tribuant, nisi ciui libet: tanquam reliqui seruiant, ipsi regnent atq; imperent. quod si diuites, fisco quæ debent, etiam dependant, nihil sit necesse curarum & laborum vestrorum obeundis magistratib. mercedem reip. condonari, vt in bellum pecunia suppeditet: ea summa omnis pro parte media tercentū auri libras non exuperat. locupletū & potentiū reliqua si ratio subducatur, tantundem decies aut plus etiam conficiet: illa exigit, qui præpositi estis pecuniæ publicæ magistratus: neq; vos fisco debentiū autoritas deterreat, ne quid facere contra ipsorum voluntatem audeatis: abundè vobis aderit, quod queritur: neq; tenuiorum, sed bonorū tamen ciuium sudorem, aut potius sanguinem exugere cogimini. Quid autem? nonne ciues illud etiam vos impellere ad legem repudiandam potest, quod multi magistratus, vt sit vnde se, liberosq; suos alant, non tam iustitiam in iurisdictionibus agitare, quàm seruire quæstui, & studere lucro statuent, dum ea, quæ iniuria sibi erepta existimabunt, quoquo

quoquo modo sarciant? Quamobrem omnia passim erunt venalia, neq; immeritò, quoniam ita Senatus & ciuitatis principes decreuerunt. Animus mihi ciues eo anno tum, cum primò lex est lata, suadebat, vt eius lationi contradicerem: sed me Senatus autoritas continuit, quòd existimabam ea vestra incòmoda annum tantum duratura, neq; legem tam iniquam iri prorogatum verebar: ita me meæ cogitationes sefellerunt. nunc eò res est perducta, vt in vestra manu atq; sententijs tamen sit totius rei exitus. quòd si vos legem iterum iusseritis, quid erit causæ, quare non aut eam optimates singulis annis ferat, aut vos, quod secundo probauistis, tertio etiam & quarto sanciat? ita res in exemplū cesserit: vos, cum rumor belli aliquis paulum excitabitur, statim plectemini: ea semper erit magistratib. opportuna erogandæ pecuniæ ratio: semper reip. beneficio spoliabimini, quod esse vestrum solidum atq; propriū debuerat. quare censeo vt legem reiiciatis, ne, vestra quæ sunt, ipsimet projiciatis, nèue vllis ab hominibus ludibrio vobis libentibus habeamini. Hæc cum esset Minius concionatus, magna perturbatio comitium tenuit, quoad, quis ei resposurus esset, sciri potuit, Lauredano Principe sua se è sella subleuante, qui stans dicere sic est exorsus: Valde me hodie ciues à mra de Ioāne Antonio Minio spe atq; opinione deceptum fateor, qui cum mihi heri esset dictum, contra legem, quam ferimus, verba illum apud vos velle facere, non credidi: neq; enim persuadere mihi poteram, huiusce ciuitatis hominem quatuor & sexaginta annos natum, qui aliquando rmpub. attigisset, tam æquam, tam etiam necessariam rogationem, quam Senatus ipse frequens probauisset, esse impugnaturum. Quanquam fuere qui dicerent,

quoniam Minius ad senectutem sine vlla dignitate peruenit, semel tantum anno superiore in magistratu adolescentulis mandari solito fuerit, id illum cogitauisse, si causam tenuiorum ciuium suscepisset, qui stipendio munerum reip. fraudari se magnopere indignantur, fore vt fauorem sibi atq; suffragia illorum ad magistratus adipiscendos conciliaret. quod quidem ego, vt reliqua, falsum esse facile putauimus, vos, qui melius haec cognoscitis, quid sibi is hoc suscepto negotio voluerit, vobiscum reputatote. Tu vero Mini, solusne es omnium, qui, quo impliciti bello duos iam annos versemur, quantas in eo impensas fecerimus, quantas facere necesse sit, quibus in difficultatibus cogendae pecuniae dies totos solliciti noctes insomnes conficiamus, vt hoc imperium ab hoste omnium acerrimo tueamur, nescias? remigum, militum, praefectorum nauium nostrarum, quos innumeros alimus, stipendia immane auri pondus requirunt: in arcium & oppidorum praesidijs multum pecuniae insumitur: naualia urbana tot classibus exhausta, magni aeris singulis mensibus indigent, vt naues, vt tormenta, vt reliqua, quae bello vsui sunt, nostris imperatoribus subministrent. Regi Pannoniae, vt cum nostris hostibus bellum gerat, mille auri librae ternis curationib. sunt ex foedere quotannis dependendae: his tot atq; tantis impensis pecunia suppeditari qui potest? ciues enim nostri, tributis innumerabilibus persolutis, amplius quod tribuant, non habent. Prouinciales, noua pecunia imperata, agrisq; suis praeter more censui addictis, conqueruntur: neq; quicquam nisi coacti, fortunisque suis diuenditis, in aerarium conferunt. vectigalia reip. portorijs propter bellum impeditis anguste redimuntur. mercatores nostri ad ceteras nationes, ceteri ad nos
mari

mari cōmeare non permittuntur. Itaq; nisi nos, quorū maxime interest, quibus possumus rationib. reip. belli fluctib. iactatæ opē ferimus, quis omnino erit reliquorū hominū, qui ferat: omnes enim nobis alieniores sunt, quā nos ipsi. Nummi autem nerui bellorum sunt: sine ijs bellū gerere nulla natio potest. Nos quidem cines, quos huic vrbi atq; imperio præesse voluistis, reliquiq; magistratus, qui nobiscū vna temp. administrant, hanc inuiti legem, magnoq; nostro cum dolore ad vos ferimus, propterea quod vrbes nostras ab hostibus capi, dirui, teneri, regiones vastari, populos dissipari, ciues nostros aut interfici, aut in seruitutem abduci multo peius est, quā hanc munerū mercedis portionem pro sua quenq; parte reip. remittere. quæ adhuc mala & acciderūt, & deinceps accidere necesse est, nisi bellum magno apparatu, magnis opibus gesserimus. opes autem hæ pecunia comparantur. Minius, qui vobis, vt legem repudietis, suadet, illa suadet vt perpetiamini, dum, ne pecunia cōparari possit, nititur efficere. Ego verò huius sum animi atq; sententiæ, vt à fanorum & templorum adytis aurum atq; argentum sacrum omne numis cudendis auferamus, quibus bellum commodius administrari possit, potius quā ea, quæ cōmemorata sunt, perferamus, remq; publicam periclitari, atq; hoc imperium proteri ab hoste impurissimo, deterrimoq; permittamus: idq; nos Dijs ipsis libentissimis, quorum templa spoliabuntur, facturos puto. Verum adhuc quidem ad id nos descendere nulla res cogit, modò vos hoc, quod multò est æquius, quodq; vobis facere nulla religione impeditis licet, quod ordo amplissimus probauit, vestris hodie sentiētijs, vestra in patriam liberalitate pietateq; iubeatis. Nam quod Minius Deos nobis esse ira-

tos commemorauit, mihi quidem dubium non est, quin qui
malè atq; perperam agunt, ij Deorum sibi iram pariant: i-
taq; præfetti nostri, qui improbè remp. gesserunt, partim
interierunt, partim exilio ignominiaq; multati, Deorum
numen suis insensum rebus, dignitatibus, rationibus habue-
runt. Vos, si quæ decet, quæ tempus exigit, quæ status reip.
turbulentus, quæ pecuniæ cogendæ difficultas in præsen-
tia postulat, statueritis, nihil ab Dijs immortalib. timetote:
prospera vobis omnia ab illis secundaq; aduenient. Quid,
quod vos iniustitiæ Minus insinulat, quos legē iussa in ma-
gistratibus obcundis iurisdictiones vestras ad quæstum cō-
uersuros putat? coniecturam scilicet de aliorum moribus
à se ipse capiens, qui linguam atq; ingenium, ex quo pri-
mum loqui cœpit, vsq; ad hos annos, atq; senium in lucro
& quæstu semper habuerit, atq; opes sibi amplas ea tantū
ratione cōpararit: quasi nesciat, qui natura boni sunt, ma-
gistratibus initis in rebus difficilib. meliores porrò fieri,
qui prauī & mali, eos à Triumuiris, vel qui ad urbem sunt,
vel quos querelis populorum cognoscendis in prouincias
mittitis, ad urbana iudicia deduci, quibus à iudicijs impro-
bè factorum pœnas luant: ita fit, vt aut suo pte ingenio ci-
ues duris in rebus afflictati, tanquam in cote virtutem subi-
gant & exacuant suam: aut metu iudiciorum à maleficijs
nullo non tempore aut rerum casu absterreantur. Ausus e-
tiam tu quidem es Mini tria esse genera nostrorum ciuū
dicere, locupletum, mediocriū, tenuiorum: atq; hæc inter
se dissidere ostendisti, dum à diuitib. in tributa nihil pendi-
tur, à reliquis onera omnia sufferūtur. regnare etiam illos
dixisti, hos seruire, atq; in ea ciuitate, quæ, ex quo nata est,
libera & sui iuris semper fuit. Id te non puduit in cōcione
esse

esse mētītum. Hoc quidem, esse tria genera, nihil impedio: id enim omnibus in ciuitatibus accidere consueuit: neq; aliter propemodum se habere hominū conuentus vllus atq; societas potest. Diuites verò nihil cōferre, ceteros omnia, hoc falsum & iniuriosum est: nulli enim homini parcitur: omnes peræque, quòd fisco debent, etiam soluunt: aut, si id per se nō faciunt, ab ijs qui præsunt, facere cogūtur. quære à fisci magistratibus rationes: subduci iube: reliqua ciuium inspicere: nihil eorum reperies, quæ dixisti. An, quòd bona locupletum minus hastæ subijciuntur, mediolorum autem et tenuiorum quotidie, propterea tu diuites conferre nihil existimas, reliquos omnino vnos omnia? malè tu quidē vr- bis nostræ mores & rerum conditionem dispicis, aut te di- spicere simulauisti. Diuites, quia soluendo sunt, sua distra- hi nō sinunt, sed in ærarium sponte conferunt. quod cum reliqui nō faciunt, sepe fit, vt eorum insulas, fundos, præ- dia, magistratus ad licentes transferant. Sed quid illud tan- dem est, quòd tu seruitutis & regni nomina in hāc remp. induxisti alteramq; ciuium partem in alterius inuidiā tra- here his impuris vocibus excogitauisti? an, qui ab vrbe cō- dita vni atq; ijdem semper fuimus, nunc vt dissideamus in- ter nos, vt secessionem facere incipiamus, tibi vni esse opta- bile & conducibile existimas? id vis, id postulas, id efficere conaris. Vos appello magistri Decemuirū, qui sedetis, cui antiquitus magistratui ciues improbos coercēdi omnis est potestas attributa, uos ab eo huius rei causam reposcite. Bello, quod cū Ligurib. quartum gessimus, Italis populis atq; in reip. tēperatione constitutis, ærario exinanito ma- iores nostri edixerunt, si quis remp. pecunia inuisset, eum se ciuitate & iure comitiorū muneraturos: itaq; bello con-

fecto, eā ob causam triginta homines ad remp. admiserūt: ij totidem familias in nobilitatē intulerunt, quæ nostro iure, nostris munerib. nostro imperio deinceps sunt vſe. Nobis hoc tempore bellū cum barbaris nationib. cum gente à nostra vitæ ratione, à nostris morib. alieniſſima, cū rege infestissimo ferociſſimoq; gerentibus, vos huius reip. alumnos, vt patriæ laborātī succurratis, eius pecuniæ, quā vnā cum magistratib. ab ipsa rep. donamini, mediam partē eidem reip. pigebit restituere? Illi suam ciuitatem, nobilitatē, iura, imperia in exteros, propterea quod in ærariū contulissent, libenter transfuderunt: vos vestrorum stipendiorum partem vestræ patriæ, vestris aris atq; focis, vestris liberis cedere grauabimini? nam nunc quidem, vt vestri liberi ne seruiant, est à vobis cautio atq; curatio adhibenda. Quis hoc in animum, nisi huius vrbis, horū templorum, huius comitij atq; curiæ hostis & euersor, posset inducere? Inuentus tamen est Minius, qui hoc vobis suadere sit conatus. Sed illū sua mens, suus animus, sui mores punient. Vos autem ciues, vos inquā ciues, quos scio vestræ ditionis atq; imperij, quemadmodum semper estis participes, ita nunquam non amantes fuisse, ne desinite, quod semel libentissimè fecistis, legem iterum velle iubere, iterum pro vestra in patriam charitate hoc, quicquid est incommodi, alacri animo annum alterum sufferre & perpeti, dum hæc reip. procella decedat, quæ lōginqua esse, nisi me meus fallit animus, non potest. confirmate vestris sententijs illud, quod eorum, qui ad gubernacula reip. sunt positi, sententijs optimum esse factu videtis, statuite hoc iudicio, quā cuiq; chara esse debeat suæ patriæ libertas, cū ipsi vestræ libertatis causa, vestra vitæ præſidia reip. condonetis. ostendite
prouincia-

provincialibus, atq; ijs, qui vestris legibus parent, quid ipsi facere debeant, quando vos, qui ceteros cogere potestis, communis omnium utilitatis causa, leges vobis vnis detrimentosas imponitis. nemo erit hac in vrbe, nemo in reliquis, vbi nomen Venetum viget, qui non vos summis laudibus efferat, atq; omnibus regendis populis & gentibus dignos putet, cum intelliget, nihil vos muneris alijs præcipere, quin prius alterum tantum, eoque multo amplius, vobismet imperaueritis. Hac à Lauredano concione habita, vbi ille confedit, lex est ferri coepta. Erant omnino in comitio iudices mille quadringenti quadraginta duo: ex ijs mille octoginta octo legem probauerunt, trecenti quadraginta septem reiecerunt: quibus non liqueret, fuerunt septem. Itaq; magno consensu ciuitatis lege iussa, Lauredanum omnes laudare, bonum esse Principem dicere, cui respublicæ esset. Postridie autem eius dici Minius ob concionem seditiosam à Decemviris condemnatus est, vt in Arba Illyrici insula, quoad viueret, exularet, triginta auri libris ei, quicumque illum extra insulam captum magistratibus tradidisset, ex eius bonis constitutis: eique rei bona sunt pignori addicta: ipsi, vt laqueo vitam finiret, poena addita. Illis diebus ignominiae notam, qua Pisaurus in triremium praefectos quinque usus fuerat, Patres in foro promulgari voluerunt. Ea nota erat eiusmodi. Dum classem Gallicam Pisaurus consequi cuperet, Paulus Nanus, Georgius Triuisanus, Marcus Antonius Decanalis, Nicolaus Barbadicus è colonia Cretensi, Petrus Capitellus Apulus, eius missu ad Maleam profecti, quod Galli esse illis in locis dicebantur, in biremes Thracias septem inciderunt, quae nauem onerariam hominum Cretenesium à se captam remulco trahebant. Ea re

animaduersa, biremes aggredi communi consilio statuerunt, itaque incitatis remigibus ad illas contenderunt. Sed cū eis appropinquassent, timore impetiti remiges inhibuerunt, seseq; turpiter à congressu dimicationeq; continuerunt. Accidit autem paulò post, ut naues triremes aliquot è classe Gallica, quæ non longè aberat, idem conspicate, biremes Thracias magno animo aggrederebantur, quæ quidem res auxit illorum dedecus, quòd eos reip. hostes, quos propter formidinem ipsi dimiserant, Galli, quorum minus intererat, virtute essent atq; animi præsentia consequuti. ob eam imbecillitatem atq; formidinem Pisaurus annos quinque à præsecturis omnibus illos remouit, stipendiaq; ab ijs emerita fisco addixit. Iisdem diebus Gabrielem Maurum, Andream Fosculum, Senatus legatos creauit, qui Ferrariam proficiscerentur Lucretiæ Borgiæ Alexandri filie, quam pater Alfonso Atestino Herculis filio in matrimonium sponderat, Roma ad illum venienti, et ipsi soceroq; eis de nuptijs reip. nomine gratulatum. E Pannonia verò crebriores allatæ literæ, Turcas pluribus locis fusos à regijs ducibus occisione, et præda ingenti facta, Senatui attulerunt: neq; tamen ob eas res classis curam vlla ex parte Baia setes intermittebat: quam quidem curam cum magnopere agigaret, reficiq; naues veteres suis ducibus mandauisset, atq; id ei tardius negligentiusq; agi ab illis atq; administrari videretur, arcum sibi afferri et sagittas imperauit: quibus adductis, stantem ante se illum ipsum ducem, qui priore apud se erat loco, indignabundus transfixit. Restituerat idem rex paulò antè ad libertatem ciues Venetos, quos belli initio Byzantij in vincula coniectos in turri ad fretum seruandos miserat: ij se libris auri centum redemerunt: quorum è

rum è numero Andreas Grittus Id. Mart. ad urbem redijt: eiq; est vniuersa ciuitas gratulata. Attulit is ab Admeto Baiaſetis duce literas ad Senatum, cum mandatis, vt ſi bello, quod inter ipſos & Baiaſetem vigeſat vellent finem imponere, mitterent Byzantium aliquem ad pacis conditiones tractandas: ei ſe adiutorem futurum. Interea Cæſarem Alexandri filium augendi regni cupiditas magnum in ſcelus & proditiõnem impulit. Nam cum Guidi Vbaldi Metaurẽſium ducis regnum, quod vnum ei deerat ad omnem Flaminiam obtinendam, propter mirificum populorum in illum amorem aggredi aperto bello non auderet, neq; Venetos ſibi permiſſuros vt illum expelleret, arbitraretur, neq; vllam haberet ſuſcipiendi belli cauſam, Guido Vbaldo omnibus in patrem ſuum obſequijs, in ſe officijs beneuolentiſſimi coniunctiſſimiq; hominis planè ſuncto, velle ſe bellum Camertibus inferre ſimulauit, vt ad fines Urbinate, quã iter erat ei faciendum, ſine Guidi Vbaldi ſuſpitione, tanquam aliò tendens, cum exercitu accederet: atq; vt bono ſe in illum eſſe animo fidem ei maiorem faceret, & ſuis eum opibus exueret, ne tueri ſeſe poſſet communitior, à Guido Vbaldo, vt auxiliares ad id bellũ copias cum tormentis muralibus ad ſe mitteret, pro amicitie iure per legatos poſtulauit. Iis impetratis, atq; niſſis, cum ad fines regni veniſſet, repente in illos hoſtiliter irrupit, & magna celeritate adhibita, quòd neminem obuium habebat, Urbinum contendit, parumq; abſuit quin Guidum ipſum Vbaldum caperet. Sed is paucarum horarum beneficio, in iumentis agricolarum, & veſte ruſtica, itineribus deujs, quòd omnia nota loca per Cæſaris milites obſeſſa tenebantur, fugiens, Raucennam ſe recipit, atq; inde Mantuam eſt pro-

fectus, quam ad urbem paulò antè vxor eius Elisabetha, Francisci Mantuanorum ducis soror, pudicissima lectissimaq; se contulerat, cùm officij causa Alexandri postulatu Lucretiae Borgiae ad maritum proficiscenti comes itineris fuisset. Ea re permotis Patribus, equites quingenti, pedites mille Rauennam sunt missi, vt cum ijs copijs, quae ibi erant, coniuncti, oppidi praesidium auerent, si quid à Caesare consilij, cui fides haberi nulla poterat, contra rempub. iniretur. Neque multò post Anna Candala, natione Aquitana, Aloisij regis Gallorum propinqua, ad Vladislaum Pannoniae regem, cui erat nuptui per legatos tradita, proficiscens Venetias venit cum magno vtriusque regis comitatu. Ei fines reipub. ingressae, sumptus est publicè atque largiter factus. Ad urbem vbi fuit, omnia in illam liberalitatis & beneuolentiae officia profuse collata, vt cùm exacto mense discederet, Lauredano Principi dixerit, tum primum se reginam sibi ipsi visam, cùm apud illum fuit: postea verò quam in Pannonia regiam exercere dignitatem coepit, amica & beneuola reipub. omnibus in rebus semper fuerit. Interim Aloisius rex domo discesserat, vt in Italiam se conferret, Neapolitano bello, quod cum Hispaniae regibus propter finium controuersiam gerebat, auxilia comparaturus. Eo Mediolani finibus appropinquante, Senatus Bernardum Bembum patrem meum è praetura Veronensi, qua in praetura tunc erat, legatum misit, vt Aloisio reip. nomine saluere iussu de aduentu gratularetur. Is regi ad Vigeuenum oppidum occurrit, estq; apud illum commoratus, dum is Mediolani fuit: sed rege in Liguriam profecto ad auxilia in regnum Neapolitanum mari transmittenda, Veronam redijt. Dum haec domi administrantur, à Pisauro apud Chrysopolim,

polim, atq; in sinu Theſſalonico depositis militibus dam-
na sunt plurima illata, prædeq; ingentes factæ: tum in Ae-
geo capte naues onerariæ duodecim, biremes vndecim.
atq; is ad Maleam cū venisset, naues triremes Rhodio-
rum tres, onerarias duas, regis Gallorū triremes quatuor
ad se missas reperit. Neq; multo post Iacobus Pisaurus Ale-
xandri legatus suas triremes cum Pisauri classe coniunxit.
Erat autem vniuersæ classis nauium omnis generis nume-
rus ad septuaginta: quibus cum nauibus de legatorum con-
silio ad insulam Leucadiam oppugnandam se conuertit.
Eò cū appropinquaret, Pontificis legatum præmisit, qui
per vada eo ab latere, quod ad orientem spectat, oppidum
aggrederetur. vadis autem ea parte insula maximè cingi-
tur. Is accelerans per Diorictum in vada sese inferēs, duo-
decim biremes, quæ ibi stationem habebant, eaq; maria per
currentes, Venetorum nauibus insensissimæ diu fuerant, ex-
tunc, vt aditu classē prohiberent, occurrebant, omnes su-
gauit, pauloq; post vacuas hominibus occupauit, cū ij se-
se raptim in littus eiecissent: quos oppidani fugientes rece-
perunt. his captis, quòd illis in vadis erat à continēti ad op-
pidum via aquis tecta, sic, vt equites commearē ea possent,
ibi naues aliquot disposuit: quibus nauibus Thracum tur-
mis equitū tres, qui per illam viam, vt essent oppidanis au-
xilio, vicinis ex locis aduentabant, repulit: cū tamen an-
tea munitionē pro tempore, quæ transitum impediret, me-
dia in via effecisset. Ea Thraces munitione retardati, dum
perrumpere conantur, tormentis se nauium vulnerandos
præbuerūt: amissisq; per pluribus, duce eorū equo de æro,
nulla parte munitionis perrupta, vnde venerant redierūt.
Atq; idem interea legatus suorum militum parē equites p;

omnes, quos in nauibus eam ad rem habebat, cum primo aduentu in terram exposuisset, atq; in oppidum contendere iussisset, illi itinere, quod quidem erat passuum millium quatuor, celeriter confecto, circumuecti audacissime pugnantes, eo ipso die prooppidum capiunt. Pisaurus praefectus, quem mari reliquam classem ventis non secundis, qui eo die flauerant, circumducere oportuit, postro die ad oppidum oppugnandum sese contulit, ac muros quater tormentis coepit. Erant in oppido milites Thraces quingenti, qui se acerrime una cum oppidanis defendebant: ij cum magna tormetorum vi oppugnatione non intermissa premerentur, septimo die deditionem facere voluerunt. is fuit dies ad diem tertium Calendarum Septēbris. Sed dum inter se ea de re consulunt, militibus irrumpentibus oppidum capitur. ipsi atq; oppidani captiui facti, praeda omnis viritim diuisa. Hostes prima oppugnationis die Gabriellem Superantium triremis praefectum interfecerunt, capite pila ferrea disiecto. Eius frater Hieronymus adolescens nullo reip. munere antea functus, paucis post diebus quam id est Venetias allatum, magno comitiorum fauore in Senatu allectus est praeteritis quamplurimis, qui & magistratus gesserant, & aetate longè praestabant. Patres ut primiam ex Admetis literis in spem pacis venerunt, propterea quòd hyems suberat, Pisauro mandarunt, ut triremibus viginti apud se retentis, classem reliquam domum remitteret. atq; ad regem Pannoniae literas dederunt, quibus literis, quid ab Admete habuissent, certiozem illum fecerunt, velleq; se suum hominem Byzantium mittere significauerunt, atque ab eo petierunt, ut & ipse suum hominem eodem mitteret, quo maiore cum dignitate pax aequioribusq; conditionibus

bus tractari conficiq; posset. Vladislaus intellecta re Patrū consilium probauit, facturumq; quod vellent, de legato se recepit. Illi Zachariam Frescum, Decemuirū scribam, ire Byzantium iusserūt. Guidus Vbaldus regno amisso ad Aloisium regem Gallie Mediolanum sese conferens auxilia in Casarem postulatum, vbi nihil in eo probitati & innocentie, contra perfidiam & crudelitatem esse præsidiij cognouit, cum vxore Venetias venit. Patres eum lubentes exceperunt, & domo pro illius dignitate publicè tradita, bono esse animo iusserunt: qua ex domo paulò pòst, cum Metaurense, Casaris arcium præfectis & militibus interceptis, oppidisq; aliquot receptis, eius imperio se subtraxissent, suum in regnum facile redijt: atq; in eo ab Vrsinæ gentis principibus adiutus, deuictis hostibus suam dignitatem aliquot menses obtinuit. Ea rerum mutatione pleriq; se populi reip. commendauerunt, orantes vt se in deditiōnem reciperet. Est in Ariminēsiū finibus mons excelsus, duplici iugo, quā mare prospicit, præruptus: alia parte de cliuitatem habet latè in occasum patentem, vinetis & segetibus vberem. Illis in iugis duæ arces sunt summa in crepidine, quibus oppidum subiacet, ciuitasq; montanorum hominum, qui remp. administrant, neq; vlli regi seruiunt. Crepidines Pinne Marinianæ appellantur. Ii & ipsi, ne ab Casare in seruitutem redigerentur, cum magnopere timerent, Senatui eo tempore significauerunt, velle se sub eius imperio esse: mitteret ad se aliquem reip. nomine, se illius dicto audientes futuros, imperataq; facturos. Sed neq; hos, nec cæteros, qui se reip. dedere cupiebant, Patres recipiendos censuerunt. Miserant inter hæc reges Hispaniæ ad Senatum Laurentium Suarem, illum eundem qui legatus eo-

rum bello Gallico apud remp. fuerat : is clàm itinere per Galliam confecto , paucis ante Calend. Decembris diebus ad urbem venit : atq; illi auri libra singulis est mensibus in sumptum à Senatu cōstituta. In primis apud Lauredanum Principem & Patres sermonibus Suares de Aloisio rege Gallorum questus , quòd fœderi cum suis inito regibus nō stitisset, ut cui neq; sua, neq; aliena satis essent: ab eius amicitia Patres auertere modis omnibus est conatus, illum affirmans propterea Caesaris rebus tanto studio fāuisse , ut esset qui reip. finibus immineret, neq; quiescere illam sineret. gaudere implicitam esse bello Thracio ciuitatē. quam ad eos classem miserit, ad speciem, non ad vllam reip. frugem misisse. id euētū patuisse, quòd obfuerit potius , quàm vlli vsui fuerit. Hispaniæ regum voluntatem omni tempore cum reipub. voluntate consensisse, quoniam vtrique fidem & pietatem colerēt: si se ij fœderibus vnā firment, neminem nocere eis posse. Hæc & his similia de Suare non semel à Patribus audita , tametsi vera esse pleraq; cognoscerent, illos tamen non mouerunt, ut quod ipsis cum Aloisio fœdus intercedebat, vlla ex parte violarent: tantum dicere, sese Hispaniæ regum fidem atq; virtutem, & propensum in remp. animum, plurimi sanè facere, semperq; facturos: cum Aloisio fœderis conditionibus se teneri : molestè ferre bellum inter ipsos exerceri potius , quàm vigere pacem : si quid possent ad reconciliandam inter eos gratiam, de eo si admoneantur, se non defuturos, amicissimorumq; hominum officio in vtrunq; functuros. Cum Vladislao autem Pannoniæ rege , de legati ad Baiasetem missione diem ex die ducente, propterea quòd pace cum illo à Senatu inita, nisi nouæ sponsones intercederent, stipendijs reip. ca-

rendum

rendum ipsi erat: ne res tanta differretur, legati reip. pacti sunt, uti mille auri libræ, regi annis singulis ab Senatu bello Thracio dari solitæ, ad tercetum redigerentur, quoad Baiasetes viueret, tribus item pensionibus persolendas. Alexander cum vidisset Guidum Vbaldum Vrsinæ gentis studijs regnū suum recuperauisse, orando, territando, magna pollicendo, eius familiæ principibus in suas traditis partes, fœdus cum illis percussit. Simul ab Aloisio missis ad se auxilijs Cæsar, magnisq; copijs vndiq; comparatis, Guidum Vbaldum, quem quidem sine spe, sine opibus destitutum amici deseruerant, iterum regno expulit, cum tamen ille munitissimum natura totius regni oppidū, misso ad id custodiendum Octauiano Fregosio adolescente sororis suæ filio, cum militibus, & omnium rerum pro tempore copia, cōmunitius factum obtineret. Vrbinatibus receptis ad Senogalliam oppugnandam Cæsar primis annilibus rectā profectus, vbi ciuibz sine mora se deditibus oppido est potitus, Vrsinæ gentis principes eos ipsos, cum quibus paulò antè fœdus percusserat, quiq; secum vnā venerant, omnes in vincula coniecit: eaq; de re Alexandrum patrem mira celeritate certiorē fecit. Ille statim Baptistam Vrsinum Cardinalem, qui fœderis autor fuerat, magna apud suos autoritate, nihil eiusmodi verentē, ad se vocatum custodiæ tradidit: qua in custodia paucis pòst diebus est mortuus, coniectis ab Cæsare in vincula partim nocte proxima, reliquis in Senensium fines adductis, quò Cæsar cum exercitu contenderat, laqueo gula fracta. Idem vitæ finis Venantio & Octauiano adolescentulis, Camertium regis liberis captis à Cæsare, Pisauri datus. Pater eorum regno amisso clā elapsus, paulò pòst ad urbē venit. Ob eas Cæsa-

ris actiones, qui cum Camertibus Ariminum etiam in suam ditionem redegerat, Senatus, uti suos fines magis communiret, Liuium Carracciolumque cum equitibus et militibus Rauennam misit. Guidus Vbaldus hostem fugiens cum se Pitilianum in Hetruriam contulisset, diesque complures ibi fuisset, Cesare Pitilianum bello aggredi velle dictitante, ut illum interciperet, magno cum periculo per Senarum et Florentinorum agrum in fines reip. atque ad urbem se recepit. cui a Senatu libra auri dono in sumptum singulis mensibus constituta. Quoniam autem libido ea inter ciues creuerat, ut quamplurimi sacerdotia, quae habere bonis artibus non poterant, Romae coemerent, qua in urbe eius rei consuetudo facultasque ab Alexandro instituta late palamque inualuerat, Decemviri sanxerunt, si quis in postremum id faceret, eius bona fisco inferrentur, ipse ab urbe atque urbis finibus quandiu viueret exul esset. Neque multo post Ioannes Michael ciuis Venetus Cardinalis, qui Pauli secundi Pont. Max. sororis filius fuerat, Romae veneno interijt, quod Alexander a praefecto Michaelis epularum dari iussit. Causa interficiendi hominem fuit aurum atque argentum, quod is habere existimabatur, quarum omnino rerum inexplebilis Alexandri animus cupiditas ad omnem iniquitatem incendebat, uti filio pecuniam exercitibus alendis suppeditaret, quo is Italorum principum regna occupare celerius posset se iam sene. Minister veneni haud multo post, Iulius Pont. Maximo re per indicium enunciata, in vincula coniectus, quaestione habita sui sceleris poenas persoluit. Baiafetes interim inducijs cum Sophi Armeniae rege initis, cum quo sibi atrox bellum intercedebat, ad bellum Venetum solutior factus, animos, quos deiecerat, sumpsit, deque pace cum repub.

republic. nihil se facturum dixit, nisi Veneti Leucadiam sibi insulam restituerent. Patres de eo per Admetis ad Andream Gritum literas perque nuncios certiores facti, ne diutius eo bello contereretur, pacem cum Baiasete fecerunt, Leucadiamque insulam, cuius oppidum magna impensa Pisaurus longe firmitus iam communitusque fecerat, Baiaseti restituendam curauerunt, Pisauero domum reditione permissa. Ea de pace uti Dijs immortalibus gratie agerentur, atque auri librae tres dono in sacerdotium collegia distribueretur, Senatus censuit. Et quoniam Baiasetes legatum suum una cum Zacharia domum redeunte ad urbem miserat, ut quando ipse legato reip. iusiurandum dederat, fore de pace, uti pollicebatur, ita is dando item a Lauredano Principe iuriurando praesens adesset: Senatus Andream Gritum legauit, qui ad Baiasetem cum eodem legato reuerti properante proficisceretur. cui legato vestis aurea, et ite serica, cum ternis auri libris dono data. Eadem est pax aliquot post menses a Baiasete cum Vladislao rege Pannoniae inita. His rebus ita constitutis, ab Aloisio rege Galliae missus ad Senatum legatus paucis ante Calendas Quintiles diebus postulauit, uti nouum suo cum rege Patres foedus sancirent. Is fuit Ioannes Lascaris Byzantius, graecis literis eruditus. atque id ea de causa rex procurandum sibi et contendendum statuerat, ut quoniam Consaluus Hispani dux exercitus in Brutijs suum exercitum interfecto duce fuderat, fugauerat, regnumque Neapolitanum prope omne sub regum suorum imperio redegerat, renouato foedere Veneti cum Hispaniae regibus bellum una facere tenerentur. atque ut ad eam rem Patres animum inducerent, amplissimae ab Aloisio conditiones proponebantur: quas omnes Senatus respuit,

veteri se foedere contentum distitans. Alexander veneno, quod furtim dari Adriano Cardinali familiari suo iusserat, cuius in hortis vnà cum Cæsare filio coenabat, per ministri imprudentiam epoto, quintodecimo Calendas Septembris excessit è vita. Cæsar eodem haustu penè absumptus, difficilem in morbum incidit. qua in re Deorum immortalium mens & voluntas visa est magnopere affuisse, cum ij, qui plurimos & Romanæ reipublicæ principes, & clientes suos, vt eorum opibus & thesauris potirentur, veneno necauerant, & tunc suum hospitem atq; alumnum adiungi ad reliquos, necariq; mandauerant, eo ipso in ministerio semet pro illo interficerent. Illis diebus Benedictus Pisaurus classis præfectus vir egregia virtute, cum se ad reditum compararet, valetudine impeditus Corcyræ interijt. Patris ob Alexandri mortem id, quod re euenit, existimantes fore, vt multa oppida malis artibus ab Cæsare capta eius imperium essent detrectatura, præfectis aliquot Rauennâ missis, copiarum, quæ ibi erant, numerum duplicauerunt. pauloq; post Decemviri Christophorū Maurum, vnum ex quinqueviris, qui res bellicas in Senatu procurant, legatū creauerūt, atque in Flaminiam contendere iusserunt, vt, si quod ex Cæsaris oppidis sponte reip. se dederet, ab eo reciperetur. Cumq; complura iam Romanorum principū castella pagi; eiectis aut interfectis Cæsaris ministris ad priores dominos rediissent, Pisaurum, Ariminum, Camerinum Senogallia, etiam Populonia, cuius regē Cæsar expulerat, oppidumq; coeperat, idem factura dicerentur, Guidus Vbal dus, & ipse suum ad regnum recuperandum à popularib. accersitus, triginta auri libris à Senatu mutuo acceptis viæ se dedit, coq; adueniēs omnibus ab oppidis magna gratulatione

tlone est receptus. Cæsar, non tam quod esset morbo implicitus, quàm propter Romanorum ciuium in sese odia vitæ suæ metuens, quicquid equitum & militum habebat, in urbem introduxit. Ea re accidit, quod accidere erat necesse, vt Cardinales qui iam propè omnes conuenerant, ad nouū Pontificem legendum, ne facere id possent, Cæsaris exercitus timore impedirentur. qua intellecta re Senatus literas ad eos dedit, si ita opus esse ducerent, se celeriter omnes suas copias Romam missurum, quibus facilius Romanæ reipublicæ maiestatem, & suam dignitatem tueri, & quæ ex usu essent, administrare liberè ac sine metu possent. Antonius etiam Iustinianus legatus coràm idem est pollicitus Senatus reip. q; nomine: quod quidem illis tam suspecto tēpore gratū ac per opportunū fuit: ea enim re permotus, ne in se reimp. incitaret, Roma cum suis omnib. egressus copijs Cæsar, Vaticanum sacro Senatui reliquit, interim à Guido Vbaldo nuncius ad Senatum venit, sese regnum & salutem suam illi acceptam referre, cupere cum equitibus grauioris armaturæ centum, leuioris, qui sagittis uterentur, centum & quinquaginta, stipendia reip. facere: milites se habere paratissimos numero ad duo millia, quibus sine stipendio mēsem eoq; amplius Senatus uti possit: rogare, vt in eius fide recipiatur. Cognitis his postulatis, satis est ei omnib. in rebus ab Senatu factum, atq; auri libræ centū annuæ in stipendium constitutæ. Cardinalium collegium, Cæsaris abitu liberum factum, Cardinalem Senēsem Pont. Max. creauit, qui se Pium tertium appellari voluit. Huic ante mēsis exitū vitiatæ tibie doloribus mortuo, successit Iulius secundus Ligur, quem resp. Pontificē fieri maiorem in modum cōcupuerat, eiq; rei omnem suam operā adhibuerat. Sed Pio vita

fruenta Iacobus Venerius Rauennae praefectus, Cefenam ab eius oppidi ciuibus accersitus, qui se reip. dedere volebāt, cum militibus noctu se contulit frustra, propterea quod non ea, quae inter ipsos conuenerat, sed nocte postera eò venit: illi autem cum se superiori nocte ad illum recipiendum comparauissent, neq; is se ostendisset, studium & diligentiam remiserūt. Accidit autem ob eiusmodi moram, uti Caesaris militibus res in suspicionē veniret, qui ad portas & in muris stationes habuerunt: itaq; Venerius infecta re Rauennā redijt. Paucis post diebus Petri Remiri Hispani, qui Fori Liuij arcem munitissimam Caesari custodiebat, nuncius Rauennam ad legatum venit, si resp. eam arcem velit, Remirum illam traditurum, modò ei liceat, quae in arce sit suppellex Caesaris, Rauennam atq; ad urbem asportare: tum ab Senatu praefecturam habeat equitum quinquaginta, totq; in vrbe insulas, quibus ex insulis duarum auri librarum fructus annuus ad sese redeat. Ea intellecta re Senatus consultum factum est, legato licere praefecto arcis fidem dare reip. nomine, fore, quemadmodum velle se ostendisset, arcemq; ab eo accipere, atq; ea de causa Forum Liuij accedere cum ea copia, quam ex usu esse reip. statuisset: neue quis eam rem enunciaret, à senatoribus omnibus iusiurandum datum. Deinde Romani interregni diebus cum Pandulphum Malatestam, qui Ariminum à Roberto patre traditum aliquot annos iniuste regnans obtinuerat, & ab Caesare eiectus oppido fuerat, eò cum copijs accedentem oppidani repulissent: Guidus Vbaldus per legatum suū Senatus significauit, Pandulphum cupere, ut quoniā oppidani adduci non poterant ut ei sese dederent, reip. autem imperiū magnopere optarent, Senatus oppidū reciperet: spera

re sibi ab rep. nō de fore vitæ pro dignitate traducēdæ facultatem: itaq; si Senatus iubeat, ipsum eam rem curaturū, quo Ariminenses magnopere cōfiderent. quamobrē Senatus censuit legato respōdi oportere: si Guidus Vbaldus, vti Ariminum oppidum reip. se dederet, suo studio & auctoritate, quā cum illa ciuitate habeat, effēcisset, eam rem Senatui gratā fore. postremò cū Guidus Vbaldus aliquot pagos & castella ex Ariminensium & Cesenatum finib. valde vel cōmunita, vel propter agrorum bonitatē opportuna, vī expugnauiisset, & Senatui significauisset, ea se omnia reip. traditurum, modò id se non nolle ostendat, alterū Senatus cōsultum factū est, ea recipi Senatui placere. Tū Fauentinis ciuib. aliquot, qui Rauennā ad legatum venerant, reip. sese dedere cupientib. idem vti legatus eis ostenderet, imperatum. & quoniam Arimini, Fauentiæ, Foriq; Cornelij arces munitissimæ singulatim à præfectis Cæsaris obtinebantur, quorum pars reip. eas vendere cupiebat: latū, vti de cōditionib. cum eorum nuncijs legatus ageret. Russium præterea in Fauentinorum, & Archangelianum ac Saunianū, in Ariminensium finib. pagi frumentarij. & magna vterq; fertilitate, itemq; castellū Vrbinatib. finitimum summo in iugo, quod incolæ Montis florē appellant, reip. deduntur. Etiā Fauentiæ ager propè vniuersus vnā cū arce oppidi egregia, legato cū copijs accedēte in fidē recipitur. Quo serè die allatū est, Iuliū Pontificē Max. esse factū: itaq; in vrbe omnes magnopere letari, oppido egregio ad reip. imperiū accedente, & Iulio Pōtifice, in quē Senatus largiter omnia sua studia atq; officia cōtulisset, lecto. Ipse verò Iulius cū ad eum gratulatū Antonius legatus accessisset, hominē hilariter cōplexus, omnia se reip. debere profi

teri: nihil esse quod de se Senatus polliceri sibi non posset. Cumq; ab legato sermo de Cesare institutus esset, propterea quod nonnullis ab hominibus prædicabatur, illum ab Iulio fortum ac defensum iri: legato, uti nihil eiusmodi vereretur, fidem fecit. Illud etiam se dixit cupere, ut quæ Caesar possideret in Flaminia oppida, ea illi eriperentur. quæ quidem certè oratio gratissima ciuitati fuit. Inter hæc Pandolphus, nonnullorum factione inter eos excitata, ab Ariminensibus recipitur. Florentini quod ægrè ferrent Fauentiam in reip. potestatem venire, copias miserant, quæ ciuium parti, qui secum sentiebant, auxilio essent, ut sibi potius, quam reip. se dederent. Ea pars milites & agrestes homines in oppidum introduxerat: ab ijs reliqui perterrebantur, ne portas legato aperirent: itaq; milites, quos Guidus Vbaldus Senatui pollicitus fuerat, legatus ab eo accersit: alios comparat, et delectum habet: tormenta adduci imperat, equites mittit, qui Florentinorum copias in montibus morentur et repellant. Dum hæc foris administratur, Senatus legatos creauit, qui Romam proficiscerentur Iulio Pont. Max. gratulatum, ob pro pensam in illum reip. voluntatem, octo: quod ante eam diem nunquam acciderat, ut tot legati ad Pontificem non Venetum mitterentur. Florentini, cum potiri Fauentia non possent, per Franciscum Soderinum ciuem suum Cardinalem egerunt, ut is suspectam Iulio remp. faceret: omnes eius oppidi fines, arcemq; oppidi iam in reip. potestate esse: oppidum etiam breui futurum: id illam, non tam ut ab Cesare male par ta extorqueantur, quam ut sibi acquirat, contendere, et tantopere conari: quod semel Veneti ceperint, nunquam eos red dere consueuisse: ipsum eam rem serò cogniturum, cum iam ij rerum domini eius permissu fuerint. De eo Antonius le-

gatus certior factus, ut Senatum purgaret, Iulium adiit, rogauitq; ne reipub. calumniatoribus aures tribueret, quos non desore sciebat. cumq; quod visum fuit in eam sententiam dixisset, Iulius neq; se quicquā credidisse ijs, qui maledictis remp. insectati essent, respondit, neq; in posterum crediturū: scire, se amari à Veneta ciuitate, eiusq; rei per multa habere indicia: & ipsum contrā amore summo erga illam affici: gaudere etiam, cum quis se ob id non Ligurum, sed Venetum appellet: quod quidem iam fieret ab ijs, qui tantam ipsius & reip. coniunctionem, & inter ipsos beneuolentiam molestè admodum ferunt. Sed quod ad Cæsaris regnum ditionemq; attinet, cupere se, ut quæ in Ro. reip. imperio ante illum erant oppida, eidem reip. restituantur. Hoc sermone habito ab se legatum dimisit. Inter hæc Pandulphus ad urbem venit: qui cū vereretur sese Ariminum propter ciuium insensam in se voluntatem obtinere diutius non posse, ad id, quod per Guidum Vbaldum paulò antè Senatui proposuerat, rediit, atq; Ariminum reip. certis cōditionibus tradidit. Itaq; Dominicū Maripetrum legatum, qui oppidū, & Vincentium Valerium qui arcem reciperet, Patres Ariminū miserunt. Pandulpho postreisq; eius Citadella oppidum in Patauinorum finibus, & paulò post ciuitas cum iure comitiorum ipsi et Carolo fratri eius data. Pādulphus etiam in reip. militiam receptus, eiq; præfectura equitum attributa, uxori & fratri Carolo quinque auri libræ annuæ utriq; constitutæ: alteri ex liberis duobus sacerdotia liberiora promissa, quot petierat. ipsi datæ dono in præsentia auri libræ centum. Ea de re per Antonium legatū Senatus Iuliū certiorē facit, qui in eo perseuerat, ut velle se ostendat, quæ fuerint Ro. reip. oppida, ei restituiz

itaq; petere à Senatu, vt auxilio suo atq; opibus ad ea recuperanda sese iuuet. Miserat ante illos dies Senatus alterum Fauentiam legatum Nicolaum Fuscarenum, ad oppidi oppugnationem maiore studio & celeritate procurandam, lentè adhuc administratam existimās. Iusserat etiam, vt Nicolaus copiarum reip. præfectus cum ijs Fauentiam contenderet. Is statim viæ se dedit. Sed antequam Rauennam perueniret, muro tormentis percussio, legatisque proponentibus se oppidum ad prædam militibus daturus, si ciues deditionem differant, ante diem tertiumdecimū Calendarum Decembrium Fauentia deditur. Venetias vbi de eo est allatum, Senatusconsultum fit, ne Iulij animus irritetur, nihil oppidorum Cæsaris recipi amplius ab legatis oportere: satis in Arimino atq; Fauentia reipu. factum. Deinde legatorum alter iussus Ariminum se conferre, honestandi oppidi causa. Iisdem diebus Andreas Grittus, quē Senatus ad regem Thraciam miserat, pacis conditionibus aliquot in reipub. vtilitatem recognitis, ipsa rectè firmata domum redijt. At cum paulò post Roma Antonij legati literis Patres intellexissent, multorum sermonibus confirmari Iulij permissu Cæsarem ad suum in Flaminia regnum propediem reuersurum: proximo Senatusconsulto rescisso literæ sunt ad legatos ab Senatu datæ, vt quicquid possent, de Cæsaris ditione reipublicæ addere capereq; festinarent. Ea re euenit, vt Meldulam in Ariminensi agro, & Tosinianū in Foro Corneliensi. pagos muris arcibusq; cōmunitos, missi ab legatis equites ad reip. imperiū libentissimos adiecerint. Post hæc Angelus Episcopus Tiburtinus, qui Alexandri legatus aliquot annos apud remp. fuerat, eoq; mortuo Romā redierat, iterū missu Iulij Venetias venit

nit eodem legati nomine . Is primo aduentus sui die saluere ab Iulio Lauredanum Principem & Patres iussit humanissimis amantiſſimisq; verbis : eisq; gratias ingentes agere illum dixit, quòd in se iuuādo, vt Pon. Max. legeretur, multum operæ studijq; contulissent: plurimumq; ex ea se re debere Senatui libenter profiteri, neq; vngquam eius officij memoriam abiecturum : amare insuper sua spõte Venetam ciuitatē, remq; pub. optimis vtētem & institutis & legibus: itaq; omnia ei omni tempore tributurum, quæ ex dignitate sua tribui amiciſſimis hominibus possint . Hoc sermone habito appellatis suo nomine Patribus, quibus cū priore legatione assueuerat, discedit, mandata reliqua, quæ longioris essent moræ, in aliam se differre diem pronuncians . Ea dies vbi venit, secretò apud illos, Decemuirum adhibitis magistris proponit, velle Iulium & petere, vti Ariminū & Fauentia, quæ intercepterint de Romana ditione oppida, ea ipsi restituantur: rogare etiam, vt ad reliqua recuperaanda eum iuuent: decreuisse enim, ne vlla Cæsari turricula, cui imperet, relinquatur, sed omnia eò redeāt, vnde recessere. Patres questi, non esse hoc illud, quod ob suā in Iulium pietatem & studium ab eo expectarent, rem ad Senatum deferunt . Senatus censuit legato respondi oportere, quòd Ariminum & Fauentiam resp. ceperit, ea ab Cæsare homine importuniſſimo crudeliſſimoq; cepisse, Iulio ipso, antequā Pontifex Maximus fieret, hortāte, factò autē permittente atq; assentiēte: eaq; oppida, vti à vicarijs obtineri solita, remp. modò sua fecisse, reliqua nō attigisse: quæ si voluisset, non fuisse difficile capere, atq; retinere : eorū duorū oppidorum nomine se vicariā Romanæ reip. velle esse, vti priores domini fuissent . quid in eo Iulius amitteret : qua-

re, ea sibi esse retinenda statuisse. quod ad eum ad reliqua
 iuuandum attineret, suas omnes copias atq; opes polliceri:
 eis ille tanquam suis vteretur. Hæc responsi lex. Illud au-
 tem hortatorem Iulium eius negocij fuisse, verissima Sena-
 tus oratio fuit: nam cum apud Iulium Antonius legatus
 Pij Pontificis regno in eum sermonem esset ingressus, vt de
 Cæsaris iniustissima Flaminie possessione quereretur, au-
 tor reipublicæ eius magnopere consilij Iulius fuerat. Is de
 rebus sæpe vltro citroq; datis ad legatum Romam literis
 & acceptis, Iulio à sententia non recedente, affirmante inter-
 dum potius, quoniam sibi ad bellum cum rep. gerendum
 vires non suppeterent, se à Christianis regibus auxilia con-
 tra eam imploraturum, quos sciret Romanæ reipublicæ o-
 pes eorum egenti nunquam defuisse. Antonio autẽ legato
 ipsum illum ab eo nondum Pontifice habitum secum ser-
 monem repetente, atq; vt eius reminisceretur, ab illo postu-
 lante, cuius omnino rei Iulius satis idoneam asserre excusa-
 tionẽ non poterat: tantum inquebat, quæ nõ Põtifex dixe-
 rit, ea se expẽdere non oportuisse. Annus ad exitum labi-
 tur: itaq; prima insequentis anni die Antonius oratione ap-
 posita & leni Iulium satis hilarem aggressus familiariter
 petijt, vt quoniam ea die clientibus atq; amicis dari mune-
 ra consueuissent, ipsi dono reip. tam illi deditæ, tam affectæ
 atq; amanti daret, vt Ariminum & Fauentiam eo liben-
 te obtineret, quo ipse vellet nomine. Ad quæ subridens Iu-
 lius ita respondit: Ageret ipse cum repub. vt Tossinianũ,
 quod esset in Fori Cornelij finibus, postremò captum, ante
 omnia restitueret, post id de Arimino atque Fauentia pe-
 teret, aliquid fortasse impetraturum. Hoc Iulij sermone ad
 ad Senatum Antonij literis celeriter perlato, dum de eo Pa-
 tres

tres consulunt resq; altercatione magistratuū ex die in diem reijcitur, Angelus legatus literas Iulij Patribus reddit: quibus literis omnem illis spem Iulius adimit, aliter inter se remq; publicā non posse conuenire, quā si ablata restituantur: id ni fecerint, Deos se & homines in auxilium vocaturum, atq; ad omnia descēsurum minatur. Tum verò Patres magnopere turbari, idq; se ab Angelo magis, quā ab Iulio agnoscere, qui de Senatus in illum voluntate perincommodē sepe scripserit, cū moderatius atq; sedatius agere debuisset, Iulijq; animum, quem quidē cū iracundum per se, tum calumnijs maleuolorum incitatum & succensum, restringi bonis verbis oportebat, digna atq; indigna cōgerens malis persuasionibus inflammauisset. eo que magis indignabantur, quod omnia, quæ in Senatu secretò agitabantur, idem cognoscere modis omnibus nitebatur, dabatq; operam vt ea quamprimū Iulius intelligeret, odiosasq; ad eum literas dabat. Illud etiam Patribus ad hanc molestiam accedebat, quòd Iulius suum hominem legatum ad Aloisium regem Gallie miserat questum de reipublice iniurijs, auxiliaq; contra illam postulatum, idemq; apud Maximilianum per oratoris ipsius scribam Iacobum Banisium Roma missum fieri procurariq; mandauerat, scriptis ad eum literis acerbioribus ea de re, decimamq; fructuum ex sacerdotijs Germanicis, quā quidem Maximilianus ab eo magno studio petierat, vtrò illi deferens, si se iuuerit. Apud quē vtrunq; Senatus ab legatis reip. facti excusationē afferri iussit: se Ariminum & Fauentiam nō ab Romanis Pontificibus, sed ab latrone omniū teterrimo auertisse: alterum, ne à Florentina ciuitate, sibi propter recentē Pisani belli memoriam inimicissima, quæ eò suas copias mi

serat, interciperetur: alterū, permutatione oppidi cū eius regulo facta in reip. finibus. ea oppida ante Caesarem per vicarios obtineri cōsueuisse: si se illorū vicarium fieri Senatus velit, nihil noui petere: id pro eius plurimis in rēp. Christianam meritis æquum esse ei tribui, quod sæpe alijs nihil merentib. sit datum: neminem in Flaminia vicarium, neq; ad eam ipsam reliquaq; Romanæ ditionis oppida defendenda firmiorem, quā Senatus sit, neq; qui maiori illi vsui, si res exigat, possit esse, hac Iulium tempestate habiturum. quenam inuidia sit, quod temerè cuilibet, ac sine vllō vsu condonatur, id & præteritis reip. promeritis & spei futurorum, cū se occasio dederit, prouentuū & commodorum pernegari: ipsum præterea Iulium suasorem Senatui per legatum abripiēdi ab Cesare Flaminiam extitisse: post id, præter illud, cuius ipse hortator fuit, nihil noui accidisse: vt non tam Iulius habere causam, cur à sententia recedat, quā quonam modo reip. noceat, quærere ac meditari videatur, petere itaq; reip. ab Aloisio quidem, ne fœderis religionem, quod ei cum Senatu est, propter Iulium tam iniuste se effrentem violet: à Maximiliano autem, vt amicus reip. quæ finitima illi est, atq; beneuola semper fuit, bona in causa malit esse, quā Iulio, qui lōgè ab eius regno abest, in periniqua, si fides inter homines atq; constantia suum ius obtineant. qua accepta excusatione, vterq; à se reip. causam apud Iulium defensum iri liberaliter pollicitus, Senatum paulo quietiorē reddidit. Illis diebus, propterea quòd Nicolao Vrsino, qui Rauennæ erat, reip. copiarum præfecturæ tempus explebatur, ob eius fidem atque constantiam, quòd à compluribus ciuitatibus & regibus, vt ipsorum stipendia faceret, magnis pollicitationibus inuita-

inuitatus, remp. deferere noluerat, per triennium imperatorium ei nomen cum stipendio annuo auri librarũ quingentarum Senatus dandum censuit.

PETRI BEMBI RE-
RV M VENETARVM
HISTORIAE LIB. VII.

FRanciscus Maria à Guido Vbaldo adoptatur. Aloisij cum Maximiliano Cæsare fœdus. Tronus Venetijs ob prodicionem suspenditur. Ioânes Pisaurum obtinens Venetijs uxorem ducit. Isabella Hispaniæ regina moritur. Hercules Atestini obitus. Germanorum domus Venetijs conflagrata, magnificentius à Senatu iterũ ædificatur. Senatus controuersia cum Iulio Pont. compositæ, & legati octo ad eum missi. Alphonsi Atestini Venetias aduentus. Aloisij cum Ferdin. fœdus. Piraticum bellum. Tunetani regis ad Senatũ legatio & munera. Norimbergenses Venetarum legum exemplum petunt. Senatus Alexium Thracio regi tradit. Sabellici obitus. Aegyptij regis legatus componendarum controuersiarum causa Venetias venit. Philippi Austrij in Hispaniam profectio & obitus. Ferdinandi regis Neapolim aduentus. Iulij Pont. literæ à Senatu reijciuntur. Ioannes Bentiuolus à Iulio Pont. Bononia pellitur. S. C. in eos qui principum legatorumue fauore vterentur latum. Petri Barotij obitus. Liguribus petentibus ciuitas & securitas datur. Aloisij in Italiam aduentus. Genuæ expugnatio. Eiusdẽ cum Ferdinãdo rege colloquium, & in Galliam reditus. Milites ex agris à Venetis instituti. Maximiliano petenti itineris cum exercitu facultas denegata. Reip. ad bellum apparatus. Germanorum in Rhetos & Carnos irruptio.

Eorundem ad Cadoras clades. Tergeste cum multis alijs oppidis à Venetis expugnatur. Venetorum cum Maximiliano induciæ. Terræmotus in Creta ingens. Contarenius Camalis naufragio perit. Lex in eos qui largitione magistratus quæreret lata. Pax Maximiliano petenti denegatur. Noui homines in Britannico Oceano capti. Cameracense fœdus. Venetorum ad bellum apparatus. Puluis tormentarius & Urbana naualia fulmine tacta. Hispani regis fraudes. Belli cōtra Venetos initium. Fœdus cū quatuor Heluetiorum pagis à Venetis ictum Galliæ rex Venetis bellum indicit. Pontifex, Venetis aqua & igni interdicat, eiusq; progressus. Galliæ regis Mediolanum aduentus, eiusq; copiæ. Venetorum cum Gallis ad Abduam pugna.

IODEM ferè tempore, quòd Vincentius Naldius Fauentinus, magna in oppidi finibus gratia, omne studium & diligētiam adhibuisset, vt Fauentia in deditionem potestatemq; reipub. redigeretur, ei militiæ insignia cum veste aurea, auriq; libræ viginti sunt à Patribus dono datæ, tum quinque in annos singulos constitutæ pensionis nomine, immunitate omnium rerum, quam heredes eius sequeretur, addita, primis quoq; proximi ordines militum belli tempore promissi: eius etiam propinquis quatuor victus annuus attributus. neq; multò pòst eadem honestates, donaq; totidem, quot in Vincentium Senatus contulerat, in Dionysium item Naldium eius consobrinum sunt collata. Aestate verò inita cū Guidus Vbaldus Iulij suasu Franciscū Mariam, sororis suæ filium, cui fuerat pater Ioannes Iulij frater Senogalliam obtinens, adoptauisset, eam adoptionem Iulius de collegij sententia magno studio comproba-

uit, qua vna quidem re suam in Venetos iracundiam iniu-
sio-rem reddidit, cum videri posset, quod illis iuris in Ro-
manæ reipub. oppida tam obstinatè pernegaret, suis facile
propinquis tribuisse. Maximilianus autem suscepti paulò
ante reipub. apud Iulium patrocini planè iam immemor,
duos legatos Venetias misit, qui Senatum hortarentur, vt
Iulio Fauentiam atq; Ariminum restitueret: eam in primis
curam ad se spectare, suiq; esse muneris Romanæ reip. Põ-
tificisq; rerum procurationem: id si nolit, causam ad iudi-
cium remittat: se curaturum, vt item ab Iulio remittatur:
quòd si se arbitrum velint eius disceptationis facere, se non
recusaturum, & pro rei æquitate sententiam laturum. Iis
legatis Lauredanus, consulto Senatu, cum omnes eius rei
causas, quas quidem Maximiliano ciuitatis legati antea o-
stenderant, enumerauisset, vnum modò respondit, reip. ius
illis in oppidis, satis esse clarum atq; notum per sese: itaq;
nolle Patres id in ambiguum vertere. Eo respõso accepto,
legatorum alter Romam discessit, altero apud Senatum
relictò, eiq; sumptus publicè factus, quoad apud Patres fu-
it. Iulius interim arcem Foroliuianam, auri libris centum
quingenta, quas ab Cesare acceperat, Remiro præse-
cto traditis, vnaq; oppidum obtinuit, cum antea Cesenam
& Cornelium Forum iisdem propè artibus suæ potesta-
tis fecisset. Præfectus arcis Foroliuianæ cum Cæsaris supel-
lectili Venetias venit. Post hæc inter Aloisium Gallorū re-
gem & Maximilianū fœdera sunt firmata, cum de eo per
legatos diu multumq; disceptauissent. quibus confectis Io-
annem Lascarem Byzantium Aloisius iterum ad Senatum
misit, qui diceret, hortari sese Patres, vt aliquam cum Iulio
inirent ad concordiam & consensionem viam: qua inita

unanimi omnes studio ea de bello Thracio cogitare pos-
 sent, quæ iam pridem cogitanda atq; agenda sunt. adderet
 & illud, sibi cum Maximiliano conuenisse, pacemq; & be-
 neuolentiam inter ipsos esse constitutam, non illam quidē,
 ut cuiuspiam nocerēt, sed suarum utriusq; rerum & regno-
 rum tuendorum causa. Patres auri libra in sumptum men-
 sibus singulis legato regio à quæstoribus dari iussa, nihil se
 fecisse reliqui dixerunt orando, pollicendo, uti Iulium pla-
 ca rent: descendisse enim etiam ad illud, tametsi Alexander
 Fauentiam, & reliqua oppida Cæsari libera immunitaq;
 dederit, velle tamen se stipendiarios Romanæ reip. fieri, Ea-
 uentia Ariminiq; nomine: legem ipse stipēdiorum diceret,
 nihil se recusaturos, auroq; Veneto recenter signato annis
 omnibus ea libenter persoluturos: neq; quicquam tamen
 profecisse. cæterum letari se, duorum tantorum regum ani-
 mos ab odio exercendo ad pacem & beneuolentiam esse
 conuersos. verum, propterea quòd in scødere, quod reip.
 cum Aloisio intercedebat, caput vnum erat eiusmodi, neu-
 tri sine alterius voluntate scødus vllum cum rege vllò face-
 re licere, scire Patres cupere, cur de eo rex nihil antea Se-
 natui significauisset. Ad ea legatus cum aliquandiu siluis-
 set, tandem se scire nihil respondit, nisi vnum, ei scøderi tē-
 pus quatuor mensium esse præstitutū, quos vterq; velit, si-
 bi socios & scøderatos nominandi: itaq; posse adhuc qui-
 dem regem ei scøderi inserere remp. Qui legati tamen ser-
 mo Patrum animos, quibus quidem ea pax Senatu non ap-
 pellato confecta, suspicionem haud paruam afferebat, ni-
 hil leniit. Post hæc Decemuii certiores facti serui indicio,
 qui ab eo vapulauerat, Hieronymum Tronum (qui bello
 Thracio Naupacti arcem, quā reip. nomine custodiebat,
 hostibus

hostibus tradiderat, eamq; ob rem exul aliquot annos fuerat) id quod fecerat de tradēda arce, precio accepto fecisse: Tronum ab exilio domum redeuntem in vincula coniec-
cerunt, pauloq; pōst quæstione habita, è superiore curiæ porticu, quæ in foro est, inter rubri lapidis columnas recte
suspensio carnifex gulam fregit. Atq; vltimis ferè anni die-
bus Ioannes Pisaurum obtinens Matthæi Teupoli filiam
duxit uxorem, nuptijs in vrbe per legatos institutis. Tum
literæ ex Hispania ad Senatum venerunt, Isabellam regi-
nam Ferdinandi uxorem magno animo excellentiq; virtu-
te fœminā, è vita excessisse: eiusq; generū Philippū Maxi-
miliani filium, in Belgis regē, testamenti tabulis permagna
Hispaniæ terræ parte auctum fuisse. quibus duabus de cau-
sis Vincentius Quirinus, vir in philosophiæ studijs clarus,
ad Philippum legatus à Senatu lectus est, vt illi & de so-
crus morte reip. molestiā ostenderet, & de regni accessio-
ne gratularetur. Pauloq; pōst Hercules Ferrariēsum dux
item moriens Alphonso filio regnum reliquit. Erat in ce-
leberrima vrbis regione ad Riuumaltum domus reip. per-
ampla, quæ antiquitus à Germanis mercatoribus incoli cō-
sueuerat: in eam illi cuiusq; modi res, quas quidē videri cu-
perent, aduectas suis ab oppidis inferebant, & ciuitati e-
mendas proponebant: quasq; in vrbe ipsi coemebant, vt in
Germaniam conueherent, eodem congerebant, quoad es-
sent deportandæ. Ea domus, vt erat mercium omnis gene-
ris plenissima, insequentis anni initio magna cū plurimo-
rū honestorum hominū iactura cōflagrauit: quā tamen do-
mum illo ipso anno ciuitas à fundamentis, fornicib. in ædifi-
catā, ne ignis nocere posset, magnificentiore multo forma
cōmodioreq; restituit. Eiusdem initio anni Bartholomæo

Liuiano, qui à repub. peracto stipendiorum tempore, Pa-
 tribus non permittentibus discesserat, vt illatas suæ in pri-
 mis genti, reliquisq; Romanis principibus ab Alexandro
 atq; ab Cesare cædes & vastitatem vindicaret, Hispaniæq;
 regum militiam fecerat, iterũ recipi postulanti, præfetu-
 ra equitum, cum stipendio annuo librarũ auri centz quin-
 quaginta, est à Senatu data. Cumq; Cesenæ, Foriliuij, Fo-
 riq; Cornelij legati apud Iulium questi essent, se à Venetis
 magna agri parte spoliatos, angustis vti finibus, atq; ino-
 pia multarum rerũ premi, Iulius per Guidum Vbaldũ An-
 tonio legato proposuit, si Senatus eos fines sibi restituat,
 de Fauētia atq; Arimino se deinceps verbum non facturũ,
 rei q; pub. oppida illa in omne tempus vti retineat, permis-
 suram. Ea Guidi Vbaldi oratione Antonij literis ad Patres
 perlata, Senatus, ne cuius iam obstinatio videri posset, An-
 tonio rescripsit: si ei Iulius fidem faciat, ita fore, vti Guidus
 Vbaldus ei dixit, se fines illos restitutum, legatosq; quos
 creasset octo ad illum missurum, suumq; in eum studiũ &
 obseruantia præstaturum. Quo respõso accepto, Iulius &
 Antonio de Arimino atq; Fauentia liberaliter est pollici-
 tus, & magnam se ex eo voluptatem cepisse, apud suos fa-
 miliares præ se tulit. Senatus de eo certior factus, oppidu-
 la decem numero cum eorum finibus vti Iulio restitueren-
 tur, censuit: in quibus Cesenæ portus, qui est in maris litto-
 re, Sauinianum, Tosinianũ, Archangelianũ fuere. Iis Iu-
 lij internuncio, quem ad id in Flaminiam miserat, per lega-
 tos reip. restitutis, Iulius rem ad collegium deduxit, lauda-
 tusq; ab omnibus, quòd se ad concordiam cum Senatu de-
 disset, magnũ sui consilij fructum tulit. Vnus Frãciscus So-
 ãerinus Cardinalis, cũ & ipse Iuliũ verbis honorificis ex-
 tulisset,

tulisset, addidit, eò se magis illum laudare, quòd quemadmodum fines illos recuperauisset, ita etiam Ariminum ab eo atq; Fauentiam breui recuperatū iri confidebat. Legatio postea, de qua suprà dictum est, Romā missa ab Iulio libentissimo recipitur: ij fuerunt, Bernardus Bembus pater meus, Paulus Pisanus, Hieronymus Donatus, Nicolaus Foscarenus, Andreas Venerius, Andreas Grittus, Leonardus Mocenicus, cuius pater Ioannes Venetorum dux fuerat, et Dominicus Triuisianus templi Marci procurator. Eius legationis Bernardus Bembus propter etatē principem locum tenuit. Andreas Grittus & Nicolaus Foscarenus è sexuiris, qui principi assident, legationē inierūt. Antonio autem, cum diu Romæ in ea legatione fuisset, rei q; publicæ singulari suo studio atq; prudentia magnopere satisfecisset, domū est reditio permessa. Atq; hæc Vere medio cum, quē diximus, euentum habuerūt. Aestate verò imita, Alfonsus Atestinus, vt Lauredanū Principē & Patres regni sui initio saluaret, magno comitatu ad urbē venit, honorificeq; acceptus, & auri libra diebus singulis in sumptum à Senatu donatus, graui cum Patribus beneuolentiæ fœdere amicitiaq; arctiore constituta, domum redijt. Patres sub hæc de aduentu in Italiam Maximiliani, qui Romā velle ire distitabat, vt Imperij insignia à Pont. Max. acciperet, sæpe consulti, eius legatorum postulatis amicè & beneuolè sunt polliciti. Decembri demū mense, de cōfectis ab Aloisio Galorum rege Ferdinandoq; inter se fœderibus cognouerūt: quæ omnino res susceptam ab illis iam antea de Aloisii, in sese animo suspicionem facile auxit, propterea quòd is nihil antè de ea quoq; re Senatui significauisset. Ferdinandus quidem per legatum suum Patribus ostendit, propter no-

ua illa inita cum Gallorum rege foedera, nihil se de vetere sua cum ipsis beneuolentia diminuere, quam non retinere modo atq; alere, sed augere etiā studijs atq; officijs in dies singulos cuperet. nullos euentus eam sibi mētem eruturos. Anno insequente, ob nonnullos mare Aeg.eū atq; Ionium, demum etiam Adriaticum nauigantibus infestum reddentes piratas, Senatus quamplurimas triremes non vno tempore armandas curauit: quibus à triremibus capti aliquot, latrociniorum poenas reip. dederunt. Eo tempore Tunetis regis legatus ad Senatum missus, equos mirae pernicitatis more Punico ephippiatos quatuor, aquilasq; aucupio idoneas totidē, & canes venaticos Patrib. dono attulit, petēs, vt naues lōgas ad mercatū eò mitterent: uelle enim regē suū amicitiam cum repub. instituere. Is legatus liberaliter acceptus, domumq; cum muneribus remissus, optimam in regem ciuitatis voluntatem reportauit. Etiam Norimbergenses, ampla & florens atq; in primis libera sui; iuris in Germania ciuitas, missis ad urbem legatis, exemplum Venetarum legum à Patribus petierunt: velleq; sese eis vti legibus ostenderunt: quod quidem illis Senatus frequens concessit. Petente autem ab Senatu arroganter Baiasete rege, vt Alexium in Illyrico insulam bello Thracio captam sibi restitueret, obstinatis eius atq; assiduis postulationibus Patres victi, ne is pacem, quam cum illo fecerant, si reijceretur, frangeret, ab Alexio incolis omnibus emigrare iussis, alijsq; in locis collocatis, rebus asportatis, arce diruta, eam inanem atq; vacuam importuno regi relinquendam censuerunt. Erat paucis ante id Senatusconsultum diebus Marcus Antonius Sabellicus, qui res Venetas conscripsit, ipsa in vrbe mortuus: laudaueratq; illum Egnatius. Quoniam
verò

verò ciuibus Venetis, qui tūc in Aegypto mercaturam exercebant, multa incommoda rex Alexandrinus intulerat, auctis præter morem Indicarum mercium precijs, ipsorum bonis vi direptis, aliquot in vincula coniectis, Senatusq; ea de re per legatos apud regem questus fuerat: regis legatus ad Senatum venit eius controuersie dirimende atque cõponẽde gratia, Tãgauardinus homo Hispanus, qui multos annos Alexandrie fuisset. ei est sumptus de mercatorum pecunijs equis portionibus aestimatis datus. E Gallia etiam ab rege literæ, Iulij literas ad Senatum datas attulerunt, quibus literis, quoad Iulius viueret, Ariminum et Fauentiam retinendi reipublice facultas dabatur. Eas literas Iulius ad regem miserat, vt per illum Senatui redderentur, quo maior autoritas intercederet, quod intelligebat, illarum scripto multò minus se præstare quàm id erat, quod pactus cum rep. fuisset, legatoq; ipse Veneto suamet oratiõe cõfirmauisset. Id vbi Patres de legato regio intellexerunt, magna eos indignatio tenuit, ingrato animo esse Iulium prædicantes, nullaq; constantia, qui tantis receptis finibus, tot ad se missis vna legatione ciuibus, quot nemini vnquam externo, tam insignib. in illū ciuitate functa officijs, tamen nunc conditionibus à se vno positis non stet, nisi tenuissima ex parte, atq; eius quidem partis rege internūcio, vt illius autoritate res, quemadmodum quidem vult, minore negotio transigatur. Eas ob regis literas coacto biduum Senatu decernitur, literas Iulianas non esse accipiẽdas. Ferdinandus interea rex classe Neapolim aduentabat, vt, quoniam ad Philippum generum omnis propè Hispanie nobilitas cõfluebat, atq; ipsum pristina populorum gratia, dignitasq; apud eas nationes destituebāt, id in regnū se con-

ferret, cuius ille particeps nō esset. Eam ob rem Patres Georgium Pisanum, Marcum Dādulum legatos creauerunt, qui Neapolim ad Ferdinandum proficiscerentur, de eius in Italiam aduentu gratulatum. atq; is nequedum Neapolim attigerat, cū Philippus in Hispania, quō socru mortua mari è Belgico venerat, pituita interijt: ita sunt magna incepta spesq; ingentes vnā cum vita iuueni abrupte. Eam ob filij mortem Maximilianus pater suum in aliud tēpus Romanum iter distulit, quiq; iam præmissi ab eo in Alpibus Germani erant milites, domum reuocati redierunt. Iulius autem, qui omnes suos conatus eō intenderat, vt oppidum Bononiam in suam ditionem atq; imperium reuocaret, cuius quidem oppidi regnum tametsi Romani iuris esset, à Ioanne tamen Bētiuolo obtinebatur, comparatis rebus omnibus, quæ ad bellum vsui essent, Roma cum exercitu et collegio in Flaminiam æstate iam confecta discesserat, vt illum oppido expelleret. quod omnino longē facilius, quā hominum opinio ferebat, propter ingens ciuitatis in illum odiū, adductis in fines oppidi, quas & ipse habebat, & ab rege Gallo acceperat, copijs, mense Octobri est affecutus. Ea illi de re ab Dominico Pisano legato, qui Antonio successerat, reip. nomine gratulatio est facta: tametsi ipse quoq; Iulius suum tabellarium cum literis ad Senatum miserat, quæ illū ijs de rebus docerent. Vltimis anni diebus, propterea quōd sæpe fiebat, vt qui impetrare magnam aut difficilē rem aliquā à magistratibus cuperēt, regū & Pontificum maximorum legatis vterentur, qui eos Principi Patribusq; commendarent, interdum etiam ipsorum regum principumq; ciuitatum ad vrbe veniētium patrocinio nitēbātur, quorum auctoritati Patres propē negare nihil poterant:

terant: Senatusconsultum factum est, cui quid à Patribus impetrare sit necesse, is neq; virum principem, neq; legatū adhibeat, cuius commendatione apud eos niti possit, pœna pro genere hominum ijs, qui Senatusconsultum neglexissent, constituta. Primis verò ineuntis anni diebus Petrus Barotius Patauinorum Episcopus moritur, vir politioribus literis & sacrarum ac multarum disciplinarum doctrina insignis, moribus, vitaq; sanctiore, quiq; subleuadis egestate pressis ciuibus sacerdotij sui fructus omnes largiebatur, vt vnus illius liberalitate non parua oppidanorum pars viueret: itaq; mortuo neq; numi neq; suppellex præciosa vlla inuenta, præter bibliothecam. eas ob res sepulchrum ei mormoreum in templo Patauino faciendum publica pecunia, Patres conscripti censuerunt. Pauloq; post cum ciues plurimi Ligures emigrare domo, atq; urbem velle incolere sese Patrib. ostendissent, modò tuti publicè fieret, si quid in Venetos Ligur quispiam deliquisset, sua bona ea re non teneri: Senatusconsultum factum est, quo eis ciuitas atq; securitas est data, nauigatione mercaturæ causa in Orientem excepta. Sub idem tempus Aloisio Gallorum rege in Italiã properante, vt Genuensium ciuitati, quæ ab eo defecerat, seseq; in libertatem vindicauerat, bellum inferret, Dominicum Triuisanum, Paulum Pisanum Patauinorum magistratum Senatus legatos ad regem de aduentu gratulatū misit. Ille autem recepta paucis diebus Genua Mediolanum se contulit, ibiq; eum legati conuenerunt. Sed cum in Galliam Trāsalpinam rediens apud Astam cognouisset Ferdinandū regem, qui Neapoli classe in Hispaniã reuertebatur, ex itinere Genuam appulisse, conuenireq; se cupere, ei præsto ad Sauonā oppidum fuit, magnoq; illum honore excipiens, cœ-

vnà dies aliquot fuissent, Ferdinãdo abeunte ipse in Galliã profectus est, legati domum reuerterunt. Eum ob Aloisij tam celerem in Italiam aduentum, cum illum, si inimico esset in rempublicam animo, non longinquitas itineris, non reges interpositi, non deniq; Alpes moraturæ viderentur, quin, cum vellet, in citeriorem Galliam paruo negotio traiceret: tum etiam quod rumor increbuerat, Maximilianũ in Italiam cogitare: ne res p. ad eiusmodi casus imparatior offendi posset, Senatusconsultum factum est, in Veronensium finibus eorum qui arma ferre possent, certus agrestium hominum numerus conscriberetur, qui rei militari assueficerent: ijsq; immunitas reliquarum rerum daretur, quo paratiores ad obeunda belli muncra essent, & cum vocarentur ad signa euestigio conuenirent. Ea militum ex agris deinceps institutio ad reliquos reip. fines, vt est vsus omnium rerum magister, breui permanauit: itaq; nunc quidam cuiusq; oppidi, vici, pagi; partẽ habet suorum, qui ei rei student, vt armati paratiq; sint, nullo vt interposito temporis spatium ad bellum prodire, rei; pub. celerẽ nauare operã possint. hosq; omnes vno nomine milites proordinibus appellauerunt. Rex post hæc Alexandrinus controuersis, quas habebat cum rep. sine facto, ad iustitiam & æquitatem sese dedit: itaq; triremes ad mercatum eò remissæ cum magistratu Veneto, qui Alexandriae moram traheret, cumq; legato regio, de quo supra dictum est: cui proficiscenti vestis aurea cum preciosis pellibus, aurique libræ decem sunt à Senatu dono datæ: comitatuiq; eius omni indumenta honestiora tradita. Interim à Vincetio Quirino legato, quẽ ad Maximilianum Patres miserant, acceptis sepe literis significabatur, Maximilianũ spreta, quam superiore anno fecerat cũ rege

rege Gallorū, pace, neglectisq; fœderibus, quibus illum nō
stetisse conquerebatur, de Germania consilio statuisse, in
Italiam cum exercitu accedere, ad speciē vt tutō Romā se
conferret, re, vt Mediolani regno illum eijceret. Senatus
nouis equitatus & peditatus copijs munire remp. decre-
uit: itaq; præfetti sunt equitum adlecti quamplures, in ijs
Vitellius Tifernas, & Guidus Vainus è Cornelij Foro cum
militibus sexcētis, equitib. quinquaginta ambo: Iacobusq;
Siccus è Gallia Cisalpina, & Lucius Maluetius Bononien-
sis, cum turma equitum vterq; grauioris armaturæ centū-
tum, vt milites numero ad decem millia conscriberentur,
latū, qui sub tribunis & centurionib. in castris versaren-
tur, quiq; per oppida præsidij causa disposerētur, ad quin-
que millia. equites etiam leuioris armaturæ tercentū qua-
draginta Nauplia & Zacyntho accersiti vrbano in litto-
re, quō appulerant, à magistratibus lustrati, stipendio acce-
pto se Taurisum contulerunt. iis rebus confectis, Maximili-
ani legati tres ad urbem veniunt postulatum; propterea
quōd rex eorum iter haberet nullum aliud, vti Romam,
quō eundum illi erat, per fines reip. regi exercituiq; regio
itineris faciendi Senatus facultatem daret: recipere Maxi-
milianum, fidemq; suā in eo interponere, sese sine malefi-
cio atq; iniuria per eos fines iter facturū, exercitumq; du-
cturum. quōd si propter eam, quā haberet resp. cum rege
Gallorum, amicitiam, Senatus id se minus rectē posse face-
re existimet, monere Patres Maximilianū, atq; apertē pro-
fiteri, nullam esse in eo rege fidem, nullam constantiam: id
se esse sæpenumero expertum: itaq; rectius facturum Sena-
tum, si nihil in illo sibi præsidij putet esse constitutum: sese
Patribus fœdera, quæ pepigerit, vita sua diligētius serua-

turum. Ea re ad Senatum relata, cum plures sententiae dicerentur, essentque nonnulli ex magistratibus & principibus ciuitatis, qui Maximiliano credi oportere contenderet, uicit tamen ea sententia, quae legatis in hunc modum uti responderetur, censuit: Si Maximilianus pacate sineque exercitu uelit iter facere, remp. ei quod peteret libentissime concessuram, legatosque missuram, qui illum exciperet, omnibusque honoribus prosequerentur: sin cum exercitu profiscatur, a pace, quam cum rege Gallo habeat, non posse discedere Senatum sine perfidiae crimine. itaque nihil ei permissurum. Atque his ipsis nondum ab urbe profectis legatis, Gallorum rex nouam legationem ad Senatum misit, mentem ac uoluntatem reip. si Maximilianus ei bellum inferat, sciscitatum: magno enim timore afficiebatur, propterea quod fama vulgauerat, Germaniae populos Maximiliano ingentes copias subministraturos, ne ab eo tanta in re tam unanimes illarum nationum consensu Patres perterriti deficerent, aliorum mores hominum, ut plerumque fit, suorum morum modo atque consuetudine metiens. Senatus autem omnes reip. facultates legatis ad regem defendendum est pollicitus: quaeque Maximiliani legati a rep. petissent, quod ad illa responsum habuissent, amico eis animo aperuit. Patres post haec uenientem ad urbem Nicolaum Ursinum imperatorem ab ipsis accersitum, ut cum eo & Liuiano & Carraciolo, qui utriusque iussu eorum uenerant, de bello consilium caperent, ei obuiam in naui Bucentauro profecti ciuitate circumuecta exceperunt: insequentibusque diebus, quibus in locis Maximiliano, quaque ante diem copiae reip. essent opponenda, una cum his constituerunt: eosque euestigio reuerti, & quam quisque partem reip. finium tuendam suscepisset, ad eam illum contendere iusserunt.

runt. certiores enim facti tractari arma in Maximiliani finibus, militesq; pluribus in locis cogi, nihil sibi reliqui ad exercitum comparandum, copiasq; partiēdas fecerunt, vt in tēpore occurri posset. Vbi Maximilianus de legatis suis cognouit, nolle Senatum ei armato per fines reip. iter dare, Vincentium Quirinū ab se dimisit. profectus ille cū in primis reip. finib. subsedisset, ne iniussu Patrū propius accederet, Senatu permittēte domum redijt. Patres tametsi Decembri appetēte mense multis verisimile nō fieret, Maximilianū Alpes esse cū exercitu traiecturū, tamen Georgio Emo legato ab Senatu declarato, qui in fines Veronēsum cū copijs accederet, eo se ab latere celeriter munire decreuerunt: præsertim quod intelligebāt, Germanorum militū certā iam manū aduentare, vt illis ex Alpibus se demitteret. quæ quidē manus neque dum munitis itinerib. & saltibus facīle traiecit, sine vllō tamen reip. maleficio, pacatāq; in Mantuanorum se fines contulit. Ii erant milites circiter mille ducenti. Paucisq; pōst diebus cū nullo accepto in Italia stipendio domum redire statuisent, Emusq; interea legatus exercitu adducto itinera clausisset, vt reuerti eius voluntate sibi liceret, ab eo petiuerunt. Ille armis depositis iter facere iussit. Sed cū iisdē in locis atq; in Vicetīnorum saltibus anno insequente inito Germani sepe numero se ostendissent, vt in fines reip. irrūperent, omnino neq; in eo perfecerunt quicquā ipsi, neq; à Venetis vlla est res paulō illustrior gesta: neq; oppidum quodpiam nobilius captum, aut cedes aut fuga hostium memorabilior facta: tametsi Aloisius rex, qui sepe Senatū per legatos oratione magnifica cōfirmauerat, sese eum nunquam deserturum, ipsum etiā, si necesse sit, reip. auxilio venturū, Triul-

tium cum copijs in castra Veneta misisset, & Senatus Andream Grittum legatum magna cum manu eodem accedere iussisset. Nam cum duos vno tempore legatus Senatus creauisset, Grittum & Georgium Cornelium, vt alter in Rhetos, alter in Carnos proficisceretur (inde enim etiã in reipublicæ ditionem velle perrumpere Germanos literis nuncijsq; afferebatur)ijs vti sorte imperia partirentur, Patres permiserunt: ita Gritto Rheti, Cornelio Carni prouincia obtigit: atq; in Rhetis quidem hunc vnum res euentum habuerunt, vt repressi & repulsi sepe hostes ex reip. ditione atq; imperio nullum sibi iter patefecerint, nihil omnino ceperint, amiserint autem potius vltimis belli diebus montanũ oppidulum Agrestam. at in Carnis, quã nihilo secius Germani aditum in reip. fines tentauerant, Liuianus, qui exercitui præerat & Cornelius legatus, rem sanè publicam nauiter atq; feliciter gesserunt. Nam cum mense Februario rumor increbuisset: hostium non paruam coactam in Carnis manum eo ab latere bellum illaturam aduentare, Daniel Dandulus Feltriam à Senatu missus est, rebus, quæ ex vsu essent, procurandis, cōmeatuq; exercitui, qui eo venturus erat, durissimo anni tempore locis impeditissimis subministrando. Gradiscas quoq; castellum apud Sontium flumen arte atq; opere communitum, Iustinianus Maurocenus Senatu iubente ijsdem cū mandatis est profectus. Tum Cornelius et Liuianus Bassiano in Alpium radicibus ad Medoacriam sito, quod ad oppidum multis è reip. finibus exercitum cogeant, iussi cum copijs ad Germanos reprimendos contendere. Interim repētino hostium aduentu, qui per deuia aspera q; Alpium iuga, præcipientesq; decliuitates ferratis pedibus iter confecerant, centurionem cum militibus sexaginta

ginta Clusæ pagi angustias seruantes profugisse, Cadorasq; oppidulum ad flumen Plauim, quod ab Clusa quinq; millia passuum abest, vnà cum arce & Petro Ghisio præto-
re in hostium venisse potestatem nunciatur. Ea intellecta
re in castris, Liuianus celeritate adhibita cum duobus fami-
liaribus ad uicina hostibus loca sese contulit speculatum,
relieto Cornelio, qui cum copijs paratioribus diurnis no-
cturnisq; itineribus subsequeretur. In vrbe Donatus Legi-
us à Senatu lectus est, qui Ciuidale Carnicum contenderet,
daretq; operam ne quid incommodi ressp. ea in oppido ac-
ciperet. In Foroiuliesibus autem Hieronymus Saornianus,
de quo supra commemorauimus, vir egregia fide atq; vir-
tute, princepsq; ciuitatis, primò paucis cum equitibus è sua
familia ad eos fines est profectus, quibus in finibus hostes
impressionem fecerant, magnaq; celeriter auxilia reipubli-
cæ conuentura confirmans, earum regionum incolas labā-
tes iam, ad imperataq; Maximiliani facienda pronos, in
officio continuit. deinde coactis hominum duobus milli-
bus quingentis, equitatu etiam addito, iter impeditissimū
faciebat, vt contra hostes cum legato exercituq; reip. illa cū
manu se coniungeret. Dum hæc agitarentur, Lucas Renal-
dius Maximiliani legatus ad Senatū venit illud idem postu-
latum, de quo antea sæpe rex egerat, iter Romam per fines
reip. repetens: regem suum propterea velle armatū incede-
re, quòd se tutum ab suis hostibus aliter fore non cōfidebat:
reip. nihil ab eo nocitum iri omnibus illum modis confir-
maturum: vel Senatus obsides ei daret, nociturum esse illi
nemine: hoc si præstet, sine armis regem iturū. Ad hæc Lau-
redanus respondit: Scire regē, quā propensa semper fue-
rit reipub. erga Federicum imperatorem patrem suum seq;

ipsum voluntas: quo magis indignū esse, bellum ab eo inferri nō vnis reip. finibus, praeda abigi, castella expugnari: de eo se magnopere conqueri, deosq; testis adhibere, nō esse ita de rege meritam remp. sed rem se ad Senatum relaturum, deq; eius sententia responsurum. Nam quod à Cornelio literæ venerant, confidere Liuianum, propeq; recipere, hostes sibi pœnas citò datuos, Patres respondendi Maximiliani legato tempus interponere volebant, dum à Carnis aliquid confecti afferretur. Legato aut socij sunt atq; custodes dati, ne quis eum alloqui posset, cui Patres id non permisissent. Liuianus adductis ad se militibus mille octingentis, quorum erat dux Petrus Montius, vir magna virtute, equitibusq; leuis armaturæ ex Epiro propè ducentis, quibus præerant Palæologus & Busichius: tum ex ijs qui sagittis utebantur, alteris ferè totidē, grauiorisq; armaturæ ex ipsius & reliquorum turmis paulò plus ducentis: Saorniani literis ac nūncijs de locorum situ, de hostiū numero, deq; belli rationibus admonitus, qui quidem iam aduentabat, atq; ab altera montis parte in trium pontiū loco Germanos obseruare, eisq; occurrere statuerat, prima luce hostes aggredi constituit. Is erat Martij Calendarum dies. Sed propterea quod nix ea nocte plurima ceciderat, præliū in aliā reiectum est diem: quod quidem secundissimū postridie fuit. Nam cū Germani, redeundi domū itineribus præseptis, ad se veniri certiores facti, ne intercluderentur, Venetos aggredi viamq; ferro sibi ipsi aperire statuisent, atq; in editiorem proximæ vallis partē cum impedimentis & tormentis se collegissent numero ad duo milia quingētī, vt è loco superiore in Venetos subeūtes impetū facerent (erant aut è Maximiliani comitatu, quāplurimis

mis centurionibus viris fortibus interiectis) ipse acie instructa per niues rectà progressus prælium audaciſſimè cōmiſit: eosq; primò fortiter pugnantes, post impedimentis exutos tormentisq; abreptis, desperatis rebus non magnopere resistentes concidit, præter illos, qui proiectis armis pacem suppliciter petiuerunt. pauci fuga in mōtes elapsi, ab Epirotis equitib. eundē casum subierunt, capitaq; sunt eorum in castra relata, pro quibus singulis Liuianus pecuniā pollicitus intersectoribus fuerat. ex Venetis desiderati sunt sanè pauci. Nocte ea quæ secuta est, exercitui ad quietē data, Liuianus ad Germanos, qui arcem Cadorarū custodiebant, amplius sexaginta misit, imperans vti arcem traderent. Ii trium dierum spatium ad eam rem sibi dari petiuerunt. Liuianus eorū postulatione reiecta, ad arcem expugnandam est profectus: quā cū diem totum omni missiliū genere, tormentisq; in aduerso iugo positis continenter oppugnauiſſet, magnāq; propugnatorū partē interfecisset, muro etiā propugnaculi subrupto, reliqui postredie deditiōnem fecerunt. In ea oppugnatione Carolus Malatesta adolescens, saxo ab arce percussus, cum nonnullis viris fortibus interijt. Captiui, qui arcē tradiderant, vnā cū priorib. dedititijs, omnes quingenti armis cæterisq; rebus exuti, Liuiani permissu domū redierunt. Harū rerum primis in vrbe nuncijs acceptis, idē est responsum legato Maximiliani à Senatu datum, quod superiorib. legatis Patres antea dederant: neq; quicquam cum illo de cæde Germanorū communicatū. ac, ne quid ei redeunti ab armatis in Rhetico noceretur, comites sunt ducesq; itineris per fines reip. attributi. Vbi ex literis Cornelij legati de prælio, deq; arcis expugnatione singula ordine ciuitas intellexit, Li-

uianiq; & consilium, & celeritas, & virtus laudari vocibus omnium coepit: Patres, vt & illius animum alacriorē in posturum ad belli munia redderent, honorū insignibus, & magnitudine praeiorum excitatum, & reliquorū voluntates accenderent ad bene de rep. promerendum, cū viderent fortes industriosq; viros ab ea fieri plurimi, praefecturā omnium reip. copiarum Liuiano detulerunt. Ea est amplissima post imperatoris nomē dignitas, quae pro eorum meritis ab Senatu militaribus viris tribui consuevit, auctusq; est equitum illius numerus, qui erat sexcētorum, ad integrum mille. auctū quoq; stipendium ab auri libris centum quinquaginta, ad tercentenas libras: tum decem in praesentia dono datae cum ijs tormentis bellicis, quae hostes ē Germania secum attulerāt, quaeq; ipse ob rei bene gestae memoriā à Patribus sibi dari cupere in sermonib. cū legato habitis ostenderat: Caroli autē Malatestae vxori ac duob. liberis infantib. illa ipsa pensio annua, qua is viuens à rep. donatus fruebatur, in victū tradita. Deinde cū Patribus nunciatum esset, à Maximiliano copias in Carnis cōparari, tum incursiones in reip. ditionē à Goritianis fieri, quod est oppidū in monte vltra Sontium flumē situm: Senatusconsultū factū est, vt milites ter mille celeriter cōscriberentur, atq; ad legatū mitteretur. Ceterum quod erāt pleriq; magistratus, qui bellū inferri Maximiliano censebāt oportere, atq; in eius fines exercitum introduci volebant, Dominicus Maurocenus templi Marcij procurator, vir re atque cognomine sapiens, etate valde proclinata, erat enim annos natus nonaginta, Patres monere ac rogare coepit, ne id fieri permitterent: Germaniae ciuitates, quae liberae suiq; iuris essent, egrē ferre à Maximiliano arma contra remp.

remp. exerceri, cum pace frui possit: eas easdem, si ei bellū inferatur, molestē id laturas, neq; passuras sui regis nomen dignitatēq; conuelli ac proteri: non magnas esse ab illo iniurias in remp. illatas, de ijs tamen deorum immortalium benignitate poenas ipsum reip. dedisse: omnē illam in Car- nis manum concisam deletamq; esse, Cadoras Clusamq; re- ceptam: Rhētis nihil amissum, neq; vllam contumeliā ac- ceptam: quod si eo contenti, inquit, erimus, magnum nos fructum continentiae laturos, Germaniae totius beneuolen- tiam: quae quidem certē Germania commeatib. asportan- dis, mercibusq; reciprocandis, & rerum plurimarum cō- municatione ita est cōiuncta nobiscū & consociata, vt ma- gni inde proventus in remp. portorij nomine, magnae pri- uatim vtilitates in omne genus ciuium inferantur. Lauda- bile profectō esse hostes bello superare, propagare impe- rij fines: multo autem laudabilius, seipsos continere ac vin- cere, iustitiae, moderationis, grauitatis opinionē apud om- nes homines auxisse lateq; promouisse. Bellorum euentus à fortuna plerunq; administrari, quae fluxa atque incerta sit: prudentiae cōsilia stabilē habere exitum, semperq; plus proficere cōstantia & maturitate, quā illa impetu vsum ex sese praeberint. Hæc cū senex sapiens dixisset, ardor il- le magistratuum ad bellum gerendū parumper restinctus est. itaq; nihil latum, nisi vt ea de re Patres amplius consu- lerētur. Alfonsus post hæc Ferrariensium dux ad urbē fa- miliariter se contulit Patrib. purgatū, quod suspectus eis fuerat literas nunciosq; ad Maximilianū misisse societate inuendi seq; cum illo coniungendi causa, confirmans nihil se vnquam eiusmodi cogitauisse: cupere autem & statuis- se, vna cum repub. omnem fortunam experiri, neque vllō

tempore à Senatus auctoritate velle recedere, Patres eam orationem auribus libentissimis acceperunt, collaudatumq; atq; vt omnia summæ beneuolentiæ officia à Senatu expectaret, confirmatum, domum remisferunt. Interim nulla in Rhetico belli cessatione à Maximiliano fieri cognita, in Carnis milites non vnis in locis cogi rumore nuncijsq; afferentibus, Senatus suam in illum lenitatē frustra adhibitam sentiens, pridie Nonarum Aprilium constituit, vti bellum omnibus à partibus Maximiliani finibus inferretur. itaque non legatis modò Gritto & Cornelio id Senatusconsultum celeriter est missum, sed omnino etiam Hieronymo Contareno, qui cū classe aliquot triremium legatus in Istris tūc erat, literæ sunt à Senatu datæ, vti maritima Maximiliani oppida, quæ vellet, aggredi capereq; conaretur: se alias paucis diebus triremes ad illum missurum. Senatusconsulto ad Cornelium perlato, voluntateq; ciuitatis Liuiano reliquisq; principibus declarata, magnum ijs studium, magna omni exercitui alacritas innata est belli gerendi: quam ob rem tormentis muralibus adductis, quod oppidum Cormonse citra Sontium flumen natura atque arte communitum, monti enim impositum muro præalto cingebatur, opportunum hostibus receptum dabat, omnibus ad id copijs accesserunt, magnaq; vi aggressi, deiecta muri parte, celeriter ceperunt. quod cū diriperetur, Cornelius mulieres omnes vno in templo compulsas ab iniuria militum defendit: suppellectilemq; sacram ipsis ab adytis abreptam fanis & sacerdotibus restituit. Inde ad arcem expugnandam eodem impetu cū perrexissent, ac tormentis quaterere cœpissent, à propugnatoribus deditio est facta. Ea intellecta re, tria se castella spontè legato dediderūt. Portus aut Nao-

nīs ciuitas legatos de deditioe ad Senatum misit. eos legatos liberali oratione Patres prosequuti, ad Cornelium reicerunt, vt cum illo agerent, cui ea omnia mandauerat Senatus. Cornelius, cū ad illum legati venissent, oppidum in fidem deditioemq; accepit. Eodem tempore Lucas Renaldius à Maximiliano ad urbem remissus cum tabellis regis manu subscriptis Patres adiit: quibus in tabellis certas Maximilianus induciarum conditiones reipub. proponebat: quarū erat vna, vt annuas secum inducias Senatus faceret, quo tempore de suis cum Gallorum rege controuersijs in communi Germaniæ concilio disceptari & cognosci posset. Eas Patres inducias legato sese paratos esse facere dixerunt, dum eadem induciarum conditione foederati reip. includantur: neq; enim sine ijs quicquam posse conficere Senatum. Renaldius his cum mandatis tātū discesserat, cū maiorib. comitijs haberi coeptis, literæ nuncijsq; à Cornelio venerunt, qui dicerent: Posteaquā ponte, quem hostes resciderant, in Sontio flumine celeritur confecto, exercituq; traducto, Goritianos duabus maximis vno die impressionibus Liuianus oppugnauiisset, qua in oppugnatione centum milites amisiisset, velletq; postero die acrius vehementiusq; idem facere, oppidanos perterritos sese ei dedidisse. Eæ literæ, antequam suffragia inirentur, comitijs recitatæ sunt, magnaq; ab ijs gratulatio Patribus est facta. Erat in oppido arx, quam milites ducenti custodiebant: ij cū puluere ad tormenta exercenda carerent, neq; se arcem tueri posse sine ijs cōsiderent, pro eis armamentis reliquoq; comeatu libras auri quadraginta sibi datum iri fide accepta, quatrinduo intermisso arcem tradiderunt. ante quos quidē dies Belgradū facta deditioe legati præfectū introduxit:

itemq; Vipaum, admodum elegans & ipsum oppidulum, quod abest ab Goritia millia passuum viginti lapidas versus. Cōtarenus quatuor triremibus Tergestinos magno animo aggressus, quarum erant duæ medijs inter bellicas generis atq; eas triremes quibus ad mercaturam ciuitas vtitur, quas Nothas appellabant, muros tormentis deijcere instituit, qua parte mari oppidum alluitur. Et tormenta eiusmodi tum erant, vt ex ære tota confecta pedes vicanos binos in longitudinem protenderentur, acclinataq; in priore naui parte sic, vt cauda malo proxima ore proram continerent, pilam ferream librarum centum, si nihil impediret, bis mille atq; octingentorum passuum spatium impellerant: itaq; muris vicina vehemēti eos impetu concutiebat. Id tormenti genus Basilium appellabatur: neq; sustineri propter pondus, nisi à magnis triremibus, aut à Nothis poterat, duasq; in partes diuisum, vt tractari facilius posset, collectione inter se mutua circumuolutum ita introrsus cōglutinabatur, vt esse vnum & continens videretur, nihilq; aeris per spirasmitteret. Ea instituta oppugnatione Duinum maritimum castellum deditur: quatuorq; triremes eiusdem, quo priores, generis missæ à Patribus Contareni classē duplicauerunt: Senatusq; ad Cornelium scripsit, si ci e rep. esse videretur, cum exercitu ad Tergeste oppugnandum accederet. Cornelius ea de re Liuianum cōsultuit: ille Contareni conatus terrestribus adiuuandos esse copijs magnopere existimans, cum tormentis muralibus, quæ mari deportanda curauerat, celeriter eò venit, atque ad Contarenum primum omnium nauicula perlatus, belli consilijs cū illo communicatis, ad muros oppidi omnibus à terræ partibus demoliendos redijt. Inter hæc, propterea quòd

quòd Aloisius Galliae rex valde se cupere ostenderat, vt in eodem, quod secum & cum rep. fœdus intercedebat, Ferdinandus rex Hispaniae particeps esset, nouaq; cū illo societas, ijsdem tamen legibus, institueretur: res agitari cœpta hâc difficultatem habuit, vt, quoniam Senatui longum atque impeditum videbatur id, quod in priore fœdere erat, se nullam pacis conditionem, quæ plerunq; in paruis temporum momentis existeret, posse à suis hostibus accipere, nisi prius, dum eant in Hispaniam tabellarij dumq; redeant, expectarit, caput illud Patres ita refici censebant oportere, vti qui pacem facere vellet, sociorū modò nomina in-fereret fœderi scribendo, ne multorum dierū itinere literis mittendis, & responsis præstolandis, occasionem pacis amitteret. veruntamen vt id regum voluntate fieret, tempus intermittere placuit, dum id sciri posset. itaque fœderis confectio in alium reiecta est diem. Contarenius classe aucta, ad quē etiā naues duas testas Patres miserāt, quæ muris se subijcere auderent, ijs ab eo latere oppidi maiore multo impetu percussis, ædificijsq; nōnullis intra urbē dirutis, Liuianus parte altera perforatis deiectisq; oppidi mœnib. tormentorū impulsione non intermissa, Tergestinos ad deditionem compulerūt: itaq; pridie Non. Maias vnā cum arce oppidum receptū est, nulla cōditione interposita, nisi vt militibus, qui oppidū atq; arcē custodierāt, recedere armatis liceret. Oppidani, ne diriperentur, libris auri centum quinquaginta exercitui persoluēdis, se suaq; omnia redemerūt, Liuiano & legatis procurātibus, quibus erat oppidū nobile diripi permolestū. Eius rei literæ lætitia & gratulatione ciuitatē impleuerunt. Liuianus, Cornelius, Contarenius omnium ordinum studijs certatim laudati, quòd tantam rem

tam celeriter confecissent, magnam sunt ex eo virtutis atq;
 industriæ gloriam consequuti. atq; ijs statim literæ à Sena-
 tu datæ sunt, in eam cogitationem incumberet, vt Pisinum,
 Flumenq; Maximiliani oppida, sub reip. imperium redige-
 rentur: quorum alterum mediterraneum est, abestq; à litto-
 re millia passuum XVI. multoq; maximam inter Istros ha-
 bet autoritatē: Flumen ad mare positum plurimarum re-
 rû copiam subministrat, estq; illis gentibus & regionibus
 opportunissimū. Prætor etiam Tergestinis declaratus Fran-
 ciscus Capellus arcis præfectus, Aloisius Zanes: Vipao, qui
 vtrunq; munus exerceret, Marcus Antonius Erizus: qui
 Duino, Nicolaus Baldus: qui Cormonsi, Troianus Bonus,
 paulò post ad magistratus obeundos in prouinciam abie-
 runt, cum antea Dominicum Gritum qui arcem custodi-
 ret, Senatus Goritiam misisset: nã oppido Iustinianus Mau-
 rocenus à legato datus præerat, Senatusconsulto accepto
 cum Pisiniū, quod est in monte tribus à partibus valde præ-
 cipiti situm, Cõtarenus classiarios suos & Liuiani equita-
 tus, peditatusq; magnam partem cum tormētis adduceret,
 castello Treuifa, quod est in via quinq; millia passuum à Pi-
 sino, seq; magno animo ad defensionem comparauerat, vi
 capto atq; direpto, omnes celeriter ad Pisinenses oppu-
 gnādos contenderunt: tormentisq; prima vesperi positis,
 eam muri partem, quæ vna ex quatuor adiri poterat velle
 deijcere cœperunt. Id cum mane postero die acrius conti-
 nētiusq; fecissent, ac portæ turrin propè apparuissent, op-
 pidani vna salutis conditionis impetrata deditionem fece-
 runt. In eius oppidi finibus castella erant decem septē, quo-
 rum sexdecim sub reip. ditionem sunt redacta. at cum Vipa-
 um indiligentius custoditum hostes recuperauissent, præ-
 fectumq;

fectumq; cepissent, Vipaenses postea, missis eò militibus, iterum capti ac direpti sunt. Præsidio Pisinensibus relicto, Contarenus ad Phanatici sinus insulas se contulit, atque ex Apforo Crespa Vegio reliquisq; plus mille armatis hominibus naues longas conscendere iussis, ad Flumen oppugnandum redijt: cumq; mille passus ab oppido ab esset, qui oppidanos uti se dederet postulare misit: si se cingi ab exercitu sinerent, quem postridie affuturum confirmabat, non fore liberam se dedendi potestatem. Id cum illi magnopere timerent, pacti ne quid ex suis rebus amitterent, eo die Cõtarenus intromiserunt. Ea confecta re, quod erat oppidum mediterraneum illis in sinibus non postremæ aquæ Istros autoritatis Postoina, Cornelius & Liuianus eò exercitum conuerterunt, atq; ad vicinos ei oppido pagos equites leuis armaturæ plus ducetos præmiserunt. Illi præda passim abacta, nullis e Postoina exire ausis, cuius ad muros incursionem fecerant, in vico sese proximo receperunt: ibi cum noctu armis positis sine vigilijs quieti se dedissent, hostes Postoina silentio emissi equites circiter centum quinquaginta, quorum erant duces Bernardinus Rainicher oppidi præfectus, & Christophorus Friapanes homo ferox acerq; eos inopinantes aggressi partim interfecerunt, partim ceperunt: paucos in fugam cõiectos noctis umbra occuluit. Ea renuntata Liuianus maiorem hostium numerum veritus, unâ cum legato Goritiâ exercitum reduxit. Hostibus eo successu elatis, castellisq; omnibus, quæ circum se amiserant, nisi ad se rediret, bellum et direptionem denunciâtibus, magnus est ab ijs concursus ad legatum factus, orantibus, uti se tueretur, neq; diripi, propterea quod se reip. dedidissent, sineret. quâ ob rem non paruo armatorum hominum numero in Foroiuliensibus celeriter

imperato, atq; ad se adducto, Cornelius ad Postoinam oppugnandam est profectus. Eo itinere nondum confecto, iidem illi hostes Postoina egressi, ad Premium municipium, quod est in Tergestinorum finibus, animati armatiq; id vt caperent atque diriperent, accesserunt. quod cum se magno animo defenderet, forte fortuna ignis tormentorum puluere succenso, omnem locum atq; arcem, qua ex arce propugnabatur, ita corripuit, itaq; foedauit, vt Ludouicus Contarenus praefectus, Hieronymusq; Saornianus, qui omnibus illis in rebus totoq; bello egregiam operam reip. nauauerat, Premiumq; tunc propè vnus defendebat, ne comburerentur, aut fumo necarentur, sese hostibus dediderint. Legato post haec & Liuiano Postoinam cum pleno exercitu accedentibus, tormentisq; positis, vbi ea murum quaterre coeperunt, Rainicher praefectus, ne diriperetur, se atque oppidum tradidit: cui statim comites dati, qui illum ab euntem in tuto sisterent. Dum haec in Istris geruntur, Pauli Liestenijsu suasu, prudentis in primis hominis, & recti ac temperati viri, qui magna erat apud Maximilianum regem gratia, atq; ab eo impetrauerat, vt se ad pacem cum rep. conuerteret, Tridentinorum Episcopus Senatum per literas certiores facit, cupere Maximilianum inducias cum rep. facere: quod si nunc eadem est ei mens, quae paulò antea fuit, mittat aliquem, qui cum ipse regis nomine agere, quae tractanda erunt, possit. Senatus ea intellecta re Zachariam Contarenū legauit, qui eò dandis inducijs profisceretur. Contarenus cum in Rhetos venisset, cum Episcopo, tribusq; viris principibus, quibus omnino quatuor eam rem mandauerat Maximiliani iussu Liestenius, in regis & reip. finium loco medio colloquutus, causam satis quidem perplexam

perplexam atq; difficilem Gritti legati consilijs explicuit, vt vellent illi trium annorum inducias cū rep. facere, cūq; eius fœderatis Gallie Hispaniæq; regibus, atq; ijs, qui in Italia socij aut ipsius, aut illorum regum essent: nam cum Trāsalpinis vti facerent, adduci nullo modo potuerunt. Ad cū Senatus cognouisset, adhibitis regū legatis quæsiuit, num id illis caput placeret. quibus annuentibus, facultate sic conficiendi per literas celeriter ei missa, Cōtarenus octauo Idus Iunias inducijs triennialibus cum rege factis scribēdo affuit reip. nomine. quod quidem gratissimum Senatui fuit, qui pacem, quā bellum, & onerum vacationem dari ciuibus, quā ab ijs tributa exigere quotidie, malebat. tum illud etiam verebatur, ne, si Maximiliani oppida capi ac diripi sentiens frænum Germania momordisset, tam forti nationi, tantæq; multitudini resisti ab sese, & illarum gentiū ferocissimarum bellum resp. defendere sustinereq; nō posset. Erant in Rhetico exercitu Ioannes Iacobus Triultius, vt supra dictum est, & Giusfredus Carolus consiliariorum Mediolanensium magister, quē præfectus regius Mediolano miserat rogatus ab Senatu, vt aliquem regis sui nomine in Rhetis vellet conficiendis inducijs adesse: vterq; eas inducias fieri, nisi prius ea de re ab rege literæ venissent, noluerat, atq; in eo perseuerauerat: itaq; fœderi scribēdo neuter eorum affuit. Triultius postridie eius dici cum suo comitatu Mediolanū abiit: ei Grittus legatus per omnes reip. fines Patrum iussu comes fuit. Nonis autem Iunijs, qui dies postridie quā induciæ firmarentur fuit cū Aloisius rex in fœdere, cum Ferdinando rege, cumq; rep. sanciendo id pertinaciter caput inferi voluerit, se non admonito nullam omnino pacem fieri posse: vti societas ea lege firma-

retur, foedusq; conficeretur, Senatus tandem censuit. Pauloq; post, quoniam inducijs in Rhetico firmatis, Postoina in Istris oppidum Cornelius legatus ceperat, vti oppidum Postoina Maximiliano restitueretur, idem Senatus petentibus Germanis iussit. Interim milites equitesq; e Rhetis et Carnis in hyberna sunt deducti, oppidaq; capta praesidijs communita: muri eorum, quos tormenta deiecerant, atq; arces in meliorem multo formam vti reficerentur, cura praefectis tradita. quorum omnium ratione habita, oppidorum fines centum millia passuum in longitudinem patere, Cornelius legatus in Senatu dixit. Post quem, redeuntem ad urbem Liuianum, in Bucentauro naui Lauredanus & Patres exceperunt: pauloq; post & Portus Naonis oppidum, & ius comitiorum ei posterisq; eius sunt ob remp. bene gestam dono data. Cornelius etiam illum lautioribus in epulis, cum principib. ciuitatis, & foeminarum nobilissimarum choro, diem vnum domi suae habuit. Cognitis Aloisius rex inducijs, vehementer perturbatus questusq; est cum legato reip. Antonio Condulmerio, non se id ab ea meruisse, vt responso ab se non expectato, vllas cum Maximiliano Senatus inducias faceret: nihil ad se, in Italia foederatos aut amicos illis inducijs esse inclusos, pertinere: vnum Menapiorum ducem Maximiliani potentiae non obijci se tantummodo voluisse: id ereptum sibi esse ab rep. a qua iis uari in primis debuit: sibi tamen auri libras esse paratas decies millies, ijs illi auxilio se futurum, neq; passurum, vt foederatorum suorum iniuria opprimi ab vlllo possit. Ea oratione iracundiae suae impetu apud legatum pronunciata, cum se id fecisse poenitisset, ad tranquillitatem se conuersum postea simulauit, mitioresq; sermones habuit, praesertim

cum Antonius legatus reip. factum excusauisset: Senatum id respexisse, ne Maximilianus induciarum tempore Mediolani res perturbare, atq; ei molestiam id ob regnum inferre posset: neq; cum illo remp. vlla alia, nisi Italarum rerum causa, esse cōiunctam. quid enim ei cum Trāsalpinis? sed qui iam antea nō amico in rempub. animo esset, eiusq; secūdis rebus magnopere inuideret, facile eam ob rem succensus, clām ad malas cogitationes sese dedit: tametsi suo chirographo se inducias comprobaturum Antonio legato confirmauisset. Iisdem ferè diebus, quibus ea intellecta sunt, Hieronymi Donati, Petri Marcelli magistratū Cretenſium literis Patres cognouerunt, tantos terræmotus ea in insula fuisse, vt magna ædium & sanorum pars corruerit: ipsorum domos in oppido Candia, tū reliquorū propè omnes, quas modò tremor solo non æquauerit, ea vitia fecisse, vt lapsuræ iamiamq; videātur: mortuos sub ruinis ad eam diem esse repertos circiter qnadringentos, in quibus sint ex colonie nobilitate non pauci: arcem in Lyctijs deiectam esse: omnes patresfamiliās cum vxorib. & liberis sub dio degere, eius rei periculo perterritos. Huic ingenti malo reip. illud etiam est incommodum adiectū, quòd Cōtarenus cognomine Camalis, triremium & ipse reip. præfectus, dum è Corcyra domum reuerteretur, duabus ex sua classe nauibus, quarum in vna erat ipse, tempestate disiectis, atq; in Piceni elisis littore, vnà cum XL. hominib. perijt. Itemq; Carratius, militum reip. præfectus, homo impiger egregiaq; virtute, in agro Veronensi equo insidens ab homine ciue suo, de quo nihil verebatur, interfectus est, gladio renibus infixò. De sicario, quem Mantuanorū dux suis in finibus captum magistratui Veronensium tradide-

rat, poena sumpta. Is, dum ea de re quaestio haberetur, se propterea Carratium occidisse, quod sibi olim maledixerit, magistratui confirmavit. tanta est homini in hominem tamq; diuturna paruula saepe de re suscepta iracundiae vis & indignatio. Sub haec, aestatis exitu, quonia magistratib. comitijs maiorib. creandis leges iubent, vt ij, quibus id sorte munus obtigerit, vt nomen alicuius ciuis ad honores publicos suffragijs prouehendi palam ederent, optimū quēque ciuem renuncient, ac nonnulli, diuites ex ciuib. qui essent, nonnihil donarēt eis, qui illos ad suffragia legisset, quo promiores ad eos in postum renuncandos fierent: legem Decemuiui tulerunt, Qui ciui cuipiā, qui eum ad suffragia legisset, vt magistratus crearetur, pecuniā aut quid aliud ob eam rem dederit, donauerit, qua in insula Decemuiris placebit, exul esto: eo relicto loco captus, scēdio-re in vrbis carcere vitam producito, ac relinquito: cā poenam minorem, nisi omnibus ad vnum suffragijs, collegiūne facito: qui facere volet, ei decem auri libræ multa esto. Paucisq; post diebus Maximiliani regis consiliarius Ioannes Raublerius, nullo comitatu, secretò ad urbē venit, Zachariamq; Contarenum adiit, seq; ad illum ab rege missum ostendit, petens, vt quemadmodum is inducijs conficiēdis paulò antè operam dedisset, ita nunc eadem opera vellet efficere, vt aliqua pacis tractatio regem inter atq; rep. iniretur. Contarenus, quae secum regius interpres communicauisset, Senatui exposuit. Senatus Paulum Pisanum legit, qui, quae Raublerius afferret, ab eo Senatus nomine cognosceret: nā Contarenus re exposita Cremonā prātor statim abierat. Cū itaq; Raublerius cū Pisano ageret, confirmavit velle regē pacem cū Rep. facere: vtq; ea fieret, multis

tis rationibus conatus est suadere. Ei Pisanus ostendit, salua fide reip. cui cum Aloisio rege firma pax esset, id confici nō posse: contraq; suadebat eam concordiam, pacemq; in eūdam esse, quæ Christianis omnibus communis esset. Deniq; cum Raublerius sibi à Patribus respōderi peteret, Senatus paucis respondit, illum quidem libenti letoq; animo exceptum fuisse, tum regis sui causa quem respublica vnicē diligeret atq; obseruaret, quemadmodum etiam cunctos illius maiores amauerat colueratq;, tum ob proprias hominis virtutes: verū longē magis ob eam rem, ob quam in primis missus fuerat, vt scilicet de pace concordiaq; ageretur, quam resp. magis cæteris omnibus rebus semper coluerat, atque hoc tempore multo libentius amplecteretur, si modò omni ex parte ea firma perpetuaq; constitueretur: id quod facile euenire posse sperabat: nanq; exploratum ei erat, Aloisij, itemq; Ferdinandi, Gallie Hispaniarumq; regum sibi sociorum animos pronos ad pacem esse: quamobrē eum hortari, vt regi suo huiusmodi pacem persuaderet, quæ Christianis rebus securitatem dignitatēque esset allatura, regi verò laudem & gloriam sempiternam: tempus maxime ad id opportunum esse: ad eam pacem tractandam omni opera studioq; rempublicā paratam esse, modò compertum sit illam communi regum omnium consensu probari: tunc verò constituere, qua ratione, quoue loco, aut quibus arbitris ea tractanda sit, haud magnum negocium futurum. Hunc Raublerij aduentum, resposumq; eidem redditum, mandatū fuit Condulmerio reip. legato vt Aloisio regi declararet, eademq; cum Albione Ferdinandi apud regē legato communicaret: quæ omnia etiam vtriusq; regis legatis Venetijs agentibus initio declarata fuerant. Censuit

enim Senatus, se legibus amicitiae foederisq; , quod cum ijs regibus percusserat, teneri, vt ea faceret. Illa quoq; ratio huc accedebat, vt scilicet regum animos ad tuendam pacem magis firmos Senatus redderet. Interim e Flaminia Petrus Landus Fauentiae magistratus Senatui significauit, Franciscum Mariam Metauresium ducem Iulij Pont. Max. copias proximis in finibus coegisse lustrandi exercitum, vt aiebat, causa: itemq; Florentinos mandauisse, vti sub eorum ditione quilibet paterfamilias, aut omnino quaeq; domus hominem vnum armatum legato ipsorum mitteret certum ad locum, vbi essent milites recensendi: neq; , cur id fieret, proponebatur: itaq; darent Patres operam, vt Fauentia communitior fieret, ne quid incommodi ressp. si quid Iulius contra eam moliatur, accipiat. Patres ijs acceptis nuncijs pecuniam ad milites legendos Petro Lando celeriter mittendam, Lactantiumq; Bergomatem, qui se Carnico Istricoq; bello fortiter atq; amanter gesserat, omnibus militibus, quos ibi esse ressp. iuberet, praeponendum cesuerunt. Equites quoq; vtriusq; armaturae non pauci cum praefectis Fauentiam euefugio contendere sunt iussi. Non me piget inter haec eiusdem temporis rem dignam propter nouitatem, quae legentibus nota sit, scribere. Nauis Gallica dum in Oceano iter non longe a Britannia faceret, nauiculam ex medijs abscissis viminibus arborumq; libro solido contextis aedificatam cepit: in qua homines erant septem mediocri statura, colore subobscuro, lato & patente vultu, cicatriceq; vna violacea signato. hi vestem habebant e piscium corio, maculis eam variantibus. coronam e culmo pictam septem quasi auriculis intextam gerebant. carne vescebatur cruda, sanguinemque vti nos vinum bibebant, eorum sermo intelligi non poterat.

terat. ex ijs sex mortem obierunt: vnus adolescens in Auler
cos vbi rex erat, viuus est perductus. Aloisius rex, cupidus
imperij sui fines in Italia propagare, intelligensq; id se cō-
sequi nō posse, nisi prius sibi Maximilianum adiungeret,
quo cum dissidebat, neq; quibus illum artibus multis infen-
sum veteribus recētibusq; iniurijs sibi amicum facere pos-
set, omnia cogitans reperiebat: ijs rebus ab legato cognitis,
quæ Patres à Raublerio acceperant, ratusq; eam optimam
esse occasionem Maximiliani animum sibi conciliandi, ad
eum legatos misit, qui, vt illum in remp. accenderent, ei de-
clararent, se quidem ab legato reipub. edoctum fuisse omni-
bus de rebus, quas Raublerius ad eam attulisset, omniāque
consilia sibi patefacta: ex quibus Maximilianus, quantum
huiuscemodi hominibus credendum esset, qui illum tam a-
pertè despicerent, ac, quo erga eum animo ijdem essent, fā-
cilè cognoscere posset: totumq; hoc factum rex ex animi
sui libidine composuit, auxitq; Neq; ipsum cogitatio fefel-
lit: nam vbi ea Maximilianus ab rege excepit, ijs omnib. fi-
dem planè adhibens, perinde ac si vera fuissent, magnope-
re exarsit, atq; animum, quē in remp. beneuolū ad eam di-
em semper habuerat, his rebus commotus ad Aloisium trā-
stulit. Id cū Aloisius cognouisset, magnis illū pollicitatio-
nibus atque illecebris quotidie captum fouens, agere cum
Iulio Pontifice Max. & cum Ferdinando rege cœpit, quos
quidem oppidorum, quæ respub. ex eorum ditione in Fla-
minia atque Apulia obtinebat, recuperandorum cupidita-
te alterum magnopere teneri sciebat, alterum pro animi
sui motu ac propensione duci vehementer existimabat (nā
Ferdinandus ipse nullam eius rei ostētionem fecerat) vti se-
cum & cum Maximiliano cōtra Venetos fœdere inito bel-

lum sumerent. quanquam sunt qui affirmant, agitatū de eo ab Aloisio multò antea cum utroq; fuisse, & cum Ferdinando quidem eo maxime tempore, quo ei Neapoli classem in Hispaniam redeunti Aloisius in Liguria obuiam se obtulit, diesq; aliquot cum illo fuit. Vtcunq; autem illud ceciderit, ea re ab neutro repudiata, Alberto Pio, homine vafro, callidoq;, & qui Carpis oppido circumpadano eiectus, quod hæreditario iure ad se spectare dictitabat, ad Aloisium regem auxilij petendi causa se contulerat, Gallicas partes fouente, ac magnopere adnitente, propterea quòd, si res ad exitum perduceretur, sese domum rediturum confidebat, inter eos omnes fœdus est percussum vltimis Octobris diebus apud Cameracū Belgarū oppidum: quo in oppido Margarita Maximiliani filia, quā Carolus Gallorum rex repudiauerat, cœlebs eas nationes regebat, eiq; rei omne studium adhibuerat. tametsi non paruum etiā operam in eo nauauerat Georgius Ambosius Cardinalis Rotomagensis Aloisij legatus: qui, quòd Romæ comitijs Pontificalibus Alexandri sexti morte præteritus, eam repulsam reip. acceptā referebat, eximio erat in illā odio: et Nicolaus Frisius, homo Germanus, Italis imbutus moribus, Maximiliano per familiaris, qui ad utrosq; non semel ventitauerat cum mādatis, federiq; demum feriendo affuit Maximiliani nomine. Fœderis lex præter cætera fuit, uti omnes vno tempore reip. bellum inferrent: quo si Veneti bello victi essent, quæ ab ijs vltra Veronæ vrbis fines ditione tenebātur, Gallorū regi cederēt: Verona, quæq; ab ea vsq; ad mare Adriaticū pertingunt, Maximiliano: Flaminia oppida, quæ reip. tūc essent, Iulius: Apulia, Ferdinādus obtineret. Tanta verò fuit Gallorum regis cura, ne quid eorum, quæ in concilio statuisent,

statuissent, enuntiaretur, vt diu nihil certi rescire potuerit, Aloisiusq; ipse Antonio reip. legato ab eo societatis iure querenti, ecquod nam Cameraci fœdus percussisset, affirmans dixerit, se amicum reip. esse, neq; quicquam fieri cōtra illius dignitatem permisisset: Antoniusq; Senatui scripserit, nihil omnino actum quod reip. nocere posset, fidem sibi regem suam non semel interposuisse. Erat Mediolani reip. nomine Ioannes Iacobus Caroldius Senatus scriba, cui fidē regij ministri sæpe fecerant, dum in concilium ab legatis iretur, deq; ea re sermo frequens esset, regem omnino nunquam ab rep. dissensurum, omnibusq; rebus charius reip. amicitiam semper habiturum: scire enim eam coniunctionem magno sibi & vsui & ornamento esse: is, quod Giusef dum Carolum, de quo supā commemorauimus, confecto statim fœdere inter suos gloriantem dixisse intellexerat, sese breui sui ciuis mortem cumulatē vindicaturum, deque ijs, qui eum interfecissent, pœnas sumpturum, Carminiolam Venetorum imperatorem auorum nostrorum memoria publicē ab ijs ob proditionem capite mulctatum, eo inuolucro verborum designantem: vtriq; enim eadem tellus patria fuit: id, quod erat ratus, Senatui primus omnium per literas denunciavit, eo ab fœdere sibi caueret: habere se, cōtra remp. fuisse ictum, indicia. Sed confecto, vt dictum est, fœdere, Iulius tametsi cupiditate ferebatur Arimino Fauētiaq; potiundi, quia tamen & Gallorū regem magnæ per se potentie multo maiorem suo permissu fieri nolebat, & cum illam nationem, tum Germaniæ populos in possessionē Italiæ venire, optimæq; eius partis atq; populosissimæ dominos fieri, sibi reliquisq; Italis detrimentosum existimabat futurum, vt ab illis Venetos opprimi sineret, adduci

propè non poterat. Itaq; cùm videret ab Aloisio exercitum reliquaque ad bellum idonea per hyemem magno studio comparari, vt primo pabuli tempore Alpes traiceret, seq; ab eo per legatos perq; literas sollicitari animaduerneret, vt suas & ipse copias paratas haberet ad reip. fines eodem tempore à Flaminia latere infestandos, atq; in eius ditione irrumpendum, ne sui colligendi aut omnino resistendi reip. facultas daretur: Constantino Cominato Epirote non postremæ apud Maximilianum autoritatis, qui Romæ tunc erat, quoque ipse familiarissimè utebatur, mandauit, vt in occulto Ioannem Baduarium reipublicæ apud se legatum alloqueretur, quæq; ab eo dici vellet, ei ostendit. Constantinus, qui à Gallis regno pulsus, quod quidem aliquot ante annis vxorio nomine in Salassis obtinuerat, magno illos odio prosequabatur, adhibita diligentia noctu amotis arbitris legatum alloquitur, atq; omnia Aloisij regis consilia ei aperit, quæq; reip. impendeant proponit. addit, si Senatus Ariminum atq; Fauentiam restituere Iulio velit, propterea quòd is reip. vastitatem non æquo animo ferat, confidere sese ab eo impetraturum, vt vnà cum Maximiliano à Gallis desciscat, detq; operam ne quid ab illis reip. noceri possit. Legatus Constantino collaudato, quòd tanta secunde re sermonem habuerit, nihil sibi spei esse reliquum dixit posse se ad id perducere Senatum: sed quæ ab eo cognouerit, vt ad Decemuirum magistros quā celerrimè perferatur, se curaturum pollicetur. Decemuiro, qui iam de fœderis conditionib. aliunde cognouerāt, neq; oppida illa ab se dimittere vllā ob causam in animū induxerant, nihil omnino ad legatū, qui ad eos literas dederat, ijs de rebus rescripserūt: sed ad Maximilianū, de quo porro ad eos afferebatur, posse

posse illum adhuc quidem ab amicitia Aloisij regis abstrahi (nondum enim eam rem ob vetus erga illum odium, plurimasq; odij causas in eius animo coaluisse) Ioannem Petrum Stellam Senatus scribam, qui aliàs ad Maximilianum ventitauerat, eratq; illi admodum familiaris, secretò miserunt, vt illum quibuscunq; posset modis Senatui recōciliaret. Is cū ob nimium conficiendæ rei studium immatura festinatione se apud Maximiliani familiares patefecisset, sic, vt eius aduentus Aloisij regis legatis, qui apud Maximilianum erāt, celari non potuerit, nulli reipub. vsui fuit. Leonardus quoq; Vicetinus, ex nobili Portorum gente, vir & clari in bonarum artium disciplina nominis, & reipub. amantissimus, magnis itineribus summa hyeme ad amicos suos Maximiliani familiares, qui se ei obtulerant, à Senatu missus, vt per illos regis animum leniret, nihil profuit. Decēviri enim certas pacis conditiones, quæ ab ille proponebantur, quod ex reip. dignitate non essent, re inter ipsos agitata respuerunt. Quin etiam illud accidit: nam quod erant Romæ duo reip. legati, Ioannes, de quo dixi, Baduarius homo lenissimis omnino moribus, & Georgius Pisanus morosi admodum ingenij, cum Iulio Centum cellas petente Pisanus in comitatu fuit, Baduario Romæ ob valetudinem relicto. Ibi cū Iuliū tranquillo mari nauicula exhilaratū, qua vna ille re magnopere delectabatur, Pisanus de eo ipso reip. in Flaminia negotio alloqueretur: quin tu, inquit Iulius, nō cum Senatu tuo agis, vt is aliquē ex suis ciuibus mihi proponat, cui ego Ariminum, Fauentiamq; dē Romanæ reip. nomine obtinenda, stipendiariumq; illum meū faciā? ita & habebitis re vos à me oppida illa, & ego ad speciem nō amifero. Ad quē quidem Iulij sermonem Pisanus respōdis-

se dicitur: non consueſſe remp. quempiam ex ſua ciuitate regem facere: tumq; nihil de ea re ad Senatum ſcripſit: neq; quicquam cum collega poſtea communicauit ſuo. ita ſiue caſu, ſiue fortuna, ſiue deorum immortalium voluntate, qui remp. florentem opibus, egregiam & illuſtrem fama, pol- lentem autoritate, in finitimorum regum inuidiam addu- xerint, vt ex aduerſis eius rebus animos hominum erudi- rent, quæ ciuitas quodq; imperium annos plus mille octo- ginta ſemper creuerit, poſſe id vnius diei ſpatio vehemen- ter conteri ac debilitari. Patres pacis ſpe depoſita, ad bel- lum propulſandum ingenti animo ſe cōuerterunt. Itaq; vti equites grauioris armaturæ ſupplerentur numero ad de- cem millia, leuioris ad tria millia quingēti, quorum eſſent ab Epiro duo millia, militesq; ad millia tredecim cōſcribe- rentur, Senatus ſtatim iuſſit. tum ut ei quoq; rei proſpice- retur, ſi quid reges mari molirentur, naues triremes quin- decim, quarum eſſent Nothæ quatuor, vt in vrbe Cretaq; inſula armarentur, claſſiq; reliquæ coniungerentur, latum. Miſſus quoq; ab Decemuiris ad regem Britannię Andre- as Baduarius, qui multos annos ea in inſula fuerat, linguā- quæ illam callebat, vt eum reipublicæ amicum faceret. Inte- rim & Laſcaris Gallorum regis legatus, Patribus valere iuſſis, ab vrbe in Galliam diſceſſit vltimis Ianuarij diebus: & Antonio legato reip. vti domum reuerteretur, regiꝝ in Gallia interpretes edixerunt, cū ei prius torquem aureū dono regis nomine attuliſſent. Antonius autem nō egere ſe inimici regis muneribus pronūcians, torque repudiato viæ ſe dedit. Carolus etiam Mediolano dimiſſus cum Triulti- um diſcedēs ſalutauiffet: ille verò, pudet me, inquit, Carol- di huius belli, quod parari video, nam iniuſtum eſt: nulla enim

enim in re uiolatam à vobis Gallorum societate possumus dicere: nam quod rex de inducijs queritur, id quidem nihil est: Senatus enim illi ob res modò Italas tenebatur, reliquis in rebus erat liber. Paucis autem post diebus cum parum esse superioribus Senatusconsultis prouisum exercitu comparando Patribus videretur, additum ad illa est, uti equitum leuis armaturæ mille, militum quina millia aduenarum nationum scriberentur, sagittarijque: Creta insula mille, ex Acroceranijs alteri mille cuiusque modi armorum accerferentur. quodque Genuæ atque prouinciæ portibus naues innumerarum amphorarum quatuor, triremesque non paucas armari ab rege Patres intellexerunt: naues triremes duodecim, quarum essent Nothæ duæ, prioribus addendas censerunt. latum etiam, ut Cremonæ arx ad sustinendos hostium impetus longè munitior fieret. itaque mille operæ ei rei à magistratibus addictæ, opus ante inceptum bellum perfecterunt. reliqua etiam eorum finium oppida castellaque, quibus id vsui esset, communitiora fieri, magna cura atque impendio cœpta sunt. Ea dum Nicolaus imperator inuiseret, Bergomumque adire, quod postremum erat, die dicta statuisset, re per exploratores Mediolani profecto nunciata, noctu eius equites ducenti cum militibus totidem, quos singuli singulos suis in equis imposuerant, Abdua flumine traicecto, se in sylvas abdiderunt, ut imperatorem, qui nihil eiusmodi veritus cum paucis itineri se dederat, de via intercepterent. quorum de insidijs cum esset Bergomum per agricolas earum regionum magistratibus nunciatum, tabellarij nunciique citatis ad imperatorem equis missi ab ijs, paruo illi spacio ex hostium manibus erepto, salutis et incolumitati fuerunt. his rebus foris administratis, domi claro ac sereno

die vrbanis in naualib. dum pulcrem ad tormenta exercēda confectū in arculas ligneas operæ infarciunt, ictu mallei fauilla emicuit: ea ingentem eius pulueris aceruum comprehendit, dissectisq; immani cum fragore ac tonitru, terræq; motu eius conclauis, in quo asseruabatur, parietibus & tecto, vt lateres, tegulas, asseres, tigna; ipsa longo per aera tractu volantia ignis vis atq; impetus in diuersa tulerit, fumo & caligine urbem totam puncto temporis integens ciuitatem perterrefecit: Senatusq;, qui habebatur, miraculo exterritus in forum frequens descendit. eo igni & cadentibus passim ijs, quæ sublimè ierant, fragmentis, ex fabricum collegio quamplurimi, magisterq; ipse fabricum, & honesti homines aliquot interierunt: habitaq; pro ostento res fuit. Regis sub hæc Ferdinandi legatus Patres adiit, regem suum eo se fœdere, quod ictum Cameraci esset, vno modo capite, quo sit bellum Thracibus inferendum, cum Aloisio rege coniunxisse: velle enim, quod cum rep. fœdus habeat, in eo amantissimè permanere: cupere aut, propterea quod fiat certior ab Aloisio arma in remp. parari, scire à Patribus, quænam sit eius rei causa: demū, quicquid aut opibus, aut beneuolētia valeat, id omne reip. polliceri. Eiusmodiq; sermonem ipse in Hispania rex cum reip. legato Francisco Cornelio habuit, vt Senatus ea, quæ multis autoribus aliunde cognouisset, de Ferdinandi ab se alienatione, falsa esse crederet. ita sunt prona hominum ad fallēdum ingenia, non quorumlibet modò, sed regum quoque. Vbi Patres de insidijs imperatori factis in agro Bergomati ab Gallis equitibus intellexerunt, ea re belli factum initium rati, duos ad id legatos legerunt, illos ipsos, qui paulò antè bellum Rheticum Carnicumq; administrauerant, Andream Gritum,

tum, Georgium Cornelium . atq; is, antequam proficisceretur, maioribus comitijs templi Marci procurator lectus est, Dominici Mauroceni, qui mortem obierat, de quo supra commemorauimus, loco . Erat Cornelius annorum LV. neq; post Franciscum Foscarum, qui dux Venetorum fuerat, quenquam minorem natu illum magistratum esse adeptum constabat: adeò vni senectuti eo creando fere semper honos fuit. Præfectus quoq; à Senatu lectus est Epirotis equitibus Iustinianus Maurocenus: quæq; ad eam diem in nobilitatem aditum nunquam habuerat, Vincentio Valerio tormentorum cura tradita . Proficiscentibus aut ab vrbe legatis, quæstor est exercitui Paulus Nanus declaratus . Quoniam verò magistratus regij edictum Mediolani proposuerant, vt cum eius vrbs ciues, tum verò etiam Ligures, aut omnino Galli, qui in ditione reip. eo temporis moram traherent, viginti dierum spatio domum reuerterentur, id qui non fecisset, mors ei pœna esset, eiusq; bona publicarentur: qua ex re fiebat, vt per plurimi, qui vel mercaturam faciebant, vel plebeias artes exercebant, domiciliaq; in vrbe habebant, emigrare cogerentur: legem cōtrà Patres iusserunt, qui ea de causa urbem reliquisset, quiue illum nauicula euexisset, aut comes itineris fuisset, eius bona sisco inferrentur, aliquandoq; captus annum in carcere teterrimo conficeret. ea pœna proposita, omnes, quibus quidem aut insulæ, aut fundi, aut omnino res aliqua familiaris esset, emigrare veriti restiterunt . Iis rebus bellicisq; apparatus, & Maximiliani cum Aloisio rege noua ex fœdere coniunctione, Germani mercatores, qui in vrbe erant, permoti, concilio coacti à Patribus petierunt, vti se tutos, si quid reip. ab suo rege accidat, velint esse. quod

quidem illis Patres libentissimi concesserunt: amplissimaq;
 ijs facultas est omnia, uti consueverant, in tota reip. ditio-
 ne liberrimè agendi tradita. Comitijs deinde maiorib. præ-
 fectus est classis Angelus Triuisanus declaratus, iussusq; à
 Senatu quamprimum conscendere: nam præter eas naues,
 quæ à Gallorum rege armabatur, Ferdinandum quoq; re-
 gem parare classem, quam in Siciliam & Tarentum mitte-
 ret, reip. apud illum legatus ad Senatum scripserat. ta-
 met si eius legatus Patribus fidem faceret, Africanarum re-
 rû causa eas opes cõparari: nihil omnino esse, quod eo ab
 rege sibi verendum existimarent, qui esset reip. amantiissi-
 mus. Ea res, & quòd Iulius exercitum & ipse in Flami-
 nia ex Hetruria & Umbria & Piceno cogeat, & Galli
 magna manu Alpes iam traiecerat, longè maiore aut vnà
 cū rege in dies traiecturi dicebantur, & Maximilianū om-
 nes homines idem per se facturū existimabāt (misceri enim
 & tractari arma ex Germania rumor attulerat) Senatum
 sollicitum fecerat, quonam pacto vnus tot tantorumq; ho-
 stium impetus terra mariq; sustineret, præsertim cū Iulius
 Roma, suisq; omnibus ab oppidis & finibus manum vllam
 ad reip. stipendia venire non permetteret, edictis duriori-
 bus interpositis: ut, quæ ex parte plurimi se duces reip. ob-
 tulerant, multumq; copiarum secum adducturos se recepe-
 rant, resq; pub. magno eos vsui sibi futuros confidebat, ab
 ea illā parte spes omnis atq; opinio desituerit. Quæ cū
 ita se haberent, præstare Patribus visum est, uti ad Sena-
 tū de restituēda Iulio Fauētia referretur, si fortè illū eo mu-
 nere auertere ab incepto possent: verū Georgio Emo rē
 vehementer refellente, nihil latum. Legatis Brixiam Cre-
 monamq; profectis, templi Marcij altera procuratio, quo

in magistratu Marcus Antonius Maurocenus mortē obie-
rat, Andreae Gritto comitijs maioribus est delata, vt eo mu-
nere ad bene de rep. promerendum rebus tam dubijs ac-
cenderetur, Andrea Venerio ciue prudente, publiciq; iuris
retinente, octo suffragijs præterito : qui eo anno Patribus
autor fuerat vti Aloisij regis societate, suspecta illa quidem
ac planè dubia, repudiata, cum Maximiliano, magnopere
id efflagitante, se coniungerent. Petrum interim Landum
Fauentiae magistratu decedentem, in Flaminia legatum Se-
natus iussit esse. Is Ariminū profectus, detecta proditione
ab Iulio instituta, qua eius militibus noctu oppidi portam
tradi conuenerat, de proditore pœnas sumpsit. Miserāt ad
Heluetios superioribus diebus Patres Hieronymum Saor-
nianum societatis instituendæ causa: atq; is quatuor eorum
pagis persuaserat, vti se cum rep. coniungerent: fidemq; ab
ijs acceperat, si per decennium ducentæ quinquaginta au-
ri libræ annis singulis à Senatu eis dentur, se cum rep. futu-
ros, atq; in Galliam transalpinam euestigiò contra regem
erupturos. ea intellecta re, vti ita fieret, à Senatu lex est la-
ta. Duo sub hæc nuncij Venetias allati, magno timore pro-
belli initio ciuitatem affecerunt: quorum alter, Frāciscum
Mantuanorum principem Casale municipium in Padi flu-
minis ripa sibi finitimum collecto equitatu & peditatu re-
pētino impetu cepisse, Patres certiores faciebat: ab altero,
Gallorum magnas copias Abdua traiecto Treuium oppi-
dum aggressas, cū illis obuiam, qui in oppido erant, equi-
tes & milites exissent, omnem illam manum fudisse, ex mi-
litibus non paruum numerū interfecisse : Paulū Memium
prætozem, & Iustinianū Maurocenum vnà cum filio, præ-
fectosq; tres captiuos fecisse, atq; oppidanos ad deditionē

compulisse, confirmabatur. equites tamen Epirotas ducentos, quibus Maurotenuis praeerat, reliquis suis fugatisq; conglobatos per mediam hostium aciem sese incolumes intutum recepisse, neq; eos laceessere ex hostibus ausum quemquam fuisse, idem nūcius adiecerat. Regis etiam Gallorum praeco ad urbem venit, ut bellum reip. indiceret. Ab eo Patres, semotis alijs, ne ciuitas re noua permoueretur, se adiri voluerunt: itaque porta deuia in vestibulo curiae admissus, veste lilij aureis intertexta sese induit: tum curiam ingressus ante Patrum subsellium stans, Bellum, inquit, Lauredane Venetorum dux, ceteriq; huius urbis ciues, Ludouicus Gallorum rex indicare me vobis iussit tanquam infidis hominibus, Pontificisq; Max. & reliquorum regum oppida per vim perq; iniuriam capta possidentibus, omniumq; omnia dolo malo sub vestram ditionem rapere atq; redigere festinantibus. ipse ad vos armatus ea repetiturus venit. Ad haec Lauredanus Patrum medius sua in sella sedens ita respondit: Res haec pub. Galle, quam adijsti, nihil iniuste possidet: nam iure agit, neq; fidem cuiquam fallit: quam certe fidem nisi valde plus iusto regi ipsi seruauissemus tuo, ille vero vbi pedem in suo poneret, in Italia non haberet. Sed praestat nos vel cum periculo esse, qui semper fuimus, dum Aloisius aequè arrogantia atq; perfidia polleat. bellum quod denuncias, propulsaturi cum dijs immortalibus sumus, quos ille vindices habiturus est, aut hic, aut apud manes, rupti per scelus foederis. Hoc responso accepto est dimissus: ac ne quis eum violaret, quos itineris comites à reip. magistratibus adueniens habuerat, iidem sunt reducere atq; in regis finibus sistere illi iussi. Brixiani, vbi de captis oppidis & praefectis nunciatum est, concilio ciuitatis coacto milites sex milia sua

le sua pecunia legere decreuerunt, atq; ad legatos mittere. cuiusq; vnus ex ijs Aloisius Auogarius, sexcentos milites se celeriter cōfecturum, magistratibus est pollicitus, eosq; sine vllō reip. impendio menses quatuor in exercitu habiturum. quod quidem Brixianæ ciuitatis factum, plenū fidei atq; beneuolentiæ, postea Veronēses æmulati, quinquaginta auri libras exigi ab sese, atq; in milites ad exercitū mittendos stipendij nomine distribui concilio coacto statuerunt. Galli eo successū cohortati inter se Carauagium capere aggressi, vbi oppidanos quiq; oppidum custodiebant milites apertis exire ad prælium portis magno cum clamore ingentiq; tubarum sono è propinquo viderūt, veste atq; argento temerè vbi confederāt relicto, sese fuge mandauerunt. Domi autem Patribus pecunia in bellum eroganda sollicitis, præter tributa alia de hoc quoq; Senatusconsultū factum est, & quidem solito fieri superioribus in bellis altero tanto grauius, vti à magistratibus vrbānis sex mensium stipendia integra reip. remittantur: reliquorum verò compendiorum, quæ omnino ex iurisdictione ipsa, vel ex portorijs fraudatis, vel quacunq; alia ex re ad eos redeunt, media pars in ærarium inferatur, quadraginta vrbālibus iudicijs exceptis, quibus vnīs media stipendiorū pars maneat, propterea quòd aliunde nihil lucratur: magistratus autem prouinciales, & arcium præfecti, intra sinum Phanaticum qui sunt, mediam stipendiorum partem reip. remittāt, reliquis in rebus eadem, qua vrbani, lege teneantur. Horū autem magistratuum vrbānorū & prouincialium omnium iuris interpretes, & scribæ, ministriq; mediā & ipsi cū stipendiorum partē, tum compendiorū tribuant reip. Veronæ, Brixie, Bergomi, Cremæ, Cremonæq; atq; Flaminie magi

stratibus itē exceptis, & ijs qui ultra sinum Phanicū sunt missi, qui omnes quartam modò partē earū vtrarūq; rerum conferant: satis enim magna alteris incōmoda bellum esse ipsum allaturum, alteris iter longum & impeditū iam attulisse, ne alijs etiam oneribus ferēdis aequē ac ceteri afflictentur. Eam legem, vti dictum est, cū Senatus iussisset, maiora quoq; comitia triduo pōst habita pari studio iusserunt. Latum est etiam, vti exules illatē fortuitō mortis causa, qui vnā cum quatuor bello idoneis hominibus militiam reip. menses quatuor sua pecunia fecerint, ab exilio reuocentur. Legatus deinde Bergomatibus est datus Marinus Georgius, Ariminensibus Aloisius Armerius, qui eis in oppidis administrando bello praesint. Interim cū a Petro Lando Patres certiores facti essent, ab Iulianis copijs incursionēs in Reip. fines fieri, abigiq; praedas, & agrestes homines vulgò interfici, vel captos in vinculis adduci, eadem est in Iulij finibus patrādi exercitui reipub. à Senatu facultas tradita: Laurentiusq; Sagredus praefectus classis in Flaminiae Picensiq; littoribus suis cum nauibus Ariminum cōtendere est iussus. Cumq; hostium numerus in Cremonae finibus Abduēq; ripis vehementer augetur, castellaq; ad eos & pagi aliquot defecissent, vti naues aliae aduerso Padi flumine in Galliam mitterentur, aliae in lacu Benaco armarentur, lex est lata: praefectiq; alteri classi Sebastianus Maurus, alteri Zacharias Lauredanus dati. Gaspar etiā Seuerinas, qui Cesenae erat, seq; reip. obtulerat, & Antonellus Neapolitanus cum turmis equitum ad reip. militiam sunt conscripti: atq; hic quidem, quod erat planē diues, confectis in vrbe testamenti tabulis, templi Marcij procuratores ex asse sibi haeredes instituit, atq; ad bellum profectus est. Leonar-

dus

dus etiā Pratus, è Lupis Apuliæ oppido, ex societate Rhodiorum militum, se ad remp. contulit, homo & gentis nobilitate, & rei militaris scientia clarus: cui paulò pōst, vt virtuti eius honos haberetur, equites leuis armaturæ centum quinquaginta, reliquorumq; omnium eiusdem modi equitum præfecturam Senatus tradidit. Is quoq; Leonardus cū ad urbem quinquaginta auri libras domo secum attulisset, Patribus dixit, tanto se auro in præsentia nō egere: decemq; ex ea summa suos in vsus retētis libris, reliquas quadraginta eis obtulit, atq; à curia in diuersorium abiens statim misit. tam prona in alieno homine atq; aduena liberalitas cum beneuolentia in remp. extitit. Venienti autem ad urbem Hannibali Bentiuolo, Patribusq; pollicenti, si fauore suo velint, opibusq; sibi præstò esse, breui se vnà cum fratribus & suorum fæctione, Bononiam ab Iulio auersurum, magnamq; illi plagam, quā nihil timeat, inusturum: Senatuscōsulto sunt omnia, vti petierat, permissa, literæq; ad præfectos in Flaminiam datæ, rem omni studio iuuarēt: atq; ipsi equites quingenti, Hermeti fratri eius milites sunt bis mille cū pecunia pro re, quam parabant, traditi. Equiti etiam Vulpio è Cornelij fōro, ob seditiones ciuitate cieccto, equitum grauis armaturæ turma data: Herculiq; Tiberto Cēsena item exuli milites quingenti, spe nouandarum rerum suo in oppido ab utroq; quibus reuocatus motibus Iulius, suisq; rebus timens, ab incepto bello desisteret. Inter hæc binas auri libras sacris virginibus Patres dono dari à quæstoribus curauerunt, vt præces dijs immortalibus tam duro tempore pro rep. facerent: perq; omnia vrbs templa sacerdotes à Pontifice iussi numina, quorum sub tutela Venetum imperium est, votis supplicibus, & solēni ritu placā

re. Verumenimvero cū belli facies quotidie formidolosior fieret, eq; Gallia transalpina operæ fabrique; magno numero Mediolanum, Laudemq; Pompeij aduenissent, pontesq; tres diuersis locis in Abdua flumine ab hostibus institueretur, regemq; ipsum multo maxima cum manu paucis diebus affuturū, fama nuncijq; vulgauissent, atq; à Flaminie latere Iulij exercitus modò Ariminum, modò Fauentiam inuasurus magnopere vrgeret, ob ingētes autem tot tamq; presentibus in rebus factas impensas pecunia reimp. deficeret, quod profectò malum omnium maximum plerisq; videbatur: coacto Senatu Lauredanus dux auri libras decem mutuo se daturū reimp. pollicitus, ciues reliquos, quibus non deesse facultatem sciebat, idem pro se quisq; vti facerēt, est cohortatus: itaq; eo die posteroq; plurimæ auri libræ mutuo in ærarium collatæ, eo metu ciuitatem liberauerunt. Tauriso deinde reliquisq; ditionis Venetæ locis, vrbe excepta, restitutus est ab exilio Iacobus Collaltus (cuius exilij damnatus ob necem patruī fuerat) dum is in exercitu reimp. quemadmodum quidem Patribus se obtulerat facturum, cum turma equitū centum menses quatuor sua pecunia militiam faciat. Erat tunc in sermone ciuitatis haud modico Fauentia: quo in oppido detecta proditio fuerat Francisci Brixiani equitū turmæ præfecti, deq; eo pœna sumpta: oppidi enim portam noctu Iulianis se militibus aperiturum cum eorū interprete pepigerat, atq; insigne Iulianū cum quercu aurea et coronis, quod in muris manē poneret, ab eo traditum domi suæ custodiebat. Illi autē, patefacta re, in Fauentie se fines intulerunt, vt oppidum montanum Brisigelliam, cui ciuitas propter optimū genus militū ex eo educi solitum magnopere confidebat, expugnarēt: iamq;

tarum

tarum Centurionem reip. qui Brisigelim cum tribus cohortibus praesidij causa se conferebat, insidijs positis interceperant, pauloq; post cum oppidum tormētis cinxissent, eo sunt potiti, praetore, quæq; cum eo erat copia, & Ioāne Paulo Manfronio equitum praefecto magna virtute, qui tuendi oppidi causa eò cum paucis equitibus per medios hostes sese inferens venerat, in arcem se recipientibus: quos tamen omnes multis oppugnatos praelijs, arce etiam deicta, captiuos fecerunt: & Fauentia frustra tētata, in Rauennae fines ad Rußium oppidulum oppugnandum se contulerunt. Eas ob res ciuitate perturbata cum lētius tributa exigerentur, Senatus censuit, vt qui iure comitiorum praediti die sibi praestituta in aerarium non intulissent, eorum nomina comitijs maioribus recitarentur, vt ab vniuersa ciuitate cognosci posset, qui ciues non amantes patriæ essent. quòd si ob eam contumeliā alia praestituta die non inferrēt, tum verò à Senatu atq; à collegijs secretioribus, demum ab omnibus reip. muneribus arceantur, eorum loco alij subrogentur, ipsi ad ferenda suffragia ne admittantur. Hæc tum fuit nobilitati pœna multiplex constituta. Plebi verò id vnum, vt in aerarium non inferens, à publicis & ipsa muneribus amoueat: quæ cum plurima quidē sunt, tum certè etiam perutilia, vt magna pars ciuiū ea se re alat perliberaliter. Eam legem maiora comitia primum habita comprobauerunt, acerbitate temporum ciuium animos frangente, vt quod aliàs non tulissent, neq; vnquam latum antea meminissent, tum quidem non perferrent modò impositum patienter, sed ipsi quoq; sibimet imponerent perferendū. Legge lata Bergamo literæ venerunt, hostes in oppidi finibus Medelaci castellum magna vi oppugnatum cepisse: omnes

qui in eo erant interfecisse: non mulieribus, non infantibus
 pepercisse: ut ciuitas perterrefacta, tuēdi oppidi auxilium
 à legatis petat. Interim magna ex parte collecto ab impe-
 ratore Liuianoq; reip. in Gallia exercitu, ad quem quidem
 equites Epirotæ per plures modò allati se contulerant, ma-
 gnaq; vi optimorum tormētorum à Valerio adducta, cum
 de Abdua flumine transeundo sententiæ ab ijs, atq; ab le-
 gatis, & reliquis præfectis dicerentur, Liuianus autem ma-
 gnopere transitum probaret: multum enim, si transeant,
 posse ipsos proficere nondum collectis hostibus, rege non
 præsentē, populis adhuc in ambiguo vtram sequi partem
 præstet, constitutis: audacia & celeritate plurima confici,
 cum sua hostibus consilia impediuntur, ipsis animi augeantur:
 sed reliquis eam rem nō probantibus, quòd fines reip.
 hostibus direptioni, si & ipsi Abduam trāsissent, essent re-
 linquendi, Liuianus ad legatos conuersus, Agite, inquit, si
 cunctari hic volumus, scribite ad Senatum, decies millies
 auri libras paratas habeat, quibus producere bellum pos-
 sit. qua de contentione Senatus certior ab legatis factus, pe-
 tētib; ut quid fieri malit imperet, literas ad illos dat, eam
 se rem imperatori Liuianoq; permittere, qui rebus omni-
 bus intersint: & moram se & fluminis traiectum ita pro-
 baturos, uti ipsum alterutrum è reip. cōmodo susceperint.
 Interim Iulius, qui Vrsinæ gentis duces, ne ad reip. militiā
 accederent, partim minis, uti suprā demonstratum est, edi-
 ctisq; terruerat, partim per filiam suam Felicem, quæ Ioan-
 ni Iordano eius familiæ principi nupserat, precibus & fœ-
 mineis consilijs ab itinere instituto reuocauerat, stipen-
 diāq; sibi ab reip. legatis Romæ curata ne restituerēt, inter-
 dixerat, data eis venia iure illa retinēdi, fideiq; præstandæ
 religione

religione sublata: præter quòd exercitum in fines reip. introduxisset, ad illud etiam pertinaciter descendit, vt Laure dano principi, Senatuiq; omni Veneto, & ciuibus singulis aqua & igni interdiceret: eiusq; rei literas omnibus hominibus vulgandas proponeret maledictorum & execrationum plenas, nisi die præstituta, non Fauentiam modò atq; Ariminum, sed Rauennam quoq; Ceruiamq; sibi tradiderint: quæ quidem oppida centum fermè annos in reip. imperio fuerant: neq; vllus ea Pont. Max. in dubium reuocauerat, quin iure à rep. possiderentur. Qua intellecta re, ne plebs eiusmodi literis, plus quàm tempora & reip. difficultates postularent, permoueretur, Senatus cauit, ne reciperentur, nèue, qui afferrent, admitteretur. appellauit etiam de eo futurum concilium, missis Romam affixisq; in templorū foribus publicæ expostulationis literis: missis etiam in Pannoniam ad Thomam Cardinalem Strigoniensem: nam ei propter Patriarchatum Cōstantinopolitanum, cui præerat, vnà cum tribus Episcopis concilium cogendi ius potestasq; antiquitus erat attributa. Has ob res & belli Gallici pericula supplicatio decreta est, auriq; tantundem, vti paulò antè, sacris virginibus publicè datum placandi Deum causa. Patres interea certiores facti edictum Neapoli propositum fuisse, ne quis ad reip. stipendia se conferret: cogi verò exercitū à Prorege, qui cum in Apuliā ad reip. oppida expugnanda contenderet: expectari autem ab eo Roma milites quingentos, quos Legatus apud Iuliū regius in vrbe cōscripserit: reliqua omnia esse iam parata, vt viæ sese det: adhibito legato apud se item regio, ea quæ non antiquis autoribus intellexerant, exposuerunt: questiq; sunt, non esse hoc illud, quod sepe reip. sit pollicitus. Ille verò

confidenter pernegare, rogareq; Patres, ne quid eiusmodi crederent: agi à Prorege illa omnia muniendi regni causa, propter Gallorum in Italiam aduentum, non autem ut reipub. bellum inferat, suis cum regibus fœdere atq; beneuolentia coniunctissimæ. quæ tametsi Patres quorsum dicerentur, haud obscure cognoscerent, dissimulanda tamen sibi esse statuerunt, dum de belli exitu cum rege Galliæ sciri posset. At cum aliquando de Abdua flumine non transiendo, nisi prius quæ oppida & castella Galli iam ceperant, ab ipsis expugnarentur, ne post se hostes relinqueret, inter duces Venetos conuenisset, aliquot ex ijs paruo negotio castellis receptis Treuium se cum exercitu contulerunt: quod oppidum equites militesq; ex optimo Gallorū genere bis mille custodiebant: muroq; tormentis celeriter deiecto, hostes ad deditionem compulerunt, nulla cōditione interposita, nisi ut ijs, equis detractis, rebusq; reliquis abreptis, cæteris sacramento ab ipsis dato eo se anno bellum reipublicæ non facturos, abeundi facultas permitteretur: duces captiui tandiu essent, quoad eorum quos ex Venetis eo in oppido Galli cepissent, cum his permutatio fieret. Ab ea oppugnatione uti Venetos repellerent, Galli magno numero vicinis ex locis coacti ad eorum quidem castra venerant, manus autem conferere non sunt ausi, ut penè in eorum conspectu oppidum captum sit: quod quidem Liuiani permissu statim direptū atq; incēsum est: quæ in direptione mulieres virginesq; prope omnes à militib. vim passæ ac violatæ, oppidi casum inhonestiorē reddiderunt. Eo negotio cōfecto Hispaniæ regū legatus Lauredanū Patresq; gratulatum adiit, scire se affirmans suos reges magnā ex eo voluptatē percepturos. Pauloq; post Mātua-

nī ducis equites quatercenti, milites sexcenti, Alexio duce ad castellum Casaboldum, quod abest ab Asula oppido in Brixianorum finibus millia passuum quatuor, cum tormentis, id vt caperent, improuisi accesserunt. Pagani, qui in eo erant, armis captis fortiter se defendere cœperunt: simul ad Federicum Contarenum à Decemuiris legatum Asulanis præesse iussu miserunt, auxilium imploratum. Federicus confestim quingentis militibus, quos habebat fortes viros, vt eò contenderent, petentibusq; opem ferret, imperauit. Ii celeriter itinere cōfecto, prælium cū Mantuanis cōmiserunt, eorumq; partem interfecerunt, partem ceperunt, reliquis in fugam coniectis tormentisq; abductis, nullo ex suis desiderato, vulneratis per paucis, læti Asulam ad Federicum reuerterunt. Ea clades Mantuæ nunciata magnos luctus excitauit: erant enim in ea manu honesti ciues permulti, quorū pars maior interierant. Veneti, quòd Treuio capto oppidum militibus diripiendum tradiderāt, haud leuem ex ea re iacturam fecerunt: plurimi enim milites Tribunis & Centurionibus relictis cum præda vulgò domum profugerunt: vt magna illos perturbatio tenuerit. Eo incommodo ad regem ab exploratoribus perlato, qui Mediolanum Calendis Maij venerat, pauloq; antea ex oppidi & suorum deditione grauiter commotus, quò vtiliter belli consilia verteret, nō reperiēbat, omnibus suis coactis copijs Cassianum venit, vt cū vellet, flumen trajiceret. Habebat autē lectissimorū equitum millia quindecim, quibus duces clari nominis præerant, militū triginta: eorū pars Heluetij, Vascones reliqui erāt, ad hæc omnē ferè totius Galliæ nobilitatem sibi stipendiariā secum ducebat. postremò, quicūq; in Gallia citeriore aut princeps suæ ciuitatis

tis, aut ampla familia natus, aut magnis opibus, aut omnino aliquo apud suos loco esset, eos omnes nominatim euocauerat. quæ duæ quidem res ad reliquum equitatum adiectione, & numerum, & robur, & certè faciem ac splendorem exercitus maiorem in modum adaugebant. Venetus erat exercitus equitum grauiorum millium sex, leuiorum quatuor, militum trium & triginta: tamen si nequedum omnino omnes nostræ in castra copiae venerant: nam & Lucius Bononiensis, & Leonardus Apulus præfectus leuiorū equitum reip. suis cum turmis, qui quidem erant Brixiae à magistratibus retenti, ut eos fines tuerentur, in quos Mantuanorum dux inuasurus putabatur, & equites Epirotæ per plures, tum demum appulsis ad urbana littora nauibus egressi, & milites non pauci, quos Brixianorum ciuitas cogebat, expectabantur. aberat etiam ex legatis Cornelius, qui paulò antea calculo & vrinae vitio vitæ suæ diffidens Brixiam se contulerat. Erat autem is exercitus qui conuenerat, ita florens etiam sine ijs, ita instructus, & animo, ut videbatur, paratus ad decertandum, cum ut rom. defendere, tum verò etiam, ut quam Italiae partem Galli occupauerant, in libertatē vindicaret (id enim propè palā profitebantur, eiusmodiq; voces eorum creberrimè ab hostibus exaudiebantur) ut nullo tēpore aut meliores, paucis equitū ductorib. exceptis, aut omnino ampliores copias resp. suis in exercitibus habuerit: & nisi duces illis defuissent, nihil omnino videbatur eorū aut clarā victoriā, aut pacē honorificā fuisse interpellaturū. constat enim Aloisiū regē, ubi is prope se hostium exercitū habuit, atq; ex captiuis & numerum & alacritatē copiarū ad pugnādum cognouit, suis ducibus dixisse, nunquā se tātas Venetorū opes atq; copias existima-

existimauisse: haud sibi tum sui exercitus victoriã satis exploratam esse: fœdus se cum Maximiliano reliquisq; regibus ad Venetos eodem tempore opprimendos fecisse: decreuisse, si ita illis videatur, non decertare, atq; ad legatos Venetos mittere, qui nunciet, posteaquam reliqui fœderati nihil in commune conferant, vt se ad bellum iuuent, velle sibi remp. amicam esse, cumq; ea fœdus renouare potius, quàm congregi: verum ab suis ducibus suasum, vt ea de re prolixius sibi esse cogitandum statueret: loco esse propter flumẽ eiusmodi, vt elici inuitus ad pugnãdum non possit: semper Venetos eum nuncium libenti animo accepturos: rem in alium diem distulisse. hæc ab illis, qui concilio interfuerãt, Patres postea cognouerũt. Cassianum est oppidum in Abduæ fluminis ripa loco paulò editiore: pontemq; habet ante portam ad fluminis traiectum planè commodum. trans flumen locus est ad semicirculi propè formam, quamuis magnarum copiarum capax: eum omnem locum aqua fluminis in altitudinem pedum sex, in latitudinem circiter viginti, à superiore parte deriuata, inq; flumen rediens claudit communitq; arboribus etiam impedita, vt introspici nõ facile possit. Cassiani rex biduo confecto, cuius bidui tempore Mātuanorum dux ab eo accersitus cum equitibus quingentis ad illum venerat, flumen magno silentio exercitum traiecit, atq; in eo, quem diximus, loco castra posuit: inter quæ & nostrorũ castra planities tria passuum millia patebat. In ea planitie parua vtrinq; ab equitibus prælia fiebãt, quibus in rebus ob Epirotarũ celeritatem atq; virtutẽ Galli, quàm Veneti, sæpius interficiebãtur & capiebãtur, aut omnino repellebantur. verum, propterea quòd Galli tornētis in Cassiani arce positis illam planitiẽ longè lateq;

verberabant, nostri non modò ad hostium castra propius
 accedere prohibebantur, sed neq; num rex flumen traie-
 cisset, planè cognouerant. His ita cōstitutis rebus regi nun-
 ciatur, Reuolutā oppidum suis ab castris abesse millia pas-
 suum paulò plus trium: in eo esse hostium milites ad tercē-
 tum: perfacile capi posse, si eò celeriter se conferat: itaque
 de media nocte castris cū exercitu egressus sese itineri secū-
 dum flumen dedit. Liuianus, qui nequedum etiam sciebat
 Gallos Abduam traiecisse, ab exploratoribus certior fa-
 ctus, ex tumultu strepituq; carrorū, quē exaudierant, Gal-
 los loco se mouisse, atq; iter secundum flumen facere, cum
 equitibus leuissimis quatercentis sub lucem castris est pro-
 fectus, vt quid hostes agerent, cognosceret, & si citra flu-
 men essent, moraretur dum reliquus exercitus accederet.
 Caligo verò ita densa eo mane campis incubuit, vt Liui-
 anus, qui citatus ferebatur, temerè in Gallorum incideret
 agmen, eosq; tum demū & Gallos esse, & flumen transis-
 se cognosceret: sed illos laceffere tantis in tenebris non au-
 sus, properè ad Reuolutanos, quò regē iturum suspicaba-
 tur, misit, qui diceret, si ad se hostes accederent, parumper
 sustinerent, sese omni cū exercitu cōfestim affuturum, auxi-
 liumq; eis allaturum. His datis mandatis ad imperatorē re-
 currit, motisq; statim castris, aciebusq; dispositis, ad Reuo-
 lutanos, si fieri posset, tuendos exercitui dux fuit. Sed ea in-
 re, quòd morā interposuerat, nulli vsui cū fuisset (Galli
 enim cōfecto interim itinere, tormētisq; ad muros positis,
 paruo temporis spatio deditione municipiū ceperant) no-
 stri castra quingentos prope hostes passus suo loco posue-
 runt: ibiq; diem alterū vterq; se exercitus continuuit. Poste-
 ro die autem, qui dies fuit pridie Nonas Maias, rex, vt Pan-
 dinum

clmum municipium item caperet, bene manè secundum flu-
men acie disposita iter facere cœpit, ea spe, vt si Cremonæ
appropinquare, ad oppidiq; muros se ostendere cū exerci-
tu posset, nonnihil confideret sese oppidum, ciuibus tradē-
tibus, quorum voluntates antea cognouerat, in suam pote-
statem redacturum. qua in re sua illum spes atq; opinio fe-
cellisset, si Veneti se continuissent, neq; prælium commis-
sent: erant enim loco editiore, ac ferè medio regionum ca-
rum: quo ex loco omnibus eorum oppidis, ne quid aggre-
di contra reip. voluntatem auderent, vna tãti exercitus fa-
ma facile prospiciebatur, quamcunq; se in partem rex inci-
tauisset: quem si, vt facillimū factu erat, paucos modò dies
elussissent, propterea quòd laborare commeatu cœperat,
qui ad eius exercitum, Abdua flumine interposito, tum E-
pirotis equitibus omnia diripientibus, atq; in castra reip.
trahentibus, magna difficultate afferebatur, ipsa neces-
sitas flumen iterum transire, Laudemq; Pompeij aut Me-
diolanum nulla re confecta illum reuerti coegisset. Quem
rerū exitum metuens Truultius, homo iam senex, atq; in re-
bus bellicis exercitatus, regi autor fuerat, ne Abduam exer-
citum traduceret: cumq; nihil profuisset, Galli q; transire
flumen iam inciperent, inter suos, video inquit hodie Tri-
uultius Venetos Italiæ dominos nobis imperium tradentib.
fore. Alia ex parte imperator senex & ipse, multa q; rerū
experientia in bellis eruditus, eundem res euentum habitu-
ras tum existimans, modis omnibus, vt à pugna se abstine-
ret, Liuium, quem ardere committēdi prælij studio co-
gnouerat, hortabatur: Gallos inopia coactos sua sponte
breui se in suos fines recepturos: confectum bellum, & vi-
ctoriam sine sanguine partā dictitans. Itaq; cū esset nun-

ciatum, hostes loco se mouisse, Liuianusq; eorum se cōsilia sua celeritate anteuenturum imperatori recepisset, petijissetq; ab eo, vt cū ipse ad illum mitteret, cum reliquo exercitu subsequi maturaret: minimè, inquit imperator, me accersieris, nisi tam longinquis hostibus, vt congregi non possint: hoc vnum mi fili, neue te animi magni tui confidentia vltèrius, quàm oportet, prouchat, etiam atq; etiam abs te peto: si enim gladijs recōditis vincimus, quid nos attinet belli fortunam periclitari? Hæc imperator idcirco dixerat, quòd non multum equitatui confidebat: quo in equitatu nonnullos esse præfectos, qui Gallicis partibus occultè fauerent, non obscurè cognouerat: eosq; pugnam detrectaturos, si esset confligendum, maiorem in modum verebatur. tum Gallorum naturam eiusmodi esse sciebat, vt primo impetu sustineri ægrè possent, multaq; recentes conficerent, quæ spatio interposito nō essent præstaturi: fieri enim illis omnia in dies duriora ac difficiliora, quòd moram ferre ne queant. Sed profectò lōgè aliter res, quàm ipse existimaue- rat, cecidit, propter Liuiani cum eo disceptationum atque inuidiæ suscepta pridem semina, qui nō superiorem modò sibi illum esse, sed ne exæquari quidem imperio ac dignitate patiebatur, sumptis ab ijs rebus animis, quas anno superiore in Carnis atq; in Istris gesserat: itaq; spreto prudentiore consilio Liuianus, tum longissimè abijsse hostes confirmans, imperatorem ad insequendum incendit: non cunctando, neq; sedendo reip. consuli, quæ se suaq; omnia ipso rum fidei commiserit: frustra tātum confectum exercitum, tantos thesauros insumptos, si ante ipsorum oculos imperij municipia nullo defendente capiuntur: suum hoc esse dedecus, non reipub. His vocibus impulsus Nicolaus, castra

stra moueri, & signa tolli imperat, suoq; loco relicto in demissiores atq; impeditiores campos exercitum instructū producit. quatuor nostrorum erāt acies equitum militūque numero serè pares, quæ ita iam processerant, vt prior ab extrema, cui Liuianus præerat, tria millia passuum abesset. Rex de eo certior factus, cū esset inter vtrosq; fossa ab incolis ad deriuandas aquas confecta, in longum porrecta terræ spatium, alta lataq; vt traijci ab alterutris sine magno discrimine non posset: ad extremam eius partem agmen sistit, atq; ab itinere continet eousq; vt tres nostrorum acies suum exercitum prætergressas sciret esse: tum agmen & tormenta retorqueri, atq; in vltimam nostrorum aciem impetum fieri imperat: aciemq; pleniorē suam, cui magnopere confidebat, in impeditos atq; inopinantes immittit. Veneti primū omnium frequentes ab Gallis missas tormentorum pilas exceperunt: interfectisq; non paucis, in quibus fuere legati comites aliquot, qui ante ipsum desiecti eius modò sanguine os non resperferunt, vt temporis exiguitas patiebatur, conuersi quantum poterant pugnarunt: sed quòd erat magna eorum pars ex proordinibus, neq; multum rei militaris vsum habebat, facile omnes interfecti fugatiq; sunt. erant autem numero ad millia quatuor. Apud hos ea in acie cū esset Petrus Mōtius, de quo suprā dictum est, cum militibus, qui sub eo merebant, mille, is hostium impetum excipiens cū fortissimè & quantum humana vis poterat, pugnauisset, magnumq; hostium numerum interfecisset, reliqui fessi vulneribus iam cederent, submissis ab rege multis optimorum militum millibus, qui prælium restituerūt, cum octingentis suorum in media hostium acie confossus occubuit. Erant apud illum Saccoccius

Spoletinus cum septingentis militibus, Citolusq; Perustinus cum ferè totidem, viri & ipsi magna excellentiq; virtute: horum alter interfectus est: Citolus multis vulneribus acceptis in hostium potestatem venit: ex reliquis, ea in acie qui erant, militibus, perpauci Gallorum impressionem paulisper sustinuerunt. Liuianus pugnae initio, praelium commissum conspiciatus, alio ab latere cum sua turma in hostes se iniecit: atq; ab ipsis, equo defesso, vt in recentem se inferret, cum desiluisset, vulnere sub oculis accepto captus est, captiq; qui cum illo praelium inierant, fortes viri, & claro loco nati sanè plurimi: apud quos Francus Burgius equitum sagittariorum turmae praefectus acriter pugnās occubuit. reliquus equitatus cum praefectorum proditione, tum timore pugnandi, nulli omnino reip. vsui fuit: neq; vlla ex tribus aciebus, quae antecesserant, pugnanti quartae auxilium attulit. ita paruo temporis spatio Galli, quos quidem magna hostium exercitus formidine affectos paulò antè valde poenituerat bellum reip. intulisse, quos timebant, in fugam coniecerunt: nemo enim ex omni reip. copia, fuis fugatisq; ijs, se continuit: ingentiq; optimorum tormentorum vi, quam Vincentius Valerius praefectus ministriq; incustoditam medijs in campis fugientes praedae hostium reliquerant, sunt potiti.

PETRI BEMBI RE-
RVM VENETARVM
HISTORIAE LIB. VIII.

Venetorum post cladem consilia, & successus. Bri-
xiani se regi dedunt. Veneti Apuliæ oppida Fer-
dinando regi offerunt. Iulio Pont. itidem Flami-
niæ oppida tradunt, & Cæsari quæ ad Ro. imperium spe-
ctant. Georgiani sacerdotes Venetijs Ferrariam se conse-
runt. Iulij Pont. & Alphonsi Atestini perfidia. Multæ ci-
uitates sese Gallis dedunt. Veneti ad vrbs propugnatio-
nem consilia sua conuertunt. Taurisani sub Venetorum
imperium redeunt. Alphonsi Atestini in Venetos iniuriæ.
Captiuorum Venetorum cum Gallis permutatio. Anto-
nius Grimanus ab exilio reuocatur. Cremonæ arx à Gal-
lis capitur. Iulius Pont. interdictum in Venetos abrogat,
ac pacem cum eis init. Maximiliani Cæsaris in Venetorū
fines irruptio. Venetorū Legati quomodo à Iulio acce-
pti. Patauium à Venetis recuperatur.

BI nuncij literæq; de ea re ad Senatum vene-
re, tātus repente dolor omnes tenuit, nunquā
vt aliàs Patres maiorem animo ægritudinem
contraxisse ciuitas meminerit: fereq; omnes tā
inexpectatum reip. casum grauiter dolebant. Nam ex Li-
uij literis, qui eos bono animo esse iusserat, & leta pro-
speraq; multa non semel fuerat pollicitus, victoriā de Gal-
lis propè certa spe animo conceperant: quam si essent con-
secuti, neq; Iulium, qui in ipsos noua interdicti forma vsus
fuerat, neq; omnino quenquam timuissent: nunc se victos,
exercitumq; reipub. fūsum & profligatū esse, grauissimè
ferebant: & resistentem patriæ fortunam, & difficultates,

in quas incidere posset respub. animo volutabāt. quanquā alijs super alias acceptis literis, neq; imperatorem neq; legatos cum multò maiore exercitus parte praelio interfuisse cognouissent, tamen quòd eisdem quoq; literis admonebantur, omnium mentes timore prostratas iacere, peditesq; in primis, qui retineri non poterant, quin vulgò dilaberentur, seq; à signis subtraherent, difficile omnino videbatur reip. oppida vel à victore rege, vel à Iulio posse defendere. Erat in templi Marcij procuratorū collegio Paulus Barbus, ciuis sanè prudens, diuq; multa cum laude in rep. versatus: is, quòd erat senio confectus, à publicis muneribus abstinens domi suæ aliquot se menses continuerat: huic Lauredanus princeps misit, qui cladem exercitus nūciaret, & Senatum cogi diceret, ipsumq; adesse, si posset, hortaretur. quod ubi senex audiuit, vestim senatoriam poposcit, atq; ita in curiam mēbris trementibus sese trahens, orationem, quam tempora poscebant, habuit: venisse in Senatum sese corpore infirmo, nullis viribus, vt eam sententiam diceret, quā præsens rerum status pateretur: quotum enim quenq; esse, qui in tanta tam repente offusa vrbi caligine possit, quid fieri expediat, rectè dispicere? grauē esse reip. casum, illius opes fractas debilitatasq; esse: exterorum auxilia vnde peti possint, non videri: verum esse Deos immortales, quos ruptis fœderibus hostes violauerunt, eosq; neq; arma hominū vereri, neq; posse decipi ab ijs, qui nos in necessitudine ac fide illorum requiescentes, plurimisq; nostris maximis atq; perpetuis benevolentiae officijs constantiaq; fretos prodiderunt: eos tanti sceleris vindices futuros, reiq; pub. auxilium laturos, se confidere. Hæc ille cum dixisset, ad ea quæ essent procuranda atque statuenda,

da, orationem conuertit, quod idem multi magistratus fecerunt. pluribus igitur dictis sententijs, vt in tam dubijs rebus cuiq; aliud fore vsui succurrebat, primum omnium pecunia legatis, qui se ex fuga apud Brixiam receperant, ad exercitum instaurandum decreta est: nam Cornelius ex morbo paulisper recreatus, dum in castra se referret, clade audita vnà cum fugientibus eò redierat. tametsi eis è stipendio ante prælium exercitui dato non minimum pecunie supererat. deinde ad Dominicum Grimanum, & Marcum Cornelium Georgij legati filium, qui vtriq; in Cardinalium collegio Romæ tunc erant, datæ literæ, vti Iulio ea, quæ ipsemet petierat edicto suo, ex reipub. ditione oppida, intra eos quos præstituerat dies iri ei traditum Senatus nomine pollicerentur: rogarent, ne remp. conteri à barbaris exercitibus permetteret: quam si vnā pessundabunt, tutum illum reliquosq; deinceps Romanos Pontifices ipsa in vrbe non futuros: id quàm sæpe aliàs experta Roma sit, nescire porrò neminem: decere ipsum, qui in Italiæ præclara parte natus cælum hausserit, reliquos Italos tueri potius, quàm exterarum nationum plusq; nimio per se appetentium vires opesq;, quibus vastitatem Italiæ inferant, augere. Latum etiam, vt Antonius Iustinianus, qui Cremam legatus à Senatu lectus proficiscebatur, ad Maximilianum rectà contenderet, & cum illo si posset, pacem quantumvis duris conditionibus faceret: Tergesteq; oppidum, & Portum Naonis, reliquaq; municipia, quæ resp. ex eius ditione superiore anno ceperat, Senatum ei paratum esse restituere, ac quæ oppida ex Romanorum imperatorum ditione in Carnis, & Gallia, & Venetia resp. possideret, ea se omnia illi tanquam accepta relaturum nūciaret: nisi enim

ab altero eorum aliquid auxilij affëratur aduersus Gallo-
rum audaciam atq; impetum, nullum satis firmum obicem
futurum esse verebatur. Demum lecti legati ad exercitum
duo priorum legatorum loco, Georgius Emus, Paulus Ca-
pellus, legationibus renunciatis propter alios magistratus
quos obibant, ex quibus magistratibus ad alia munera in-
uitos euocari non licebat, magnam Senatus, magnam to-
tius ciuitatis inuidiam subierunt: neq; eorum loco quisquã
sublectus postea fuit, quòd iam de priorum legatorum di-
ligentia, quæ Senatus vellet, nunciarentur. Rogatio tan-
tum in Decemuirum collegio lata, ne cui deinceps ulli vl-
lam ob causam aduersis reip. rebus cuiuspiam sibi delato mu-
neri reiiciendi facultas sit. Lecti post hæc legati duo, Petrus
Duodus, Christophorus Maurus, quorum qui plura suffra-
gia tulisset, Brixie, Veronæ alter præisset. Horum prior
clare Senatu audiente pronunciauit, se id vehementer cu-
pijssse, vt suam reip. tam tristi eius tempore nauare operam
posset, quando letiora non dabantur: itaq; legationem li-
bentissimè obiturum. Maurus autem ante Lauredani sub-
sellium progressus Patribus dixit, post Deum immortalẽ
suam se vitã reip. deuouisse, ea, vti vellet, vteretur: leto se
illam animo patriæ, à qua acceperit, redditurum. quorum
oratio ab omnibus laudata, multorum Senatorum patriæ
charitate implente dulcedine animos, lachrymas elicuit.
atq; ij statim profecti sunt. Dionysio aut Naldio, qui præ-
lio interfuerat, cuiusq; centuriones militesq; per plures &
capti à Gallis & interfecti fuerant, ipse fortiter pugnans
repulsis hostibus se receperat, omnium reip. militum præ-
fectura est à Senatu tradita. Auxere Patrũ dolorem inter
hæc è Flaminia nuncij, Ioannem Græcum, hominem impi-
grum,

grum, & spectata fide, equitum sagittariorū turmæ præfectum, cum ea, quæ Rauennæ erat, manu hostes aggressū, ut eos ab obsidione Rusij auerteret, quod abest municipium ab Rauenna passuum millia XV. diuq; ab Iulianis oppugnabatur, equi lapsu captum fuisse, eoq; ab hostibus ad murum oppidi producto, Rusianos vnâ cum prætore sese illis dedisse: eorum exercitum iamiamq; ad Rauennam oppugnandam affuturum. Eiusmodiq; nuncijs alij è Rhetis nuncijs succedere, qui diceret, manus illis in locis & Maximiliani finibus cogi: tormenta Tridentum afferri: com meatus comportari: certam esse famam, bellum inferri à Maximiliano reip. Ex Carnis item & Tergeste Patres detiores fiebant, milites ad octo millia in Alpibus propè conscriptos esse, qui reip. ditionem aggrediantur. Ex castris quoq; ab legatis literæ afferebantur, regem Caruagio esse potitum: Iacobumq; Siccum eius oppidi municipem, equitum reip. præfectum, eò cum suo equitatu contendisse, regi; sponte se atq; illos tradidisse: nullum vicinorum municipiorum exercitum Gallorum expectare: omnes illas regiones in timore magno esse. Brixianos, qui antea & fidem & audaciâ reip. præstabant, timere suis rebus & diffidere cœpisse, quòd scirent prætores suos vxores & liberos & supellectilem domesticam ad urbem misisse: quæ res vehementer reprehendebatur: itaq; sese in difficultate plurima versari rerum omnium: milites enim vel imperia recusare, vel accepto largiter stipendio tamen perfugere: tormenta eis deesse, quibus oppidum tueri possint, si rex eò veniat: quamobrem vereri, ne Veronam se recipere cogantur. Sed quod ad Caruagianos attinet, eam rem postea intellectum est ita cecidisse. Nam quòd oppidani, ne

diriperentur, statuerant regem, qui cum exercitu aderat, recipi ab ipsis oportere, Ludouicus Michael arcis oppidi praefectus, qui se celeriter & militibus & commeatu communierat, praetore in arcem recepto, se ab Gallis magno animo defendebat. Galli cum triduum tormentis innumerabilibus arcem continenter verberauissent, neq; multum profecissent, accidit vt ignis in cellam, qua tormentorum puluis asseruabatur, temerè illatus, omnem illam defendendae arcis facultatem praefecto puncto temporis ademerit: qua re milites perterriti, se atq; arcem et praefectum et praetorem regi dederunt: ipsisq; est ea tantum conditione interposita salus data. Ciues autem ij Veneti duo iussi se ad mortem comparare, à sacerdote Franciscino precibus regi suppliciter adhibitis (nam ei cum rege in Gallia familiaritas intercesserat) vitam modò non amiserunt, atq; in Galliam captiui missi sunt, in custodiaq; diu habiti. Patauini cum viderent rempub. omnibus à partibus premi, concilio ciuitatis conuocato rogatione tulerunt, vt quingentae auri librae confestim exigarentur, atq; ad urbem mitterentur, omniaq; se facturos ad eam iuuandam, quae imperarentur, quaeue ipsi per se cognoscerent profectura, legati statim legendi Patribus renunciarent. quae res sanè grata illis fuit, non tam quidem quòd ea magnopere leuarentur, quàm propterea quòd exemplo alijs ciuitatibus esse poterant amanter se in rempub. gerendi. At cum ad urbem venisset Gasparis Seuerinatis scriba, exposuissetq; Patribus, magna illum difficultate propter Iulij edictum ad vicinos Cremonae oppidi fines sese vnum in veste pastoralì contulisse (nā suos equites secum adducere nequaquam potuisset) quae-sissetque quid illum facere Patres vellent, responderunt,

vti,

vti, quantum possët, ipsorum ad exercitum suum aduentum maturaret: statutum enim sibi esse, Liuiani equites ei tradere. Ille verò spreta reip. conditione, ad regem Gallie postea se contulit rogatum, vti se Maximiliano commēdaret, peteretq; ab illo, vt in Citadellæ principatum, quem pater suus obtinuerat, se restitueret: scire enim, nihil illi Maximilianum negaturum. Ferrariæ verò Prodominus Aloisius Mula Patribus significauit, clade exercitus reip. cognita, magnæ voluptatis signa ciues illos misisse, plebēque omnem vocibus procacioribus & tympanorum sonis letam atq; hilarē per oppidum cucurrisse: Alonsum autem ducem, quem ipse adierit, nolle se tutum sua in vrbe præstare, propterea quòd dicat incitatæ plebis studia non posse contineri: itaq; illi, vt discederet, suasisse: redire postea posse, cū belli feruor, & interdicti Iuliani acerbitas atq; iniuria resederit. Quibus rebus cognitis, Mula Senatus consulto reuocatus, medio è magistratu decedens domū redijt. Iamq; regi omnibus ferè populis se dedētibus, quòd à reipublicæ copijs nullum eis præsidium afferebatur, Senatus iussit, vti milites ad decem millia, quo celerius fieri posset, conscriberentur, quorū tribuni centurionesq; partim à magistratibus in ciuitate, reliqui in castris legerentur: equites ad tria millia vtriusq; armaturæ conficerētur. Ea postea res quòd nullum propè habitura exitum in tāta rerum omnium perturbatione videbatur: nam neq; in vrbe, qui vellent dare nomina, reperiēbātur: imperatoris autem & legatorum iussa vulgò despiciebantur: pleraq; omnia priuatim administrabātur: Patres veriti breui fore, vt omnis Italiæ continentis pars, quam tenerent ipsi, à rep. deficeret: ad vrbem tuēdam, & cōmeatibus classibusq; mu

niendam animum adiecerunt. Confirmavit hoc eorum cōsiliū cū Brixianorum ciuitas, quæ copias reip. intra oppidum recipere noluerat, quò diceret nolle se ab exercitibus conteri, satis sibi ipsos præsidio futuros: tum quòd intelligebant classē à Ferdinando rege in Sicilia Calabriaq; esse comparatam, qua ab classe frumenti ad urbem conuersiones faciliè prohiberi posse videbant, nisi respub. maiores ad resistendum opes obiecisset: itaq; latū, vt classi supplementum adderetur, vt essent omnes ad triremes quinquaginta. Ab annonæ quoq; magistratu edicta sunt proposita, quibus frumenta facilius omnibus à locis ad urbem comportarentur. literaq; ad Cyprios datæ, vt quantum maximum possent, frumētī numerum nauibus imponerent: nauesq; per plures ad eos missæ, ne nauigiorum indigentia conuersiones tardarentur: imperatumq; vt quæ ab insula naues sale onustæ iam soluissent, vbicunq; essent, eius salis iacturam facerent, & in Cyprum reuerterentur, frumentoq; complerentur. Missæ etiam in Epirum cum mercatoribus, preciaq; ijs, qui adduxissent, ampliora lege facta. Latum etiam, vt quæ leges prohiberent, ne aduenarum nauibus frumenta reliquiq; commeatus Venetias afferrentur, quo ciuium naues maiora lucra facerent, eæ leges abrogarentur, dum de bello decernatur, liceretque quibuscunq; hominibus suis cum nauibus commeatū causa ad urbē sine anchorario accedere. Iisdem diebus Ferdinandi legatus Patribus exposuit, regis se literis in Hispaniam reuocari: qua de re coacto Senatu lex est lata auertendi ab inferendo reip. bello eius regis causa, vt legato Lauredanus princeps diceret, Senatui placere, quæ haberet in Apulia respub. oppida, regi oblatum iri: Patres missuros, qui

qui ea, cum uolet rex eius ministris tradat. His cum mandatis legatus postero die abiit. Alfonsi etiam legatus salutatis Patribus domum rediit. His permoti rebus Patres, & quod exercitu redintegrando omnia eos deficiebant, neque multum in Nicolao imperatore spei repositum diminutis eius copijs ad rempub. tuendam habebant, rogatione iusserunt, ut certus homo ad Prosperum Columnam mitteretur (is in finibus regni Neapolitani tunc erat) qui ei nunciaret, si reipublice uelit preesse, Senatui ei nomen imperatorium cum stipendio auri librarum sexcentarum singulis annis daturum, modo is equites mille ducentos secum adducat: rogare, uti et conditionem acciperet, et profectionem, quantum posset, maturaret. Interim rex à Brianis intra moenia recipitur: arcibusque duabus, quas ij dolo à prefectis interceperant, suos ministros praeficit. Sebastianus Iustinianus praetor, quod in oppidanos magna continentia & moderatione usus fuerat, cum una cum reliquis magistratibus captiuus factus esset, publica ciuitatis commendatione à Rege libertati restitutus, Gallorum comitatu in castra ad Legatos sese contulit. Cremenses quidem cum oppidum haberent munitissimum, iam ante hos omnes Sonzini Benzonij eorum municipis turmaeque equitum reipublice praefecti suasu in Gallorum partes transferant: nam cum in clade exercitus Gritus legatus, qui eò se recipere cogitauerat, Benzonium Cremam praecurrere iussisset, ciuitatique nunciare bono animo ut esset, se iam iamque affuturum, eique praesidio futurum: ille ad ciues suos aduolans, uti portas legato clauderent, neque illum neque quenquam Venetum intrmitteret, oratione sua dedecoris perfidiaque plena, & autoritate, qua pollebat, perse-

cit. Quibus intellectis rebus imperator legatiq; Pischeria, municipio in Mintij fluminis ripa, vbi è Benaco exit, posito, equitibus leuis armaturæ trecentis, militibus nongentis ex itinere præsidio relictis, Veronam se recipiunt, castrisq; in campo, qui appellatur Martius, ad muros oppidi positus, rerum exitum expectare constituunt. Omnes equitum ad quina millia, milites mille quingentos reducti. nam quod rex edictum vulgauerat, omnes ex Gallia, quam ipse ceperat, qui reipub. militiam facerent, nisi ad suam quisq; patriam decem dierum spatio rediissent, eorum se bona publicaturum, atq; ipsos hostium loco habiturum: præter cætera plurimi eam ob rem etiam Legatis permittentibus disceßerant. eorum aduentu sollicita ciuitas, vt plebs ad exercitum iuuandum pronior fieret, portorium frumento molendo exigi vetuit, quoad bellum esset confectum. Ad id vt Senatus voluntas accederet, cum eadem ciuitas per Legatos petiisset, Patres in eius gratiam portorium in omne tempus sustulerunt. Iisdem diebus templorum aliquot vrbanoꝝ sacerdotes edicti Iuliani metu, quo ijs omnibus aqua & igni interdicebatur, nisi è ditione reipublicæ recederet, atq; in primis Georgiani, quorum est celeberrimum in insula è regione comitij fanum, cum supellectili aurea argenteaq; Ferraria, atq; in Mantuanum agrum profugerunt, vt vrbs eo genere hominum penè destitueretur, ciuitasq; in primis rei diuinæ assueta, magnam ex eo molestiam caperet. Antonij etiam Iustiniani litteræ ex Alpibus datæ Senatũ certiorẽ fecerũt, Trideti Episcopũ se audire noluisse, quod diceret ab aqua & igni interdictoꝝ sermonem atq; aditum esse defugiendum. itaq; paucis post diebus cum nihil impetrare potuisset, Senatus
permisso

permissu domum redijt. Miserant in Flaminiam Patres Iohannem Iacobum Carolium, vti Rauennam urbem, & Ceruiam, & Ariminum, & Fauentiae arcem (nam oppidani se dediderant) reliquaq; Venetae ditionis in Flaminia municipia abductis tormentis, receptisq; ijs, quos bello captiuos hostes fecerant, Senatus autoritate Iulij ministris traderet. Ii cum fide scripto data, sese & tormenta asportari permissuros, et captiuis libertatem donaturos, et praeter haec, quod erat primum atq; maximu, vti euestigio interdictu antiquaretur curaturos, oppida ipsa recepissent, in nullo eorum quae pepigerant, persisterunt, retentis tormentis, & captiuis Romam missis, non ijs modo qui bello capti fuerant, sed illis quoq; qui praefecti oppidorum atq; arcium illa ipsa pacate tradiderant, ciuibus Venetis vndecim, quos in ipso negotio circumuentos in vincula coniecerant, & interdicto non rescisso. Ea Iulij fides, ea pietas in supplices fuit, atq; omnino in illos eosde, qui paulo antea Romae, vt is Pontifex Max. fieret, omnes suas opes, omnem autoritatem, gratiam, studia publice contulissent. Non absimili iniuria Alfonso Ferrariensium dux Rodigianos apud Padum flumen positos, quod oppidum bello Ferrariensi Veneti ceperant, atq; ex pacis foedere postea tenuerant, parua manu eo adducta in deditionem recepit. qua intellecta re, Antonio Bragadeno praetori, qui se in oppidi arcem intulerat, Patres per literas madauerunt, vt tormentis abductis arcem duoq; reliqua eius regionis municipia Alfonso restitueret, sed is, antequam ea ad eum literae perferentur, captus ab hostibus vna cum arce, Ferrariamq; perductus, paucis post mensibus in custodia interijt. Itemq; ad Sebastianum Maurum, qui cum decem & se-

ptem nauibus in Athesim missus fuerat, literæ sunt à Senatu datæ, vt in tutum se reciperet: is cum ab agricolis in redditu ab vtraque ripa omni telorum genere premeretur, ac propter siccitates contractiore aqua minus se subducere celeriter posset, eiectis aliquot in flumen tormentis grauioribus, incitatisq; remigibus Bebiam redijt. At in superiore Padi fluminis ripa Cremonenses Gallis equitibus & militibus in oppidum admissis sese regi tradiderunt: eoq; bi-duo nuncius ad Senatum venit, Pischeriam municipium rege oppugnante captum: milites oppidanosq; ad vnum cæsos: Andreæ Ripam arcis præfectum recte ad arborem exanimatum fuisse. Ea re audita Zacharias Lauredanus in Benaco præfectus, simul quòd omnia eius lacus municipia partim ad regem, partim ad Maximilianum deficiebant, trireme & bireme, quibus præerat, incensis, vnà cum suis omnibus hostibus aduentantibus se subripuit. Patres ob hæc perspecta difficultate quicquam in Gallia atq; in Rhetis oppidorum retinendi, legatis mandarunt, vt in agrum Patauinum exercitum reducerent: Veronensibusq; permiserunt, si Maximilianus ad eos mitteret, qui vti se dederet postularet, ne recusarent. Cumq; Taurisani tumultu ciuitatis & plebis excitato, plerisq; non idem sentientibus, per legatos, quid se vellent Patres facere, à Senatu petijissent: id vnum quod conducere sibi ipsi existimarent, legatis responderunt. Scripsere etiam ad suos in Carnis atq; Istria magistratus, vt quæ oppida superiore anno è Maximiliani ditione ressp. ceperat, ea omnia, armamentis commeatibusq; publicis abductis, regijs petentibus ministris restituerent. Postremò, quòd ab ea cogitatione nō longissimè aberant, vt vrbi quoq; ipsi timèdum putarent, docti à presentibus rebus,

rebus, quantam reipub. diuturnitas & incrementum in se
vnos omnium regum inuidiam atq; odium concitauisset,
Decemviri duodecim legerunt ciues dignitate præditos,
qui vada urbana atq; littora, adhibitis eius rei peritis ho-
minibus, diligenter inspicerent, vt aditus, si qui essent aper-
tiores, castellis munirentur. Tum auctus operarum publi-
carum numerus: iussuq; vt omnes insulas & domos vico-
rum magistri perlustrarent, quantaq; esset in vrbe aduena-
rum multitudo, quanta armorum priuatim ab his compa-
ratio, cognoscere: edictumq; poena capitis propositum,
ne quis armatus incederet. vigiliæq; noctu vicatim &
præfecti cum militibus dispositi, ne quis temerè tumultus
exoriri posset. etiam lex lata, vt triremes octo vrbis præ-
sidio armarentur. missusq; multò maximus frumenti nu-
merus ab annonæ magistratu ad molas farinarias in Tau-
risanos fines domi molitus adseruandus, ne, si eæ ab hosti-
bus mola interciperetur, ciuitas farinæ inopia laboraret.
molæq; aliquot, quas naues sustinebant è Pado Athesi-
ad urbem perductæ: cogitatumq; vt molæ aliæ, quas verte-
re ventus quiret, in suburbanis insulis fabricarentur: pu-
tei-que per plures in portus littore foderentur, vt si à flumini-
bus aqua propter hostes circumfisos peti nō posset, ijs pu-
teis ciuitas vteretur. Missi etiam publicè lecti ciues ad ar-
borem in Medoaci ripis cædendam, atq; ad urbem deuehē-
dā, vt materia ciuib. ad munitiones in propugnatione sup-
peteret, & hostibus ad oppugnandam vel obsidendam vr-
bem deficeret. Dum hæc domi administrātur, Vicetini cū
intellexissent Veronæ se urbem Maximiliano dedisse, om-
niaq; in Alpibus castella & municipia eius ciuitatis præiu-
diciū secuta idem fecisse, neq; à Senatu impediretur quo

minus consilium pro tempore & pro necessitate caperēt, ad Leonardum Trisinum ciuē suum, quem Veneti exulē fecerant, quiq; à Maximiliano prēmīssus in eorum fines se intulerat, miserunt, se paratos esse deditionem facere: cumq; is ad oppidum paucis cum militibus accessisset, certis conditionibus interpositis sese regi dediderunt. Patauini autem, quorum erant nonnulli ciues, qui rebus nouis magnopere studebant, coactis inter se priuatim cōcilijs eidem se regi dedere statuerunt: itaq; magistratibus primū quidem nolle se exercitum, qui aduentabat, intra moenia recipere denunciauerunt: portasq; ipsi, eiectis qui in statione erant, tenuerunt: deinde, vt abirent domum, neque plebis impetum expectarent, eos monuerunt. postremò agrestes homines armatos in oppidum introduxerunt, vt illi Senatu primò iubente, pōst etiam nolente, discedere cogerentur. quamobrem Patrum iussu exercitus Patauium pratergressus, & ponte in Medoaco decem millia passuum super eum locum, vbi munitione ad naues transportandas à maris aqua flumen discluditur, nauibus imposito traductus atq; ad Mestre municipium progressus, ibi castris positus substitit. Patauini ad Leonardum Trisinum missis interpretibus, ei Patauium cū honesto comitatu venienti se tradiderunt, imperataq; fecerunt. Interea cū Roma literæ ab Grimano & Cornelio Patribus significauissent, nisi nouam legationem ad Iulium misissent, nihil spei esse illū à sua in remp. pertinacia recessurum. Senatus sex legatos creauit ex principibus ciuitatis, Dominicum Triuisanum, Leonardum Mocenicum, Paulum Pisanum, Hieronymum Donatum, Paulum Capellum, Aloisium Maripetrum, qui Romam proficiscerentur: ab Iulioq; peterent, vt ea
quæ

quæ Reipublicæ polliciti eius ministri fuerant, repræsentaret. quibus de rebus nonnulli ex ciuibus dolore affecti, in eos qui Senatū regebant, voces plenas querelarum priuatim iaciebant, fortasse non percipiētes huiusmodi decreta bonis rationibus facta esse, ac ne populi, qui reipublicæ parerent, eorumq; vrbes & regiones hostium prædæ exposita essent, quorum viribus impetuiq; eo tempore cedere è re omniū esse videbatur, letioremq; fortunam expectandam: ea flante, recipi tunc posse, quæ vitandarum populationum causa desererentur, quemadmodum Dijs bene fauentibus euenisse postea compertum est. Hi igitur, qui non satis propè rem intelligerent, querelas graues amarasq; aduersus eos, qui ciuitatem regebant, spargere: non adeo timidè rempublicā administrari, oportuisse: non tot egregia oppida tradi hostibus ita facile debuisse: neq; enim maiores nostros tantis impensis, tot exercitibus, tantis suis laboribus & sanguine, tot annorum longinquitate ea impetio adiecisse, vt paucis post diebus sponte amitterentur: errare qui mitiores futuros hostes crederent: propterea quòd respublica tam facilis in illos fuerit, vt quæ nulla certa cum spe, maximisq; sumptibus bello agere statuerant, pacatè ab ijs propeq; nictu oculi sint confecta: augeri potius ea re eorū audaciam, quòd debiliorem multò ad resistendum armis rempublicam offenderint, quàm putarant: itaque inuitari eos iam alliciq; tanta confecti belli celeritate, & maiora appetenda: id effectum esse huiusmodi decretis formidine plenis, vt vereri amplius, & peiora præteritis timere nūc cogantur. quòd si regi Gallorum propter exercitum victorem cedendum fuit (quanquam si maiorum pristina virtus in viuientium ciuiū animis resedisset, non is tam propi-

tios habuisset sanè Deos) quid attinuit vel Maximiliano nullos exercitus contra Remp. mittenti, tot oppida vltro dedisse? vel Iulij exercitum, antequam ille pactis stetisset, reip. oppida in Flaminia, firmata munitionib. propugnatoribusq; recepisse? nunc etiam legatos esse ad illum Roman mittēdos, vt & ab rep. suppliciter adiri se permittat, & interdictum abrogare velit. Hæc & his similia cum iactarentur, vna Matthæi Prioli sentētia, quā in Senatu dixerat, à prudentiorib. repetebatur, atq; ijs opponebatur. Ea erat eiusmodi. Quemadmodū gubernatores boni atq; industrij solent, qui cum vim tempestatis ferre nequeunt, naufragijq; periculum propter mercium, quas in naui habēt, pondus grauitatemq; imminet, iacturam partis earum faciunt, vt naui è fluctibus emergente, ipsam reliquasq; res, & vitam vnā suam tueantur: sic in reip. turbulentis his temporibus fuisse faciendum, vt quando eius exercitu fortunæ magis turbine quàm telis hominum disiecto, populi municipiaq; omnia, quibus præsidia mitti non poterant, arma hostium timerent, dederent ipsi per se Patres, traderētque illis ea, quæ captui essent propiora atq; opportuniōra, vt ea re illorum cursum atq; impetum sistrent, potius quàm frustra suas vires iam infractas opponētes, tamē illa ipsa vnā cū libertate imperij amitterēt. Inter hos sermones & querelas legati à Foroiulienfibus ad Senatum venerunt auxilium rogatum, quo se tueri, si quid hostes molirentur, & bellum propulsare possent: velle enim omnes è reip. imperio nō recedere. ad quos Epirotarum equitum turmam militesq; ab exercitu legati Patrum iussu statim miserunt. idem Iustnopolitanis postulantibus milites trecenti sunt ad eos missi, equitesq; centū quinquaginta, qui illis diebus

ab Epiro venerant. Requite exercitui ad Mestrem municipium data, libras auri septingentas à Quæstoribus urbanis Senatus legatis curari iussit: utq; ij recognito copiarum omnium numero, stipendioq; eis dato, quas esse idoneas ad bellum gerendum, & virtute ac fide præditas cognoscerent, eas omnes retinerent, reliquas dimitteret, imperavit. Triremes quoq; uti quatuor in Illyrico armarentur cura est à magistratibus adhibita, Cressa videlicet, Aschriuius, Iadera, Pharo: itaq; & naues vacuæ cū armamentis, & stipendium, & præfecti eò ab vrbe missi. At in naualibus nulla cessatio fiebat: materia vndiq; conuecta importabatur: triremes novæ biremesq; instituebantur, veteres resiciebantur: nauigia humiliora viginti tormentis per vada ferendis ædificabantur: cratesq; ex malis nauium contexebantur: scaphæ cum festucis ad palos in æstuarijs figendos, qui munitiones sustinerent, accelerabantur: ipsa ex ære fusili tormenta magno numero, armamenta omnis generis, tela omnia parabantur: fabri, qui suppeterent, ex urbis officinis priuatisq; naualibus accersebantur: etiam machinationes ad molas frumentarias vertendas inchoatæ plurimæ persciebantur. In his agendis ab omnibus diligenter administrabatur, ut ne festis quidem diebus quicquam corū intermitteret. Bassiano Maximiliani interpretibus tradito, Scala in Alpibus castellum, quod Federicus Michael præfectus timore animi incustoditum reliquerat, Regis insignia sustulit. quod vbi Feltrini cognouerunt, prætor ipsorū Federico Mauroceno item profecto, ne diriperentur, idem fecerunt. Senatus certior factus Taurisanorum ciuitatē præter paucos, qui Maximiliani partes sequebantur, in officio cum rep. velle esse, literas ad eos dedit, quibus literis immis

nitas omnium rerum annos quindecim ciuitati dabatur,
 portoriūq; frumēto molēdo remouebatur. Iis rebus cogni-
 tis ciues plebsq; omnis in primis magna voluptate affecti,
 ad propugnandū summo se studio cōfirmauerunt. quā eo-
 rum voluntatem Petrus Duodus legatus, quem Senatus Ve-
 rona Vicetiaq; abeuntem eò miserat, magnopere auxit,
 tabulis, in quibus fisci rationes & ciuium reliqua erant
 scripta, publicè abolitis, atq; in foro plebe aspectātē igni
 absumptis: pauloq; pōst milites quingēti ab exercitu Sena-
 tus iussu ad eos præsidio missi, cupidissimis omnib. in oppi-
 dum recepti sunt. Quòd autem etiam Ciuidale Belunianū
 Maximiliano nolle se tradere perseuerabat, cumq; rep. om-
 nes casus experiri statuerat, Senatusconsultum factum est,
 vti Epirotæ equites ducenti Paulo Cōtarenō præsfecto Ci-
 uidale mitterentur. Non tanta in rempub. cuius stipen-
 dia faciebat, virtute ac fide Pandulfus Malatesta est v-
 sus, qui non salutatis legatis Citadellam profectus in par-
 tes Maximiliani sese transtulit. Alfonsus autē Ferrariensiu
 dux Ateste municipio, à quo antiquitus originem ducebat,
 quodq; abest Patauio passuū millia quindecim, in suā po-
 testatē redactō, omnibus probris remp. afficere est aggres-
 sus, eius insignibus è foro alijsq; locis sœdē abreptis, et fun-
 dis domibusq; Venetorum ciuiū sub hasta positis. Idē ta-
 men haud ita multò pōst, quòd ab Gallis suo ipse regno ti-
 muisset, eiusq; rei suspicio sermonesq; non infimorum ho-
 minum in vulgus emanauerant, quas sui milites domos Ve-
 nectorum ciuium Rodigij atq; Ateste diripuerant atq; di-
 ruerant, eæ vti publicè restituerētur, imperauit: literasq; à
 domesticis suis dari ad amicos, quos in vrbe habebant, vo-
 luit, quibus literis certiores eos facerent, Alfonsum ducem,
 que

quæ in Venetos hostiliter egisset, timore Gallorum coactū atque inuitum fecisse: animo autem esse in rempublicā vti semper fuerit, amico, deque aduersis eius rebus molestiam capere, quod sciret, detrimenta reipublicæ in vniuersam esse Italiā atq; in omnes bonos breui recasura. Miserat ad regem Galliæ Senatus vnum ex ijs, qui captiui ab exercitu reipublicæ Caruagio recuperato facti, Venetiasq; perdu-cti fuerant, vt cū rege ageret, vt si vellet suos omnes dimit-ti, vnum Liuianum restitueret. Is ab rege tum redierat cum mandatis eiusmodi, vt certos ciues Venetos, & Tribunos ac præfectos ex captiuorum, quos habebat, numero pro suis se dimissurum rex diceret, de Liuiano nullam se con-ditionem accepturum confirmaret. Aiebat is etiam, in eo quem secum rex habuerat sermone, regem sibi dixisse, sin-gularem in prælio Venetorum militum fuisse virtutem, quam si equites præstitissent, pelli se atq; superari paruo negocio potuisse: aut etiā, si à pugna Veneti paucos se di-es continuissent, futurum fuisse vt ipse non sine ignominia Mediolanum recederet: magno enim timore multò maxi-mam sui exercitus partem perculsam à dimicatione abhor-ruisse. Citolus quoque Perusinus tribunus militum ab ijs, qui eum in pugna multis vulneribus penè confectum cepe-rant, numis traditis dimissus, secundo Padi flumine ad vr-bem venit: quem quidem Patres omni studio curari man-dauerunt, nequedū enim vulnera coaluerant, huius de præ-lío sermo apud Lauredanum habitus, cum sermone Galli cōgruebat: Gallos pugnae initio fugæ sese dare decreuisse: idq; futurum sine dubio fuisse, nō modò si Veneti equites, vti debuerāt, depugnaissent, sed omnino etiam, si se loco non mouissent: eorum temerè fuga cœpta fieri, hostis retē-

tos se confirmauisse, atq; ita nō tam vlla sua virtute, quā
ingenti equitatus Veneti formidine atque perfidia vicisse.
At Senatus ea, quam suprà commemorauimus, de captiuis
accepta conditione, quos habebat ex Gallis, regi restituit:
atque ille, quos pollicitus fuerat, ex Venetis missos fecit:
in quibus Naldius, Braccius, Vitellius fuerat. Patres inte-
rea cū statuissent reipub. exercitum esse omni cura atq;
impensa retinendum, & quod eius missis ad Taurisanos et
& Belunienses præsidijs decreuerat, esse reponendum,
centurionibus non paucis, qui post prælium è Gallia, qui-
que post restituta Iulio oppida è Flaminia redierāt, vt no-
uos milites conscriberent, mandauerunt. Verumenimvero,
propterea quòd magna ciuium parte in tributa non con-
ferente pecunia eos deficiebat, Decemuirū decreto decē ci-
ues lecti sunt, qui exigendæ pecuniæ omni cum potestate
atq; imperio præessent: eosq; qui maiori eorum parti sol-
uendo esse latis suffragijs censerentur, modis omnibus co-
gerent ad stipem conferendam: in reliquos mitius quidem
agerent, aliquid omnino tamen etiam ab ijs consequeren-
tur. atq; ij peracto magistratu, qui quidem esset annuus,
quo tempore senatoriam dignitatem exercere eis liceret,
annū alterum in Senatu essent. eaq; re pecuniæ postea exi-
gēdæ ratio Patribus aliquāto faciliior atq; explicatior fuit.
Rogauerāt illis diebus demississimè Antonij Grimani exu-
lis liberi Bernardū Bembum patrem meum, Marinum Iu-
stinianum, Aloisium Gradonicū Triūuiros ex aduocatis
reip. vellēt ob reliqua totius patris sui vitæ in remp. offi-
cia & studia eum ciuitati aliquando tandem restituere, vt,
qui esset iam conclamata senectute, in patria saltē sepeliri
sua posset. quam quidem rem adiuuabāt Dominici Cardi-
nalis

nalis adhibita Iulio pro reip. assidue diligentissimæq; preces: tametsi adhuc quidem propter naturæ illius illiberalitatem atq; inclementiam parum profuissent: tum perturbatis atq; adeo tantopere inclinatis ciuitatis rebus ad lenitatem dari sese, profectò æquissimum magistratibus videbatur: itaq; Triumuiris legem maioribus comitijs ferentibus, ante diem XV. calendarum Quintilium Antonius ab exilio frequentibus sententijs reuocatus, rei q; pub. restitutus, paucos post dies Roma, vbi aliquot annos fuerat, domum redijt, cum illum Patres etiam nunc absentem in sexuirum, qui remp. in Senatu procurant, collegium pluribus quam ceteros suffragijs adoptauissent. De legatis à Senatu lectis, qui ad se uenirent, et nuncium Iulius leto animo accepisse præ se tulit, & literas de ea re ad Aloisium & Maximilianum statim dedit: quibus literis eos certiores faciebat, velle se remp. in eam, quæ ante bellum secum intercedebat, necessitudinem beneuolentiamq; recipere. Id autem ea de causa scire eos voluit, ne quid amplius contra illam cogitarent: sibi ipse suisq; rebus, si ij remp. oppressissent, posse idem accidere non temerè existimans. quòd si id minus erat extimescendum, omnino se coactum iri imperata eorum facere, subactis deletisq; Venetis, pro explorato ducebat. Senatui autem per Dominicum et Marcum Cardinales significauit, vbi legati Romam venissent, se interdictum remoturum: quàm ob rem à Senatu iussi sunt naues triremes quamprimum conscendere, Anconamq; proficisci, vt Flaminiam euitarent, quàm resp. turpiter amiserat. At apud Mestre Cornelius legatus certior factus, in Taurisanis ciuibus esse nonnullos, qui tum quoq; nouis rebus studerent, eò cum quingentis equitibus Epirotis profectus duodecim eorum in vincula conie-

Etos ad Decemuirū collegiū misit, munireq; oppidum insti-
 tuit: pauloq; post ex tribus legatis, qui erant in exercitu,
 Gritto, Cornelio, Mauro, Cornelius à Senatu reuocatus
 domum redijt. Concupiuerat Aloisius rex Maximilianum
 regem alloqui, vt illum in remp. accenderet: valde enim
 deliberatum ei erat, quicquid esset reliqui ex reip. ditione
 in continente, vrbemq; ipsam si res procederet, capere: id
 autem sine Maximiliani voluntate, quibus posset modis,
 quibus artibus consequi, non videbat: itaq; vt hoc illi per-
 suadere coram posset, suum interpretem Cardinalem Ro-
 tomagensem Tridentum ad illū misit, qui ab eo peteret, vt
 de magnis vtriusq; rebus colloqui secum vellet: tempus &
 locum ipse diceret: se, qua die, quoq; loco vellet congregi,
 ad illum venturum. Maximilianus, qui neq; hominē ama-
 ret, & maiorem ac potentio rem nollet fieri, satisq; habe-
 ret, quæ ressp. superiore anno ditionis suæ oppida ceperat,
 sibi restitui, & se præter hæc Verona, Vicetia, Patauiο esse
 potitum, cum, quam ob rem colloquium peteretur, haud
 dubiè cognosceret, fictis quibusdam abeundi causis, collo-
 quio euitato interius in regnum se recepit, perq; suum le-
 gatum questus apud Aloisium est, pagos nonnullos & mu-
 nicipia in Veronæ finibus, quæ ad se spectarent, illum oc-
 cupauisse. quibus intellectis rebus Aloisius, Pischeria, quā
 munire cœperat, discedens, in Brixianos fines redijt. Cre-
 monæ interim arx, militū, qui in ea erant, scelere atq; per-
 fidia Gallis deditur, Aloisio Mula, Zacharia Cōtareno vr-
 bis prætoribus, Sebastiano Maripetro quæstore, qui in eā
 se receperant, Marco Lauredano, Andrea Dandulo arcis
 præfectis in prædam hostibus traditis, Mediolanumq; ab-
 ductis. quæ sanè res magno dolori ciuitati fuit: nemo enim
 verebatur,

verebatur, quin omnem Gallorum impetum & obsidionem, si modò viri essent, quamdiutissimè sustinere potuissent. Ea capta, rex Cremonam se contulit. Illis diebus quòd venerant Bassianum milites è Germania quatuor mille (id autem est oppidum in Medoaci ripa sub Alpium iugis, abestq; Patavio passuū millia vigintiquatuor) Maurus legatus cum parte exercitus in Taurisanos fines profectus, ea loca tutiora & quietiora reddidit. Aloisius Cremonæ dies paucos moratus, cum ibi Triultium oppidi præsidio reliquisset, Galeatium Palauicinum Brixiam, Antonium Mariam eius fratrem Bergomū, Palitiæ principem Cremam misisset, Mediolanum redijt. Iulius Aloisio profecto, exercituq; eius propè dimisso, nihil iam grauius ab illo metuēs, neq; Maximilianum per sese magnum quicquā atq; arduū contra remp. ausurum existimans, per Dominicū Grimanū suadere Senatui cœpit, vt Taurisum, & Forū Iulij, quæ duo quidem oppida ex fœdere, quod is cum Aloisio percusserat, ad illum spectarent, pacatè ac lubentes ei traderēt potius, quàm bello atq; inuiti paulò pòst amitterent tamē. Id an propterea sit aggressus, quòd cuperet nihil reip. reliquā in continenti esse, ne vires ad illa recuperanda, quæ ipse ex eius ditione in Flaminia ceperat, reintegrare posset: an vt Italiæ cladibus ea re finis imponeretur, quo facilius bellum in Thraces, per diu illud quidem cogitatum, atque adeo sermonibus agitatum, vnanimi omnium regū consensu opibusq; sumi posset, quod vnum præ se ferebat, quia nobis nihil liquet, in ambiguo relinquimus. Sed omnino Patribus molestissima ea Iulij suasio fuit, qui sæpius iam, qua via eorum oppidorum, quæ Maximiliano se dediderant, recuperari aliquod posset, quàm vt ex ijs quæ habe-

rent in continente reliqua, quicquā ei traderēt, cogitabāt: itaq; legatis, qui Anconam classe appulsa iter Romam pedibus faciebant, scripserunt, darent operam, cum ad Urbē essent, mandataq; reip. confecisset, ut ab ea cogitatione Iulium abducerent. Ioannes interim Baduarius, Georgius Pisanus, qui legati Romae fuerant, domū redierunt. Patres cū ab Gritto intellexissent, propter Maximiliani milites, qui Bassianum venerant, aliosq; permultos, qui pluribus in Alpium municipijs ciuitatibusq; cogebantur, atq; ipsum in primis Maximilianum, quē cum exercitu Feltriae appropinquare nuncij venerant, tutius futurū si copiae reip. Taurisum ducerentur, ita uti fieret, censuerunt: praemissi q; Taurisum sunt virtute & fide praediti ac probati Patrib. viri ē plebe tres cum suis quisq; militibus, qui tribus oppidi portis praessent, easq; ad omnes casus custodirent. Ad Castellum nouum aut, quod est in Alpibus supra Taurisanos fines in regione Querio appellata, natura & artificio cōmunitum, milites Germani cum venissent, & tormentis murū quaterere coepissent, atq; Andreas Rimundius praefectus, qui eum locum sibi tuendum à Senatu sumpserat, turpiter se fugae mandauisset, castello sunt potiti. Maximilianus Feltriam venit. Eare ad Maurum legatum per ciues Patauinos amicos reip. cōfestim delata, qui illi magnū esse Germanorum militū cum rege numerum significauerant, Maurus nocte intempesta omni cum ea manu, quā habebat, ad imperatorem, qui Mestre nondum abierat, se recepit: castellumq; Francū, quo in municipio erat Maurus, regi se cuestigio tradidit. His interiectis dieb. dato ab omnib. iureiurando se in fide atq; officio cū rep. futuros, exercitus Mestre eductus, Taurisumq; perductus est, quò tubicē Maximiliani

ximiliani venerat, petens vt regi se oppidani traderent, nisi diripi atq; interfici mallerent. Ei consulto Senatu ab legatis est responsum datum, velle se oppidum tueri reip. atq; in eo ciues omnes consensisse: neq; direptionis aut mortis metu absterri posse, ne fidem præstent, quã semel pepigerunt: virtuti nullam vim fieri: nullum incuti timorem ijs, qui honestè occumbere, quàm turpiter viuere satius atq; prius putant. Iisdem legatis deinde certiorib. factis hostiũ copias ad Citadellam conuenire, vt in illas impetũ faceret, Grittus Tauriso cum Leonardo Apulo cumq; Epirotis equitibus ad vicina ei municipio loca sese contulit. Andreas interim Fusculus, qui Byzantij reip. negocia procurabat, Patres facit per literas certiores, clade reip. cognita Regẽ Thracium sibi ostendisse, magnã se ex ea re molestiam accepisse: questum etiam apud illum fuisse, quòd non secum de hostium consilijs apparatibusq; communicarit, atq; auxiliũ in tempore petierit: quod quoniam factum non sit, suas nũc opes terra mariq; amico se animo atq; beneuolo reip. polliceri: petere, vt id quamprimum Lauredano principi significet. Vix eæ literæ in Senatu recitatæ sunt, cum ab legatis Roma item literæ perferũtur, in quibus erat scriptũ: vbi ipsi ad vrbem appropinquauissent, misisse Iulium qui diceret, velle se eos Romam noctu ingredi sine vlla obuiã itione ciuitatis, neq; ei sacra ministrari, quoad se conuenerint: ipsum autem Iulium statim se Hostiam contulisse, vt illi interim in contemptu et squallore diutius manerent. Cũ autem is ad vrbem aliquot post dies redisset, vno ex legatis Hieronymo Donato ad se vocato ostendisse, placere sibi vti fœderis, quod Cameraci percussus sit, capita omnia impleantur: si Taurisum Forumq; Iulij resp. Maximiliano

tradiderit: si iuri, quod in Ferrariae urbis dominatu, quodque in sinu Adriatico habeat portorij ab omnibus, qui eo mari nauigent, Venetijs soluendi renunciarit: si sacerdotia non modo prouincialia, sed etiam urbana Pōtificib. max. remiserit, ipsa nullam eorum partem tributis exigēdis interceperit: si se in ipsum deliquisse fassa fuerit, eiusq; rei veniam subiectissimē petierit, tum se interdictum remoturū: eorum si quid facere Senatus recusarit, suas se copias Maximiliano traditurum, regemq; Galliae idem facturum, ut is remp. opprimat. Adiunxisse aut eam rem totam eiusdem regis Galliae magnopere legatos, qui ab Iulio diligentissimē petierant, ne ad se legatos Venetos admitteret, neue interdictū aboleret, aut remp. subleuari pateretur: ita enim illum reliquis Italis principibus, & regum ceterorū omnium animis & cupiditatib. arbitrato suo moderaturum, si reip. non frenum modò, sed etiam vincula inieciisset. His recitatis literis nullus ordo in Senatu fuit, qui non Iulium omnib. probris & maledictis fuerit persecutus: nemo, qui nō se ipse magnopere damnauerit, quòd legē de legatis ad illum mittendis suo suffragio comprobarit: ea lege sex ciuitatis principes reliquis ciuib. qui captiui contra fas, contra pactiones, contra fidem datam Romae sint, adiectos in reip. ludibrium, Iulij iracundiae traditos: itaq; omnes magistratus ira indignationeq; ardere, reliquos fremere, atq; in illos inuehi: neminē profectò scire iam, quid agi, quid tētari oporteat. Vnus Laurētius Lauredanus, Leonardi principis filius, clara voce, Cur nō, inquit, ad regē Thraciū, qui nobis sese obtulit, legatos statim mittimus auxilium cōtra istū non Pont. max. sed carnificē omni crudelitate prae dictū imploratū? Hac à plerisq; sententia probata, nonnullis

mitius

mitius & temperatius agendum statuentibus, neq; sine cōsiliorum reperto, iussis Patribus ea in re diligenter cogitare quid præstaret, Senatus dimittitur. At in Carnis oppido Sacilio ab hostibus, qui primo id impetu ceperant, ciuitate eos expellente recuperato, Ioannes Vitturius ciuis egregia virtute à Patribus statim præsidio cū militib. & equitib. est illò missus. Ab Gritto etiā legato Franciscus Beraldius Patauinus equitum reip. C.L. præfectus, qui ad hostes profugerat, aliq; item præfecti equitum tres, quorum erat vnus Busichij Epirotæ fratris filius, capti ad urbē in custodia perducuntur. Nam cū Epirotæ propè trecenti ab legato præmissi, hostibus qui Citadella exierant, appropinquauissent, fuga simulata in apertos ante villam Cornelianā campos & planitiem eos pertraxerunt: tum repente conuersis equis, impetuq; in illos facto quinquaginta ex ijs interfecerunt, sexaginta captiuos fecerūt, duces reliqui Mercurius Bua, Ranerius Saxeta, Pandulfus Malatesta fingere perseuerantes se in tutū receperunt. His rebus agitat, propterea quòd ab amicis reip. Patres cognouerant, Maximilianum cupere, vt Senatus ciuem aliquem ad se mitteret, qui cū agere de cōmunibus vtriusq; rebus posset: Aloisium Mocenicum, vnum ex quinqueuiris Senatu regendo legerunt, qui ad illum proficisceretur. Literæ quoq; ad eos, qui creandi Romanorum Imperatorem ius habent, tū ad liberas Germaniæ ciuitates datæ sunt: quibus literis Senatus petebat, ne Maximilianum seuire contra remp. quæ in illū tam liberalis fuisset, vltius permitterent. Neq; tamen propter hæc intermittebant Patres in eam cogitationem incumbere, vt Patauium, quod planè oppidum ante oculos esset ciuitatis, improviso magis & repentino in

cursu, quàm aperto bello recuperarent. Accēdebat eorum
 animos illorum magnopere auaritia, qui Patauium rege-
 bant, quòd nulli Venetorum ciuium, qui in eo agro fundos
 possessionesq; habebant, qui quidem erant plurimi, fru-
 ctus suos euehendi facultas ab ijs permittebatur, sed ipsi
 eos inter se pro libidine distrahebāt. Multæ in oppido in-
 sulæ, domusq;, quas iure & more maiorum priuatim Vene-
 ti ab oppidanis emerant, aut ipsi ædificauerant, ab illis di-
 reptæ possidebantur: multa prædia villæq; alienissimis ho-
 minibus vulgò donabantur. Itaq; Patres antequam ad alia
 descenderent, Franciscū Capellum, quē quidem virū Leo-
 nardus Trislinus, de quo suprà cōmemorauimus, quòd in
 legatione Gallica aliquot antè annos in eius comitatu ado-
 lescens fuerat, locumq; apud illum penè filij obtinuerat,
 magno cultu prosequēbatur, Patauium miserunt ad speci-
 em, vt legatus ad Maximilianū proficisceretur: re, vt Leo-
 nardum conueniret, eiq; polliceretur, si Patauū reip. re-
 stituat, exilij se legem rescissuros: tum ei, liberis, posterisq;
 eius ciuitatem, & ius comitorum, & Citadellam municipi-
 pium, quod Pandulfus Malatesta proditione amiserat, cū-
 quē ijs præfecturam ipsi equitum ducetorum remp. dono
 daturam. Capellus Patauium subuectus, dum oppidum in-
 greditur, cognitus ab ijs qui portā custodiebant, ab oppi-
 danisq; retentus alloqui Trislinū secretò nō potuit: cumq;
 se apud eos legationis iure defenderet, suffragijs egerunt,
 num illum interficere, quòd Patauū furtim venisset, an do-
 mum remittere deberent, quòd legati munere fungeretur.
 Octo erāt ex nobilitate ciues, octo ex plebe, qui suffragiū
 ferebant. Septem ex ijs Capellum condemnauerūt, nouem
 absoluerūt. ita in magno vitæ periculo à fortuna versatus,

tantuloq; discrimine sententiarum ab eadem seruatus, multis ab ciuibus pro eius dignitate ac nomine ad oppidi portam, qua venerat, flumenq; perductus conscendit, ad urbemq; redijt. Patres eo cōsilio depulsi, ad aliam se cogitationem conuerterunt. nam quòd erant eo in oppido ciues duo Centurionis reip. fratres, quibus ambobus cum portæ oppidi præfecto summa necessitudo intercedebat, petijt ab ijs per occultos internuncios centurio, darent operam, vt ea porta legato reip. aperiretur. Re complures dies agitata cum demum inter ipsos conuenisset, Aloisius Molinus Quinquuir Senatu regendo Patribus proposuit, tantas hostium iniurias vltcrius non esse perferendas: sperare sese atq; confidere, si Patauium exercitus de improviso mittatur, ciuibus ijs portam tradentibus, qui se reip. obtulerunt, oppidum capi facile posse: neq; enim satis esse communitum: itaq; ad Gritum legatum scribi oportere, vt eam rem quamprimum suscipiat. Ad ea Lauredanus princeps, videri sibi periculosum respōdit, Aloisto rege Gallie reip. neruis ac sanguini magnopere imminente, Iulio Pontifice max. ad ciuitatis perniciem atq; interitum omnia moliente, Maximiliano medijs in imperij finib. visceribusq; grassante, Ferdinando Hispanie rege, quasi quarto scriptis tabulis hærede, in possessiones reip. se inferente, Patauium velle recipere: quā quidem paulò antè urbem vnā cū alijs plerisq; oppidis et municipijs, vt huius belli tēpestatem à suo capite auerteret, Senatus Maximiliano, tanquā de manu tradidit: valde enim se timere, id si fit, ne hostes reip. qui ea Senatus liberalitate victi nihil vltra propè cogitāt, magnā redintegrandi belli causam se habere statuentes, iterū in remp. vniuersi conuertātur, neq; Patauium modò breui

recipiant, sed reliquam imperij partem, quæ in continente est, etiam suam faciant: nam vires ad eos repellendos reip. suppeditaturas, neminẽ tam stultum esse, qui sperare audeat: neq; esse credendum, qui pares illis integri non fuerint, fractos ac debilitatos superiores fore: ciuium priuatim iacturam, qui fructus suorum prædiorum in agro Patauino amittant, tantam non esse, vt remp. periclitari malint, si amantes patriæ sint: quòd si alia mens eorum est, nõ esse in ciuium habendos loco, qui remp. sua potiore charioresq; non habeant: maiores ipsorum opes suas maritimis auxisse rebus, atq; imperium longè lateq; ea tantum ratione promouisse: si ad illum vnum maris exercendi morẽ atq; consuetudinem redeundum sit, bene cum ipsis fortunã agere, omnes rectè sentientes existimatuos, quòd quæ artes imperio constituendo profuerunt, eisdem etiam vsque quaq; vel crescat propageturq; artibus imperium, vel optimè tutissimeq; retineatur. Cùm ea ita se habeãt, tamen Taurisum Forumq; Iulij adhuc quidem in reip. ditione cõtineri: ea ne amittantur, magis prouidendum ipsis esse, quã vt aliquid acquiratur: id autem facîle fieri moderatione, si ijs contenti sint: neminem enim iam reipublicæ magnopere inuidere illam partem, quòd si Patauium receperint, verendum in primis esse (dicat ne, an sileat? sed nõ silebit, quæ præuisa omnibus multumq; cogitata debent esse) ne cum fines in continẽte reliquos amiserint, vrbs quoq; ipsa parens altrixq; ciuitatis, de qua paulò antè ipsi non obscure timuerint, in hostium suorum potestatem, quod Dij omen obruant, redigatur: sæpe enim accidisse, vt qui nimia pertinacia in ijs, quibus carerent, appetendis rebus essent, etiam earũ quas habebant, quibusq; pacatè frui poterant,

amissio-

amissione plecterentur, suæq; eos intemperantiæ vehemēter pœniteret. Hac oratione ab Lauredano habita, pleriq; magistratus in eius facili sententiam abierunt: pauci cum Molino, rei bene gerendæ occasionem non esse amittendam, perseverauerūt: nonnulli tā dubia in re, quid probarent, et eligerent, propè ipsimet se nescire fatebantur: itaq; magna inter eos altercatione orta, cū finis rei nullus reperiretur, Molinus ad Senatum cōuersus eiusmodi orationē habuit: Non tam se quidem ea re angī ac dolore confici, quod hoc tēpore fortuna, quæ plerūq; res humanas administrat, plures potētioresq; quā vnquā antea hostes in rēpublicam armauerit, fāto enim id, necessitatēq; accidisse, itaq; moderatē esse ferendum: quā propterea, quod ipsa sibi respublica desit, quodq; ex ijs, qui eam regunt, nonnulli sint, qui dum immodico terrore opprimuntur, plus detrimēti ciuitati important, quā ij, qui ei bellum intulerūt. quid autem se potissimum commemorare, ac cōqueri? quatuor ne Flaminie oppida communita Iulij ducibus aperire portas iussa interdīcto non rescisso? ciuēsne per plures eorum atq; arcium præfectos proditos, atq; abductos in seruitutem? sexne legatos principes ciuitatis vltro Romā missos in dedecus Reipublicæ? an verò Apuliæ optimā fertilissimamq; partem Ferdinando, antequam de ea verbum faceret, condonata? an Vicetiam atq; Patauium, præclaras nobilissimasq; vrbes, Maximiliano non petēti, nihil armorū paranti traditas, & inculcatas: nam quod Taurisum retentum sit, id virtute factum, atq; constantia eius oppidi ciuium, qui soli fermē, & destituti, ob eorum tamē in reipub. studiū manere in fide atq; officio voluerunt. Ego verò, inquit, ô Patres, qui tāto opere sormidatis, ad vos nūc tā

tum orationem me conuertere operæ precium est. Maris quidem artes atq; studia deferenda nobis esse non existimo, sed omni studio diligentiaq; percolenda, dum ne id imperium, quod in continēte maiores nostri suis laboribus, suo nobis sanguine pepererunt, nostrorum animorum debilitate amittamus: quod quidē certē malum semel nostro vitio si contractum est, an nunc etiam à nobis, cum ex parte corrigi potest, negligatur? ac obloquendi occasio hac ratione omnibus hominibus faciliè præstetur, non tam fortunæ vi atq; impetu nos, quàm nostra ipsorum imbecillitate victos esse? At etiā additis, ciuium priuatim damna tanti non esse, vt ea de causa Respublica in periculum adducatur. quòd si vnà cum priuatis rebus salua esse potest publica, nonne ad id multò iustius accendāmini, quàm si rei quidem publicæ saluti esse valeamus, priuatæ nequeamus? præsertim cum priuatæ nostrorum ciuium opes maximè ad remp. pertineant, quæ suorum ciuium pecunia maxima ex parte bella gerere & sustinere consuevit. Atq; hoc eo libentius dico, quòd nulla mihi prædia in Patauino agro sunt, ne quisquā meis me commodis ductum existimet ad legem ferendam, vt Patauium recipiatur. Res me publica impellit, quæ mihi est mea vita charior: ad quam vnā cum meorū ciuium commoda atq; vtilitates adiungātur, quid est quod aut me, aut quenquam ciuem bonum atq; industrium detertere à suo suffragio probanda lege debeat? Superest pars illa plena formidinis, vt negotio capeffendo desistamus, ne si ea re hostes nostros irritauerimus, illi inter se ad reliqua nostræ ditionis adorienda iterum parati atq; animati conueniāt: quasi aut facillimum eis sit, tantos exercitus comparare atq; cogere: aut ex regia dignitate videatur esse, Aloisium, qui

qui suum in regnum se recipit, statim in Italiam recurrere, ut Maximiliano præstò sit: aut ignoremus Ferdinandum nostris potitum oppidis, ne vnum quidem numum ulterius in bellum insumpturum: aut Maximilianus abundare thesauris consueuerit ad copias contrahēdas, qui duorum mensium spacio pauculas cohortes propè nudas ad Veronam, Vicetiam, Patauium tuendum vix ægreq; miserit: aut Iulius, quo demissius atq; abiectius cum illo agimus, eò non maiores sumat in nos spiritus, duriores seq; atq; implacabiliorem multò præbeat. quòd si intelliget Patauium receptum, nobisq; prislinam inesse virtutē ac vim sentiet, non despiciet tam arrogāter eos, quos obesse sibi posse aliquando verebitur. At etiam veremini, hæc ne vrbs parens nostra in hostium nostrorum potestatem redigatur? quid, vos quæso, interest, vrbs ne ipsa in potestate sit hostium, an eius incolæ ac ciues, quiq; illam regimus, omnia quæ hostes nostri velint, atq; optent, statuamus? optabile illis est Patauium non recipi, ut eo ipsi oppido vnā cum reliquis pacatē frui possint: optabile etiam est, ut Taurisum Iulijq; forum, tractumq; hunc Venetiæ, qui nobis reliquus est, ipsis, ut alia multa tam præclara dedimus, etiam tradamus: vos eis morem gerere vultis. hocne hanc urbem seruire nō est? hoc non est eam suorum hostium esse factam? non est libertatem reip. quæ vnā cum huius vrbs parietibus semper creuit, quam maiores nostri nobis integram atq; intactam reliquerunt, prorsus atq; omnino perdidisse? Si maiores iidem nostri ab ea cœli regione, in qua beatissimi sempiternam vitam agunt, hîc existant, atq; ad vos conuersi eiusmodi sermonem habeant: Nos urbem vobis dedimus cum liberam, tum eo situ & natura loci, ut nisi ipsi vobis desitis,

nemo cogere vos possit: cur quæ hostes vestri optant, face-
re didicistis, homines maxime omnium, qui hodie sub cœ-
lo degunt, liberi? cur imperium pulcherrimum, quod vo-
bis cōstituimus tam formidolose regitis? cur Patauium ma-
le ab hostibus custoditum, quod penè vestris sub oculis est,
vosq; appellat atq; obtestatur, non recipitis? quid illis ob-
secro respondeatis? primum scilicet, vni vos seruisse tem-
pori, quodq; tempus postularit, id fecisse. Iam istud vobis
omnes concedimus: tempori enim hostium perpulchrè in-
seruitum est: de hac vrbe autem timere vos, ne amittatur,
dicere non audebitis: neq; opinor tam timidè in Senatu lo-
cuti essetis, nedum etiam apud illos ipsos maiores vestros
optimos fortissimosq; viros, qui sciunt urbem hanc capi
non posse, eiusmodi proferre quicquam audeatis: reposcēt
enim statim vos, repetentq; à vobis parta grauib; verbis:
quodq; tam pusillo animo fueritis, conquarentur, qui, ne
hoc imperij domicilium vestris ab hostibus tueri possetis,
pertimueritis. Sed de eo plura me dicere minimè necesse
esse arbitror: vrbs enim pro se ipsa satis loquitur, quæ ob-
sessā vadis vndiq; neq; à iustis classibus, neque à terrestri-
bus exercitibus adiri se permittit. Itaque ad vos omnes re-
uertar Patres: tota enim hæc vestra causa est: nam propte-
rea quòd imperio retinendo timidiore nos, quàm par-
erat, præstitimus, æquum est nunc in recuperando acres
atq; sortes esse, vt eam infamiam quam formidine contraxi-
mus, animi robore atq; præstantia deleamus. Aloisium re-
gem copijs dimissis Galliā vltiori petere, certiores facti
sumus. Maximiliano quàm prompta sint quæ in bellum re-
quirūtur, sanè cognoscimus. Iulius in alios quàm sit largus
quàm munificus, satis superq; exploratum nobis est. quàm
hinc

hinc longè absit Ferdinandus, etiam videmus: qui tamen ipsi si velint, si festinent bellum nobis facere, vt Patauium recuperent, æstas abierit: ita hyemis beneficio res in annũ alterum differetur. quid vultis amplius? quam occasionem aptiorem, opportuniorem à dijs immortalibus postulatis? quod tempus ad hanc rem paratius atq; accommodatius esse potest? quanquam quæ simultates, odijq; semina in illorum regum animis iam dudũ insita radices altas habēt, quæ fortune, ac rerum humanarum vices sunt, sperādum nobis est, neque illos amplius conuenturos, & nos breui magnā reliquorum oppidorum partem faciliè recuperaturos: ita enim cum his ciuitatibus ac populis, quos à nobis habuerunt, hostes se nostri gerunt, nihil vt malint iam, quàm illorum iugum suis à ceruicibus excutere, nostramq; in se beneuolentiam indulgentiamq; requirant. Est autem prudentiæ vestræ, Patres, hæc, si Deorum beneficia sunt, qui nobis ea quæ fœderatorum nostrorum scelere perfidiaq; amisimus, reddere statuerint, siue temporis, quod illorum dominatum in satietatem atq; inuidiam subiectorum populorũ verterit, planè nō despicere. semel, aut iterum homines ad regendũ imperium natos, maximis in rebus timidè lapsos esse, humanum fortasse sit, veniaq; non indignum: vsquequaq; autem sine causa eosdẽ illos omnia vereri, neq; dignum venia est, nec excusatione: ad interitũ enim tendit qui id agit. satis obdormiuimus Reip. satis longos dies in pauore, inertiaq; iacuimus: expergiscamur iã, timoremq; hunc nostrum, nocturnũ atq; vmbrailem, aliquando tandem exuamus, copias, quantis opus est, habemus proximas atq; paratissimas. agrestes homines vniuersi nobis fauent, nos expectant, morari cōqueruntur. oppi-

dani etiam accersunt nos, rogātq; ne sui obliuiscamur, ne-
ue se barbaros perpeti dominos addiscere seruitutis lōgin-
quitate cogamus. Patauium verò ipsum eiusmodi est, vt si
receptum semel sit, amitti amplius propè non possit, cum
& custodire ipsi illud municipium, tanquam domum suam
quilibet, ob propinquitatem facillimè queamus, et ob reip.
utilitates, quas ex eo percipere consuevit, & facti laudem
atq; gloriam maximè debeamus, & propter priuata ciui-
um commoda, fructuumq; copiam, & villarum amoenita-
tes, magis vt velimus, adducamur honestissimè. Vnū Patres
moneo, vt ne tempus vllum rei gerendæ interponatur, ne,
si parumper distulerimus, hostes se interim muniant, atq;
ab ijs conatus nostri omnes retundantur. nihil est in bello
celeritate conducibilius, nihil omnino victoriarum effici-
entius: ea et qui vtuntur alacriores facit, quòd in hostes im-
paratos impetum se facturos vident: & hostes ipsos imbel-
les reddit, propterea quòd sepe imprudentes nec opinan-
tes offenduntur, vt arma capiendi, seq; defendendi tempus
facultatemq; non habeant. Postremum est, vt Deos omnes
orem, teq; in primis Marce vrbis huius parens & conser-
uator, cuius templum inauratū atq; augustum ante curi-
am maiores nostri antiquitus ædificauerunt, omniq; pieta-
te semper coluerunt, quodq; nunc persanctè ipsi adimus
atq; incolimus quotidie, vt si ipsi hanc mihi mētē dederūt,
vt legem ad vos ferrem Patauium recipi è rep. esse, neq; e-
nim aliunde recta hominibus consilia, quàm à Dijs immor-
talibus veniūt, & vos eā Patres cōscripti vestris suffragijs
hoc vesp̄i sanciat, & ipsi mihi, & vobis, ac ciuitati, &
reip. totum negociū ~~suū~~ ^{suū} felix, fortunatū velint esse. Hac
oratione habita, cum nōnulli magistratus ad Molini se sen-
tentiam

tentiam adiunxissent, lex est perlata, vt ad Patauium recipiendum Grittus legatus cuestigiò contenderet, datumq; omnibus iusiurandum, ne quid eius quis enunciareret. De eare perlatis statim ad Grittum Senatus literis, ille cum equitibus mille, militibus item mille Tauriso profectus, medio itinere ad Nouale municipium se continuit: eodemq; die Decēuri cymbas suas cū armatis hominibus ad omnia itinera diligenter custodienda miserunt, ne quis Patauium eius rei nuncius ab vrbe mitti posset. Postero die autem, qui fuit dies decimus sextus Calēdarum Sextilis, noctu reliquo itinere confecto legatus ante lucem prope oppidum substitit: interim carri aliquot frumento imposito, quos legatus ad id præparauerat, cum bubulcis ante portam se contulerunt, atq; vt sibi aperiretur, paulisper expectauerūt. apertis portis, quæ ad priorem Medoaci fluminis alucum sunt, quo tum alueo naues permeabant, ac demisso ponte, & carris in transmissu comorantibus, legati pedites leuissimi adueniunt, portamq; capiūt, pauloq; post legatus cum reliquo agmine in oppidum irrumpit: profectusq; ad interiorē oppidi portā, qua murus item alter postremo longè altior atq; solidior vnā cum altero Medoaci alueo tanquam circino circumductus urbem reliquā tuebatur: ea refracta ad forum omnes magno cum clamore ac tubarū sono rectā contendunt. quibus obuiam progressa gens Parmensis (id erat fratrum illorum ac Centurionis familiæ nomen, quæ se ad hoc ea nocte cōparauerat) armata cū legato leta atq; hilaris se coniūxit. Eo tumultu excitus Brunorū Saregius Veronēsis, clara gente natus, qui stipēdia Maximiliani faciebat, eoq; biduo Patauiū venerat, cū turma equitum ducētorum, Venetos qui forum iam omnesq; vias

atq; aditus obsederāt, repellere aggressus, amissis perplurimis ex suis, ab ijs capitur. Germani quoque milites ad prætorium qui erant, cum præfectis regijs eodem accurrerunt, sed commisso prælio repulsi, se in arcem oppidi fugientes intulerūt. Oppidani magna pars se legato, qui eorum prætor summa cum laude paulo antea fuerat, gratulantes dediderunt. ita paruo temporis spatio Patauium recipitur eo ipso die, quo primo captum fuerat, anni ab vrbe condita nongentesimi octogesimali secundi, cum binos & quadragenos dies in Maximiliani partibus fuisset. Miserant ea nocte Decemviri magnam armatorum hominum manum cum ex plebe urbana, & naualibus, quorum omnes propè operas eduxerunt vnā cum eorum præfecto Nicolao Pascalice, qui eas regeret, tum ex suburbanis municipijs, Torcellio, Maiorbio, Buriano, Muriano euocata suis cum nauiculis, vt Medoaco flumine superato, Patauium legato auxilium ferentes mane accederent: ij celebritate adhibita, turri etiā, quæ in Strata pago flumini adiacet, expugnata: ijs abest pagus à Patauio millia passuum quinq; à qua remulco subuehi, Germanis militibus, qui in ea erant, lapides & tela conijcientibus, non permittebantur, progressi, in oppidumq; recepti, vnā cum legati militibus Iudæorum, scæneratorum domos valde quidē plenas, quarum erat magnus numerus, vniuersas spoliauerunt. à quibus digressi, nonnullas etiam eorū ciuium, qui reip. aduersissimi fuerāt, vitæ inquilinorū parcentes, diripuerunt. verū edicto legati proposito, vt prædādi finis fieret, et luminibus singulis in domibus è fenestris tota nocte ardere iussis, ne tenebræ licentiam peccādi adderēt, stationibusq; in foro atq; ad portas dispositis, ipso etiam legato cū militibus

tibus oppidum perambulante, non tamen quorundam Venetorum ciuium, qui spe prædæ priuati Patauū venerāt, audacia comprimi potuit, quin cū armatis direptiones exercerent, atq; in legati milites, à quibus prohibebantur, impetū facerent. Ea de re ab legato ad Decemuiros datis literis, quòd statuere ipse in ciues Venetos non auderet, Hieronymum Quirinū magistrum suum, Marinum Maurocenum triumvirum ex aduocatis reip. Decemuii Patauium celeriter miserunt: hi retentis nonnullis atq; in vincula cōiectis, tumultum sedauerunt. Proximo verò die tormentis ad arcem oppidi positis, & magna circumfusa armatorum multitudine, demum parte propugnaculi deiecta, dum de deditioe hostes agunt, milites superatis per ruinas muris arcem capiunt: in qua captiui facti Leonardus Trislinus præfectus vulnere in capite accepto, & Manfredus Facinus, vir egregia virtute, qui complura stipendia, multisq; in exercitibus reip. magna cum laude meruerat, & Germani viri fortes & claro loco nati sex, ciuesq; Patauini tres, ijq; omnes Patrum iussu sunt ad urbem missi, Facino excepto, quem Grittus legatus cū magnopere diligeret, liberaliter appellatum castigatumq; , quòd cū tot annos reipub. militiam fecisset, tam duro eius tempore in hostium numero esse voluisset, nullo accepto incommodo statim dimiserat.

PETRI BEMBI RE-
RVM VENETARVM
HISTORIAE LIB. IX.

MAximilianus Tridentum redit. Multa oppida à Venetis recipiuntur. Venetorū ad Patauij propugnationem, & hostium ad oppugnationē apparatus. Franciscus Mantuanorū dux à Venetis capitur. Senatus in suos pietas & liberalitas. Patauium à Maximiliano oppugnatur. Hieronymi Saorniani res pro rep. gestæ. Maximiliani à Patauij oppugnatione discessus. Vt omnia circa Patauium excinderentur lege cōstitutum. Res in Liburnis, Illirico, Istris, Carnis & Foroiuliensibus gestæ. Vicetia à Venetis capitur. Bellum à Senatu in Alphōsum Atestinum decernitur & geritur. Reip. exercitus Veronam frustrā mittitur. Multa oppida à Venetis recipiuntur. Classis in Alphonsum missæ progressus. Classis Veneta ab Alphonso fracta. De parente, filia pro concubina vtente supplicium sumitur. Iulij placandi ratio à Senatu inuenta.

PATAVIO recepto, Monsilice, Ateste, ple-
raq; alia agri Patauini municipia paruo ne-
gocio ad remp. redierunt. Maximilianus, qui
Marosticæ tunc erat (id est municipiū in pri-
mis Alpium iugis, abestq; Patauio millia passuum viginti-
quatuor) veritus ne interciperetur, euestigio Tridentum
abiit. Senatus sex ex plebe homines fide præditos à Patri-
bus legendos censuit, qui sex Patauij portas custodirent cū
triginta militibus quilibet. & quòd magnum rusticorum
hominum studium in remp. extiterat, eos immunes annos
quinq; iussit esse, fisci reliquis etiā remissis. Dū hæc decer-
nerentur,

nerentur, à Maximiliano literæ ad Senatum venerunt, pri die quàm Patauium reciperetur datæ: quibus literis rex petebat, vt Aloisium Mocenicum ad se Marosticam Patres mitterent. Aloisius Patrū iussu postero die Taurisum profectus, quòd rumor attulerat, Maximilianū suos se in fines recepisse, præmisso tabellario, qui, vbi rex esset, quòque se venire vellet, sciscitaretur: alteris regis literis certior factus est, nolle amplius Maximilianum cum eo colloqui: itaque Taurisi paucos moratus dies, à Senatu reuocatus domum rediit. Gaspar etiam Seuerinas de quo suprà dictum est, ab incolis in oppidum Citadellam introductus, dum se ad Maximilianum Pandulfus Malatesta contulisset, missis ad urbem internuncijs Senatui se obtulit: neq; tamen est receptus, ob leuitatem atq; inconstantiam, qua nimia vsus fuerat. Serrauallium interea, castellumq; Fracum recipiunter, pulsus ab altero non sine cæde prope quingentis Maximiliani militibus, in altero omnibus ad vnum interfectis. Erant autem ex Hispania milites centum quinquaginta: & sunt oppida Patauio in septentriones versus. A meridie ferè autem Montanianū in Patauinis finibus, & Lemniacū, quod est ad Athesim flumen, in agro Veronensi, eiectis hostibus reip. insignia sustulerunt. equitatusq; ab Alfonso Ferraria emissus, vt eius oppidis præsidio esset, à militibus reipub. & agricolarum manu desiectus interfectusq; est, eorum duce capto, ad urbemq; misso. Lemniaciū petete ciuitate per legatos ab imperio Veronensiū, in quo erat, liberū à Senatu factum est: permissumq; ijs, vt à magistratibus ab vrbe ad se mittendis regerentur. Prætor quoque, qui ius Patauinis diceret, comitijs maioribus creatus est Petrus Balbus cuius prudentia moderationeq; insignis,

qui haud multò antea illum ipsum magistratū obierat. Iulius Pont. Max. cognitis magna cum molestia reipub. prosperis rebus, Dominico Grimano, Hieronymo Donato ad se vocatis, animi egritudinem dissimulans, ostendit cupere se, ut Taurisum Forumq; Iulij resp. ne amitteret: seq; eius rei autorem apud Maximilianum fore pollicetur: atq; ad sacra legatos reliquos, qui domi detinebantur, admitti imperat. Ac tum quidem ex Pannonia Guidotij Senatus scribæ, qui reipub. negocia procurabat, literis Patres certiores facti sunt, Aloisium regem Gallie, Iuliumq; Pöt. max. omni studio apud Pannonie regem egisse, ut is reip. bellū inferret: perfacile esse, propterea quòd respub. omnes suas opes amisisset, essetq; ad extremum redacta casum, eius oppidis omnibus, quæ in Istris atq; in Illyrico essent, illū potiri: regem tamen aures eorum hortationibus non adhibuisse, neq; quicquam contra remp. aggredi aut statuere voluisse. Interim quòd Maximiliani copie augebantur, eratq; Vicetie eius præfectus Constantinus Cominatus, de quo superioribus libris sermonem habuimus, qui manus cogere dicebatur: Senatus iussit, ut Citolus & Lactantius suorum militum numerum & ipsi augerent, ut essent utriusq; ad octingentos. Lucioq; Maluetio Bononiensi equitū cataphractorū centum præfecto, auctus numerus ad C. L. cum liberali stipendio: auctusq; Meleagro Foroliuicensi, Ta deoq; Vulpio Forocorneliensi, qui se amāter fortiterq; gesserant. Alexandrino Bigolo aut vni ex Patauinis ciuibus, qui in Citadella obsidenda hostibusq; vexandis cum agricolarum manu egregiam operā nauauerat, uti equites leuis armaturæ centum, milites ducentos cōficeret, cura data, & stipendium à Senatu missum. Lancilloto etiam Soncini

nio patri liberisq; sex Patauinis item ciuibus, qui in partibus reip. constantissimè semper fuerant, fundi aliquot eorum, qui à rep. defecerant, dono permissi: tum Saccardo vini ex ijs equitum cataphractorum centum, & eorum qui sagittis vterentur, viginti, præfectura tradita. Et quoniam cum Prospero Columna cõfici nihil potuit, Popule dominum, qui in Brutijs tunc erat, cum equitibus cataphractis trecentenis Senatus conduxit libris auri vicenis & trecentenis annuis: qui tamen postea, Ferdinando rege id ei non permittente, domi se cõtinnuit. Centuriones etiam & præfecti equitum, qui ad urbem se conferebāt, vt stipendia reip. facerent, per plures à Senatu sunt recepti, iussiq; vt se quæprimum cohortibus turmisq; confirmarent, Patauiumq; proficiscerentur. Inter hæc Ciuidale Belunianum ad remp. redijt. Id cum Feltrini cognouissent, & ipsi sponte idem fecerunt. quod quidem etiam in Noricis aliquot populi ciuitatesq; imitate, se ad remp. pari studio retulerunt. At Maurus legatus, qui, vt Citadellam interciperet, eò cum copijs properauerat, req; frustra dies aliquot tentata, quòd oppidum à magna Hispanorum militum manu defendebatur, Taurisum redierat, præsidio ad oppidum tuendum relicto cum Imperatore & reliquo exercitu Senatus iussu se Patauium contulit. Magnæ enim manus hostium pluribus in locis ad eam urbem obsidendam comparabantur, Maximilianumq; ipsum eò breui venturum fama vulgauerat. Eas ob res pedites quatuor mille ex plebe urbana sunt conscripti, quos Patauium Patres mitterent. Ex Patauio ciues permulti, quorum fides atq; animus suspectus erat Patribus, ad urbem nominatim euocati, iussiq; inde, quoad de bello decernatur, non recedere. Idem post dies ali-

quot de Taurisanis ciuibus nonnullis imperatum. Hieronymusq; Saornianus, qui iam antea Patrum missu ad Heluetios profectus eos ad remp. iuuandam propè armauerat, sed clade exercitus nunciata impetrare ab illis nihil postea potuit, quiq; tum ad urbem redierat, in Carnos patriamq; suam à Senatu missus est, vt illis in finibus legatis reip. præstò esset. ad quos etiam equitatum Patres miserant, quòd hostes eo quoq; ab latere impetum facturi dicebantur. Atq; ij paucis pòst diebus ad Ciuidale Carnicum oppugnandū sunt profecti, tribusq; prælijs frustra oppidum aggressi, Ioannē Paulum Gradenicum in Foroiuliesib. legatum, qui eò venerat, vt ab obsidendo municipio illos auerteret, vulnere illato repulerunt, Tiberto è Purliliarum principibus equitum leuis armaturæ ducentorum præfecto, benemerito de rep. homine, & Camillo Malfactò Patauino totidem militum Centurione cū plerisq; viris fortibus interfectis, cuestigioq; abierunt. nam dum ij ab oppido digressi in Gradenicum impetum faciunt, oppidani egressi hostium tormenta clauis ferreis confixerant, vt eis vti eo tempore non possent. quibus abeuntibus Portunaonenses ad Gradenicum miserunt, seq; reip. reddiderunt. Ex Benaci autē ripa vallibusq; homines quingenti sponte, vt reip. open ferrent, se Patauium intulerunt: quos Grittus legatus liberaliter appellatos, stipendioq; dato Taurisum, cuius agrū hostes depopulabantur, earum regionum auxilio statim misit: quò etiam Maurus legatus cum equitibus mille ea de causa redierat. Maximiliani verò manus, pluribus ex finibus coactæ, fugatis in Alpibus reip. copijs primò Castellū nouum, deinde Feltriam recuperauerunt, prædaq; ingenti facta atq; abducta, oppidum incenderunt. Eo incendio turris

turris portæ oppidi imminens cōcidit: qua in turri carnē solido in lapide legebatur antiquitate mira præditū: is lapis igne absumptus haud paruo ciuitatis desiderio interiit. Carmen erat eiusmodi:

Feltria perpetuo niuium damnata rigori,
Fortè mihi posthac non adeunda, vale.

Supra carmen Iulij Caesaris nomen erat inscriptum. Cre-
tensibus ubi de Gallorum victoria deq; defectione oppi-
dorum est allatum, magno ex ea re mœrore affecti, domi
se vniuersi plures dies continuerunt: scriptisq; ad illos à
præfecto clāsis literis, uti vellent ad Cyprum insulam fir-
mandam, ne quis eam vicinorum regum aggredi audeat,
tam afflictis reip. rebus præstò esse, ex sese libras auri cen-
tum sexaginta ad triremes, gripos, reliquasq; naues armā-
das, atq; in Cyprum celeriter mittendas curauerunt. Inter
has iactationes alternosq; fluctus reip. Franciscus Mantua-
norum dux à Maximiliani ducibus stipendio Veronæ acce-
pto, quod quidem illi à ciuitate nullo more perq; vim exe-
gerant, cum equitibus sexcētis octauo Iduum Sextiliū sese
Mantuā referebat. Ea de re Grittus legatus ab amicis rei-
pub. antea certior factus, Lucium Bononiensem cum equi-
tibus sexcentis, ex quibus erant Epirotæ ducenti, & Cito-
lum Perusinum cum militibus octingentis, transuerso iti-
nere Lemniacum præmisit: qui eò eiusdem dici sole abeun-
te cum venissent, missis qui vias custodirent, ne quis ad Frā-
ciscum nuncius afferretur, ante Solis ortum se interius in
fines Veronensiu ad pagū, quo in pago erat dux, magnis
itinerib. cōtenderūt: impetuq; facto illū seminudū, ut se re-
pētè expergefactus domo eiecerat, atq; in milij segetē abdi-
derat, agricolarū indicio repertū ceperūt vnā cū suo comi

tatu omni, interfectis ijs qui se defendere insulerunt, & equorum peregrinorum magno numero, & maiore stipendij parte ad libras auri octoginta, argentiq; in mensam affabrè cælati graui pondere: statimq; cum præda captiuisq; reliquis Patauium adduxerunt. Præda inter omnes diuisa: ipse Venetias perductus, atq; in Comitij turricula custoditus, haud minimæ ciuitati lætitiæ ex inopinato fuit. Neq; multò post Hieronymo Pompeio Veronensi, qui cū equitibus leuioribus stipendia reip. faciebat, quòd is à fratribus, qui Veronæ erant, de Mantuanorum ducis abitu cognouerant, legatoq; indicauerat, equites grauis armaturæ à Senatu additi: agricolisq;, qui illum latitantem reip. militibus ostendissent, immunitas pensioq; annua, quas posterì corum sequerentur, dono data. ipsi veste liberaliter induti, auriq; libra itineri domū inter eos diuisa. Deinde cū Pompeius ipse ad urbem venisset, vti ei fratribusq; eius quinq; auri libræ, sex singulis annis curarentur, castellumq; Lasium, cuius in finibus prædia eorum erāt, dono eis daretur, Decemuii sanxerunt. Marco etiam Ariminensi Centurioni reip. Lemniaci qui erat, ad eamq; rem conficiendam & studio & diligentia vsus fuerat, duæ auri libræ pensionis nomine annis item singulis, quoad viueret, cōstitutæ: auctusq; militum numerus ad alteros totidem. Latum etiā, vt ei Centurioni ciui Patauino, cuius fratres legato oppidi portam aperuerāt, ex eorū bonis qui hostes reip. fuissent, prouentus annuus attribueretur, quo se liberaliter familiamq; suā aleret. Idem munus ex Taurisanorum reip. hostium bonis, domusq; percommoda in oppido, atq; immunitas onerum omnium, quam posterì eius sequerētur, Marco Pelliciaro ciui Taurisano, cuius virtute ac fide ciuitas in officio erga
 remp.

remp. se continuerat, utq; ipse in suæ ciuitatis Senatū extra ordinem legeretur, datum. Atq; ad hæc Senatusconsultum illud quoq; Patribus frequentissimis est additum: cuiuscunque rebus atq; fortunis damnum aliquod ab hostibus aut illatum iam sit, aut deinceps inferatur, remp. spondere ac polliceri, sese ei bello confecto equis factis æstimationibus omne detrimentum sarcituram. Cuius rei edictum publice Patauij propositum vbi est ab hominibus auditum, Senatusq; in suos ea pietas & liberalitas cognita, tantus subito ciues plebemq; omnem atq; ipsum etiam exercitum beneuolentiæ in remp. sensus atq; letitia tenuit, ut magna alacritas oppidi defendendi omnium sit animis innata, omnesq; ad omnia pericula subeunda multò audentiores & paratiores fierent. Maximiliani copiæ, reliquis municipijs eo ab latere captis, ad vicum Aggeris profectæ, qui abest Patauio vicus duo millia passuum, à Medoacoq; flumine interfecatur, pontem qui in vico est occupauerunt, atq; ex ijs nonnulli equites vsq; ad oppidi portam cucurrerunt, repulsiq; sunt à reip. militib. qui in porta stationē habebāt. Est ad Medoacum sex mille ab oppido passus, quā flumen diuiditur, parsq; fluminis altera recto cursu Venetias versus, altera pars Patauium, circum interq; vecta ambæ ad Stratam vicum se coniungunt, atq; in vnum redeunt, arx antiquitus instituta, ne repentinis hostes incursionibus illam fluminis partem, quæ Patauiū tendit, deriuare in alteram possent: quod quidē non difficile factu est, nisi arx impediatur, propterea quòd ea fluminis pars, quòd multò breuiorem cursum habeat, trabibus in flumine infixis, ac mole lapidea inter trabes excitata retinetur, quoad per trium ferme cubitorū rimam peruiā quæ visa est aquæ pars dela-

batur, reliqua sustineatur ad Patauū irrigandum: ea si moles non sit, omnis fluminis vis in breuiorem alueū, qui demissior est, sese fundat, neq; pars aquae vlla Patauium perueniat. Is locus pagusq; Limē appellatur. Ad arcē itaq; Liminis capiendam omnis hostium exercitus, ad quem iam Maximilianus venerat, paucos se post dies contulit. Erant in arce milites CL. ii, quod arx satis cōmunita non esset, dum quid agant consulunt, hostes intromissi eos propē omnes interfecerunt. Arce capta Maximiliani milites mercede proposita molem interscindere aggressi, cū partē eius deiecissent, flumenq; pro ea portione auerteretur, constaretq; omnibus, si pergerent deicere, totum flumen ea descensurum: Maximilianus operas ab incepto reuocauit, imperauitq; ne quis molem vltius deiceret: neque tamen quisquam scire potuit, quā ob rem Maximilianus id iussisset, ita ea fluminis pars, quae Patauium defluebat, nunquā postea defluere vniuersa desit. Ceterum cū vidissent Bachilionem etiam flumen, quod in agro Vicetino ortū habet, quinq; millia à Patauio passuum ad pagū, qui Longare appellatur, diuidi, eiusq; partem Ateste, partē Patauium deferri: vti hēc quoq; pars Ateste deflueret, eam interciperē sunt conati, ne quā Veneti eius fluminis aqua ad Patauū tuendū vti possent: sed ab equitibus reip. sepe vexati, sepe cōmeatib. interceptis, sepe captis nō gregalibus modō ex ipsis magno numero, sed praefectis quoq;, incepto defūerunt. Inter captos Manfredus Facinus fuit, qui spreto iurciurando, quod legato Gritto dederat, iterū cum hostibus se coniunxit: ei est ob periuriū Patauī laqueo gula fracta. Hostes post hēc, quod erat eo ferē ab latere municipiū Monfalice, quod abest Patauio decē millia passuū, mōti pra-

tū præcelso adiacēs, in cuius summo vertice est arx, quæ muro ab utraq; parte ducto cum oppido coniungitur: cum Ateste, quod nemo defendebat, antea cepissent, se Monsilice contulerunt, oppidumq; magno impetu aggressi ceperunt singulari Hispanorum militū virtute, qui ad arcē per montis crepidines repserant, elusis reip. qui in ea erant militibus præfectisq;, arcem posse capi non verentib. ij enim cum ad priorem eius partem, quā tormentis antea perforauerant, se ostendissent, per posterioris angulum, qui nudus à propugnatoribus relictus fuerat, pauci se in murum improuisi intulerunt, deq; muro in arcem deiecerunt: ad quos reliqui conuolantes perterritis omnibus magna cæde facta arcem tenuerunt, oppidūq; diripuerunt: Danielemq; Maurū, & Petrum Gradenicum, quorum alter Atesinis prætor fuerat, captoq; municipio fugiens Monsilice se intulerat, alter ibi magistratus erat, captiuos fecerunt. Eo successu fretus Beraldius Patauinus, qui stipendia Maximiliani faciebat, Montanianum municipium cum militib. accedēs, uti se dederent, oppidanos est hortatus. li velle se imperata facere simulantes, Beraldium cum ijs, quos visum est, equitibus intromiserunt, porteq; rete ferreo repente dimisso, ipsum vulnerauerunt, captiuumq; cū plerisq; fecerunt: reliquos interfecerunt. Galassium quoq; Piū in Patauinis montibus cum sua equitum turma & Maximiliani militib. iter faciētem, agrestes homines congressi occiderunt. equites XX. & milites LX. captiui facti. Nicolao imperatori, quod eius stipendiorū cū rep. renouandorū tempus appe-tebat, eadē est in annū potestas dilata, decemq; auri libræ singulis mensibus in victum à Senatu constitutæ. Maximilianus, qui tormenta graui ære permulta ad muros

Patauiños verberandos domo ad se comportari imperauerat, dum ea per Alpes magna difficultate conuehantur, modò ad hanc, modò ad illam suburbani agri partem exercitum circūtulit, ne frustra tempus terere videretur: vel etiam, vt pleriq; crediderūt, ne cognoscere Veneti possent, quo ab latere ille quaterre oppidum vellet, vt dum omnia latera omnesq; muri partes munitionibus firmandas sibi esse intelligunt, pro oppidi magnitudine diligenter muniunt. Ea res, quòd flumina omnibus à regionibus agrum interfecant, pontesq; saepe erant reficiendi, magnam difficultatem atq; moram afferebat: simul equites Epirotæ, quorum erat cum magnus in oppido numerus, tum virtus atq; industria singularis, improuisis incursionib. neq; die neq; nocte ullam hostibus quietem relinquebant, quotidieq; cū præda cumq; captiuis in oppidum reuertebantur. Vnum fuit magno vsui, quòd plurima eo tempore ad Maximilianum auxilia conuenerunt: nam & Aloisius rex ducè homine impigro, qui Palitiæ principatum obtinebat: & Iulius Pont. Max. & Alfonsus Ferrariensium dux magnos equitatus & peditatus ad illum miserunt. His præerant ab Iulio Ludouicus Picus, qui bello Miradulam fratris oppidū occupauerat: ab Alfonsò Hippolytus eius frater, qui erat in Cardinalium collegio, magna animi ostentatione vir, magna sui confidētia, bellicarum rerum non ignarus. Venerant eòdem præter hos omnes ferè Itali aliarumq; nationum principes suis expulsi regnis cum ea copia, quā cogere maiorem potuerunt: præfecti Centurionesq; cum turmis cumq; militibus sua etiā sponte pleriq;. Ex Germania verò Galliaq; Maximilianus ingentes copias adduxerat cū ex omnibus propè regionibus, tum verò ex Sequanis optimis

num & plenissimum equitatū: vt vniuersum eius exerci-
tum octogies millies hominum numerū supergressum opi-
nio tenuerit. ad quem quidem Veneti sustinendum nihil nō
curæ diligentieq; iam pridē adhibuerant: nam & sat ma-
gnā bonorum militum manum ad se confluentium, & e-
quitatum vtriusq; armaturæ, quanto opus erat, Patauium
intulerunt, eisq; tribunos & præfectos fortissimos lectissi-
mosq; homines dederunt: & omnes ferè naualium urba-
norum operas, quas antea oppido recuperando eorū ma-
gistratus Patauū subuexerat, iterum eò redire voluerūt,
permanereq; quoad oppidum defendi opus esset. Præter
hos sagittariorū è plebe urbana, atq; ab Epiro Græciāq;
plurimis cohortibus euocatis, dato stipendio idem vti face-
rent mandauerunt: vt essent milites omnes numero ad mil-
lia quatuordecim, equites cataphracti ad sexcentos, Epiro-
tæ ad septingentos, qui sagittis vterentur ad quingentos.
Ex nobilitate quoq; primarij adolescentes permulti reip.
hortatu se in oppidum inferre non dubitauerunt cum suo
armatorum comitatu singuli: vt pleriq; Senatorum & ma-
gistratuum liberi ea obsidione, quos oportuit, militiæ la-
bores & ærumnas forti animo pertulerint. Lauredanus
quidem dux princepsq; ciuitatis duos ibi filios & ipse in
armis habuit: quos per plures item ex nobilitate ciues co-
mitati, haud paruum clientū militumq; numerum secum
adduxerunt. Ad priores etiam legatos Gritum Maurūq;
tertium legatum Ioannem Paulū Gradenicum, cui ex vul-
nere ad Ciuidale Belunianum in vitæ periculum adducto
Franciscus Capellus legatus successerat, Patres addiderūt,
qui labores & vigilias inter se partirentur. Postremò tor-
menta omnis generis, arma omnia, vectium, ligonum, re-

liquiq; ad terram fodiendam instrumenti vim ingentem, cūq; ijs frumenti magnum numerum, ceterosq; abundē comineatus ad inopiam leuandam Patauium importari curauerunt. quibus rebus omnibus accessit, vt quoniam agrestes homines, quod essent reip. amātissimi, passim ab hostib. diripiebantur, vulgoq; in vinculis atq; in omni supplicio detinebantur, vt pleriq; vitam cruciatibus amitterent, non paruus eorum numerus, vt tuti esse possent, se in oppidum intulerit, qui munitionibus instituēdis magno reip. vsui ad celeritatem fuit. Illa quoq; non postrema Patres cura cogitatioq; tenuit, propterea quod existimabant ea bina flumina, quae Patauium inferuntur, de quibus suprā dictum est, esse hostes primo quoq; tempore auersuros: ne tanta hominum multitudo farina deficeretur, vti molae frumentariae, quas iumenta verterent, omnibus in oppidi regionibus & vicis aedificarentur: nam plurimae, antiquitatis in oppido quae erant, aqua subtracta vlli esse vsui non poterant. demum, quod omni ab oppidi latere omnesq; ad portas erāt prooppida in agrum porrecta longo pleraq; tractu lōgisq; vijs, quorum partem Patauini Veneti; ciues animi causa magno sumptu exaedificauerant, cum sacris aedibus ac sanis: ea prooppida, ne hosti receptacula munitionesq; praeberent, legati dirui mandauerant. Sed ea res parua erat ex parte confecta, cum Maximilianus singula oppidi latera quinque fluminum alueis transmissis circumuectus, vrbs situ vndiq; perspecto, vno in loco omnes suas copias continere, vt à captiuis cognitū est, oppidūq; aggredi collectis virib. statuerat. Quod vbi Patres intellexerūt, alios decem ex nobilitate ciues Patauium miserunt, qui cum obaeratis et cliētibus suis fide praestantibus, ad om-

nia obeunda munera legatis præstò essent. Iis oppidum ingressis ratio inita est, qui numerus nobilium ad obsidionē sustinendam se Patauium intulerit: ij fuerunt centum septuaginta sex: quique item ex plebe optimorum ciuium: sed is exiguus fuit. Iidem Patres, quòd ægerrimè ferebāt ab Alfonso Hippolytum fratrem magna cum manu ad Maximilianum auxilio missum, omnemque ei commeatum ab illius finibus, omnes ad tormenta exercenda res Ferraria subministratas, triremes quinq; à Tergestinis, quos obsidebant, euocatas, atque è naualibus nauigiola perplura educta atque adornata, fossam Clodianam progredi iusserūt, vt Pado subuecti in Alfonsi fines impetum facerent. Progressis, quoniam Maximilianum omnem suam copiā, omnes opes, Patauium vt caperet, breui explicaturum constabat, Senatus ad earum præfectum Hieronymum Contarenum misit, vt Patauium legatis auxilio cum classiarijs contenderet: atque is statim nauiculas conscendens, flumenque Medoacum, vbi in mare influit, ingressus, eo festinanter superato armatos homines quingentos, ex quibus erant sagittarij Cretenses plerique, ex sua classe in oppidum intulit: hisdem diebus Petrus Pascalicus à Senatu lectus est, qui ad regem Pannoniæ in foedere, quo cum rep. plures annos fuerat, continendum proficisceretur: valde enim illum et Iulius, et Aloisius, vti supra demonstrauius, et cum ijs vnà Maximilianus per internuncios, perque literas hortabantur atque obtestabatur, vt bellum inferret reip. In Foroiuliensibus autē, et in Carnis, ab hostibus, qui Goritia reliquisque Maximiliani ex finibus earū regionum coacti reip. ditionē inuasent, nihil est cessatum: pluraque oppida et castella, cum incursionibus et vicorum incendijs, tū castris et tormentis positis sunt ab ijs

tentata, nonnulla capta & diruta: molestiq; saepe nuncij ad urbem in Patauinū bellum suspensam & occupatam, praefectorum & legatorum literis allati, graues tumultus & querelas excitauerunt. Quibus in rebus praecleara Hieronymi Saorniani virtus fuit, qui suorum cliētum & agrestium ac montanorum hominum manu, omnes ferè hostium impressiones atq; impetus audacissime sustinuit, itaq; postea pridie calendarum Octobrium, quo die antiqua consuetudine ciues sexaginta maioribus comitijs creantur, qui annum in Senatu sint, cum is honorem est adeptus, atque ita quidem adeptus, vt omnes ciues principesq; ciuitatis suffragiorum numero vicerit: quae res antea nunquam acciderat, vt cuius maiores domicilium extra urbem semper habuissent, ipse in urbem suis modò temporibus ac per occasiones ventitavit, in Senatum legeretur. Vt autem pluribus etiam suffragijs, quàm ullus alius, eam rem consequeretur, id verò magnopere mirum omnibus atq; inauditū fuit: sed eam ipsam comitiorum & ciuitatis in illum beneuolentiam paulò post ea res etiam auxit, quòd is Castellum Nouum, egregium in Carnis municipium, peropportunè ab hostibus custoditum, magno animo aggressus, tormētis celeriter prolatis muroq; verberato, ad deditionem nulla neq; rerum neq; salutis conditione interposita compulit. Erat Fori Iulij aeger Franciscus Capellus legatus, neq; exercere se poterat: quod vbi Patres cognouerūt, Aloisium Delphinum ei legatum euestigio submiserunt. Aucta verò paulò post suspicione, Patauio magnopere cōmunito Maximilianum suas copias ad Taurisum obsidendū velle conuertere, Patres Aloisium Mocenicum magna cum potestate legatū cōmiserūt, oppidumq; rebus omnib. munire decreuerunt.

creuerunt. quod cū esset difficilius, exhausta & pecunia
& militibus & plebe ad bellum idonea ciuitate, magnam
ea res perturbationem afferebat: quam tamen subleuabat,
Patres certiores esse factos, aquā Silis fluminis, quod nō lō
gē ab oppido multis fontibus largiter ex terra exit, posse
munitionibus adeo sustineri, vt quingentos eoq; amplius
circa oppidum passus maiori ex parte ager sub aqua redi-
gatur, ne hostibus ad murū accedendi facultas sit: easq; mu-
nitiones propē confectas esse. Maximilianus autem, siue id
nunquam in animū induxerit, siue desperarit posse ad exi-
tum perducī, exercitus sui partem ad eam agri Patauini
regionem, quæ ad Fossam Clodiam mareq; pertingit, fer-
tilissimam scilicet pecorisq; plenissimam, quod sua illō re-
liquarum regionum homines armenta contulerant, præda
tum misit: qua ex re tanta agrestium multitudo cum con-
iugibus ac liberis, cūq; ea, quam subito abripere secumq;
supellectilem potuerunt, missis ad eos publicē nauiculis, fu-
ga se in urbem contulit, loca vt publica omnia porticusq;
ac fana & priuatæ domus plurimæ ea turba cōplerentur.
His Senatus reip. pecunia commeatum dari iussit, quoad ho-
stium discessu liberum illis reuerti domum fuit. Post hæc
ad Medoaci munitionem, quā cymbæ ad urbem transmit-
tuntur, omnesq; ad illud vadum urbanorum latus ho-
stes plurimas incursiōes multis & illatis & acceptis detri-
mentis cū fecissent, castra quamproximē potuerunt ad
muros Patauinos à Septentronibus posuerunt, & tormen-
tis oppidum quater verberareq; cœperūt, tametsi à mili-
tibus reip. haud parua cum clade repulsi sæpe fuerint. Ma-
ximilianus ipse in templo Cartusiano, quod templū oppi-
dani non diruerant, medio ferē castrorum spatio consedit.

Erat ab ea regione portæ oppidi proxima turris terrea muro coniuncta, sed in agrum exprorecta, quantum eius spatium in latitudinem patebat, pedes propè quatercentum, quam magna celeritate ac diligentia imperator legatîq; excitari mandauerant, vt esset toti ei lateri contra hostium exercitum munitio ad eorum impetus repellendos: ad eamq; conficiendam non agrestes modò homines militesq; reip. operam nauauerant, sed ciues etiam ex nobilitate Veneti, atq; ipsius Lauredani principis liberi suis terram manibus conuexerant. Ei turri Citolus Perusinus cum militibus mille præpositus, Gallos atq; Germanos ex hostium copijs aditum incursionibus aggressibusq; tentantes, sæpe reiecerat. quod ægrè passus Maximilianus, Hispanis militibus ad se vocatis, magnis propositis præmijs eos incendit, vt aggredi capereq; munitionem vellent. Erant autem milites ij ex omni numero virtutis opinione facîle principes: qui re magno animo suscepta, quinq; signis ad munitionem se audacijsimè contulerunt: reliquæ copię in armis non longè ab illis se continebant, eius rei finem operientes, si negocium ab Hispanis perficeretur, sese in oppidum confestim illaturæ. Citolus suos silëtio adhibito intra munitionem versari iubet, resq; ad ignem celeriter cõprehendendum idoneas in vallo disposuit: atq; in illos, qui scalis positis nemine repellente omnib. à partibus se in munitionē inferebant, vbi constitere, ignem succendit: à quo plurimi correpti sunt: reliquos acerrimè inuadit, omnesq; interficit, deijcitq; simul tormētis in proximos emissis, eos fugæ dat, vt se ad Maximilianũ magna clade accepta retulerint. Etiam Lactantius egredi ausus vsq; ad hostiũ munitiones acceßit, cædeq; facta, et tormentis hostium confixis,

pulue-

puluerēq; ad ea exercenda partim succenso, partim abdu-
cto, nullo ex suis desiderato, in oppidum rediit. Is cunctus
rerum certam propè spem inclusis attulit, nihil regem in
ea obsidione profecturum. At legati, quòd stipe, quam da-
rent exercitui, plures dies caruerant (nam propter hostiū
excursiones suspectaq; omnibus à regionibus itinera nihil
afferri poterat) missis tandem ad Senatum internuncijs,
quo id pacto fieret, constituerunt: itaq; Senatus aurum in
stipendia ad Medoaci ostium, quod est ad Fossam Clodiam
quinq; millia passuū, in Decemuirū nauiculis misit: ibi
equites Epirotæ ex oppido noctu emissi trecenti, eam sti-
pem acceperunt, atque inter se ita diuiserunt, vt qui velo-
cioribus equis vterentur, eorum quisq; eius pecuniæ par-
tem ferret, vt si hostes in reditu eos adorirentur, reliqui
prælium committerent, impetumq; sustinerent, ij se fuga
hostibus eriperent, atq; in oppidum contendere perseue-
raret. Epirotas autem equites Lucius Bononiensis cum e-
quitibus grauioris armaturæ ducentis, paucis est post ho-
ris subsequutus, vt cum illis reuertentibus se coniungeret.
atq; vt hostes, si se adorirentur, eluderet, duos magnopere
valentes mulos sacculis arenæ plenis ad speciem atq; simili-
tudinem pecuniæ dorso impositis medio in agmine secum
duxit: qui quidem muli magno ei vsui fuerunt: hostes enim
per exploratores de ea equitū reip. profectioe certiores
facti, medio ferè in itinere ingenti equitatu circūfuso ita se
vndique in nostros redeuntes intulerunt, vt ijs qui stipen-
dium ferebant, facultas fugiendi non daretur, sed omnes
per æquē sese defendere, manusq; conferere cogerentur. Ve-
rumenimvero vbi illos in mulis sacculos hostes medio in
prælio viderunt, eam illam esse prædam, quam petebāt, ræ

ti, magna se pars ad eos capiendos conuertit, vt reliquis minus negocij ad se defendendos relinqueretur. Epirotæ autem qui cum mulis erant, neq; numos ferebant, vt hostes longissimè ab reliquis abducerent, quemadmodum Lucius initio cōstituerat, fugæ se sinistrorsum per campos vnâ cum illis raptim dederunt: quos quidem hostes plura passuum millia consequuti, tanta celeritate vti tamen non potuerunt, vt eos assequerentur, quoad emissus oppido ab legatis id futurum opinantibus equitatus recentissimus saluti atque præsidio illis fuit. Lucius ea de re atq; consilio magnam ab legatis atque ab omnibus laudem, optimum sui laboris fructum, tulit. Milites deinde Hispani LX. ex Maximiliani exercitu perfugæ in oppidum à legatis recepti sunt, stipendiumq; eis datum. Diebus autem insequentibus non semel eam, de qua supra dictum est, turrin Maximiliani milites omnium gentium aggressi, præterquàm quòd Citolum vulnerauerunt, eundem reliquis in rebus euentum habuerunt, quem Hispani antè habuerant. Et murus oppidi eo ab latere diu multumq; verberatus, tametsi longissimo spacio conciderat, tamen & hostibus ipsa eiusmodi ruina ascensum impediebat, & oppidani eodem tēpore intra murum fossam & vallum efficiebant: quibus rebus muro ipso longè tutior ab ijs defendendi sese ratio institutioq; comparabatur. Vni tamen tormentorum generi adhiberi remedium non potuit, ne vrbi noceret: quod quidem erat eiusmodi, vt pilam lapideam sesquipedis crassitudine in sublime ad fastigij speciē magno cœli tractu propelleret: ea intra oppidum pila ex alto cadens domorum tecta contignationesq; perforabat, lateq; vastabat, cum eorū, qui suberant, interitu, ruinamq; inopinantibus afferebat.

bat. Sæpius tamen accidit, vt in vias atq; in fora & aperta ædium cæ pile, quàm in tecta cœtusq; hominum deciderent. Quas ad res omnes Maximilianus illud etiam addidit, vt literas sagittis alligatas intra oppidū mitteret, quibus literis oppidanos hortabatur, vt à rep. deficerent, plurima eis atq; ingentia pollicitus, si ita fecissent: sed cum ea quoq; re nihil proficeret, singulis autem diebus plurimi ex eius exercitu vel tormentis interficerentur, vel ab Epirotis equitibus caperentur, commeatusq; interciperentur: timeret etiam, propterea quòd perpetua serenitate vsus fuerat, si pluuie, vt plerunq; accidit, cum per diu cœlum siccū fuit, magnis tempestatib. deciderent, fore vt relinquere tormenta Patauii decedens cogeretur, quæ reportari impeditis itineribus non possent (ita fiunt breui tempore imbribus cadentibus lutosæ omnes circa oppidum viæ) ad diem sextum Nonarum Octobrium sublati castris Medoacum ad vicum Aggeris traiecit, pontemq; rescidit: deinde itinere lentissimo Vicetiā se contulit, atq; à ciuitate honorificetissimè receptus, manere tamen in oppido noluit. At Alfonso copię cum domum versus cum impedimentis iter facerēt, equites leuissimi Patauii emissi impressione in eos ad castellū Bouolentiā, quod abest Patauii passuū millia duo decim, cædeq; facta, milites ex ijs centū, equites sexaginta, cœturiōnemq; ipsum qui castellum custodiebat, & præfectū equitum captiuos fecerūt. Alfonso frater vix egreg; fuga se hostibus eripuit, castelloq; capto, magno frumētī numero, magno multarū rerum cōmeatu, tormentisq; triginta cū iumentis curribusq; sunt potiti: ijsq; Patauiū adductis, frumentum omne, vt esset agrestibus hominibus inopiæ leuamen, ibidem dereliquerūt. Ioannes Græcus ab Iulio dimis-

sus vulnere leuissimo accepto eam rem confecerat. Hippo-
 lytus Montanianum, vt eo in loco reliquum euentum re-
 rum opperiretur, se contulit. Discessu in vrbe Maximilia-
 ni cognito, ob agresuū in remp. fidem Senatus iussit, vt an-
 num totum nemo ex ijs qui deberet, à creditoribus ad sol-
 uendum cogi posset. agrestesq; in urbe qui erant, triduo re-
 uerti domum iussi. Hostibus progressis animaduersum est
 eos sub terra tabernacula habuisse, vt tormentorum ex op-
 pido verberationes euitarent: cuniculosq; per plures, vt oc-
 cultè muro appropinquarent, effecisse. Tellus ipsa odore
 tetro infecta, sanguinem necemq; redolens, cadaueráque
 omnibus in locis iacentia horridum spectaculū halitumq;
 toto ab eo oppidi latere ac regione multos dies præbue-
 runt. Senatus vbi cognouit templum Cartusianum, cuius
 diruendi facultatem legati nō habuerant, magno vsui Ma-
 ximiliano fuisse, firmæq; ei munitionis & castelli instar
 præbuisse, arborumq; magnam vim sæpe hostes reip. mili-
 bus occultauisse, sæpe à tormentorum ictibus defendisse,
 legem sciuit, vt à portis mœnibusq; mille & quingentos
 circa Patauium passus quoquouersus ædificia omnia corū
 domini solo æquarent, arboresq; cuiusq; generis succide-
 rent, lateres, tegulas, marmora, ferramenta, materiam ari-
 dam viridemq;, quò vellent, asportarent: qui id intra dies
 præstitutos non fecisset, illius eiusmodi fisco omnia cessu-
 ra: maximè enim voluit, ea vt planities spatiumq; ab omni
 re, quæ umbrā faceret, essetq; solida ac resistens, nudum va-
 cuumq; permaneret, ne Patauium vllò cum hostium com-
 modo, aut præsidio amplius obsideri posset: eaq; postea
 lex ad hoc vsq; tempus sancta inuiolataq; semper fuit. Eo-
 dem tempore, quòd hostes in Liburnis reip. fines longè la-
 teq;

teq; vastabant, Rassumq; municipium ceperant, rogatio est in Senatu lata, vt Aloisius Delphinus in Foro iulii sibus legatus cum Epirotis equitibus & manu reliqua eò celeriter contenderet. Interim Angelus Triuisanus ab Illyrico ad Istros classem triremium quindecim, cui præerat, à Senatu iussus contulit: Flumenq; municipium, quod superiore anno captum ressp. Maximiliano restituerat, audacissime aggressus, interfectis repulsisq; propugnatoribus, & scalis ad murum positis, paucarum horarum spacio cepit. milites remigesq; illati cæde facta oppidum diripuerunt: qua in direptione cum vidissent reip. insignia, quæ in foro posita fuerant, scædè diruta deletaq; ab oppidanis fuisse, indignatione perciti oppidum incenderunt. Idem de arce, cuius præfectus eodem se die dedit, animorū ad vlciscendum ardore nequedum sedato, fecerunt. iisdem diebus cū ad urbem Hieronymus Saornianus venisset, in Senatu cum reliquis, qui eo munereungebantur, affuit: nam (vt suprà diximus) senator suffragijs declaratus fuerat. Accidit autē, vt eo ipso tempore cum magistratū à Senatu creari necesse esset, qui magistratus rationes tabulasq; militares conficit, quibus in tabulis nomina eorū qui stipendia reip. faciunt, continentur, exercitibusq; conscribendis, aut omnino recensendis, probat, reijcitq; quos vult: quem Collateralē appellāt Veneti: creaturq; perpetuus: quas ob res magna est is apud exercitum autoritate, magnoq; apud remp. in honore, & nomine. Eum magistratum cum legere Patres vellent, omnia serè Senatorum suffragia Saornianum renunciauerunt, hominis honori dignitatiq; fauentium: qui Senatui parens, ad exercitum munere obeundo Pataviū est profectus. At in Tergestinorum finibus noctu ma-

nus hostium quæ prædatum oppido exierat, interfecta est à reip. militibus, & capta: pauci sylvarum & noctis auxilio se occultauerunt, cladisq; nuncium oppidanis attulerunt. Cognita interim cum Maximiliani mora medio inter Vicetiam Veronamq; itinere, tum Hippolyti ad Mōtanianum oppidū cum suis copijs sessione, legati Lemnicoveriti, quod inter utrosq; ferè erat, milites quos oportuit eò miserunt, oppidumq; munierunt. Id Hippolytus intelligens linguam non continuit, questusq; est, graui addito ad querelam maledicto, eius rei, quam se breui posse consequi confidebat, euentum sibi è manibus ereptū fuisse. ea hominis in reip. maledicentia Senatus cognita, Alfonsoq; studium obsidendo Patauio adhibitum repetens, ad illam cogitationem redijt, vt vtriusq; plena odij facta atq; consilia, quamprimum vindicanda omnibus sibi esse modis statueret: itaque literæ secretò ad Angelum præfectum classis datæ, Fossam Clodiam classẽ celeriter adduceret: atq; vti nauigia minora Pado flumine subuehenda in naualibus confestim ædificarentur, præfectis eorum imperatum, ad simulationem Tergestinis obsidendis: vtq; is sermo in vulgus efferretur, ne cognito reip. consilio suos fines Alfonso præmuniret, Patres curauerunt. tametsi Angelus propterea quòd ad Rāspam recuperandum Delphinus legatus & Franciscus Pascalicus equitum Epirotarum præfectus cum suorum manu & classiarijs eo se tempore conferebant, quod quidem paulò post primo impetu ceperūt, tardior ad eam rem fuit. Maximilianus missis ad Gasparem Seuerinatẽ, quem Vicetiæ oppidi præsidio reliquerat, militibus Germanis tribus millibus, Veronā adiit, pauloq; post cum paucis equitibus se Tridentum contulit: ad quem

quem vxor eius eòdem venerat. De ea re Senatus per exploratores certior factus, simul reip. amicorum literis admonitus, Vicetinos ob Maximiliani præfectorum quotidianas direptiones, quas quidem propterea, quòd nulla eis ab rege stipendia persoluebatur, in oppidanos exercebāt, ita esse animatos, vt si ad eos exercitus reip. mittatur, fore vt eum in oppidum recipiant: pluribus biduo dictis sententijs, vt legati ad Vicetiā recuperandam omni cum exercitu proficiscerentur, tandem censuit. quodq; ad eas res quæ parabantur, magno auri pondere resp. indigebat, legē sciuit, quam postea maiora comitia probauerunt, vt magistratus omnes sine vlla stipe rei; pub. impesa sex à Calēd. Nouembris menses obirentur: nam tributa quidem exigi amplius propè non poterant, excussa prorsus iam tot in ærarium collationibus, tot priuatim dispendijs ciuitate: constabat enim subductis rationibus vndecies millies in id bellum auri libras remp. insumpsisse: multumq; per sese ciuium plurimos, obsidione Patauina sustinenda, multū suorum fructuum direptionibus, & propinquorum, quos captiuos hostes fecerant, redemptionibus amisisse. Imperator legatiq; Senatus voluntate intellecta, recensito exercitu, qui erat præter equites, militum octo millium, Citolo, qui ex vulnere nondum conualuerat, & Lucio & Ioanne Græco oppidi præsidio relictis, Patauio exierunt, atq; ad Camisanum vicum in Vicetinis finibus castra posuerunt: cum quibus Tauriso profectus Petrus Marcellus legatus, milites mille, equites Epirotas centum quinquaginta, copiasq; alias coniunxerat. postero die omnes ad eam oppidi portam, qua Patauū aditur, se ostenderunt: & quòd murus eo ab latere vetustate dirutus propè intermittebat, fossæ a-

qua quæ pluuijs creuerat, magna difficultate superata, paucis Germanis defendentibus, Naldius cum suis militibus se in prooppidū iniecit: Gasparemque; Seuerinatem, qui ut Venetos repelleret, cum turma equitum eò properauerat, prælio commisso, disiectis primo impetu quamplurimis militibus, interfectis perpaucis, tandem in oppidum repulit: Naldijque; peregregia ea in re virtus fuit. alio ab latere Lactantius muro tormentis perforato, atque immixtis per foramina militibus, magnum timorem Germanis propugnantibus iniecerat: quæ quidem prælia nox diremit: et nisi diem totum ingentes pluuiæ vias omnes fœdauiſſent, fossas oppleuiſſent, difficilioremque; militibus pugnandi rationem, & murum verberandi tormentarijs effeciſſent, vrbs eo die capi facile poterat. Naldius tamen & Lactantius cum suis cohortibus, ab ijs ubi pugnauerant locis eam nocte non disceſſerunt, portasque; oppidi atque fossas obsiderunt. Erat vnus intus ciuis Guidus nomine, qui, dum ea sic agerentur, magno reip. amore incensus, tribus cum liberis aliquotque; amicis suis prooppidi portam, quæ Berga appellatur, cepit: missoque; ad Venetos, qui rem significaret, pollicereturque; eis se portam illam traditurum, armatus ut eos exciperet expectabat. Legati equites Epirotas quinquaginta eò miserunt, qui rem cognoscerent, ad seque; reuerterentur. Guidus è summa turri visis equitibus, magna voce appellare eos coepit, valuasque; aperuit: illi se intromiserunt, paulumque; progressi milites Germanos offēderunt, qui facto in eos impetu, extra oppidum, quæ venerant, vniuersos repulerunt: portaque; capta, cum Guidus reliquique; de superiore loco se defenderent, neque; Germani expugnare illos possent, dato ab eis iureiurando nihil sibi nocituros

Germani-

Germanos, sese eis dediderunt, statimq; omnes ad vnum contra fidei religionem partim ab illis interfecti sunt, partim se à turri præcipitauerunt, atq; ita interierunt. Ea nocte à Germanis cōcilio ciuitatis coacto, cum illi nihil præstidij ab animi fortitudine peterent, timore autem propè omnia trepidationeq; administrarentur, eorum voluntate legati tres à ciuitate ad imperatorem & legatos missi, oppidum se reipub. tradituros pacti sunt, ea conditione interposita, vt quibus antea legibus sub reip. imperio Vice-tini fuissent, eisdem etiam deinceps vterentur: Maximilianiq; militibus nullum ab exercitu detrimentum inferretur, liberumq; illis esset suis cum rebus proficisci. His firmatis conditionibus Hieronymus Saormianus præfectiq; aliquot cum parte exercitus temperatiore manè in oppidum recepti sunt: reliquis exercitus est ingredi prohibitus, ne urbem nobilem opulentamq; diriperet. Hostes eodē die Germani milites quatuor mille quadringenti, optimè armis instructi, ipsi & ætate & corporibus spectari maxime & timeri digni, & nisi animus eorum ducibus defuisset, ad eam urbē tuendam præclarè idonei: equitesq; LX. cum tormentis & impedimentis, & magno fœminarū & calorum numero abierunt, Gasparq; Seuerinas cum equitibus paucis: atq; ij cū Veroniam petere vellent, Bassianum iter facere sunt iussi. Postremi equites Iuliani CXX. qui vnà cū reliquis imperata Maximiliani faciebant, oppido egressi Ferrariam profecti sunt. quibus emissis omnibus, imperator & legati se in oppidū intulerunt: quos ciuitas incredibili letitia excepit, vt propè ab interitu erepti esse omnes viderentur. Senatus ijs de rebus certior factus, ci legati ad eum scripsissent, imperatori esse in animo ad

Montanianum reliquaq; eo ab latere municipia, quæ ab hostibus tenebantur, exercitum ducere: eo consilio impro-
 bato literas ad eos dedit, victoriæ ipsorum ad magnas res
 conficiendas cursum leuioribus ijs occupationibus non es-
 se interpellandum: nec fortunæ rei publicæ afflāti, & præ-
 stò ei esse properanti, moram asserri oportere: itaq; ad Ve-
 ronam recipiendā statim contenderent: fore enim, si eò ce-
 leriter se conferrent, vt hostes imparati offendantur, ciui-
 tasq; & amico per se in rempub. animo, & hostium duris-
 simis imperijs lacescita, oppido non cōmunio, primo ag-
 gressu sese dedat, vti Vicetina fecerit. Atq; vt exemplo e-
 ius reliquæ ciuitates optimam de rep. spem caperent, Vice-
 tiæ atq; agri eius finiumq; incolis quinq; annos omnium
 rerum atq; onerum leuatio est permissa: vtq; ij, qui debēt,
 annum ad soluendum cogi nequeant, ei legi additum. Alo-
 sio etiā Porto, è Vicetina nobilitate fortis ac præstantis ani-
 mi adolescētī, ob eius in remp. studiū, ad equos leuis arma-
 turæ, quos ei Senatus antea dederat, alteri totidem sunt ab
 eodem Senatu additi. etiam vt legati edictū proponerent:
 si ciues, qui in hostium partibus fuissent, intra dies X V.
 Vicetiam redierint, veniam illis à Senatu datum iri, præter
 paucos, quorum nomina recitata sunt, Patres sanxerunt:
 Christophoroq; Mauro legato, ne Vicetia, reliquis tribus,
 ne ab exercitu discederent, mandauerunt. Interim Angelus
 præfectus classis, qui fossam Clodiam triremes duodecim
 adduxerat tribus in Istria relictis, Senatus permissu ad vr-
 bem venit, Patresq; monuit, Pado flumine classē subue-
 hi sine magno periculo non posse, munitionibus in ripa,
 vt ferebatur, ab Alfonso institutis, aqua propter siccitates
 exigua, nullo exercitu, qui à terra classi præsidio sit: præ-
 stare

stare autem, eas omnes quas haberent copias Veronam magna cum rei bene gerendæ spe ac tuto mitti, quàm incerto euentu earum ullam partem in Ferrariæ finibus periclitari: esse Pisaurum, esse Anconam, quæ ipse oppida, si Senatus velit, posse capere non diffidat: habere enim se ab eorum nonnullis ciuibus internuncios, qui totum munus ciuitates concitandi, rei quæ pub. se dedendi sibi deposcant, modo ipse classem reip. ad illa oppida ex inopinato asserat. esse Fanum, Senogalliam quæ, quas diripere atque incendere nullum negotium sit. quod si à Romanæ reip. municipijs abstinentum sibi esse Patres statuunt, posse se in Apuliam paucis horis ex Illyrico trajicere, ibi materiam sibi non defore, neque etiam fortunam Dijs volentibus defuturam, reip. iniurias à Ferdinando rege illatas vlciscendi. Hoc sermone apud Decemuirum magistratos habito, Angelus ad classem redijt. Decemiri paulo post reliquis repudiatis rebus, classis in Alfonsi fines profectioñe deferri è rep. esse, legè iussērūt. Alia deinde lex ab eisdem Decemuiris iussa, vt eorum Taurisanorum & Patauinorum & Vicetinarum ciuium, qui hostes reip. fuissent, bonorum possessiones reip. nomine caperentur: Duumviri quæ ad eam rem Ioannes Cornelius, Antonius Condulmerius, qui ambo ex Quinquemiris Senatu regendo erant, lecti, quibus binæ centesimæ ex ijs, quæ fisco addixissent, cederent. Classis itineri mora à Decemuiris adhibita senatoribus sermonem dedit, querentibus, tot Alfonsi contra remp. plena odij scelerum quæ facta non vindicari: frustra triremes classem quæ ex Istris euocatâ, frustra classem alteram biremium & paruorum nauigiorum ad Padum Athesim quæ flumina facilius enauiganda iam esse cõparatam: tantum pecuniæ temere impensum, si Decemiri pro-

fectionem impediunt. quibus illi vocibus permoti rem Senatui permiserunt. Senatus pluribus dictis sententijs literas ad magistratus Patauinos dedit, Fossam Clodiam ad praefectum classis milites quingentos statim mitterent. Angeloq; mādauit, vt ijs in naues receptis militibus ostio Carbonaria Padum ingrederetur, praedas abigeret, regiones quas posset ab vtraque ripa popularetur. posteroq; die in foro edictum publice propositum, qui vellent ad diripendos Ferrarienses suis priuatim nauibus cymbisq; proficisci, per rempublicā licere, dum praefecto classis dicto audientes sint: quam quisq; praedam faceret, suā fore. Ea re magnus plebis numerus suis in nauigiolis se ad classē cōtulit. Dum haec administrātur, imperator legatiq; Veronam cum exercitu vadentes, Suauium municipium in plano ad primam Alpiū decliuitatem ita positum, vt arx in iugo sit, praemisso equitatu & Gradenico legato receperunt, interfectis hostium militibus non paucis, qui à Maximilianī praefectis Verona, vt in arcem se inferrent, mittebātur: cumq; Veronae appropinquarent, equitatum praemisērūt, vt ad portas se ostenderet, si quis in oppido tumultus per amicos reip. fieret. Iis ad portas perequitātibus, nemine se commouente, equites Sequani centum egressi, praelio leuissimo commisso se in oppidum receperunt: ex quibus captus vnus legatis renunciavit, esse in oppido militum tria millia, atq; ex ijs Hispanos plurimos, equitum alteros totidem, ex quibus erant Galli quingenti, quos amissa Vicetia praefecti regij Brixia euocauerāt. Quibus rebus cognitis, imperator veritus ne si eius copiae oppido circumfunderetur, aliquod incōmodum acciperet, substitit, neq; ausus est vltcrius progredi. quod quidem imperatoris consilium ab

Gritto

Gritto & Marcello legatis, atq; ab Lucio, qui ad eos Patavio venerat, probabatur: tametsi Gradenicus legatus & Naldius audendum & conandum esse dicerent, oppidumque obsideri, & muros verberari oportere cōtenderent. Inter quos cum minus convenire potuisset, scriptis ab legatis ad Senatum de ea controuersia literis, quid ab eo iuberentur, expectare constituerunt. Senatus legatis respondit, imperatori se totā rem permittere: confidere sese, quod ē rep. sit, illum facturum. Atq; interim, quoniam ab Lemniaco milites equitesq; reip. cum agrestium manu ab ea regione quæ trans Athesim est, ad Veronæ muros iussu imperatoris se conferebant, ipse quoq; suo ab latere partem exercitus ad oppidū misit, ut hostes duobus à lateribus petisse intelligerēt, ciuitasq; ea re magis magisq; permoueretur. acciditq; ut utrique sæpius cum hostibus congressi, non paucos ex ijs caperent, plures etiam interficerent: præliisq; secundissimis se reciperent: neque tamen is, qui futurus putabatur, oppidanorum motus fuit: neque ciuitas parte ab vlla deditionis vocem aut indicium protulit. Eas ob res relicto ad Suauium præsidio, Epirotis adiectis equitibus qui quotidie ad Veronæ portas currerent, & pabuli cuius magnopere hostes indigebāt, copiam eis fieri prohiberēt, imperator ad Montanianum recipiendū cum reliquo exercitu profectus, qui oppidum reip. nomine peterent, manē adueniēs præmisit. Præfectus Alsonso tueri se illud velle cum respondiisset, tormentis statim positis muri partem Veneti celeriter deiecerūt: qua re oppidani permoti deditionē facere volentes, modò ipsi militesq; suis cū rebus tuti ab exercitu essent, recepti non sunt: itaque posttridie direptionem atq; interitum veriti, sese nulla cōditione

interposita dediderunt. Erant in oppido Alfonsi milites equitesq; septingēti, qui omnes armis, equis exuti sunt. Augustinus Villa praefectus in custodia habitus, ut cum eo Federici Vendramini, qui propinquus legato Gritto erat, atque in municipio eorum finium Abatia, cui praerat, paulo antea captus Ferrariae custodiebatur, permutatio fieret. Postero die Atestini ad rempublicam redierunt. quos Rodigienses cum plerisque earum regionum municipiis imitati, idem fecerunt. Monsilice dein, missis eò Patauinis è vicinitatibus agrestium hominum aliquot millibus, qui paruo equitum militumq; interiecto numero magni exercitus speciem praeberunt, atq; oppidanis, qui illos in acie aducentes de superiore loco prospectabant, ea re perterritis, se reipublicae dedit. In Alpium quoque iugis Marosticani, finitimiq; his in plano positi Bassianenses, Germanis eiectis militibus, tum maxime campestres Citadellani, missis ad praefectos Patauinos internuncijs, rei se pub. lubentissimi dediderunt. Eorum finium pagis octo, propterea quod praestanti studio in rempub. fuissent, eadem munerum leuatio, quam Senatus Vicetinis dederat, atq; securitas tradita. Laxior etiam custodiae conditio Leonardo Trissino, Brunoro, Saregio, reliquisq; Maximiliani praefectis, in vrbe captiui qui erant, ob regias literas ad Senatum scriptas est à Decemviris permissa. Angelus interim classis praefectus, subuectis Pado nauibus, utranque fluminis ripam proximamque ripis loca populabatur. praedae undique abigebantur: quae asportari minus poterant, corrumpabantur. aedificia villaeq; quarum magna erat & peregre illis in finibus copia, quoquoersus incendebantur. quod ubi Senatui est allatum, literas ad Angelum dedit, aedificia incendi non
opor-

oportere: quas vellet, atque vnde vellet, prædas ageret: à villis atq; tectis comburendis abstineret. Ingens autem vastitas iam illata, eas literas inutiliores reddidit. In vrbe Patauinis ciuibus, qui erāt in custodia, quatuor, Alberto Traolino, Bertucio Bagarotio, Iacobo Leoni, Ludouico Comiti, propterea quòd in sexdecemuirum collegium à sua ciuitate adlecti, nullo vnquam laceſſiti maleficio, nulla iniuria pelleſti, hoſtiliter ſe in remp. geſſerant, Calendis eſt Decembribus in foro Decemuirum lege laqueo gula fracta, & bona fiſco addicta. quæ quidem res, quòd ſerè ſemper in vrbium & regnorum conuerſionibus fieri conſueuit, vt pleriq; in nouorum dominorum gratiam ſe prioribus dominis aduerſarios præbeant, à multis habita eſt aliquanto acerbior, & ab huiusmodi temporibus aliena: nanque multi eius ſupplicij exemplo fortasſe perterriti, ad reipub. nomen, atq; ad deditiōem effecti ſunt duriores. Ioannes Franciſcus Muſſatius item Patauinus eadem lege Decemuirum condemnatus eſt, vt in Creta inſula, quoad viueret, exularet: qui tamen quadriennio poſt ab exilio reuocatus eſt, patriæq; redditus. Angelus cum ad eum vicum qui abeſt Ferraria quinq; millia paſſuum, ad quem naues, quæ à vadis Venetis veniunt, appelluntur, ſuperato flumine claſſem adduxiſſet, hoſtes magna cum manu obuiam progreſſi duas ab aggeribus triremes, quarum erat vna, qua ipſe vehabatur, tormentis perforauerunt, remigēsque aliquot interfecerunt: qua neceſſitate adductus præfectus, quòd hoſtibus noceri propè non poterat (nam ripæ agger ad fluminis incrementa antiquitus inſtitutus eos tuebatur, ne vulnerari è nauibus ſagittarum aut fiſtularum & tormentorum iactu poſſent) ad vicum Poleſeliam in ea Padi ri-

pa situm, quæ Rodigium spectat, rediens, munitionem in altera fluminis ripa celeriter, excitauit, qua hostes, si aduētarent, repellerentur, neu clāsi nocerent. Vix effecta munitione, hostes, vt eam caperent, se non semel circumfuderūt. Postremò eam firmioribus copijs adorti, cū propē in aggere munitionis versarentur, Hercules Cantelmus, Sigismondi Neapolitani claro loco nati filius, magnæ spei adolescens, cū se audacissimè in propugnantes incitauisset, equi lapsu humi fusus à remigib. interfectus est. cuius in oculis amicæ manu scriptæ sunt repertæ literæ, quibus illa multis precib. ab adolescente petebat, ne cum Venetis prælio contenderet. Eoq; die Gradenicus legatus ab exercitu cum equitibus & militibus octingentis, Senatus iussu clāsi auxilio ad alteram fluminis se ripam contulit. Cuiusdale interim Carnicum in Alpibus, Feltriæq; arx, dein Scala municipium natura & artificio communitum, itineri, quo Germania magnopere aditur, adiacens, à reipublicæ copijs est capta. Erant in eius arce milites Germani octoginta (neq; enim serè plures capere locus exiguus poterat) qui se fortissimè defendebant: in quos cū à reip. militibus tormenta exercerentur, pilæ, quas emitterent, ipsos de fecerunt: eamq; ob rem differri oppugnationem necessitas co-gebat: atq; vnus ex agrestibus, qui aderant, desiderari pilas sentiens, ad præfectos accurrens, ego vobis, inquit, opportunè pilas dabo: ad proximumq; ei loco tumultum eos duxit, quo à tumulto pilæ ferreæ triginta tegebantur, quas hostes abscondiderāt. Haud facile dictu est, quantum in bello fortuna possit. nā vt casus tulit, vt is agrestis, qui sciret eas ibi pilas esse, illo temporis pūcto eodem venerit, quæq; dicerentur, audierit: ita casu magno factū est, vt pilæ hostiū tormentis

tormētis reipublicæ ita conuenirent, vt ad id confectæ viderentur: infart. eꝯ; ijs & eiaculatæ perfecerint, vt arx eodie caperetur cum Germanorum omnium interitu. præter eorum præfectum, qui ad urbem viuus est perductus: quam quidem paulò post Senatus arcem magnis munitio- nibus tutiorem reddidit. Atq; est eodem in itinere ter mille passus ante Scalam mons saxeus præcelsum maximeq; directus, ad perpendicularum viæ imminens, in cuius superiore parte ipso in saxo specus cum perennis aquæ fonte naturâ factum homines concinnauerunt, arcemq; paruam ex eo effecerunt. Ea omnino arx adiri pedibus non potest: fune autem demisso cum lignea sedecula, singuli homines rota desuper vertente attolluntur: ac quicquid aliarum rerum inferendum est, eodem vno subleuatur, atq; in arcem importatur modo. Ei arci inter montem flumenq;, quod arctam atq; angustam vallem dirimit, subest ea, de qua dixi perexigua sanè via, qua commeare ijs, qui in arce sunt, inuitis licet nulli, propterea quòd saxi modò ab ea deuolutis quoslibet obrui atq; interfici nullum negocium est. Ea quoq; arx, quam Couolum appellant, eorū deditioe qui illam custodiebāt, ad remp. redijt. In Istris etiam præda celeberrima ab Epirotis est equitibus & cædes hostiū facta. Germanis autem, qui urbem incolebant, à Senatu petentibus, vt quoniam Maximilianus permiserat, vt qui vellent ex eius ditione urbem adire mercaturæ causa, eis liceret, Patres item cōcederent, eos tutò venire posse, fides est ei reipublicæ interposita, itineraq; quæ toto bello clausa fuerāt patefieri cœpta sunt cupidissimis omnibus. Marcus Antonius Contarenus cognomine Camalis, quem Senatus paruis nauigiolis præfecerat, Patrū iussu ab Angeli classe

profectus, Cymacium inter duo Padi ostia Vatreum & Caprariam, oppidum magnopere piscatorium, diripuit, ædificiaq; plurima incendit: quæ Alfonso non parua clades fuit, quod ex eius oppidi septis calamo reticulato uadis, triginta millia in circuitu passuum eo ipso ferè tempore ingens vis piscium biduo triduoue maxime pluuio capta, & sale iniecto reposita, magnis redimi precijs portorijq; consuevit. Angelus cum nauibus triremibus ad latitudinē fluminis dispositis pontē iniecisset, quo Gradenici equites transportarētur ad incursiones exercēdas, hostesq; qui munitionem copijs omnibus aggressi sæpe fuerant, sustinendos: postea, ne triremes impedirentur, quo minus ad gerendū bellum præstò essent, eundē minorib. in nauibus pontem imposuit, traiectoq; leuissimo equitatu, omnem illam oram fuga terroreq; impleuit, quoad hostes missis ab Iulio Ferrariam equitibus Ludouico Pio præfecto, quem Verona euocauerat, atq; ab Aloisij regis ministris, Brixia item equitibus & militib. quamplurimis, exercitum duodecim millium armatorū consecerunt. Ac Ludouicus quidem vnà cum Hippolyto ad classē ripamq; fluminis audacissimè se inferens interfectus est, capite mediā cum galea pila ferrea casu in eū cadente perfracto. Deinde, quod hostes in munitione capiendā frustrabantur, Alfonso infra eum locum duo millia passuum munitionem & ipse in ripa facere instituit, qua in reditu impedire classē posset, tormentisq; deprimere. Quod ubi Senatui est allatum, literas ad Angelū dedit: si ei videretur, classē reduceret, ne confecta hostium munitione periclitaretur: id vnum in primis curaret, vt classē, quam à ciuitate accepisset, saluam sospitemq; reip. restitueret. Ad quas ille literas ita re scripsit:

scripsit: Si classem reduxisset, fore ut omnem illam oram, quæ cis Padum est, hostium exercitui diripiendâ relinqueret: itaq; id se tum facturum, cum illa munita esse loca cognouisset. Eodemq; tempore, quod ad Patres venerat Bulfardus Germanus, qui ad urbem ventitare consueuerat, ad speciem, ut eis se offerret ad pacem inter regē remq; pub. tractandam: re, à Maximiliano eius rei cupidissimo clam missus: Decemviri legatos duos creauerunt, qui cum Bulfardo ad regem statim profiscerentur, Ioannem Corneliū Quinquēvīrū Senatu regendo, Aloisium Mocenicum, qui Feltria atq; in Alpibus legatus tunc erat. Egerāt autem cum rege ciuitates Germaniæ liberæ, ut pacem cū repub. faceret: quarum quidem ferè omnium municipes non pauci in vrbe mercaturam exercere consueuerant, ægreq; ea re carebant. Paulus quoq; Licestēnius, cuius erat multò maxima apud regem autoritas, uti antea demonstrauimus, pacis ei autor semper fuerat. Vxor insuper regia idem cupere maximopere videbatur. Præter hæc Henricus Britanniæ rex ab Iulio & Aloisio & Maximiliano per litteras diligentissimè scriptas petierat, ne cum Veneta ciuitate bellum exercerent: quæ si nusquam existeret, construi tamen omnibus ab hominibus ad publicam orbis terrarum vtilitatem atq; ornamentum profectò debuisset. Idem quoque multò etiam accuratius legatus regis, Romæ qui erat, ad Iulium detulerat. Quibus rebus cognitis spes Senatum tenuit, breui fore, ut sibi cum Maximiliano conueniret. Atq; illis quidem diebus Baldassari Scipioni Senensī, qui Liuiano propter virtutē maximè charus fuerat, equitum grauis armaturæ L. præfectura est à Senatu tradita. Bonifacioq; Sonziniō, qui se amanter pro rep. Patauino

bello gesserat, auri libra annis singulis immunitasq; rerum omnium ei liberisq; posterisq; eius, tum vt ipse liberiq; extra ordinem in Senatum legerentur, dono datum. Padus interim aucto Gallicis repentinis imbribus flumine, vt summas planè ripas adæquaret, pontem, qui minoribus erat nauibus impositus, aquarum violentia disiecit. Angelus traiectu ne careret, triremes, vti antea fecerat, contra cursum fluminis iterum firmavit, quæ pontem sustineret. Hostes autem vbi viderūt fluminis incremento triremes altè sublatas pulcherrimè tormentorum pilis obijci, prima nocte magna cum manu Ferraria egressi ad ripam cõtenderunt, tormētisq; plurimis adductis naues impeditas verberare ex aggere ictibus creberrimis cœperunt: neq; prius desiterunt, quàm classe penè vniuersa perforata & disiecta, Angelus, qui somno expergefactus suo se lectulo ciecerat, cum signo aureo, ne hostes eo potirentur, publicisq; literis, tum ductores reliqui cymbis nauium excepti fuga salutem peterent. Remiges se flumini omnibus è nauibus dederunt: aduersamq; ad ripam delati magna pars ad Gradenicum se receperunt. Vna triremis primo aduentu per remos, qui aggerem contingebant, ab hostibus ad ripam attracta, cum hominibus non paucis est capta: ipsi omnes interfecti. altera succensa est. Ex omni classe triremes duæ nauigiaq; minora aliquot secundo se flumine demiserunt, ad finesq; reipub. nullo accepto detrimento redierūt. tres depressæ interierunt: munitione cum plurimorum remigum & militum interitu hostes potiti: triremes nouæ Ferrariam sunt perductæ. Ea clade Patres cognita, euestigiò literas dederunt, cum ad Gradenicum legatum, si hostes Padum traicerent, interiorem Athesis fluminis ripam inter-

interfunderet, ne Rodigium possent accedere, ipse se in tutum cum ijs quas haberet copijs reciperet: tum ad legatos Gritum & Marcellum, qui erāt in exercitu ad municipium Leonicenorū, vt aliquid copiarū auxilio ad Gradenicum mitterent, quo se facilius finesq; illos ab hostibus victoribus tueri posset. Scripsere etiam ad Fossæ Clodiæ magistratum, cimbis iuberet Padum ingredi, quæ fugientes reciperet, etsi qui se in sylvas aut paludes abdidissent, perquisitos repertosq; subleuarent. Data insuper ad Ioannē Maurum literæ, qui in Istris cum triremibus, quas appellant nothas, tribus, legitimis duabus relictus fuerat, vt ad Padi ostia contenderet, cumq; Marco Antonio Cōtarenō, qui triremem suam nauigiolaq; non pauca incolumbia conseruarat, se coniungeret. Senatu postea eodem die coacto, ad classē reintegrandam multoq; ampliorem instituendam, latum, vt in Creta triremes octo, Corcyræ duæ, in Dalmatis sex, in vrbe quatuordecim confestim armarētur, atq; ex his duarum remiges postridie, aliarum duarū perendie conscriberentur. Angelus inter hæc ad urbē redijt, clademq; illam non tam verè ac exploratè, quàm vt ipsi minus dedecoris afferebat, Patribus exposuit: quem tamen eius sermonem pleriq; ex earum, quæ perierant, triremium præfectis ad urbem & ipsi redeuntes audacter refellerunt, probraq; omnia in illum iaci cœpta: nihil in eo consilij, nihil prudentiæ, nihil omnino prouidentiae: crudelitatis, auaritiæ, arrogantiae plurimum semper fuisse: triremes ponte implicari minimè omnium debuisse: si paulum supra eum, in quo erat, locum ripæ aggerem deiecisset, flumen ipsum, quod tam altè creuerat, suamet illuione & munitionem & classē tutam ab hostibus puncto tem-

poris redditurum, regionemq; illam pulcherrimam & fertilissimam longè lateq; vastaturum & fœdaturum fuisse. quæ nam autem aptior atq; facilior reip. morem gerendi occasio dari ei à fortuna potuisset, quàm quod est illi ea fluminis tam vasti magnitudine exuperantiaq; subministratū? ita illū, quæ è rep. nō erant, effecisse: quæ vsui & dignitati magnopere fuissent, quæ securitatem classi attulissent, quæ hostium cogitationes & conatus omnes frustrauiſſet, prætermiſſe: vnum modò magna semper diligētia curauisse, vt cymbas præda onustas singulis diebus domum mitteret. His cū vocibus penè omnium, qui in ea classe fuerant, & cladi superfuerant, Angelus palam accusaretur, Senatus frequens rogationem iussit, vti de ea re Triumviri ex aduocatis reip. quærerēt: quod reperissent, intra dies XV. ad Senatum referrent, atq; is ea poena, quam Senatus probauisset, plecteretur. atq; vt proximis comitijs præfectus classis eius loco legeretur, etiam perlatum: lectusq; est Antonius Tronus templi Marcij procurator: quo præfecturam respuente, quòd non esset rebus maritimis assuetus, comitia Petrum Balbum Patauij magistratum sublegerunt. qui quidem Balbus antequam Patauio decederet, hominem ex plebe, qui filia pro concubina utebatur, ipsamq; filiam, scelere per indicium delato, comprehendi iussit, fassosq; securi ambos percussit, igne patris cadaueri etiam supposito. Ad hæc, vt aliquando Iulij iracundiæ finis fieret, Senatus sæpe consultus, sæpe amplius consuli iussus, tandem censuit, vt legati reip. Romæ qui erant, tabulis ab Iulio traditis, quibus indignissimæ conditiones reip. imponebātur, scribēdo adessent, vt iuri scilicet, quod in sinu Adriatico antiquitus respub. obtinuerat, ab omnibus,

bus, qui eo mari nauigent, exigendi, pro eorum tantum nauigijs, qui Romani pontificis imperio subessent, & eo mari nauigarent, quodq; in Ferrariæ dominatu, quam aliquando in suam potestatem redegisset, permultos annos habuerat, quodq; vlllo vnquam tempore in Flaminia oppidis eis fuisset, reip. nomine cederent: eamq; contra rem Romanam fecisse faterentur, veniamq; suppliciter peterent. Ea res quod vi fiebat, Senatui nulla liberè decernendi potestate relictâ, tot regibus hostibus, tot reip. oppidis bello captis, retentis ab Iulio in vrbe sex legatis summa dignitate & nobilitate ciuibus, tū illis qui è Flaminia in vinculis ad illum sunt perducti, ipsius interdicto, cui tamen iam pridē paruierant satisq; fecerant, etiam nunc urgente, minus molesta Patribus fuit, minusq; ei rei, ne fieret, obstitērūt: illud animis atq; sermonibus diu multumq; repetētibus, vi atq; iniuria coactis ab hominib. quod sit, pro infecto haberi cōsueuisset: itaq; & naturæ, & gentium & ciuili iure & legibus omnium populorum esse constitutum. Vnū autem sese consequi, vt Iulius inimicum in remp. animum deponeret, neq; amplius eius hostibus auxilio vellet esse (quod quidem se facturū pollicebatur) magno sibi adiumento ad reliquum bellum conficiendum fore arbitrabantur. Atq; his rebus agitatī annus finem habuit.

PETRI BEMBI RE-
RVM VENETARVM
HISTORIAE LIB. X.

Venetorum cum Cæsarianis ad Aquæ Martinianæ pontem pugna. Hatrianis petentibus, magistratus & naues quibus se tueretur à Senatu concessæ. Pannoniæ regi pro pensionibus quomodo satisfactû. Variæ Cæsarianorum Verona eruptiones. Nicolai Vrsini obitus. Captiuorum cum Gallis permutatio. Varij belli inter Alphonsum & Venetos, & ite inter Venetos ac Cæsarianos circa Veronam euetus. Iulius Legatos Venetos ad se admittit, & interdictum abrogat. Legati ad pacem cum Maximiliano conficiendam missi re infecta reuertuntur. Leges ad pecuniam colligendâ latæ. Veronæ oppugnatio frustra tentata. Lex quæ sacerdotum propinquos in pontificijs causis senatu excludebat antiquata. Iulij consiliorum ambiguitas. Senatus de imperatore eligendo consilia. Gallorum in reip. fines irruptio. Noua Germanorum domus exædificata. Vicetia cum plerisq; alijs oppidis à Gallis capitur. Gallorum in eos qui se in concamerationem contulerant immanitas. Cæsarianorum in Carnos irruptiones. Lemniacum à Gallis capitur. Rotomagensis Cardinalis obitus. Iulij & Venetorum cum Heluetijs fœdus. Variæ Germanorum, Venetorum & Gallorum excursiones, leuioraq; prælia. Phariorum seditio sedata. Classis Iulio cōtra Genuēses missa. Laurentio Ceriti arma ex comitij armamentario data. Cypri reginæ obitus. Gallici exercitus in Venetos progressus. Ferdinandus Hispaniæ rex equum album tributî nomine, ad Iulium mittit. Franciscus Mantuanorum dux à Venetis dimittitur. Monsilice à Gallis capitur. Ioannis Sfortiæ obitus. Iulij cum Alphonso belli initium. Lucius Bononiensis reip. exercitus imperator declaratur. Sexuiri fa-

ri sale procurando ad quatuor redacti. Iulij in Genuenses conatus irriti, & classis Centumcellas reditus. Pannoniae rex Venetis bellum indicit, nec tamen infert. Iulij in Alphonsum edictum, eiusdemq; in Galliae regem maledicta. Venetorum de Brixia capienda consilia. Veneti & Pont. iterum classem Genuam mittunt. Mutina à Pont. capitur. Heluetiorum in Gallici regni fines irruptio. Lex de magistratibus qui remp. in Senatu procurent lata.

A N N O insequente imito hostes Verona egressi, vt in pagos plerosq; , qui exercitum reip. receperant, rebusq; omnibus iuuerant, iracundiam exercerent suam, atq; inde pabuli copiam aliquam in oppidum importarent, cum quinque millia passuum processissent, ad aquae Martinianae potatem subsisterunt, vt nostris, qui re per exploratores cognita ad illos repellendos contendebant, fluminis transitum impedirent. Erat autem praemissus ad eam rem ab Imperatore legatisq; Leonardus Apulus cum expeditis militibus & equitibus quamplurimis: is vbi pugna ante pontem magno animo commissa tamen traicere hostibus, vt se priores in ponte constipauerant, angustias defendentibus se non posse vidit, equites Epirotas triginta ad superiorem fluminis partem longo circuitu, ne ab hostibus conspicerentur, cum reliquis mandatis misit. Illi itinere celeriter confecto, repertis in primo colle vadis flumen transierunt: eodemq; & circuitu & celeritate vsi, magno clamore sublato, repente in hostes à tergo impetum fecerunt: qui noua re perturbati, cum reliquum adesse exercitum crederent, & praelio ancipiti sibi esse decertandum existimarent, atq; ij, qui à fronte nostros sustinebant, sibi veriti saepe respicerent, pu-

gnamq; interim remitterent, nostri ardentius instarent, relicto ponte omnes se in fugam coniecerunt. Ea in fuga per plures interfecti sunt: capti equites cataphracti L. ex leuioribus circiter ducenti, praefectiq; clari nominis sex, ad urbemq; missi, & signa quatuor relata. Saornianus post haec ad urbem redijt, magistratuq; repudiato alijs in rebus maiori se reip. fore vsui est pollicitus. Erat tum in urbe Philippus Vladislai regis Pannoniae legatus, qui à rep. superiorum pensionum reliqua sibi dari postulabat. Ei Senatus, quod pecunia propter quotidianos belli sumptus depedi minus posset, excusatione interposita, gemmas, purpuram, telasq; ceteras sericas laneasq; pro summa librarum auri trecentarum dari iussit: pauloq; post eodem legato petente, ad reliquas res quadraginta sunt auri librae numeratò additae: ipsi librae quatuor dono curatae. Ad Henricum etiã Britanniae regem adolescentem Senatus legatum creauit Franciscum Capellum, honoris illius & beneuolentiae institutae causa. Hatriani, quod est oppidum inter Padi ostia, praedae nomine ab Angelo praefecto classis sub reip. imperium redacti, cum ab Alfonso ut ad se redirent sollicitarentur, legatos ad urbem miserunt, velle se ab rep. non recedere: itaq; & qui sibi ius diceret reip. nomine, & armatas naues, quibus se defendere ab Alfonso contumelijs possent, suppliciter petere. Quamobrem Senatusconsultum factum est, Hatrianos defendi oportere, Senatui videri: igitur & praetor eis datus Leonardus Bembus, & naues armatae decem ad eos missae: quibus praesidijs postea vsi, in fide atq; officio permanserunt: tametsi Alfonso antequam auxilia conuenirent, illos, pagosq; aliquot demissiores in Padi ripa Venetisq; finib. malè habuerit. At hostes iterum Ve-

rona egressi, multosq; vicos depopulati, interfecit propè incolis omnib. partē suorum, quos nostri obuiā progressi aut occiderant, aut captiuos fecerant, amiserunt. Tertiò autem ob pabuli inopiam idē ausi, multò maiore accepta clade, Alexio tamen Bua turmæ Epirotarum præfecto, ob equi lassitudinem ab ipsis capto, se in oppidum receperūt. quibus in rebus omnibus imperatoris maximè studium vigilantiaq; extitit: itaq; febricula tētatus accersitis Patauiō medicis, tamen conualescere non potuit: crescētēq; vi morbi cū se breui moritūrum cognosceret, adhibitis legatis exercitum Lucio Bononiensī commendauit, atq; ipsum & præfectos reliquos grauiſsimis amantiſsimisq; verbis monuit, vt suam fidem & beneuolentiam reip. præstarent: quæ si perierit, virtus omnis Italorum animorum, resq; ipsa militaris, quam adhuc quidem ipsi vni sustinuiſſent, vnā cum illa perierit. Quis enim, inquit, vos alet, prouehet, ad exercitus regendos vocabit, hac terrarum parte in regum barbarorum potestatem redacta? Hæc atq; his plura cū dixisset, paulò post mortem obiit apud Leonice: nos septem & sexaginta annos natus: molestaq; ea magnopere ciuitati exercituiq; mors fuit. cadauer ad urbem delatum funere amplissimo & concelebratiſſimo atrata ciuitas extulit. Imperatore mortuo, Ianes Fregosius Ligur eius equitibus regendis præficitur: quibus tamen etiam viuo illo præesse consueuerat, Leonardusq; Apulus ob virtutem, atq; in remp. studium stipendio à Senatu auctus est, duobusq; fratris eius liberis pēsiones annuæ dono datæ: eamq; profectò legem sententijs omnibus Patres conscripti probauerunt, vt non modò nulla reiecerit, sed etiā ne vna quidem, cui nō liqueret, in loculis resederit: quæ res penè pro

miraculo est habita. Fuit quidem certè singulare ac peregrinum omnium ordinum, totiusq; ciuitatis in Leonardum studij atq; beneuolentiae indicium. Vbaldus deinde Gallorum internuncius Mediolano ad urbem venit, pollicitusq; est praefectorum regionum nomine: si Gallos qui esset in custodia urbana Senatus restituat, ipsos ciues quosque Venetos vnà cum praefectis reip. qui Mediolani custodirentur, missos facturos: itaq; quatuordecim Gallis Vbaldo traditis, Brixiamq; missis, ipsi Iustinianum Maurocenum, Aloisium Bonum, Petrum Gradenicum, Franciscum Memmium, ciuesq; alios, quos habebant, hominesq; milites tres, Vincetium Naldium, & Vitellium, & Bracciũ, libertati restituerũt. Atq; vt scribẽdo saepius ad Maximiliani exercitum, qui Veronae erat, redeatur, Hispani ex eo milites, hominum scilicet natura & moribus multò callidius ac sapientius Gallis atq; Germanis hominibus genus, cum viderent Venetos castris ponendis oppido propiores esse factos (nam à Leonicanis aliquot passuum millia Veronã versus se contulerant) simul eos breui ad murum atq; portas accessuros, urbẽq; obsessuros vererentur, vt quid quaeque domus atq; familia volũtatis in reip. haberet, si possent fallendo cognoscerent, nocte intempesta per oppidum, cum magno armorum sonitu incitati cucurrerunt, nomenq; Marcium, quod est insigne reip. saepe in cursu cõclamauerunt: quo exaudito, à plerisq; illos esse Venetos credentibus, qui se in oppidum intulissent, eadem nominis acclamatione est responsum datum, salutatioq; veluti mutua facta: illi eas domos, vnde voces veniebant, atramento signauerunt, posteroq; die repetitis notis omnes ad vnã diripuerunt. quibus rebus consequuti sunt, vt & reliquis amicis

amicis reip. timor iniiceretur, ne quid vltra facere aut dicere auderent, & ipsi præda illa pro stipendio, quod non persoluebatur, ad se sustinendos vterentur. Erant in vrba-
na perliberali custodia, vti supra demonstratum est, cum Patauij, tum in Istris, capti Germani regis præfecti sex: salutabanturq; quotidie ab amicis & familiaribus suis propè vt liberi: eorum quinque noctu, custodibus in cœna occupatis, tenui perrupto muro ad aquam se nullo strepitu contulerunt: cymbaq; ad biremem clam à suis comparatam vecti, in ea Tergeste perfugerunt: vni vt fugeret persuaderi non potuit, ne fidem, quã vnà cum reliquis reip. dederat se non abiturum, falleret. Post hæc Triumviri, quorum erat è collegio Bernardus Bembus pater meus, confecta quæstione Angelum Triuisanum, qui classem turpiter amiserat, ad totius ciuitatis iudicium maiora comitia detulerunt, ea lege per ipsa comitia prius rescissa, quã Senatus, vt ad se referrent, iusserat, tabellisq; eorum recitatis, qui permulti contra eum testimonium dixerant, causaq; dies aliquot agitata, condemnare tamen illum primis sententijs non potuerunt, propterea quòd ab reliquis ciuibus, qui eo bello improbè remp. gesserant, qui quidem erant pleriq;, atq; ab eorũ propinquis & necessarijs magnopere laboratum est, ne condemnaretur, veritis, si ille pœnas dedisset, ne ad ipsos etiam eiusmodi iudicia descenderet. quæ sanè res bonis omnibus magnam molestiam attulit, quòd Angelo absoluto nihil amplius in rep. seuerè, nihil omnino ex dignitate posse agi propè constaret. Postremò verò cum Triumvirum actionibus diligentioribus, tum eiusmodi bonorum querelis permota cōcio, trienniu ab vrbe vrbisq; finibus esse Angelum exulem iussit. At ne

clāſſi reintegrandæ, quam in rem Patres incuberant, milites aut remiges deessent, lex est in Senatu lata, ut exules maritumis ab oppidis atq; insulis reipublicæ ob homicidium qui essent facti, si pace cum mortui propinquis inita menses sex in classe reipublicæ sua impensa operam nauauerint, aut ad id vicarium dederint, restituerentur, exceptis ijs qui hominem consuetudine occidissent. Alfonsus verò clasſis reipublicæ clade nō contentus, copias quas confecerat, traiecto Pado ad fines Rodigianos vexandos ac depopulandos misit. eæ copię in pago Alfonsi finium postremo sese vallo munierunt, & paruo præsidio ad vallum relicto instructæ, ut quod intenderant, etiam persicerent, progrediebantur. Gradenicus Legatus, Rodigij qui erat, ea de re ab exploratoribus certior factus, ante lucem cum equitatu & peditatu oppido egressus Epirotas aliquot præmisit, qui hostes velle aggredi simularent, lenteq; reuertentes eò traherent, ut æquo loco prælium committi posset. Hostes Epirotis visis in eos impetum fecerunt. Illi, ut erat eis imperatum, paulatim recedentes in nostri agminis conspectum eos perduxerunt. Legatus cohortatus suos pugnae signum dedit: neq; hostes sibi desuerunt: concursus est ab utrisq; ita acriter, ut pugna diu anceps atq; ambigua fuerit: tandem hostes fessi repelluntur, seq; ad pagummunitionesq; suas recipiunt. Nostri hostium regressu incitatiores facti, cum aliquandiu ante vallum pugnauissent, munitiorem perfregerunt, eosq; in fugam omnibus à partib. dederunt. quos Epirotæ consecrati plerosq; interfecerunt: equites utriusq; armaturæ circiter nonaginta cum eorum præfecto captiuos fecerunt. Capti quoq; sunt eodem tempore in Veronensium finibus Sequani equites non sanè pauci,

ci, cùm tamen illi etiam Epirotas duodenos temerè à reli-
quis digressos quodam in pago dormientes item cepissent.
captusq; paulò pòst vnà cum viginti ex eius turma præfe-
ctus equitum Gallorum Cleta, qui Maximiliani auxilio
Veronam venerat, ad urbemq; missus. Iulius autem Pon-
tifex Max. vbi à repub. omnibus suis postulatis satis es-
se factum cognouit, Legatis, qui quidem erant quinque
(nam Pisanus paulò antè morbo implicitus mortem obie-
rat) ad sacra, quæ se præsentē fiebant, atq; ad pedis osculū
admissis, magna populi Romani frequentia interdictum
abrogauit, deq; eo literas ad omnes reges dedit. Quibus re-
bus cognitis, supplicatio à Patribus est indicta, gratiæq;
dijs immortalibus omnibus in templis actæ. Paucisq; pòst
diebus Hieronymo Donato apud Iuliū manere iussu, qui
legationem exerceret, cæteri legati pedibus Anconā pro-
fecti, reliquo itinere in longis nauibus, quas Patres ad eos
subleuandos eò miserant, confecto domum redierunt. Die-
busq; æquè pòst paucis ciues ij Veneti, qui belli initio in Fla-
minia contra fidem datam capti, atque in Romanos fines
perducti, eo tum loci custodiebantur, ab Iulio sunt dimissi.
dimissi quoque ab Ioanne Iacobo Triultio, liberalitatis in
rempub. nomine, ciues item Veneti tres, qui tribus Gal-
liæ municipijs præfuerant, Mediolaniq; in custodia illos
menses totos fuerant, Ioannes Grimanius, Alexander Geor-
gius, Philippus Calbus, atq; vsq; in urbem ab eius ministro
perducti. Aloisius Mocenicus, Ioannes Cornelius legati ad
pacem cum Maximiliano tractandam missi, vti superiore
libro demonstratum est, atque in Alpes profecti regijs
internuncijs, qui ad eos venerant, reipublicæ datis mune-
ribus (ea erant vini Cretici preciosioris, ceræ albæ ad te-

nebras expellendas, fructuum in Aegypto conditorum ad regias epulas omnis propè generis non parua copia) sermonem cum ijs complures dies habuerunt, non vnusq; in locis vnà fuerunt, neque tamen pax iniri potuit, cum illi omnia, quæ in Maximiliani potestate proximè fuerant, à Senatu peterent, Senatus nihil eorum, quæ ante bellū obtinebat, vellet amittere: dependere quidem Maximiliano aliquam pecuniæ vim se obligasset, si de reliquis foederis capitibus, quæ proponebātur, conuenire inter ipsos potuisset: sed obstinatione, duritiq; ambarum partium factum est, vt infectis rebus ab vtrisque domum discederetur: ita ea multorum dierum tractatio & mora, quæ suspensos atque sollicitos Patrum animos habuerat, postremò ad nihilum redijt. Interim quod Lauretanos, qui est pagus in Padis fluminis deriuatione, Alfonsi copie incenderant, Senatus consultum factum est, vt eius pagi homines Fossam Clodiam ad incolendum se reciperent, atque ab oppidanis rebus omnibus iuuarentur: quasq; antea onerum & tributorum immunitates domi obtinebant, eisdem immunitatibus eis frui Fossæ quoque Clodiæ liceret. itemq; alterum, vt Belunienses & Pagēses annum vnum immunes essent, neque ad soluendum creditoribus cogi possent. Idem Senatus cum videret multò maximā esse in vrbe copiam eorum ex plebe ciuium, qui aliquo reipublicæ munereungerētur, quo in munere aut stipendij mēstrui, aut quotidiana quæstus nomine lucrum facerent: vt ij quoque aliquid, neq; id tamen sine compendio, tam angusta pecuniæ publicæ procuratore in ærarium conferrent, rogationem iussit: qui è plebe ciuis munus perpetuum à republica obtineret, si decuplum stipis annuæ, aut si ea non sit, lucri summam,

nam, de qua apud magistratum constet, reipublicæ intra dies quindecim curauerit, id omnino munus ipso mortuo aut filius, aut nepos, aut frater eius sequatur: aut is, quemcunq; sibi ipse eius muneris hæredem instituerit. quibus autem sua sint ad tempus munera, ijs octuplam summam ærario inferentibus, ea viuis munera eripi non possint, illis exceptis muneribus, quæ à Senatus, templiq; Marcij procuratorū scribis & ministris obirentur. ea tamen octupli summa liberalitate Patrum paulò post lege ad quincuplum redijt. Ab Decemuiris quoq; ut etiam nobilitas sui æris aliquantum sponte reipublicæ tribueret, alia est rogatio paulò post iussa: qui è nobilitate ciuis triginta annos natus libras auri vicenas mutuò reipub. dedisset, quemq; ciuē maior pars Decemuirum probauisset, ei ciui annum in Senatu esse, adempta suffragij ferēdi potestate licere. Huius autē mutui Decemuri eam esse conditionem voluerunt, ut pars pecuniæ media in ærarium nouissimum ei, qui dedisset, accepta referretur: altera parte media, si quid is onerum tributorumue nomine in posterum publicè debiturus esset, ex eo tantundem potestas ei fieret dissoluēdi: pauloq; post, ne horum ciuiū numerus denos excederet, ijdē Decemuri sanxerunt. Dum hæc domi administrantur, consilio Veronam per insidias capiendi ab legatis complures dies agitato, certorum oppidi ciuiū suasu, qui per suos interpretes clam ad Sigismundū Caballum necessarium suum, egregiū atq; amātem reip. ciuē, qui se pro patria exercebat, belliq; munera & præfecturas obibat, Patauium missos, res quæ admodum perfici posset, eis ostenderant: ambo prima nocte ad pagum Martinianum exercitum adduxerunt, quingentosq; milites ex omni copia lectos, ad arcem, quæ ab ea

oppidi parte cum mœnibus erat coniuncta, non nimis cõ-
 munitam miserunt, qua fore in urbem traiectum cognoue-
 rant. Illi per duas propugnaculi intromissi portas (eas Be-
 nedictus Peregrinus multa arte diligentiaq; , ferreis ad eã
 rem confectis Vicetiae malleis vectibusq; , aperuerat) ad mu-
 rum oppidi scalas, quas secum attulerant, posuerunt, vt eo
 superato ad portam, ad quam conuenerant, accederet, in-
 terfectisq; custodibus, atq; apertis valuis exercitum admit-
 terent. Eæ scalæ cum essent breuiores, quàm muri altitudo
 requirebat: ad eiusmodi eius rei subsidium comparandum,
 vt alteram alteri alligarent, atq; ita longiores eas facerent,
 se dederunt. In eo dum sunt, signa in oppido ei loco pro-
 xima casu concinere cœperunt: illi veriti aduentum ipso-
 rum militibus Germanis tribus millibus palàm factum es-
 se, qui eam oppidi partem custodiebant, relictis scalis ex-
 tra propugnacula celeriter se, quæ venerant, receperunt:
 deinde ad exercitum, qui non longè aberat, vt se in oppi-
 dum inferret, re infecta magno cum dolore omnium atq;
 molestia redierunt. Hostium præfecti haud ita multò post
 de plerisq; ciuibus, quos fuisse eius rei conscios non tã qui-
 dem reperissent, quàm essent suspicati, grauiores pœnas
 sumpserunt. Peregrinus vnà cum nostris militibus oppido
 fugiens ad legatos se contulerat: cui Senatus ob facti au-
 daciam atque in rempub. studium pensîonem annuam,
 quam posteri eius sequerentur, paulò post dono constituit.
 Eadem in illorum, quos hostes interfecerant, liberos reipu-
 blicæ pietas extitit. Erat domi lex decemuiralis, nemo vt ci-
 uis, cuius aut filius aut frater aut fratris filius sacerdotium
 haberet, cum de rebus, quæ ad Pont. Max. atq; ad rempub.
 pertinerent, ageretur, in Senatu esse posset: quam quidẽ le-
 gem

gem eo consilio Patres iusserant, ne, qui suo compendio propter sacerdotiorū adipiscendorum cupiditatem in cōsulendo duci poterat, vt plus Romanis rebus, quā suæ ciuitati faueret, ei aut sententiam dicere, aut suffragiū scribere in Senatu liceret: eam tum legem Decemviri antiquari voluerunt: non enim arbitrabantur quenquam esse ciuem posse, qui tam duris reipublicæ temporibus alieniori volūtate suæ patriæ commoda, quā Pont. Max. à quo tam insignitè lesus esset, in Senatu administraret. Itaq; & Antonius Grimanus & Georgius Cornelius, reliquiq; sacerdotum propinqui, cū ad Senatum ex literis Roma ab Donato missis est relatum, deinceps affuerunt: quæ quidē literæ magnam in Iulio ambiguitatem consiliorum, magnamque voluntatis hæsitationem ostendebant: modò enim de rep. honorificētissimè amicissimèq; loquebatur, seq; ei adiutorem ad ea recuperanda, quæ in Rhetis Galliaq; amiserat, fore pollicebatur: Gallorum modò regem se vereri ostendebat, quem quidem propèdiem in Italiam rediturum pro explorato ducebat. A Maximiliano quoq; suum legatum propè amplius non admitti, inimicumq; sibi illum ex amico esse factum, quòd interdictum in remp. se nolente rescidisset, cōquerebatur. easq; ob res vti respublica quibus posset cōditionibus cum Maximiliano pacem faceret, Senatui erat autor, præsertim postquam inter Aloisium & Henricum Britannia regem, qui dissidere putabantur, quod quidem certè dissidium animorūq; disiunctio morari Aloisium & retinere, ne itineri sese daret, vna omnino poterat, fœdus esse iētum & concelebratum cognouit: itaque interdum neque cui consideret, neque quò conuerteret cogitationes suas, neque quem susciperet tuendum,

neque quid omnino aut faceret, aut planè diceret, reperiebat. Quibus rebus cognitis Senatus, cui quidem omnia penè deficiebant, Iulium tamen per legatum est hortatus bono animo ut esset: non facturum, quæ ab eo iactabantur, Aloisium: cuius omnes planè populi ab Alpium traiectu et bello in Italia gerendo magnopere adhorrerent. Maximilianum quidem & pecuniæ inopia, & aliena Germanarum ciuitatum à bello contra remp. voluntate, & aliarum rerum implicationibus perfacile ad pacis cogitationem descensurum: Hæricum verò, cur nocere Venetis cogitet, nullam habere porrò causam, cuius & maritimæ ciuitates necessitudinem quasi quandam antiquitus cum nostris hominibus institutam colant plurimiq; faciant: & portoria à nauibus reipub. quæ mercaturæ causa eò ventitāt, etiam augeantur: sese autem & exercitum non spernendū iam habere, & classem satis magnam propediem habituros: easq; opes non illi minus, quàm reipublicæ præstò, cum vellet, futuras: quamobrem confideret, cum tam bonam causam suscepisset, ut remp. scelere perfidorum hominum proditā ac violatam tueretur: Deos profectò immortales, quorum ipse in terris maiestatem obtineret, sibi non defuturos. Eiusmodi cum literis labentem Iulij animum atq; cōsilia Senatus confirmauisset, legem sciuit, ut quingenti armaturæ grauioris equites, militum quatuor millia celeriter conficerentur, atq; ad eas quas haberet copias adderentur. Id autem nō tam iussit spe quam aleret, ut res ad exitum perducipossset (nam neque vnde istum numerus accerseretur, ei constabat: neque pecunia in stipendium planè suppetebat) quàm ut eius rei sermo nuncijsq; ad Iulium allati deiectas illius cogitationes & timoris plenas erigerent, exercitumq;

citumq; reipublicæ, quem quidem & Veronæ recuperan-
de difficultate, & Gallicarum rerum fama, quas rumor la-
tius atque inflatius attulerat, tardiorē ac suspiciōsiorem
factum sciebat, literæ de eo ad legatos datæ ad pristinan-
belli gerendi alacritatem studiumq; reuocarent. quod sa-
nè accidit. Epirotæ enim equites vbi de augendo exercitu
nuncium acceperunt, Athesi flumine traiecto hostium e-
quites centum captiuos fecerunt: milites alteros totidem,
nemine suorum desiderato, interfecerunt. Aliæ deinde lite-
ræ ad Donatum datæ, vt quoniam is ad Senatum scripse-
rat, Iulio placere, vt bello, quod respub. cum Alfonso exer-
cebat, finis imponeretur: ei diceret, Senatum de eo id, quod
vellet, esse facturum. Quo responso accepto Iulius suum
hominem Ferrariam misit eius rei causa: neque tamen Al-
fonso persuasit, vt bello desisteret: nam quoniam explora-
tum ei erat, Aloisium regem ad Lemniacum oppidū, quod
à Maximiliano libris auri CL. emerat, capiendū omnes suas
quamprimū copias missurum, quo capto ipse quoq; Ro-
digium posse capere spem non ambigū fouebat, arma de-
ponere noluit. Senatus autem pluribus & literis & nun-
cijs certior factus, Aloisij præfectos magnis equitatus &
peditatus copijs coactis, in fines reipublicæ impetum bre-
ui facturos, Lemniaco veritus, præter milites sexcētos sub
egregijs centurionibus, ciues etiam Venetos è nobilitate
quatuor cum militibus quinquaginta è plebe vrbana sin-
gulos, commeatumq; omnis generis, & res ad tormenta
exercenda, ignemq; in fossis atq; aggeribus ex inopinato
excitandum idoneas, & sagittarū magnū numerum eò mi-
sit. Vanissima præterea ex Dalmatis homo fortis cum turma
lectissimorū equitum octoginta, maiore quàm cōsueuerat

stipendio, ab Senatu accersitus, eodem se contulit. Ad Gradenicum quoq; legatum auxilia ab exercitu submissa, ne si Alфонsus ad Rodigianos oppugnandos, dum reliquus exercitus à Gallis alios reip. fines tueretur, suas copias adduceret, imparatior offendi posset. Classi demum paucarum triremium, quæ erat Fossæ Clodiæ, naues breuiores permultæ urbanis è suburbijis educæ atq; adornatæ uti adderentur, quæ in Alфонsi fines se inferret, eiusq; copias distineret, latum. Ad Vitellium verò, quem captiuum permutatione facta, uti supra demonstratum est, Galli restituerant, Capinumq; eius propinquum, Pauli illius, quem Florentini Pisano bello imperatorem habuerāt, securiq; percusserant, filium: quibus utrisq; Senatus præfecturam equitum grauioris armaturæ C. L. paulò antea dederat, atq; illi eos equites in Tifernatibus municipibus suis iam consecerant, mari Fossam Clodiam deportandos, naues in Flaminiam misse: quibusq; etiam milites quingentos ipsorum in finibus quamprimum conscribendi ad exercitumq; adducendi, cura tradita. Eandem antea curam Citolo Patres dederant, ut è Perusiæ finibus mille octingentos milites educret: isq; iam numerus aduentare dicebatur. Turmis insuper in exercitu reip. plerisq; reintegrandis, quæ quidem erant magnopere diminutæ, stipendium à quæstoribus curatum. pensioq; annua, quam Senatus vltra stipendiorum nomen Citolo dederat, ut ea, quoad viueret, frueretur, etiā aucta. quas ad res atq; sumptus quo fisci debitoribus faciliior solutio fieret, Senatus iusserat, ut qui ex ijs aurum aut argentum cælatum, quod plerique sibi comparant, aut à maioribus comparatum domi habent, ad Duumuiros nummis cudendis intra dies XXV. attulissent, id eis aurum argentum-

gentiumue cum lucro partis decimæ acceptum referretur; qui Duumviris neq; aurum neq; argentum dedissent, neq; pecuniam numeratam curauissent, eorum bona, etiam si fideicommissa essent, vendi per magistratus oportere, ijs exceptis bonis, quæ dotium nomine mulieribus deberentur. easq; venditiones ratas & firmas haberi oportere, neque ullis posse legibus infirmari, Senatusconsulto additum. Pauloq; post, quod Patribus constabat ciues plerosq; ex ijs, quibus ampla res esset, adduci tamen non posse, ut in ærarium conferrent, quod nulla suæ patriæ charitate, nullo reipub. amore tenerentur, Decemviri suis ministris mandauerunt, ut illos prius ea de re admonitos, si post dies octo nihil contulissent, captos in carcerem contruderent: quod si se occultauissent, ab eorum domibus rem familiarem abriperent, magistratibusq; traderent distrahendam. quæ duæ quidem res uti publice iuberentur, ante id tempus nunquam acciderat. Vicetima quidem ciuitas, reip. difficultatibus permota, sponte sua vicenas auri libras dono in ærarium contulit. Quoniam autem & legati non semel ad Senatum scripserant, egere imperatoris reip. exercitum: sine eo qui summæ rei præsit, omnes indiligentiores & dissolutiores quotidie fieri, & ipsi per se Patres singulis horis ea de re admonebantur: sepe cum essent inter se magistratus colloquuti, magna eos ambiguitas hæsitatioq; diu tenuit: nam quod ex præfectis reip. plures parem ferè honoris locum obtinebant, existimabant Patres, in potiore adipiscendo loco alterum sibi præferri neminem eorum satis æquo animo laturum. Tum illud accedebat, quod ipsi met Patres, quisnam illorum esset reliquis antefereendus, non dispiciebant. De externis cum quærerent pleriq; in eâ

sententiam cōueniebant, vt Franciscus Mantuanorū Princeps, quem habebant in custodia, ei muneri maximè omnium esse præficiendus videretur: quod profectò munus & aliàs apud ipsos gessisset, & nunc eò libentius eoq; diligentius ab illo suscipi atq; administrari oporteret, quòd ex ipso carcere atq; custodia ad tam amplā dignitatem atq; imperium Patrum munere ac liberalitate vocaretur. verū propterea quòd annis etiam superioribus ad illud ipsum munus à Senatu reuocatus, vti tum à nobis demonstratum est, stipendio etiam accepto à repub. defecerat, atq; ad Maximiliani militiam autore & consuasore Ludouico Sfortia uxoris suæ sororis viro se contulerat, idcirco, nisi Senatui satsdaret se fidem reip. præstaturum, omnes vnā magistratus committendum ei esse non putabant. Id vt sciri ab eo posset, Lauredanus Patresq; cum ad sese cum honesto senatorum comitatu è custodia venire voluerunt, amicißimèq; appellato suam ei mentem aperuerunt, Senatusq; cōsultum ea de re factum ostenderunt. Ad quem ille sermonē inopinata letitia commotus atq; illachrymans, magnas Patribus gratias cum egisset, confirmauit filium se suum Federicum natu maiorem suæ fidei obsidem reipub. daturum: uxoriq; scripturū, vt cum ad legatos euestigiò mitteret. Quod cum Patribus probaretur, Ludouicum Firmium familiarem suum cum mandatis ad uxorem misit. Illa verò parēre viro noluit, neq; filium ab se dimittere. Alfonso enim soror Gallicis rebus magnopere fauebat: quib. fore impedimēto, si vir imperiū à rep. oblatum accepisset, pro explorato ducebat. ita ea res exitū non habuit. Quāobrem cum Patres iterū de eo eligendo, qui exercitui præesset, consulerentur, magistratusq; nonnulli Lucio, nonnulli Grit-

li Gritto legato imperium deferrent, neutra lege suffragijs probata Senatus est dimissus. Quod vbi Grittus rescivit, Patribus literas dedit, non esse e repub. se, qui non magnum in re militari vsum haberet, tot fortibus & clavis bello viris, qui in eius exercitu essent, praefici: neq; id eos aequo animo laturus: itaq; alia omnia cogitarent, sese nolle imperium cum inuidiosum, tum suis maius viribus accipere. Vanissa interim, quem Lemniacum profectum dixeramus, cum suis equitibus alijsq; perpaucis, qui sagittis utebantur, mane praedatum oppido egressus, in Veronae finibus hostium Gallorum equites grauis armaturae plus centum, leuioris non plurimos, milites quatercentum nactus, manum cum illis conseruit. Id dum fit, hostes vnum ex eius famulis captum nullo more iugulauerunt. quod Vanissa vbi vidit, suos cohortatus, vti eam necem vindicarent, ita acriter pugnavit, itaq; cum sui acriter pugnantem imitari studuerunt, vt paruo temporis spatio globum hostium vniuersum disiecerint, ex ijs ceperint plus ducentos, quibus omnibus ceruices absciderunt, nemine suorum, praeter illum vnum, desiderato. ea res magnum illi nomē apud omnem exercitum hostesq; ipsos attulit. Alonsus interea coactis cum militibus, tum nauiculis, atque in eis tormentis leuioribus impositis, Venetos, qui minorum in Rhodigianis finibus fluminum ripas custodiebant, depulit. Pauloq; post, cum Gradenicus nihil non ab hostibus veritus, Rhodigio relicto se in tuta retulisset, oppidum vacuum recepit: tantusque fuit eius rei terror, cum Galli magna cum manu aduentare dicerentur, vt neq; auxilia submissa vllō in loco consistere, neque Grittus legatus confidere, in quibus erat, castris auderet, omnesq; omnibus &

partibus sese Patauium Vicetiamq; versus, nullis hostium insequentibus tamen reciperent. Deliberatum est etiam domi, vt Patauium muniretur, tormentaq; ac farinas et vinum Creticū magistratus eò mitterent, ciuesq; in primis Venetos decem, qui urbem custodirent: tum, vt reliqui cōmeatus pabuliq; copia in oppidū importaretur, cura adhibita. Datæ quoq; à Senatu literæ in Epirum ad suos magistratus, vt Thraces equites, quos possent, reipublicæ stipendio conscriberent, Iaderamq; mitterent ad urbem trāsuehendos: id enim regionum ministrorum voluntate fieri poterat. Latum etiam, vt lex de mercede magistratū reipublicæ cōdonanda, in sex menses prorogaretur. Iussus etiam Ioannes Franciscus Polanus, qui longis nauibus in Istris nō segnē operā reip. nauabat, vt Fossam Clodiam ad præfectum se clāssis euestigiō reciperet. Quibus intellectis rebus Zoilus Detricus, ex Iaderensi ciuitate, amantiſsimus reip. vir, aurum quod in suos vsus domo attulerat, Patrib. p̄ncipiūq; dono dedit. Grittus cum exercitu Vicetiā veniēs, ad quem ciuitatis magistratus cum armatorum ex plebe atq; agris decem millibus iter faciebat, vt ei opem ferret, ne ab hostibus cladem aliquam acciperet (magni enim de eo rumores afferebantur) cū vellet extra murum castra ponere, ne oneri oppidanis esset, à ciuib. omnia perpeti reipublicæ causa sese velle pronunciantibus, atque ab illo, vt copias omnes introduceret maiorem in modum postulantis, noctu hilariter in oppidum est receptus: postridieq; eius diei abiēs medio ferē inter Patauium Vicetiamq; itinere confedit, vt vtriq; vrbi, si necessitas vrgeret, auxilio esse posset. Patres, vt Vicetinae ciuitatis plena fidei ac bene uolentie officia tanti facere, quanti par erat, viderentur, per

per literas sibi gratum id fuisse ostenderunt, seq; memores eius rei fore in posterum confirmauerunt. Deinde cum de Gradenico deq; Marcello legatis non commodi sermones iactarentur, eorum loco est ab ijs legatus lectus Paulus Capellus, qui se, cum vellent Patres, profecturum est pollicitus. paucisq; post diebus duo sunt sublegati reliquis legatis lecti, Federicus Contarenus, Ioannes Diedus: quorum alter Senatui paruit, profectusq; est: Ioannes excusatione valetudinis adhibita domi remansit. Eius est loco paulo post Sigismundus Caballus sublectus. At Galli Triultio & Palitia & Magistro magno ducibus, audito nostrorum recessu, missis Montanianu paucis equitibus deditione oppidum capiunt, itemq; Atestum, Coloniam & Leonice nos. Cum vero e Carnis nuncij venissent, omnes eo ab latere hostium regiones in armis esse, cogique milites plerisq; in locis: Foroiulienfes ad Senatum miserunt, velle ciuitatem sua stipe equites ducentos alere: rogare Senatum, vt Epirotas alteros totidem ijs adiungat, quibus se suosq; fines tueantur: velle omnes magno animo suam fidem omnium vitæ periculo Patribus & reipublicæ prestare. atque ita vt fieret, Senatus censuit. Etiam in Illyrico apud Spalathram incursiones & prædæ factæ, abductiq; pueri & mulieres haud paruo numero. Vicetini destituti ab exercitu, qui se ad Medoacum receperat, cum suis rebus vulgò ad urbem confugiebant: à quibus cum publicani vini portorium exigent, lata rogatio est, vt sine portorio rerum alendi se causa importandarum Vicetini reciperentur. Pauloq; post domus noua Germanorum mercatorum societati publice exædificata, quam inhabitarent, eis tradita. Gallorum duces ad Marcum Marcellum Monsilicensium magi

stratum miserunt, qui oppidum peterent. Ea intellecta re Grittus legatus cum equitibus leuissimis Monsilice contēdit: firmatoq; præsidijs oppido, præter eos qui ex plebe vrbana tum venerant, sua in castra redijt. Citolumq; Perustum cum militibus octingentis Senatu approbante Taurisum misit, qui optime merita ciuitati præsidio esset: eo enim etiam ab latere hostes impetum facturos rumor attulerat. Interim missus Lemniacum Baptista Doctus, vir fortis, cum stipe, ne, si oppidum obsideretur, pecunia defensoribus introclusis persolucenda deficeret, ab hostibus in itinere deprehensus vix egreq; fuga se ab illis eripuit, infectaq; re cum numis ad legatos redijt. Post hæc cum Iulius Pont. Max. Franciscum Gonzagam Mantuanorum principem, captiuum Senatui commendauisset, Patres in eius gratiam legem sciuerunt, vt si vxor Ludouicum filium Bononiam misisset, Franciscus & libertati restitueretur, & reip. exercitibus præficeretur, imperatorq; crearetur, modo Iulius puerum ad urbem postea mitteret: quod quidem se receperat facturum. Vicetini, ad quos legatorum & exercitus discessu Galli duces miserant, qui & oppidum & quingentas ab ijs auri libras peterent, concilio coacto, curatisq; euestigio libris auri quinquaginta, alteris totidē pollicitis, sese eis dediderunt, militibus per pluribus receptis, quos illi Verona euocauerant. eorum exercitus in oppidi agrum se conferens, ad Barbaranum in collibus vicum castra posuit. Est in Vicetinis montibus Patauium versus cōcameraatio, antiquitus effodiēdis ad ædificationes lapidibus facta, ingentis magnitudinis, vt terna millia passuum introrsus pertineat: in eam persugij causa, quod os angustum habet, atq; id vnum tantum, vt facile defendi posse videatur, hostibus

stibus appropinquantibus eorum finium incolæ cum vxoribus & liberis & ætate cōfectis propè ad sex mille se abdidērunt: eos cū expugnare Galli non possent, tametsi perfractis & deiectis obijcib. se intulissent: loco enim per obscuro, & viarum flexionibus cū ambiguis tum innumera bilibus, aqua etiam, quæ in eo specu stagni instar est, muniebantur: plurima stipula internè succensa magnum eorum numerum fumo cameras implente interfecerunt.

At in Carnis Aloisius Delphinus legatus cū intellexisset, præmissos hostium antecursores centum è Montis Falconis planitie prædas agere: suis militibus sequi se iussis, cū equitibus leuissimis quinquaginta itinere celeriter cōfecto, illos qui se in insidijs non magna in sylua occultaauerant, aggressus, partem eorum interfecit, partem cepit: reliqui vulneribus acceptis fuga se ad suos retulerunt. Legatus Sontio flumine traiecto, hostes, qui fuga suorum & cæde audita magna cum manu ad illum intercipiendum contendebant, è ripa sagittis & pilis ferreis à fluminis transitu prohibuit, indeq; se cum suis omnibus incolumibus Gradias recepit. In Patauinis autem finibus, quod hostium equites aduentare nunciatum est, præmissi à Gritto legato equites leuissimi in eos venientes, qui quidem erant sexcenti, impetu facto non paucos interfecerūt, centum captiuos fecerunt. Duces eorum Ludouicus & Federicus Gonzaga fratres, qui Bozolum oppidum in Mantuæ finibus obtinebant, se à victoribus equorum pernitate vix egreq; subriperunt. Alio ab latere Vanissa, Citadella (quod ad oppidum Lemniaco venerat) non semel egressus, Germanorum manum ex Alpibus demissam vt incursiones faceret, binis cladib. dissecit, interfectis per plurimos. Inter hæc pau-

lūm letitiā habentia magnam Patribus molestiam attulit Lemniacum captum: nam quod est ipsum in dextra Athesis ripa, sic ut magna ex parte flumine abluatur, Galli altera in ripa castello, quod ē regione Lemniaci est, capto, ingenti tormentorum vi dies aliquot oppidum verberauerunt. Id cum parum profuisset, ratibus flumen traiecerūt, tribusq; à partibus tormentis positīs, murum labore continenti deicere instituerunt, ut ij, qui erant in oppido atq; in arce magistratus præfectiq; timore non magnopere necessario perculsi, oppidum primum, deinde arcem seseq; dederent. oppidani direpti, milites armis spoliati & dimissi: ipsi vni cum magistris tormentorum sunt captiui facti. Eodem ferè tempore Iulius certior factus Cardinalem Rotomagensē in Gallia mortem obiisse, incredibili letitia est affectus: illo enim viuo hostem magna autoritate nunquam sibi defuturum sciebat. quam quidem letitiam cum legato Veneto de communibus agens rebus haud obscure præ se tulit: gratulatusq; ei est, nihil omnino cōmodius, nihil amicius de Cardinalis in rep. animo planè sentiens. Is auri libras ter mille signatæ pecuniæ testamento legauerat: quas omnino Iulius ea de causa, quod legari iure non potuerint, sibi dari postulauit, frustratusq; ea postulatione est: nihil enim profecit. Ciues autem ē nobilitate Veneta quatuor, & Ioannes Iacobus Caroldius Senatus scriba, qui captiui in Flaminia superiore anno facti in Romani agri arce custodiebantur, à Iulio dimissi ad urbem redierūt. Ioannesq; Paulus Manfronius ab hostibus est ad Grittum missus, Bonuiciniij Galli, quem captiuum nostri fecerant, tum ad Gallos item missi loco: cui Senatus paulò post equitum cataphractorum centum quinquaginta stipendium constituit,

constituit, cum librarum auri sex pensione annua, præter illud. Eius quoque filio stipendium in equites sagittarios LX. datum. Iulius ægrè ferens Gallos in reipublicæ locis prosperè versari, & cum vicinis ei regibus pollere, legato reipublicæ proposuit, se cum Heluetijs fœdus initurum, vt sex eorum millia à Belinzonæ oppidi finibus regi bellū inferant, quo ille suas copias reuocare Mediolanum cogatur, modò Senatus partem mediam stipendiorum persoluat: eaq; confecta re suas ei copias attribuat ad Ferrariam capiendam. Senatus ad hæc legato scripsit, Iulio stipendium ad tertiam Heluetiorum partem polliceatur: quo si cōtentus non erit, etiam ad mediam descendat, vt ei planè satisfiat. de altera verò postulatione, cum Galli abierint, facturum Senatum quæ iusserit. Postea verò nolentibus Heluetijs tam parua manu domo exire, petentibus vt X. corū millia saltem Iulius conduceret, inter ipsos vt octona millia scriberentur, lex est inita. Ex vniuerso stipendio Donatus legatus pactus cum Iulio est, vt à Senatu triginta auri libræ mensib. singulis penderentur, numiq; Romā per chi rographa missi. Vanissa Thracesq; cum præfectis turmisq; leuiorum equitum plerisq; cōtra Germanos Vicetia egres- sos agrumq; populantes à Gritto iussi contendere, cæteris, cum nullis occurrissent, reuertentibus, longius progressi eosq; consequuti commissso prælio C. C. ex ijs interfece- runt, & prædam, quam abigebant earum rerum dominis restituerunt. duobusq; pōst diebus idem propè facinus & ausi sunt, & perfecerunt, CL. ex hostibus interfectis, captis nō paucis. tametsi eodem tempore alijs etiam in Venetorū finium locis cædes hostium à nostris equitibus factæ nūcia- bantur. Nunciatū est etiam in Pharo Illyrici insula, ob pri

morum quorundam iuuenum in agrestes mulieres audacē
incontinentiam, plebem ad arma incitatam, nonnullos ex
nobilitate interfecisse, alios oppido expulisse, parem sese
nobilibus in regenda ciuitate fieri esseq; voluisse: eos tamē
animorum plebis motus, Hieronymi Contareni clāsis prae-
fecti, qui eò peropportunē se contulit, edictis seuerioribus
interpositis ad pristinam concordiam redactos fuisse, ma-
gnūq; eo in oppido exortum bellum eius hominis adue-
tum sedauisse. Nunciatum quoq; in Creta insula triremes
septem instructas Corcyram breui venturas: earum vni
Hieronymum Georgium ē colonia Cretensi praefectum
sua pecunia remiges & milites imposuisse, cuius pater plu-
rima in rempub. officia bellis superioribus contulerit.
Ei non multo post ob haec ipsa in rempub. studia Sena-
tus consulto permissum est, vt quotiescunq; voluerit trire-
mi praesse, liceat priori semper loco: immunem praeterea
tributorum illum posterosq; eius esse fructuū suarum pos-
sessionum causa: tum vt militiae insignia ei dentur, cum ad
urbem venerit, eadem lege Patres statuerunt: literasq; ijs
de rebus ad magistratus Cretenses dederunt, testes perpe-
tuas Senatus in illum voluntatis. Miserant paulo ante Fer-
rariam Decemuirū magistri Petrum Vampum ē plebe
hominem, qui se obtulerat classē ex Venetis nauibus in
flumine oppidi mœnia praeterlabēte custoditam succensio-
rum: sed illum socij facinoris indicio proditum Ferrarien-
ses interfecerunt. Ea re ad Decemuiros delata, tribus Vam-
pi filiabus paruulis victus est annuus ē publica collegij pe-
cunia cum domo, quam inhabitarent, dono datus, & dos,
cum adoleuerint, singulis auri sesquilibra constituta. Mu-
lieri etiam viduae Corcyrensi, cuius vir in Fluminis oppidi
Istrici

Iſtrici oppugnatione interfectus fuerat, pecunia in victum annuum dari ab eius inſulæ quæſtorib. imperata. Sub hæc Laurentius è gente Vrſinorum, qui Cere oppidum obtinebat, mutatis iumentis Roma ad urbem venit, Patribusq; ſalutatis ſeſe obtulit eorum militiam facturum, dixitq; id ſibi Iulium vti faceret, permiſiſſe: ſuum comitatum equitū centum breui affuturum: qua vellent conditione ſe vterentur: nihil ipſum ſibi præcipuum petere, nihil recusare. qua quidem oratione libentiſſimè audita, omnibus illum laudibus cumulatum Patres exceperunt, atq; vti ad exercitum ſe conferret, ab eo petiuerunt, quòd exiſtimarent ſuo illum conſilio legatis vſui magnopere futurum interea, dum ſui equites adueniunt. & quoniam ſine armis venerat, ex comitij armamentario legendi ſibi arma poteſtatē ei fecerūt, quod externo ante id tempus contigerat nulli. His ita conſtitutis rebus, quòd ſuſpicio Patres tenuit, propterea quòd in Patauio muniendo nihil non curæ diligentiaq; adhibuiſſent, foſſas purgauiſſent, muros propugnaculaq; firmauiſſent, omnis generis comineatum, magnam tormentorum vim importari mandauiſſent, molas frumentarias per plures, quæ ſine aqua vſui eſſent, ædificari curauiſſent, ciues è nobilitate, vti ſuperiore anno fecerant, portis & moenibus & foro præpoſuiſſent, fore, vti Patauio relicto hoſtes ad Tauriſum obſidendum accederent, quòd minus in ea oppugnatione ſe laboris confiderent habituros: Senatus cēſuit, vt milites quatuor mille conſeſtim vndecunq; ſcriberentur, atq; ijs Patrum collegium legeret qui præeſſent, Chiriæumq; Burgium in primis, quem ſibi vnum à Mæſfronio cōmendatum, atq; omnibus ornatum virtutis indiſtriæq; laudibus illis diebus cohorti eſſe præponendū ſtatuſſent.

Federicus Contarenus sublegatus, Citadellæ qui erat, cum Epirotis CC. egressus hostiũ Gallorum turmam, quæ prædatum ad Medoaci ripas venerat, desiecit, atque ex illis quinquaginta cum eorum præfecto captiuos fecit. Germani etiam, cum ad Clusæ fines in primis Alpibus venissent, Hieronymi Saorniani aduentu perterriti confestim recesserunt. Hostium autem vniuerso exercitu Citadellam versus accedente, Vanissaq; & Thracibus, qui se illi obuiã longius prouexerant, ab eo cum cæde repulsis, Contarenus sublegatus & Alexander Bigolinus oppidi retinendi spe deposita, præsidij abductis Patauium sunt positi. pauloque postq; cum Galli propius Venetos ad Limen se castellum contulissent, pontesq; duos in Medoaco facere cœpissent, vt exercitum reip. aggredi commodius possent, legati concilio præfectorum coacto, non esse Gallos expectandos statuerunt, seq; bene manẽ quarto Calendas Iulias omni cũ exercitu Patauium intulerunt. quos magna agrestium hominum multitudo cum vxoribus & liberis subsequuta, in oppidum recepta est, ciuibsq; dissipata, apud quos esset, proq; cuiusq; facultatibus aleretur. Verumenimvero cum paulò post hostium exercitus Bassianum versus se promouisset, Senatus iterum Tauriso veritus, Ioannem Diedum ex Veneta nobilitate virum fortem militaribusq; rebus assuetum, qui Patauij erat, eò legatum miserunt, vt vnã cum Mocenico belli rebus præesset, qui quidem Ioannes eo reiecto stipendio, quod ei Patres muneri obeundo decreuerant, sua impensa reipublicæ laboranti operã se daturum proficiscens est pollicitus. militesq; item quingenti, equites leuissimi CC. à legatis Patauiio Taurisum missi. Erant autem in hostium exercitu Galli equites grauioris armaturæ

maturæ mille C C. leuioris aliquanto plures, Germani ferè alteri totidem, ex æquo tamen inter se numero: milites in vtrisque circiter vndecim millia: sed ex ijs Germanorum duplo ferè maior, quàm Gallorum numerus erat, præterq; hos Alfsnsus Ferrariensium Princeps cum equitibus C C. Is exercitus depopulatis reipublicæ agris illorum finium, Castellum Nouum, quod est in Alpibus, profectus, paucis defendentibus oppidum, cepit, diripuit, incendit, vt nihil ex eo neq; domorum, neq; templorum, vno fano excepto, non ardens dirutumq; sit relictum. Idem post Feltria passa est in maiorem sui partem, vt à priore vastitate superfuerat, aut ciues eam restituerant. Ciuidale quoq; Belunianum paruo negotio captum, cum ciuitas oppidum, vti Feltriæ acciderat, incendi nollet. Itemq; Scala: nam qui eam defendebant, primis tormentorum pilis in eos iactis & centurione interfecto, deditiōem fecerunt. Eodem tempore in Iustinopolitanorum finibus milites reipublicæ circiter quadringenti equitesq; aliquot, insidijs ab hostibus dispositis capti ad septuaginta, interfecti ad X. pœnas imprudentiæ dederūt. Inter has bellicorum euētuum auditiones Catherina Cornelia, quæ Cyprij regis vxor fuerat, de qua in horum commentariorum priore libro scripsimus, sexto Nonas Iulias stomachi vitio in vrbe mortem obiit, annum agens quartum & quinquagesimum: elataq; est à Patribus magna frequentia ciuitatis è Cassiani ad Apostolorum fanum ponte nauibus imposito, quo ad minuēdum viæ spatium aqua, quam Canalem magnum appellant, transmittenda duceretur, atq; ab Andrea Naugerio laudata. eoq; postea in fano Georgius Cornelius frater tēpli Marcij procurator, sepulchrum marmoreū cum ædícula sorori opti-

mè de se meritæ faciendum curauit. Interim quoniam Iulij postulatione, vt classis reipublicæ ad Genuã à Gallis auertendam in mare superum vela facere iuberetur, ab Decemuiris, qui eam dies aliquot suo in collegio continuerant, superiore desinente mense ad Senatum prolata, Senatusconsultum factum fuerat, triremes duodecim, & biremem vnã, quæ Corcyræ essent, Centumcellas celeriter mitti oportere, quæ Iulio præstò essent: alterum Senatusconsultum factum est, dandas esse Iulio literas, quibus certior fieret, naues triremes maiores duas ex ijs, quas nothas appellant, & minorem vnã, quæ ad urbem sint, Senatum armari confestim iussisse, vt Centumcellas classi priori submitterentur. Hæc ea re à Patribus fiebant, vt Iulij animum, quem experti fuerant & superbum & perferocem esse, his officijs delinitum procliuiorem haberent ad bellum Gallis & Alfonso inferendum. quæ quidem ei gratissima acciderunt. Sed cum videret classis aduentum tardiores expectatione sua esse, moræ impatiens legato reipublicæ accersito dixit, statuisse se tribus cum longis nauibus Genuam aggredi: misisse Viam regiam Marcum Antonium Columnam: missurum cras Octavianum Fregosium, Francisci Mariæ Metaurensum ducis fratris sui filij consobrinum, magna adolescentem virtute, magna inter ciues suos autoritate, propter factiones, quas maiores sui vetusto more ciuitatis exercuerant: qui quoniam quartana esset implicitus, petere à Senatu, vt & ipse Ianë Fregosium confestim eodẽ mittat, vt vnã cum illo rem iuuet. Quibus de rebus Patres acceptis à legato literis, Iani Patauio euocato Iulij petitionem ostenderunt. atque is Patribus hortantibus libenti animo statim conscendens Rauennam est profectus, vt inde pedibus

alibus mutatis iumentis Viam regiam contenderet. Sub hæc equites Hispani grauioris armaturæ quatercenti Vicetie appropinquauerant, vt cum hostibus reipublicæ se coniungerent: tametsi Iulius Donato legato pollicitus fuisset, id illos non facturos: ita sibi cum Ferdinandi regis legato cōuenisse: à quo publicè illis ipsis diebus tributum nomine pro regni Neapolitani permissione equum album acceperat, quem quidem ea cōditione sublata non fuisset accepturus. Idem Iulius Troilo Sabello petēti, vt eius voluntate ad reipublicæ stipendia facienda conferre sese posset, libenti animo permisit. Lecabuas interea Epirota triginta equitum præfectus, Patauij qui erat, ab agrestibus admonitus, citra Medoacum, quem magna hostium exercitus pars traiecerat, certo in pago equites Germanos ferè centum diuertisse, indiligerenterq; ibi incustoditè versari, eò profectus, atque illos improviso aggressus, cum vnum ex eius turma temerè progressum hostes interfecissent, ipse reliquiq; tam acriter in illos impetum fecerunt, vt quadraginta ex eis interfectis, quindecim captis, equis abductis, se Patauium cum præda victor receperit. Patres, quibus Iulius non semel autor fuisset, vt Franciscum Mantuanorum principem missum facerent, denum etiam vt ad sese mitterent, se illum recturum, & in officio contenturum, atque ita Mantuam in Gallorum partibus non futuram: Donato legato scripserunt, sese Iulio obtemperaturos, atque illum in trireme Ariminum missuros: tametsi, propterea quòd imperatoris magnopere indigebat reipublicæ exercitus, cogitauerat Senatus illum suis copijs præficere. itaq; Franciscus postridie custodia eductus, atq; inter Patres per forum ad aquam perductus, vnà cum Bartholomæo Cōtare

no, Daniele Vendramino, quos ei principis collegium comites & curatores dederat Ariminum vsq; , conscendens est profectus. Equites quibus Ianes Fregosius praeerat, qui quidem erant ij, quos stipendiarios habuerat Nicolaus imperator, Senatusconsulto attributi sunt Laurentio, qui Cere obtinebat, vsq; ad Ianis ad urbem reditum: suusq; ipsi equitum centum quinquaginta grauis armaturae constitutus numerus, cum auri libra in victum mensibus singulis. Pauloq; Manfronio eiusdem generis equitum auctus numerus ad centum. quodq; hostium exercitus vna cum equitibus Hispanis, de quibus supra diximus, Patauium appropinquauerat, vt omnes crederent eum ad oppidi moenia venturum: neq; de erat suspicio ab amicis reip. ad legatos delata, ex ijs qui Patauium custodiebant, nonnullos cu hostibus consensisse, oppidiq; portam eis tradituros: eodem senatusconsulto iussu, vt praeter Citolum Perusinum cum sua cohorte, equites peditesq; vniuersi, qui Taurisi essent, & tormentorum magistri, sine mora Patauium proficerentur: vtq; legatis pecunia suppeteret, praeter eas quas superioribus diebus saepe miserant, centum auri librae a ciuibus mutuò acceptae sunt ad illos missae. Eo in tumultu quod Angelus Triuisanus, qui ob classem in Pado amissam in exilium missus fuerat, reip. est pollicitus, se Patauium cum militibus centum quinquaginta iturū, eiq; vrbi praesidio mensem totum sua impensa futurum, si restituatur: lex est in comitio perlata, ea illum conditione ab exilio reuocari reipub. placere. atq; is intra biduum eo cum militum numero se in oppidum intulit. Philippū quoq; Maurocenum, quem quidem ob vulneratum ab eo Robertum Maurocenum consobrium suum XL. viri in carcerem coniece-

coniecerant, auri libris X. in ætarium illatis Decemviri libertati & ciuitati restituerunt. Hostes cum dies aliquot de aduentu suo Patauium suspensum tenuissent, Monsilice sunt profecti, tormentisq; positis oppidum verberare occceperunt, murosq; duabus à patribus deiecerunt. Interim Epirotæ XX. Patauio emissi omnemq; agrum percurrētes, Sonzinum Benzonium, qui se ad hostium exercitum Verona conferebat, quorum erat rei frumentariæ procurator, in itinere ceperunt non longè à Montaniano, cū equitibus paucis & iumentis sarcinarijs plerisq; & captum Patauium adduxerunt: quem quidem hominem, propterea quòd cū ciuitate & iure cōmitiorum maioribus suis tradito fueretur, & præterea stipēdia reipublicæ faceret, planè Senatui charissimus, anno superiore in clade exercitus Cremā à legato missus, id oppidum Gallis hostibus tradiderat, posteaq; semper bellū reipublicæ fecerat, legati laqueo gula fracta vetusto in proditores exemplo pedibus suspēdi mandauerunt. Stanio Clementi Epirotæ et tribus eius equitibus, qui Sonzinum ceperāt, pensiones sunt annuæ omnibus suffragijs à Senatu dono datæ: ipsi vni & militiæ insignia, & vestis aurea supperaddita. Constantinus Arenites Epirota Maximiliano Iulioq; charus, ab Iulio ad Maximilianum missus, vt illum reipublicæ placaret, pacemq; ac fœdus inter eos conficeret, Roma Venetias venit ea in trivemi, quæ Franciscum Mātuanorum principem Ariminum adduxerat: Lauredanoq; & Patribus salutatis, atque ab ijs liberaliter acceptus, auriq; libris quatuor & equo peregregio donatus, Taurisum atq; inde in Alpes cōtendit. Dionysius Naldius Fauentinus militum reipub. præfectus, uir fortis, complures dies febribus nō remittentibus vexatus,

atq; ad urbem delatus, morbo cedens periit. cadaver in æ-
 de Gemellorum apud imperatoris Nicolai cadaver positū.
 domus fundiq; à republica illi, quoad viueret, dono dati,
 vt ad eius filiam, quam vnā puellam reliquerat, transfirent,
 Senatus censuit. Dionysij milites Vincetio Naldio eius cō-
 sobrino sunt traditi, vt, quod erant pleriq; Fauētini, faci-
 lius ab illo regerentur. Inter hæc Monsilice ab hostibus
 capitur. Ea in re Palitiæ Galli opera egregia fuit: is enim
 pedes in primis cum suis per eam muri partem, quam tor-
 menta deiecerant, irrumpens occasionem reliquis de-
 dit, vt omnes vnā propugnatoribus deiectis in oppidum se
 inferrent. Hispani ab alia muri diruti parte idem & ipsi
 fecerunt, neq; se à Gallis virtute superari permiserunt. Tor-
 menta eiusmodi rotis erant imposita, vt ab extrema parte
 ad terram prona fieri, à priore in fastigium erigi nullo ne-
 gocio possent, ad pilas in sublime eiciendas. ea sic aptata
 vsui magnopere fuerunt. cædes est ab hostibus ingens atq;
 indiscretè facta: tametsi etiam ex ipsis ceciderunt non sanè
 pauci. Arx vsq; ad noctem defensa est. Sebastianum Nauge-
 rium oppidi præfectum, ab Hispano captum milite ignaro
 quisnam esset, cum ei pollicitus fuisset auri libram, vti se
 redimeret, daturum, Vascones eam rem improbantem inter-
 fecerunt. Arcis item præfectus cum centurionibus et mili-
 tibus permultis interiit. Hostium exercitus timore agrestes
 eorum finium ad millia duodecim Fossam Clodiam profu-
 gerunt: quibus ea ciuitas, vti poterat, è publica pecunia in-
 uictum est elargita. Ioannes Sfortia, qui Pisaurum obtine-
 bat illis diebus suo in oppido mortuus filium reliquit, quē
 Iunipera Matthæi Teupoli ciuis Veneti filia vxor sex men-
 ses ante patris mortem pepererat. Galeatius frater nothus

ex eius testamento regnum administrandum inijt, literasq; ad Senatū ea de re dedit. Hostes commectus inopia propē coacti Monsilice abierunt Montanianum & Lemniacum versus, abeuntesq; arcem incenderunt. Id incendium ab ijs qui Patauij erant facile conspectum, eorum abitus indicium fuit. Monsilice capto, quod Iulius missis in Ferrariensium fines suis copijs aliquot castella iam ceperat, Alфонsus cum Gallis equitibus CCC. præter suos, & Hispanis militibus non plurimis, & suis cum tormentis domum redijt ad bellum Iulianum propulsandum. Et Chiriacus Burgius cum sexcentis militibus ex Apennini iugis vallibusq; ad reipublicæ stipendia sese conferens Fossam Clodiam venerat. Patres sæpe consulti quisnam esset ad copiarum reipublicæ imperium præfectis reliquis anteferendus, sententiæque legatorum ea de re per literas non semel cognita, Lucium Bononiensem declarauerunt, exercituiq; præfecerūt: cui libras auri duas in victum singulis mensibus præter cā stipem, quam antea Senatus ei constituerat, addiderunt. Lecti postea sunt à principis collegio, qui ei vexillum & sceptrum, eius imperij insignia, Patauium asserrerent, Laurentius Orius, Petrus Maurocenus, ambo ex Quinq; viris adolescentioribus, qui rebus bellicis maritimis in Senatu tractandis præficiuntur. Literas etiam Patres Romam ad legatum dederunt, quibus à Iulio petebant, vt Ioanni Paulo Balioni Perusino permetteret, vt eius voluntate reip. stipēdia facere posset: idq; sunt facillimè cōsequuti. Paucisq; post diebus Martini Burgij & Philippi Græci centurionū, qui Monsilice interfecti fuerant, liberis & ij sunt fundi dono dati, quos Senatus eorum antea patribus dederat: & militum numerus cum stipendio attributus. Atq; in comitio

Michael Naugerius Sebastiani Naugerij item interfecti, pater, in filij mortis solatiū omnibus suffragijs Triumuir prouentibus reipublicæ procurandis est declaratus. Lex etiam perlata, quam quidem menses aliquot antea Senatus censuerat, vt Sexuiri sale procurando ad quatuor redigerentur: isq; postea numerus magistratuum in eo collegio fuit. Iamq; ad nihilum conatus Iuliani reciderant, in Genuensium ciuitate à Gallorum dominatione vendicanda, cum se illi, antequam & reipublicæ clas̃is & terrestres Iulij non magnæ copię ad eos fines accederent, & classe & militib. peropportunè munijsent. Ea in re tentāda Ioannes Franciscus Polanus triremis reip. præfectus pila ferrea percussus interijt. Neq; non tamen Hieronymi Contareni præfecti clas̃is industria omnibus in rebus diligens, quantum esse potuit, fuit: itaq; infecta re Marcum Antonium Colūnam & Fregosios & maiore militum partem suis in nauibus recipiens, Centumcellas redijt, indeq; ad urbem pedibus Iulij vocatu sese cōtulit: atq; ab eo liberaliter acceptus, epulisq; adhibitus, et stipe ad panem remigum donatus auri libris duabus, iussus est classem, & militum in anū longè numerosiorem ad rem iterum tētandam propē diem conficere: suaq; illi Iulius cōsilia patefecit. atq; ad naues longas maiores reip. de quibus supra dictū est, celeriter accersendas tabellariū cum literis Corcyrā misit. Eo ferè tempore Vladislaus Pannoniæ rex Ludouici Gallorū regis et Maximiliani assiduis hortationibus petitionibusq; permotus, in suorum principū conciliū Petro Pascalice legato reip. adhibito proposuit, statuisse se bellū reip. inferre, nisi Dalmatas suos quondam populos sibi restituat: nolle se ulterius ea ditione, quæ maiorum suorum fuerit, carere: si resp.

sua

sua voluntate eam tradat, se illi amicum futurum: sin bellū malit, citō eam cognituram, quā præstet pacatē restituere, quod retineri bello non possit. Legatus cū vellet pro Senatu verba facere, reiꝑ; publicæ causam tueri, ab illis est prohibitus: itaq; quod vnum in sua esset potestate, se de eo Patres certiores facturum dixit: tempus petere, vt quid ad ea respondeant, sciri possit. Eo concilio dimisso, fuere nonnulli ex ijs ipsis qui in concilio fuerant, qui secretō ad legatum detulerunt, bono animo esset, bellum regem facere nō posse, quod numi non suppeterent: satisfactum ea denunciatione, cū regibus petentibus, tum principibus aliquot Pannonicis, quos suæ ipsorum cupiditates impellebant, vt bellum suaderent: sed re nullum fore bellum: quod ita esse postea euentu ipso patuit. Hostium autem, qui Monsilice abierant, pars Vicetiam profecti, tormēta, quæ priore aduentu in oppidum intulerant, ibiq; reliquerant, abstulerunt. Germani Vasconesq;, quos adibant pagos villasq;, incendiū vastitate plerunque fœdatis relinquebant. Galli cū vellent à reliquo exercitu recedere Mediolanum versus, ab rege literas acceperunt, quibus in literis iubeantur, duos etiam menses cum Germanis belli fortunam experiri. Ciues Veneti, qui missu Patrum Patauij portis & mœnibus præfuerant, à legatis sunt dimissi. Ex ijs Angelus Quirinus legatorum ad Patres literis laudatus, quod magna diligētia cum eo comitatu, quem adduxerat, in sua tuenda porta esset vsus, sine vlla præterea stipe reipublicæ, quam reliqui omnes accepiissent, sed impensa vnius sua, ad Lauredanum principem & ad Patrum collegium domum rediens cū se, vt mos erat, contulisset, suæ in rempub. liberalitatis & virtutis fructum tulit, ipsorum

& totius ciuitatis in sese beneuolentiam. Citadella, Bassia-
 num, Asulum, post hostium abitum non magno sunt nego-
 cio recepta: Marostica etiam, sed difficilius aliquanto, arce
 tormentis expugnata, captique in ea Germani milites
 cum eorum centurione non pauci, & inermes omnes di-
 missi. capti & Taurisani rebelles aliquot, atque à Moceni-
 co legato, qui aderat, supplicio affecti. Interim Troilus Sa-
 bellus ex Romanis principibus reipublicae militiam factu-
 rus ad urbem venit, cum in itinere equites septuaginta
 reliquisset. eum Patres liberaliter exceperunt. Iidem Pa-
 tres Ioanni Beltramio Hispano mercatori sanè industrio,
 qui ob Iulianas interminationes Ferrariam ab urbe se con-
 tulerat, petenti ut tutum se liberosq; suos facerent ab ijs
 tributis, quae sunt ab ipsis ante eum diem in aerarium infer-
 ri iussa, ita se in urbem reuersurum, neque postea discessurum,
 libenter annuerunt: literasq; ad illum eius rei obsides de-
 derunt. Iulius aut magnopere in Alfonsum incensus, ex-
 pugnatiss oppidis nonnullis ab eius copiarum imperatore
 adolescente Francisco Maria Metaurensium duce, et Ioan-
 ne Paulo Balione equitum praefecto, in primis ab Rauennae
 Fauentiaq; finibus, à Senatu petijt, ut suos equites leuissi-
 mos & ipse ab alio finium latere in eius regnum praeda-
 bundos immitteret: atq; ipse primum Romae in Cardinali-
 um collegio edictum in Alfonsum promulgauit, in quo re-
 bellem illum in sese Romanamq; rempubl. saepe appella-
 bat: deinde id edictum & in valuis templorum Romae affi-
 gi, & Bononiae in foro recitari, perq; orbem terrarum vul-
 gatis impressione tabulis omnibus in urbibus atque locis
 proponi atque appendi mandauit. Praeter haec augendo
 eo, quem in illius fines induxerat exercitu, duo alia Helue-
 tiorum

tiorum millia stipendio ad eos misso per suos internuncios accersuit. Minis etiam & maledictis Aloisium Gallorum regem omnibus in sermonibus quotidie insectabatur, onerabatq; perfidiæ in Christi vicarios nota, quorum ipse tutelam & propugnationem clarissimo vocabulo præ se ferret, perterrere illum volens, ne ulterius Alfonso tueretur, missaq; ad illum auxilia sua reuocaret. Quibus de rebus Aloisius certior factus, animum propè induxerat, ut se ab Alfonso defendendo abstineret, præsertim quòd eius vxor Anna regina, optima sanctissimq; fœmina, quæ prægnans tunc erat, magnopere virum quotidianis precibus obtestabatur, ne arma in Romanum Pontificem exerceret: existimari sese, ventrem, quem ferebat, aliter prosperè se non gestaturam. vehementissimè autem rex cupiebat prolem, quam adhuc nullam habebat, ex ea suscipere. Alienandæ verò ab Aloisio Genuensium ciuitatis cogitationem Iulius non modò non abiecerat, non prospero euentu rerum deterritus, sed etiam auxerat, ardentior repulsa irritatorq; factus: itaque ad naues duas onerarias maximas conducendas atque armandas, & ad classem reliquam addendas Neapolim misit: Heluctiosq; priore à se stipendio in regis fines impulsos, ad Genuam expugnandam esse adducendos cogitauit. quas ad res id ei etiam animos addiderat, quòd plerosque ex ijs, qui Romæ erant sacerdotes magnis thesauris præditi, ea æstate mors abstulerat: quibus thesauris iure ad se redeuntibus ditior factus, fortunam ipsam fauere suis rebus cogitationibusq; dictitabat, planeq; gloriabatur. Senatus autem, uti Iulio satisfaceret, naues triremes duas & biremes aliaq; nauigia perplura armari, Mar

coq; Antonio Contareno, qui ad Fossam Clodiam cum triremi vna erat, mitti oportere legem sciuit: quam ille classẽ Pado flumine in Alfonsi fines induceret: edictumque in foro proponi iussit, qui prædum vellent in Alfonsi finibus facere, per rempub. licere, dum ab incendijs prorsus abstineant. Quamobrem ducentæ ferè priuatorum hominum nauicula paulò post se ad præfectos reipublicæ in Pado contulerunt. Vincentium etiam Guidotium scribam suum Bononiam misit, vt apud Cardinalem Papientem, qui amplissima cum potestate ei vrbi & toti Flaminie rebusq; in bellum administrandis præerat, reipublicæ nomine esset: ita enim Iulius petierat. Eodem tẽpore ab legatis Patauio Senatus iussu equites leuiores CC. cum militibus CCC. Leonardo Apulo & Meleagro Foroliuensi ducib. in Rhodigianos fines missi: & triremes nothæ duæ, atq; vna leuioris generis, cui Franciscus Cornelius Georgij filius præerat, Hostiam appulerunt, deindeq; cum reliqua se classe Centumcellis coniunxerunt. & Hieronymus Contarenius, vexillo cum clauibus & corona triplici ab Iulio cupidè ad se misso, vt ea sui etiam iuris esse classis videretur, vnà cum vexillo reipublicæ Patribus permittentibus deinceps est vsus cum foederis præfecti nomine: Fracumq; Ghibertum vnum ex ijs, qui aerarij Romani causas administrant, quem Iulius præfecti socium esse voluit, vt ita maxime ei classi suam autoritatem impertiret, apud se sua in triremi habuit. Eum Ghibertũ cum Iulius in collegio Cardinalium ad id munus publicè legeret, ad Gallos Italia expellendos, remq; Venetam iuuandam, sese legere palàm dixit. Post hæc ad Contarenũ misit, vt classẽ Hostiam adduceret: quam cum diligenter inspexisset, ampliterq; probauisset,

bauiſſet, vini Corſi carros ſexdecim, boues ſexdecim (tot enim erant naues) hircos genitalibus deſectis bis totidem, panis cum ſemel cocti tum bis cocti magnum numerum ei dono in claſſem miſit: cumq; ea claſſe poſtridie ſua in tri remi Centumcellas eſt proſectus. Eo deinde Viterbium petente, Contarenus ſuos remiges ſociosq; cum tentari valetudine videret, per Senenſium portus, qui eo in tractu maris ſunt, quosq; vltro ciuitas ob veterem in rempub. beneuolentiam ei obtulerat, claſſem circumduxit. Iamq; ab Iulij exercitu arce Lugiana vi expugnata, Vaſconibusq; ducentis, qui in ea erant, interſectis, Mutina oppidum, ne poſt grauiora perpeti cogeretur, eius ſe miniſtris, qui illò copias conuerterant, certis conditionibus interpoſitis tradidit. Et Marcus Antonius Contarenus, vt erat ei à Senatu imperatum, Pado ſubuectus Rhodigianos ad deditionem compulit. Mocenicus quoq; legatus, qui ſe cum Citolo Peruſino & equitibus leuioribus per plurimis in Alpes intulerat, vt Ciuidate Belunianum expugnaret (quæ ciuitas in Maximiliani partibus obſtinatè Ioanne Diedo altero legato antea cum copijs eò miſſo ſe continuerat) muro tormentis perforato, cum ſe milites vellent intromittere, nulla ſpe oppidanis reliqua ſe tuendi, ne vrbs honeſta diriperetur, Citolo adiuuante illos continuit, & pacatè oppido eſt potitus. Poſt hæc & qui in Alſonſi fines ſe intulerant rei publicæ præſecti, omnia ferè earum regionum oppida caſtellaq; in ſuam poteſtatem redegerant: & Iulianæ item copię captis municipijs eo ab latere quæ erant, magna ex parte, Ferrariam, cui vrbi appropinquauerant, iamiamq; irrumpere ſe poſſe confidebant. Grittus verò & Capellus legati Senatus permiſſu Patauio cum exercitu egreſſi, non

Vicetiam modò reliquaq; finium eorum municipia nullo negotio receperunt, sed hostes etiam qui se in Veronæ finibus nostros veriti, aquarum deriuatione atque aggeribus communierāt, ad vicina eis loca motis castris in oppidum compulerunt. quo in itinere præmissi equites leuissimi, vt illos lacefferent, non semel & prædam & cædem fecerunt, & captiuos abduxerunt. Patres interim Laurentium Cretanum omnibus suis militibus præfecerūt, & Naldio Faentino pensionem annuam librarum auri quinq; quoad viueret, persolui mandauerunt. Dum hæc administrarentur, cum Ioanne Francisco Gambarà homine inter ciuitatis Brixianæ principes claro, qui anno superiore turmæ equitum reipublicæ præfectus ob similitatem, quā cum vno ex Lauredanis ciuibus Venetis grauitè ab eo offensus exercebat, in clade exercitus ad Gallos hostes suā cum turmā transferat, atque ab rege stipendio accepto in eius exercitu postea contra rempubl. semper fuerat, Cardinalis Papiensis per suos internuncios clam ad eum missos egit, vt dare operam vellet efficereq; suā vt ciuitas ad rempubl. rediret. Ille autem cui quidem Gallorum imperij valde iam pertæsum esset, ita se rem facturum est pollicitus, si respublica eum sibi apud se gratiæ locum, quem habebat ante cladem, restituat. Ea de re Cardinalis Iulium certiore facit. Iulius per Donatum legatum à Senatu postulat, vt suam fidem Ioanni Francisco det, fore vt ipsemet constituiisset, si reipublicæ Brixiam tradiderit: addiditq; habere se etiam, qui sint Parmam sibi oppidū iisdem artibus tradituri: itaque sperare se breui Gallos Italia eiekturum. Donati literæ ijs de rebus ad Senatum perlatæ magnam in spem belli celeriter conficiendi Patres exere-

runt:

runt: itaque Senatusconsultum factum est, de Ioanne Francisco Gambara ita fore, uti ipse cōstituisset, si Brixiam reipublicæ restituat: suam ei fidem Iulius interponeret, Senatus illam omnibus numeris seruaturum: magno silentio imperato, ne quid eius sciri posset. iidem Patres Iulio permittente literas ad Franciscum Mantuanorum principem dederunt, velle se imperium reipublicæ copiarum ei tradere: mitteret ad urbem suam hominem, qui cum res transigi posset. Triulcius inter hæc Brixia Mediolanum proficiscens propter Heluetiorum in Gallici regis fines impressionem, tormenta ibi quæ erant, secum ut ferrentur, imperavit. Heluetij autem cum ad Abduæ fluminis è lacu Lario exitum Galli eis occurrissent, binis eos cladi-
bus affecerant. Legati reipublicæ non longè à Verona, qui erant certiores facti hostes in timore esse, neque satis sibi confidere: cum non longius ab eorum castris passuum sex aut septem millibus abessent, singulis cēturionibus et equitum præfectis appellatis interrogatisq; , vellēntne atque auderent cum hostibus configere: atque ab omnibus responso alacriter dato, nihil se malle, quam pugnare, atque ab ipsis periculum de sua virtute fieri, communi consensu statuerunt illos aggredi: itaque præmissis equitibus leuioribus sexcentis, qui hostes morarentur, castra enim iā mouerant, subsequi ipsi omni cum exercitu cœperunt. Equites suam operam legatis præstiterunt. quod si illi etiam in eo, quod constituerāt, perstitissent, bellū confici eo die profectò poterat: fuis enim fugatisq; ijs, quod erat sanè per facile (nam propter Gallorum abitum, qui partim Ferrariam, partim Mediolanum recesserant, ad non magnum re-
ducti erant numerum) neq; Verona, neq; Brixia, neque re-

liquorum oppidum vllum in hostium manere partibus
 perscuerauisset. Verumenimvero fortuna, quæ reipub.
 inuidere nō desierat, Lucij, qui exercitum regebat, animū
 secordia infecit, vt ille sæpe suos in itinere aliam atque a-
 liam ob causam inanem quidem atque futilem remorando
 tempus teruerit, dum hostes se in oppidum reciperēt: quos
 tamen ijdem equites confectati, tantum eis formidinis inie-
 cerunt, vt qui intrauerant, portæ pontem erigentes vigin-
 tiquatuor ex suis oppido excluserint: quos nostri captiuos
 fecerunt, Epirotamq; vnum, qui se cum hostibus iniece-
 rat, amiserunt. Domi autem Henrico Britannie regi per
 literas petenti, vt arcuum millia quadraginta ex vrbe a-
 ssportare suis hominibus liceret: etsi id contra leges erat,
 Senatus tamen ob veterem cum rege beneuolētiam de me-
 dia eius numeri parte permisit. Atque vt cum pacatæ rei
 memoria huic decimo meorum commentariorum libro fi-
 nis imponatur, Decemuii cum viderent in magistratibus,
 qui remp. in Senatu procurant, nullum discrimen collega-
 rum fieri, legem sciuerunt, nemini esse in eis magistrati-
 bus licere, cui esse in illis magistratibus, quos comi-
 tia declarant, propter propinquitates
 affinitatesq; non liceat.

PETRI BEMBI RE-
 RV M VENETARVM
 HISTORIAE LIB. XI.

Veneta classis cum Pótificijs copijs tertio Genuá petit, & cum Gallica congregitur ac re infecta redit. Pontifex Bononiam se confert, eiusq; in Alphonsum bellum. Veneti Veronam oppugnant, & obsidionem soluunt. Veneta classis in Alphonsum missa frangitur. Altera classis in eundem mittitur, resq; terra inter eosdem gestæ. Gallorum prope Montanianum clades. Franciscus Mantuæ princeps, Veneti ac Pontificij exercitus imperator declaratur. Lex de ambitu Venetijs lata. Venetorum in Tesinum regionem excursio. Pótifex Gallis igni & aqua interdicat. Reip. & Iulij exercitus contra Alphonsum coniunguntur, eorumq; res gestæ. Exercitus iterum Veronam mittitur, indeq; re infecta recedit. Concordia à Venetis capitur. Infans biceps in vrbe natus. Gallorum ad Setiam clades. Mirandula à Iulio capitur. Idemq; Mutinā Maximiliano tradit. Alphonfus Iulij exercitū fundit. Venetijs & in imperio terra tremuit. Concordia à Gallis recuperatur. Bononia à Gallis & Bétiuolis capitur. Veneti prope Bononiam à montanis hominibus fracti. Alidosius Cardinalis à Franciscomaria trucidatur. Iulij in Bononienses edictum. Concilium Pisis indicitur, & ad id Pont. vocatur. Variæ in Carnis pugna. Venetorum prope Veronam clades. Taurisum mirro artificio munitur.

IVLIVS à Centumcellis per Aureliam proficiscens, Genuensium ciuitatis à Gallorū imperio auertendæ cupiditate in dies magis ma-

gisq; ardens, Corytum profectus est, ibique in littore cum praefecto classis Venetiae Contareno, quam quidem classem illò adduci iusserat, hilariter pransus, classiaris fere vniuersis se aduentibus mira facilitate ad pedis osculum admissis, & militibus quatercentum in triremes impositis, iterum ei, ut celeriter in Liguriam contenderet, imperauit: qui confestim Populoniam se contulit. Quoniam autem triremes Venetiae in Aegeo mari nauem magnam Genuensium mercibus onustam ceperant, per Donatum legatum, perq; suas literas à Senatu petijt, ut eam nauem Genuensibus restitueret, eo illos munere lenire cupiens. Patres seruatam apud Corcyrenses nauem omnibus cum mercibus Genuensium internuncio tradi mandauerunt. Iidem Patres, quod Lucij timore atq; ignauia hostib. elapsis pulcherrimam Veronae capiendae occasionem turpiter amiserant, indignabundi de Iulij consilio, qui Romam redierat, Franciscum Mantuanorum principem suarum copiarum omnium imperatorem faciunt, eodem fere Senatusconsulto, quo antea quàm honorificentissimo fecerant. Is cum imperium non modò libentissimè, sed etiam hilariter, ut videbatur, accepiisset, deq; eo immortales gratias Senatui egisset, seq; ad exercitum atq; ad legatos breui iturum recepiisset, dum equites cogere, dum comparare sese per literas perq; suos interpretes ad urbem saepe missos certiores Patres facit, cum etiam contra priorem animi sui alacritatē Senatusconsulto non cōtentus, duriores reip. conditiones interponit, pedem Mantua nusquàm protulit. Interim Troilo Sabello, de quo supra dictum est, equites grauioris armaturae centum, leuioris qui sagittis uterentur alteri totidem à Senatu traditi: Thracisq; hominis, qui equites leuissimos

simos ducentos in Epiro paratos habebat, oblatio accepta ut reip. militiam facerent, auri semuncia ipsis singulis in menses singulos, eorum praefectis uncia cum sextante in stipendium constituta: iussiq; quamprimum conscendere. In Foroiuliensibus autem cum hostes cogi, ut in eos impetum facerent, unde quaq; dicerentur, Ioannes Viturius, vir magni animi, qui in Saciliensibus magistratum gerebat, ad illos legatus est a Senatu missus. Iulius iterum Roma per Flaminiam profectus a Spoletum in dexteram flectens, ad templum Lauretanum se contulit, ibiq; in Virginis aedicula sacris a semet peractis, Anconam venit, ut Bononiam ad bellum, quod cum Alfonso gerebat, administrandum procederet. Legati Veneti & Lucius praefectus in campis Martinianis recenso exercitu, tormentisq; a Lactantio, qui eorum curam gerebat, ad Veronae muros positis, eos deijcere oppidi capiendi spe adoriuntur. Id cum dies aliquot fecissent, partemq; non parvam diruissent, quod mons difficultatem magnam dabat, aggredi omnibus copijs atq; irrumperere non sunt ausi, cum id facere debuissent: milites enim & audebant quae proponebantur, & quae imperabantur obibant magno animo: sed inerat in Lucio incredibilis omnium rerum, etiam non magnopere timendarum, suspensio animi, & cordis gelidus quidam pauor, qui eum retinebat, ne quid egregium atq; altum auderet: quem tamen timorem verbis & prudentiae simulatione tegebat, ut non facile appareret, utrum timidior, an prudentior esset. In ea oppugnatione dum tempus terunt, hostes ex oppido prima luce repente egressi ad tormenta configenda, quae indiligenter custodiebantur, conuolauerunt: nam Lactantius pridie eius diei pilae iactu in femore percussus, curando

vulnere Patauium se perferri voluerat: paruoq; negotio repulsis qui aderant, quod intenderant assequebantur: cū Citolus, clamore fugientium audito, è tentorio ita, vt erat, sine galea cum suorum paucis accurrens, repellereq; illos aggressus in medium eorum agmen imprudens se iniecit, atq; ibi vulnere in capite accepto, tellure prostratus confossusq; interiit. ita Veneti duos longè reliquis præstantiores præfectos militum viros, quorum virtuti legati exercitusq; omnis summopere confidebant, bidui spatio amiserunt. Laetātius enim suo ex vulnere paucis post diebus est mortuus. Citolo interfecto eius milites ad vindictam incitatiores facti, accurrente reliquorum globo hostes à tormentis repulerunt, interfectis circiter quadraginta, & questore Germanorum militum, captis ad quinquaginta cū præfectis tribus: quorum ex numero Franciscus Maldonatus Hispanus fuit, qui quidem Venetias est perductus. Rebus ita se habentibus cum nihil proficere muris Veronæ verberandis legati se cognoscerent, & Galli equites peditesq;, qui auxilio inclusis à Mediolani præfecto mittebantur, iam ad Benaci lacus deriuationem Minciumq; peruenissent, atq; è Germania appropinquare manus à Maximiliano iussæ dicerentur, tormentis præmissis ad pagū Martinianum exercitum reducunt. Oppido obsidione liberato, milites Hispani & Germani, in eo qui erant, octingenti in Pantænæ vallis vrbi proximæ incolas, propterea quòd amicè nostros omnibus rebus iuuerāt, eam iniuriam vindicatum egressi se inferebant: qua intellecta re equites trecenti, Ioanne Græco duce, ad illos sustinendos properè à legatis missi, eos omnes fuderunt, fugatos vsq; ad montis Feliciani cacumen insequuti partem interfecerunt, partem captiuos

captiuos abduxerunt circiter ducentos. In Ligustico verò mari iisdem serè diebus non longè ab Genua classis Iulij et reip. triremium XV. classisq; Gallica magnarum nauium & triremium XXXV. propiores factæ, atq; in suas utræque acies conspectis hostibus distributæ, cum eiaculandis tormentorum pilis duarum horarum spatio se laceffere perseuerauissent, coorto vento abductæ in diuersa abierunt: & quòd oppidum magnæ Gallorum introductæ copię tutissimum reddiderant, Contarenus omni comœatu consumpto infectis rebus Populoniam redijt: triremesq; duæ nothæ ab Senatu è Corcyra ad Contarenum missæ, cum eius se classe coniunxerunt: tum quæ naucule urbanae in Iulij gratiam Pado subuectæ, Alfonsi ab eius exercitu alio ab latere vapulantis damna atq; molestias adaugebant, earum partem Alfonsus ipse, cum equitibus Gallis Italisq; sexcentis, militibus duobus millibus traiccto repente flumine, vacuam hominibus (fugæ enim sese dederant) cepit: reliquas ipsi Veneti, ne hostes illis potirètur, incenderāt. Hatrianos etiam itemq; Rhodigianos reliquaq; eorum locorum municipia, fugatis magistratibus recepit Leonardus. Apulus: ceteriq; equites elusis locorum cognitione & celeritate sua hostibus, Montanianum se contulerunt. Senatus nonnihil ab Alfonso, quem ipsa hostium vel fortuna vel indiligentia tuebatur, atq; ab Gallis metuens, legatis collaudatis, quòd Verona exercitum abduxissent, vti tormenta Patauium mitterent, imperauit. Iamq; in Leonice nos se exercitus receperat, cum intellecta propter Alfonsi prosperas res Leonardi Apuli & reliquorum equitum fuga, Grittus legatus cum equitatu Montanianum profectus, & incolæ illorum finium omnes, & municipes ipsos, quos inopi-

natus hostium timor inceſſerat, opportuno aduentu atque auxilio confirmavit. Patres vt amiſſæ in Pado claſſiculæ damna dedecusq; ſarcirent, nauiculas centū biremesq; alii-quot celeriter armari, & earum nomine latiſſimo præſectū in Pado flumine, quod nunquam antea factum meminerāt (id enim nominis ad illum vſq; diem bella tantum in mari exercenda ſibi vendicauerant) creari ſtatuērunt: lectusq; Ioannes Maurus egregia virtute, nauiter ad ſuum munus obeundum ſe dedit. Audita Venetorum equitum & magiſtratum fuga, Gallici equites & milites, Lemniaci qui erant, Atheſi traiecto vt cum Alſonſianis ſe coniungerent, atque in perturbatos impetum facerent, Montanianum cum tormentis muralibus duobus oppidi capiendi ſpe ſe conſerebant. Ea re per agricolas opportunè cognita, miſſi conſeſſim ab legatis præſecti equitum tres bona cum manu medio ſerè in itinere hoſtibus aduentantibus occurrunt, eodemq; temporis puncto cum longè maxima ſuorum parte pugnam incunt: & reliquis, vt pontem, qui non longè aberat, eratq; hoſtibus in reditu tranſeundus, reſcindant, ad intercludendum eis abitum ſi ſuperarentur, imperant. ab ijs ponte reſciſſo, hoſtes ab reliquis intercepti cum ſe trium propè horarum ſpatio acriter fortiterq; defendiſſent, demum ſuperantur, atque in fugam verſi tranſitu pontis impedito, omnes ad vnum vel caſi vel capti ſunt, equites optimi nominis C L. pedites primorum ordinum C C C C. & capti omnes Venetias perducti cuſtodièq; traditi centum & decem. Eius cladis fama celeriter percrebreſcente, municipia quæ Veneti amiſerant, propè omnia recepta ſunt, vt amplius triduo in hoſtium poteſtate non fuerint. iſdem diebus Episcopus Molopontanorum

tanorum Iulij legatus ad urbem venit, ut apud Patres moram traheret, communemq; rem eius nomine autoritateq; iuuaret. Ipse Iulius Bononiam sacris praeuntib. introierat. Eo magnopere admittente, qui Ludouicum Francisci Mantuanorum principis filium obsidis loco apud se habebat, post plerasque interpositas à patre satis quidem duras atque illiberales & stipendiorum & reliquarum rerum conditiones, quæ eius animum ab vxore deprauatum ostendebant, tandem alterum Senatusconsultum factum est, quo per quinquennium idem imperium est ei traditum cum stipendio librarum auri quingentarum in annos singulos, dum ipse equites grauioris armaturæ tercentum quinquaginta, leuioris centum, milites ducentos belli tempore paratos habeat: resq; publica omnia eius ditionis incommoda omnibus ab hostibus se præstaturam pollicebatur. pauloq; post illius familiari Vico Patauino homini, quo is pluries iisdem de rebus internuncio apud Patres usus fuerat, equites leuis armaturæ centum attributi. Ob Citoli Lactantijq; interitum milites non pauci ex illorum ordinibus nulla abeundi facultate sibi permissa, sigillatim ab exercitu discedebant: quod quidem factum nonnulli reliquorum tribunorum & centurionum milites imitabantur: quamobrem edictum est ab legatis propositum, ut qui non missi ab initio parauissent, omnibus in reipublicæ locis caperentur, & armis exuerentur, ignominiaq; notarentur. ea res ei licentiæ opportunum remedium fuit. Cæterum cum ex Alpibus certis autoribus afferretur Germanorum manus comparari, ut reipublicæ municipia in primis iugis inuaderent, quibus captis ac direptis in planitiem descenderet, Sigismundus Caballus est ad ea loca cum copijs ab legatis

contēdere iussus præfecti nomine. Frācisus imperator Bononiā ad Iuliū profectus hilariter ab illo exceptus est, imperatorq; Romanæ etiā reipub. dictus. Galli, qui ad Miniciū venerant, uti suprà dictum est, ad Alsonsum, ut ei auxilio contra Iulium essent, se contulerunt. Legati, ut Iulio satisfaceret, equites grauiores ducentos & quinquaginta, leuiores serè totidem, milites mille in Alsonsi fines intromiserant: Maurusq; classis præfectus cum nauigiolis plurimis & biremibus aliquot, cumq; triremibus tribus, quæ ab Istriis & Dalmatis ad illum venerant, Padum flumen ingredi damnis Alsonso inferendis est à Senatu iussus. Inter has belli cogitationes rei etiā pacatæ, quæ malum in exemplum inuerecūdiæ ciuiū impudentiæq; vertebatur, Patres animum adhibuerunt. Nam cum in creandis magistratibus ambitus eo anno magnopere viguisset, ut prensandis ciuibus, qui suffragia in comitio daturi essent, à candidatis et candidatorū propinquis clientibusq; nullus modus fieret, nulla eos modestia contineret, lex est in Decemuirum collegio perlata, qui deinceps ciuis ciuem rogauerit, ut sibi aut alicui suorum in dando suffragio fautor sit, is ad vllum magistratum, aut omnino reip. in comitio munus X. annos ne admittatur, & si in magistratu fuerit, ab eo reijciatur: cui autem rogari se contigerit, is rogatoris nomen ad Decemuiros deferat: id si non fecerit, quinque annos eandem multā subeat. ita magnæ ciuium molestiæ à Patribus obuiam est itū. Iussi etiā sunt Dominicus Triuisanus tēpli Marcij procurator, Leonardus Mocenicus, legati ad Iuliū à Senatu pridem lecti, ut statim conscenderent, Rauēnāque proficiscerentur, ut Bononiam se conferrent. Literæ post hæc ad legatos Gritum & Capellum datæ, uti alter

eorum cum exercitus parte in fines Rhodigianos atq; ad Padi ripas accederet, vt quantum posset Alfonso noceret. ita factum à Paulo est, cum id illi muneris sorte ducta obtigisset. Maurus classis præfectus cum triremibus tribus Padi ostium, qui Vatrenus appellatur, ad triremes ex Venetorum classe iam pridem capta duas, quas Alfonso suis hominibus armauerat, ibiq; continebat, atq; ijs qui itinerũ causa mare illud exercebant, multa damna intulerat, capiendas aut omnino repellendas est ingressus, frustra: illi enim siue admoniti, seu etiam casu, ad superiora sese fluminis iã receperant. Senatus interim ad pecuniã belli rebus subministrandã, cuius magnopere indigebat mediam vnus censũ partem ciuib; imposuit, certis conditionibus, quo facilius ea ipsa pars exigeretur, adhibitis. Paulus autem legatus cũ se Figariolum in Padi ripa castellum, quod supra Ferrariam est millia passuum XII. cum exercitu contulisset, tormentis positis dirutaq; porta, Alfonsi milites in eo qui erant, paucarum horarum spatio ad deditionem compulsi: alterumq; item in fluminis ripa è regione castellum fugatis hostibus cepit: ijsq; captis equites leuissimos flumen traiecit, qui celeritate vsi & prædas abegerunt, et agrum illum omnem fuga terroreq; impleuerũt. Diuersa quoq; à belli parte Ioannes Delphinus Feltriẽ magistratus cũ ijs quas habebat copijs, & agriculturalum manu complures in Alpibus hostium pagos repente aggressus, in regione quæ Testinus appellatur, eos planè omnes, qui quidem erant rebus plurimis & ad commeatum & mercaturam exercendam refertissimi interfectis aut fugatis incolis incendit, omniq; uastitate regionem fœdauit: vt damna atq; incendia, quæ ij Feltrinis intulerant, propè ex æquo vindicarit. In istis

quoq; nonnihil incommodi per illos dies & acceptum & illatum est. Sed vt ad Padum flumen reuertamur, Paulus legatus pontem in eo facere cum vellet ad exercitum traiciendum, vt se cum Iulij exercitu coniungeret (quod quidem vt faceret, Iulius ab eo per literas diligentissime petierat) ab vxore Frãcis ci impeditus, quæ naues retinebat, destitit: quingentos tamẽ equites leuissimos cum præfecto eorum Federico Contareno traiecto in nauibus flumine obuiam imperatori misit, vt Mantuam redire tutius posset. Galli enim hostes haud longissime aberant: quos etiam vnà cum Alfonso eò venturos, impetumq; in se facturos, non vnus literis nuncijsq; cognouerat. Maurus sub hæc à Paulo admonitus reip. interesse, vt ad sese cum minorum nauigio vñ classe quã citissime accederet, quatuor nauibus Hatriani municipij, vbi tũc erat, auxilio relictis, cum nauigijs reip. L. reliquis priuatorum hominum propè C C. superato flumine, nullo ab hostibus, qui in ripis se ostendebant vt eũ impedirent, detrimento accepto, ad illum se contulit, animum alacritatemq; exercitui, qui timere multa & cauere cogebatur, aduentu suo spe omnium celeriore afferēs. Paucisq; post horis cum nuncij Paulo venissent, Franciscum imperatorem vnà cũ Federico Contareno ad vicum Sermenẽ, qui est in Padi ripa Figariolo proximus, suos se in fines retulisse, ad illum profectus communicatis de bello inter se consilijs, sua in castra redijt: ille Mantuam, vt suos equites militesq; cogeret, multa pollicitus, multa spe concipiens, vt inqueiebat, se recepit. Attulerat imperator secundas Iulij literas legato, quas in itinere acceperat, quib. ab eo Iulius multo impẽsius petebat, vt copias reip. traiecto celeriter flumine cum suis copijs coniungeret: Gallos enim hostes magna

eum manu, quam omnibus è locis euocauerāt, suum in exercitum velle impetum facere, quæq; ipse de Alfonso oppidis ceperat, expugnare decreuisse, non obscure cognouerāt. Legatus eas literas ad Senatum misit, petens, vt iuberēt Patres, quid se vellent facere: nihil enim tantis de rebus Senatu non consultu se ausurum: interea tamen quæ ad traiciendum opus sint comparaturum, & curaturum vt si ipsi iusserint, nulla traiectioni mora interponatur. Patres nō his modò à Paulo, sed etiam à Hieronymo Donato et Triuifano ac Mocenico, qui iam Bononiam se contulerāt acceptis eadem de re literis, Senatu coacto Iulio satisfieri oportere legem sciuerunt: Senatusq; consulto Bononiam ad legatos misso, vt transitū maturaret Paulo mandauerunt. Ad Gratum etiam literas dederunt, vt ad Paulum augēdis eius copijs equites grauiiores ex suis centum, leuiiores CC. confestim mitteret. Pecunia etiam à Senatorum nōnullis mutuo, quæ Mantuam in stipēdium imperatori mitteretur, Patribus est tradita: tum ab iisdem Patribus frumenti staria ducenta in sanctiores monachorum societates dispartitū da dono data, vt in eo rerum discrimine Deo opt. maximo pro Iulio proq; rep. preces facerent. Paulus dum conficiendo ponti sese dat, eundem Federicum cum equitibus septingentis properè Bononiam præmisit Iulij auxilio, seq; cū exercitu confestim subsequuturum & breui affuturum confirmauit. Donatus enim & reliqui legati duo certiore illum fecerant, omni à Gallis arte procurari, vt cum Iulio foedus ineāt, auertendi eum à reip. tuendis rebus causa. Imperatore interea moras omnes interponente, vt quod primū atq; maximū Paulo promiserat, se ad eum celeriter venturū, id nō ambigū differreret, ac nulli omnino vsui Iulio aut reip.

velle esse videretur statuisse, Patres de eo admoniti consul-
 to Senatu Franciscum Capellum eius familiarem ac neces-
 sarium, qui erat in Senatu, illa ipsa hora contendere ad im-
 peratorem iusserunt, monereq; illum ne ulterius expectari
 sese tam opportuno atq; etiam tam necessario reipub. tem-
 pore patiatur: publicam omnium salutem in eo positam, i-
 pse se ad exercitum statim si conferet, munusq; obierit, ac
 fidem praestiterit suam. Franciscus nondum dimisso Senatu
 apertis sibi vni foribus Mantuam est profectus. Dum haec
 administrantur, Galli castella quaedam in Alfonsi finibus
 ab Iulianis capta acriter aggressi recipiunt: incursionibus-
 que in Bononiensem agrum atq; vsque ad oppidum factis
 magnum timorem Iulio incutiant, ut iam, quid se praestet
 facere, planè nō dispiciat. Augebat eum timorē, quòd Ben-
 tiuoli Gallis adiuncti, Bononiensium ciuium factionem ex-
 citatum iri haud ambiguè putabantur, ut & ad portas, &
 ipso in oppido Iulius hostes vno tēpore esse habiturus vi-
 deretur: qui quidem quoniam febribus aliquot iam dies
 tentabatur, nullam propè legatis Venetis se ad eundi facul-
 tatem dabat: tametsi etiam à Francisco Alidosio Cardinali,
 qui Iulij nomine ciuitatem regebat, & Gallis maximope-
 re fauebat, studium per cubicularios adhibebatur, ne al-
 loqui illum possent. Ponte confecto, & parato ad transi-
 cēdū exercitu, Maurus classis praefectus, cū eodē Padi aluco,
 quo venerat, reditum sibi ab Alfonsio tormētis in ripa flu-
 minis non vno in loco collocatis aut omnino interclusum,
 aut plurimis maximisq; periculis propositū uideret, supe-
 rato reliquo vsq; ad Castellū Nouū flumine, traductisq; ri-
 pam nauibus, ac per cāpos aquae plenos ob intersectas A-
 thesis ad Lemniacum à Gallis ripas decem millibus passuū
 confectis

confectis, classem ducentarum nauium in Athesim ad Caucdam vicum incolumem perduxit, deinde prono flumine ad fossiones Philistinas sese recepit. Aliquot ex ea classe naues, quæ quod maiores erant alijs, ripam traicere non potuerant; Mincium se in flumen, deinde Mantuam contulerunt. Expectauerat Paulus legatus per eos dies imperatorem, qui iamianq; se affuturum pollicitus fuerat, vt vnâ traiecto flumine quò vellet Iulius proficiscerentur. Ille verò causis moræ post causas non ita cautè interpositis, quin falso quæsitæ agnoscerentur, neq; se in viam dabat, neque suos equites militesq; ad illum mittebat, neque verò etiam Franciscus ab Senatu ad eum excitandum missus quicquã proficiebat. quamobrem ne à Patribus reprehendi posset, mandata reipub. tanta de re tam angusto tempore differēs, pridie Cal. Nouembrium Paulus Padum exercitum traduxit. Vno tempore ea de re Iulius nuncios accepit, & Fabritius Columna vir egregiæ virtutis, quem Ferdinandus Hispaniæ Rex cum trecentis equitibus ex Neapolitanis finibus ad Iulium mittebat, vt ei auxilio in Ferrariensi bello esset, cū expeditioribus ad illum venit, reliquis bidui post se interuallo in itinere relictis, quæ duæ res ita Iulij animū exhilarauerunt, vt febris cū continuò reliquerit: itaq; confirmatior factus edictum proposuit, quo edicto Gallorum præfecto, qui magister magnus appellabatur, reliquisq; Gallis igni & aqua, sacris conceptis verbis, interdicebatur, si deinceps Alfonsi causam vlla ex parte tuerentur: idq; impressis publicè tabulis vulgari iussit. Imperator domi sedens, Paulum legatū traicere admonitus, in seffo equò cū suorum paucis ad Stellatam vicum, vbi se ille continuerat, totius exercitus traiectum operiens, ad eum venit, atq; vnâ

Mutinam versus diem vnum omnes processerunt. Ea verò nocte quæ est diem illum subsequuta, ab vxore per literas vt aiebat, certior factus, Gallos, qui Veronæ erant, in eius agrum populationem et cædes fecisse, ædificia combussisse, prædas abegisse, Paulo conuento ad sua tuenda redire se domum velle ei denunciauit. atq; ita, cum legati preces, et Iulij atq; reipub. maximorum erga se promeritorum commemoratio, et sui nota nominis, quam quidem notam atq; calumniam accepto ab utroq; stipendio eorum causam tali tempore deferens, erat magnam indelebilemq; subiturus, nihil apud ipsum valuissent, Mantuam redijt. Erat Brixie in Ioannis Francisci Gābaræ equitatu honesta conditione Petrus Longena, eius oppidi ciuis, qui indignans se arma ferre cōtra eam ditionem, sub qua natus altusq; annos triginta vixerat, coacto equitum idem sentientium numero, ex oppido profectus Montanianum ad Gritum venit, vt militiā reip. faceret, orans obtestansq; se recipi: de eo Gritti literis certiores Patres facti, Petrum Longenam recipiendum, et præfecturā LX. leuiorum equitum ei dandam censuerunt. In comitio verò postridie eius diei Marco Venerio, qui pridē vulneribus in expugnatione Monsilicēsi acceptis vsus propè manuū amiserat, scribæ munus in prætura Foroiuliensi per quatuor magistratuum tempora dono datum, vt se alere familiamq; suam posset. Filijs autē Ludouici Michaelis, quem Carauagianæ arcis custodem Galli captiuum fecerant, atq; in Galliam miserant, in triremibus reip. balistarū loca decē, nobilibus adolescentibus dari solita, ad corū matrē seq; ipsos sustinendos item dono attributa. Inter hæc Senatus certior factus Hispanos equites, qui Veronæ erāt, à Ferdinādo Neapolim reuerti iussos ab oppi
do

do tuendo discessisse, literas ad legatum Gritum dedit, ut cum ijs quas habebat copijs Veronam contenderet: confidere se, si id celeriter faciat, posse ab eo urbem propè vacuum recipi, præsertim si edictum proposuerit, nullius ciuis in reimp. iniurias Senatum vindicaturum, ciuitatemq; immunem omnium onerum iubere esse, si ad reimp. redeat. Qui bus acceptis mandatis legatus, tametsi parum spei aleret, rem cum exitum habituram tam exiguo copiarum numero (cataphracti enim equites amplius quatercentis, milites amplius quatuor millibus non erant) idq; ipsum Senatui rescripserit, tamē accitis quamplurimis è vicinis locis operibus, et tormentis Patauio afferri imperatis, se ad iter comparabat. De maritimis autem rebus ut ratio haberetur, impensisq; reimp. modus fieret, Senatusconsultum factum est, ut Maurus classis in Pado flumine præfectus priuatorum hominum nauiculas, quibus non magnopere indigebat, missas faceret, triremesq; quas habebat leues retineret, Hieronymusq; Contarenus classis in mari supero legatus, qui Genua sæpius tentata, quod ab Gallis hostibus largiter erat communita, nihil profecerat, ut Iulij missu Corcyram se reciperet, retentisq; apud se quatuor quas vellet triremibus, reliquas ad urbem redire permetteret. Interim ab Iulij rei q; pub. exercitu Saxolum in Mutinensi agro ad Setiam flumē castellum arce atq; opere communitum tormentis positus, cum à quatercentis propugnatoribus Gallis defenderetur, ardore militum per muros irrumpentium celeriter est captum. Ioannes etiam Delphinus Feltriæ magistratus in magnam hostium manum cum Alpium tractum depopulante impetu acriter facto, maiorem eorum partem cecidit, reliquos omnes fugauit: specusq; illud motanum, de quo antea

dictum est, quod Couolum appellant, compulsis timore ad
 deditionem ijs, qui in illo erant, recepit. Qua intellecta re,
 vt ciuitati optimè de repub. meritæ, omnia perpeſſæ ab ho-
 ſtibus damna, Patres grati eſſent, omnium tributorum im-
 munitas, ea pecunia excepta, quæ ab illa in Principis sala-
 rium quotannis ad urbem mittitur, municipio Feltrinorū
 eſt ab Senatu dono data. Ab Ioanne quoque Viterio in Car-
 nis hoſtes quatercenti è Goritia egreſſi, Sontiumq; flumen
 tranſgreſſi omnia uaſtantes, ita caſi fugatiq; ſunt, vt eorum
 plurimi timore ſe in flumen præcipitauerint. Ea in re A-
 loiſij Porti Vicetini equitum leuiorum turmæ præfecti vir-
 tus plurima extitit. Redierat Mantua per eos dies ad urbē
 Franciſcus Capellus, retuleratq; Patribus, nullā eſſe in im-
 peratore rei bene gerendæ voluntatem, nullam fidem: vx-
 oris artibus eius animum delinitum: Alſonſo illius fratri cu-
 pere omnia, neq; Iulium neq; rempublicam præ illo quic-
 quam ſacere: ſauere etiam Gallis plurimum. Gritto ad Ve-
 ronam iterum obſidendam proſecto, eæ ſunt tempeſtates
 conſequutæ, vt recedere, ſeq; ad Suauium municipium re-
 cipere, vt equites & milites ſub tectis contineret, ſit co-
 actus. Demum intelligens Veronam communitiorem eſſe ſa-
 ctam, Montanianum exercitum reduxit. qua re cognita iuſ-
 ſus à Senatu eſt, equites quingentos, milites octingentos, ad
 Rhodigianos reliquaq; circa Padum eius regiones muni-
 cipia tuenda & cuſtodienda mitteret. Iuliani exercitus Frā-
 ciſco Maria imperatore et Fabritio Columna reliquisq; du-
 cibus, qui erant Mutinæ, ſe non explicantibus, Paulus lega-
 tus ad oppidum Concordiam ſoſſis atq; aggerib. cōmuni-
 tum ſuis cū copijs accedens, tormentisq; co veſperi colloca-
 tis, et verberatis prima luce muris, paucarū id horarū ſpa-

cio contra spem omnium cepit: tanta tamq; præsens militum virtus fuit. Propugnatores, qui ab oppugnatione supersuerant, in arcem repulsi, sine mora se legato dediderunt. Atque ante eos dies in vrbe puer è plebe natus est cum duob. capitibus, quatuorq; humeris & manibus, tum femorib. atq; pedibus quatuor, vt duo esse pueri vnà cõglutinati viderentur, si corpus reliquum duplex habuisset. habebat aut vnum tantum cum renibus vnis tergoq; reliquo petus: vixitq; sesquihorã, vt Christianæ aquæ ablutione non caruerit. Et Nicolao Triuisano templi Marcij procuratore mortuo, Antonius Grimanus, quem ciuitas ab exilio reuocauerat, magno omnium ordinum fauore in eius locum susceptus est. atq; illa quidem in procuratione eo erat tempore Antonius, cum est exul factus: itaq; bis eam dignitatẽ est adeptus, quod nemini antea contigerat. annusq; cū ijs ferè comitijs finem habuit. Prima verò incuntis anni die, quod Galli, qui ad Carpos municipiũ se receperant, in Setiæ fluminis ripa, quod auctum imbribus transiri vado nõ poterat, singulis sese horis ostendebant, atq; à nostris, qui trans flumen eam regionem tenebant, ita vulgò conspiciantur, vt etiam colloquia ex vtraq; ripa inter se haberet, Paulus legatus noctu ponte celeriter in nauculis cõfecto, suarum copiarum partem cum Troilo Sabello bene manẽ flumẽ traiecit, atq; in primum Gallorum agmen, quod ad flumen veniebat, impetu facto, eos sudit fugauitq; interfectis captisq; nõ paucis. Eo timore perculsis reliquis, nocte intempesta vniuersi Rhégiũ Lepidi versus abierunt. Iulius suos duces nihil omnino amanter, nihil ex re agere cum videret, omnes aut moras, omnia impedimẽta ei bello interponere illos nõ ambigũ cognosceret, vnum Capellum e-

iusq; fidem atq; animum summis laudibus prosequens, statuit se ad exercitum cōferre, vt Mirandulā oppidum munissimum præsens oppugnaret: quo capto facilius posse se Ferrariam obsidere, suæq; ditiōis eam facere cōfidebat. tametsi illud etiā cogitauerat Iulius, cū Ferrariæ appropinquauisset, se Hippolytum Cardinalē Alfonsi fratrē ad colloquium euocaturū, qui fratrē hortaretur, vt bello finē imponeret, ne dāna vltima perpeti cogeretur: se ei, si vellet, Ferrariā habere permissurum, Mutina modò sibi Rhegioq; Lepidi cederet: quorum tamen oppidorum alterum se iam suum fecisse. quam quidem cogitationem suā Iulius reip. legatis aperuerat, illi ad Decemuiros literas ea de re dederant. Patres consulto Decemuirū collegio, eam Iulij moderationem proumōq; ad pacis studia animū maxime laudauerant rescriptis ad legatos literis, easq; literas legati Iulio recitauerāt. Sed Iulius, vt dictum est, quāquam hyems durissima ingrueret, luto sissimæq; essent viæ, & nix largiter cecidisset, ad vicina tamen Mirandulae ædificia & agricolarum casas lectica vectus se contulit: cumq; suis ducibus parum cōfideret, belli munera per sese perq; Paulum legatū plerunq; administrabat: nam omnino Franciscus Maria, siue quod Alfonsi sororis filiam in matrimonium duxerat, vt nouæ affinitatis studijs adolescens viginti annos natus traheretur, siue quod ita ei suaderet suus animus, neq; bellum probabat, neq; suas in eo partes suāq; diligentiam patruo præstabat, vt quæcunq; faceret, ea omnino lentè atq; inuitus facere videretur: si quid autem operæ Venetos egregiè nauasse intelligebat, id agrè illū molesteq; ferre omnes planè homines cognoscerent. Iulio itaque imperante, vt tormenta cū à suis tum à legato Vene-

to ad muros oppidi deiiciendos collocarentur: quod quidem magna cum difficultate fieri erat necesse, cum propterea quod oppidani è propugnaculis & turri maximè communita, suis item tormentis appropinquare muro neminè permittebant, tum quod nix duos ferè pedes in altitudinè creuerat: legatus virtute militum difficultatibus superatis, celeritate vsus verberare muros senis tormentis cœpit, cū Iuliani neq; post triduum vnā in eos pilam misissent. Muris igitur oppidi ita deiectis, vt qui in eo erant, equites septuaginta, milites trecenti, tueri oppidum sese posse non considerent, præsertim cū omnis fossæ aqua frigore congelaciuiisset, mulier vidua Ioānis Iacobi Triultij filia, quæ Ludouici Pici, de cuius morte superioribus commentarijs diximus, vxor fuerat, quæ oppido præerat, reliquiq; præfecti, ad diem duodecimum Cal. Februarij conditionibus interpositis se atq; oppidum Iulio dederunt. Iulius, quod oppidi porta ruinis clausa deiectusq; pons fuerat, per muralem scalam in oppidū est receptus: is mulctæ nomine oppidanis, vti auri libras sexaginta soluerēt, imperauit. præfecti & centuriones qui erant, ijs captiuis esse iussis, reliquis missis, mulieri ad patrē abeundi potestatem fecit: paucosq; ibi dies commoratus, dum exercitum lustraret, stipendiaq; persolueret, Mirandulæ imperium Ioanni Francisco Pico, quod oppidum pater testamento ei reliquerat, Mutinæ, Maximiliani internuncio eam ob rem ad se misso tradidit: eius enim oppidi, & Rhegij Lepidi ius, Imperatoris esse Romanorum intelligebat. idq; propterea minus grauatè fecit, vt eo exemplo Maximilianus etiam Rhegiū sibi à Gallis, qui in eo erant, tradi postularet, vt quoniam illos Maximiliano morem minimè gesturos confidebat,

Maximilianus eam ob rem Gallorum amicitiam repudiaret. & cum ipso se coniungeret. iis constitutis rebus, Ferrariam versus tormenta perferri exercitusq; procedere imperauit: quæ cum Senatus futura intellexisset, in Iulij gratiam classe nauiculariũ e suburbijis, & biremium & aliorum nauigiorum e naualibus vrbaniis celeriter instructa, cum ea cumq; ijs quæ ad Fossam Clodiam erant triremib. Maurum iterum ingredi Padum iubet, qui pontem ad naues, quæ eum sustinerent, catenis cõiungendas secum adduceret, ad copias & equitatum traiciendum. Grittus etiam Senatus iussu vnà cum Lucio ad Padi ripam eas quas habebat copias duxit, militib. paucis & equitibus Montani ni relictis. Interea cū Senatus decreuisset, vt triremes octo in Creta insula, Zacynthi vna, Cephallene altera, duæ in Dalmatis Iadera & Ascriuiò, decem & octo in vrbe armarentur, omnes numero ad triginta, quarum decem esset ex ijs quæ nothæ appellantur, nothis quidem est præfectus lectus idem Maurus, qui classi in Pado exercendæ imperabat: reliquæ sunt triremes singulatim ijs ciuib. qui se Decemuiris obtulerant, dari iussæ. Iamq; Iulij & reip. copie ad Finale municipium & Creuacorium vicum eaq; loca se continebant: & Gallorum duces, Triultius, atq; is qui magnus magister appellabatur, euocatis Verona & Lemnino auxilijs ad Padum processerant conserendi manus causa, vt ipse afferebat rumor: itaq; & Iulius suorũ militũ numerum celeriter auxit, & Veneti se cõunitiores quibus opibus poterant reddiderũt: neq; tamen ea diligetia opus fuit, hostes enim nullo facinore aut gesto aut tẽtato sese Carpos Rhegiumq; retulerunt: Mutinamq; de improviso aggressi, vt eam suã facerent, à Marco Antonio Colũna, quẽ

Iulius

Iulius cum quingentis militibus eò miserat, vt oppidū Maximiliano tueretur, facile repulsi sunt. Verumenimvero ijs agitatib; rebus Iulius, id quod existimauerat, vt capto Mirā dula municipio aditus sibi ad Ferrariam oppugnandam eo ab latere patefieret, cū in dies singulos plus rem difficultatis habere animaduertisset, cogitare cœpit, si ab Rauennæ finibus in Ferrariensem agrum suas copias introduceret, castellumq; quod est in Padi ripa, quod Bastia appellatur, expugnaret, se facilius bellum posse conficere, præsertim reip. classe duorum exercituum impressiones adiuuante: quā quidem classē audierat Volanæ ostiū ingressam Alfonso biremes duas cepisse, cū eas Maurus præfectus per tresdecim millium passuum iter contra cursum fluminis celeritate suorum remigum assequutus fuisset, nauemq; onerariam aduenarum mercatorum, quā biremes illæ in mari expugnata in ostium fluminis attraxerant, recuperauisse: itaq; moræ impatiens (erat aut̃ inexplebilis etiā animi, & alias semper ex alijs res atq; incepta temerè plerunq; aggredientis) cogitata perficiendi spe, cū in reditu paucos dies Bononiæ fuisset, Rauennam proficiscitur, magno suarum copiarum & comitatus labore, difficillimo anni tempore, impeditissimis vijs: nā reip. copiæ in illis, in quibus erant locis, ferè se omnes continuerunt. Sed aliter res atq; ipse sibi finxerat, cecidit: vbi enim Iulij copiæ (erant aut̃ equites grauiores sexcenti, leuiiores quingenti, milites quater mille) castello appropinquauerunt, Alfonso, qui se ad id cōparauerat, eas fudit, interfectis captisq; non paucis. Neq; profuit quòd Maurus classē reipub. plus quàm centum diuersi generis nauigiorū proximè castellum adduxisset, nonnullosq; ex Alfonso equitatu tormentorum pilis

interfecisset: qui quidem Maurus postea, cum intellexisset ex amicorum reip. literis, non vnus in riparum inferiorū locis Alfonsum sua tormenta disponi mandauisse, vt classi noceret, sine vlla ostensione ad fluminis ostium redijt. Hac re intellecta, Galli apud Rhegium qui erant, iterum Carpos venerunt, flumenq; Setiam factis pontibus iterum traiecerunt, vt reipub. copias aggredierentur: quod tamē facere neq; tum quidem sunt ausi. qua in re cognosci potuit, sanē iustas Pauli legati querelas fuisse, cum dolenter saepe diceret Iulianos duces vincere noluisse: si enim secum, vt ipse cupiebat, eisq; proponebat, coniuncti ad hostes persequēdas se comparauissent, profectō Galli deleri vna pugna potuissent: quo facinore confecto Ferrariā capere Iulio non magnopere difficile fuisset, quacunq; is à parte cū vtroq; exercitu in eius se fines intulisset: nunc se relictum, qui vnus neque integris copijs Gallorum impetum exciperet: praefectos enim equitum tres vnā cum Iulij ducibus eò miserat, vnde repulsi ab Alfonso cum detrimento ignominiaq; fuerunt, pauloq; absuit quin etiam caperētur. Sed Galli nulla molestia Paulo adhibita, cum ad Padum se cōtulissent, submissis Alfonso secundo flumine auxilijs militum non plurimorum, vnde discesserant, redierunt: magnusq; eorum magister Rhegij febribus confectus mortem obiit, cum ab Iulio veniam totius suae vitae criminum missis ad eum internūcijs impetrauisset. Itaq; vnus eorū ductor atq; imperator Triultius deinceps fuit. Atq; illis ipsis diebus Marinus Georgius, multae philosophiae vir, quē legatum apud Bergomates agentē in clade exercitus anno superiore Galli captiuū fecerant, atq; in Galliam perduxerant, in custodiaq; vnā cū Liuiano habuerant, fide illis da-

ta intra sex menses vel pecuniam quam petebant, vt eum liberum facerent, se eis missurum, vel in Galliam atq; in custodiam reuersurum, Venetias venit. Vanissa Thrax equites septuaginta secum ducēs, ab exercitu Pauli legati missu profectus, vt quid hostes molirentur, circūspiceret, cum eorum militibus quamplurimis, in quos incidit, congressus, interfectis plus cētum triginta, quos captiuos fecerat, Francisco Mariæ imperatori dono misit. Ea dum administrantur, ad diem septimum Calendarum Aprilium in vrbe terra tremuit motu tam vehementi, vt Senatu qui habebatur, ante vllam latam legem præter morem dimisso, Patres ruina tectorum intercipi metuentes, tumultuose se forās truderent. cadebant autem è summis curiæ templiq; Marcij parietibus pinne ac signa marmorea, quæ in ijs antiquitus posita prominebant: turresq; templorum nuta re cacuminibus & commoueri prospiciebantur: & æs Campanum in plerisq; earum, maximeq; in ea turri quæ in foro est, sponte insonuit: pleræq; etiam vitium fecerunt. & aqua vrbis in alueis altè excitata contremuit: innumeraq; sumi receptacula, quæ supra ædium culmina tubo atq; calatho attollūtur, quassu diuulsa in vias ipsaq; in tecta corruerunt: domusq; non vna cum incolentium interitū, parietes verò domorum & fanorum frequentes ruinā traxerūt. mulieresq; prægnātes permultæ timore perterrefactæ abortum fecerunt, mortuæq; sunt. vñ iuuit, quòd is non longinquus terræ tremor fuit. atq; eas ob res, quæ acciderant, postridie eius diei Deo optimo maximo supplicationes omnibus in vrbis regionibus dies tres fieri, & ne quid præter panem & aquam ad vescendum omnes puberes sumerent, ab Antonio Contareno Patriarcha Vene-

torum consultis Patribus indictum. Pauloq; post eundem propè terræ motum cum eisdem ferè prodigijs Pataujs, Taurijs, Fori Iulij, nonnullisq; alijs in reip. oppidis & finibus fuisse, magistratus eorum Patribus significauerunt. Sed nihil æquè eis molestum per eos dies fuit, nihil tam ægrè vniuersa ciuitas audiuit, quàm id quod Pauli legati litteræ attulerunt, Leonardum Apulum, cum ad hostes Gallos, quos paucos esse audierat, repellendos ad vicum Belacrem cum quadraginta equitib. processisset, inersctum ab illis fuisse, magna scilicet fide, magno animo & virtute hominè, atq; in primis Veneti nominis amantiissimū: cuius postea cadauer ad urbē delatū marmarco in sepulchro reip. impesa exedificato, in æde Gemellorū Senatus cōdi iussit. Franciscus reip. copiarum Imperator, cum fictis pro temere causis Mantuæ se ad eum diem continuisset, calumniam à Senatu atq; omnibus ab hominibus veritus, ad Iuliū vel le se conferre palàm fecit, profectusq; Coregium, quod municipium abest Mantua passuum millia circiter triginta, ibi se aduersa valetudine correptum simulans domum redijt. Interim quoniam Paulus clarè ad Senatum scripserat, nihil se confidere boni à reip. exercitu posse cōfici, Iulij dubis in contraria omnia obstinatè nitentibus ne Alonsus domo expellatur, Senatus ad eum rescripsit, omnem curā adhiberet ne pugnare cogeretur: pro explorato enim sibi esse, si manus conserat, illos eum media in pugna deserturos: itaq; Paulus cum per sese, tum à Senatu admonitus operam dabat, vt neq; timoris indicium sui hostibus prodederet, neq; vniuersum exercitum periculis obijceret, quā obrem in minutis & quotidianis expeditionibus cū Gal-
lis, qui ad Padi ripam venerant, sæpe congressus, nō semel
eos

eos fudit, fugauit, superiorq; manu semper inferior nunquam fuit. tātū Paulum Manfroniū Galli hostes cum X. equitibus captiuū fecerunt. Neq; à Gritto quidē legato eodem tempore hostes non malē habiti, quas quidem pugnas referre nihil neceſſe eſſe duximus. Venerat autē antea Bononiam Matthæus Lācus Curcenſiū Episcopus ex Germania magno comitatu, homo arrogātiæ & elatione insignis, à Maximiliano miſſus, vt cum Iulio de fœdere cum Venetis ineundo ageret: qui paucos ibi dies moratus, cū nimis duras pacis cōditiones attuliſſet, infectis rebus in Germaniā redijt. Senatus quoq; conſuerat dignitatis et exiſtimationis apud Iuliū reliquosq; reges retinēdæ cauſa, vt equites grauis armaturæ, quos habebat, ad duū millium numerū auferrentur, militū ſex millia veteribus addenda conſcriberentur. paucisq; poſt diebus ei Senatuscōſulto alterū fuerat Senatusconſultum additū, vt ex Epiro equites mille leuiſſimi accerſerentur: vt etiam magnū arcuum numerū amphorasque vini Cretici qningētas Petrus Piſaurus, cui cū rege Britannie neceſſitudo mercaturæ exercendæ cauſa intercedebat, ad illum mitteret, fuerat à Senatu permiſſum. Mauro autē claſſis præfecto aduerſa valetudine laboranti Andreas Bōdimerius ſublectus eſt, ſexq; triremes in Creta inſula armari iuſſæ. Cumq; Iulius Heluetiorū militum ſex milliū numerū cōducere ſtatuſſet, qui in Mediolorani fines cōtra Gallos impetum facerent, velletq; vt tertiā eorum ſtipendiorū partem reſp. impenderet: Iulius de eo à Senatu ladatus, & conditio libenter accepta, & lex de mediā mercedū parte à magistratibus reip. remittenda, quæ tempus ſex menſium expleuerat, in alteros ſex menſes prorogata. Ad hæc Cōcordiæ municipium, quod à Iulianis indiligenter cuſto-

diebatur, facile ab hostib. receptum est. Captū autē à legato Gritto propugnaculū natura & opere communitū in paludib. positum Crucula Lemniaco vicinū, missis noctu militibus in nauiculis cum tormentis, praesidiumq; impositū. In vrbe vni ex nobilitate ciui Gaspari Valerio, quod hominem Rocchum nomine, tabellariorum reip. praefectū, Taurisi interfecerat, Decemuirū iudicio medio in foro ceruices sunt abscissae. Iis ita administratis rebus, Galli hostes ab exulibus Bentiuolis adiuti, qui factionis suae montanorum hominum magnum numerū excitauerant, ex inopinato Bononiam contenderunt: cuius portas eiusdē factionis ciues furtim eis aperituros conuenerat: itaq; timore perterritus Iuliani dux exercitus Franciscus Maria reliquiq; duces, praeripere sese hostibus statuentes, relictis tormentis impedimentisq; omnibus constipati ipsi fugam capiunt, et ad Paulum legatum mittunt, qui haec ei nūciat, atq; illum idē facere suadeat: nullum aliud relictum subsidium: in eo vno positam esse salutem, si hostes praecesserint. Paulus, qui de hostium aduentu tam inopinato nihil dum audierat, querens in fraudem ab Iulianis se proiectum, quod spatium colligendi recipiendiq; sese sibi nō dederint, cum suis omnibus subsequi Iulianos celeriter coepit, relictis ijs, quae imitari eādē celeritatem non poterant. Et quoniam Bentiuolos oppidani iam introduxerāt expulso Alidosio Cardinali, qui per aliam se oppidi portam eiecerat, Iuliani autem ad Bononiae muros accesserāt, vt ijs circumactis in fines Forocornelianos se reciperēt, quod nullā aliam habebant itineris faciendi rationem, idem ipse quoq; sua cū manu Paulus facit, eiq; accidit quod Iulianis, qui eū antecesserant, non acciderat: illac enim contendenti armatorum
 hominum

hominum montana incolentium plures manus occurrerunt: à quibus disiecti, vt quisq; potuit fuga capta se eripere sunt conati. ita tormentis impedimentisq; amissis, militibus magna ex parte vel captis vel diffugientibus, interfectis nonnullis, equitatu non frequenti, se in tutum receperunt. Hac intellecta fuga Patres ad Grittum legatum, qui Lemniaco capiendò animum adiecerat, eratq; cò cum exercitu profecturus, literas statim dederunt: quoniam ad Bononiam malè gesta resp. sit, à Lemniaco aggrediendo abste-
neat, eq; Padi ripis & regionibus tormenta Patauium ab-
duci curet: & si quid Galli molirentur, ne intercipi ab illis possit, se recipiat. Etiam magistratib. Patauinis & Taurisanis mandauerunt, munitiones eorum oppidorum, quas instituis-
sent, perficere maturarent. Pauloq; pòst ea re non contenti, legatum qui munitionibus procurandis Patauij preesset, reliquasq; res ad oppidi præsidiũ curaret, Christophorum Maurum legerunt, qui statim proficisceretur: militesq; quot potuerant in vrbe conscriptos eòdem miserunt, verentes ne Galli fuga exercitus reipub. sublato Padum traicerent, atq; in eius oppidi fines irrumperent, si quid de eo capiendò & sua celeritate, & reipub. indiligentia possent efficere, tentaturi. Legato verò Donato Senatusconsultum est missum, quo Iuliũ Patres hortabatur, ne propter recentia exercituũ detrimẽta animo perturbaretur, remp. ei nunquã defuturam, omnem fortunam libētissimè cum illo subiturã, vbicas prouincialesq; opes, animos deniq; ciuiũ omnium pròptos paratosq; ei polliceri. quo Senatusconsulto accepto, Iulius lætari se primum còstantia recip. respondit, firmioremq; multò & alacriorem aduersis rebus contra Gallos sese factum confirmauit. Eo

ferè tempore res à Patribus non semel antea agitari cœpta finem habuit: nam vt eorum ciuium Patauinorum, qui improbi & contumaces fuissent, bona & possessiones inter illos centuriones, quos amanter fortiterq; in obsidione Patauina reip. nauasse operam consliterat, vel si ipsi mortui essent in eorum liberos & propinquos partirentur, Senatus censuit. Venerat Rauennam ad Iulium pulsus Bononia, vti dictum est, Alidosius Cardinalis: atq; vt ea quæ acciderāt, nulla sua culpa cecidisse illi ostenderet, multa de imperatore tanquam rerum bellicarum propter adolescentiam imperito questus apud eum est, atq; vt erat sermone satis accommodato ad fallendū, omnes eius oppidi amissi causas, quarum ille propè omnium autor fuerat, in vnum illū deriuauit. cōstat enim Alidosium omne studium adhibuisse, vt quæ ab imperatore procurabantur, ea illi omnia in contrariam partem cederent, neq; vllum ad exitum perducerentur: oderat enim adolescentem non tam eius vitio, quàm suo: cupidoq; illum ingens incesserat, sui vt fratres, quos esse fortes viros prædicabat, magno in honore apud Iulium essent, bellicisq; rebus præficerentur, & autoritate potentiaq; pollerent, quarum rerum illo prosperè imperante spem habere nullam poterat. Itaq; vt in patruum cum inuidiā adduceret, ea præsertim in re, qua nullā se unquā aptiorem et commodiorem habiturum confidebat, criminationibus subdolè cōfictis est adortus: quod quidem ei apud hominem turbulentum, planeq; iracundum, cui erat ipse antiqua consuetudine et quotidiano victu per familiaris, facile factu fuit. quamobrè cū paulò postea imperator, qui de calumnia sibi ab Alidosio apud patruū conflata de Iulij familiaribus amicis suis pleraq; intellexerat, se ad Iulium

lium purgandi sui causa contulisset, Iulius furore percitus verba in eum doloris contumeliæq; plena temerè effudit, neque audire illū voluit, submisit ut patruo responderet se comparantem, atq; à conspectu suo indignissimè repulit. Adolēscens contumeliam tam insignem Alidosio acceptam referens, magnum facinus facere in animum induxit suum: itaq; à patris cubiculo discedens cum septem aut octo, quos habebat secum, ex suis familiarib. ad diuersorium Alidosianum pedibus rectà contendit, atq; ipsum domo egressum media in via frequenti comitatu, septumq; militibus plurimis, & equitibus armatis plus sexaginta, unā cum sororis suæ viro Guido Vaina illorum equitum præfecto se ad Iulium conferentē conspicatus, ubi Alidosij vicinus fuit, quasi eum alloquuturus à viæ latere ad illum inter arma omnium declinauit, mulæq; ephippijs, quæ is vetulus incedebat, leua manu admota, educto dextra gladio hominem transuerberauit: quod factum eius comites intuentes, gladijs eductis & ipsi idem fecerunt. ita illum pluribus confossum vulneribus, sui à fræno milites mulæ detractum, in eam domum cuius ante fores erant, humeris intulerunt. qui quidem paulò post se ipse sæpius accusans egit animam, turpis & flagitiosæ vitæ vir, cui nulla fides, nulla religio, nihil tutum, nihil pudicum, nihil unquam sanctū fuit. Imperator gladio recondito, eo quo venerat passu pacatè suū ad hospitem rediens, in seſſis equis, egressusq; oppido, ad Metaurenſes se suos retulit. Paulus legatus cum ijs quas secum habuit, copijs, cumq; illis quæ cladis initio per diuersa ab hostibus & inuia montium fuga capta sese illis eripuerant, atq; ad eum venerant, in Cesenatium vicinū ad mare se cōtulit, ut in naues militibus et equitibus impo-

fitis in fines Patauiños se atq; illos sifteret. Quod ubi Patres cognouerunt, nauigia plus centum ex vrbe & suburbanis & Fossa Clodia, triremesq; septem maiores è nauilibus eductas paucis pro re administrantibus ad vicum Censentium miserunt ea de causa. Dum verò hæc procurantur, milites propè vniuersi, qui disiecti apud Bononiam à Bentiuolorū factione vel capti fuerant, singulatim ad Paulum inermes venerunt, centurionesq; illorum militum omnes, quorum nonnullos interfectos fuisse rumor attulerat: eos Paulus, vt ad se nauigia appellebant, impositos ad Albanū montem mittebat. is est locus in primis Patauinorū à Fossa Clodia finibus. Ipse autem Paulus, vniuerso exercitu præmisso, triremem instructiorem è classe Bondimeriana ad se præter alias missam conscendit, & me, qui casu tunc ad eundem vicū Urbino venerā, vt Bembum patrem meū aduersa valetudine Patauij laborantem inuiscerem, lætissima vnius diei nauigatione Fossam Clodiam secum vexit. Is fuit dies ad octauum Calend. Iulias. Paulus ad Patres se cōtulit, atque ab ijs missionem postulās, ea non impetrata ad Leoniceños, vbi erat Grittus, est profectus. Patres exercitu reficiendo consulentes, Mariano Prato, Leonardi illius quem Galli hostes interfecerāt, fratris filio, tribunatū quingentorum militum cōcesserunt, atq; vt eum numerū quāprimū conficeret, ad Grittumq; legatum adduceret, mādauerunt. Erant Veronæ milites Hispani mille, ij oppido egressi ad Grittum miserunt, quoniam nullius tunc hominum stipendia mereant, si legatus velit se ad illum venturos stipediāq; reip. facturos. Ea de re Patres admoniti, coactō Senatu cū plures sententiæ dicerentur, ea vicit, quæ nō esse eis confidendū censuit: itaq; nō sunt recepti. Iulius Ro-

mam rediens in itinere edictum in Bononienses protulit,
 ni ad se remq; pub. Romanā reuertantur, sese eos ab aqua
 & igni, à sacrorum communione, à conuictu hominum di-
 ris imprecationibus arcere. Cumq; post eos dies acta è nu-
 bibus grando solito maior atq; frequentior, omnes terræ
 fructus, qui in agris erant, per X. millia passuum circa op-
 pidum abstulisset, vulgi suspicio tenuit, edicti Iuliani causa
 eam conflatam vastitatem cœlo missam cecidisse. Eo tem-
 pore è Pannonia literæ venerunt, in conuentu regio, qui
 postremus Budæ indictus fuerat, statutum fuisse à reip. soc-
 dere discedi non oportere. In Carnis quidem hostes ad Vti-
 num incursiones fecisse, vicosq; tres apud oppidum incen-
 disse, Patres certiores facti, Aloisio Mocenico legato Foro
 iuliensibus à Senatu lecto, vt statim proficisceretur, man-
 dauerunt. Nondū erat Romæ Iulius, cum nouem numero
 Cardinales, quorum erat princeps Bernardinus Cardina-
 lis sanctæ Crucis, homo Hispanus, literas ad illum Medio-
 lano dederunt, quibus literis cum certiorē faciebant: quo-
 niam ipse tot annos, ex quo summus Pont. esset, contra ma-
 iorum decreta generale concilium ad remp. Christianā iu-
 uandā cogere distulisset, se cōmunē causam obire agereq;
 statuisse; itaq; illum, vt Pisis se ante diē Cal. Septembris cō-
 cilio agendo sisteret, monebant. Nēue Iulius eas literas in-
 ficiari posset se accepisse, quod nemo esset tam audax, qui
 ei se allaturum vllō præmio polliceretur, in foribus tēplo-
 rum Parmæ atq; Placentiæ, tum verò etiam Arimini eas
 præfigi curauerunt. quod quidem Iulio permolestum sanè
 fuit, præsertim cū illi eis in literis testarentur habere se
 consiliorum suorum adiutores Galliarum & Hispaniarū
 reges Ludouicum & Ferdinandum: tametsi spem aleret Lu-

lius, autoritate potentiae suae vel interminando vel hortando vel pollicendo, aliquos ex eo conuentu in suam voluntatem se abstracturum, eamq; coniunctionem diuulsurum, ipso eorum Principe homine ventosissimo parum prudentiae tantam ad rem, reliquorum nonnullis parum autoritatis asserentibus: qua effecta re nihil ab alijs posse confici eorum, quae sperauerant, confidebat. Sed omnino post illud tempus plenior solito curarum & cogitationum Iulius fuit. in Carnis cum hostes sat magno equitum & militum numero ex Goritiani finibus ad Cremonae oppidum accessissent, ut illud, si possent, caperent, praedas autem abigerent, damnaq; incolis & vastitatem inferrent. Ioannes Viturius legatus obuiam illis factus, praeliū acriter magnoq; animo iniit, ipse manu promptus ac paratus, ut quicuis alius: itaq; eos fudit, interfectis captisq; per plurimos. Erat cum illo Aloisius Portus, de quo supra dictum est, validorum et pulcherrimorum membrorum excellentisq; virtutis atq; inuicti plane animi adolescens. Is cum se medios in hostes audacissime intulisset, eosq; iam in fugam coniecisset, ab uno ex illis in collo apud tenentes vulnere tam tenui accepto, ut vix pellem gladius perforarit, omnibus tamen membris captus ab equo statim decidit, sublatuq; a suis per manusq; seruatus, prorsus immobilis per plures menses fuit, ceterum exercere se postea in armis nequiuit unquam: qui profecto casus cladem illam hostium Viturio, a quo Portus propter virtutem amabatur sane plurimum, odiosam in primis & lachrymabilem reddidit. Interim domi Patres ob aerarii inopiam in magna curae pecuniae difficultate versabantur: quamobrem ubi dies comitiorum venit, sedentibus in curiae subsellijs ciuibus, Principis & reip. nomine

scribarum

scribarum magister sic eos est alloquutus: Putare sese nemi-
nem in curia esse, quem ærarij angustia hoc tempore late-
ant: neminem, qui non videat, quam ad ea recuperanda,
quæ indignè amissa sunt, pecunie resp. indigeat: ea vt sup-
peditari ad impensas belli possit, omnia excogitata à Patri-
bus esse, nihil relictum inexploratum, nihil intentatum su-
peresse, præter vnum, vt qui fisco debent ciues, ij soluant,
atq; in ærarium quod debent conferant: id si fiat, superfu-
turam pecuniam magistratibus palàm esse: si non fiat, rem
ipsam pub. in prædam hostibus & direptionem venturã,
non esse ab vllò iam vltèrius ambigendum: vtrum eligere
malint, fortunã ipsam eis hodie proponere, vel eã portio-
nem qua reip. tenentur, sua ipsos manu ei tribuere, vel ho-
stibus inuitos omnia (nihil enim victis superesse, quod non
in victorũ potestate sit) ex altero parua suarũ rerum par-
te ipsos defecturos: ex altero prædia, fundos, insulas, do-
mos, vxores, liberos, quibus nihil in vita charius, nihil esse
dulcius potest, lares, templa, libertatem reip. cõmunicatio-
nem imperij, coelũ deniq; hoc, auramq; ipsam, qua viuũt,
ipsos in periculum adducturos. maiores ipsorum hanc eis
patriam suo sanguine peperisse, eos autem paruo suo in-
commodo tueri eam nolle, neq; deos neq; homines proba-
turos. nihil esse miserius seruitute: itaq; dura eis oĩa perpe-
tienda potius esse, quàm seruiendum: Leonardum Ducem
ipsorũ magistratusq; vniuersos, qui hanc rempub. procu-
rant, rogare obtestariq; eos per ea quæ vnicuiq; iucundis-
sima suauissimãq; sunt, vt qui fisco debent, quamprimũ in
ærarium inferant, vt ope auxilioq; eorum nixa resp. sub-
leuare se erigereq; tandem possit, ne in timore amitten-
di omnia perpetuò versentur. Hoc sermone habito, ad

magistratus creandos se ciues conuerterunt. Sigismundus Caballus, qui legatus extraordinarius in exercitu reip. q; locis fuerat, facultate à Senatu sibi permissa domum rediens, in sermone quem ad Patres habuit, multa de Lucij copiarum reip. præfecti timore formidineq; animi in consilijs capiendis, plura de tarditate negligentiaq; in maturandis & perficiendis, actione planè libera & seuera dixit: quæ quidem propè omnia Patres, ipsi per sese præterita repetentes, maiori cum dolore, quàm adhibendis ei malo remedijs agnouerunt. tametsi haud multò post eos dies, cū ea inter ipsos opinio percrebuisset, perniciosum esse reipub. copijs hominem imperare & semper timidum, & nunquam diligentem, eoq; maximè, quòd Lucij præfecturæ tempus explebatur, cœptum est à magistratibus agi de alio in eius locum eligendo, cui se tutius ciuitas in belli rebus tradi & permitti possit: itaq; Senatu coacto, aliqui ex illis Laurentium Ceretanum, qui militibus reip. præerat: aliqui Marcum Antonium Columnam, qui Iulij stipendia merebat: aliq; Gasparem Seuerinatē, Maturæ qui erat, certioresq; Patres fecerat, libentissimè suam se operā reip. nauaturum, esse præficiendum censebāt. Laurentij virtutem egregiam eleuabat Gallicus, qui appellatur, morbus, à quo interdum impediēbatur, ne exercere se, quantum opus erat, posset. Seuerinatem cū nonnihil adiuuaret inimicus in Gallos animus, à quibus Veronæ cū esset, custodiæ traditus per inuidiā fuerat, alia multa premebāt. Marco Antonio Colūnæ adolescentia erat aduersaria. Neque tamen defuerunt, qui tunc quoq; vti aliàs, Gritto legato id imperium esse dandum existimarent, quòd ea res neminem ex reip. præfectis lædebat. Eæ sententiæ cū non semel in

Senatu

Senatu dictæ essent, à Ioanne Medice Cardinali literæ Romæ datæ Patribus proposuerunt: si suis copijs præficere Ioannem Paulum Balionē velint Perusinae ciuitatis principem, magno in re militari nomine, se curaturū vt is inter nuncios ad urbem suos mittat, quibus cum agere, quæ agenda erunt, Patres possint. quæ intellecta res magistratum controuersiam dirimit, pluresq; in eam sententiam, quàm in ullam aliam ierunt, vt Balioni præfecturam traderent. Ipse verò Lucius hæc vel præuidens futura, vel facta de amicis suis cognoscens, literas ad Patres dedit: senem se factum, minusq; iam ad belli munera & labores obsecundos idoneum, quàm antea fuerit: itaq; cupere artem desinere, si per eos liceat, atq; ad quietem se vitamq; reliquam dare, petere vt liceat. Quam quidem eius petitionem Patres opportunè oblatum libentes acceperunt, honorificoq; responso missum eum fecerunt. Milites Epirotæ quingenti, Veronæ qui erant, ab exercituq; reip. profugerant, stipendijs apud hostes fraudati, commeatum egētes, omnia perpesti mala, impetrata venia ad Grittum redierunt. Ferdinandus Hispaniæ rex ægrè ferens Cardinales eos, de quibus suprà dictum est, in illa concilij Pisis agendi missa ad Iulium denunciatione nomen suum adscripsisse, cum se ab illo adiuuari præ se tulissent, Iulio per legatū suū cōfirmavit, nullā se ad id voluntatis suæ partem adhibuisse, nulla omnino se in re cum illis consensisse: quòd si Iulius eum in primis, qui Hispanus esset, dignitate illa et sacerdotijs, quæ in suo regno habet, spoliauerit, priuatumq; reddiderit, sibi eum rem gratissimā esse facturum, et suum illi mendacium eam, quam debeat, mercedem allaturum: vti autem Bononiam recipiat, omnes suas copias, quas fore propediem

satis multas exploratum sibi esse, Iulio se daturum polliceri. quæ legati oratio gratissima Iulio fuit. Interim Ioanni Paulo Balioni omnium reip. copiarum præfectura per annos tres cum equitibus. grauioribus ducentis, leuioribus. quinquaginta, militibusque; centum, atque ijs vnus belli tantum tempore, cumque; eorum omnium stipendio, tum ad ipsius mensam libris auri triginta annis singulis à Senatu traditi. Tadeo Vulpio Forocorneliensi, quod ad Bononiam in exercitus fuga vnus omnium præclare se gesserit, Bentiuolorumque; amicos porta oppidi exire properantes, vti agmen prætereuntium aggredierentur, magno animo reprimens in oppidum reuerti compulerit, numerus equitum grauioris armaturæ, quem habebat, est à Patribus auctus ad CL. eiusque; fratri equites leuiiores L. attributi. Venerat ad urbem in veste plebeia tenuique; comitatu Matthæus Heluetius Sedunorum Episcopus, quem Iulius in Cardinalium collegium cooptauerat, homo magni animi, Gallis inimicus atque aduersarius maxime. Causa veniendi fuit, vt Iulij pecuniâ ibi acciperet libras auri ad ducentas, militibus Heluetijs sex mille conscribendis, qui eius stipendia facerent: moratusque; in diuersorio, quod Patres ei parauerant, dum sibi numi curarentur, per Lauredani Principis domum salutatis semel Patribus, Pisaurum in triremi, quam ei Patres dederant, se contulit, numis per suos domum missis: inde Romam ad Iulium est profectus, atque is tantum abierat, cum ad urbem item venit homo reipub. amicus Maximiliani regis familiaris, vt Patres certiores faceret, si legatum ad Maximilianum secretò miserint, qui cum roget vti cum ciuitate foedus ineat, honestasque; ei conditiones proponat, Maximilianum cum reipub. consensurum. Ea intellecta re Pa-

tres

tres Senatu coacto Antonium Iulianum legerunt, qui statim ad Maximilianum proficisceretur, cum foederis ferendi potestate, si conditiones non respuerit: inter quas erat, ut si is Veronam reipublicæ restituat, Antonius polliceatur rempub. ei daturam aliquam pecuniæ vim: eaq; res ut bene reipublicæ verteret, omnibus in templis dies tres supplicatio decreta est. Antonius tacite profectus Feltriâ ubi venit, literas sibi obuiam missas accepit, quibus ei Maximilianus suis in locis atq; oppidis dies octo commorandi potestatem faciebat. Eis literis non contentus Antonius, quod tam breui temporis spatio Maximilianum conuenire, remq; tantam perficere posse se non confidebat, alias longioris moræ literas sibi mitti postulauit, easq; in castello Butistano, quod est in extremis reip. finibus, se expectaturum confirmauit. Antonio itaq; Butistanij eas literas expectante, hostes qui Veronæ erant, à Maximiliano atq; ab rege Gallie haud parua manu aucti, commeatu & tormentis per Athesim flumen ad eos in ratibus Trideto missis, oppido egressi ut exercitum reipublicæ aggrediretur, ad Gritum, qui non longè aberat, contenderunt: congressiq; cum Veneti propter paucitatem premerentur, eos repulerunt, ducentosq; ex equitibus captiuos fecerunt, interfectis per plurimos, & Suauium ac Leonice nos ceperunt. Gritus cum reliquis, qui quidem fortissimè pugnauerant, in Atestinorum se fines recepit. Fuerat hostium numerus equitum grauis armaturæ septingentorum, leuis mille quingentorum, militum circiter septem millium cum Vasconum, tum Germanorum, ad quos gregariorum magna multitudo accesserat: quibus omnib. Palitia Gallus homo non obscuri inter suos nominis præerat. Eius prælij nūcio

accepto non mediocris timor Patres incesſit, ne eo ſucces-
 ſu hoſtes ſublatis Patauium improuiſo ſe conferrent, quod
 vacuum deſenſoribus ſciebant eſſe, vt de eo capiendū, ſi
 quid poſſent, experirentur. Augebant eum timorem literæ
 à magiſtratibus Alpinis ad eos datæ, Maximilianum Tri-
 dentum veniſſe, rumoremq; ſatis conſtantem vagari, illum
 propediem in fines reip. Tauriſum verſus impetum factu-
 rum. quas ob res legatum, qui Tauriſi rebus belli præeſſet,
 Ioannem Paulum Gradenicum Patres legerunt: & mili-
 tum quina millia vndecunque celeriter conſcribenda eſſe
 ſanxerūt: atq; vti è nobilitate ciues viginti Patauium, decē
 Tauriſum mitterentur ad eas vrbes cuſtodiendas, cum X.
 militibus ſinguli totidemq; è plebe vrbaſia cum tribus, qui
 portis eorum oppidorum adſiſterent, Senatusconſulto ad-
 diderunt: Gritumq; exercitum ſine mora Patauium ad-
 ducere iuſſerunt: ſcripſiſſe enim Iuſtiniano, vt ſi quippiam
 cognoſceret, quod impedimento eſſet, quo minus conue-
 niret inter Maximilianum atque rempublicam, quam pri-
 miū poſſit, ipſe operam daret, vt quicquid id eſſet, om-
 nibus modis è medio prorſus tolleretur. Quoniam autem
 Principis, & eius collegij iuſſu edictum propoſitum fue-
 rat, ne cui, qui fiſco deberet, frumenta poſſeſſionum ſua-
 rum in urbem aduehere, niſi ipſis permittentibus, liceret:
 ne ea res aduectiones moraretur, altero edicto facultas
 in urbem aduehēdi ciuibus omnibus eſt data. quodq; ſunt
 in Sili flumine mole frumentariæ per plures, quibus ciui-
 tas utitur, eas qui cuſtodirent, armatos homines in nauiculis
 XXIIII. vti ſuburbia, quæ à Septētrionibus ſunt,
 mitterent, Senatus iuſſit, æquè inter ea, quæ quatuor ſunt,
 diuiſo nauicularum numero, cum Muriani Torcelijq; ma-
 giſtratibus,

gistratibus, qui eis præessent: panisq; classicus omnibus cū viginti dierum stipendio publicè datus: quorum dierum spatio quid hostes molirètur sciri posse Patres existimaauerant. Exercitu Patauium adducto, militibusq; mille in Rhodigianis finibus qui erant, quos Patres euocauerant, eòdem introductis, magna est hominū fuga ex agris cū Patauium tum etiam Taurisum facta, vt omnes viæ carorum, pueros, mulieres & impedimenta domestica conuehientium, implerentur. quem timorem augebat, quòd afferebatur, quoniam hostes Leonicænis captis maiorem oppidanorum partem vnà cum mulieribus et infantibus interfecerant, oppidumq; & vicos aliquot incenderāt, eos omnibus in reip. locis idem esse facturos. itaq; Bassiani Asulique magistratus relictis municipijs, quibus præerant, nullis eos hostibus impellentib. sed sola earum rerum auditione perterriti, Taurisum profugerunt. Missus autem eò Laurentius Ceretanus præfectiq; alij cum militibus & equitibus leuissimis, fractos iam ciuium & reliquorum animos confirmauerunt: qui vnà cum Gradenico legato, vt oppidum redderent, communitius, animum intenderunt, magnumq; agricolarum numerum, qui in oppidum confugerant, nacti celeriter eius quod intenderant, non paruā partem effecerunt. Frumenta, quæ in agris erant, in oppidum cōportari mandauerunt. Præterea, vt in vrbe maior numerus reperiretur eorum qui è nobilitate, qui ve è plebe Patauium aut Taurisum accederent: vtq; ad id faciendum eo prōptiores essent, præter Bartholomæum Musiū, qui iam sese Patribus obtulerat cum armatis hominibus XXX. duos menses in vtro vellent oppido, sua impensa reip. operam nauaturum, & Sabam hominem è plebe, qui

cum decē, ac propterea magnopere laudabantur, proposita fuerunt præmia, tam ijs qui è nobilitate, quàm ijs qui è plebe, pro sua quibusque conditione, qui ad tutanda ea oppida ire vellent. Hostes interea vacuam hominibus Vicetiam, quòd propè vniuersa ciuitas fuga Patauium atque ad urbem se contulerat, facile ceperunt: Pandulfusq; Malatesta Citadellam, ab illis eò cum equitibus quadringentis propinquo eius missò. Eas ob res Patrum iussu sacerdotum & sacrarum virginum collegijs tercenta staria frumenti dono data, vt preces Dijs immortalibus pro rep. facerent. Atq; vt pecunia quibus posset modis exigeretur, lex antea perlata, nūquam autem palam proposita, quòd asperior duriorq; esse Patribus videbatur, in Senatu lecta est. Ea erat eiusmodi: Qui senatores fisco deberent, decem dierum spatio in ærarium conferrent: qui id non fecerit, à Senatu excludatur, aliusq; in eius locum sublegatur. Et alia item eiusmodi: Qui in ærarium pecuniam inferret, ea illi accepta vnà cum decima à quæstoribus referatur: qua is pecunia quæ ipse quæue quis alius portoria vllis vrbanis magistratibus debiturus in posterrū sit, soluere, acceptumque ac relatum facere possit. Etiam à Decemuiris, prædia reip. fundiq; aliquot in Cypro insula vt veniret, eaq; statim ad urbem pecunia traijceretur, latū. Sed eam legē quæ de ijs qui fisco debent, à Senatu eijciendis loquebatur, paulò post etiā ad omnes alios magistratus cū vrbanos tum provinciales extēsā atq; amplificatā maiora comitia probauerunt: itaq; per plures magni viri à rebus publicis tractandis eiekti, in priuatorum numero sunt habiti. Lucius molestè ferēs se à Senatu missum fuisse, tametsi velle quiescere ipsemet Patribus significauisset, querelisq; ea de re lega-

legatorū aures quotidie obtundēs, id perfecit, vt Senatus, ne in illum ingratus esse vlli hominum videri posset, pristinum ei locum restituerit: quo in loco tamen parum temporis esset futurus, Ioanne Paulo Balione breui ad exercitum venturo, cui parēre Lucium oporteat. tametsi, etiamsi ad exercitum Balio nunquam venisset, non tamen irrita eius Senatus opinio fuisset, non multum scilicet temporis in sua præfectura futurum Lucium: paucos enim post dies in febriculam incidens, ea in horas grauiore facta mortem obiit. Romæ autem accito ad sese reip. legato Iulius, qui cum erant Hispaniæ Britannicę; regum legati, ei proposuit, se cum illorum legatorum regibus cumq; rep. fœdus inire statuisse: quo ex fœdere Galliæ regi bellum eodem tempore omnes facerent: ei bello Ferdinandum confirmare equitum grauioris armaturæ mille ducentorum, leuioris mille, militum tresdecim millium numerum se præstaturum: totidem item Henricum: quibus copijs bellum à suis finibus in Galliæ fines inferat: ipsum autem suum exercitum bene plenum paratumq; in commune allaturum: idē vt Veneti se facturos polliceantur, non tam hortari, quàm confidere, nulla eos in re desiderari suum munus atq; officium permissuros: neq; enim vllius sociorum tam referre id bellum fieri, quàm reip. itaq; iubere ipsi, vt ea Senatui perscribat, petatq; ab eo syngrapham, qua pro eius parte fœdus confici & conscribi possit. Eum Iulij sermonem vterq; Regū legatus Donato comprobauit. Quibus rebus cognitis, ex Donati literis Senatus omnibus suffragijs syngrapham fieri, atque ad illum mitti iussit. Monuerant Gritus Paulusq; legati Senatum, quoniam equites grauis armaturæ vulgò conquerebantur, eo quo merebant

stipendio non posse sese equosq; suos alere tam duro tempore, tam frequenti omnis comineatus propter fugam agricolarum inopia, tantisq; laboribus perferendis: optimum factu esse, si stipendia illorum Patres auxerint, ut latioribus animis suam reip. operam vberiori; cum fructu nauent: quamobrem eis Senatus & stipendiorum summā auxit ad auri librā in annos singulos, quæ prius erat quanta parte minor: et duorum mensium stipendia representari à quæstoribus imperavit. Quòd autem pecunia publicè defecerat, à ciuibus ditioribus, quod opus esset, mutuò petere Patres constituerunt: utq; cæteri eo exemplo mouerentur, dux ipse Lauredanus libras auri decem eo nomine in ærarium primus contulit. Id reliquorum ciuium per plures imitati, & ipsi pro suis facultatibus idem fecerunt, ut esset omnis ea pecunia libras auri ad ducetas, eoq; amplius. Scripserāt Patres ad Balionem, ut è Perusij Spoletiq; finibus pedites bis mille conscriberet, secumq; adduceret: pecuniamq; ad eam rem suis internuncijs dederant. Itaq; ad eos reliquosq; illius milites & equites & comitatū aduehendū, triremes nothas tres vacuas paucis administratibus, aliq; nauigia ad eam rem accommodata Patres in Flaminiam miserunt ad vicum, qui appellatur Catholica. eisq; nauigijs euntibus & redeuntibus Bondimerium Padanæ classis præfectum esse præsidio iusserunt, ne quid eis Alfonsus in itinere noceret. Gradenicus in Taurisanis legatus de Laurentij & Vitellij multæ virtutis hominū consilio, ut oppidum communiret, magnam curā & diligentia adhibebat: muros reficiebat: è turribus, quæ in ijs erant veteri cōsuetudine altiores, quàm præsens rei militaris ratio postulabat, superiorem partem detrahebat: fossas latius

res & profundiores faciebat, aggerem construebat, extra oppidum per quingentos passus tecta diruebat, arbores succidebat, vt nihil aut prospectui, aut eiaculandis tormētorum pilis obesset. Aqua Silis fluminis, quod flumen oppidum interfluit, vt in oppido sustineri posset, quæ hostib. accedentibus effunderetur ad omnem circa oppidum regionem submergendam, alueos è lateribus solidissimos cū ostijs lapideis plurimis, ad quamuis vim aquæ breui euomendam, cōcamerationesq; sub moenibus perq; aggerem firmissimas exædificabat. quod opus magna impensa postea perfectum expletumq; eiusmodi nunc quidem est, vt neq; pulchrius et elegantius, neq; aptius atq; accommodatius quicquam vllum ad oppidum muniendum & tuendū alijs in locis ferè conspiciatur. Hostes autem, quorum erat numerus propè viginti millium, vltius per Vicetinos fines progressi, incendijsq; omnia fœdantes, Camisanumq; maxime, totius agri plenissimum vicum, vt incendia vsque Patauio prospicerentur, Bassianum oppidum ceperunt, diripuerunt, virgines violauerunt: è quibus tamen equites Epirotæ reip. extremum agmen aggressi triginta captiuos Patauium, vnde venerant, intulerunt. In ijs Hieronymus Posterla, Mediolanensis ciuis, homo satis diues fuit. Interea Iustinianus, quem ad Maximilianum fœderis incundi causa missum à Senatu dixeramus, cum regijs procuratoribus colloquutus, cū ij se ad illum non semel cōtulissent, spretisq; quas afferebat conditionibus, eum tandem missum fecissent, demum etiam reuocauissent, neq; tamē conuenire inter ipsum atq; illos posset, à Senatu reuocatus ad urbem redijt. Ac domi quidē magistratib. comitia habentibus, Bartholomæoq; Mustio, qui amanter Patauū pro-

fectus tuendo oppido cum triginta militibus sua impensa; uti suprà dictum est, reip. operam dabat, senatore tanta ciuium voluntate declarato, ut multò ipse maiore suffragiorum numero, quàm ullus ex suis competitoribus, id muneris adeptus esset: tametsi magna illorum pars in eo magistratu saepius fuerint, quæ res maximè aduersaria solet esse ijs, qui idem petunt: Lauredanus Dux ad ciues conuersus eiusmodi sermonem habuit: Letari se plurimum, quòd ipsi fauore suo atq; beneuolentia eos in primis ciues prosequatur, suffragiaq; sua ijs honestandis conferat, qui communi commodo inseruiunt, seq; pro patria periculis obijciunt, & impendia rei familiaris erecto animo sustinent: itaque, inquit, non omnino Deos immortales iratos nobis esse atque aduersos puto, cùm hanc vobis mētem datā, atq; hunc ab illis sensum videā, ut qui amore patriæ in labores, in discrimina sese dāt, maximè dignos vestris muneribus existimetis, atque illis qui minus id faciunt, præferendos vestris sententijs iudicetis. Gratulorque Mustio, quem hoc honore amplificauistis: quo quidem gauisurum eum puto in illis suis laboribus longè magis, quàm si omnibus commodis affluens, plurimis in voluptatibus versaretur, summaq; vitæ securitate frueretur: hoc est enim verè viuere, prodesse patriæ, defendere rempub. tueri ciues suos, vitam sine libertate minimi facere, etiam præferre mortem seruituti: hæc qui secum reputat, qui sentit, ille mihi præstans & magnus ciuis videtur, ille dignus in quem vnum à sua ciuitate omnia studia, omnes honestates conferantur. Hæc vos ciues, mea mihi vita chariores, dies atque noctes cogitare oportet, ut Mustio similes, cùm vsus erit, patriæ laborāti succurratis: quod si feceritis,

tis, & illa beneficiorum & laborum vestrorum memor, omnes suas dignitates in vos profundet, & ipsi non ab ea modò, quod tamen ciui egregio & amanti patriæ satis esse planè debet, sed etiam omnibus ab hominibus laudabimini: nam qui acta ciuitatis nostræ conscribunt, vestra nomina suis libris inserent: ita virtutes & benefacta vestra legentur, alijs narrabuntur, per ora gentium & seculorum peruagabuntur, nomenq; vestrum æternitati commendabitur. Hac oratione à Lauredano habita, per plures ciues ipsi & magistratibus se paratos obtulerunt, neq; rei familiari, neq; vitæ suæ parcere, vt salutis publicæ pro virili sua opem atq; præsidium afferant. Ita comitia dimissa.

PETRI BEMBI RE- RVM VENETARVM HISTORIAE LIB. XII.

CLades in Istris à Friapane accepta. Gallorum ac Germanorū in Carnis & alibi progressus. Iulij ægritudo. Pisaurū à Iulio Franciscō mariæ traditur. Germanorum ex Alpibus populationes. Gallorū ad maius littus usq; incursiones. Venetorum cum Iulio & Britannia rege fœdus. Galli & Germani Taurisum obsidēt, eorumq; discessus. Lex de nouo naualiū magistratu creādo lata. Exercitus ad amissa in Carnis recuperanda missus, eiusq; res gestæ. Vicetia ad reip. imperium redit. Iulius eos qui Pisanum concilium coegerant cardinalatu spoliāt. Brixia & Bergomum à Venetis capitur. Varia pacis cum Maximiliano negotia. Bononia à Pontificijs & Hispanicis copijs obsessā, à Gallis liberatur. Venetorum ad Villa francā clades. Brixia à Gallis expugnatur. Duo-

decim Heluetiorum legati ad orbem veniunt. In lucia inter Maximilianum & Venetos. Pugna apud Rauénam. Lateranensis concilij initium. Rauenna à Pontifice cum arce recuperatur. Heluetij se Veneto exercitui coniungunt, eorumq; res gestæ. Bononienses se iterum Iulio dedunt. Galli tota Insubria pelluntur. Selimus patri regnū eripit, eiusq; ad Venetos legatio. Genua à Iano Fregosio capitur. Alphonsus Atestinus à Iulio interdicto absoluitur, & Roma aufugit. Heluetij à Iulio, Ro. reip. defensores appellantur. Iulij in Alphonsum conatus irriti. Mediceorum Florentiam reditus. Iulius Gallia regi aqua & igni interdicat. Veneti Cremā recipiunt. Gallorum in Aquitania clades. Veneti cum Aegypti rege sœdus renouant. Neapolis prorex Brixiam capit. Iulij cum Maximiliano sœdus, à Venetis alienatio & obitus. Leonis X. creatio.

O tempore in Istris incommodum acceptum est, fugatis equitibus & militibus reip. cum legato eius regionis Andrea Suriano, à Christophoro Friapane, qui se in insidijs occultauerat, prædaq; facta. quas ob res paulò post Suriano à ciuibus malè audiente, Sebastianus Iustinianus à Senatu lectus est, qui legatus Istris regendis eò se statim conferat, cum antea regendis Dalmatis lectus fuisset. Ab hostibus verò Gallis Germanisq; Asulum & Marostica facile capta: qui cum in planitie populationes facerent, Epirotis reip. extremum illorum agmen carpentibus, plurimos ex suis non semel amiserunt: quod quidem detrimentum sarcitum cum scœnore est, Vasconibus mille quingentis aucto eorum exercitu. A Fossæ autem Clodia municipibus classis celeriter coacta, fugatis Alfonso nauibus, per plura ab

eis capta optimis mercibus onusta nauigia recepta sunt in
 Vatreui ostio, atque ad urbem & ipsum ad forum magnis
 acclamationibus & tubarum ac tympanorum strepitu &
 tibiarum sonis, tanquam in triumphum ducta. Auctis ve-
 rò admodum febribus, quibus iterum tentari cœperat Iu-
 lius, vt se moriturum crederet, Francisco Mariæ fratris
 sui filio, quòd Alidosium Cardinalem interfecerit, ne cri-
 mini esset, decreuit, scriptisque id literis est testatus: Pi-
 saurumque oppidum regendum & obtinendum ei tra-
 didit, quod hæredes eius sequerentur, stipendio leuissimo
 in annos singulos dari Romanis Pontificibus imperato:
 filiæq; suæ Felici libras auri centum viginti, totidémque
 Francisco Mariæ, alterosq; totidem Nicolao Ruuero so-
 roris suæ filio dono dedit. Exierant Vicetia hostium equi-
 tes grauis armaturæ centum, leuioris ferè ducenti, milites
 Vascones quatercentum Verona profecti, vt Marosticam
 se conferrent: id cum ab agricola Federicus Contarenus
 cognouisset, qui Patauio egressus cum equitibus leuiori-
 bus quingentis, vt hostibus si quâ posset noceret, eandē re-
 gionem versus se conferebat, cum tertia suorum equitum
 parte, quò illos iter facturos arbitrabatur, se conuertit: re-
 liquas duas partes diuersis itinerib. si hostes reperire pos-
 sent, misit, cum mandatis, vt qui priores hostiū agmen cō-
 spicarentur, id celeriter reliquis significandum curarent.
 Accidit autem, vt ipse in eos prior incideret: itaq; vnā cum
 Guido Rangonio magni animi adolescente sine mora con-
 gressus, parū absuit quin ab eis caperetur. Rāgonius qui-
 dem ab equo deiectus in manus hostium venit: quorum im-
 petum Federicus tēperanter sustinens eos morabatur, dum
 reliqui, ad quos accersendos miserat, accederent: id dum

per horæ spatium fit, reliqui adueniunt, tum reintegrato simul prælio, cum diu atq; acriter vtriq; pugnauiſſent, hoſtes ſuperantur, ſeq; fugæ mandantes, quòd equitū noſtrorum celeritatem effugere non poterant, milites conciduntur: reliqui omnes ad vnum capiuntur cum iumentis ſarcinarijs permultis, quæ ſupellectilem magni præcij ad Palatium reliquosq; duces afferebant, cumq; mulierum turba, quæ agmen ſequebantur. Rangonius equitem, qui eum ceperat, à ſe captiuum factum, in equi ſui poſtremo dorſo Patauium in reditu ingrediens adduxit. erat autem hora noctis ſerè tertia, vt multis luminibus allatis vtrunq; agmē victores ſimul & victi non ingratum ſpectaculum Paulo legato, qui in porta aderat, & oppidanis dederint. Gritum legatum ob aduerſam valetudinem Senatu permittente Patauio ſui ad urbem detulerunt: & Bondimerium è Foffa Clodia eadem de cauſa item ſui. Lucio mortuo dum Balio ad exercitum venit, Bernardinum Braccium, egregia fide hominem, pro præfecto copiarū reip. Senatus eſſe iuſſit: quæ res præfectis reliquis exercituiq; omni gratiſſima ſanè fuit: eiq; in præſentia datæ libræ auri decem inſtippendium, quinq; autem in menses ſingulos ad victum inſtitutæ. Meleagro etiam Foroliuieſi, quoad Ioannes Græcus, qui longinquo morbo detinebatur, conualeſceret, eius equites regendi dati vnà cum alijs leuioribus quinquaginta qui Lucij fuerant: ex centum autem grauis armaturæ, qui fuerant eiufdem Lucij, Guido Rangonio ſeptuagintaquinque, reliqui Tadeo Vulpio diſtributi. Atque inter hæc Theodorus Paleologus, homo reipub. amantiſſimus, Zacyntho rediens equos quinquaginta leuiſſimos ad urbem ſecum duxit. cuius ab inſulæ prætura,

Ioannes

Ioannes Barbadicus Triumuir ad magistratuum prouincialium furta criminaq; cognoscenda, Hieronymum Bernardum eiecerat, pecunijs omnibus, quas nullo iure abstulerat, restitutis, ipso ad urbem se sisti iusso, Stephanoq; Capello Proprætore in insula instituto: eam enim illi potestatem Decemuiri dederant. Hostes cum frequentes populationes in Alpibus fecissent, Belunium cepissent, castella multa & vicos diripuissent, cum carris quamplurimis, qui nauiculas ad pontes sustinendos binas singuli, quiq; ipsos pontes disclusos atq; in partes plurimas seiunctos ferebāt, Plauim flumen versus se contulerunt. quorum discessu cognito, Federicus Cōtarenus Ianēsq; Fregosius, Patauio ad Castellum Francum procurrentes, porta succensa municipium capiunt vnā cum præfecto, quem hostes ibi reliquerant ad com meatum procurandum, & eius equitibus aliquot militibusq; triginta, cumq; ijs qui panem exercitui conficiebant, quorum erat non paruus numerus: farinæq; carros aliquot abstulerunt, frumentiq; aliquantum modū, vt Epirotæ ferè omnes oneratos admodū ea præda equos suos in reditu habuerint. Taurisi autē Legatus præfectiq;, quòd hostes ad se venturos intellexerant, eam diligentiam perficiendis munitiōibus adhibuerunt, vt non ipsi modò reliqui; ciues Veneti & Taurisani, ex nobilioribus, sed ipsæ etiam mulieres singulis diebus plures horas terra suis manibus fodienda & conuehenda laborē forti animo subierint. Posito in nauiculis ad Plauim ponte, Germani flumen transierunt. Galli traijcere noluerunt, verētes ne Germani, cum suæ terræ finibus appropinquauissent, cupiditate domum redeundi, & quòd eis stipendia ferè non persoluebantur, se relinquerent. erat autem Gallorum nume-

rus propè viginti millium, Germanorum duodecim millium, præter equites vtriusq; armaturæ circiter octingentos: quorum grauiores more ipsorum duos ad summum singuli, sæpe etiam vnum tantum equum habebāt. Germani igitur Sacilium profecti, oppido defensoribus vacuo facile potiti sunt, atq; ibi commeatu, quo antea caruerāt, exercitum refecerunt. Eo capto municipio magnus est omnibus illis populis iniectus timor, ne ab ijs ferro atq; igni obinnatam genti feritatem & crudelitatem vastarētur. Quare cognita, fortunæ fauore vsi, et sua paulisper remissa vulgò seuiendi consuetudine, non multis diebus eam omnem regionem in suam potestatem redegerunt. Ea tempestate ne pecunia Patres deficeret, propterea quòd rerum fisco cedentium Triumuii magnum suis in libris publicè debentium ciuium numerum habebant, Senatus legem sciuit, vt ijsdem Triumuii bona ciuium fisco debentium omnia, quæ sui iuris fecissent, facturique essent, ipsi in foro licerentur, licentibus partem eorum bonorum tertiam fisci nouissimi pecunia vel sua, vel aliorum, cuius essent creditores, emere liceret, si pro reliquis duabus partibus numeratò persoluissent: eaq; bona ita distracta si redimere priores domini voluerint, intra dies octo eo modo, quo emptæ erūt, possint: si noluerint, eæ emptiones nullum postea præiudicium patiantur, sed firmæ solidæq; sint tota tempora. At in Carnis Germani etiam Couoli arcem, quæ quidem nulla vi expugnari poterat, vti antea dictum est, qui in ea erant se dedentibus, ceperunt. quo accepto nuncio Aloisius Gradenicus Vtini magistratus, magni sanè, sed parum muniti oppidi, relictis prædæ hostium magni precij tormentis, ex eo discessit. Deim Portus Gruarius, pauloq;

pauloq; pòst Mota ad Liuentiam flumen municipium, & non lōgè ab eo flumine Vdertium captum, quoniam verò earum regionum ferè omnium, quæ citra Plauim sunt, agricola se in vltimas Taurisanorum collium syluas abdididerant, Galli magna cum manu eò profecti, atque introrsus patefactis vijs, non paruam eorum partem conciderunt, magnamq; armentorum pecorumq; vim, quam illi secum adduxerant, abstulerunt, mulieresq; eorum ætate ac forma non spernenda tenuerunt. Alia autè ex parte à Germanis Sacillum Carnicum est captū. Ea re audita Patres, vt Gradiscas communirent, curam adhibuerunt, missis eò celeriter equitibus, et, quos in vrbe conscripserant, militibus cum centurionibus & præfectis: quæ tamen cura nihil illis profuit: positis enim ad castelli muros castris, cū Germani tormentis, quæ nec multa nec magni pōderis habebant, eos quaterere cœpissent, qui in eo erant sese hostibus dediderunt, cū defendere municipium paruo negotio potuissent. Fouebantur autem Germani à plurimis Foroianis ciuibus, atque ab Antonio Saorniano quidem maxime, vno ex Vtini principibus & nobilitate & opibus & reipublicæ paulò antè gratia in primis claro, qui nulla vnquam laceßitus iniuria ad Maximiliani duces profugerat, eosq; rebus omnibus iuuabat, autorq; illis fuerat, vt se Gradiscas conferrent. nisi tamen iniuriam accepisse illum est existimandum, quòd paucos ante menses coactis agrestibus hominibus clientibus suis magnam in ciuitate cædem fecerat, trucidatis plerisque honestissimis ciuibus aduersarijs suis, eorumq; ædificijs incendio absumptis, vt neque ius, neq; pudor, neque timor reipublicæ, neque magistratus qui aderat, reuerentia conti-

nere illum potuerint: quod tamen eius consilium apud cō-
 sobrinum suum Hieronymum Saornianum tanti non fuit,
 vt eum ab officio atque ab amore reipublicæ abduceret.
 nam cum ille suum in castellum, quod in Osopio monte est
 loco alto atque edito, viæ, qua Germania plurimum a-
 ditur, imminens, quodq; pridem has ad res magna sua im-
 pensa ex ædificauerat, se contulisset, ducesq; Maximiliani
 ad eum misissent, vti se dederet, eiq; necem & incendium
 exempla;q; vltima interminati essent, nisi paruisset, spretis
 eorum minis se ad defensionem forti & constanti animo
 comparauit, literasq; ad Senatū ea de re dedit, pollicitus-
 que est Patribus, nihil se indignum suis maioribus, nihil à
 reipublicæ erga se charitate alienum, nihil Antonij rebus
 simile commissurum. quibus acceptis literis Patres Ioanni
 Viturio, Taurisi qui erat, mandauerunt, vt Osopium eue-
 stigio cum quadringentis equitibus contenderet Hierony-
 mo auxilium laturus. Cumq; dies comitiorum senatoribus
 sexaginta creandis venisset, Hieronymus Saornianus plu-
 ribus suffragijs, quàm ullus alius, est senator renunciatus:
 tantum ciuitati in tam turbidis reip. temporibus, optimus
 in illam Hieronymi animus gratus & iucundus fuit. iidem
 Patres cum fisco debentes in tot eos latis legibus non ta-
 men in ærarium conferrent: ad eas leges, de quibus in supe-
 riore libro dictum est, aliam etiam in Senatu legem sciue-
 runt, quæ paulò post maioribus in comitijs est perlata: qui
 magistratus vel sint, vel futuri sint, afferant singuli reip.
 scribis fidem quatuor magistratuum scripto cōfirmatam,
 Triumuirū scilicet, qui prouentibus reip. præsunt, quiq;
 res fisco cedentes administrant, et qui regni Cyprij Triū-
 uiri apellantur, & uicem Quinquemuirū sale reip. procu-
 rando

rando, se, quod debeāt, persoluisse: qui nō attulerit, is magistratum reipublicæ neque obire, neque adire vllum possit. qui autem ex ijs magistratibus fidem fecerit, aliquem ciuem soluisse, qui non soluerit, is magistratus muletæ nomine ciuis illius omne debitum reipublicæ persoluat: scriba verò qui tabellam confecerit, à suo munere obeūdo expellatur. Neque tamen ea lege satis esse factum Decemviri existimantes, pleniore coactio collegio sanxerūt, vt fisci debitores detinerentur, custodiæq; traderentur, à qua nequireret liberari, quoad soluerent: tabellamq; cum centum eorum nominibus suis ministris dederunt, iubētes, vt quencumque libet eorum caperent. Inter hæc Legati, Patauij qui erant, Paulus & Christophorus certiores facti, Mediolano Brixiaq; hostium equitatum optimi generis ad Suauium municipium venisse numero ad quatercentos cum præfectis octo, vt ad Palitiam se conferrent, equites & milites Guido Rangonio duce miserunt, qui eos, si possent, interciperent. Ii celeriter Suauium profecti, cum ante lucem ad opidi se portas tacitè contulissent, partem militum collem, in quo est arx, ascendere iusserunt, vt se in arcem inferrent. Missi elusis qui arcem custodiebant militibus, cum se & ipsi custodire illam dicerent, scalis quas secum attulerant positos muros conscenderunt, interfectisq; qui primi se opposuerant, arcem tenuerunt, nomenq; Marcium conclamauerunt. Iis exauditis vocibus præfecti hostium armis captis equisq; insecutis, cum portas obsideri à Venetis intelligerent, facto ex equitibus grauis armaturæ, quos habebant quinquaginta, priore agmine, cæteris omnibus subsequētib; condensè aperta oppidi porta eruptionem facere cōtenderunt, omnesq; ad vnū capti sunt, Patauiumq;

perducti. Ex praefectis fuere Continus Melzius Galeatii
 Mariae, qui dux Mediolanensium fuerat, filius nothus, Se-
 bastianusq; Atestinus Alfonsi Ferrariensis ducis patruelis
 frater, alijq; claro loco nati quatuor. Melzius aduersa va-
 letudine conflictatus in itinere interijt. Eodem ferè tempo-
 re à Gallorum hostium equitibus, vado in Lipientia flu-
 mine inueto, incursiones sunt vsque ad littus, quod Maius
 appellatur, & vicina tribus portibus littora, qui portus
 à Septentrionibus propè ad urbis aestuaria pertinent, om-
 nia praedantibus armenta; abigentibus, factae. atq; ij re-
 dire ea cum praeda volentes, quod flumen imbribus cre-
 uerat, transire non potuerunt. Ea re à Patribus intellecta
 missi cū cymbis bellicis è plebe urbana qui illos intercipe-
 rent, celeritate non magnopere vsi, eos in castra reuertisse
 intellexerunt, quatuor equitibus in flumine amissis. Pe-
 trus etiam Durcus non multò antè à rege Hispaniae ad Ma-
 ximilianum Legatus pacis cum Patribus incundae causa
 missus, cū apud illum dies aliquot fuisset, Venetias ve-
 nit, hortatusq; Patres est, vt inducias cum Maximilia-
 no facerent: quarum induciarum tempore pax tractari
 commodè conficiq; inter ipsos posset. Senatus literas Ro-
 mam ad Legatum dedit, qui de eo Iuliū certiore faceret,
 eumq; ad foedus, de quo pridem agebatur, conficiendum
 omni studio & diligentia hortaretur: quod quidem foedus
 impediri vlla induciarum tractatione nolebant. Idem Pa-
 tres sanxerunt, vt quae oppida, quaeue arces captae ab ho-
 stibus fuissent, earum magistratus & praefecti, qui eas tradi-
 dissent, quiae profugissent, in vrbe se ad carcerem sisteret,
 vt de eis iudiciū fieri posset. Ex ijs pridie No. Octobris vi-
 ginti duo numero in publicas custodias profecti sunt, ad-
 hibito

hibito suo præde quilibet, è custodia se non abiturum. Romæ autem paucos post dies Legato procurante fœdus ab Iulio & Ferdinando & Venetis percussum est: quo fœdere Ferdinandus mittere ad Iulium viginti dierum spatio tenebatur equites grauis armaturæ mille ac ducentos, leuioris mille, militum decem millia: & si mari opus erit bellum facere triremes vndecim: quam quidem militum & equitum manum in regno Neapolitano iam propè paratam habebat: in quorum stipendia Iulius quadringentas auri libras in menses singulos daret, duorum mensium stipendio in præsentia Neapolim misso. Eius stipis vniuersæ mediam partem se persoluturos Veneti receperunt, classemq; suam Iulio, cum vellet, daturos. fœderis socium sese fieri cupere Henricus Britannicæ rex, Ferdinandi gener, per Legatum suum, qui Romæ erat, & tractando fœderi interfuerat, magnopere ostendebat: eiusq; tantummodo syngrapha, qua id confieri posset, expectabatur: eaque postea perlata, fœderi & ipse se addixit. Causa fœderis proposita est, vt quæ Iulius Gallis eius hostes adiuvantibus amiserat, recuperarentur. Ferdinandus enim videri se propter Venetos vlla ex parte id fecisse noluerat, ne Maximilianum offenderet, cui se amicum profitebatur. Verùm ipse Iulius per suas literas Venetis separatim est pollicitus, quicquid oppidorum & ditionis eorum fuisset, si recipiatur, id se vt reipublicæ restituantur, effecturum. postroque die eius belli legatum Ioannem Medicem Cardinalem creauit. Patres Andream Gritum, qui ex morbo in vrbe conualuerat, iterum Legatum legerunt, & Patauium reuerti iusserunt. Cum autem Daniel Barbadicus & Laurentius Priolus lecti à Patribus, Quinquaginti rebus

maritimis in Senatu procurandis ætatem probare non potuissent, paucique eis menses legitimi temporis decessent, datis mutuò reipublicæ senis auri libris, ad magistratum obeundum sunt admissi. Atq; in Istris quidem cum earum regionum hostes Christophoro Friapane duce aliquot oppidula reipublicæ cepissent, vigintiquinque equites Mugiam ad mare oppidum cum tubis & tympanis miserunt, qui illud Maximiliani nomine à ciuibus peterent: illi se tue ri velle urbem reipublicæ responderunt. Magistratus autem Venetus ibi qui erat, quā equitibus in reditu erat transeundum, Bombizam Mugianum fortem hominem cum bireme atque nauicula breuiore itinere misit, qui spatium celeriter confecto, naui profiliens cum reuertentibus congressus maiorem eorum partem cecidit. posteroq; die Friapanes cum militibus quinque millibus, equitibus non-gentis ab ea parte, qua salinae sunt, castris positis, muros tormentis muralibus deicere aggressus, eos qui solidissimi non erant facile aperuit, sic, ut ingredi sese posse confideret. at ciues vniuersi vnā cum mulieribus eo in loco aggre intra mœnia celeriter excitato, se munierunt. Interim Andreas Ciuranus, equitum Epirotarum præfectus, Iustinopoli adueniens alia ex parte in oppidum se intulit, auxilioq; Mugianis fuit. Hostes labore oppugnationis frustra suscepto, interfectis ex eorum exercitu nō paucis, vulneratis per plurimos in quibus Friapanes ipse et magistratus Tergestinus fuerunt, discedere sunt coacti. Ea in oppugnatione Bombizæ virtus magno vsui suis ciuibus fuit. Cū hæc in Istris gereretur, Galli & Germani ad Taurisum obsidendū profecti, nō lōgè ab oppido, modò hac modò illac castris positis, quòd ab hostibus ex muro tormentorū pilis interficere

interficiebantur, urbem aggredi non sunt ausi: sed Silum flumen nauculis, quas secum in carris ferebant, traicientes, quòd non satis res illis frumentaria suppetebat, prædas vndequaqu; abigebāt eo facilius, quòd agricolæ, tametsi iussi non semel edicto præfectorum fuissent, vt sua in tutum exportarent, id tamen facere magna ex parte neglexerant. itaque latè atq; ad loca lōginquiora vagabantur, verūm sæpius non impunè: nostri enim equites Epirotæ aliquam eorum manum assequuti cædes faciebant, prædas auferabant, commeatum qui eis superioribus è regionibus afferebatur, intercipiebant: quamobrem diebus pluribus in ea cogitatione cōsumptis, ad extremum desprantes oppidum rebus propè omnibus ad sustinendam obsidionem communitum capi posse, abierunt, vt se Vicetiam reciperent, cū paulò antea ob aduersam valetudinem Ioannes Franciscus Gambara Brixianus ex principibus ciuitatis, de quo superioribus libris diximus, in Colle Alto mortem obiisset. Grittus cum stipendio exercitui dando Patauium est profectus. quò quidem Balio è Fossa Clodia, aduectis ad continentem per æstuaria suis equitibus et militibus, vrbe ac Patribus, ne tempus tereret, ad dexteram relictis, breuiore itinere paulò pòst et ipse se cōtulit, duobus à magistratibus, qui res bellicas in Senatu procurant, Antonio Iustiniano, Andrea Triuisano, quos Patres ad illum honoris causa miserant, eò perductus. Quoniam verò literæ Roma venerant, Hieronymum Donatum Legatum maximis iliacis doloribus ita iam confectum esse, vt spes propè nulla eius vitæ sit relicta, Franciscum Foscarū, qui Prætor Patauinis fuerat, Senatus ei sublegauit, qui celeriter, si Donatus mortem obierit, proficiscatur. Cū

autem foederis, de quo supra dictum est, in vrbe recitandi dies aduenisset: quem quidem diem propter imbres & non serenas tempestates eousque Patres distulerāt: à Lauredano duce & principibus ciuitatis, ac omni Senatu, diuinis auditis in aede Marcia sermonibus, ea celebritas in foro est facta, is parietum eius ornatus, is sacrorum collegiorum, is omnium ordinum, omnis ætatis conuentus & perambulatio fuit, ea vis argenti atque auri fabrefacti, & gemmatorum monimentorum per manus hominum atque ipsi in canistris & corbibus circumducta, vt mirum sanè fuerit, in tam exhausta bellis & tributorum collationibus ciuitate, tantam honestorum & ornatissimorum hominum frequentiam, tantos thesauros, tantas opes extitisse. In ea celebritate vbi Lauredanus in forum venit, capita foederis è saxo edictorum clara voce à præcone pronuntiata, magnis populus acclamationibus exceperat. Hostes Tauriso profecti cum ad Plauim flumen iter flexissent, vt com meatui, qui Corneliano erat mittendus, obuiam fierent, ne à Venetis intercipi posset: eo demum à Ioanne Gōzaga Francisci fratre, qui Corneliani eius rei procurandæ causa restiterat, in carris centum adducto, in fines Patavinorum reuerterunt, ædificia, quæ adire poterant, Venetorum ciuium, quorum erat celebris neque parvus numerus, plerunque comburentes: & Medoaco flumine traiecto, Vicetiam propè hominibus vacuam, deinde Veronam non sine crebris detrimentis ob equitum reipublicæ eos insequentium audaciam se receperunt, domum reditione è Germanorum parte plurima ex itinere Veronaq; suscepta. Profectis hostibus, Cornelianum, Serauallium, Vdertium, Mota, sponte ad rempub. redierunt: idemq; fa-

tura

Etura Sacillum & Ciuidale nunciabantur. Portus autem
 Gruarij municipes Nicolao Vendramino, qui Tifanæ e-
 ius regionis vico in agris suis erat, accersito, vt prætorem
 in oppido ageret, magistratum Germanorum captiuum
 fecerunt, atque ad urbem miserunt. neque tamen nõ à mi-
 litibus Germanis duobus millibus, qui repente in Carnis
 extiterunt, plura reipublicæ loca infestabantur. Inter hæc,
 vt belli sumptibus pecunia suppeteret, Patres legem sciue-
 runt, vt medijs domorum fructibus, qui ex locationibus
 proueniunt, æquam partem inquilini omnes in ærarium
 inferrent, exceptis ijs, qui hoc bello ab hostibus reipublicæ
 domo sua pulsi, se ad urbem recepiſſent: atque ijs, quorum
 fructus decimam uncie partem non excederent. Aliam e-
 tiam legem ijsdem Patres sanxerunt, vt in proximo sena-
 tu ad naualia rectius atque commodius procuranda nouius
 magistratus legeretur, qui adesse in Principis & Patrum
 collegio, legesq; ferre in Senatu posset: lectusq; est Anto-
 nius Tronus templi Marcij procurator. itemq; vt Romani
 literæ ad Legati scribam mitterentur, vt si Legatus mor-
 tem obijſſet, ipse ab Iulio Senatus nomine sacerdotium a-
 liquod vni ex Legati liberis impetraret, quo munere de-
 mortui familia sat grauis, neq; victu abundans sulciretur.
 Ipse autem Legatus iam obierat. At in proximis comitijs
 cum Cypro insula regenda magistratus crearetur, qui rei-
 publicæ locum teneret, Gradenicus Taurisi Legatus, &
 bellum diligenter administrans, cum magistratum ma-
 gno fauore ciuitatis obtinuit: quanquam eius competitor-
 res, vt illum eundem consequerentur, salutando prehen-
 sandoq; ei rei multos dies operã dedissent: id quod Grade-
 nicus absens, & in castris facere nequiuerat: verum illum

tot labores pro republica perpessi commendatum apud omnes reddebāt. Post hæc Senatui placuit, vt Gradenicus præfectiq; equitum propè omnes ad recuperanda ea quæ respublica in Carnis amiserat, se conferrent: itaque pridie Nonas Nouembris Tauriso cum tormentis profecti sunt. postridieq; eius diei Senatus hortatu Hieronymus Saornianus, in vrbe qui erat, reliquiq; illorum oppidorum ciues amici reipublicæ in Carnos ad Legatum iuuandum reuerterunt. Nicolaus autem Bolanus, qui Maximiliano magna manu Butistanium, quod est in Istris, obsidente, eius municipij arcem, cui præfectus erat, militibus se deditibus amiserat, in urbem redijt, vt se ad carcerem sisteret. Eorum autem ciuium qui propter eiusmodi causas carceri se traderant, eo tempore per plures à iudicibus absoluti sunt, atque ad rempub. admissi. ab Epirotis verò equitibus quadraginta prope Veronam homo Sequanus omnium Maximiliani equitum præfectus, quem Rosæ dominum appellabant, interceptus, cum se magno animo defendisset, vulnere in facie accepto, cum nō paucis equitibus captus, Patauiumq; perductus est: quem quidem Legati honorifice exceptum Venetias miserunt: cumq; postea è custodia in Patrum collegium à duobus magistratibus adductum, atque ad principis latus sedentem, Lauredanus ipse reliquiq; Patres bono animo esse iussu, amantissimis sunt verbis prosequuti: Vicetiaq; ad remp. redijt. Verum cum annonæ caritas in vrbe atq; in reliquis reipublicæ oppidis magnopere creuisset, Decemuires legem sciuerunt, quicumq; se receperit ex maris Adriani à læua regionibus, atque ab Epiro, Acarnania, Aetolia, frumenti aliquem numerum ad urbem aduecturum, ei in singula frumenti sta-

ria viginti solidos rempub. dono daturam, atque, vt is tertiam vniuersi frumenti partem venundare in omni sua extra urbem ditioe possit, permissuram. A Senatu etiam vndecim Ciuidalis Beluniani ciuibus, qui se amanter pro rep. gesserant, vigintiquinq; agri iugera in Portus Gruarij finibus dono singulis data sunt: quæ iugera hæredes ipsorum sequantur. A Rhodigianis autem oratores Patauium ad legatos missi venerunt, qui dicerent, omnes Alphon si equites & milites Padum traiecisse, eaq; loca reliquisse, itaque redire se ad rempub. cupere: rogare, vt qui præsit, in oppidum mittant. quamobrem Valerius Marcellus, quem Patres magistratum Rhodigianis antea creauerant, eratq; tunc Patauij, Legatorum iussu eò se contulit. Romæ verò antè diem nonum Calendarum Nouembris in publico Cardinalium collegio Iulius Hispanis duobus & Gallis totidem, qui concilium Pisanum coegerant, Cardinalatû, quo in ordine erant, abrogauit. In vrbe prætor est Vicetinis Franciscus Falerius datus: & qui plerisq; municipijs paucorum dierum spatio spontè se reipublicæ reddentibus præessent, lecti: & qui antea lecti erant, ad suos magistratus obeundos ire iussi. Vtinumq; receptû est. Octauianus autem Fregosius magnæ virtutis adolescens, qui cû Balione venerat, & Ianes ex eadem familia, de quo sepe dictû est, Iulij rogatu, Ianuensium statum renouare magnopere cupientis, Senatu cõcedente Romã ad illum profecti sunt. Troilus verò Sabellus ob auaritiam (suorum enim equitû stipendia fraudabat, eaq; de causa nihil illis negabat, atque illi indigna omnia patrare non verebantur) cû sui muneris tẽpus expleuisset, à Senatu est dimissus. atq; ob pecuniæ indigentiam omnes pensiones solutionesq; à rep. fieri so-

litæ, ab Idibus Nouembris vsque ad Calendas Martias, ab eodem Senatu suspensæ ac retentæ sunt. Quoniam autem propter res ad vsum & mercaturam ciuium non rectè ab Aegyptijs administratas, ad Alexandrinorum regent, quem Soldanum appellabant, erat mittendus, qui ciuitatis causam reipublicæ nomine tueretur: Patres legem sciuerunt, vt legatus ad id munus crearetur obeundum etiam ex ijs, qui in magistratu essent, eiq; è communi mercatorum pecunia auri libræ X. in præsentia darentur: salarij verò nomine in menses singulos ternæ libræ, cum nauigiorum, quæ illum adducerent & reducerent, mercedibus: atq; ita Petrum Balbum, quem quidem antea rei maritimæ imperatorem comitia creauerant, statim legerunt. A Balbo legatione non suscepta, quod quidem facere vnus imperatoribus licebat, Dominico Triuisano templi Marcij procuratori eam curam mandauerunt. Redierat in fines reipublicæ Christophorus Friapanes, de quo paulò antea diximus, ad eosdem Mugianos vexandos: quod vbi Andrea Ciurano renunciatum est, qui non longissimè aberat, cum suis ad illum cõtendit, commissoque prælio Friapanem medio in agmine conspiciatus, in illum se intulit. Non respuit congressum Friapanes: itaq; cum vterq; alterũ sæpius stricto gladio petiisset, Ciuranus tãdem hostis faciem mediam lato vulnere sauciauit, atq; illũ in fugam conuertit. eo diffugiente maior pars agminis dilapsa: reliqui aut interfecti, aut capti. Ciurani egregia eo die virtus fuit. Gradenico in Carnis ad Cremonse municipium profecto, missisq; ad oppidanos internuncijs, cum mādatis, nisi antequam exercitus se ad muros conferat, deditionem fecerint, eos se omnes eorumq; omnia in prædam militibus concessurum: illi mi-

nas veriti sine ullis conditionibus se legato tradiderunt. Venerant secretò ad ostium Lauretani principis Germani duo, à Mattæho Episcopo Gurcensiu missi, qui eius nomine petierunt, vt ei liceret per fines reipublicæ iter facere, triremesq; habere, quibus se in Flaminiam traiciat: velle enim Romam ad Iulium accedere tractandarum rerum inter Maximilianum Venetosq; causa. atque ij quæ postulauerant, à Senatu impetrauerunt. Sub hæc Andreæ Triuisanum, qui Vtini magistratus reipublicæ locum teneret, cum Senatorum prærogatiua maiora comitia creauerunt. Pauloq; post Albertus Pius Maximiliani legatus Venetias venit, petens à Patribus, vt quatuor ciues, binos ex Decemuirum, binos ex Senatorum ordine, in Germaniam mitterent, qui obsidum loco essent, vt Matthæus Episcopus Gurcensium tutò se reip. posset committere: nauesque triremes quatuor paratas ei traderent, quæ illum Anconam adduceret sub Maximiliani signis: aut, si id ipsi negaretur, sub Iulij. Iis de rebus consulto Senatu, dare obsides non placuit, ne reip. dignitas, cuius fides nullo tempore ullis principibus defuisset, minueretur: reliqua facili concessa. Quod cum Pius intellexisset, de eo literas ad Maximilianum dedit, atq; in vrbe, quid is rescriberet, operiri sese velle dixit. Etiam Thomæ Strigonienfi Cardinali bene de rep. merito ex Pannonia proficiscenti triremis, qua in triremi Anconam adueheretur, tradita: missusq; ad illum Vincentius Guidottus Senatus scriba cum munerib. reip. nomine salutandi eum causa. Post hæc Hieronymi Saorniani perceleri ad urbem aduentu Patres certiores facti sunt, reip. exercitum Clusam & Venzonium cepisse: isq; illos multis de rebus admonens statim ad exercitum redijt. Alia

ex parte à Maximiliani copijs Cadore captæ atq; incensæ sunt. In vrbe autem à Senatu decima cum medio censu ciuibus imposita. Atq; illis diebus Augustinus Maurocenus Heluetiorum interpres itinere deuio propter Gallorum suspiciones, qui loca omnia custodiebant, ad Patres missus, eis proposuit, statuisse Heluetios ab Italia Gallos expellere: itaq; velle eos primum omnium Venetis auxilio esse, vt postea coniunctis opibus illos facilius eijciant, modò ipsis à rep. commeatus, tormenta, & equites quingenti tribuantur: eas tantùm res satis Heluetijs ad bellum gerendum futuras: ipsos ad hoc iam signum illud explicuisse, sub quo Carolum Sequanorũ ducem vicerant, atq; interfecerant ante annos paulò minus quinquaginta. quod signum nunquam postea explicuerant Heluetij. Cumq; dies esset maiorem in modum pluuius, aperto in æde sacra signo serentitas mira illuxit: quod quidem illi optimum in omen acceperunt, omnia ipsis è sententia successura. Is etiam, quòd in familia eius nominis esset, quod maximè celebre apud Venetos est, amicum esse reipublicæ cupereq; illi omnia se ostendit: itaq; cum Patres liberaliter exceperunt. Consulto deinde Senatu, omnibus ad vnum suffragijs, quod rarò fieri assolet, oblata Heluetiorum accepta, & quæ petierant, eis promissa. Interim Iulio magnopere hortante, vt quæ petierat Albertus Matthæi Episcopi nomine, ea illi concederentur, Senatusconsultum factum est, vti de quatuor obsidibus in Germaniam mittendis, totidemq; triremibus Matthæo dandis, omni ex parte Alberti postulationi satisfieret, neq; tamen obsides sunt missi. Alberto ipso non multos post dies ex Maximiliani literis apud Patres pronũciante: quoniã is Romæ per Iuliũ perq; suos inter-

ternuncios

ternuncios agere, quæ agenda erāt, cum rep. statuerat, nō opus esse vt mitterentur. Gradenico autem legato in Carnis non sat prosperè bellū administrante, cū ob durū & intractabile anni tempus, bruma enim appetierat, niuosi præsertim & frigidioribus in locis: tum verò propter stipendia nō in tempore persoluta, & commeatus inopiam, quem direptis oppidis & vastatis agris plerunq; ab vrbe subuchi & expectari oportebat: à mari autem per continentem eò vsq; omnia ob bouum & iumentorum infrequētiam tardè & difficulter afferebantur. Grittus legatus cum ea quam habebat manu Senatus iussu Feltriam venerat. itaque cū Gradenicus suo exercitu Gradiscas oppidum cinxisset, tormentisq; positis parum proficeret, Senatus statuit, vt Grittus eò accederet, suasq; copias cum illius copiis coniungeret, neque tamen ea re Gradiscæ capi ab illis potuerunt, vtriusque militibus & equitibus & præsectorum plurimis à tanto se labore subtrahentibus. His rebus Senatui palàm factis, quòd Heluetij in fines Mediolanensium iam irruerant, castellaq; nonnulla ceperant, Senatus literas ad Grittum dedit: si se paucorū dierum spatio in Gradiscis capiēdis nihil profecturū esse intelligit, Vicetiā suis cum copiis redeat, vt Heluetijs auxilio possit esse. Dū cæ literæ perferuntur, legati ambo Vipulzanum & Martinianum & Florianum castella in collibus posita, acriter cum Maximiliani militibus, qui ea tuebantur, atq; ad prælium exierant, congressi, fuga eorum & cæde facta ceperunt: quodq; ab ijs reip. populi magnopere vexabantur, oppidanos diripuerunt, ædificiaq; in agris incenderunt. Hostes quoque illi qui erant Cadoris, duorum exercituum coniunctione perterriti, ijs relictis in Alpium se interio-

ra receperunt. Eius verò loci homines qui supererant, internuncijs ad Patres missis, qui se regerent, ab eis petierunt: velleq; sese arcem incensam reficere reip. sunt polliciti. Gritto Vicetiam reuertente, Ioannes Græcus equitum sagittariorum præfectus rei; pub. amantiſſimus, homo iã senex, suo in lectulo ea in vrbe mortem obiit. Eius equites CL. Meleagro Foroliuiensi cum omnium equitum leuiorum præfectura à Senatu traditi. Miserat Venetias Ioannes Cardona Neapoli Prorex Ferdinandi regis iussu Ioannem Baptistam Spinellum, Cariati, vt aiebant, Comitem, internuncium suum, vt optimum Pro regis ad remp. iuuandam Gallosq; oppugnandos animum Lauredano principi & Patribus ostenderet, eosq; ad pacem cum Maximiliano conficiendam hortaretur: adderetq; si id fecerint, omnia eis prosperè ventura, sese confidere. Patres hominem eo libentius exceperunt, quòd is aliàs etiam annis superioribus Ferdinadi legatus ad ipsos fuerat. Is se manere in vrbe velle dixit. Patres ei domum paratam publicè tribuerunt. Iisdem diebus milites Hispani numero ad nouem millia Iulio ab rege suo traditi, cum ad Bastiã Alfonsi castellum ad Padi ripam, de quo superius diximus, apprimè communitum se contulissent, tormentis eam verberare quàm proximè poterant, coeperunt: deinde adhibitis ante se cratibus, quæ eos tegerent, ne noceri eis posset, terra effossa per eam demissiores & tutiores facti, etiam propius pluribus à partibus accesserant: tertio demum die ad fossas & murum perducti, multis vulneribus & illatis & acceptis scallisq; positis eum perforauerunt, sic vt in eo, qui erat latissimus, tanquam concameratiunculam efficerent, atq; in eam tormentorum puluerem iniecerunt, cameramq; plenã pulueris

aeris concluderunt, paruo relicto foramine, per quod ignis
 succendi posset, seq; à muro parumper retrahentibus, cum
 visum est igne immisso camera cum muri parte decemq;
 hominibus, qui in eo erant, in sublime ita est disiecta, vt ho-
 mines speciem volantium præberent. neq; tamen reliqui
 propugnationem intermiserūt, fortissimeq; se defendebāt.
 qui etiam ab Alfonsianis altera ex Padi ripa duobusq; ter-
 reis propugnaculis tormentis muralibus non parum iuua-
 bātur. verum Hispani per plurimis adductis scalis, sesqui-
 horæ spacio in arcem se intulerunt. Alfonsi milites, qui e-
 rant circiter centum, interfecti omnes sunt cum eorū Cen-
 turione Vestitello. Ex Hispanis item centum in ea oppu-
 gnatione occubuerāt. Tercioq; ab ea re die anni finis fuit.
 Neq; tamen diu ab Hispanis id castellum retentum est: Ia-
 nuario enim mense ferè medio Alfonsus eò cum tormentis
 se conferens, magnaq; vi aggressus arcem expugnauit, at-
 que Hispanos, qui in ea erant CC. omnes interfecit, Scri-
 pserat magistris Decemuirum Aloisius Auogarius Brixia-
 nus è principibus ciuitatis, si exercitum Patres Brixiam
 mitterent, se vrbs portam noctu ei aperiturum, per quam
 se vniuersus intromitteret, urbemq; caperet libentissimis
 oppidanis propè omnibus, quibus iam magnopere pige-
 ret arrogantiae contumaciaeq; Gallorum, quos perferre vl-
 terius nequeāt. Ea res in Decemuirum collegio plures dies
 agitata, demum ab ipsis ad Senatum est delata, vt de ea Pa-
 tres statuerent, accipiendane Aloisii oblatio esset, an reij-
 cienda. Pluribus igitur dictis sententijs in vtranque partē,
 atq; à Lauredano duce in primis, qui, ne ea tunc recipere-
 tur, censebat, Senatus iussit, eam recipi è rep. esse, Alois-
 iumq; magnopere laudari oportere, qui se tantam rem

curaturum reip. obtulerit, dato iureiurando senatoribus singulis, ne quid eius rei quis efferret. Itaq; Patres Grittiū legatum de eo certiore fecerunt, cum mandatis, vti Brixiam se quamprimum cum exercitu conserat, quam ad portam, quāmue ante horam ipsi cum Aloisio conuenerit: certosq; Gritto internuncios, quibus vteretur, dederunt. Gradenico legato sæpe id à Patribus postulanti, domum reditio tandem est permissa: eiusq; loco paucos post diēs Ioannes Viturius sublectus. Grittus acceptis à Senatu literis, cum equitibus grauioris & leuioris armaturæ tribus millibus ex omni exercitu lectis, cumq; militibus quot visum est, in equitum dorso impositis, Brixiam noctu profectus oppidum ingredi non potuit, detecta Aloisij oblatione, quā vnus ex coniuratis vxor ad arcis præfectum amore eius pellecta detulerat. Aloisius, ne à Gallis interciperetur, oppido egressus magnum hominum numerum in illos excitauit, qui nonnullos regioſ ministros ex ipsorum municipijs, quibus præerant, in fugam sese dare coegerūt. Patres ea spe deiecti, de pacis cum Maximiliano ineundæ cōditionibus Romæ apud Iulium constituendis, cū plures sententias in Senatu dixissent, ea tandem placuit, vt induciæ per Foscarum legatum peterentur, quo ad pax conficiri posset. Vanissa, de quo sæpe dictum est, multæ virtutis homo, cū Polizam Dalmatarum oppidum suam in patriam rediisset, seditione concitata interfectus est à suis ciuibus. Gaspar autem Scuerinas, suis rebus suæq; dignitati omnibus à partibus atque adeo à principibus & regib. parum fidens, se Venetias cōtulit, vt in ea vrbe degeret, cuius ciuitate & iure comitiorum pater eius vnà cum liberis posterisq; donatus fuerat. Eum Vicetini ciues aliquot, in vrbe qui

qui erant, suis opibus inuenerunt: amicè enim atq; moderatè in ciuitatem, cum pro Maximiliano ibi esset, se gesserat. Auogarius ob detectam coniurationem non deterritus, multa ex proximis municipijs & finibus hominum millia iam excitauerat ad Gallos expellendos: qua re moti Amphiani, arcem natura & artificio communitam, vi atq; astu occisus Gallis, qui in ea erant, in suam potestatem redegerunt, eamq; se reip. seruaturos Aloisio significauerunt. Benaciacus populi ferè omnes expulsis Gallis se reip. dediderunt. His auditionibus concitati reliqui, in Gallorum nomē magno ardore voluntatum & arma capiebant, & se Aloisio permittebāt. Ea re Senatui nūciata, Patres alteras ad Gritum literas dederunt, uti Aloisij & aliorum plena fidei & beneuolentiæ incepta, quibus posset modis aleret, atq; ad urbis muros vnà cum illis exercitum adduceret, quo ipsius & illorum præsentia freti oppidani, pulchrum aliquod facinus facere aggrederentur, portasq; aperirent: tam pro nos in remp. Aloisij & eorum populorum animos nō esse negligentia & desidia reprimendos. His allatis ad Gritum literis, tametsi interea animorum ille ardor eorum hominum, qui cum Aloisio erant, paulatim refrixisset: Galli enim præsenti ciues aliquot, quos fauere rebus Venetis existimabant, cum custodibus Mediolanum miserant: minusq; multi iam essent, qui se paratos ostenderent ad omne subeundum discrimen, ut Brixia capi posset: tentandum tamē sibi & nitendum legatus existimauit, ut Senatui satisfaceret, à quo etiam reprehendi se, ac timoris argui non obscure intelligebat: itaq; Aloisio ad se vocato, cōstitutoq; quid quēq; facere oporteret, quarto Nonas Februarias exercitum nocte ad oppidum duxit, tribusq; à partibus copijs

aequè distributis cum tormentis non magni ponderis (neque enim habebat grauiora) portas deicere aggreditur. Id cum plures horas omnes acies magno impetu fecissent, ea disiecta primum porta, ad quam se Aloisius contulerat, ipse quiq; cum eo erant milites sub lucem se in oppidum iniecerunt. pauloq; post legatus reliqui; altera aperta porta subsequuti, magna letitia & gratulatione ab oppidanis excepti sunt. Galli se in arcem, quæ summo in monte est, pluribus eorum interfectis, fugientes contulerunt: quibuscum eodem se recepit Alda ea, quæ Ioannis Francisci Gambaræ vxor fuerat, suis cum liberis, & Marcus Marti nengius homo insensus reip. Eo tempore Anna Gallorum regis vxor puerum peperit, qui primis diebus est mortuus. Brixia statim capta, Grittus per literas à Senatu petijt, vt sibi tormenta magni ponderis mitti cōfessim imperaret, sine quibus expugnari arx non poterat: qua in arce erant equites Galli circiter ducenti, qui suos equos ob celeritatem fugæ in oppido prædæ hostium reliquerant: milites trecenti. Senatus ex eisdem Gritti literis duos legatos, alterū qui Brixiam regeret, Antonium Iustinianum: alterum, qui in exercitu esset, Paulum Capellum creauit: legemq; sciuit, vt quinque militum millia vndecunq; conscriberentur, ad prioresq; adderentur, vt bellum confici facilius atq; celerius posset. Dum hæc administrarentur, Roma literæ venerunt, velle Iulium vt Senatus cum Maximiliano pacem faceret ijs cōditionibus, quas legato dari iusserrat: quæ nisi pax suum finem quamprimum habeat, se cum reliquis contra rempub. consensurum, apertè profiteri. Eæ autem conditiones multò erant duriores, quàm quæ paulò antea proponebantur: non enim Veronam re-

linqui

linqui sibi Maximilianus tantum petebat, sed Vicetiam etiam tradi suis cum finibus. De Foroiuliensibus verò & Cini-dale & Feltria, vt Iulij iudicium esset, cui ea dari æquum esset, postulabat. tum vt suis populis, qui aliquid eo bello amisissent, ablata restituerentur, statuebat. demum, quas auri libras tercentenas pro Patauio & Tauriso reipub. cōcedendis ei esse dandas propè conuenerat eius rationis ac ponderis, vt nouem vnciæ libræ conficerent, eæ vt singulæ duodecim vnciarum esse libræ intelligerentur, reliquis conditionibus addiderat. His igitur conditionibus vti pacem Patres firmarent, Iulij & Ferdinandi legatis, atque Alberto Pio Maximiliani legato, qui & ipse literas de ea re acceperat, magnopere petentibus, responderunt Patres, se de ijs Senatum consulturos. tametsi Brixia recepta tam iniquas eum esse conditiones accepturum non credebant: neque Iulium ipsum, cū id intellexisset, in sententia existimabant permansurum. atque ij, antequam Senatum cogerent, à Gritto certiores facti sunt, non omnes modò Brixie fines ad rempublicam rediisse, sed Bergomates quoque Gallos ex oppido eiecisse, & vexilla reipub. crexisse, oppidiq; arcem quam milites CCL. tuebantur, deditioe recepisse: misissq; ad eum internuncijs petiisse, vt ad se mitteret qui præesset, eum se vti de coelo missum excepturos: atque ipsum ad illos Federicum Contarenum vnā cum Petro Longena misisse. Cremam quoque idem fuisse facturam, nisi Galli milites bis mille Mediolano euocatos magna celeritate in oppidum introduxissent, perpluresq; eius oppidi ciues obsidum nomine Mediolanum abduxissent. Galli Bergamo eiectione, se in arcem, quæ extra moenia est summo in monte, receperunt. qui-

bus intellectis rebus Patres Senatu coacto. Dominicum Contarenum legerunt, qui statim Bergomum legatus accederet: Gaspariꝫ; Seuerinati, cui XX. auri libras annuas se in victum daturos polliciti sunt, vt se in castra conferret, mandauerunt. & quòd pecunia eos defecerat, legem tulerunt, vt mutuò à Patribus sumeretur: atq; ita Lauredano Principe auri libras X. pollicēte, alijsq; plurimis pro suis opibus quolibet, paucarum horarum spatio satis est publicis necessitatibus factum. etiam, propterea quòd à Ioanne Medice Cardinali, quem Iulius legatum suis in castris ad Bononiam esse iusserat, admonebantur, vti aliquem ex suis ciuibus legatum ad Cardonam Proregem Neapolitanorum, in eisdem castris qui erat, mitterent, vt quæ opus esset, diligentius inter eos tractarentur, Marinus Georgius est ab illis ad id muneris lectus: qui legatione suscepta, paucos post dies viæ se dedit. Interim præfectus Mediolanensium Fofius, magni & præstantis animi adolescens, Mediolano cum equitibus Gallici generis septingentis, militibus quinis millibus, incredibili celeritate niuosis lutosissimisq; itineribus Bononiam profectus, ita se tacitè in oppidum intulit, vt Hispanos, qui ad fossas castris & tormentis positis stationes habebant, erantq; singulis propè horis in oppidum, quod muro ea parte nudauerant, irrupturi, eius aduentus vnum diem planè latuerit: quo die, vt requiem exercitui daret, mouere se non potuit: postridie eius diei præfecti Iuliani casu ab agricola, qui Gallos in via viderat, de eo certiores facti, obsidione soluta tormentisq; abductis abierunt, seq; in tutū contulerunt. Iulius permolestè ferens recipiendæ Bononiæ partem iam propè à se victoriā Gallos interpellauisse, oppidūq; tam illustre sibi
ab il-

ab illis tanquam è manu atque sinu ereptum inconstolabiler dolens, homo natura sua in iram atque ardorem animi pronus maximè, vbi de recepta ab exercitu Veneto Brixia nuncium accepit, incredibilem voluptatem cepit: vocatoq; confestim ad se, vt erat intèpesta nox, legato reipublicæ, gratulatus ei est amantissimè, vt præ gaudio lachrymas non continuerit, horasq; illum propè duas in lectulo iacens lætus hilarisq; secum tenuit. cuius quidem voluptatis signa publicè postea dedit, accensis in Vaticano atq; in Adriani arce luminibus cum tormentorum strepitu binis ijs noctibus, quæ sunt eum nuncium subsequutæ. Auxilio Bononiensibus allato, Fois ad Brixiam recuperandam se conuertit eo celerius, quòd pontem Pado flumine traijciendo, quem ad Stellatà castellum in Alfonsi finibus magna diligentia fieri iusserat, esse factum, atq; in nauibus impositum cognouit: itaque eadem celeritate qua venerat, rediens, eo ponte Pado transmissò, in Veronensium finibus ad Villam Francam reipublicæ copias, quæ cum Balione erant, fudit, Guido Rangonio cum pluribus capto: & rectà Brixiam contendens, oppidumq; circumuectus, copijs eorum finium, quæ in monte arcis vicino venientibus se opposuerant, reiectis, in arcem ab inclusis magna gratulatione est receptus. Gritus, qui sæpe id ipsum veritus, per literas à Patribus tormenta grauiora diligentissimè petierat, vt antequam auxilia conuenirent, capere arcem posset: vbi Foisum esse in illa cognouit, spe retinendi oppidi suum apud animum planè deposita, plurimū questus, quòd quæ ad rei bellicæ vsum petierat, in tempore allata nō fuissent, curam tamen & laborem atq; audaciā defendendi non remisit: itaq; existimans postero die Fois in oppidum descen-

surum, ne quis in fuga spem ullam poneret, occludi portas oppidi imperavit, dispositis militibus, qui eas nemini aperiri permitterent. tum milites Fauentinos, quibus plurimum confidebat, circiter quingentos, cæterarumq; nationum alios item quingentos ad priorem arcis portam, quæ est in urbem exitus, constituit, ut in venientes impetum facerent, exitumq; prohiberent. equites verò grauis armaturæ ad hostes excipiendos, si in oppidum irrumperent, leuioris, Epirotasq; maximè, ut ubi oporteret præliarentur, disposuit: præfectum eorum Federicum Contarenum, qui eo ipso die cum equitibus tercentis Bergomo redierat, cohortatus, ut in libera maximè omnium ciuitate se esse natum meminisset, libertatemq; patriam, quam Galli sibi esse obterendam proposuerant, quantum posset tueretur: reliquisq; item & præfectis & tribunis ac centurionibus, quid cuiq; defendendum esset, separatim mandauit. Vix ea Grittus constituerat, cum manè Foius ex equitibus quos habebat probatiores, equis detractis acie quingentorum confecta, eos tota armatos corpora, galeisq; obsignatis, femilanceas in manibus longi lati; ferri habentes aperta porta priores emisit. quibus Fauentini, ut eis erat imperatum, magna se virtute opposuerunt: maioreq; eorum parte interfecta, reliquos repulerunt. In hos milites bis mille Vascones subsequuti impressionem fecerunt, interfectisq; non sine ipsorum cæde quamplurimis, in oppidum proruperunt. Pugnatum est acriter reliquis à reipublicæ militibus, ab equitibus & præfectis horas aliquot ita, ut de viarum spatijs paulùm hostibus cederent: verùm aperta vi ab Epirotis equitibus oppidi porta, per plurimisq; eorum diffugientibus, ubi id ab hostium equitibus, qui in arcem propter

propter loci angustiam recepti non fuerant, atq; armati non lōgè aberant, est animaduersum, ipsi in oppidum irruerunt, magnoq; suis auxilio fuerunt: itaq; vrgente hostium multitudine vndiq; cædes est ingens in omnes facta. Contarenius ipse prælians interficitur cum præfectis Epirotis duobus Fraßina & Basta: Grittus & Antonius Iustinianus, qui paucos ante dies Brixiam legatus venerat, & præfecti Itali plurimi captiui facti. prælium à secunda dici hora vsq; ad vesperam protractum. vrbs magna ex parte direpta. matres familiâs & puellæ suis in domibus ante parentum & maritorum ora, quos in vincula hostes coniecerant, passim violatæ. virgines sacræ è templis atq; aris & Deorum imaginibus, quas amplexabantur, abstractæ, ad libidinemq; abductæ. atq; ea quidem scelera Germani milites maximè omnium patrabant. Vascones minus impij, Galli tolerabiliores fuerunt. Aloisio Auogario, quem oppido exeuntem hostes ceperant, biduo post medio in foro ceruices sunt abscissæ. Eius rei nuncio Patres accepto magnopere commoti sunt, quòd iam nihil prosperè ab ipsis tentari agiue posse videretur: plurimumq; conquerebantur, quòd in perducendis tormentis ad legatum Grittum minus diligenter actum esset: eam vnâ ob causam omnes omnium labores magno cum reipublicæ detrimento irritos, & opulentum ac præclarum oppidum hostibus prædæ ac direptioni traditum. Iidem Patres ad copias reintegrandas, quibus modis poterant, animum intenderunt: additumq; ad reliqua Senatus consulta, vti in Cræta insula militum bina millia, qui sagittis vti scirent, conscriberentur, Venetiasq; celeriter mitterentur: nauesq; longæ maiores ad equites Epirotas quamplurimos ad urbem conuehen-

dos pararentur. etiam libræ auri ducentæ, quas Proregi Neapolitano, & Hispanis ducibus dari conuenerat, Ra- uennam illis sunt diebus missæ, & quibus oportebat, datæ. Milites interea equitesq;, qui Brixie non fuerant, vel op- pido effugerant, se Vicetiam contulerunt: eodemq; qui ab hostibus se redemerant, spoliati atque inermes sese pas- sim referebant. Grittus & Iustinianus Mediolanum sunt adducti. Dominico Busichio equitum Epirotarum præse- cto, qui Brixia effugerat, uti domum redire posset, per- missum: mediq; stipendiorum, quæ à republica merebat, pars tribus eius filiis, post mortem patris condonata: qua- tuorq; Epirotis equitibus, in Gallico exercitu qui erant, curamq; adhibuerat ne Busichius à Gallis captiuus fieret, pensio annua singulis, quoad viuerent, impetrata. duobusq; Frassinæ Epirotarum item equitum præfecti liberis pen- sio ipsius tradita. Idem in tres Bastæ fratres seruatu. pau- cosq; post dies Federici Contareni sorori dotis nomine au- ri libræ quindecim è reipublicæ pecunia constitutæ. ciuib. autem Brixianis aliquot, qui amissis suis rebus omnibus ad urbem venerant, Iacominoq; Tropiano, eiusq; filio à Patribus pecunia in victum subministrata. is Iacominus suæ vallis homines egregio studio atq; animo ad rempub. tuendam euocabat. Ludouico etiam Cocaio, qui ut Benaci lacus oppida se reip. dederent, studium et laborem cõtule- rat, pensio annua liberaliter instituta, eiusq; filio magistra- tus reip. ex ijs, qui à præfectis ciuitatum eliguntur, quæ is vellet, dono datus. Petro quoq; Finio Bergomati, qui ad Aloisium Auogarium sæpe ventitauerat, interpretesq; apud illum de Brixia reip. restituenda fidus atq; diligens fuerat, o- cto scribarum tempora apud totidem castri Frächi magi- stratus

stratus paulò post à Patribus assignata. Curatores interea duo ad munitiones perficiendas atq; amplificandas, Aloisius Barbarus Patauium, Bartholomæus Mustius Taurisum cum stipendio missi. maioribusq; comitijs lex est perlata, uti bini Patauij præfecti, qui creandi erant, annui, & prærogatiuis primum senatorum suffragijs, deinde comitilibus legerentur: estq; Aloisius Emus secundæ dignitatis magistratus ea lege lectus. Legatis post hæc Heluetiorum duodecim ad urbem venientibus, ut cum Iulio & Ferdinando & Patribus ad bellum contra Gallos se coniungerent, ciues è nobilitate, qui eos exciperent, obuiam missi: ipsi liberali reipublicæ hospitio accepti, & victus datus. Iulius Brixiam à Gallis recuperatam intelligens, uti Patres cum Maximiliano fœdus facerent, non modò consulendo & suadendo, sed minis etiam atq; obnunciationib. contendebat. Tabellarius interim reip. qui apud Gallos erat in custodia, libertati restitutus Mediolano ad Patres venit, afferens Iacobum sibi Triultium Gritto adhibito mandauisse, Patribus diceret, si vellent, se cum rege curaturum, uti fœdus cum republica faceret, ea conditione, ut Verona reliquaq; intra Athesim flumen oppida reipublicæ cederent. Ea erat conditio conscripta in quadam pagina ex Gallia, ut videbatur, ab rege ad Triultium missa: ineratq; in ea caput etiam eiusmodi, regem præter ea redditurum Patribus Flaminiae atq; Apulie oppida, que reip. fuissent: ipsum enim, si vnos Venetos coniunctos secum habeat, Iulium & reges reliquos non magni aestimaturum, aut omnino reueriturum: verum linea superinducta illud ipsum obliterauerat caput, ita tamen ut legi facile posset. Patres Senatu vocato eam rem per literas legato Foscaro significauerunt, atq; uti uni

Iulio notam faceret, mandauerunt: de fœdere autem cum Maximiliano ineundo, quod ad Vicetiam pertineret, velle Patres Iulij iudicio sese permittere: in reliquis capitibus ita fieret, vti Iulius & Maximilianus voluissent. Altero autē Senatusconsulto Vicetiam Maximiliano dari Patres censuerunt, cum ea pecunia, qua de conuenerat, non tamen antea, quàm Maximilianus bellum Aloisio intulisset. Postremò, propterea quòd in fœdere tractando magna rerū difficultas proponebatur, omnibus placuit, vti spacium à bello vacuum intercederet, quo in tempore pax commodius confici atq; ad exitum perducì posset: itaq; octauo Idus Apriles inter Maximilianum Venetosq; decem mensium cōcelebratæ induciæ sunt Romæ ab vtrorumq; legatis, Iulio eis suam auctoritatem adhibente, qui scribentibus affuit, ea conditione interposita, vti à Patribus quadringentæ auri libræ Maximiliano duabus pensionibus soluendæ curarentur. quas quidem postea inducias adiectis ad eā pecuniam centum auri libris, vt essent omnes quingentæ, Maximilianus confirmauit. Post hæc Marcus Cardinalis Sedunus ad urbem Romæ rediens, à Lauredano Principe & Patribus in Bucentauro naui vsq; ad Clementis fanum, quod in vadis est, obuiam euntibus est exceptus. Cum eo & Patribus colloquuti Heluetiorum legati duodecim nō semel cum fuissent, constituto quantum pecuniæ in stipendium esset Heluetijs à rep. persoluendum, eadem scilicet portione librarum auri octoginta, ad quam reliqui singuli tenerentur, ternis auri libris ad iter à republica donati domum reuerterunt. Neq; multò post Iulij & Ferdinandi regis, Hispaniæ & Aloisij Galliæ regis exercitus propinquiores facti, cum se dies aliquot munitis castris tenuissent,

nuissent, Galli ad Rauennam oppugnandam se contulerūt. Erat in ea Marcus Antonius Columna Iulij nomine cum militibus mille quingentis, equitibus trecentis, seq; forti ac præstanti animo defendebat, & cladem hostibus ex muro inferebat, Neapolitanus autem Prorex oppido uertus, ut Gallos ex eo auerteret, non longè ab eorum copijs suas copias adduxit. Galli relicta oppugnatione se ad pugnam celeriter comparauerunt: itaq; eo ipso die manè, qui fuit dies percelebris, ad diem tertium Iduum Aprilium, vterq; exercitus animo æquè magno ac parato ad dimicandum inter se conflixerūt. Pugnatum est horis plus sex incredibili virtute: qua in pugna militum & equitum millia supra decem & octo interfecta sunt, pari ferè vtrorumque numero, fortuna dispari. Iulij enim & Hispanorum copiae fusæ, fugatæq;: Galli locum tenuerunt. Captiui ab Gallis facti Fabritius Columna, eiusq; gener Alfonsus Aualus Aterni dominus, Petrus Nauarrus Cantaber & Ioannes Medices Cardinalis Iulij legatus, alijq; clari viri non pauci, & signa complura ablata, & tormēta capta. Eo in certamine Alfonsi Ferrariensium ducis, cū tormentis exercendis, tum acie sua è transuerso in hostem ducenda, virtus egregia, et victoriæ magna ex parte conficiens fuit. Dux Gallorū Fo ius cū se in militum Hispanorum globum qui supererat, audacissimè intulisset, casus ab illis vnà cū pluribus clari nominis ducibus, eum suo exercitui diem lugubrè magis, quàm letum, aut vlla gratulatione celebrari dignū reddidit. Postro die Galli, conditione adhibita, ut Columnæ suis cū copijs Rauenna exeundi potestas fieret, neq; oppidanis noceretur, oppido potiti sunt, quod quidē intromissi, conditione non seruata, scēdè crudeliterq; diripuerunt: arcem

autem oppidi capere non potuerunt, ijs, qui in ea erant, fidem Iulio velle se præstare dictitantibus. Patres, qui eo tempore per Vincetium Naldium in Flaminia milites mille sua pecunia confecerant, vt ea cum manu Iulij oppida, quantum posset, tueretur, ei mandauerunt. Is Fauentiam propter cladem Hispanorum nutantem se contulit, atque oppidum opportuno præsidio communiuit. Prorex ipse, qui Anconæ post fugam præmum constitit, suas vt copias ad signa reuocaret, omnem curam & diligentiam adhibuit: certior enim factus maiorem ex suis & potio rem multo partem in prælio Gallos amisisse, in spem venerat, adhibitis Heluetijs posse illos Italia expelli, si vniuersi celeriter munus obierint, & virtutem gnauiter exercuerint suam. Quod vbi Patres intellexerunt, eum solari & erigere omniaq; auxilia ei polliceri non dubitauerunt. Ioannem Antonium Dandulum etiam à Senatu lectum cum auri libris CXX. ex superiore stipendio reliquis, quas tamen ipse in fugam versus iure belli amiserat, ad illum miserunt, iuuandi & excitandi hominis causa. quam quidem rem legatus apud Venetos Ferdinandi imitatus, se ad illum cum pecunia contulit. Cymbæ interim duæ in naualibus confectæ atq; instructæ, quæ propter velocitatem hirundines appellabatur, in Rauennæ portu nauiculam Alfonsi longam remigum quadraginta captam à se, interfectis ex illis plerisq; , nauesq; duas mercibus & occisorum in pugna spolijs onustas, item vnâ captas ad fori marginem Alfonsi signa per aquam trahentes duxerunt. Iulius vt regem Gallie deliniret, eiusq; cogitationes & incepta, si qua contra se agigaret, ea spe sisteret, Senatu Cardinalium vocato, proposuit, velle se fœdus cum illo facere: capitæque fœderis,

fœderis, in quibus inerat, vt ei rex Bononiam restitueret,
 quæq; in Flaminia ad Padum flumen oppida pertinerent,
 ipsi cederent: in reliquis sese regi satis liberaliter permit-
 tebat: per eos qui rebus Gallicis Cardinales fauebant, con-
 scripta & obsignata ad illum misit. Pauloq; pòst vocatis
 ad se legatis Ferdinandi & reipublicæ eis dixit, ne pro-
 pter ea quæ fecisset perturbarentur, nèue se priore contra
 Gallos voluntate vlla ex parte mutatum crederent: inuitū
 enim ad id descendisse fallendi & consopienti regis causa.
 Quibus intellectis rebus Patres sciuerunt, Iulio scribi o-
 portere: si cum Aloisio fœdus facere statuerit, se non recu-
 sare, dum in eo rempub. includat, sociamq; fœderis effici-
 at. Gidum Rangonium post hæc, qui è Gallorum custo-
 dia se redemerat, ad urbem venientem Patres amanter ex-
 ceperunt, & præfectum equitum grauis armaturæ fece-
 runt: eiusq; fratri Ioanni Frãcisco, qui cū eo venerat, equi-
 tum leuiorū præfectura item tradita. Romæ ad diē tertiū
 Nonarum Maij cōcilium celebrari cœptum est ab Iulio in
 tēplo Lateranensi magna sacerdotū frequentia, precesq;
 Deo Opt. Max. vt vota hominū ritè nuncuparētur, factæ.
 Marco Cardinali Seduno, Venetijs qui erat, ad suos abe-
 unti argentum in mensem dono à Patribus datum. Cum
 Henrico autem rege Britanniae fœdus à socijs atque à re-
 publica initum, X V. Cal. Iunias in vrbe celebratum est:
 concupiuit enim rex petijtq; se in eo recipi. Illis diebus Iu-
 lius Vitellius Tifernatium Episcopus, qui conditionibus
 acceptis Rauennæ arcem Gallis obsidentibus tradiderat,
 eò cum copijs ad expugnandam illam rediens, traditis
 conditionibus recepit. Oppidani cladis suæ contra ius
 cōtra fas acceptæ memores, quatuor Gallorum præfectos

in arce qui fuerant, fide non seruata viuos sepelierunt ceruicibus supra terram extantibus. Iulij & Ferdinandi legati, itemq; duo ciuitatis magistratus, Leonardus Mocenicus, Nicolaus Bernardus, Heluetijs se ad bellum contra Gallos comparantibus ex vrbe profecti cum auri libris CXX. ad illos se contulerunt corhortandi & iuuandi eos causa. Ii se Veronam Maximiliani praefectis libentissimis intulerant. Antonius Saornianus, qui Vtini, vti supra dictum est, caede ciuium secum dissidentium ingenti facta, rempub. cuius erat e nobilitate ciuis, deseruerat, atque ad hostes profugerat, omniaq; ingrati & malefici hominis studia contra illam exercuerat, ab inimicis suis in Maximiliani finibus trucidatus, dignam tot sceleribus mortem obtulit. Ferdinandus clade suarum copiarum, quae cum Gallis apud Rauennam depugnauerant, intellecta, literas ad Iulium dedit, ne propter eam rem animo perturbaretur: suum exercitum bene plenum ad Pyrenaeos in Galliam quaprimum irrupturum vnà cum Britannico exercitu, qui modò expectabatur: mittere autem se in Italiam Consaluum Ferdinandum suarum copiarum ducem, eumq; esse quinto Idus Maias profecturum: venturum etiam sese ipsum, si oporteat, non obscure confirmabat. Iulius ea spe fretus de Cardinalium sententia binas literas scribi iussit: quarum alteris Cardinali Medici eius legato, qui à Gallis in custodia seruabatur, permittebat, vti omnes homines, qui ab eo delictorum suorum veniam peterent, etiam si hostes Ro. reip. fuissent, expiare posset, dum ij parere Pontifici Maximo suum in animū induxissent: alteris à rege Galliae petebat, vt eundem legatum liberum sui; iuris vellet esse: id ni faceret eum se igni & aqua interdicturū, regniq; dignitate

tate mulctaturum, minabatur. Antonius Saornianus legatus ad regem Pannoniæ à Senatu lectus, illis diebus vie se dedit. Patrum iussu in omnibus sacerdotum & sacrarum virginum collegijs preces factæ sunt pro republica, nostro & Heluetiorum exercitu contra Gallos in Veronæ finibus se coniungēte: qui quidē Heluetij circiter decem & octo millia militum numerum conficiebant. Veneti Valegium & Pischeriam primis aggressib. cū cepissent, Benaci lacus oppida omnia sponte ad rempub. redierunt. Cremonenses exercitibus eō tendentibus sibi veriti, quadringentis auri libris Cardinali Seduno pollicitis, conditione adhibita ne oppidum ingrederentur, se ei dederunt. eius interpretes rei Iulij legatus, itemq; Venetorum scriba, equitum & militum qui Collateralis apellatur, fuerunt, quos oppidani ad colloquium intromiserāt. Carauagium subinde atq; Soncinium Cardinali se Seduno tradiderunt: is eis & Cremonæ suos milites præposuit, atq; id quidem arroganter & barbarè, cū Venetis tradere debuisset. Iulius enim pollicitus fuerat primis in sermonibus ea de re habitis, idq; suis ad Senatum scriptis literis cōfirmauerat, ut quicquid eo bello caperetur, quod quidem reipublicæ fuisset, reipublicæ ministris traderetur: reliqua earum regionum oppida, quæ ad Abduam flumen sunt, sese reipublicæ dederunt: itemq; Bergomates suis cum finib. Bentiuoli Bononiæ qui erant, exercitum Iulij, qui eō properabat, metuentes, oppidanis sese dedere volentibus. Ferrariam profecti sunt cum suarum partium ciuib. non paucis. atq; illi paulò pōst Iulij se interpretibus tradiderunt. Albertus Pius interea Maximiliani legatus Romam profectus est, Ioannes item Baduarius ad Ferdinandum regem

reipublicæ legatus viæ se dedit. Appropinquante ad Italianam Matthæo Episcopo Gurcensi, magnæ apud Maximilianum autoritatis viro, vti Romam se conferret, Patres Petrum Landum legatum ad illum miserunt honoris illius & societatis ex itinere causa. Post hæc Ticinenses repulsis ter hostibus eorumq; tormentis potiti, itemq; Mediolanenses, sese Iulio & foederatis permiserunt, cum hi libris auri sexcentis, illi quadringentis sui oppidi direptionem redemissent. quod quidem factum Laudis Pompeiæ ciues imitati, tercentenas, Parmenses atq; Placentini ducentenas polliciti, Heluetiorum auaritiam subterfugere non dubitauerunt. Comum etiam post hos, interfectis ijs qui suis in finibus erant Gallis, idem fecerunt, itemq; Tortonenses & Alexandrini. Omnib. autem ijs in rebus malus in rempublicam Seduni animus fuit, qui vt Venetis legatis & exercitui timorem incuteret, ne petere, quæ eis debebantur, auderent, omnibus in Cremonæ Cremæq; & Laudis Pompeiæ finibus, aut comburi aut retineri naues vniuersas imperauit, ne esset, vnde illi pontes facere, atque in tuta reuerti possent. qua quidem illere maximam sibi omnibus ab hominibus inuidiam excitauit. Dum hæc agitarentur, Ioannes Medices Cardinalis amici hominis Blasij Criuelli opera Mediolano fugiens, Mantuam se contulit: interpretq; ab adolescente rege Thracio Sultano Selymo literas ad Patres attulit, quibus ille literis Senatam certiorem faciebat, patrem suum sponte sibi regnum tradidisse: itaque velle se cum republica eam in qua diu pater suus fuerat, beneuolentiam & necessitudinem exercere. quæ quidem tamen res aliter se habebat atque ille scripserat: vi enim atque armis patrem coegerat, vt se regem institueret.

Ianes

Ianes Fregosius Iulij rogatu reiꝑ; publicæ permissu in Ligures profectus, atque à Genuensibus eorum oppido præpositus, literas ea de re ad Iulium dedit: quibus ille magnopere gauisus, lætitiā suā vrbānis ignibus & tormentorum strepitu protulit: idemq; vti Veneti facerēt, triremesque ipsorum tres, quæ erant in Apulia, Genuam celeriter mitterent ad arces eius oppidi duas, quæ à Gallis tenebantur, facilius expugnandas, à legato Foscaro petijt: quod quidem ei Patres libenter concesserunt: Ianisq; filio Alexandro puero equitum grauis armaturæ quinquaginta turmam per vicarium regendam dederūt. Idem Iulius triremes item septem Regis Ferdinandi, quæ in portu Neapolitano erant, ad eandem rem conficiendam ab eius legato Hieronymo Vico petierat. quibus omnibus necdum Genuam appulsis altera ex arcibus tormentis positis deditionem fecit. Galli petente Maximiliano vt ei Lēniacum traderent, quod quidem nullo iure possidebant, erat enim in Veronæ finibus, satis ei facere voluerunt, atq; ministris eius tradito, Mantuanum se in agrum receperunt. Alonsus Ferrariensium dux Romam profectus, cū ab Iulio Cardinalibus publicè adhibitis petijisset, vt sibi cui aqua & igni interdictum ab eo fuerat, propterea quòd in bello contra illū cū Gallis fuisset, suppliciter postulanti, & commissā confitenti, ignosceret, ab eo absolutus, atque ad pedis osculum est admissus. Is cū intellexisset, Iulium post hæc tacitè curam adhibuisse vt se caperet, Fabritij Columnæ, qui in clade ad Rauēnam se captiuum eius fecerat, cumq; ipso Romam venerat, tum ope tum cōsilio aufugiens, in eius se fines contulit: deinde in Apuliam contendens, quòd itinera terrestria intercludi sibi ab

Iulio facile posse sciebat, mare Adriaticum ad Illyricum
 traiecit, vt eo inde iterum traiecto, per Padi fluminis ostia
 domum reuerteretur. In vrbe autem Decemviri foeminam
 meretricem, quæ in Deos maledicta coniecerat, & se fuga
 subripuerat, exulem ea conditione fecerunt, vt si vlllo in
 imperij loco caperetur, ceruices ei abscinderentur, ipsa i-
 gni combureretur. Fossæq; Clodiæ ciuis, qui tres suas filias
 virgines vitiauerat, à Præto concrementis dignam com-
 missi pœnam persoluit. Iulius Heluetios rebus bene gestis
 in Cardinalium collegio Romanæ reipublicæ defensores
 appellauit, atque vti eo nomine omnibus ab hominibus
 appellarentur, censuit. Galli eo tempore Brixia emissi, e-
 quites quatercentum, milites mille, vt è vicinis oppido locis
 prædas abigerent, atque in oppidum importarent, cum
 agricolas plerosque vnâ cum mulieribus atque infantibus
 interfecissent, tumultu hominum à tergo excitato, copijsq;
 Venetis se in reditu opponentibus, capti & interfecti ma-
 gna ex parte, ac præda quam fecerant amissa, reliqui se
 in oppidum fugientes vix ægrèq; intulerunt. Laurentio
 Ceretano, qui ad Patres se contulerat suarum rerum
 causa, auctus equitum & stipendiorum numerus. Au-
 ctus item Vitellio & eius fratri: pensionesq; annuæ Ioan-
 ni Brandolino, & Marco Castellatio, & Saccardo Son-
 zinio, pro cuiusque rebus bene gestis à Senatu traditæ.
 Lex est etiâ perlata, vt ex Lepontijs milites bis mille cele-
 riter conscriberentur, reliquisq; adderentur, vt essent om-
 nes numero ad decem millia: iusserant enim Patres vt reipu-
 blicæ legati ad Brixiam recuperandam accederent, certio-
 res à nonnullis eius vrbis ciuibus facti, non posse se vlteri-
 us Gallorum imperium perpeti: sese reipublicæ si exerci-
 tum

tum eò miserit, oppidum sine mora tradituros. Quamobrem ut plenior cum exercitu proficisceretur, militum numerum esse augendum statuerunt. Iulius etiam, sua se inexplebili nouarum dominationum cupiditate ad omnia difficilia impellente, propterea quod Alfonsus aberat, posse se Ferrariam capere eo puncto temporis confidebat. itaque scriptis ad ducem Metaurensem literis, ut se cum exercitu celeriter eò conferret, à Senatu petijt, quibus posset nauibus in Padum flumen immisis sua consilia iuuaret. Id à Patribus cum esset diligenter procuratum, Alfonsiq; copiae, quæ in oppido erant, de eo certiores factæ, se ad defensionem comparauissent, & Pado traiecto etiam Rhodigium de improviso cepissent, conatus omnes Iulij ad nihilum redierunt. Legati autem reipublicæ cum se ad Brixiam contulissent, tormentaq; ad muros verberandos aptauissent, Gallis, qui noua iam auxilia intromiserant, se acerrimè defendentibus, nihilo minus irritus eorum apparatus futurus videbatur. Interim Cardinale Medice libertati restituto, Proregi Neapolitano itemq; Iulio cupiditas est iniecta Florentinæ reipublicæ statum ordinisq; commutandi: ut enim se tunc ea ciuitas regebat, omnibus in bellis Gallorum partium studiosissima semper fuerat. Id autem nulla re alia melius se consequuturos existimabant, quàm si Medicum familiam ab exilio restituerent: itaque eam rem tentare omnibus suis copijs, Cardinale accersito, & Bernardo Bibiena Cardinalis familiari Iulij missu singula tractante, statuerunt: tribusq; itineribus susceptis, ut commeatus facilius suppeterent, per Apennini iuga magna rerum omnium difficultate ad Pratum oppidum, quod est in plano, abestq; Florentia millia passuum decem,

Prorex & Iulij ministri accesserunt. quod quidem planè oppidum, tametsi esset & militum numero, & tormentis apprinè communitum, sese tamen defendere non potuit: itaque captum & direptum est diues sanè municipium, & rebus omnibus etiam ad commodiorem et delictiorem victum opportunis plenum. Florentiae ciuitas ea re perterrita, ducem suum Petrum Soderinum inimicum Medicibus hominem, à reipublicae administratione remouit, ex octo, qui urbem vnà cum illo regebant, sex cum condemnantibus, domumq; amici eius ciuis Pauli Victorij ægrè propter motum plebis deduxit (parum enim absuit, quin ab aduersarijs eius factionis hominibus interficeretur) missisq; ad Ioannem Cardinalem & Iulianum eius fratrem internuncijs, vt urbē ingrederentur, non permisit modò, sed etiam concupuit: itaq; magna totius ciuitatis frequentia & gratulatione Calendis Septembribus urbem ingressi, domi suae recepti sunt. Interim Iulius Cardinalibus adhibitis qua & igni Regi Galliae interdixit, datis ea de re literis, nisi se à Pisano concilio abdicarit. Tum Benedicto Cribello, eiusdem Regis in Crema oppdo Tribuno militum, ab ijs qui reipublicae fauebant delinito, muneribusq; plurimis vnà cum ciuitate oblatis, oppidum Veneti receperunt, Cribellumq; è nobilitate ciuem creauerunt, & domum Patauinam fundumq; per amplum cum villa egregia ei dono dederunt, & Tribunal militum fecerunt. Oppidi autem praefectum Nicolaum Pisaurum renunciauerunt, & Cremam miserunt: isq; ibi paucos post menses est mortuus. Iulio autem postulante Senatus censuit, vt & classis, & tormetorum opportunus numerus, & numi militibus duobus milibus in Flaminia cōscribendis ad Ferrariense

riense bellum, quò ipse vellet, mitterentur: eaq; paulò pòst Rauennam, quò se Frācisus Maria Iulij copiarum imperator contulerat, sunt missa. qui quidem Iulius Prospero Columnæ, vt se in Galliam Cisalpinam traiceret, cū- que Hispano exercitu coniungeret, id magnopere cupienti, ad Gallos ex Italia expellendos, potestatē fecit. Et Francisus Donatus, vti Florentiæ legatum reipublicæ ageret, à Senatu lectus, Patauinorum & Taurisanorum rebellium vxoribus & filiabus numi, quibus sese alerēt, à Decēuīrū collegio dono dati. Eodem ferē tempore Galliæ Regis exercitus ab Hispaniæ Regis exercitu in Aquitania malè habitus, magnum suorum numerum desiderauit. Miserat Memphim ante eos dies Senatus Dominicū Triuisanum templi Marcij procuratorem, ad Lasraphū Regem Aegyptiorum, rebus quæ ad mercaturam exercendā pertinebant procurandis legatum: quæ omnino res maiorem in modum regionum magistratuum & ministrorum iniuria lapsæ, ingentem iacturam Venetis ciuibus, qui eò proficiscebantur, ibiq; morabantur, inferebant. Rex cū audisset tantum ad se hominem Senatus Veneti missu venire, illustri suorum obuiam itione & omni honorum genere illū excepit, in hortorum suorum electissimorum porticu amplissima: cuius ad singulas columnas appensæ lusciniæ, cantus exercebant suos, & aquæ fontium non vnīs à partibus decurrentes propè auiculis non illepidè cōcinebant: itaque & loci amœnitate ac specie, & Regis oratione perliberali eo hilariter facta legationis suæ initio, plures ibi dies Triuisanus commoratus, & renouato ex reipublicæ dignitate antiquiore fœdere datis & acceptis muneribus, cum Regis ad Senatū honorificentissimè scri-

ptis literis eius rei testibus domum redijt. Antonius etiam Iustinianus captus ab hostibus in Brixia praetura, atque in Galliam perductus, datis pecunijs quas poposcerant, ijsdem serè diebus suos se ad lares recepit, cum prius eum Senatus in Quinquemurum collegium, qui belli res eo in ordine procurant, cooptauisset. Annus interim finem suum habuit. Insequente autem inito, Neapolis Prorex Medicibus in Florentia dominationem restitutus, & Prati oppidi direptione, & plurimis auri libris dono acceptis communitior factus, cum intelligeret Venetorum exercitum in Brixia recuperanda magnopere laborare, nec tamen satis proficere, Gallis, qui in ea erant, sese acriter defendentibus: ut ea quoque à parte, si quid posset, lucraretur, homo alieni appetentissimus, in agrum Brixianum suas copias adduxit, ibique modò pollicendo nihil se reipublicae nociturum, modò fallendo, legatisque Venetis suos interpretes mittendo, qui monerent, ut cum Maximiliano pacem facerent potius, quam quae illius essent, ei praeipere contenderent, se in urbem intulit, & oppidum antea direptum, & omni exutum dignitate, radicitus depopulatus, si quid erat reliqui, abstulit: atque ut Galli domum reuerterentur, secumque praedam, quam ingentem capto oppido fecerant, asportarent, potestatem eis fecit. Veneti capiendi oppidi spe deposita, tormenta, quibus muros urbis verberabant, abstulerunt. Et iam Ioannes Medices Cardinalis, & Iulianus eius frater, de successu rerum suarum literas ad Senatū dederant, sequēque & fortunas suas omnes reipublicae obtulerant: itaque respublica quae amico semper animo in illos fuerat, in ciuitatem & nobilitatem eos & Laurentium eorum fratris filium more maiorum intulit, missis ad eos Florentiam

de ea re literis. Pauloq; pòst & Prosper Columna suæ factionis princeps, cum equitatu & peditatu ad Proregem sese contulit: & Senatus ciues quatuor, qui Cremæ portas, quoad opus esset, custodirent: deinde municipijs quatuor in vicinis Cremæ locis, quæ ad rempublicam redierant, eius nomine præessent, creauit. Tum arcem Bergomatium extra urbem summo in monte positam, quam Capellam appellabant, eius præfectus homo Gallus reipublicæ internuncijs tradidit. Senatus cum intellexisset, numos qui in bella insumebantur, non omnino rectè administrari, ciues duos magnæ autoritatis viros, Hieronymum Quirinum, Petrum Capellum, qui eis præessent, creauit: deinde Petrum Pascalicum, qui legatum Genuæ ageret, renūciauit. Erat autem eo in oppido Dux & Princeps recentior ciuitatis Ianes Fregosius amantißimus reip. Post hæc Matthæus Gurcensium Episcopus Maximiliani interpres Romam venit, atq; à Iulio suam in domum in Vaticano est exceptus. Pauloq; pòst Maximiliani Hispaniæq; Regis & reip. legatis adhibitis, eiusmodi se fœdus velle Iulius facere pronunciauit: Vt Verona Vicetiaq; Maximiliano cederet. Pro Patauio autem & Tauriso, quæ iam Veneti obtinebant, vt ea oppida retinere iure possent, tercentas auri libras tributi nomine Maximiliano quotannis penderent: semel autem pro totius rei ac tabularum confectiōe, bis mille & quingentas. De ijs verò quæ in Carnis essent oppidis, Iulij iudicium esset, rei ne publicæ an Maximiliano tradenda iure essent. Reliquo fœdere Maximilianus et Hispaniæ rex abolere Pisanum Concilium, omnemq; suā auctoritatem atq; opes Iulio tradere ad Ferrariam capiendam tenebantur. quæ duæ quidem causæ Iulij animū vehemen-

ter exagitabant: nam & concilij contra se initium in modum timore commouebatur: & cupiditate, vt Ferrariam in potestatem suam redigeret, nihil culpæ, nihil scele-
ris, nihil flagitij prætermittebat: itaq; Venetos, qui in illū tot officia contulerant, tantum pecuniæ, vt ad omnes eius nutus præsto essent, animis libentissimis impenderāt, nulla fide, nulla pietate fultus, non deseruerat modò eo confici-
endo fœdere, sed planè etiam in prædam hostium, sangui- nem & omnem succum reipublicæ sugere cupientium, proijciebat. quamobrem reipublicæ legati ad Iulium cō-
uersi, nō esse hoc illud, quod ab eo expectabatur, cōquesti sunt: malè, quod iniuste amiserant, eo pacto recuperari: sed se confidere Dei optimi Maximi auxilium reipublicæ non defuturum. Demū vbi Iulius ira percitus fœderis ca-
pita scribi iussisset, ne scribendo adessent, abierunt: quæ tamen postea capita scripta & confecta sunt. Id cū esset Venetias allatum, literæ à Senatu datæ sunt ad legatos, ne posthac his tractandis rebus interessent. Ioannes Medices Cardinalis, Iuliano fratre ciuitate regenda Florentiæ reli-
cto, se Bononiam ad legationem suam cōtulit. arcisq; Bri- xie custos, homo Gallus, regis sui iussu eam Hispanis duci-
bus inuitus tradidit. Iulius autem Episcopo Gurcensium in Cardinalium collegium adscito, quartum Lateranensē vocato Concilio affuit. quo in concilio adesse Gurcensis, nisi prius literæ, quibus aqua & igni Venetis interdiceretur, sibi essent traditæ, noluit. Roma deinde profectus est: cumq; in Galliam citeriorem venisset, Maximiliani Sfortiæ Ludouici filij, qui se Mediolanū inferebat, socius comesq; itineris fuit. Eo ingressu peracto, Hispani Tretium, in Ab-
duæ ripa oppidum, commeatu, pecunia, rebusq; omnibus munitissi-

munitissimum, quòd à Gallis tenebatur, vi & immànì tormentorum verberatione captum diripuerunt. Iulius interim Maximiliani obsequio amicior ei factus, qui suas copias Ferraria statim auocauerat, vt ei satisfaceret, Staphileum Romani fori litium ministrum Venetias misit Patres hortatum, vt fœderis conditiones acciperent: tametsi iam nonihil pœnitentia ducebatur, se in eos tam durum tamq; illiberalem fuisse, quod mehercule cùm improbari maximorum hominum sermonibus intellexisset, qui dicerent, eam rem occasionem Venetis daturam, vt se cum Gallis cõiungerent, eosq; in Italiam adducerent, quos ab Italia expellere Iulius in primis nitebatur: in dies singulos eius rei mœrore magis magisq; distractus, neq; cibum, neq; somnum capere poterat, itaq; febri tentari cœptus est: qua in febri cùm Pisauri oppidum Metaurensum Duci fratris sui filio tradidisset, & Cardinalium collegio Urbem remq; publicam Christianam commendauisset, vndecimo Calendas Martias mortem obiit. Senatus Cardinalium collegio literas dedit, orans obtestansq; eos, vt in eligendo Pontifice totius orbis beneficio consulerent: suasq; opes omnes & exercitus ad eos iuuandos est pollicitus. qui cùm se in conclaue more maiorum intulissent, Bernardi Bibienæ amabilissimi hominis magna ex parte studio, consilijs & prensationibus diligentioribus permoti, Ioannem Medicem, annos natum triginta septem, Pontificem Maximum creauerunt: isq; priusquàm è conclaui exiret, me, & Iacobum Sadoletum, qui Romæ tunc eramus, sibi ab epistolis adsciuit.

F I N I S.

L 5

GUIDO VBALDO FERETRIO
FRANCISCI MARIAE

*filio, Urbini duci, Guidus Lol-
gius. S.*

I quis in eam cogitationē veniat, ut consideret quid sit id, quod ex omnibus rebus humanis maximè excellat, hanc laudem profectò virtuti adiudicabit. Circumspice omnia, quæ infra lunam locum obtinent altio-rem: quid singulis seculis magis viguerit, quid apud singulas ciuitates & nationes maiori in honore fuerit, exquire, hac nihil admirabilius, nihil excelsius inuenies, nihil diuinius. Hæc, cū omnibus hominibus eandem conditionem natura statuisset, nihilq; inter ipsos disiunctum effecisset, eos ita distinxit, & quasi in classes distributos, eo discrimine separauit, ut qui auerso à se animo essent, vitam & spiritum ducentes vix inter viuos numerarètur: mortui, corpore humato nomen obliuione contegerent: qui verò se amplexarètur, & cū in terris positi essent, æuum in cœlo agere, & rursus, cū in cœlum ascendissent, terras colere viderentur. Hanc non doctrina, sed natura: non discipline additi, sed adiudicandum liberi: non ex ore Philosophorum, qui de illa tam multa tradiderunt, sed ex nostro sensu, admiramur atque laudamus. Quis est enim, quem non virtutis species

species commoueat, & quodammo do percel-
 lat, vt in quo illa vel tenui significatione appa-
 ruerit, eum diligere atq; obseruare, aut, si cla-
 rior atq; illustrior fuerit, etiam in Deorum im-
 mortaliũ numero venerari velit? Excute me-
 moriam, atq; ea quæ à nostris temporib. pro-
 cul remota sunt, repete: videbis omnes, qui ho-
 nestè atq; in laude gloriaq; vixerunt, ab hac va-
 na ad hominum famam atq; existimationem
 profluxisse. Sed quid ego te in vltimam anti-
 quitatem retrudo? quæ vt autores habeat reli-
 giosissimos (vt certè habet) tamen quæ de pri-
 scis illis viris historiæ memorant, minus mo-
 menti habent, quàm ea, quæ vel nobis in vita
 positis acciderunt, vel paulò ante nostram æta-
 tem gesta, etiam nunc hominum sermone ce-
 lebrantur. Neq; verò ad aliena exempla reij-
 ciendus es, quippe domestica innumerabilia
 suppetunt. Sed vt paucis contenti simus, &
 proximum quodq; arripiamus, statue tibi an-
 te oculos Franciscum Mariam patrem tuum,
 atq; ea quæ omnium mentibus infixæ sunt, co-
 gitatione percurre: cur eius nomen tam nobi-
 le sit, virtutem reperies causam fuisse: quã qui-
 dem in periculis & asperis temporibus egre-
 giè præstitit, ostenditq; virum fortem & sapi-
 entem, nullo fortunæ reflatu consilij capiun-
 di facultatem amittere, sed in maximis tempe-
 statibus ac procellis, in suo statu tanquam an-
 chora, sic animi robore contineri: atque vt lu-

næ interiectu solis lumen nunquam ita obscuratur, quin aliqua ex parte nobis appareat, ita veræ nobilitatis dignitatem, temporum iniquitate deformatam, pristini semper splendoris vestigia retinere. His ille nervis, hac sapientia præditus, cùm regno expulsus esset, & se in eundem locum restituit, & acceptâ iniuriam virtute infamavit. Multa alia de illo cômemorari possunt, quæ si quis eorum, qui in hoc elaborant, ut virorum fortiû rebus gestis immortalitati cômendandis, immortalem ipsi gloriam consequantur, separatim persequi velit, magnum meo iudicio corpus efficiet. Nam ut nemo fuit aut illo scientia rei militaris ornatiôr, aut fortitudine præstantiôr, aut denique omnibus virtutib. imperatorijs cumulationiôr: nemo item aut plura imperia gessit, aut plura prælia, magisq; memorabilia fecit. Verû huius facta, quæ cum alijs aliorum factis contexta, nondum in lucem exierunt, postea in apertû prolata, omnes gêtes lustrabunt, omniû peragrabunt orbem terrarum, atq; eo clarius ad oculos fulgebûnt, quo studiosius in cõparatione spectabuntur. Nunc ad Guidum Vbaldum, magnum auunculum tuû, te conuerte. Quo is pacto tantam in hominibus sermonis celebritatem consecutus est? certè eadem fuit ratio, quæ illum in cœlum sustulit, & quæ patrē tuû æternitate donavit: atq; vtinam diutius vixisset, aut saltē quandiu vixit, integer à corporis incom

incommodis mansisset. cuius prima adoleſcētia ætatis maturitatem non deſiderauit, eius reliquum vitæ curſum, quantulus is fuit, qualem futurum fuiſſe arbitraris? quanquam ipſe quidē vel in illa perſita valetudine eam, quæ præſtantibus in ingenijs nunquam euaneſcit, vim boni ſic ſemper obtinuit, vt cū propter virium imbecillitatem vix aliquid poſſet negocij munerisue obire, tamen uſq; ad diem vitæ ferē ſupremum exercitijs præfuerit, bella adminiſtrauerit, maximis ſemper in rebus ſe iactauerit. lam igitur redeo ad id, quod initio propoſueram: ad hominum beneuolentiā ſibi conciliandam, ad memoriam ſui cum omnium ſeculorum poſteritate adæquandam, nihil eſſe aptius virtute, nihil accommodatius. Idq; cū omnes, qui modò aliquid ſapiant, ſentiunt, tū vni præter cæteros tibi video eſſe perſuaſum, qui magno auūculo tuo ſic nomine geminus es, vt illius vitam omnibus actiōnibus exprimas: patrem imitatione ſic effingis, vt omnia quibus ipſe abūdabat animi bona cum reliquis bonis creuiſſe videare. Sed cū ad te ſcribam, & quaſi cum præſente præſens loquar, verecundia impediōr, ne te verbis eſſe ram, ne tui non tam laudator, quàm fortunæ videar aſſentator. quanquā quid mea oratiōe opus eſt ad ea explicanda, quæ omnibus parent? Vulgò audio ſæpè cū dicitur, felices videri eos homines, qui ex tuo regimine pēdeant:

non enim tibi tanquã domino seruire, sed tanquam gubernatori parẽre: non tuam vim, potestatemq; pertimescentes, sed probitatẽ, moderationem, equitatemq; suspiciẽtes. Hoc nõ cõmemoratur, & verũ non est: neq; verũ est, & non præclarum: neq; præclarum, & non hominis summa ac singulari sapientia præditi: sic enim se res habet, ex animis voluntates, ex voluntatibus actiones oriuntur, ab his sati rumores erumpunt, seq; ad cuiusq; laudem aut probum latẽ longeq; diffundunt: rumorẽ autem constantia veritatis perpetuitate gubernatur, eaq; ad exiguum tempus durare cõsueuerunt: quæ mendacijs conflata, atq; ad hominum errorem conficta dissipantur: etenim frustra ad cuiusq; rei opinionem commẽdamur, nisi tales simus, quales habemur: nobisq; plerunq; id accidit, quod teneris volucris solet contingere, quæ si infirmis pẽnulis subuolantes, auium fuerint gregem subsequutæ, cũ neq; longius volare, neq; vspiam in aẽre possint insistere, nec propter corporis pondus, alarumq; infirmitatem sine ruina deorsum ferri, ad terram præcipientes deuolutę affliguntur. Similẽ nonnulli calamitatem accipiunt, quorum fama quia ortu nata est quasi non legitimo, citò deficit. Tua autem est Guide Vbalde solida gloria, quæ ijs fundamentis constituta est, vt in dies magis ac magis augeatur. Nam cùm à paruulo tantam tui expectationẽ concitasses,

citasses, vt nunquam nec maiorem quisquam,
nec maturiorem: ætatis deinde progressu tale
specimen tui dedisses, vt omnes te dignū exi-
stimarent, in quem tui patris honores confer-
rentur, Veneti tua se fide & vigilantia tutio-
res, virtute munitiores fore intelligētes, te Du-
cem suis exercitibus præfecerunt, tibi omniū
suarum rerum custodiam commiserunt. Sen-
tio me impetu quodam animi latum in maxi-
mam syluam intrasse, per quam, si per tuā mo-
destiam aliquantulum mihi vagari liceret, ni-
hil libentius facerem: cū enim naturę tuæ
dotes, cū animi virtutes, cū mores, viuen-
di institutum & disciplinam mihi ante oculos
proposuissem, sic se illa, quam diu præ pudore
compresseram, meæ erga te beneuolentię de-
clarandæ cupiditas profudit, vt eam hac vna
cogitatione reuocauerim, quòd dubitabam,
ne meum tibi studium molestiam afferret, nè-
ue ipse tanto in errore versari viderer, vt puta-
rem, eam me facultatem habere, qua possem
omnia, quæ in te laudanda ducerem, satis cō-
modè persequi. Quid ergo aliud restat, nisi vt
meum negocium agam? nam cū iam pridem
ad tuam amplitudinem colendam aspirarem,
aditusq; ad eam rem non ita difficiles mihi fo-
re sperarem, posteaquam Horatio Farnesio,
iuueni amplissimo, me addixeram: tum verò
mirificus quidam casus oblatu quasi fores a-
micitiæ tuæ mihi patentes ostendit, cū mi-

hi nec opinanti ea prouincia data esset, vt illud monumentum, in quo Petrus Bembus Cardinalis magni auunculi tui, dum apud eum familiariter vixit, atq; eius vxoris laudes consignauit, in posterumq; propagauit, ad te mitterem: quod onus ita non inuitus, non grauatè suscepi, vt nihil vnquam mihi acciderit optatius: siquidem in certissimā spem veni, quod cupiebam, celeriter consequendi: qui enim ne in tenuissimos quidem homines fastidiosus, & nullius gratiæ commēdatos, nemini patiaris aditum ad amicitiam tuā esse præclusum, me credo excludes, apud vxoris tuæ fratrem non infimum locum obtinentem, munus præterea afferentem, quod tibi scio fore gratissimum? Quanquam enim non ignoro, te à puero omnibus literis deditum, & maiorum vestigijs ingredi cupientem, hæc eadem aliàs studiosè legisse: tamen, quemadmodum si aut Appelles, aut Protogenes operi suo, quo nihil perfectius à vulgo putaretur, rursus manus admouerent, magnam credo omnibus, qui illud antea inspexissent, denuò videndi cupiditatem inijcerent: sic spero, cū audies hanc Guidi Vbaldi nō corporis, sed animi effigiem, cui nihil boni deesse videbatur, quia nō satis summi artificis intelligentiæ faciebat, nouis quibusdam lineis & coloribus illustratā ac perpolitam fuisse, tum me, tum illos, qui id mihi negocij dederunt, vt eam tibi dono mitterem, magnam

magnam esse à te gratiã inituros. quod enim Petrus Bembus, si vitam longius produxisset, facturus erat, vt hic libellus, quem olim vnũ cum alijs libris ediderat, curiosius postea perspectum multis locis auxerat, in tuo nomine exiret: id eius vicem vt facerent, ad pietatem & officium suum rati sunt pertinere, Torquatus Bembus, hæres ipsius, & ij, quibus idẽ Cardinalis per testamentum mandauit, vt quæ ipse extremo spiritu cauisset atque sanxisset, tuerentur atq; defenderẽt, Hieronymus Quirinus & Carolus Gualterutius: quos quidem omnes scilicet, & quem primum nominaui iuuenem lectissimum, & proximum alterum, & tertium homines honestissimos, eo te loco habere cognoui, vt cùm id amiserint, quod vnicum existimabant antiquæ virtutis exemplũ, putent dolorem suum hac sola medicina leuari posse, si & illud egregium & singulare in te studium, quod morte deletum & extinctũ est, quoad eius fieri possit, sua opera renouetur atque instauretur: & ipsi in tuo nomine conquiescentes, nonnihil à mœrore recreentur. Nam & si ille amplissimus vir, omnib. bonis perfunctus, sic è vita tanquam è theatro exijt, vt ijs qui in ea remãserint, minimè inuideret: tamen homines eius amantissimi, & non solum ampla & honorifica amicitia, sed etiã iucunda consuetudine priuati, animum inducere non possunt, ne illius discessu vehemen-

ter doleant. Quamobrem & ægritudinis, quæ
ipsi conficiuntur, leniendæ, & fidei, quæ mor-
tui manibus debent, præstandæ gratia fecerūt
vt hunc libellum, quasi de meliore nota acce-
ptum, sic emitterent, vt non modò studium il-
li, fauoremq; compararent, verumetiam quid
Bembo viuenti sententiæ & voluntatis fuerit,
declararent. Qua de re quantum se pro tua sin-
gulari humanitate amaturus sis, cùm iam præ-
sentiant & quodammodo augurent, fortunæ
beneficio factum existimant, vt quod officij
præcipuè fuerat, id etiam cum gratia con-
iungeretur. Vale. Romæ Cal. Sept.

M. D. XLVIII.

PETRI

PETRI BEMBI AD
NICOLAVM TEVPOLVM,
DE GVIDO VBALDO FERET-
rio, deque Elisabetha Gonzagia Urbini du-
cibus, Liber.

BEMBUS Teupole pater meus, cum Venetias de Guidi Vbaldi Urbini Ducis morte esset Senatui allatum, magnum sane dolorem cepit, quod vir diuino ingenio, admirabili doctrina, singulari prudentia praeditus, omni iure necessitudinis cum nostra Republica coniunctissimus, amplissimis in fortunis tum, cum florere per aetatem inciperet, interceptus extinctusque, incredibile sui desiderium bonis omnibus reliquisset. Quam in re augebat eius molestia quod videbat, propterea quia Iulius Pontifex Maximus ei plurimum tribuebat, magnum etiam imperium eius fidei commiserat, eratque nemo cui ille vel plus confideret, vel in quem omnes honorum et dignitatis cumulos esset libentius collaturus, ipsum e vita non satis suo tempore cecisse. Ad haec etiam mea causa plurimum angebatur. Existimabat enim, id quod erat, quia ego illum summopere amabam, colebam, in eius erga me amore atque beneuolentia conquiescebam, ille vero me admodum diligebat: secum enim, quandiu mihi esse cum illo licuit, suauissimo in conuictu amantissime honorificentissimeque detinuerat, suo etiam testimonio apud Iulium Pontificem Maximum saepe ornauerat, fore ut eius viri interitus mihi longè acer-

bisinus atque luctuosissimus accideret. Neq; solùm Bem-
 bus pater, sed omnes etiam nostri ordines, vt scis, atque
 vniuersa certè ciuitas cum nuncium grauitè ac molestè
 accepit. Nam quoniam is & nostris quondam in exerciti-
 bus admodum adolescens summa cum potestate strenuè
 atq; integrè aliquot annos fuit, & postea Valentinianis il-
 lis miseris durissimisq; temporibus regno suo expulsus,
 cùm se in nostram vrbe contulisset, incredibili gratia to-
 tius ciuitatis annum amplius est nobiscum versatus, non
 tanquam exteri aut alieni hominis, sed quasi vnius nostri
 charissimi amantissimiq; ciuis, atque optimè de Republica
 meriti, sic eius viri mors nostrorum hominum animos om-
 nium mentesq; perturbauit. Quæ res illis eò etiam gra-
 uior fuit, quòd vxor eius egregia lectissimaq; fœmina i-
 psis ob oculos versabatur: quam sanè cùm propterea,
 quòd illam is sine filiis relinquebat, tum vel maxime, quia
 viri amantissimam cognouerant, existimabant omnes ma-
 gno in luctu atque dolore versari: cuius virtutem, constan-
 tiam, sanctitatem, præstantissimum ingenium vniuersa no-
 stra vrbs tum, cùm apud nos illa vnà cum viro esset, pluri-
 mis in rebus maximis difficilimisq; perspexerat, summaq;
 illam beneuolentia prosequabatur, difficile vt dictu sit,
 vternam eorum fuerit nostris hominibus charior. Itaque
 quo tempore mors aliqua regia Patres illos atque Sena-
 tum reliquosq; ciues omnes æquè atque hæc, dolore mole-
 stiaq; affecerit, qui sciret, aut qui se audiuisse recordare-
 tur, nemo erat. Sed quoniam, vt plerunque fit, ea de re
 nihil omnino tum publicè, præter ipsam ducis mor-
 tem nunciabatur, vt primùm in animis hominum dolor
 ille parumper repentinus resedit, cœpit vrbs, quasi
 domestica

domestica in calamitate querere, quónam ille morbo esset extinctus, qui honores mortuo habiti, quáue mente populi fuissent, tum quám moderatè vxor eam solitudinem ferret, quámue secus, aut quod cùm apud eas gentes, tum apud Romanos homines beneuolentiæ, quódue famæ nomen existimationisq; retinuisset. Quæ cùm singula mihi maximè esse cognita existimarent ij, qui sciebant, quantus mihi cum illo viro vsus familiaritasq; intercesserat, plurimi etiam affuisse me illi morienti arbitrarentur, concursus est ad Bembum patrem propè omnium ista querentium factus: quibus ille tametsi Romæ esse id me temporis ostendisset, persuadere tamen non potuit, quin ab ipso vellent meis literis ijs de rebus fieri certiores. Id à me pater cùm petiisset, statui ea conscribere, quæ à Sigismundo Fulginate paulò antè acceperam, cùm ad illum ipse atque Sadoletus meus & Philippus Beroaldus minor his de rebus sciscitatum venissemus, sermonemq; vniuiscuiusque nostrum, quemadmodum habitus est, mandare literis cum ijs scriptis, quæ tanquam lectatum atque recitata nobis omnem propè rerum summam atq; seriem continent. Quid enim patri meo ciuium meorum nomine petenti atq; requirenti negarem, ea præsertim in re, quæ duorum longè omnium optimorum, longeq; mihi charissimorum hominum vel memoriam esset in posterum vel etiam beneuolentiam propagatura? Itaq; cùm librum cōfecissem, animaduerti in eo multa esse tam egregia tamq; præclara, atque adeo tam insolita cùm de Guido Vbaldo, tum de vxore eius vel recitata, vel certè commemorata inter nos atq; dicta, vt vereretur, ne plures essent futuri, quibus illa non satis probarentur, quàm qui vera esse crederent,

550 DE GVIDO VBALDO ET
nisi certo aliquo atq; illustri testimonio niterentur. Est e-
nim illud verum Teupole, dici quod solet, quemlibet ex se
alios facillimè aestimare. Itaque quoniam nemo vir, nemo
mulier hoc quidem tempore fortasse est, qui ea in sese expe-
riatur, quæ nos & vidimus sæpe in illis omnia, & partim
etiam nunc videmus, existimaui adhibendum mihi esse te-
stem idoneum, cuius autoritate vniuersa se nostra oratio
tueretur. Is tu autem potissimum es visus, in quo acquiesce-
rem. Nam Bembi quidem patris attestatio, cuius mihi no-
men grauißimum sanctissimumq; est, quoniam ei mea in
primis ratio atq; persona tuenda proponebatur, aliqui-
bus fortasse videri poterat, plus in eo amoris eius er-
ga me tribuisse, quàm quærebam. Tu verò & illorum
amborum familiaritate atq; beneuolentia cum in nostra
vrbe maximè omnium es vsus, tum in eorum regno ab i-
psis amantissimè susceptus eo tempore, quo te Romam ad
illas in omnium doctrinarum genere abs te supra quinqu-
es mille propositas quæstiones disputandas sustinendasq;
contuleras, vtriusq; mores atq; vitam omnem bene peni-
tus diligentissimèq; perspexisti, mecumq; postea sæpius
summa cum admiratione es colloquutus: & illos ipsos, qui
hoc in libro ea differunt, quæ leges, partim vetere tibi neces-
situdine atq; hospitio, partim arctiore vsu atque cōuictu,
studiorum quidem omnes voluntatumq; similitudine ma-
ximè cognitos atq; coniunctos habes, vt quantum illis ad-
hibenda fides sit, nemo te melius intelligat. Quanquā qui-
dem ea certè res cum primis illos omnibus hominibus con-
ciliare sanè debet, probatissimosq; reddere, quòd Iulio Pō-
tifici Maximo eximie probantur, eidemq; charissimi at-
que familiarissimi sunt. Nam is & Sigismundum vnicè di-
ligit,

ligit, apud seq; habet, atq; à scribendis epistolis præclara eius opera utitur: in quo difficile dictu est, quantum vnus omnes excellat, cum scriptionis elegantia & candore styli, tum planè diligentia & fide: & Sadoletto quantum tribueret, quanti eius incredibilem probitatem præstantissimamq; doctrinam faceret, quamq; sibi culta eius splendētiaq; poemata probarentur, ostendit sacerdotio illi tradito Romæ templi honestissimi Laurentiani. Beroaldus autem in ære illius iam pridem est: cuius cum simplex laudabilisq; vita, tum doctrinæ elegans eruditio, atque in poeticis studijs mira præstantia, eius stipendio ac liberalitate maximè alitur. Quis autem ita sine vllō iudicio est, cui qui apud Iulium permagna vel autoritate vel beneuolentia sunt, eorum cum facta tum dicta omnia non probentur? Cuius etiam quòd in isto libro nomē multis in locis perlegent, consiliaq; intuebuntur, qui cum sibi librum legendum existimabunt, si modò quispiam id faciet: quod eos tamē facturos puto, quorum in animis atque mentibus & mortui Ducis memoria, & viuæ beneuolētia impressa altius infixaq; inhærebit, tibi magno adiumento esse ad ea quæ scribimus, cæteris probanda testandaq; debebit. Quam ob rem facillimū tibi erit Teupole hunc librum tueri, apud nostros homines præsertim, qui tibi plurimum tribuunt. Quid autem tibi nostri non tribuant, quem Romani homines ita suspiciunt, vt cum in omni philosophia tibi sine vlla controuersia primas deferant, in cæterarum artium disciplinis quem tibi anteponant, se habere neminem fateantur: ita amant, vt nemo mihi vnus tam ab aliquo, quàm tu ab illis vniuersis, diligenter amariq; videatur? eo autem etiam libentius hos ipsos ad te

sermone mittimus, quòd quemadmodum ego ijs, aliquam mihi sensi adhibitam esse leuationem doloris mei, sic existimo ad tuam molestiam minuendam, quam ex Guidi Vbaldi morte multò maximam te audio multoq; grauissimam contraxisse, eosdem idoneos ministros futuros. Quod si fiet, magnum ex hac lucubratiuncula fructum cepisse arbitrabor, cum te, quo quidem mihi nemo mortaliū aut coniunctior est aut charior, minus angere atque dolere intellexero, quàm si omnino nihil scripsissem. Itaque ut ad ipsos tandem sermones veniamus, ita res haberi cœpta est. Nam cum ad Sigismundum quodam die vnā omnes in Vaticanum venissemus, aliquantum post meridiei tempus: ipsi autem nescio quid à suis pueris tunc lentè inambulanti recitabatur domi: hominemq; salutauissemus, nosq; ille compellauisset, hilari, sed tamen graui, quo semper utitur, vultu statim me intuens, bene, inquit, Bembe factum abs te est, non solum quòd hìc ades nunc, sed etiam quòd cum his ades cum tibi amicissimis, tum mihi. Nam & mihi erat ocium hoc diei, quod reliquum est, atque has horas meo arbitratu consumendi: & eas ipsas horas vestro aduentu mihi video multò suauiores & iucundiores futuras, modò ne quid vobis negocij sit, quòd sanè velim. Nos quidem sumus inquam Sigismunde ociosi: itaque ad te venimus, ut quoad tu vacuus esses, tecum essemus. Putabamus autem quoniam Pontifex in Ostiensi aberat, fore ut te curis occupationibusq; solum offenderemus. Vos quidem ille & rectè inquit putastis, & fecistis amantissimè: nihil enim fere ago, ut videtis. Itaque nihil mihi potuit esse opportunius vobis tribus. Sed quid est Beroalde, quòd te atque hunc

subtristes

subtristes video? Nam de Bembo nihil miror: scio enim ipsum Guidi Vbaldi Urbini Ducis morte confectum magnopere dolere. Tum Philippus: Quid tu autē Sigismunde, inquit, cū scias Bembi mœroris illam esse causam, quam dicis, nostrī amborum quæ sit, vt etiam pro hoc Sadoleta respondeam, non perspicis? an tu illum vnum ex tanti viri interitu dolore affectum existimas, ceteros nihil? Quod si nos id non moueret, quod hic propterea maximam animo ægritudinem & molestiam cepit, quem quidem mœrentem aspicere ipsi certè sine mœrore non possumus, publicæ tamen iacturæ nos ratio tangeret, efficeretq; vt doleremus. omnibus enim hominibus interuisse existimandus est is, quem omnes homines dilexerint, cuiusq; salus atque vita fuerit cum omnium hominum voluptate coniuncta. Quam ob rem scias tu quidem nos ea ipsa causa tristes esse qua Bembus est, vel potius qua ceteri: ad te autem idcirco venisse, vt abs te multa de ipsius Ducis morte audiremus: nam quæ circunferuntur, verā ne an falsa ea sint, comperti nihil habemus. Hic autem Bembus, quē profectò his de rebus, quoniam summo amore illū summo cultu prosequabatur, eratq; ei per familiaris, quæsisse diligenter existimabamus, sese ait vno mortis nuncio audito causam habuisse non tam vt multa tum quæreret, quàm vt multum semper quereretur. Te verò scimus cū propterea, quod summo Pontifici assistis, tum vel maximè quoniam nostrorum temporum historiam conscribis, horum omnino nihil latere. Quæ cū ille dixisset: Quid vos ista, inquit Sigismundus, Beroalde ac Sadolete tristitia lugubriaq; postulatis? parum ne ea doloris, parum nobis acerbitalis tunc

attulerunt cum primum sunt audita, ni refricare me nunc etiam vulnus, quod quidem iam cicatricem ducere & tanquam sanatione sic leuari silentio poterat, recordatione iubeatis? Parum hercle vtiliter Bembimœrori, vel etiam parum amanter consulemus, quem quidem equius fuerat ab eiusmodi cogitationibus quamlongissime abducere, ista si nobis illo audiēte sunt recensenda. Non enim puto velle te illum aliquò abscedere, vt à me sermo vobis vnus habeatur. Itaque in aliud ista potius tempus si placeat reijciamus. Ipsa enim efficiet dies, vt quæ nunc quidem reminisci sine luctu ac molestia non possumus, ea postea minore animi offensione repetantur, cum iam languescere dolor cœperit vel assuetudine ipsa, vel obliuione. Tum Sadoletus comiter illius dextram apprehendēs (incredibilis est enim in eo viro, vt scis, summa cum morum animique seueritate, comitas æquabilitasque coniuncta) Imò verò, inquit, tu ista hoc tempore Sigismunde: sic enim nos magna molestia leuabis. Multa enim dici his de rebus quotidie audimus non vno modo, quæ quibus eorum potissimum adhibenda fides sit, dum satis exploratum non habemus, singula nobis dolorem incutunt, tanquam vera: quod non fieret, si te audissemus. Neque verò debes existimare Sigismunde, earum rerum auditione Bembum immunem esse, etiam si minus in questione sit, quàm nos sumus. Nam quoniam quantus ei cum illo viro vsus, beneuolētia, consuetudo fuerit, omnes homines intelligunt: nemo ipsum inuisit, quin illum ijs de rebus interroget quæ dicantur in foro, quæ sibi allata sint, explicet, queratq; num sint vera. Quā ob rem nihilo ipsius minus interest, quā nostra, quemadmodū se res habeat abs te

recen-

recenseri: ne, dum omnia incerta illi sunt, plures se habere causas cur doleat, laxioresq; quàm necesse sit habenas existimet, & quasi excursus patientiorem morendi. Tum ille: Equidem letiora inquit hilarioraq; inter nos agi hodie Sadolete maluisssem, quæq; nostros animos minus essent exulceratura, quàm ista erunt quæ postulatis. Nulle enim recordationes tam faciunt dolorem, quàm earum rerum, quæ cum nobis charissimæ fuere, tum sunt recter amissæ. Verùm si ita vultis, idq; Bembus iubet, neque vestram, neq; illius auctoritatem sum declinaturus. Cui cum me velle ostendisssem: Quid autem, inquit, explicari vobis potissimum iubetis, illa ne quæ ad ipsum tantum mortis genus pertinent, an ea quæ antè euenire, quæ ue post mortem sunt consequuta? quæ cum longè quidem plura, tum non ita sunt acerbæ, quædam etiam iucunda & grata. Tu verò potius omnia, inquam, tristiora quidem atque acerbiora primum, ista post. Quanquam omnino grata & iucunda esse quædam quòd dixeris, cæteris fortasse non ita, mihi quidem, valde miror. Quid enim potest esse iucundum alicui, qui id, propter quod omnia sibi iucunda erant, amisit? Aut quid gratum accidere potest ei, cui id ipsum, quod superest, quodq; viuit, est ingratum? Itaq; hoc ipsum iucundi atque grati nomen sublatum mihi è vita penitus video. Sed incipias, si tibi videtur, quæq; tibi his de rebus omnibus certa explorataq; sunt, explica. Vt lubet, inquit: sedentes tamen potius, si vobis placet agamus. Vel enim ætas mea iam grauior, vel imbecilla valetudo, qua vtor, facit vt quoties paulum deambulauerim, aut etiam steterim, tanquam opere aliquo magno functus, sessionis indigeam. Vt tibi inquam est commodissi-

mum, sic facias. Quod cum placuisset, ad eiusq; pluteum
 vnà omnes consedissemus: Quoniam, inquit, ita iubetis, di-
 cam, si potero, ea quæ his diebus ad Pontificem Maximū
 Federici pontificis Salernitani cum prudentibus, tum pla-
 nè vberibus literis sunt allata: quem quidem Pontifex Ma-
 ximus, cum de salute Ducis spes iam propè reliqua nulla
 esset, cum ad regni negocia procuranda, tum ad uxorem
 Ducis consolandam, si vir moreretur, magnis itinerib. mi-
 sit. Hic Sadoletus: Neque grauioris, inquit, viri, neq; no-
 bis amioris asserre testimonium poteras eo ipso, quem
 dicis. Quid verò ipsæ literæ Sigismunde apud te ne sunt?
 Sanè inquit ille. Quin tu igitur, si est ita, inquit, perlegi-
 cas potius nobis audientibus iubes, quàm earum tu te se-
 rierem memoria repetendo nobisq; recensendo defatigare?
 Tum ille: Rectè, inquit, mones non tam quidem ipse vt ne
 defatiger: quantus est enim labor ea, quæ scias, quæq; me-
 mineris, loqui sedentem præsertim, hominibusq; familia-
 ribus ac planè amantiſſimis tui, quàm ne vobis eius viri,
 quem diligitis, epistolarum suauitatem ac lepòrem vel in-
 uidisse videar, vel neglexisse. Neque enim, vt vos scire
 arbitror, minus ille conscribit amabiliter quàm loquatur.
 Tunc Philippus: Istos tu quidem potes, inquit, rectè
 scire id quod dicis arbitrari, Bembumque in primis: qui
 quidem Bembus cum ad illum amandum accessit prior,
 tum est ei omni genere necessitudinis planè coniunctissi-
 mus. Ego autem, quoniam illum mihi hominem fortu-
 na multò quàm his serius Bembo etiam internuncio conci-
 liauit, eius scriptorum adhuc ne pagellam sum quidem
 vllam subodoratus: cuius me meæ negligentiae planè sup-
 pudet. Itaque scias nihil te mihi æquè facere posse, ac si i-
 stas

stas afferri literas iusseris, gratum. Afferantur igitur a-
 ctutum, inquit ille, quando tibi id futurum Beroalde gratum
 putas. Tum ad puerum conuersus, abi verò tu properè in-
 quit, easq; literas affer, quas hic dicit. Qui cum paruisset,
 reuersusq; cum literis astitisset: Recita verò, inquit ille, i-
 ta, vt ab his exaudire. Tum puer replicatis literis eas cla-
 rè perlegere stans incœpit. Eæ autem erant scriptæ literæ
 sic: Federicus Fregosius Pontifex Salernitanus Iulio Secun-
 do Pont. Max. S. P. D. Cum Idibus Aprilis ad Fo-
 rum Sempronij venissem, qui dies fuit postridie eius diei,
 quo abs te Roma profectus sum, Guidumq; Vbaldum Vr-
 bini Ducem auunculum meum vita functum comperissem,
 quemadmodum mihi præceperas, vt Elisabetham vxorẽ
 Ducis tuo nomine conuenirem, statim feci. Eam aut humi
 prostratam ita miserè offendi flentem plorantemq; solitudi-
 nem suam, vt neq; modus, neq; intermissio lachrymarum,
 neq; vlla sanè leuatio videretur futura: me verò, qui pro-
 pemodum in eius sinu natus, alitus quidẽ certè ab illa sum,
 vix agnosceret: cum iam totum biduum sine somno, sine
 vlllo cibo fuisset, decreuissetq; vt aiebant, non iam ampli-
 us superesse, sed planè mori. Itaque tibi verè possum dice-
 re, me, quem quidem ad consolandos alios miseris, cum e-
 ius mulieris pietate, tum dolore, quem ex auunculi mei
 morte conceperam, ea conspecta vehementius permotum,
 ipsum planè consolationis indiguissẽ. Sed collegi conti-
 nuò me: iamq; nõ tam quis essem ipse, aut quibus essem o-
 pibus spoliatus, quàm cuius nomen atque maiestatem mi-
 hi tuendam suscepissem cogitans, & quasi te intuens, in
 eam curam incubui, primum vt mulierem tuo nomine
 salutarem, deinde quanta molestia, quanta animi per-

turbatione eius de salute viri tristes nuncij te affecerint, ostenderem: nihil tibi magis præter votum potuisse accidere, qui illum à puero tam amaueris semper, vt plus neminem tanti autem feceris, vt te illi vni supra omnes homines tribuisse, orbis ipse terrarum vniuersus sit testis. Postremò afflictam mœrentemq; consolarer: quam sanè partem, quoniam ita mihi visum est rem tempusq; postulare, tuq; de eo mihi diligentius mandaueras, vt nihil prætermitterem, quod ad illam molestia leuandam pertineret, egi equidem pluribus. Verùm hæc ipsa post. Nunc ad illa venio, quæ ante meum aduentum acciderunt: quibus ea quoniam consequentia sunt, tota tibi rerum series sic exposita explicataq; magis patebit. Quæ quidem eiusmodi sunt. Nam quæ ad regni negocia pertinebant, ea omnia sic se propemodum habebant, nihil vt tu aliter statuere optareq; potuisses: non quòd ita ferret casus, vt res, vti maxime vellemus, sic caderent, & suo quasi cardine voluerentur: sed quia prouiderat vxor Dux, effeceratq; suo consilio, vt ne inclinarent secus. Itaque mulier eandem illam prudentiam, sapientiam, animi magnitudinem, quas quidem virtutes in suo postea magno dolore abiecerat, in tui fratris filij dubijs rebus sibi socias comitesque aduocauit. Nam cum de salute Ducis eò perducta res esset, vt minus ille spei de se, quàm timoris coniugi domesticisq; reliquisset, rumor etiam falso tum quidem, sed tamen esse illum mortuum emanauisset, populi, vt sit, nouarum rerum cupidi, propterea quòd is nullos ex se liberos genitos relinquebat, animos erexerunt: nonnullæ vrbes iam vt aut harum aut illarum essent partium, palàm egerunt, ipsæ arma ceperunt: ex agris clientelas armatorum hominum receperunt.

ceperunt. Itaque Dux cum videret viro suo planè mortuo, fore ut omnia bello & seditionibus arderent, quæ viuo etiam accendi iam inflammariq; cepissent, quemq; sibi is aliquot antè annis adoptauerat tui fratris suæq; sororis filium, ei propterea vehementer timeret, non mariti salutem dubiam flendam, sed consulendum filio: non dolori cedendum, sed resistendum audacibus: non lamentis muliebribus incumbendum, sed forti ac virili animo sibi planè utendum putauit. Itaque ad Vrbinates, ad Callicuanos, ad Eugubinos, quæ quidem oppida omnium prima nouas res moliri audiebantur, præmissis legatis perspectæ prudentiæ, magnæ autoritatis viris, exercitibusq; celerimè comparatis, celerius autem subsequi iussis quò oporteret, bonos quosque viros per eosdem legatos perq; literas appellando, minus bonos hortando atq; monendo, reliquos vel deterrendo vel cohibendo, perfecit id, quod posse fieri nullo planè modo existimabatur, ut paucorum dierum spatio omnes in fide atque officio contineretur. Itaque postea morte Principis verè audita, nulla vrbs, nullus vicus, nulla deniq; domus non modò non desciuit, sed etiam id aggredi ne cogitauit quidem. Quam ob rem huius abs te mihi crediti atq; iniuncti muneris partem, regni scilicet procuracionem atq; curam, in qua multum sanè laboris, multum operæ futurum putabamus, leuissimā mihi eius mulieris industria atq; virtus fecit. His itaq; sic dispositis atq; comparatis, Dux pauculos sanè dies agrè morbo cum restitisset, ingruente eius vi ad tertium Idus Aprilis nocte media mortem obiit apud Forosempronien- ses, quò se extrema hyeme propter aeris temperiem salubritatemq; cōtulerat; itaq; obiit, ut vsq; dum interiret, in-

tēgris esset semper sensibus, eademq; propè, qua vti recta
 valetudine solebat, memoria grauitateq; loqueretur.
 Morbus autem eiusmodi fuit. Nam quoniam pedum dolo-
 re Dux quatuor atq; decem annos leuiter quidem primò,
 vt sit, ac per interualla longi tēporis, fortius mox ac cre-
 brius, acriter frequenterq; postremò laborauerat, cò res
 venit, vt qui valentissimo prius stomacho utebatur, ad ex-
 tremum imbecillissimi esset planeq; multò putidissimi: ac
 nunquam quidē ex podagra, quin aluo quoq; fluxa mox
 laboraret, vigilia etiam & sepius vexaretur, & planè
 diu. Ad incredibilem igitur his de causis maciem debilita-
 temq; perductus, pedum ac propè totius corporis dolori-
 bus (serpserat enim ea vis latius) citaq; maximè aluo, &
 vigilijs plures dies cū laborauisset, febricula adiūcta pau-
 latim confectus videns loquensq; decessit sine vlla vi. Asi-
 debat ei moriēti ex mulieribus vxor Dux, manum viri sua
 manu tenens, atq; illum semper intuens, abeuntē animam
 suo quasi ore exceptura. Aderat fratris eius quondā vxor
 Aemilia Pia, magni animi, multi cōsiliij fœmina, summæq;
 tum prudentiæ, tum pietatis: soror etiam ipsius ea, quæ mi-
 hi est mater: neptes duæ, cognatæ aliæ. Ex viris aut ille ipse
 fratris tui filius, Octauianus meus frater: necessarii, quib.
 cū ille alitus fuerat vixeratq; permulti: quos quidem est o-
 mnes paucis antequā emigraret horis, mori enim se sentie-
 bat, solatus hunc in modum. Vitæ mihi finis adest, vt vide-
 tis: vocor enim iam ab ijs, qui me hīc esse, quandiu affui, vo-
 luerunt: quibus ego gratias ago cū de ea, quā vixi, vita:
 neq; enim vel me multum quantum vixerim pœnitet, vel
 vos arbitror pœnitere: tum quòd vos intues morior, quos
 ego quoniam supersites relinquo, morior libens. Non
 enim

enim mihi videor interire, cum vos habeam, quorum in animis singulorum atque memoria certè potero quasi sæpius vno tempore viuere. Itaque omnia me à Dijs immortalibus impetrasse existimabo, si à vobis hoc impetrauero, vt quasi ego vobiscum sim, ita viuatis. Teq; in primis mi fili (quem ego, cum ex sororibus alios haberem, quemadmodum te habebam, tamen filium mihi esse volui, existimans mei quam simillimum futurum) decet, perinde atque me testem semper habeas, facere dicereq; omnia: ita enim non meo filio dignum neq; dices quicquam neque facies. Adero autem tibi semper fili, deq; ea regione, vbi me esse volent Dijs, te, tuaq; facta, dicta omnia intuebor atq; audiam. Maximè autem omnium cum Iulium Pont. Max. patrum tuum, tum Federicum Ducem patrem meum, & Ioannem Præfectum vrbis patrem tuum colere imitariq; te oportet: quorum alter, quoniam viuit, consilijs, præceptisq; te iuuare plurimum potest, alter verò exemplis. Demum sic te ad bonas artes da, vt quemadmodum ego certè à patre meo virtutum omnium exempla, tu à me fortasse capere aliquarum potes, sic abs te liberi tui capiant. Postremò tibi illud præcipio, vt Ducem matrem tuam omnibus in rebus audias, omni genere pietatis colas: ita enim altero ætatis tuæ imbecillitatem facile fulcies, in altero mihi gratissimum feceris: valde enim cupio, quicquid illa fidei, amoris, obseruantie in me colendo contulit, tua te in illa pietate charitateq; reponere: quæ quis debet autem, vt qui hæres est, is dependat, est æquissimum. Tibi verò mea optima atque charissima vxor, nihil quidem præcipio. Quid enim tibi præcipiam nunc, cum morior, quæ dum viuerem, locum mihi ne monendi qui-

dem vnquam vllum reliquisti? quæ te æquum erat facere, semper ipsa per te fecisti? Hortor autem, & si pateris, rogo, filij vti regnum procures: ipsum, quod superest, ita insituas, vt se nobis dignum præbeat & maioribus suis. Cæterum illud etiam atque etiam abs te peto, vt cum reliqua omnia, quæ tibi ipsa præcipies, feceris, meum interitum ne fleas, nèue perturbes eam, qua me spero apud deos tranquillitate, quieteq; fruaturum, nisi me tuæ lachrymæ impediunt. Hæc ille, vt aiebant, cum dixisset, suiq; memoriam matri meæ & fratri reliquisq; omnibus grauissimis amantissimisq; verbis commendauisset, paulum quieuit. Vocari dein ad se Forosemproniensem Episcopum iussit, qui quidem cum sacerdote, cumq; ijs quæ ritè decedentibus adhiberi solent sacris, adstans, Deos illi superiores atque manes placauit. Quem ille sic exaudiebat, vt eius verbis vsque annueret ferè, dum est mortuus. Quo sanè tempore cum ad uxorem suosq; omnes conuersus, atque ita tum illos intuens, tum ea quæ dicebantur excipiens, aliquandiu constitisset, leuiter demum se auertens, credo vt minus illos commoueret, temporiq; alteram supponens manum, tanquam summo se perpetuo componeret, sine vlllo coporis aut vultus motu, ita placidè tranquilleq; decessit, vt quasi quiescere videretur. Itaq; aiunt neq; sanctius, neq; constantius, neq; omnino pacatius potuisse quenquā mori illo viro. Hic Dux, quæ quidem quādiu sensus aliquis in illo fuit, siccis ei oculis semper assistit, ne flens abeuntem sui misericordia perturbaret, vt primū ille spirare ac viuere destitit, amens se in eum proiecit, altissimaq; voce heu mi vir exclamantem cur me deseris? quò abis? reliquit eam animus doloris victam debilitatāq; magnitudi-
ne.

ne. Aderant qui verè mortuam crederent, ita nullo accurrentium studio poterat, nullis medicorum remedijs artibusq; reuocari. Itaq; duorum vnà interitum atq; mortem flebant: alteram quidem iustius, mulicris autem miserabiliorem interitum genus ipsum mortis pietasq; faciebant. Sed dii tantum mali prohibuerunt. Nam cum illa propè id quod erat noctis reliquum inter suorum manus nihil audiens, nihil sentiens, frigida exanimisq; iacuisset, tanquã reddita à dijs immortalibus vita, spirare, aurasq; tandè ducere paulisper cœpit: oculis deinde cœlo hausto, atq; in eos intuens, qui fugientem illius animam retinere quoquo modo poterant conabantur, vt primum loqui potuit: *Quenã hæc tam importuna, inquit, cura? quis hic vester tam intèpestiuus labor fuit? cur me meum sequi dominum crudeles impij? prohibetis? cur mihi vt quem vitæ socium habui, eundem mortis habeam inuidetis? Me miseram, ille abiit, ego maneam? non maneo: imò te mi vir sequor.* Hæc illa cum dixisset, lachrymarũ quasi riuus fluere eius ex oculis cœpit: tum vnà questibus, fletibus, lamētationibus impleri misceriq; omnia. Nulla planētuum, nulla dolentium verborum, nulla vis vnquam maior lachrymarum fuit. Itaq; sic illa biduũ cum fuisset, vt se adeuntibus, solantibus, somnum aut cibum caperet suadentibus, nihil omnino aliud, nisi se mori velle responderet, ego aduenio: domum pullatam, lugubrem, desolatam, plenam sordium, fratris tui filium familiaresq; perturbatos, deq; matris, atq; Principis vita iam propè desperatos inuenio. Flentes me, vt subueniã, rogant, rebus labentibus opem ferã: vel me vnum esse, qui id possim, vel neminẽ, reliquarum sibi fortunarum omnium summam ex me pendere. Quæ intelligens, magnitudi-

nemq; rei æstimans, in eam mihi partem vehementius insistendum putaui, quam neq; tu prouideras, neque ego mihi tractandam existimauißem, vt mulierem si possem, ab instituto mortis consilio cogitationeq; reuocarem. Itaq; omnes eas rationes colligens, quibus maximè posse me id cõsequi existimabam, neq; breui oratione illam, neq; vt verũ fatear, siccis oculis sum aggressus. quæ tibi non perscriberem, nisi mihi discedenti præcepisses, non de rebus modò singulis quas agerem, sed etiam de sermonibus, deq; ipsis planè verbis, quibus vterer, te vt facerem certiozem. Nam quòd mariti sui maximi & clarissimi viri deq; se optimè meriti mortem lugeret, in eo dixi nihil habere me, quòd reprehenderem: esse illud cõiugis, esse castæ mulieris, esse amantis officiũ: nullis neq; legibus, neq; planè institutis prohiberi, ne nobis cùm coniunctorum, tum planè charissimorum obitum interitumq; lugeamus. Quòd autem ita doleret, vt etiam vita cedere videretur statuisse, id verò non solum nos, qui illam amamus, aut gentes eas, quibus præset, sed omnium etiam nationum omnium seculorum omnes homines improbaturos, Deos deniq; ipsos, sine quorum nutu, quoniam in vitam eorum cõcessu venimus, non est è vita migrandum, agrè indignanterq; laturos. Nam si propterea, inquam doles, quòd virum amiseris, est id quidem omnino durum, sed tamen commune tibi cum multis. Omnes enim ferè mulieres quæ vnquam nupserũt, vel superuixere viris ipsæ, vel illos superstites moriedo reliquerunt. Vtramuis conditionem abnuere periniquum quidem est, indignantisq; vel sibi æternitatem nõ dari, si antè moriendum sit, vel si pòst, viro. Sin autem idcirco angeris, quòd eo cares viro, qui cùm à te propter suas innum-

merabiles

merabiles eximiasq; virtutes summo opere amaretur, te etiam summo opere amabat: cogitare debes, æquius esse velle te frui vita, vt gratiam tam præclari accepti muneris referre Dijs immortalibus possis, quàm, ne amissi dolorem sentias, mori: ne videre in eo cum timidi ac pusilli esse animi, tum planè etiam ingrati. Quòd si te illud fortasse mouet, quòd is admodum iuuenis interierit, cumq; adhuc viuere aliquot annos posset, tum coactus sit è vita, tanquam è scena nondum conclusa fabula discedere: vide quàm peruerse agas. Ille enim tandiu vixit, quàm bene sibi atq; utiliter licuit viuere. Regnum suum, ex quo illum olim potentissimorum hominum perfidia expulerat, sua virtute cum recuperauisset: agros, oppida, vrbes suas in quas eadè illa calamitas inuaserat, partim vastatas & dirutas, partim exhaustas & oppressas in pristinam faciem restituit: populos belli muneribus consumptos, pace atque immunitatibus exhilarauisset: rem suam militarem maximis imperijs auxisset: sibi filium, regno heredem, populis Ducem, ipsi nouas affinitates acquisiuit: teq; haberet. cui tutò regni habentæ, quoad filius per ætatem idoneus ad eas suscipiendas tractandasq; esset, committerentur: pedum dolore plures annos cum laborauisset, ad extremum ingredi nihil posset, excessit è vita suo tẽpore, vt mihi quidem videtur, nostro fortasse minus, quibus ille suæ cum prudentiæ & sapientiæ, tum beneuolentiæ atq; amoris triste sanè desiderium reliquit: sed est omnino ferendū. Itaque ille quoad potuit commodè & cum dignitate esse nobiscum fuit, atq; ita fuit, vt suorum nobis cum factorum tũ dictorum omnium recordationem atq; memoriam charissimam iucundissimamq; reliquerit. Nunc autem, cum ne-

que se exercere amplius, neq; horam ferè esse sine doloribus posset, eò abiit, vbi cū patre suo amplissimo ac propè coelesti viro, inter ipsos Deos letus atq; hilaris æuo perpetuo ac sempiterno fruatur. Quidnobrem illius causa nihil est quòd tam misere doleas, vt vitam tibi cum morte commutandam putes. Nihil enim illi mali accidit. Nam quid accidere mali potest ei, qui nihil vnquam admisit malis nisi tu quidem ex labore ad quietem, ex dolore ad indolentiam, ex morbo ad sanitatem, ex ætate breui ad perpetuam, ab exilio hoc quidem misero ac permolesto, ad illam iucundissimam beatissimamq; patriam, cœlum ipsam Deorum sedem atq; solium, homines pertendere malum putas. Tua causa si te confectam vis, iam istud quidem, damno ac detrimento suo magnopere commoueri, neque magni animi est, neque eius quam tristitia atq; aduersa aliquando exercuerint. Quòd si tu ea esses, cui nulli vnquam venti reflauissent, quæq; in vita nihil esses molesti perpessa, nihil duri, tamen istum te tuum casum tam dolenter ferre inquisitum duceremus: summa enim tua illa incredibiliq; sapientia tibi Deorum immortalium munere cōcessa, qua dare alijs consilium consueuisti, quaq; pluribus non mitissimis gentibus sanctissime prudentissimeque moderaris, hoc te tempore non vti, vix esset vlllo modo ferendum. Nunc verò cū ab ineūte ætate aliquid tibi fortuna sepiissime iniecerit acerbi, quo te vexaret, nullum ferè tempus transegeris sine molestia, sine labore, regni te demum tui sede atq; fastigio deiectam, dignitate, opibus, fortunis omnibus spoliata videris, egens inops exteras aliasq; gentes adiueris, oraueris, virum ipsum tuum biennium exulem, asperrimo in bello societatibus infidissimis implicatum,

citū, extrema omnia perpeſſum ſingulis horis audiueris, captum ac mortuum verita ſæpius fueris, credideris aliquando, deſleueris nonnunquam: hæc ſanè omnia forti atque erecto animo cum pertuleris, nunc te inquam vinci dolore atque frangi, & quaſi obrui fluctu ſineſ. Vide quæ ſo ne reprehendēda ſis, non ſolū quòd imbecillius agas nunc nimiumq; muliebriter, ſed etiam propterea, quòd quib. in rebus antea te fortiter cōſtanterq; geſiſti, quæ res & permultæ quidē ſunt, & in hominum mentib. inſident, iſs tu rebus omnibus quaſi maculam, ſic iſtum languorem aſpergas, earūq; gloriam & ſplendorem priſtinum excutias noua iſta animi tui cum ægitudine nimia, tum deiectione. Continuandus proſectò vitæ tuus tibi tenor eſt, atque in ea, quam & à principio fortiter ſuſcepſiſti, & poſtea laudabiliter ſuſtinuiſti, perſona uſquequaque permanendum: ne ſi prioribus vltima iſta non conſonent, caſu illa potius ac temerè nata, quàm tuo conſilio, tuāq; virtute, mentisq; magnitudine ſuſcepta eſſe conſectāq; videantur. Itaq; eripe te his cogitationibus, quæ tibi rectum iudicandi ſenſum eripuerunt: erige, excita te, expergiſcere, aufer ex animo tuo iſtum angorem, vel ſi id non potes, remitte, ac tādē viuere, quàm mori, ſatius puta. Quod quidem tua ſi cauſa minus adduci potes vt efficias, filij te tui pietas moueat vt adducare: qui quidem quanquam ea indole, iſsq; moribus eſt, vt non tā à te tuoq; viro adoptatus, quàm ex vobis genitus fuiſſe videatur, eius tamen imbecilla ætas tuis eſt maxime & cōſilijs & inſtitutis confirmāda. An ignoras, quibus illum regendis populis, quibus gentibus & puerum & ſolum, ſis, ſi abieris, relicturæ quàm ferocibus, quàm aliquando detrectantibus non ini-

quissimum iugum? quosq; propemodum possis dicere Appennino ipso, quem incolunt, duriores? Agè verò, sint imites, tractabiles, pacati, quid te tandem facere oportet, cum ille ipse tuus vir, quo nemo vnquam grauior, nemo prudentior fuit, tibi, vt audio, cum decedens sua voce præceperit, tum fidei tuæ testamento commiserit, vt in regno gubernando ita filio adesses, vt illi præesses, ita cōsuleres, vt tibi is pareret, rerum deniq; omnium summam penes te haberes, quoad ille quinq; & viginti natus annos esset? Hanc tu illius contra voluntatem facere salua pietate non potes. An tu illi, quandiu vixit, omnibus maximis minimis in rebus cum fueris obsecuta, vna in re morienti aduersaberis? vt qui te viuus reprehendere nunquam potuit, mortuus possit? At hercle si tu illum non amauisses, si ei nunquam aliàs obtemperauisses, tamen quoniam nescio quo pacto natura comparatum est, vt mortuos quàm viuos maiori pietate prosequamur, obsequi deberes hac in re illius sanctissimis beatissimisq; manibus, teq; in vita, quoad perficere id posses, continere. Nunc autem cum in reliquis præstandis officijs vniuersæ viginti annorum vitæ, quos cum illo concordissimè ac sine vlla querela peregisti, nihil abs te peccatum sit, cum quidem culpa, si peccauisses, & tutior fuisset & venia dignior, in vno vis nunc, & quidem longè maximo, maximeq; tibi suscipiendo sustinendoq; officio peccare? vt tuus ille perpetuus obsequendi viro mos quasi cōsenuerit, tum, cum minimè decuit minimeq; opus fuit, frangatur atq; deficiat? Ne Dux, ne mea hera, ne mater charissima id facias: nè ue cōmittas, vt alienissimo filij, qui etate impar ad regendum imperium est: alienissimo populorum tempore, qui tuis imperijs assueti, tuam prudentiam,

dentiam, iustitiam, temperantiam, æquabilitatem expetūt, aliorum nolunt experiri: alienissimo etiam tuo, quæ pietate hac viri manibus exhibita, reliquam totius tuæ vitæ erga illum pietatem honestissimo quasi septo concludes, reiecta & præterita dissipabis, cum te nobis omnibus eripias, tum tibi. Satis mediufidius satis, aut etiam nimium citò celeriq; per sese gradu mors tum, cum nobis moriendum est, venit: ne tu illius pedibus alas etiam addas, te ut adeat inuisatq; temporius. Atque hæc quidem, quæ nunc dico, non propterea dico, quòd is, qui me ad te misit, Iulius Pont. Max. ea mihi tecum agenda tractandaq; mandauerit: ille enim quo est erga te sensu atq; iudicio, nunquam eò inducere animum potuisset, ut cogitaret te foeminam innocentissimam, sanctissimam, prudentissimam, supraq; mulierum consuetudinem rebus aduersis ferendis constantem atque fortem, ita mentis inopem, ita consilij egentem, ita te ipsa excussam & eiectam iacere, mori etiam ut decreuisses. Sed profectò quæ æquum erat sapientissimum hominem de foemina præstantissima cogitare, ea de te cogitavit, si vir tuus vita exiret, quoniam illum summopere amabas, fore ut ea res magno te dolore, magna molestia afficeret: itaq; iussit suo te nomine ut afflictam, non ut mori cupientem, consolarer, hortarerq; hominem te esse natam meminisses, nihil humani à te alienum putares, nihil accidisse tibi proprium duceres, aut etiam nihil nouum. Viri tui desiderium si non æquo & pacato animo, at forti & constanti sustineres: eos, qui tibi illum dedissent, repetèdi cum vellet ius habuisse: tibi cōcessisse tuo viro perfrui multò diutius, quàm vxoribus innumerabilibus concesserint cōcessuriq; sint suo: immoderatè intemperanterq; ferre id, de

quo etiam referre gratiam debeas, eius esse, qui Deorum immortalium muneribus planè abutatur. An nescires illū ea lege natum, ut esset, qui omnibus horis posset mori? Nō singulos modò homines, sed vniuersas etiam nationes interire. Eius qui sanctè, prudenter, temperatè, summa gratia, summis honoribus, summa cum dignitate vixerit, memoriam pietate & beneuolentia esse, non luctu aut ægritudine prosequendam. Ipsum, quo in te animo semper fuit, verissimam quidem esse, molestè ferre, angere, tubariq; te. Itaque lachrymis modum poneret, te conuerteres ad tranquillitatem. Dares hoc illi mortuo, qui abs te id flagitat: dares tuis, quos omnes necesse est multum ex tuo luctu doloris molestiæq; traxisse. Postremò sibi etiam dares, cuius erga te voluntati maximè charitatiq; deberetur. Nullum esse dolorem, qui diuturnitate non molliatur: ei diuturnitati tua te prudentia non præcurrere, quod singule sæpe mulierculæ faciunt, neminem æquo animo laturum. Mentem denique ac cogitationem tuam ad regendos populos traduceres: eos se tuæ prudentiæ tuæq; fidei committere. Filium tuum, qui fratris sui filius esset, optimis moribus, optimis artibus institueres: ei populos confirmares: quæ te digna essent, tractares potius, quàm ea, quæ alias mulieres facere, ipsa & ante hoc tempus improbauisses, & paulò post hoc tempus esses deinceps improbatura. Hæc à te vel hortando, vel rogando, vel monendo, vel planè etiam præcipièdo impetrarem, vel amori summo erga te suo id concederes, vel ei, quam is à Dijs immortalibus sustinet, maiestati: quam quidem maiestatem tu semper maximè omnium esses verita, eiq; plurimum tribuisses. Quod ad se attineret, cōsideres nulla in re tibi

tibi defuturum, quam sciret ad te tuamq; dignitatem pertinere: eoq; se tuas res, tuasq; fortunas omnes, teq; ipsam maiori studio ac pietate in fidem & clientelam suscepturum, quo te sciret tali tantoq; viro spoliata, cuius & a thore & consilijs nitebare, firmiori adiumento atq; praesidio ad te regendam & sustentandam egere. Hæc atque his similia in hanc ferè sententiam cum dixissem, sic ab illa discessi ut mihi polliceretur, quoniam ita tu velles, se daturam operam ut viueret, quandiu autem viueret, tandiu se in luctu atq; acerbitate scires futuram. Quæ cum eius filius familiaresq; rescivissent, eas tibi apud me gratias egerunt, ut dicerent, sese illa si viueret, tibi vni acceptum relaturos: me verò sibi è cælo missum putarent, qui tam tempore venerim. Hæc cum puer recitauisset, velletq; pergere ad reliqua, Sigismundus manu ei annuens ut se sustineret: Quòdnam autem ex his literis Beroalde, inquit, de Federico meo tuum iudicium est? Libet enim mihi illum meum appellare, qui quidem ex Pontificis mei familia est, quemq; is valde diligit, ego autem vnicè atq; summo opere amo: quàm is bellè tibi videtur scribere? eiusq; scriptiois quàm probas genus? visus es enim mihi auidis admodum auribus hanc epistolæ partem quasi bibisse. Ego verò, inquit ille, videri tibi rectè potui is, quem dicis: qui quidem certè mihi etiam visus sum nihil omnino vnquam libentius audiuisse. Sed nolo tibi meum iudicium asserre, nisi prius vniuersæ epistolæ seriè atq; sensum percepero: video enim superesse etiam, quod audiamus. Itaq; ad reliqua, si tibi videtur. Mihi quidem videtur, inquit. Perge igitur puer tu, atq; explica de epistola, quæ sequuntur. Tum ille suum ad munus cum rediisset, sic est prosequutus. His confectis Vr-

binum noctu nobiliorum humeris delatū cadauer est multa face, interq; maiorum sepulchra cōpositum fano, quod sibi ipse viuens construxerat. Ea in vrbe postridie mortui Ducis testamento recitato, eius filius more maiorum vrbem in equo ac veste regia perambulans, Dux appellatus salutatusq; est. Post eum diem reliquæ vrbes omnes missis legationibus idem fecerunt, ipsumq; Ducem consalutauerunt. Iustis etiam patris manibus peragendis dies est dicta, ante diem quintum Nonas Maias. Per hosce interea dies vel necessarijs vel amicis Regulis atque Principibus aut ipsis, aut certè per legatos Ducem atque matrem Ducis, hanc vt consolarentur, illi etiam vt gratularentur aduentibus, municipijsq; immunitates cæterasq; eius generis largitiones petentibus est vacatum. Quamquam quidem non tam illi mulierem magni nominis adierunt, quam planè simulachrum umbramq; mulieris, vel potius effigiem spirantis mortuæ. Pammis illa pullis vitisq; obsita, tum o-perta velo faciem, thalami sui angulo humi periacet: ibi somnum, ibi cibum capit. Ei thalamo dies ac noctes vna tantummodo et quidem ægrè facula illucet. Non sol admittitur, non aer: ibi inuisitur: ibi eam legationes conueniunt. Nemo autem illam adhuc, nisi planè flentem inuenit, non exterorum, nō suorum. Itaque mirum omnino est tandiu ei oculos suffecisse, aut vnde illa tantum lachrymarum hausserit. Parentalia vbi venerunt, quibus quidem celebrandis vt adessent, omnibus ferè ab Italiæ principibus missæ legationes conuenerant, atrati propè mille templi nouo cum Duce manè adimus. Bustum ingens medio in templo mortui Ducis manibus erectum, luminibus circumfusedum innumerabilibus, quasi ardere ipsa cum æde videbatur.

tur. Antè id à sacerdotibus supplicatum multis precibus est antiquo ritu sacrorum : laudatio etiam à præceptore eius Odaxio luculenter dicta : cuius exemplum habebis cum his literis. Hic tum Sadoletus: O præclaras literas, inquit, quibus etiam laudatio sit adiuncta. Itaque video nos non ea solummodo quæ ad mortem Guidi Vbaldi pertinebant, quod vnum maximè optabamus, sed vitæ etiam ipsius propè historiam præter spem consequuturos. Non enim vereor ne Odaxius, doctus quidem vir atq; eloquens, cùm discipulum esset in funere laudaturus, quicquam omnino quod egregium sit, sunt autem multa, vt sæpe audiui, prætermiserit. recitari enim nobis, modò id te volente fiat, istam quoque laudationem volumus Sigismunde, quam hic dicit: scio autem etiam Beroaldo id placere. Mihi verò perplacet, inquit Philippus. Nam quanquam Bembus multa nobis de illo viro narrare sæpe solitus sit, cupio tamen quæ mandata literis sunt, ea etiam cognoscere, ab Odaxio præsertim cùm erudito homine, tum quod ipse maximum puto, vniuersæ eius ipsius, de quo agimus, vitæ quasi socio, doctrinæ quidem certè in studijs etiam magistro. Quamobrem iube illam puer tuus laudationem perlegat, si tibi incommodum non est. Tum Sigismundus: Ille verò Beroalde, inquit: quid enim mihi esse incommodum, quod vobis placeat, potest? Sine autem prius, quod est reliquum Federici literarum, quod quidem iam paululum est, id exoluat explicetq; , si videtur, ne non æquo interea literæ interuallo lectionis interfecentur. Nam laudatio longiuscula quidem est. Quæ cùm essent dicta, Philippus autem puero, vt explicationem literarum conficeret, annuisset, ille reliqua sic est persecutus. Postridie eius dici, vr-

bium, oppidorum, coloniarum, municipiorum, huius imperij omnium legati ante Ducem loco celebri cum conuenissent, pulcherrimum sanctissimumq; iusiurandum iurauerunt, cui me adesse tuo nomine, cuius auspicijs ea gerebantur, voluerunt: tui se fratris filio scilicet nouo Duci semper fidem, semper studium præstaturos, semper in officio mansuros: eius se dignitatem, incolumitatem, fortunas omnes, suis fortunis, suo periculo defensuros, eoque illum loco habituros, quo parentem eius habuissent. Quibus ille gratias breuibus humanissimisq; verbis agens, se daturum operam dixit, ut illos sui officij non poeniteret: id se sperare vel sua in ipsos beneuolentia & voluntate, vel morib. ijs, quos de patre deque patruo hauserat, facile consequuturum, salutis quidem illos suæ, ocij, quietis, pacis, commodorum, ornamentorum curam in ipso ac procurationem certè nunquam desideraturos. Qua oratione mirum est, quantum is in illorum animus irrepserit. Itaque illi Ducis dextram more patrio deosculati, bona cum spe leti hilaresque discesserunt. Quamobrem nihil est, quod te amplius eius rei cura cogitatione commoueat, ne populi hi atque gentes propinqui tui, neque ex Guido Vbaldo geniti, & planè pueri imperium æquolibentique animo sint laturæ: planè enim iam ferunt, neq; illis quicquam est eo puero charius: quem quidem sic aspiciunt, ut nescio quid maius puero se intueri arbitrentur: sic amant, ut in filio superesse patrem existiment: sic verentur, ut Ducem sibi esse illum meminerint, atq; eum Ducem, cui tu patruus sis, quique cum sua dignitate coniunctam habeat tui imperij tuique nominis amplitudinem & maiestatem. Hæc serè sunt, quæ ad te scribenda mihi esse

effe duxit, vt quæ acta hîc essent, ne te latèret. Nos, quoniam quarum rerum causa me hîc esse voluisti, eas res puto me propemodum confecisse: cum afflictæ Duci melius esse per egritudinem sensero, cui quidem consolationis omne genus adhibere non desistimus, ad te reuertemur. Vale. Pridie Nonas Maias apud Metaurense.

Recitatis à puero literis cum omnes paulisper conticissent. Habetis propè, inquit Sigismundus, Beroalde ac Sadolete, quod de me querebatis: hæc enim serè sunt, quæ de Guidi Vbaldi morte Federici literis ad nos perlata sunt, vt videtis: quas quidem is literas vellem sciret perlektas vobis esse præbente me: gauderet puto, quo est ille sensu beneuolentiæ atque amoris erga suos, in hominum cum sibi charissimorum, tum certè sui amantissimorum sermonibus multum horæ se fuisse. Atque vtinam adesset hîc ipse nunc, non tam quidem vt his nostris de se beneuolentissimis sermonibus interesset, quàm vt nos illius dulcissimis suauissimisq; frueremur. Vt enim de me loquar ipse, coniecturam autè ex me de vobis facio, nullo cum homine profectò totos dies, quàm cum illo libentius conficio. Nam cum est perhumanus, lenis, comis, blandus, salibus etiam et lepore omni ac facetijs scatens, tum à grauitate atque prudentia, et miro quodam vocis ac verborum animiq; multò magis temperamento tranquillitateq; nunquam discedit: semper etiam è doctrinæ studijs aliquid affert, quo delectere. Itaq; cæteris omnibus cum hominibus, etiam si mihi sunt charissimi, tamen est aliquando, cum esse certè nō velim: cum Federico autem nunquam tandiu sum, quin esse cupiam diutius: nunquam illius consuetudinis non dicam satietate vlla capior, sed etiam non teneor magna in-

credibiliq; auuiditate. Quamobrem inuideo Mettaurenſibus, qui adhuc illum nobis remorantur: quanquam iam appropinquare eius aduentum exiſtimo. Sed quid ais ô Beroalde his eius de literis nunc, quoniam interpellari dum recitarentur noluiſti? quid tandem ſentis? volo enim elicere iudicium tuum. Qua de cauſa, inquit ille, iſtuc viſe? vtrum Sigifmunde, quia ipſe iudicio careas, an quia ego maxime abundem? Sanè quidem vtraq;, inquit. Nam & ipſe carere iudicio hac in re facile poſſum, vel quia non abundo in aliqua, vel quòd illum ſummopere amo. quàm ſæpe autem malè iudicent, qui amant, nemo non nouit. Et te ſi carere iudicio dixerim in cauſis literarum & doctrine iudicandis, carere dicam etiam Romanæ academiæ homines neceſſe eſt: qui te tua Bononia Romã, vt publicè rem literariam adiuuares, arceſſiuerunt: quo quid eſſe indignius atq; abſurdius poteſt? In amando illo autem ſi priores mihi partes aſſumo, videor id propè meo iure poſſe facere, propterea quòd cum uſq; à puero amo. Itaq; in hoc de illo iudicio minus te falli, quàm ego fallar, veriſimile quidem eſt. Dicendum eſt igitur tibi quid ſentias. Tum Philippus: Ego verò, inquit, poſtquam ita iubes, dicam. Sed velim mihi antea pictorem dari, verum non qui faciem, ſed qui animos ſua arte, atque mores hominum imitetur. Quid ita, inquit ille? Quia volo, inquit, mihi tabella ex primi eius ipſius mores animiq; habitudinem, de quo quærimus. Quã ob rem ille, aut quid tum poſtea, inquit? Quoniam cum penicillo, inquit, expreſſos eius rectè mores tibi oſtendere Sigifmunde potero, tum dicam, ſcriptorum eius epistoſularumq; rationem atq; formã eſſe illis moribus quãſimillimã: eaſdem in eius viri conſuetudine animi, atq; in literis

literis styli scriptioisq; suauitates inueniri. Quòd si ille artifex etiam scriptorum qualitates exprimere suo artificio calleret, istamq; de qua tu me rogas, expressisset, tum quasi de morum illius imagine sumptam imaginem scriptorum cerneret, vt mihi quidem videtur. Sed ego falli facile possum, qui vnus tantummodo ex eius scriptis omnibus recitationi epistolae affuerim. Melius tibi ista Sadoletus, cui cum acre iudicium in scriptorum generibus omnibus est, tum in Federicea scripta reliqua incidisse certè nò semel potest. Nam de Bembo puto te audiuisse saepius, hac de re quid sentiret. Quanquà quid tu de vilo petas, qui ex me nò vt scires aliquid quod nescias, quid enim Sigismunde te fugit? sed vt videres an ego perspicere id, quod tu perspicis, propterea petijisti? Optas autem, idq; efficere vis, vt quantum ipse Federico tribuis, ab alijs ei omnibus tantumdem tribuatur: quod quidem certè cum Sadoletto atque Bembo effectum iampridem est, Tum Sadoletus: Istud verò, inquit, Beroalde parum esse Sigismundo sanè poterat, multum Federico nos tribuere, nisi eidem quoq; plurimum longè ampliores, quàm nos sumus homines, longeq; fortunatiores tribuissent: vult enim hic, vt video, me sic etiam pro se respòdere. Itaq; quoniam Iulius Pòtifex Max. de illo viro propè idem sentit, quod nos sentimus, cum illum saepe ornat maximis dignitatibus, tum fortunis auget, aucturus in dies magis magisq; est, nisi me meus animus fallit. Atq; vtinam omnes Pontifices Max. Sigismunde in eam cogitationem incumberent, in quam tuus Pontifex semper incubuit, vt quos bonis moribus, quos virtutibus plurimis, quos doctrina præditos & ornatos viderent, opes ad illos, honores, dignitatesque conferrent, illis

munera legationesq; traderent: illorum prudentiæ maximarum rerum summam demandarent, denique repositam in illis esse vellēt omnem Romani nominis amplitudinem, omnem religionis iurisq; Pontificij ceremoniarumq; nostrarum maiestatem: nulla medijs fidijs non solum naufragia in Christiana Republica, sed ne tempestates quidem certē aut planē fluctus ullos pertimeremus: prospero & tranquillo semper cursu, aut omnino tutō nauigaremus. Nunc, quoniam imperitis sepe hominibus imperij gubernacula committuntur, quid mirum si huc illuc iactati portum capere non possumus? Verū hęc ipsi viderint, quorum res maximē agitur: quanquam quidem nostra quoque interest, quibus velum & clauum regentibus Petri celox prouchatur: qui profectō si vnquam Federici artificio committetur, non vereor ne ij se homines beatos dicant esse, qui rectore illo vtentur. Sed nos, si tibi videtur, ad laudationem Odaxianam pergamus, quam quidem magnopere auco audire. Pergamus, inquit ille, arbitrato tuo. Cape igitur puer tu papyrum illam, quæ adiuncta literis est, explicaq; & perlege. Nos autem, vt videtur, nihil interpellare puerum oportebit, ne mortui Ducis manibus voluptatem, quam ex lectione ista fortasse capient, interpellemus. Itaq; attende Beroalde, num egregiē Odaxius etiam sine pictore illo tuo, animum illius, mores virtutesq; expresserit. Quæ cū ille dixisset, essetq; à reliquis silentium factum, puer sic est exorsus.

Vtinam Proceres de Guido Vbaldo Urbini duce nuper vita functo verba factururus, quantū mihi doloris illius intempestiua mors attulit, tantum ego eloquentiæ in eius funere celebrando asserre possem. Nam quoniam propter
cuius

eius viri cū innumerabiles incredibilesq; virtutes, tum magna erga me merita, nullum propè genus est macroris atq; molestie cum ea, quam ex hoc interitu atq; ex hac iactura capio, conferendum: si mihi parem quoq; in dicendo copiam animi acerbitati habere contigisset, non plus quidem vos facultatem nunc, quàm voluntatem erga illum meam essetis desideraturi. Volo autem vehemèterq; opto, vt qui in me viuens omnia ornamenta contulit, in eius mortui vita laudibusq; recensendis tantum præstare operæ valeam, vt si minus idonei, saltem pij atq; omnino memores ad referendam gratiam habeamur. Sed cū ego neq; ingenio, quod mihi quidem minus etiam quàm mediocre est: neque arte aut studio dicendi, quibus in rebus non multum sanè temporis impendi: neq; vsu & exercitatione valeam præter cæteros: dolor autem me vnum præter cæteros conficiat, non expectationi modò vestræ de mea facultate, si modò vestra aliqua est expectatio, propterea quoniam hunc in locum summa certè facultas afferri debuerat, sed huic ipsi etiam meæ erga illum voluntati parum me facturum satis vereor interdum Proceres & pertimesco. Impedior enim singultu, neq; vocem & verba proferre ipse me lachrymæ sinunt, cum ærumnas meas solitudinemq; considero. Amisi enim in eo viro non solum parentē, ut Metaurenses: aut herum, vt familiares: aut imperatorem, vt milites: aut patronum, vt omnes boni: aut beneuolum atq; amicum, vt multi amiserunt: sed cum his omnib. cum etiam amisi, quē ego propè meo in gremio educaui, bonarū artiū studijs imbui: ille autem me non iam tanquam educatōrē alumnus, aut tanquam magistrum discipulus, sed quasi filius patrem amat, fouit, opibus auxit, dignitatibus hone-

stauit, quiq; cum fuerit incuntis ætatis meæ spes, confirmatæ ornamentum & columen, huius planè iam deuexæ certè requies atq; solatium fuit. Ad hæc Accedit publici mali quasi facies quædam & forma plena mœstitiæ, plena acerbitalis, ciuium fletus, municipiorum dolor, legationum cū subiectorum populorum, tum Italicarum ac propè vndique missarum desiderij ac mœroris magna incredibilisq; attestatio atque conquestus: militum præterea languor et destitutio, necessariorū querimonia, tuusq; Franciscæ Maria filii luctus & ægritudo, coniugis etiam miseræ desolatio, cuius mihi videor squalorem, gemitus, singultus, voces lachrymas, in auribus & ante oculos habere: tum omnium ætatum, omnium ordinum atræ ac sordidatæ vestes, forum mutum & obscurum, castra orbata, cœlo quasi vndiq; tacta domus ædesq; regiæ, mœrens atq; prostrata vrbs, templi deniq; huius aræ atq; parietes, quos quidem ille inuisere frequenter solebat, eius nunc intra se bustum cadaueris imaginemq; contuentes, cuius antea regiæ ac decoræ frontis maiestate atq; mansuetudine, oculorumq; propè cœlestium splendore exhilarabantur, lugere mihi quidem videntur vicem suam, ægreq; ferre, quòd non vnâ constrati æquatiq; solo conciderint. Ita neq; mecum ipse quicquam nisi acerbum cogitans, & extra nihil aspiciens, nisi miserum, nisi luctuosum, à dolore mentem, à fletu oculos abducere quì possim non reperio: nedum satis mihi comparatā esse videā Procere de illo viro nunc quidem apud vos dicendi tractandiq; facultatem. Nam vbi animus mœret, oculi lugēt, omnis sensus in molestia ægritudineq; versatur, ratione ac memoria persequi rem magnam aliquam atq; arduam nemo sanè multum potest. Arduum aut & perdifficile

cile est eius hominis laudes oratione complecti, qui omni genere laudis maximè floruit: & cuius vnus virtutibus pares omnium hominum virtutes nostra secula nō habuerunt, ijs referendis omnibus idoneum vnum hominem existere: eundem autē maximis plurimisq; causis doloris perturbatum impeditumq; posse dicere, vix est vllō modo credendum. Itaque timeo Proceres, ne id me muneris suscepisse in hoc tempore audacia vobis potius, quàm obsequium, temeritas quàm pietas appellanda esse censendaq; videatur. Sed quid agerem? quò me verterem? aut quam asserrem excusationem ijs, qui me vt hanc prouinciā susciperem, cū iubere iure suo possent, multis precibus rogauerunt? Ingenij ne mei, cæterarumq; eius generis rerum mediocritate me tegerē? At eiusdē ingenij fontibus irrigatum alumni mei ingenium, aiebant incredibilem cū doctrinam, tum certè eloquentiam hausisse. Dolo me meo impediri dicerem. At neminem esse affirmabant, qui non itidem angeretur: neminem, qui dolore non impediretur suo. Commoueri perturbariq; me aliorum lachrymis, atque hac ipsa rerum omnium offensione contenderem. At querebant, quis posset hæc eadem aspicere sine animi sui perturbatione atque molestia? Itaque nihil adducere poteram, quod non ab ijs statim refelleretur, in meq; redundaret. Nam illud etiam addebant, eius hominis vitæ explicationē nulli iustius demādari, quā ei, quo partim autore, partim socio, spectatore quidem certè omnis ea peracta vita esset, qua de esset recensendum. Quòd cū mihi præter cæteros contigisset, non committerem, vt qui illum vita fruentem omni studio, omnibus officijs semper essem prosequutus, mortuo si decesssem, id omne quod antea

egissem, fortunæ illius viderer & felicitati, non meritis aut beneuolentiæ tribuisse. Quamobrem suscepi munus Proceres magnum profectò atque arduum, more maiorum hodierno die omnium qui multis antehac seculis fuerunt longè maximum atq; clarissimum virum laudandi: idq; non obeundi fiducia sed pudore recusandi suscepi, neque tam perueniendi quò vocabar spe, quàm progrediendi quantum possem voluntate. Malo autem cùm eorum studijs qui hoc à me contenderunt obtemperauero, suo ipsi de me iudicio detrahant, quàm si id non fecero, meæ erga se vel beneuolentiæ vel pietati. Itaq; rē aggredi ar magni nominis, magni exempli, gloriæ, nouitatis, admirationisq; plenissimam. In quo ea me res consolatur, quòd cùm multa propè incredibilia sim dicturus, vobis tamē esse dubium minimē poterit me verissima dicere, propterea quòd ea dicam, quæ ipsi cognouistis, vidistis, quibus interfuistis, quarumq; sanè rerum quo maiora quæque sunt, eo se nobis atque omnibus hominibus notiora Proceres exploratioraq; præbuerunt. Itaque nihil commemorabo, quod non idem multorum & viuentium & præsentium memoria teste commendetur. Atque vobis quidem esse gratissimum debet, quæ sparsa, quæq; diuersis temporibus de homine præstantissimo deq; vestro Duce vel vidistis ipsi, vel audistis, ea collecta vno tempore cognoscere: quibus è rebus etiam quilibet abundè capere omnium exempla virtutum possit, vel ad aliorum comparationem atque memoriam, vel ad vsum sui. Sed priusquam dicere incipio, te mi alumne semper quidem mihi charissime, nunc autem etiam beatissime, te in quam rogo quacunque de cœli regione nos intues tibi sacra fieri, tibi iusta celebra

ri vides, mihi nunc persanctè adsis tantisper, dum de te apud hosce ago: magnamq; tuam illam eloquentiæ vim, quam tamen cum nobiscum esses, parcè ac religiose exercebas, mihi aspires, vt id ego bene dicendo tuo munere consequar, quod es ipse bene agendo benèque sentiendo Deorum immortalium beneficio consequutus. Quod quo facilius fieri possit, si modò fieri vlla ratione potest, ad ea quæ breuiter sum dicturus, quæso Proc. diligenter attendite. Est in Appennini iugo his vicinus locis mons præcelsus, quo in summo propè æquata agri planities fertile sanè solum & aquas perennes habet, aerisq; miram & iucundam salubritatem. Totus autem vndique ita circumciscus atque directus est, vt adiri vno aut altero ex loco singulis ab hominibus possit, aliunde pluribusue non possit. Itaque parua manu si defendatur, omnes omnium imperatorum exercitus, tormenta, artes, eum montem expugnare omnibus annis non queant. Huic monti Feretrius nomen est, credo vti Ioui quondam nomen Feretrio fuit, quoniam pacem hominibus afferebat: ita hunc montem primò fuisse appellatū propterea, quòd imperatores electissimos tulit, à quibus postea pax atque pacis ornamenta maxima hisce vrbib. regionibusq; contigerunt. Nā illa hinc familia oriunda est Feretria peruetus, ex qua innumeri Principes extiterunt, qui cum omni laude maxime celebres, tum bello clarissimi, vniuersam Italiam rerū à se gestarum gloria monumentisq; referferunt. Horum omnes annales, omnes historiæ nomina continent, facinora, virtutes, gesta bello ac pace imperia, partas manu victorias atq; triūphos memoriæ posteritatis tradūt, vt qui velit, facile possit inspicere quot quantisq; imperatoribus

tercentum iam annos amplius gens Feretria floruerit. Hisce maioribus ortus Guidus Vhaldus Dux, auum habuit Guidum Antonium Feretrium Urbini Ducem, celebris glorie multique nominis virum. Nam neque bello ferè quisquam maior apud Italos homines ea tempestate illo fuit, qua tamen multi clari atque illustres militaribus disciplinis viri, multi magni imperatores extiterunt: neque domi quenquam vllæ gentes Principem æquè atque hunc sui ciues populiq; coluerunt: quod tamen illi etiam apud Martinum V. Pontificem Maximum valuit plurimum, hominem cum in sacerdotio vniuerso, cui præerat, tum in regenda Republica diligentissimum, & propè ad subleuandam Romani nominis iacentem iam prostratamq; dignitatem natum, cui quidem summo opere charus fuit: viri enim ille mores virtutesq; cum adamauisset, nihil non ei tribuit. Nam quod summum esse imperium in Pontificis Maximi regno tum potestateq; censebatur, eo illum magna Italia, magna bonorum omnium gratulatione donauit, Ducemque Spoleti creauit. Est autem ea prouincia percelebris, agros fertiles & amœnos tractus habens, oppidaq; plurima, populisq; refertissima. Itaq; apud suos charus, apud Romanos homines magnus, apud omnes certè summa beneuolentia, summo cultu, summis honorib. semper fuit. Verum hunc tantum ac tam præclarum hominem, aliquanto minus magnum filij maxima atque perfecta virtus facit. Ita qui aliorum comparatione omnium excellere facile poterat, eum genuit, qui cum omnibus reliquis hominibus, tum patre etiam longè maior atq; illustrior fuit. Quæ tamē illi res certè bis voluptati fuit. Nā & vinci à filio iucundissimū est, quasi quis à se ipse vincatur, seq; superet: et
filium

filium genuisse multò se præstantiorem, maximè optandum: viuit enim in filio pater: itaq; maiorem se in illo cùm intuetur, gaudet: filijq; nomē atq; gloriam suam ipsius atque propriam ducit. Sed magna me hæsitatio Proceres tenet: valde enim mihi difficilis atq; lubrica dicendi ratio proponitur. Nam si meritis Federicum Ducem laudibus huius de quo dixi filium, eius autem de quo dicturus sum patrem, prosequi ornareq; voluero propterea, ne vos qualem is parētem habuerit nesciatis, nihil hodie aliud agam, nihil planè cogitem, necesse est: illud etiam mehercule, ne me dies prius quàm rerum sylua seriesq; dicendarum deserat, est verendum. Sin tacuero, Guidum Vbaldum à nobis magno veroq; genere laudis iri defraudatum video. Quid enim omnino laudabilius, quàm patrem habuisse amplissimum virum, omniumq; hominum memoria celebrationeq; clarissimum? Nam quemadmodum in equis dignitatem soboli afferunt parentum animi, aut firma latera, aut pernitas, aut pulchritudo: in arboribus autem eæ plerunq; laudantur, quæ optimis ex seminibus coaluerūt: ita etiam in hominibus, claris esse parentibus genitū semper pulcherrimum atq; honestissimum fuit. Quamobrem si filium quibus ex rebus par est, laudabo, de patre hodie, non de filio dixero. Sin verò patre præterito hodie de filio dicam tamen, profectò eum quem maximè laudandū suscepi, multò sanè minus quàm possum quamq; debeo, collauda uero. Ita vel huic meæ laudationi id, quod est potissimum atq; maximum, detrahendum est, vel ipsa in alium diem reijcienda. In altero ne minus quàm oportet, vel diligens vel fortasse gratus, in altero ne etiam intempestiuus morosusq; videar, effugere cauereq; non possum. Veruntamen

ut in re ambigua atq; per angusta confugiam ad illud, pro-
 pterea quòd is non multis ante nos annis fuit, eius vitæ
 scilicet rerumq; gestarum memoriam adhuc vigere, adhuc
 in mentibus hominum eius prudentiam, iustitiam, tempe-
 rantiam, sanctitatem, animi magnitudinē liberalitatemq;
 versari: illud etiam certò scio, adesse hoc in cœtu multos,
 qui illum nouerint, viderint: aliquos, qui eo imperatore
 meruerint, manum cum hostibus conseruerint, victorijs
 interfuerint, quas ille plures est consequutus, quàm alij
 imperatores non sperare modò audeant, sed planè etiam
 optare. Itaq; nemo ferè ignorat illum omnibus ab Italicis
 regibus maximis propositis præmijs vocatū, maxima im-
 peria gessisse: parua manu ingentes hostium copias sæpe
 fudisse, vicisse semper, victum nunquam fuisse: quæ capi
 expugnariq; nulla vi, nullis artibus poterant, oppida ex-
 pugnauisse: munitissima omnia ei cecisse, conclusa pa-
 tuisse, situ aspera non resituisse. Illud autè planè scimus om-
 nes, eum regni sui fines sæpius lateq; promouisse, regnum
 ipsum vrribus, vrbes arcibus munitissimis auxisse, ædibus,
 templis cōdecorauisse, sibi suisq; domum illam ipsam hac
 in vrbe, quam incolimus, ea materia, ea arte sumptuq; cō-
 struxisse, ut tametsi ea situ ad ædificādum iniquissimo dif-
 ficillimoq; sit, æquè pulchra tamen vllò in loco toto orbe
 terrarum non visatur. Iam bibliotheca illa celebri, quam
 is maximis sumptibus comparauit, cum Latinorū, tū Græ-
 corum, tum Hetruscorum, tum etiam Hebræorum lingua
 perscriptis in omni disciplinarum genere libris monumē-
 tisq; refertissima, omnes qui volumus vtimur. Quæ cum
 ita sint, aliq; his similia vel etiā maiora, latissimè enim e-
 ius viri bonarum artium, studiorum, morū, virtutū, dicto-
 rum,

rum, factorum hic quasi campus patet, minus molestè ferro me temporis angustia reiectum atq; repulsum ijs de rebus non possè dicere, quas vel omnes, vel magna ex parte vos quidem Proceres memoria cogitationeq; retinetis. Tali itaque patre genitus noster Dux, qualem vos aut vidistis, aut certè cognouistis, mihi quidem explicare ocium non est, orbis autem ipse terrarum pro me & loquitur de illo nunc, & semper loquetur. Matrem habuit Baptistam Sfortiam Alexandri Sfortie maximi clarissimiq; viri filiam, ac Francisci Sfortie illius fratris, in quo illa ætas habuit, quem conferre cum omnibus omnium ætatum eximjis imperatoribus propemodum auderet. Ipsa verò Baptista eo ingenio, ijs moribus, ijs etiam bonis artibus, ea vitæ continentia atque prudentia fuit, vt nō plus illi pater aut familia, qua nulla quidem Italicarum aut maior aut splendidior est habita, quàm certè illa vtrisque ornamenti atque gloriæ addiderit. Atque vereor, ne qui interdum existimaturi sint, si quæ de illa possum, omnia dixero, ea me inuenire atque fingere: ita de fœminis non sæpe dicuntur, perrarò etiam creduntur de viris. Tum immorari diutius nolo in eius fœminæ virtutibus quasi præteriens repetendis, quam pro dignitate laudare vix propria atq; longa oratione quenquam posse satis commodè existimo. Itaq; vt breuissimè Proceres dicam, quemadmodum omnes eæ virtutes, quæ quidem inueniri tum omnibus in hominibus potuissent, in eius viro collectæ collocatæq; cōspiciebantur, sic mchercule quicquid ea tempestate bonarum artium, optimorum elegantissimorumq; studiorū atq; morum cunctis in mulieribus fuit, id sanè omne in hanc vnam naturam quasi conflauerat atq; profuderat. Quamobrem si

quis Deus Guido Vbaldo, dum viueret, omnes homines ante oculos posuisset, eiq; pollicitus fuisset, quos sibi is omni ex illo numero delegisset, eos illi parētes futuros: quem alium patrem potius quā Federicum Feretrium, aut quam potius matrem aliam quā Baptistam Sfortiam sibi sumeret, is mediusfidius non habuisset: sed qui sibi lege naturæ contigerunt, eos etiam optione proposita retinisset. Sed iam ad ipsum, de quo agimus, veniamus. De quo quidem Proceres etiam si nihil aliud audiretis, existimare tamen deberetis, mirum atque diuinum hominem ipsum fuisse, ad quem quidem procreandum longè præstantissimus omnium virorum vir, longè lectissima omnium foeminarum foemina, quasi Deorum immortalium voluntate conuenissent, eiq; parentes extitissent. Non enim temerè neq; fortuito tam præclaram, tam insolitam, tam nūquam antea propè auditam viri vxorisq; societate inuitam coalitamq; est credendum. Adeste tamen Proceres, atq; animum & mentem adhibete, vt videatis hæc parentum tam admirabilis preparatio quò tetenderit. Cū de Baptista vxore Federicus Dux octo filias, marem nullum suscepisset, seq; iam virilem stirpem tantis opibus quæ succederet, relicturum ingrauescens annis homo desperauisset, mulier anxia, quod sepe antea fecerat, ad preces conuertitur: vota præterea Dijs immortalibus facit lachrymans, filium marem si dent, se libenter vita cessuram, modò vir sui similē ex sese aspicere semel possit, populisq; relinquere, ne bono cum regno stirps tā egregia intereat. Hæc vbi est precata, somnus eam occupat. Tum per quietem in altissimæ arboris culmine ipsa sibi videtur auē Phœnicem parere miræ pulchritudinis, quæ sex atq; triginta totos dies ei arbori

ei arbori cum incubuisset, cœlū volatu peteret, tactoq; so-
 lis globo alis flamma combureretur, neq; amplius appare-
 ret. Hec illa viro cum enunciauisset, fit prægnans: parit
 tempore puerum pulcherrimi suauissimiq; oris: ipsa pau-
 cis post mensibus moritur: puero Guidi Vbaldi nomen im-
 positum, gentile scilicet atque auitum est. Eo nato nihil pa-
 tre Federico letius nihil hilarius fuit. Itaq; enutrirī pue-
 rum summa diligentia iubet, omnem tamen educatorum
 diligentia mira infantis natura ingenioliq; vis anteuerte-
 rūt. Nam linguā quidem flectere, proferre vocolas, verbis
 verbanectere antea didicit, quā ab alijs propè dixerim,
 sumi cibus aut potus ediscatur. Prima verò literarum ru-
 dimēta ea ætatula hausit, qua vix cæteri solent loqui. Ne-
 que porrò totidem annorum non ab illo puer omnibus in-
 rebus præteritus est, nemo non longissimè relictus. Itaq;
 puerilibus illis in studijs iam non pueriliter sese gerere:
 speiq; multò plus alere, quā illa ætas daret, videbatur. In-
 dole autē atq; facie ea fuit, vt iurares illos Veneris pueros
 Amores, quos Poetæ aiūt matri præstò esse atq; adludere,
 aliā oris formam, genarum, oculorum, nō habere. Hec cū
 ita se haberent, ego Patauiō vocor: à patre mihi puer bo-
 nis moribus, bonis artibus erudiendus informandusq; tra-
 ditur: mihi eius cura omnis alendi instituēdiq; mandatur.
 Quæ sanè res me quidem primò vehementer commo-
 uit. Intelligebam enim pueros regios qui institueret, ei qua
 si Hydram Herculeam domandam susciperet, sic esse elabo-
 randum: ita hercle vel propterea, quoniā inter omnes re-
 rum delicias alerentur, vel quia non omnino, vt cæteri, tu-
 tò libereq; increparentur, interdum etiam propter assen-
 tatorū turbas, quibus abundarent, emergerent ex illis vn-

diq; vitia insurgerentq; multò sæpius, quàm uirtutes, quæ
 non tam quidem ressecarentur facile, quàm etiã multiplici
 ter pullularent. Verùm docere cùm incipio, nihil eorum
 quæ in alijs esse pueris assolent, video in nostro, non deli-
 ciarum ullus illecebras, non pronos ad licentiam mores, nō
 adiutam impunitate audaciam, non deniq; arrogantis for-
 tune ullum in pueri animo impressum vestigium inspi-
 cio, non etiam molestiam satietatemq; discendi, aut com-
 morandi cum se natu maioribus tedium: nihil sanè ho-
 rum Proceres in illo fuit, grata potius expetēdaq; omnia.
 Tum me colere, mihi credere, ad me respicere, me imitari,
 nunquam se à studijs literarū abducere, nisi iussus, nisi alio-
 rū studiorū gratia, uel equitandi, uel armis ludendi: equa-
 les non despicere: malle autē eorum consuetudinē, à quib.
 discere aliquid semper posset: nulliusq; rei æquē magnam
 curā habere, quàm ne quis dies elaberetur, quo se die nihil
 addidicisse, nihilo præstantiorē factū posset recordari. Sed
 voluntatis hæc: illa verò ingenij mira quidem cū alacri-
 tas, tum celeritas in percipiendo, in retinēdo nullus labor:
 labor autē: imò admirabilis quædam incredibilisq; naturæ
 vis atq; præstantia. Itaq; illud verè possum dicere Proce-
 res, nullā ei præceptionem meam difficilem ad percipien-
 dum visam, ne longā quidem vnquam ad ediscendum, bre-
 uiorem autem quàm vellet, quàmq; ipse posse assequi se cō-
 fideret, sæpius: qua de re etiam mecum conquirebatur. I-
 taq; difficilius mihi veniebat in mentē, quid ego illū doce-
 rē, quā quid ille disceret, statuere: sæpiusq; quantū deceret
 ei me ad discēdū proponere, quā ipse quantū aggredi aut
 vellet aut posset, quærebam. Quamobrē multa ei nos dum
 proponimus, ille omnia consequitur, eò res venit, ut is non
 plurium

plurium propè mensum spatio, quàm alij annorum, ita Latinas literas puer calleret, vt patrias ceteri linguas atq; suas: ita Græcas, vt nostrorum hominum doctissimi iuvenes Latinas planè atq; Romanas solent. Neq; sanè ille Græcorum tantum literas perceperat, vsurantiq; ipsam legendi atq; intelligendi: sed ipsas etiam vocum inflexiones, intentiones, remissiones, posituras multum à nostris alienas atq; varias, teneritatem deniq; illam Atticam, & lingue illorum quoddam quasi lenocinium didicerat, hauserat, expresserat, æquè atq; ipsi utebatur. Itaq; illi ego non magister iam studiorum, sed adiutor: non doctor, sed socius, non interpretes, sed testis aderam, vel vt verius dicam, admirator. Quæ perspiciebat mecumq; reputans, timui fateor sepiusimè Proc. id quod dicitur, præcocia ingenia celeriter emori: ne præsaga pueri mens atq; præscia diu se nobiscum nō futurū, illos tanquā flores effunderet, quos, si sibi esset viuendum, reseruare in aliud tempus debuisset. Itaq; angebar animo, atq; is mihi ne eriperetur, singulis horis tacitus pertimescebam: maluissimq; illū minus ingenij aliquanto ad ea studia, minus etiā asferre alacritatis, vt plus vitæ alere polliceriq; quàm quod ipse arbitrabar, videretur. Quod quidē ijs quoq; accidere solebat, quibus ille magistris, ad rei militaris capeffendas rationes utebatur. Nā equitare, hastam, galeam, scutum, lorica gestare, vibrare ensē, modò peditē, modò equitē agere, modò Italos, modò Parthos imitari, ita breui tempore didicerat, vt illi ipsi, quibus se is ad discendum tradiderat, cū quidem nihil aliud in vita egissent, tamen dicerent non habere iā se, quod eum vltèrius docerēt. Neq; ille hæc tantummodo leuia, bene vt armis, optimè vt equis vteretur, sed etiā grauioris sæ

pe pugnae speciem cum aequalibus sibi pueris, cumq; suis militibus exercuit: nam & cataphracto equiti concurrebat, & magnis itineribus aliquò in armis, quasi bellum gereret, contendebat. In tentorijs autem, vel etiam sub dio pernoctare, vim frigorum atq; hyemis perpeti, castris locum capere, eadem vallo cingere, è quibus modò hostes propulsaret, modò quæ ipse adoriretur, exercitū instruere, singula deniq; imperatoris officia obire ipse quoquo modo poterat, puer quidem atq; tener voluit, quasi turpe esset imperatoris filium, quacunque ætate esset, non esse imperatorem. Itaque Proceres duas illas maximas præstantissimasq; artes, rei militaris atque literarum, noster Dux, quàm in ipsis propè cunis, quasi binas nutrices adamarit, complexus sit, tenuerit, iam videtis. Ego enim sic existimo, cum dignitatem, tum utilitatem, quantæ esse maximæ nullis alijs ex rebus possunt, duabus his artibus disciplinisq; contineri: nam in altera pacis & quietis fundamenta insunt omnia, in altera ornamenta: illa ut regno, ut patria, ut laribus, ut liberis, ut amicis, ut denique rebus cæteris omnibus, quibus oblectamur & iuamur nobis perfrui liceat, perficitur: hac, ut ijs bene & cum dignitate perfruamur, comparatur. Nam armis quidem vim repellere, vlcisci iniurias, inimicos profligare, socios amicosq; defendere, tueri fines, propagare imperiū sanè possumus: quibus ex rebus quàm magnæ sepe utilitates, quanta gloriæ monumenta pariantur, quis est qui non sentiat? Literarum autem præsidio leges cōdimus, iura conscribimus, morum præcepta tradimus, oratorem componimus, qui ciuium animos impellat quò lubet, reuocet vnde vult: humanarum diuinarumq; rerum scientiam acquirimus: quæ ho-
mines

mines multis ante nos seculis nati senferint, gesserint, quomodo vixerint, scimus: nostras verò aut nostrorū res præclare gestas oblivioni eripimus, posteris cognoscendas celebrandasq; mandamus: quibus quidem officiorum generibus quid profectò vel prodesse magis hominum vitæ, vel plus asserre splendoris potest? Hæc ille igitur non tam quidem meis aut aliorum monitis, quàm per se, vel potius diuinitus sentiens, ita hisce artibus sese puerum tradidit, quemadmodum audiuiſtis: ita verò adolescentem atq; iuuenem, ut mox audietis: dicerem virum, nam eam ætatem etiam attigit: sed eius aut nullos fructus, aut omnino tenues modicosq; percepit, fatorum credo iniuria, si fas dicere, ne fecundam nos atq; propriam eam nostram felicitatem haberemus. De re igitur militari prius: cuius illud mihi in primis occurrit mirum, quod tamen ei planè puero cõtiguit. Nam cùm decem esset annos natus eo tempore, quo est pater eius Federicus Dux mortuus, eam de se iam tum spem excitauerat, ita hominum animos sui expectatione impleuerat, ut ij quorum erat tum pater maximorum exercituum imperator Neapolitanorum Rex, Mediolanensem Dux, Florentinorumq; Respub. eosdem illos tam amplos exercitus, tam magna imperia, tam innumeras copias ei puero tuendas regendasq; transmitterent, rerum suarum summam ei virtuti, quam inspicere ipsam nondum poterant, odorem nascentis et quandam quasi fragrantiam se percepisse opinabantur, fidei, constantieq; committerent. Itaq; ille imperator antea quàm miles, veteranus quàm tyrunculus, vir propemodum quàm adolescens fuit. Nam qua ætate alij plerunq; regum pueri nuncibus ludere vel plostellis solent, noster pilum aut iacu-

lum proijciebat: qua fabellas illi de nutricibus audiuit, hic de castris tubarum sonitum, armorum strepitum, equorum hominumq; concursum hauriebat: qua illi altores observant suos, huius os atq; frontem cohortes legionesq; respiciebant, iussis nutuiq; prestolabatur. Quamobrem ijs initijs sic adoleuit, ut nullā profectō militaris disciplinæ partem non diligenter obierit, nulla in bellica ratione atq; munere non diu ac multum exercitatus occalluerit magna cū laude atq; gloria. Itaq; adolescēs Innocētio Octauo Pont. Max. primò quidem contra Ferdinandi Neapolitanorum regis audaciam incredibili adiumento atq; præsidio fuit: postea verò innumeras Piceni vrbes excitatis factionum atque adiutis ducibus nouas res molientes coercuit, magno bello, magnis seditionibus implicitas pacauit, desciscētes aliòque versas restituit. Innocentio deinde mortuo Florentinorum exercitibus vixdum iuuenis cū præesset, opulentissimam bellicosissimamq; urbem Pisas, & cum rebus omnibus ad repellendos hostium impetus, tum animo atq; irarum seminibus instructissimam, obsidione ita pressit, ut Deorum voluntate potius, quàm vllò ipsorum consilio aut virtute, imminenti erepta exitio calamitateq; videretur. Marrucinatorum idem mox plura oppida, Marsorum, Præcutinorum, Vestinorum, à fide regia quæ defecerant, recuperauit, regibusq; reddidit, cū illum ipsi atq; Alexander Pontifex Max. quo cum ij foedus percussierant, suis ductandis copijs præfecissent. Nam quæ cū Venetis deinceps gessit, quantum pro illa Repub. periculi adiit, quantum laboris, nec explicari vna oratione potest, nec vno die. Quibus quidem in bellis omnibus & imperatorem ita gessit, ut sibi nec in eligēdo consilium, nec in imperando

perando prudentia, nec in obeundo alacritas, nec in exercendo labor, nec in cōficiendo industria contentioq; deesset. Magno in angustiis rebus animo, incredibili temperantia in secundis, summa in vtrisque constantia liberalitateq; utebatur. Et verò militem, cū opus esset, sic præsinit, sic omnino expers timoris fuit, vt in eo ceriè bello, quod cum Alexandro Pont. Max. contra alteram Romanorum factionem gessit, ijs qui cum illo essent, aliquando cedentibus, solus cum centenis hostibus dimicauerit potius, quā committeret, vt se quispiam terga vnquam vertentem videret. In Flaminie autem finibus Ferdinando minori, qui rex postea Neapolitanorum fuit, contra Caroli Gallorum regis castra cū adesset, & tormentorum, quibus quidem exercendis ea plurimum natio valet, pile ferreæ ex vallo hostium creberrimæ insensissimæq; torquerentur, reliqui se præfecti militesq; cū retraxissent, ij verò qui circum ipsum erant stipatores eius corporis passim caderent, hostes autem vrgerent, neq; esset dubium, ipse etiam si cessisset, vniuersum suorum exercitum terga daturum, omniaq; iri perditum vnius ipsius conuersione videretur, ipse de loco se nunquam mouit. Itaq; vel occisis reliquis, vel cedentibus, solus magno animo restitit, solus inter multa hominum millia repertus sanè est, cui mori esset, quàm timere facilius. Prætereo hoc loco prudens sciensq; Proceres multa: nec enim vel expeditiones eius singulas, vel bellorum omnia genera recenseo, nedum eius præclare res gestas egregiaq; facinora cūcta cōmemorem, quæ cū innumera quidem sunt, tum sunt omnia intra primū iuuentutis limen sanè confecta. Quo tēpore quemadmodum de Achille ait Homerus, quem omnium Græcorum pulcherrimum

atq; formosissimum dixit esse, cum sic etiam Duce nostro nemo ferè Italarum pulchrior, nemo speciosior haberetur, omnes eæ actiones, omnia munera quæ obibat, dulci frontis ac decoro aspectu & formæ tanquam luminibus illustrabantur, reddebanturq; conspectiora. Itaq; cum erāt illa ipsa per sese magna atq; grata quæ tractaret, tū quia ijs candor atque hilaritas oculorū, vultusq; forma ac species totiusq; corporis mira quædam dignitas maiestasq; accedebat: dij boni quàm ille mihi vnus ex vestro cœtu potius, quàm ex nostrorum turba regum quispiam atq; principum sepe est visus: sepe dignus qui à vobis cum totius orbis terræ imperio, tum certè immortalitate donaretur. Itaque illi ipsi quos contra ferebatur, quibusq; successebat, irasci tamen ei minimè poterant, minimè in illum duri quicquam insensitue cogitare, non mehercule magis quàm in ipsos Deos, à quibus quidem tametsi acerbi aliquid accidisse interdum nobis existimamus, nemo tamen ita effervatus est atque impius, vt irasci vel vlcisci se de illis velle in animum inducat suum, saltem cum cœlum sideraq; suspicimus. Eodem propè modo simulatq; nostri Ducis faciem quis oculosq; respiciebat, nihil in illum queri poterat, omnes ei ex animo vno intuitu iræ atque offensæ excidebant. Quod si contingebat ijs quibus ille se iratum ostendebat, quibus minabatur, quo in illum tandem animo cos fuisse credimus, quos amabat, quos honorificè appellabat, quos laudabat, quibus agebat gratias, quibus se debere fatebatur? Itaq; vt paucis explicem atque amplectar quod sentio: cum scientiam rei militaris, tum virtutem, tū auctoritatem, quantæ quidem in viro esse, vel in sene etiam vix solent: demum si nouo mihi verbo ferè vti apud vos licet,

cet,

cet, etiam amabilitatem, nam ea quoq; res plurimum valet, iuuenis vel potius adolescens noster Dux habuit, felicitatem non habuit, eo præsertim tempore, quo esse illi maximo vsui potuit, maximeq; ea opus fuit. Sed libet mihi vobiscum nostram sortem Proceres lamentari: libet de humanis conditionibus, deq; naturæ legibus conqueri, duris illis quidem sæpe vt sunt ad ferendum: vt videntur, etiam iniustissimis. Nam illa ipsa nostri Ducis tam grata, tam liberalis, tam excellens, tam eximia pulchritudo, illa ad bellica munera obeunda indefessa nauitas atq; vis, quæ virtutibus reliquis suffragatur, estq; earum adiutrix omnium et tanquam administra, non multum sanè diu vnà cum illo fuerunt, non diu illi scedere inito seruatoq; adstiterunt, vt se ostendere tantummodo voluisse viderentur, permanere noluisse, quo magis postea nos illo etiam viuo earum desiderio conficeremur. Laborare enim pedum doloribus vno ille atq; vigesimo ætatis anno sanè cœpit: qui quidem morbus cum ætate atq; tempore vires & tanquam animos assumpsisset, ita demum inualuit, vt in illo neq; oris et vultus species proceritasq; membrorum, neque strenuitas illa corporis pristina multum agnosceretur, cruciatu & macie maiestas illa eximia formæ, agilitas, viresq; membrorum captæ atq; confectæ tabesceret: ipse, cum bene sibi esset, gestaretur, cæterum in lecto iaceret. O inanes cogitationes nostras & spes: ô studia curasq; hominū tenues atq; miseras: ô fallacia bona, citoq; pereuntia, & laborum nostrorum flores antè, quàm fructus pariant, exarescentes et caducos. Quid illo homine ad omnes bellorū rationes maius, quid vnquam præclarius, quid admirabilius extitisset, si aduersa illi valetudo maximas eas excellentesq; dotes &

Deorum immortalium dona egregia nō inuidisset? si is ad senectutem vsque integer, quod innumeris imperatoribus contigit, peruenisset? Qui adolescēs, qui puer tot imperia gesserit, tot bella cōfecerit, vt multorum imperatorum omnes ætates æquauerit, superaueit, qualem illum tandem virum, qualem senē præstaturum se fuisse credi par est, eos annos si illæsus confecisset? si ad admirandum illud atq; diuinum ingenium, animi magnitudinem, fortitudinem, multarum quoq; rerum inoffensa experiētia multos annos vberes solidosq; conquesta, consiliorumq; maturitas cana atq; grauis accessisset? Sed mihi quidem cogitāti, ita esse in humanis rebus à natura comparatum videri solet, vt quæ mediocria sunt, ea ad excellentē statum atq; formā sæpe sine offensione perueniant: quæ verò iam excellentia sunt ipsa per se atq; eximia, ijs vltèrius progredi vt absolutissima sint, minimè omniū liceat. Quamobrē egregiæ res, magnæ, præclaræ visuntur quidem permultæ multis in locis atq; vrbibus: perfectæ verò ex omni parte atq; summæ, & quibus nihil addi posse videatur, propè nullæ. Itaq; aiunt Scipionis illius Africani maioris filium, cū quidē ad patris militarem disciplinam, animiq; magnitudinem doctrinæ etiam studia literarumq; multarum vberiore elegantiā adiunxisset, essetq; spes illum patre præstantiorem amplioremq; futurum, corporis imbecillitate adolescentem admodum impeditum rem militarem postea exercere non potuisse. Qui quidem in eo longè minor nostro profecto Duce fuit, quod is manum fortunæ iniiciens, qua se in re nauanda corporis imbecillitas impediēbat, solertia eam industriaq; consequebatur. Bellis enim intererat vel laborans. Itaq; sedere in equo cū non poterat, sella vel lectica

lectica utebatur. Nunquam illi morbus mentem, nunquam rerum gestarum memoriam, qua supra omnes homines mira atque tenacissima est usus, nunquam rei militaris scientiam, nunquam auctoritatem ita abstulit, quin etiam captus pedibus maximis cum imperijs semper esset. Itaque Iulius Secundus Pontifex Max. homo cum omnium rerum scientia, tum cognoscendis perpendendisq; hominib. planè mirus, cum primum rerum imperio est potitus, suis cū copijs exercitibusq; præfecit, omnib. co in bellis vel ipso, vel per vicarium est usus, quoad is illum atque nos moriens tristes mœrentesq; reliquit. Sed quoniam de re militari diximus, de doctrinæ eius studijs rationibusq; deinceps dicemus. Qua in re propterea quòd nos adiutores illi fuimus, vercor Procures ne aliquibus ea quæ dicentur, maiora interdum à nobis multò longèque præstabiliora, re quàm sint, verbis fieri orationeque videantur: ita sum magna incredibiliaq; propè dicturus. Verùm ego illos ipsos alumni mei manes optimos atque sanctissimos testor, quos quidem hîc adesse atque attendere quæ dicuntur existimo, nihil me ficturum esse, nihil veris additurum, nihil verborum fūco compturū, sed frontem vobis ipsam rerum nudam incomptamq; ostensurum. Dux sunt igitur, ut mihi quidē videri solet, in studijs literarum, disciplinæ Regibus Imperatoribusq; præter alias expetendæ. Oratoria siue ars siue facultas, historiarūq; cognitio. Nam et eloquentia cū in populo, tū in castris, maximas olim sæpe res difficillimasq; cōfecit, & in posterum cōficiet, & rerum ab alijs gestarum exemplis abundare, quibus in tuis rebus uti possis, & bello et pace profuit certè poteritq; semper plurimum. Harum vtrāq; disciplinarū noster Dux miro stu-

dio ab ineunte ætate est complexus, earumq; legendis cum
 Latinis, tū Græcis autorib. sese dedit magna inexpletaq;
 diligentia. Annis autem accedētib. ita in vtrisque profecit,
 ita se penitus in eorum penetralia immisit, vt quo vltierius
 posset progredi, iam propè nihil haberet. Nam eloquen-
 tiam est adeptus, non illam quidem qua in foro vtimur, a-
 crem, acerbam, iracundam, contentionis, ardoris, inimici-
 tiarum, laterum laborum plenam, sed illam pacatam, seda-
 tam, grauem, hilarem etiam interdum, et cum dulcem, tum
 respersam salibus, verecundam tamen sepius & venustā,
 simplicem semper, non minio, non cincinnis comptam,
 mundā verò, & ipsa quasi negligentia gratiorem, quamq;
 verè regiam atque imperatoriam possis dicere. Itaque sibi
 cum laudādus esset quis vel bonus ciuis vel strenuus miles,
 vel alius aliquis quoquo modo, ita eum laudabat, vt cum
 ipse multa cum gratiæ tum beneuolentiæ causa diceret, o-
 rationi tamē neq; fides neq; grauitas vnquam deesset: tan-
 tumq; cæteri laudato tribuendum esse ducerent, quantum
 ei laudator ipse tribuisset: ille autem qui laudaretur, non
 omnibus ab hominibus mallet, quàm ab vno illo sese lau-
 dari. In vituperando autem natura parcus, voluntate ab-
 stinens, facultate magnus atq; instructus cum esset, ad eam
 dicendi rationem ita rarò accedebat, vt scires inuitum ac-
 cedere: cum accederet, ita illam ferè semper placidè comi-
 terq; exercebat, vt appareret non omnes eum suas vires ex-
 plicare voluisse. Verum omnino magnis Ducibus non ita
 sepe euenit, vt laudēt: minus sepe, vt vituperent quempiā
 atq; vtrumlibet cum agunt, parcè id grauissimisq; verbis
 agunt, ne videantur magis quàm deceat in altero amore
 & beneuolentia, in altero odio et simulatibus duci. Accu-
 satio

satio atq; defensio nunquā in illis ferè cadunt, quippe quibus nulli iudices accendendi, nulli demulcendi sunt: suus illis animus iudex est, is audit, is decernit, eo absolui-
mur, eo condemnatur. Suo autem quisq; animo tacens loquitur, silens persuadet. Itaque nihil iudiciali oratoriæ artis generi cum regibus. Propria eorum atq; pecu-
liaris est deliberatio, propterea quòd ad eos omnia om-
nes deferunt, ciues, prouinciales, municipia, milites, clien-
tes, socij, vicini. Habent autem consiliarios ipsi suos, qui
assistunt, quibuscum agendumne sit aliquid, aut non agen-
dum, differunt. Tum cum alijs sæpe Regibus, sæpe cū Le-
gationibus multa quærun, multa disputant: quilibet alios
adducere in sententiam conatur suam. Ibi ars, ibi ingeniū
valet. Hoc in genere Procures omni, si quis vnquā magnus
atq; summus fuit, si quis ea quæ ipse cogitaret, sciret, quæ
optaret, quæ timeret, in aliorum mentes atq; animos ita
transtulit, vt impressa, non tradita, innata non insita, pro-
pria non aliena viderentur: si quis inquam lenis, dulcis,
blandus, si quis item grauis, seuerus, prudens, nullum ver-
bum temerè proferens, tum si cū opus esset, callidus, si lu-
dens, si percunctator, deniq; si eloquens, si facundus vn-
quā fuit, is profectò noster Dux fuit: is propè vnus omnium
oratorum omnem vim, omnes illecebras, omnes, vt ita di-
cam, veneres est consequutus. Nihil addo Procures, nihil
fingo. Audiuiſtis eum ipsi sæpe: eius verba atq; voces auri-
bus vestris hausistis. Quæ vos, quæ multi Reges, quæ Vene-
torū Senatus, quæ Iulius Pōt. Max. scit, nouit, laudauit, ad-
miratus est, ea loquor. Atq; hæc quidem eius viri tam præ-
clara tamq; regia eloquentia, eo etiam admirabilior fuit,
quòd quæ ipse in medium pro re nata eq; tempore affere-

bat, ea si optimi oratores atq; clarissimi diu culta elaborataq; adduxissent, nō fuissent meliora: quæ verò secū ipse antè commentabatur, quod erat fere nunquam, sed si quando meditatus ad dicendum accedebat magna aliqua in re atq; causa, eam sic tractabat, vt cū omnibus artis præceptis institutisq; vteretur, nullum tamen discipline aut scholæ, nullum industrie vestigium appareret. Sed iam ad historiarum cognitionem trāseamus, alteram earum artium, quas maximè Regibus diximus imperatoribusq; cōuenire. Quæ quidem certè ars ipsa quoq; bifariā spectari solet: duobus enim quasi terminis continetur, rerum scilicet atq; locorum descriptione. Harum partium alteram lato nomine historiam, alteram cosmographiam dixit illa bonarum artium studiorumq; omnium inuentrix et magistra Græcia: magnisq; vtranq; atq; proprijs autoribus fulciit. Quod postea nostri homines æmulati idem fecerunt. His igitur in singulis quantum noster Dux excelluerit, quæso Proceres cognoscite. Dico enim, et quidem magna voce pronuncio: quicquid vnquam gestum à quoquam est, quicquid perpetratum, quod quidem literis mandatum sit vel Græcis vel omnino nostris, siue ex Hebræorum historia illa quidem per antiqua perq; veteri, siue ex his historijs quarum res gestæ post fuere, veteres tamen ipsæ quoq; sunt, vt Persarum regum, vt Aegyptiorum, vt Lydorum, vt Armeniorum, vt Græcorum, vt Romanorum aliorumq; inter hos populorū, siue omnino ex recenti atq; noua, ea omnia Ducem nostrum legere audireq; voluisse, semel vel lecta vel audita in prōptu postea semper anteq; oculos habuisse, ita, vt nihil vnquam eorum exciderit. Quasi enim ille omnes in animo res insculptas haberet, nullæ gentium cōmotiones,

motiones, nullæ exercituum comparationes, nullæ classes,
 nullum bellum, nulla pugna, nulla oppidi obseſſio, nullum
 egregium facinus, nulla illuſtrior nex, tum nullæ morbo-
 rum eluſiones, aut fames aliqua durior, aut præclaræ di-
 ſciplinæ, ſcholæ, leges, ceremoniæ, ſacrorum ritus, nullum
 deniq; neq; factum neq; dictum paulò excellens inerat in
 literarū monumētis, quod non in eius memoriæ ſepto con-
 tineretur. Equidem mihi ipſi videor mira nimium Proce-
 res & fidem exuperantia dicere. Sed quid agam? taceám-
 ne ea quæ veriſſima eſſe certò ſcio, quæ vos fortasſe ſæpe,
 ipſe millies ſum expertus? ut cū alumni mei optimè de
 me meriti, tum certè veſtri Ducis videar diuinis virtuti-
 bus inuidiſſe? an proferam explicemq; omnia? ut qui hæc
 non viderunt, non antè audiuerunt, mendacio me putent
 vel referre illi velle gratiā, qui mearum fortunarum auto-
 rem omnium: vel à vobis inire, qui veſtrum Principem ſic
 laudem? Sed me præſtat vera dicentem quicquid lubet, quā
 ea ſilentem ingratum atq; immemorem videri. Itaque il-
 lud iterum atque ſæpius repeto, memoriam noſtro Duci
 tantam fuiſſe, ut ea pro cæra atque codicibus vteretur:
 quaſi enim in illam tranſcriberentur eiſdem literarum mo-
 numentis ea quæ legeret, aut eiſdem verbis, quæ audiret,
 ſic ordine poſta poſituq; permanebant, neque temporis
 ullo ſpatio longinquitatē delebantur. Ita ille cū vellet
 aliquid recordari, ad ſuæ ſe memoriæ quaſi commenta-
 rium referebat: tum id tanquam relegeret, ſic reminiſceba-
 tur. Sarmadas quidam in Græcia fuiſſe olim traditur ea
 memoria vir, ut quæ quis volumina confeſſiſſet, ea ipſe mo-
 re legentis repræſentaret. Magna proſectò res atque per-
 difficilis: neq; enim ſine longa exercitatione atq; uſu effici

tantus habitus atque scientia potest. Verum omnino nihil
 cum nostri Ducis sensu memoriæ felicitatē conferenda.
 Nam Græculus ea quæ legerat, tum, cum legerat, fortasse
 recordabatur: paulò subpostea eadem si petiisses, profectò
 siluisset: arte enim memoriæ illa, quæ ab ijs, qui de ea re
 scripserunt, est tradita, credo, iuuabatur. Quæ verò ar-
 te atque via quis conficit, tantisper dum illa calet locorum
 dispositio, qua qui agunt, vtuntur, remanent: refrigerato
 negotio euolant: itaq; illi pauca eorum vltra retinent, pau-
 ca comminiscuntur. Noster autem nihil locis utebatur, ni-
 hil arte conficiebat: suus sibi memoria quasi ager satis fru-
 gum sine vlllo cultu ferebat. Tum larga Deorum immor-
 talium dona atque munera nullis hominum laboribus, nul-
 lis artis præsidij adiumentisq; indigebant. Vidi ego sæpe
 Procures cum is longas paginas recitaret non modò inte-
 gris sensibus, sed singulis etiam verbis, eorum scriptorum
 quorum ipse libros cum perlegisset, eos postea in manibus
 decem aut quindecim totos annos non habuerat, neque vl-
 lam interea earum paginarum mente vnquam syllabam
 recoluerat. Itaque vt rem breuiter explicem, omnes actio-
 nes, omnia tempora, omnia clarorum virorum, omnia il-
 lustrum foëminarum nomina, quacunque in arte disci-
 plinaq; excelluissent, ita hærebant in eius memoria, ita is
 eorum quæcūque audiuerat aut viderat, recordabatur, vt
 ipsum vnum dices vel omnes omnium gentium annales
 conscripsisse, vel omnibus seculis vixisse. Hæc de rerum
 historia. De regionum sede autem & locorum illud pos-
 sum dicere, quod non prouinciarum, non vrbium, non op-
 pidorum, non penè vicorum, non item maris vllius,
 non sinus, non insularum, littorū, portuum, non mōtium,

non lacuum, non fluminum, non ipforum etiam fontium
 vllum is nomen nesciebat, vel quod prius fuisset, vel quod
 esset nunc: non situs, non salubritates, non quo victu quæ-
 quere regio, quibus moribus, quibus artibus vteretur, qui-
 bus excelleret rebus, alia quantum ab alia distaret. Itaque
 hercle nemini sui fundi ratio fuit, quàm illi orbis terra-
 rum status atque conditio, notior. Quid hoc maius aut ad-
 mirabilius dici potest? neque enim verbi aut laudis causa
 augendæ vtor similitudine Proc. cùm dico, nemini suum
 fundum notio-rem, quàm illi orbem ipsum terrarum fuis-
 se. Latine me scitote, non laudatorie loqui. Quare etiam
 planius dico: Non antiquis, non recentibus locorum scri-
 ptoribus egebamus vllis, vbi is erat: ille nobis vnus omnes
 omnium scriptorum libros, omnes tabulas exhibebat: quã
 quã is quidem suarum opum dissimulator magis, quàm o-
 stentator fuit. Nemo enim illo minus multa scire videri vo-
 luit, nemo minus alijs sese præstare. Itaque nihil vnquam
 ferè, nisi peteres, nisi etiam lacefferes, explicabat: repe-
 bat autem secum ipse sæpe multa modò tacitus, modò leui-
 ter succinens, carminaq; præsertim. Nam & poetæ puer
 legerat, edidiceratq; magno studio, & perbonis mirum
 in modum semper est delectatus. Præter hæc è philosophiæ
 fontibus multa etiam hauserat, eaq; præcipuè, quæ de mo-
 ribus disputantur. Disciplinam autem illam, quã iure me-
 ritoq; sacram dicimus, vniuersam perceperat cū antiquio-
 rem, tum nouam. Itaque nihil habetur in ea obscuri, nihil
 ambigui, nihil translati, quod ipsum latèret: tametsi eius-
 modi multa insunt in eius scientiæ scriptoribus. Medicinæ
 quoque præcepta ita tenuit, vt illi ipsi artis magistri quo-
 rum opera vtebatur, nihil ferè prospicerent, quod ipsum

latêret, ei sæpe etiam ex ipsius consilio mederentur. Sed hanc artem non antea attigit, quàm eum imbecillæ valetudines morbiq; inuaserunt. Itaque in lecto illam, non in scholis philosophorũ didicit. Quid verò Proc. nihil ne in Duce nostro, præter illas duas artes maximas quidem atq; latissimas, rei militaris & doctrinæ, quas commemorauimus, magnum atque præclarum fuit? quarum artium alteram tũ, cum coalesceret, coactus est propè vniuersam abijcere: alteram cum florere eius studia inciperent, lentè remissèq; exercere. Fuere certè, fuere inquam plurima: quod quidem etiam si tacerem, uos tam Proc. quaproductia estis, ipsi per vos cognosceretis. Omnes enim propè virtutes facillè intelligitis vno mehercule doctrinæ studio vel acquiri ipsas, vel omnino perfici. Nam quemadmodum veri ignoratio vitiorum fons & radix omnium atq; malorum est, ita necesse est à veri cognitione atque scientia, quæ doctrinæ studijs maximè comparatur, deriuari coalescereq; virtutes: quarum quidem semina tametsi à natura ipsa quis possidet, nisi tamen is adhibeat operam studiãq; literarum, bonam ad frugem ipsa nunquam ferè perueniunt, nunquam fructus vberes atque magnos ferunt. Quamobrem noster Dux cum illarum rerum cognitionẽ, quas dixi referre acceptam debet literarum & doctrinæ studijs, tum vel maximè reliquarum aut omnino, aut magna ex parte virtutum comparisonem ac perpositionem: quibus profectò recensendis neq; mea, neq; alicuius oratio esse satis Proc. potest: sed ea tantummodo persequar, quæ cum mihi promptiora dictu sunt, tum vobis etiam re atq; experientia notiora. Estis enim propè ipsi testes, in eo singulis, quod cuiusq; est, tribuendo atq; partiendo, neminem illo

illo vnquam minus vel amorem vel odium admisisse, neminem magis omnem cum libidinis aut auaritiæ, tum omnium cupiditatum notam ab se amouisse longeq; reiecisse. Nam cum & natura sua propensus in æquitatem esset, & puer de me illum Theognidis poetæ versiculum audiuiisset, quo is ait omnes virtutes in vna iustitia contineri, nihil illi postea ea re maius, nihil antiquius fuit, erga suos, erga exteros domi, peregrè, in foro, in castris: ea puer, ea adolescens, ea iuuenis, ea vir incredibili tenore est usus, vt non solum ab eo quisquam nihil præter æquum atq; fas impetraturum se consideret, sed iam ne peteret quidem: discordiarum autem, controuersiarum, inimicitiarum suarum, eo arbitro etiã alicui vterentur. Ad illum enim, tanquam ad Arcopagitarum tribunal Græcia, plurimi qui cum nunquã viderant, suis de rebus atq; causis, eius iudicio vt transigerent, accedebant, in eiusq; sententia illi etiam, quos contra statuisset, conquiescebant. Quæ cum ita essent, neminem tamẽ ab eo vnquam vel pœna mulctatũ qui non plus peccauerit, quã in illum animaduersum sit, vel præmio affectum audiui-
mus, in quem non ipsa merces amplior eius officio fuerit. Itaq; iustitiæ duas illas virtutes cum in omnibus ijs, qui statuunt aliquid atq; iudicant, tum in Regibus & Principibus multo maximè quærendas laudandasq;, adiunxerat clementiam & liberalitatẽ. Sed clementiæ atq; mansuetudinis nobis cum sepius aliàs, tum eò sanè tempore verissimum ac pulcherrimum testimonium reliquit, quo Cæsar Borgia Valentinus omnis humani diuiniq; iuris contemptor atq; perturbator, qui ei regnum per amicitie simulationẽ contra fas, contra fidem datam, optimè etiam de se merito, perq; vim malis artibus abstulerat, saluti atq; vitæ sepenu-

mero insidias fecerat, cum is ex magno imperio atque fortunis deiectus in Iulij Pont. Max. potestatem atque custodiam venisset, noster autem Dux ab eodem Pontifice per literas atque nuncios Romam accitus, hospitio amantissimè honorificentissimeq; susceptus, plurimis maximisque tractandis rebus præficeretur, cōsilijs omnibus interesset: Romanis etiam exercitibus eius imperio atque fidei traditis, esset illi quasi quodam fāto vindicandi se de Cæsare facultas quā amplissima oblata, nihil eorum in illū egit, quæ quidem ipsum facere æquissimum atq; iustissimū fuit. Sed cum eius ille genibus aduolutus, suorum scelerum atq; perfidiæ deprecatus veniam esset, homini supplici atque miserrimo pepercit. Itaque qui in eius fortunas atque sanguinem omnia tentauerat, multa perfecerat, ut vidistis: eiusdem de libertate atque salute tum cum sumere pœnas posset, nihil imminuit. Existimabat enim, idq; dicere frequenter solebat, non tam pulchrum esse vlcisci iniurias, quā obliuisci: illud sibi omnium hominum, per paucorum hoc eorundemq; non nisi magni animi virorum, suorumq; factorum conscientia fretorum atque nitētium videri. Liberalitatis autem quid ego exēpla eius persequar, quem amici, quem cognati, quem necessarij, quem familiares, quem alieni, quem omnes deniq; homines in omni ætate omnium liberalissimum munificentissimumq; sunt experti? quiq; longè magis cum donaret aliquid, quā alij cum donātur, gaudebat? qui nihil se habere, nisi quod à se haberent homines: nulla re frui, nisi qua cæteri à se donati fruerentur, existimabat? Memini Proceres atque adeo aderam, cum ille admodum puer de sua veste tria sagula egregiæ materiæ atq; opere totidem æquævis sibi pueris suis

suis hospitibus donauisset, eum ab Octauiano patruo re-
 prehensum, qui dicebat, si sic faceret, sua ipsum veste ni-
 hil vsurum: respondere, At qui possum aliter tam multis sa-
 gulis uti? ipse enim plus vno non induor. Pulchra meher-
 cule vox, eoq; puero digna, qui quidem esset in talem vi-
 rum, qualem nunc amissum lugemus, euasurus. Itaq; in illo
 cuinam harum duarum virtutum, de quibus dixi, deferri
 primæ debeantur, liberalitatis an clementiæ, iudicio con-
 sequi difficillimum quidē puto. Innocētia verò ac continē-
 tia, in tātis opibus, tam amplo in imperio atq; regno, quā
 ta is fuerit, nolite cōmoneri velle Proc. vosmetipsi vobi-
 scum recordamini. Solent alij plerunq; regis fortuna se-
 pissimè abuti, felicitatemq; suam in eo positam putant, si
 æquè potentia atq; libidine pollent: quicquid concupiue-
 runt, etiam consequi expetunt: itaq; nihil castum, nihil syn-
 cerum, nihil sanctum, nihil tutum ab illis est: luxu, licētia,
 libidinibus, flagitijs, rapinis, stupris corrupta deprauatā-
 que sunt omnia: sibi autē chariores illos habent, illi apud
 ipsos ampliore loco sunt, qui ad explendas eorum libidi-
 nes plus curæ adhibent, plus laboris: quo fit, vt plenas do-
 mos habeant audacissimorum perditissimorumq; hominū,
 qui neq; fas, neq; pium, neq; pudens, neq; rectum quicquā
 nouerūt. Longè aliter Proc. noster Dux: casta mēs, castus
 animus: pietas, pudor, religio semper cū illo esse, nihil sibi
 ipse concedere: quod quidem cū omnes leges, tum certè
 omnes homines non concessissent: suas libidines acrius quā
 aliorum cohibere: imperare autem sibi ipsum posse, id ve-
 rò longè maximum pulcherrimumq; sanè regnum existi-
 mare: voluptatem sine honestate nullam esse, ducere: tū ni-
 hil proprium Regis esse, præter gloriam & laborē: alijs

putare sese natum plus, quàm sibi. Itaq; maiorem ex ea re voluptatem capiebat, cùm benefacere vni aut alteri poterat, quàm si omnes in se homines omnia beneficia contulissent. Quia in re illud etiam mirum propemodum fuit, quòd cùm is aliorum in se beneficiorum memoriam animo semper repeteret, nunquam obliteraret, suorum in alios ita non retinebat, siue id magnitudine animi, siue liberalitate faceret, siue omnino promerendi sibi semper novos homines voluntate, vt quasi sensum memoriæ non haberet, nihil eorum quæ cuiquã benefecerat, recordari prorsus vnquam atque respicere videretur. Neque verò, qui circum illum erant, non probi, non frugi, non continentes, non bonis moribus, non integritate præditi. Neque sane aliter res se habere poterat, quando is suam in illos beneuolentiam ipsorum virtutibus, non sua libidine metiebatur. Itaq; ijs internuncijs liberæ afflictorum querimoniæ de aliorum iniurijs audiebantur: iniuste oppressi atq; miseri subleuabantur: perditi flagitiosq; puniebantur: temerè impetrata remittebantur: ablata restituebantur: incolumitati omnium atq; saluti, paci, ocio, libertati per eosdem consulebatur. Quamobrem illæ se vrbes beatissimas existimabant, apud quas ille diutissime commorabatur. Sed quid ego tam pauca de illius cohorte atq; comitatu dico? qui nūquam sine multis aliquo genere laudis excellentibus clarissimisq; visebatur viris? qui semper cùm bello strenuos, eosdemq; ingenuos, et suarū ciuitatū principes iuuenes, tum vel maximè cultu literarū clara præstantiaq; ingenia secum habebat, siue mathematicis in disciplinis, siue philosophiæ, siue reliquis in studijs leuioribus, pangēdisq; carminibus præsertim, quibus cùm & natura & certè iudicio

dicio plurimum delectabatur, tum eorum magistros semper fecit plurimi, semper apud se esse voluit: ijs in castris, in itineribus, domi, peregrè, ijs in mensa quotidianoq; in conuictu familiarissimè utebatur: cum ijs dies ac noctes, dum sibi per negocia liceret, consumebat. Itaq; neq; superiore Aphricanum Ennio, neq; minore illum & C. Leliū Terentio magis delectatos accepimus, quàm noster Dux his delectatus Poetis est, eos charos habuit: quos ego Proc. quoniam hic eorum aliquos aspicere potestis, idcirco nihil nomino, nihil appello: satis per se ipsi vobis cogniti perspectiq; sunt. Ptolemæum Philadelphum regē Aegyptiorum aiunt Poetarum ita studia coluisse, septem vt illos celebres Græciæ Poetas secum uno tempore habuerit, qui quidem Pleias propter numerum sunt vocati. Illius credo exemplo, Guidus Vbaldus Dux sine multis Poetis nunquam fuit. Quoniam verò non poeticis solum studijs, sed, quemadmodum dixi, aliarum etiam bonarū artiū disciplinis doctos homines adamauit, nihil vnquam fuit eius comitatu amabilius, nihil splēdidius. Non Pleiades modò stellæ Proc. sed vniuersi propè cœli species eius in domo quasi radiare videbatur. Itaq; audiui sepe multos qui dicerent, cū Hispaniarū Regem, tum quidē Galliarum, tot tantarumq; vrbiū, tot populorū dominos, apud se tot præclaros homines, tam illustria ingeniorū lumina ac planè sidera non habere. Sed neq; fide is minor, quàm tēperantia Proc. fuit: de qua nemo vnquā questus est, nemo eam desiderauit. Nō illius modò gentes autem, aut socij, aut foederati, verum etiam ipsi hostes ei semper plurimum tribuerunt, sanctissimamq; iudicauerunt. Itaq; inter Iulium Pont. Max. atque Venetos expostulationem iniuriarumq; semina maximis

de causis cum iactarentur, utriq; illo disceptatore sunt vfi, utriq; in eius fide conquieuerunt. Nunquam verò ita sanctè quisquam iusiurandum aliquod celebre, aut decorum immortalium testimonio initum ac percussum foedus, ut ille vno verbo datam ab se fidem coluit. Agè verò vtrum existimatis Proc. facilitatem illi minus defuisse, an humanitatem, an etiam sermonis suauitatem? Porro cum ita faciles ad eum aditus essent, ita is omnibus hominibus omnibus horis patèret, ut neminem patrem familiàs commodiorem domus vlla habuerit, quàm eo Duce cum eius populi, tum extræ etiam nationes vterentur: ita autè humanum se præberet, ut cum fortuna multos, dignitate plures, virtutè omnes reges superaret, humanitate ne ab infimo quidem villo superaretur: comitate certè sermonis suauitatèq; verborum ita eas virtutes quasi condiebat, ut non hominem aliquem viderentur conuenisse, qui illum adibant, sed planè quendam propitium atque beneficum hominibus Deum. Inerat enim in illo comitati adiuncta semper grauitas quædam regia, quæ quicquid ageret, quicquid diceret, ad dignitatem componebat, admiscebatq; leuioribus etiam in rebus illud, quod summis viris maximè conuenit, decorum. Verùm hæc omnia ab vno prudentiæ fonte quasi riui emanabant: quæ sic in illo scaturiebat, ut nunquam exaresceret: sic fluebat, ut in omnes partes diffunderetur. Nam cū non solum vitia vitas hominum actionesq; perturbent, sed ipsæ etiam virtutes vel intentione nimia vel remissione sæpe decipiant: etenim quæ iustitia dicitur, eam si seuerè nimium exequare, acerbitas appellari poterit: quæ clementia est, dissolutè si vtare, ea ignauia verius atque mollietates erit: adhibenda sanè prudentia est, quæ aduocet atque retineat ea,

tineat ea, quæ recipienda sunt, segreget repellatq; contraria. Hac igitur prudentia noster Dux sic abundauit, vt non ea solum ad vitanda fugiendaq; vitia vteretur, sed in exercendis etiam bonis artibus sæpe tempori, sæpe rebus, sæpe personis aliàs, magis, minus aliàs, honestati quidem semper, dignitati, gloriæ quantum posset maximè, inferuiret. Itaque illis virtutibus eius animus redundauit, quas dico: quarum vsu atque functione omnium illa etiam humanarum diuinarumq; rerum magistra sapientia comparatur: quæ quidem quanti facienda sit, illa nostri Ducis vox præclare docere nos potest. Nam cum in eum quondam sermonem incidissent ij, qui cum illo erant, vt ipsum esse beatissimum dicerent, qui tot vrbibus, tot populis imperaret, tam magnificis ædibus, tam ampla suppellectili vteretur: negaret ille se propterea beatum, quoniam auferri sibi illa possent omnia vel vno die: instaret alius, inferretq;, Quid tu autem Guide Vbalde, inquit, cum in tanta rerum affluentia versere, putas ne posse vnquam fieri vt ad paupertatem deuenias, indigeasq; illarum rerum, quarum nos indigemus? Ego verò, inquit ille, si veniat sapientia: quo vno mehercule verbo mihi quidem videtur, se sapientissimum ostendisse, qui suum regnum suasq; fortunas omnes se sapientia commutaturum esse, fieri si posset, præ se tulit. Etenim imperijs atq; diuitijs cum fortuna, tum sæpe casus dominatur: parua interdum offensione veluti grandine totius anni fruges, sic totius vitæ omnes mediufidius commoditates auferuntur. In sapientiam nihil iuris habet fortuna: nullam eius partem casus possidet: illa tecum semper est: vtcunq; te secūda res fugiant, semper præstò est: nunquam illa te, nisi tu illam deseris. Itaq; cum pru-

dentia, tum certè sapientia noster Dux vsus, & præterita reminiscebatur, & præsentibus consulebat, & prospiciebat futura: quæq; non nescire homines possumus, omnia propè callebat, siue ad homines ea attinerent, siue ad Deos. Multa prætereo consultò: neque enim possum eius viri benefacta vel dicta omnia breui tempore Proceres percerere. Vos tamen existimare debetis illum ceteris in rebus atq; vitæ suæ reliquis partibus, sui dissimilem non fuisse. His igitur, atque alijs virtutib. effectum Proc. est, vt difficile dictu sit, quàm illum sui populi dilexerint: quàm ægrè illo caruerint, cum carendum fuit: quanta eundem beneuolentiæ testificatione reuocauerint: quàm se, quàm fortunas suas, quàm libertatem, quàm pro illo sæpe suam vitam in discrimen obtulerint: quàm nihil vnquam perpeti recusauerint, dum illo saluo incolumiq; fruerentur. Itaq; nemo mihi vnus pro aliquo vnquam tantum laboris subiisse visus est, vt pro illo vniuersi. Nam cum idem Caesar Borgia, qui profectò cum fortuna dulci ebrius, tum parentis consilijs & potentia, quibus nitebatur, fretus, nihil non audebat, nihil intentatum relinquebat, dum ipse Italie imperio pulsus deiectisq; Regibus potiretur, Ducem quoq; nostrum illustri perfidia de regno patrio, deq; auitis sedibus expulisset: populi, quibus quidem sumendi arma tempus datum non est, hostem enim simulato cum Camertium Regulo cumq; Florentinis bello fide data venientem intra suos fines tanquam amicum maximis cum exercitibus receperant, repentino casu perculsi atq; perterriti, id quod vnū poterant, apertè mœrebāt, palamq; lamentabātur: nullis neq; minis noui præpotentisq; domini, neq; pollicitationib. neq; quidē immunitatibus atq; muneribus adduci

adduci vnquam potuerunt, Guidum Vbaldum votis omnibus vt ne peterent, vt ne seruire illi, quàm imperare alijs sese malle profiterentur. Quæ verò in regnorum euersionibus ferè semper Regibusq; mutadis eueniunt, vt permulti (vt est hominum genus sepe ocij quietisq; inimicum) tãquam vnius cibi, sic vnius regni continuatione satientur, appetant quodcunq; oblatum est: pleriq; etiam veteri sub imperio vel acceptis iniurijs vel calamitate aliqua affecti, sperent sibi apud nouũ dominũ fore aut vindicãdi aut subleuandi se locum, itaq; illi sese dedunt, ad illum cogitationes omnes cõuertunt suas, illũ percolunt, illi obsequiuntur. Horum tum Proc. nihil fuit: nemo enim ex vlla vrbe honestus ciuis, nemo ex municipio aut oppidulo aliquo vel pago tenuis vir, nemo ex agris rusticus toto hoc in imperio atq; hisce regionibus ea tempestate ad Cæsarem se non inuitus contulit: nemo non illum perhorruit, euitauit, fugit, & ne oculis cerneret, quasi tetrã aliquã immanẽq; beluã, diligentiam & cautionem adhibuit. Itaq; Guidi Vbaldi desiderium paucos menses populi agrè cum pertulissent, perferre autem non possent diutius, Cæsaris exercitibus omnia occupantibus, ferrũ illis, ignem, cædem, direptionem, proscriptionem, vastitatem, si quicquam molirentur, denũciantibus, tamen à Cæsare vnã omnes semel iterumq; desciscuerunt, Valentinianos arcium præfectos trucidauerũt, magistratus in vincula coniecerunt, legatos interemerunt, cohortes legionesq; fuderunt, nominis propè Borgiani memoriam cum vestigio imperij non modò ex vrbibus omnibus, verum etiã ex monumētis singulis deleuerũt, Guido Vbaldo regnũ deniq; seq; ipsos restituerunt. Vnde hanc tãtã tamq; miram erga illum beneuolentiam, tam immẽsam

amorem hisce gentibus fuisse Proceres existimatis? non enim ille eos magna vi aliqua thesauri, aut præmijs quibusdam ingentibus inusitatisq; singulos afficiebat: non ludorum quotidie genere aliquo detinebat nunquam aliàs audito, nunquam viso, non exquisitis vllis epulis, aut tibarum insolitarum deliniebat sonis, sed quibus artibus in principes viros conflare odia populorum solent, eas ille artes non exercebat, earum nulli se obnoxium fecerat, nulla detinebatur. Non libido vnquam illum ad constuprandas suorum ciuium vxores aut virgines, non auaritia ad premendas vectigalibus ciuitates, non impietas ad neglegendam Deorum immortalium religionem, non crudelitas ad sumendam iniuste pœnam ab aliquo Proceres impulit, non à propulsandis iniurijs inertia, non à vindicandis timiditas, non ab honestate luxus, non deniq; à labore vnquam animi vlla mollietates deuocauit. Postremò, quod cæteri tanti æstimant, eripere se interdum populis aliquoq; abdere, vbi totos dies sine testibus voluptati atq; delicijs vacent, id ille ne cogitandum quidem sibi esse vnquam iudicauit: palàm omnia atq; in propatulo agebat. Itaq; illum omnes non tanquam vnum ex Feretria familia procreatū, sed tanquam eodem, quo quisq; erat, patre natum genitūque intuebantur. Quamobrem minus mirū est, si vel cum fortunarum suarū omnium discrimine carere illo non potuerunt. A quo enim se habere, vt fortunis suis ita vti vellet vterentur, existimabant, eas fortunas omnibus periculis obijcere, vt ei suæ fortunæ restituerentur, non dubitauerunt: seq; omnes emori satius esse duxerunt, quàm per quē ipsi inter suos bene honesteq; vixerant, cum perpeti sine dignitate alienis opibus vitam ducere in alieno solo. Sed
 hæc

hæc populi in calamitate Principis egerūt. Quid ipse autem Proceres, qua magnitudine animi, qua fortitudine eā calamitatem pertulit? quā non ægerrimè, non demisse, quā etiam pacatè toto illo in exilio fuit? vt non plus ei fortuna de eius dignitate, quā is fortunæ videretur de ipsius iure detraxisse: quæ cū illum omnibus propè calamitatibus affecisset, nullū tamē calamitatis in illo signum, nullū vestigium appareret. Querite de Venetis, qui illum profugum, exulem, inopem, deiectum de rebus omnibus, hospitio, vrbe, opibus, autoritate, beneuolentiāq; iuuerūt: interrogate Patres illos atq; Senatum, qua enim grauitate sunt, nihil inficiabuntur: reperietis ita illum apud ipsos fuisse, ita se gessisse, nihil vt de maiestate, nihil de sermone regio atq; vultu, nihil de imperatorio animo, nihil de moribus, nihil deniq; de pristina cōditione videretur mutauisse, præter solum. Tametsi omnem illam exilij calamitatem vxor eius optima sanctissimaq; fœmina, sua præstanti pietate aut omnino, aut magna ex parte leuauit. Quod enim illa exilium, quā calamitatē, quos labores, quas ærumnas mulier cū pulcherrima, tum supra fidē viri pudorisq; amantissima nō leuaret: magni præsertim animi, incredibilisq; prudentiæ, & cui mehercule ingenium præter ne mulierum captum dicam, an ne etiam virorum cōtigit? è cœlo quidem illi atq; diuinum est. Itaq; in summo illo rerum fortunarumq; suarum omnium discrimine tristissimisq; temporibus noster Dux magnum sanè solatium charissimam prudentissimamq; coniugem fugæ, viarum, curarum, laborum, cogitationum omniū comitem atq; sociā habuit. Atq; mihi quidem totius nostri Ducis vitæ cursum memoria repetēti, singulasq; animo felicitatis eius partes intuenti, nul-

la maior, nulla vberior videri solet, quàm quòd ea illi vxor
 obtigit, de qua quidem cùm pudicitiae tum virtutum reli-
 quarum omnium omnes, quæ nunc sunt, quæq; in posterrũ
 futuræ sunt mulieres, exempla sumere abundè poterunt, i-
 psas virtutes æquare non poterunt. Nam cùm illa iam om-
 nes nostri seculi præclaras atq; illustres fœminas omnium
 virtutum genere, omnium hominum sententia longissimè
 superauit, tum ipsarum quidem vniuersi mulierum sexus
 atq; generis omnem præstantiam prætergressa longius
 est, quàm quòd vllius mulieris ad virtutem cursus posse as-
 sequi vllis vnquam seculis videatur. Dicerem hac de re ali-
 qua Procere ex multis, vel etiã ex innumerabilibus, quæ
 quidem possunt dici: sed neq; incipere potest quis, quàm idẽ
 multa persequatur: & vos ea non ignoratis. Sic enim vi-
 uit illa, vel potius sic vixit (nam vt nunc scres habet, ita se
 macerat, lacerat, conficit, vt ea vita qualibet haberi morte
 durior atq; miserior queat) sic igitur illa inquam vixit, vt
 non ad vestras solùm Procere, sed ad omnium etiã homi-
 num aures eius virtutum vox atq; fama perueniret. Verũ
 hoc tãtum tamq; eximium vxoris bonum cum viri tanta-
 rum rerum gestarum, tãtarum virtutum bono coniunctũ,
 hoc tam rarum tam excellẽs coniugium Procere, vt vide-
 tis, illud mali subsequitũ est, quòd ij liberos ex se nõ genu-
 runt. Veriti sunt fortasse superi, quæ accessio in hac familia
 virtutum semper in postremos fuit, ij si filios habuissent,
 ne illi nimium proximè ad eorum cõditionem accederent,
 itaq; minus magnum interuallum inter se atq; nos, quàm
 ab ipsis positum statutũq; sit, relinqueretur. Nisi forte quo-
 niam vltèrius progrediendi locus non erat, sobolem ex ijs
 esse nullam potius, quàm non præstantiorem voluerunt:
 interireq;

interireq; tam præclaram stirpem, quàm vel regredi, vel etiam consistere maluerunt. Atq; utinam postquam ita statuerunt Dij, ut noster Dux sine liberis interiret, ipsum diu nobiscum esse fuissent, diu in vita longæuumq; reliquissent, ut hoc nostrum sobolis ex illo desiderium, fruendi ipsò longinqua diuturnaq; conditione leuaretur, quod erat quidem æquissimum: ut cuius ipsius fueramus veris imaginibus & stirpe carituri, eius vultum diutissimè aspicceremus, amoris beneuolentia consuetudinis fructum, quàm multorum fieri annorū per naturæ legem posset, perciperemus. Quòd si neq; sobolem ex nostro Duce ullam, neq; longam ipsius vsuram nobis fuerant ijdem ipsi superi cœlitesq; concessuri, sed iuuenem florentemq; rapere atq; intercipere illum volebant: effecissent saltem, ut quo minus, quoad viueret, exercere sese posset, omnibus membris captus ac debilis corporisq; impeditus implicitusq; dolorib. non fuisset, sed quos ipsos per paucos nobiscum futurus erat annos, eos prospera valetudine integerq; confecisset: quæq; interea studia, quasq; artes sequi atq; colere in animo habebat suo, ijs se dedere, eas tractare ad earum sibi comparationem vires & neruos intendere licuisset. Nunc autem (ô indignam vitæ sortē atq; miseram) cum per breue illi annorum ætatisq; curriculum dederunt: sex enim atq; triginta natus annos miser interijt: tum eius ipsius breuissimæ ætatis magnam melioremq; partē ita deformaerunt, ut ei nullum propè vitæ vsum viderentur, præter auræ atq; lucis, reliquisse. Itaq; ille infelix neq; liberos ex sese genitos ullos vidit, dulcedinemq; illam filiorum (quæ quanta sit, ij nouerunt, qui parentes sunt, ceteri ne cogitare quidem possunt) nulla ex parte est expertus: neq; quantum

poterat, vixit, aut saltem quantum iure vitæ debebat, sed
 medio in cursu, vel etiam citra cursum medium est extin-
 ctus. Demum quoq; , vt nullius duræ conditionis expers
 esset, id tam modicum tamq; breue temporis spatiū quod
 vixit, sic prescctò vixit, vt multo etiā minus sese viuere si-
 bi maximè optandum fuerit: ita porrò eius temporis plu-
 rimam partem quasi mortuus inter viuos fuit. Proh Dij
 immortales (dicere crudeles atq; duos, nisi me mei Ducis
 mira pietas constantiaq; retineret) qui ne medijs illis quidē
 in cruciatib. quibus est confectus, vocem vllam vnquā con-
 tra vos aut planè gemitū edidit. Sed proh dij cū immor-
 tales, tum sæpe mortalibus commodi atq; benefici parum,
 itāne huius optimi sanctissimiq; viri summa probitas, sum-
 mus pudor, summa æqui atq; boni obseruantia, summa in-
 nocentia, summa fides, summa deniq; illa erga vos ipsos
 religio, obsequium, cultus pietasq; meruerunt, vt cū illū
 sibi omnes esse patrem optimū atq; charissimū dicerent,
 ille tamen ex se liberos aspicere nunquam posset, nūquam
 dulce patris nomen ex ore filiorum auribus hauriret suis?
 vt cū eius cura & labore multæ gentes bene feliciterq;
 viuerent, ipse cū iusto vitæ spatio, tū omne propè viuen-
 di spe atq; dulcedine careret, ita deniq; vitam duceret, vt
 mortuis quàm viuis similior viciniorq; videretur? Hòc ne
 præmium, hoc inquam præmium iustitiæ pietatisq; cultoribus
 rependitur? hanc mercedem esse laborum statuitis
 ijs, qui omnes suas cogitationes, omnem curam, omne studi-
 um ad communem bonorum vtilitatem conferunt, vt cū
 ipsi alijs quietem pepererint, bellum sibi cum aduersa va-
 letudine durum atq; miserum, quoad vixerint, sit geren-
 dum? Itaq; ille quoniā sua virtute perfecit, vt omnium opti-
 mus &

mus & haberetur et esset: vos ut omnium ærumnosissimus
 & esset & haberetur, vestra iniuria perfecistis: cui quidem
 nihil tam proprium aut tam diuturnum in vita, quam do-
 lor atq; cruciatus fuerit. Sed cõtinebo ipse me, neq; in vos
 asperius quicquam Cœlites atq; temerè dixero. Nihil enim
 à vobis mali vnquã ad nos: forte illud omne atq; fortuna
 prouenit. Atq; ille quidem non tam nostro sensu atq; sen-
 tentia, quàm vestra etiam existimatione atq; iudicio multò
 optimus atq; maximus fuit. Vestra enim immortalia supe-
 ri numina eius viri interitum significationibus plurimis
 atq; clarissimis concelebrauerunt: vos ipsi vobis antequã
 mortem obierit, hominem esse interiturũ longè omnĩũ ma-
 ximum atq; præstantissimum denunciauistis. Nam & hoc
 ipso anno eius thalamus, cum ipse in eo esset, tactus de cœ-
 lo est: & paulò antea, quàm è vita exiret, terræ motus hor-
 ribiles in regni finibus crebros fuisse nunciatum est: & ex
 altissimorum montium cacuminibus miræ ingentesq; ab
 incolis voces multis in locis exaudite sunt: & noctu supra
 templum hoc atque urbem longissimis ardere tractibus
 sereno cœlo maximos clarissimosq; ignes plurimi morta-
 les conspexerunt. Aedes verò, vbi nunc humatum eius ca-
 dauer est, medio die à sacerdotibus aperire sese visa, vano
 illos metu atq; pauore perterruit. Hoc vestrũ Dij immor-
 tales testimoniũ, vestra hæc vox ac penè oratio fuit. Quã-
 quam ea quidem signa non tã vlliũ nostri Ducis iacturæ
 prænuncia, quàm nostræ multò maxime multoq; luctuo-
 sissimæ fuerunt, non ad illum, sed ad nos pertinebant.
 Ipsi enim te amissimus Guide Vbalde, tu nihil amifisti, qui
 multò ante mortuus es, quàm è vita excederes: antè te ipse,
 quàm interires, reliquisti: imò aut qui te quidẽ nunquã re-

liquisti: te enim ipse, hoc est, hominis rectū sensum semper habuisti. Ipsi itaq; miseri, qui te caremus: tu felix, qui nihil vnquam fecisti, quod te facere non æquissimum fuerit: qui patriæ, qui tuorum ciuiū incōmoda longè plus cauisti, quā tua: qui omnia tibi pericula, omnes esse experiūdos & subeundos labores, vt illi ocio ac libertate fruerentur, existimauisti: qui te virtuti, nō desidiæ, dignitati, non voluptati, qui laudi, qui gloriæ, qui æternitati, non somno aut delicijs aut vitæ huius breuissimis inanibusq; oblectamentis tradidisti: qui semper cogitasti corpus virorū fortū & bonorū ac magnorū hominum esse caducū atq; mortale, animi verò præstantiā, quæq; ex animi præclaris motibus nascitur, gloriam sempiternā: qui deniq; te cū omni tempore, tum certè extremo ita gessisti, vt neq; morbi atrocitas aut tædiū, neq; in tā viridi ætate mors adueniens perficere vnquā potuerit, vt timoris signum aliquod, aut ægri omnino animi proderes: vtrò verò, imperterriteq; abeūtis, vitæq; constanter cedentis plurima semper indicia notæq; apparerent. Atq; illam ipsam quidē mi alumne optimæ atq; sanctissimæ tuæ vitæ breuitatē, vt iam sæpius idē repetam, si quis rectè æstimabit, tibi summæ laudi ac propè immortalī gloriæ vertat necesse est. Quanto enim maius est multas res præclaras atq; permagnas breui temporis spatio, quā longissimo confecisse, tanto tu magis quidē laudandus es omniū ore gentium atq; seculorū, qui iuuenis eas virtutes, eas bonas artes fueris assequutus, quas omnes simul nulli, aliquas vel nulli vel omnino pauci diutissimè viuēdi beneficio cōsequi profectò potuerūt. Nā si quispiam, quos tu in lecto annos vi morborū coactus consumpseris, eos à reliqua tua vita segregabit, seiungetq; ab ijs, qui tibi

qui tibi esse vsui potuerunt: si item Borgianas cū infidias,
tum aggressiões, tuam atq; tuorum fugam, errores, exiliū,
discrimina, miseras illas atq; acerbis cogitationes repu-
tabit: alia verò ex parte idē si colliget, quot imperia gesse-
ris, quot bella confeceris, quā cumulatē, quā perfectē
omnem rei militaris disciplinā percallueris: post hæc si co-
gitabit, quantū in studijs literarum continetur, tantundē
te propemodum perlegisse: earū verò artium multis excel-
luisse, quarū ex vniuscuiusq; scientia multi homines cele-
bre ac magnum sibi nomen acquisiuerūt: postremò si æsti-
mabit te regendis populis occupatum, pauca horarū mo-
menta ijs in studijs potuisse cōsumere, quibus quidē ijs, qui
excellere cupiunt, omnē suam ætatem impendunt, omnes
noctes ad ea cōserūt, omnes dies: hæc inquā omnia si quis-
piam considerabit, verē te ille mi alumne vel multū supra
hominum fuisse cōditionem existimabit, vel infra deorum
parum. Itaq; quantum tibi de huius vitæ vsu cū aduersa
fortuna, tum incommode valetudines detraxerūt, tantum
addent homines ad tui nominis gloriam, celebritatem, me-
moriāq; sempiternam. Quanquam non hæc quidem tua
vita dicenda est, quam in his corporis membrorumq;
compagibus viuimus: illa inquā, illa potius vita tua est,
quæ omnium populorum animos tui beneuolentia in po-
sterum peruagabitur, quam omnis memoria repetet, o-
mnia secula intuebuntur, quā sibi iure commendatā ipsa
æternitas alet, secūq; retinebit. Quamobrē non est, cur te
parum vixisse doleamus: quādiu enim gentes erunt, tan-
diu viues ipse in earum mentibus atq; sermonibus, tandiū
homines tui memoriā summa cū tua gloria retinebunt, e-
runtq; permulti multis in terris semper qui te dicent à pe-

renni contestataq; virtute maiorū perillustri celebriq; familia parentibus maximis atque clarissimis genitum, penē puerum optimum militem, optimum imperatorem fuisse: consilio, ingenio, animi magnitudine, virtute, supra omnes nostri eui homines excelluisse: eundem & latini sermonis & quidem Græci peritiam atq; vsum, veluti natum in ijs atq; alitum, abundē cumulateq; habuisse: & ratione dicendi semper, quæ volueris, confecisse: & quæ gesta unquā sunt, tum à quibus aut quando gesta sunt, tanquā omnia ipse gesseris, memoria tenuisse: & orbem ipsum terræ, quasi tuā domum, ita cogitatione comprehensum habuisse: itaq; omnium rerum, omnium temporum, omnium hominū, omnium locorum conditionē mirabiliter tibi vni exploratā patuisse: nihil te sacrarum literarum latuisse, nihil nostrarum, hoc est, Poetarum et philosophiæ: te iustissimum, te clementissimum, te munificentissimum extitisse: incredibili cōtinentia, innocentia, religione, pietate, fide, constantia præditum: humanitate, grauitate, prudētia, sapientiāq; præstantē: aliorum in te iniuriarum æquē atq; tuorum in alios beneficiorum semper oblitum: nunquam in secūdis rebus elatum, nunquam in aduersis fractū fuisse: non fortunam, non morbos, non mortem deniq; ipsam potuisse facere, quin eundem vultum, eundem animū semper habueris. Itaq; hæc cū homines repetēt, illam te auē Phœnicē dicent fuisse, quam tua mater per quietem vidit, eum scilicet virū, cui parem non est inuenire, cuiusq; mortuo ac sepulto corpore, animi facinora atq; virtutes, ignea coeli plaga, hoc est, ipsa immortalitas exceperit. Hæc inquam atq; alia Proc. de nostro Duce posteri omnes memoria repetent: cumq; repetent, nos miserrimos dicent fuisse,

qui

qui eo tum caruimus, cum quidem maximè inciperemus frui. Nam per deos immortales, quid est quod nos amplius delectare possit illo amisso, à quo nobis omnia honesta & iucunda ceciderunt? Quid est cuius nomine vita nobis grata esse debeat eo mortuo, cui nihil erat gratum, nisi quod nobis vel voluptatem affèrret ipsis aliquam, vel dignitatē? Amisimus Proc. amisimus omnem causam non solum oblationis, sed omnino etiam consolationis, qui Ducem nostrum, qui optimum Principem, qui bonorum parentem omnium, quistrarum fortunarum autorem, libertatis propugnatorē, ocij, quietis, salutisq; patronū amisimus. Nam quæ nostra deinceps vita erit, amore, beneuolentia, sapientissimis consilijs, amantissimis congressibus, vultu, ore, oculis, consuetudine, sermone illius suauissimo iucundissimoq; sublato? Atq; vos quidem Proc. quantū præsidij, quantū ornamenti amisistis, videmini propè ostendere, qui mœrore omnes atq; dolore confecti in lachrymis & sordibus & squalore versamini. Me quidem certè valde pœnitet viuere. Atq; vtinam illum ego potius meæ vitæ superstitem, quod erat quidem æquius, quàm ille me suæ reliquisset: satis enim diu atq; feliciter vixissem, si meo interitu eius interitum anteuertissem. Nunc viuo, vt quos ego postremos meæ vitæ annos firmioribus alumni mei annis sustentatos mihi dulcissimos futuros existimabā, eos ipsos desiderio illius, luctu, ærumna, solitudine, orbitate mea experiar acerbissimos. An ego, me miserum, potero aut nō cogitare aliquando de illo, aut vnquam sine multis lachrymis cogitare? qui mihi suauitate propè æqualis, propè frater, obsequio filius, amore & beneficijs quasi parens optimus atq; mitissimus fuit? Quē puerum ipse iuuenis in sinu meo

atq; hisce in vlnis alui, adolescētē vir bonis moribus, bonis artibus institui, sumq; iuuenem domi foris omnibus pacis, omnibus belli muneribus obeundis, omnibus in terris prosequutus, eundem admirari virum, eiusdem me adiutore partis virtutibus frui mihi seni non licebit? Quo nitebar, cuius in spe acquiescebam, cui præsenti meas cogitationes omnes impartiebam, is mihi ereptus ex oculis visatorum est: ego ferus ac ferreus vitam adhuc retineo? quam cur Cæsaris gladijs non dedi? cur meo sanguine infesta illius tela lateri meo atque iugulo sepius admota non imbui potius, quàm eum, cui me viuum ex tot periculis conseruaueram, ne mea mors dolore illum afficeret, mortuum aspicerem, vt mea vita sempiterno luctui dederetur? Aut cur non tū cessi, non emigraui, nō me huic calamitati præripui, cū me magna vis febrium ita prostrauerat atque confecerat, vt ille ipse meus alumnus mihi suas lachrymas, quasi dona vltima inferiasq; largiretur? Memini enim, memini illius temporis, cuius vt nunquam obliuiscar, multa eius pietate factum est, cū is mihi laboranti dies atq; noctes asideret, confectum iam ac planè moribundum spe vitæ consolaretur: quam ego cū reiicerem, per suas me lachrymas, quas quidem plurimas effundebat, animo ne deficerē obtestabatur. O vigilias tuas mi alumne tūc dulces, nunc acerbas: ô dies obscuros: ô noctes insomnes atq; miserar: ô curam meæ salutis officiosam, sed inanem: siquidem me viuere voluisti, vt cū ego te vellem viuere, me non audires: me in vita senem retinuisti, vt ipse te iuuenem non possem retinere. O tuas lachrymas nimium fructuosas, quas ego aspiciens tibi obtēperaui atq; vixi, vt tu meas lachrymas quidē aspiceres, neq; mihi tamen obtēperares: itaque

que meæ inutiles atque infelices fuerunt. Cur tu autem me incassum flere sinisti, si ego te non siui miser? cur meæ lachrymæ apud te nihil valuerunt, si tuæ lachrymæ apud me plurimum valuerunt? Repeto, repeto meam abs te pietatē: redde tu mihi illam, quam debes: restitue, reuiuifce, & si mori aliquem necesse est, senile hoc pro te atq; miserum caput deuoueo. Sed quid ego hæc nequicquam queror? me miserū, ille non reuixerit: ego non moriar, sed ad omnes acerbitates ærūnasq; sustentabor. Itaq; finis iam sit querēdi, atq; vtinam mihi esset etiam viuendi: esset autem, neq; paterer, vt illo mortuo me quis aspicere auras ducentē posset, nisi tua me Franciscæ Mariæ fili cūm egregia indoles, tum singularis pietas, cupientem mori de cursu reuocauisset: quarum nobis altera patri te tuo sōre persimilē pollicetur, altera iam exhibuit. Itaq; quod cœlum etiam nunc aspicio, quod respiro, quod senilem hanc vitam atq; hosce viuaciores canos quā vellē produco, mihi ex te vno proficiscitur. Quis enim, qui te intueatur, alloquatur, audiat, cū te per etatē confirmaueris, nō illū ipsum patrē tuū in te reuicturū putet? Si verò quo amore, qua charitate eidē patri tuo & sepe corporis vexato doloribus, et demū morienti affueris, & nūc quidē tuas in illum mortuū lachrymas, tua officia plena curæ, plena pietatis, plena memoriæ videat, nō iam te illius veros mores expressisse dicat, nobisq; præstitisse? Itaq; cū sepe multa tuus pater prudenter sapienterq; in vita, tum nihil magis vnquā prouidit, quā cū te sororis suæ filiū sibi adoptauit: vt quoniā se breui moriturū sciebat, nobis te relinqueret, quasi imaginē atq; simulachrū sui: qui populos ipsius morte prostratos, spe tuæ indolis erigeres, nos afflictos mœrētēsq; subleuares: quod qui-

dem planè iam facis. Quamobrem si aliquis sensus inest mortuis, credo illū, quo amore, qua in suos pietate semper fuit, vehementer letari: non tam quidem quòd illi mortuo tantos honores tribuas, quanti certè viro Principi haberi maximi atq; amplissimi potuerunt, quàm quòd omnium huius regni, cuius te ille hæredem reliquit, vrbiū, municipiorum, omnium harum gentiū oculi eadem acie, qua illū intuebantur, te nunc respiciūt: quæ suas spes, suas opes omnes in te vno sitas atq; repositas putant. Quod cum ita sit, magna tibi adhibenda cura est, ne falsa is letitia perfruat, qui te verissimis letitijs semper frui voluit. Magnum tibi onus, magnam prouinciam summus erga te patris tui amor imposuit, qui te tanto regendo imperio ditionique præfecit: longè verò maiorem ipsius virtus, quam tu vtinā superare possis, atq; vincere: æquanda tibi certè est, ne videre cuius regni hæreditatē adeptus sis, eius virtutes assequi atq; indipisci nō potuisse. Simul & illud accedit, quòd quoniā is vir maximi cum iudicij tum consilij semper est habitus, nihil est tam magnum atq; arduum, quod abs te non sperare modò homines audeant, sed planè etiam ipsi sibi polliceri, & suo quasi iure abs te repetere, propterea quòd aiunt sibi te illum adoptaturū, hæredemq; instituturum nō fuisse, nisi te talem futurum, qui sustinere eius gloriam posses, sibi certum exploratumq; fuisset. Hanc te opinionem hominum confirmare sanè oportet cum illius causa, vt rectè ipsum semper sensisse appareat: tum tua, vt tum maximè cū de te bene senserit, ratione videatur id fecisse. Postremò etiam cogitare debes, ne immemor beneficij videre, quemadmodum ipse tantorum in te promeritorum gratiam illi debitam referas. Hanc autem nullo pacto

pacto referre maiorem potes, quàm si ita te gesseris, ut ei gratia omnibus ab hominibus, quòd is te sibi filium instituerit, hæredemq; reliquerit, habeatur: quod cum illius erit sanctissimis amantiſſimisq; tui manibus ad quietem iucundissimum, tum tibi ad gloriæ immortalitatem longè amplissimum, quam tu spectare atq; respicere omnibus in rebus semper debes, omnibus cogitationibus dies atq; noctes colere, ut non solum tui æui homines, sed omnes etiam posterì, quod de patre tuo futurum iam vides, tuum nomen sint tuamq; memoriam celebraturi.

Hæc puer cum recitauisset, peroratumq; esse dixisset, Sadoletus quidem atq; Philippus cum inter se, tum ad Sigismundum conuersi, non pauca de laudatione illa, multa de Guido Vbaldo deq; eius filio sunt colloquuti. Me verò Sigismundus præter cæteros mortui Ducis misericordia permotum atq; percussum nihil dicere cum videret, illachrymasse etiam ijs quæ recitabantur animaduertisset, credo ut me ab ægritudine abduceret, tacentib. tandè illis. Primum quidem, inquit, fuerat Bembe vosq; Sadolete ac Beroalde, quos amore mihi filios appellare debeo, ætate possum, idq; si esse posset maximè omnium cuperem, Guidus Vbaldus ut ne mortem obijſſet, nèue suo nos interitu mœrentes desolatosq; reliquisset, viueretq; potius, quoniam per ætatem poterat, multos etiamdum nobiscum annos: suasq; illas tot ac tantas virtutes, quæ propè acerbæ, florentes quidem certè, atque adhuc crescentes exaruerunt, canam ad frugem ei perducere seniumq; licuisset: quod quoniam effectum non est, proximum illud est, ut is qualis quantusq; fuerit, ne ſileatur. Id quoniam fieri iam videmus, ferre quidè debemus æquius istam calamitatem,

ad eamq; rem cogitationes nostras reuocare, vt si eius æternitatem gloriæ aliqua ex parte augere nos quoque labore studioque nostro possumus, id ne prætermittamus. Quod cū vobis tribus facere maximè conuenit, quibus singulis conficiendi maximè omnium facultas est data, tum quoniam cum illo viro ipse etiam familiariter vixisti, abs te id Bembe omnes etiam impensius efflagitabunt. Itaque non te debes luctui aut mœrori dedere: quid enim illi prodesse fletus ullus iam aut ægrimonia potest? sed id agere, vt quam illi vitam fata breuem esse atque præcipitem voluerūt, eam tum multò maximè diuturnam facias scriptis tuis. Tum ego: vtinam Sigismunde, inquam, in altero facere possem id, quod mones, tam graui accepto vulnere vt ne quid dolerem: reciperem tibi quidem in altero me curaturum, vt planè si quid possem, id experirer, nō tam vt efflagitationi hominū responderem: nam quæ potest hominū esse vlla in re de illo efflagitatio, de quo nihil sibi quisquā promittere paulò egregium aut excellens potest? quā vt illi pro sua in me beneuolentia atq; amore pietatem meam atq; memoriam literarum contestatam monumentis confirmatamq; rependerem. Sed non possum dicere Sigismunde, quāta cum illius corpore, ingenij animiq; mei pars atq; vis interierit. Itaq; neq; ad nostra quidem studia redire, vt consueueram, possum: neq; aliquid cogitare, præter hoc vnum, quo conficior, omne scilicet mihi meæ vitæ solatiū atq; præsidium esse sublatum. Quamobrē tuum erit, qui horum temporum res gestas complectendi, proden- diq; literis laborem suscepisti, nostri quoq; Ducis histori- am aggredi, cū præstantissimi ac propè diuini hominis, tum certè Iulio Pontifici Maximo hero tuo nō solum amo-

re atq; beneuolentia, sed etiam necessitudine cognatione-
 que, coniuncti. Qua in re non vereor, ne ille, si hæc sentit,
 æternitati suæ optimè prospectum iri non sit existimatu-
 rus. Nam qui te melius facere id possit, nemo sanè est: nemo
 in hac scribendi ratione, maiori, quàm tu, dignitate atque
 præstantia est versatus. Quæ tibi si probabuntur, remque
 perinde, vt te decet facere, suscipies, optimum certè atque
 aptissimum consolationis genus ad eius vxoris afflictæ at-
 que misere lachrymas mœroremq; leuandum adhibebis.
 Magni enim præstantisq; animi mulier, & viri supra om-
 nes fœminas amantißima, tum sibi illum minus ereptum
 putabit, cùm is in mentibus hominum atque sermonibus,
 magis magisq; ea, qua dignus est, gloria celebritatè-
 que versabitur. Vtinam, inquit Sigismundus, aut is essem
 ipse, quem tu me Bembe quoniam esse maximè vis, inter-
 dum esse etiam putas, aut saltem in hac ingenij mediocri-
 tate, qua me esse sentio, ocio ne egerem: aggrederer qui-
 dem opus si minus consultò (permagna enim res est, valen-
 tiorumq; certè virium, quàm sunt meæ) at amanter, at of-
 ficiose, at magno animo, at egregia propensaq; volunta-
 te. Sed quid agam? an ignoras cui addictus Pontifici sim?
 quàm occupato domino? quàm omnium propè nationum,
 omnium gentium salutis, quietis, incolumitatis procura-
 tionem mente versanti, studio agenti, labore contentionè-
 que obeunti seruiam? Itaq; me quæ negocia circūsepian-
 t, qui circūstent semper cogitationē meam quasi mōtes scri-
 bendarū epistolarū nō vides? vt mihi quidem multò sæpius
 somni & cibi capiendi tempus desit, quàm adsit horæ spa-
 tium, vt mihi libitum est, sic viuēdi. Atq; hoc quidem diei,
 quod nunc vobiscum cōsumo, qui sic consumerem, si bona

valetudine vterer, profectò non haberem: essem enim vnà cum illo profectus, vt soleo semper, cùm mihi rectè est. Quamobrem non modò hercle mihi nouas ad res atq; historias capeffendas adhibere animum cogitationemq; non licet, sed ne illam quidem, quam aliquot iam annos cudo, quamq; ipse commemoras, conformare penitus atq; conficere possum. Quod si mihi vnquam tantum ocij continget, quantum homini planè seni, ac per totam vitam exercitato laboribus profectò æquum iam erat contigisse, dabimus sanè operam, ne nos frustrà monuisse videare, cùm alijs quidem de causis, tum in primis, quia te existimare video Duci me tuæ maximæ cōstantissimæq; sceminæ rem ad eius dolorem minuendum idoneam accommodatamq; facturum. Magni enim eam mulierē facio, cùm propter eius reliquas innumerabiles eximiasq; virtutes, tum verò certè propterea, quoniam pudoris in illa castitatis mira quædam incredibilisq; in omni ætate obseruantia atq; cultus vigit. Perpu dicarum autem nunc quidem sceminarū magna Bembe paucitas est. Itaq; sic existimo hac tempestate quasi clarissimū lumen, extinctis cæteris eius mulieris pudicitiam elucere. Tum Sadoletus: Equidē cū de Bembo, inquit, tum de alijs sæpe permultis audiui Sigismunde, qui dicerent, istam, de qua loqueris, sceminam sanctissimam profectò esse, multoq; maximè pudicissimam, eaq; virtute magnum illam nomen apud omnes gentes adeptam, in ore hominum multa cum laude gloriaq; versari. Itaq; nihil miror, quod quasi clarissimum lumen elucere illius pudicitia dixeris. Sed quòd extinctis cæteris dixeris, id miror. An tu illam vnā putas pudicam esse, castam, constantem, præterea neminem? Vide quid agas: nam si id rescierint reli-
quæ,

quæ, video tibi cum acerrimis hostibus bellum perpetuum esse susceptum. Tum ille: credo, inquit, tibi hoc Sadolete planè quod dicis, omnes scilicet fœminas mihi acerrimas hostes perpetuò futuras: inuolaturas etiam tanquam in Orpheum Ciconum mulieres, sic in me nostras impetu fãcto timerem, id si dixissem, ex earum grege tam innumera bili pudicam esse nullam, præter hanc nostram, de qua loquimur, Ducem. Ita enim se res habet, vt quanquam castæ atq; pudicæ non omnes sunt, vt leuissimè dicam, nulla tamen propè est, quæ credi haberiq; non cupiat. Itaq; ægrè molestq; ferunt, cum non habentur. Sed non hoc ita dico, elucere in ea fœmina pudicitie lumen extinctis cæteris, quasi quidem pudica nulla sit, præter illam: id enim tu non rectè interpretaris: quis aut hoc ferret, si dixissem? sed quæ admodum stellæ, tametsi semper quidem sunt atque lucent, tamen extinctæ nobis videntur esse, cum suum terris lumē sol explicuit, propterea quod in maximi atq; clarissimi apparitione luminis, illa stellarum quasi puncta ignea hebetantur, neq; emicant foris: ita etiam quæ in reliquis fœminis pudicitia esse aliquibus potest, est illa quidem pudicitia, habetq; suam per se ipsa lucem atq; splendorem, sed cū ad illius vnius fœminæ pudicitiam comparatur, offunditur statim quasi multo maiore lumine, opacaturq; ita, vt nihil propè appareat, sed extincta intermortuaq; videatur. Caue enim putes Sadolete, vllam vnquam fœminam æquè magnum de se exemplum pudicitie præbuisse, atq; illa præbuerit. Quod nam istud tam magnum tamq; præclarum exemplum est, inquit ille? Nom enim te puto ita dicere Sigismūde, propterea quod illa viro suo eum pudorem præstiterit, quem præstari leges iubent. Nam id per-

multæ sanè mulieres fecerunt, quas cum virorum, tum honestatis certè amor in officio continuit. Longè maius atq; admirabilius hoc quidem est, inquit ille, quod dico. Nam illa viro suo eum pudorem præstitit, quem præstari neq; leges, neq; mos, neq; consuetudo vlla iubet: posse enim tantum fœminas in hominum cogitationem nunquã incidit. Sed quare tu hæc de Bembo, cui propter illam quam cum ea muliere habet familiaritatem, exploratiora reor esse, quàm sunt mihi. Tum ego: mihi quidem ista exploratissima, inquam, sunt: coniectura autem consequor Sigismunde, quibus de rebus dicis. Sed non cõmittam, vt quæ illa viginti propè annos summa sua virtute constantiaq; reticuit (reticere autem cum ab omnibus, tum vel maxime vult à suis) ego nunc proloquar. Hic Philippus: Tu verò Bembe, inquit, magnam mihi cupiditatem isto tuo silentio inieciisti audiendi ea, quæ hic dicit: quæ quoniam necesse est esse pulcherrima, de pudicitie enim exemplo quodam magno atq; insolito loquitur, miror cur de illo silendum tibi esse potius, quàm cõmemorandum putes. Nam quid tam esse abditum, aut tam recõditum potest, quod si nobis duobus abs te proferatur, reprehensionẽ cuiuspiã verecare? Tum ego: Minimè, inquam, reticenda mihi esse ista ideo censeo Beroalde, quòd sit aliquid, in quo quidem vestræ aut bene uolentiae diffidã, aut certè, si ea opus sit, taciturnitati: quarum altera nihil esse potest sanctius, altera nihil verecundius. Sed quoniã, vt dixi, illa ipsa quæ id egit, sileri sua facinora vult, idcirco sileo. Sileri aut velle ideo illã puto, quòd cum sunt ipsa vix quidem credibilia propter insolentiam, tum mulier sua consciëntia contenta, hominũ rumores prædicationemq; nullis in rebus aucupatur, minimeq; omnium ei rei

ei rei studet, vt si quid ipsa bene recteq; fecerit, id sibi laudem vndecunq; potest pariat: quin sepe in eo multò etiā negligentior est, quàm velim. Quamobrem referat, si ei ita videtur, Sigismundus, ita tamen ne emanent ea latius: id enim ego à vobis Beroalde atque Sadolete peto. Hic tum illi Sigismundum intuentes, explicaret enarraretq; rem cum se cupere magnopere ostendissent, suamq; mihi fidē eius rei se in silentio futuros obligauissent, Ego quidē, inquit Sigismundus, referam: vobis enim gerere morem volo. Sed quam tu ab his taciturnitatem requiris, ea nihil opus Bembe est, vt videtur. Nam quæ taceri vis, sunt iam illa quidem multis hominibus cognita, neq; reticeri amplius vllò modo possunt, non planè mulieris ulla culpa, sed, quoniam ita sibi oportere is magnopere credidit, eius uiri. Itaque, quando ita uultis, num idem uobis de illa fœmina posthac existimandum sit, quod ego certè iampridē existimo, ut iudicare possitis, rem præclaram admirandamq; cognoscite. Guidum Vbaldum constat, siue corporis & naturæ uitio, seu, quod uulgò creditum est, artibus magicis ab Octauiano patruo propter regni cupiditatē impeditum, quarum omnino ille artium experientissimus habebatur, nulla cū fœmina coire unquā in tota uita potuisse, nunquā fuisse ad rem uxoriā idoneum. Huius autē imprudens ipse rei adhuc omnino ignarusq; cū esset, experimentumq; uirilitatis ulla cum fœmina nondū coepisset, id enim cauerat diligentissimè patruus, nubit ei hæc puella Francisci Gonzage soror cū Mantuæ regno, quod quidē ab antiqua maiorū suorū serie acceptū atq; traditū possidet, longè nobilis, tū in rebus bellicis magni atq; præclari viri. Itaq; impubis admodum atq; tener suscipiendæ sobolis

studio, quippe in quem vnum huius tam egregie familie propagande ratio spesq; omnes incumbibat, ducit uxorem domum. Vno in lectulo cubant annos duos, cum ille interea, quid planè posset, experiretur. Itaq; tandem cum se frustra periculum facere animadvertit, moerens dolensque uxori aperit, putare se magicis impediri, quo minus virum illi ostendere sese possit: se miserrimum ac porro infeliciſſimum nuncupat, qui cum spe liberorum careat, tum illi nullam de se voluptatem asſerre poſſit, quam illa iure coniugij merito expetat: demum videat, id ſi reſciatur, ſuis ſe populis atq; omnibus planè gentibus deſpectui futurum. Mulier quæ multò antè id, quod erat, rata, nihil apud virum queſta vnquam fuerat, nullum vlli mortaliū verbum ea de re fecerat, tum illum ſolata hilari vultu orat, ſuſtineat, ſeratq; fortiter fortunæ iniuriā: multos fuiſſe olim Reges, eſſe aliquos etiā tum, qui liberorum ſpe deſtituantur: præſtare aliquando nullam ſobolem habuiſſe, ita ſepe à bonis parentibus mali filij flagitioſiq; procreantur. Quod ad ſe attinet, bono animo iubet eſſe, nihil ſeſe minus eum amare, aut in poſterū amaturam affirmat: quæ quidem domo pudicitie ſuæ florem ad illum attulerit, eū ſe vſq; ad rogam perlaturam: vt quando ipſe, cui ſe deſtinauerat, vti illo perfruiq; non poſſit, nemo homo vnquā perſuatur: tum daturam operam, vt quod biennium omnes mortales, ipſam etiam celauerit nutricem ſuam, id ex ſe reſciri nunquam poſſit. Vtq; dicit, etiam facit. Itaq; quatuor atque decem amplius annos vnà viuūt, cum interea non ſolum populi, ſed ipſi etiam eorum familiares intimique ſterilitatis culpam ad mulierem potius traducerent, quàm ad virum: ita eius planè rei nihil vnquam reſcitū eſt,

neq;

neque nunc quidem esset, nisi eius ipse vir, omnia quem-
 admodum se habebant, aperuisset eo tempore, cum is à Cæ-
 sare Borgia domo expulsus ad Gallorum Regem cuius in
 manu tum res erant, implorandi auxilij causa Mediolanū
 se contulerat. Nam Rex in citeriorem Galliam cum traie-
 cisset, apud Insubres, quos quidem populos paulò antè su-
 is prioribus regnis adiecerat, commorabatur. A quo cū
 nihil impetrauisset, erat enim is Alexandro Borgiæ Pont.
 Max. Cæsaris patri fœdere officijsq; coniunctissimus: vitæ
 etiam suæ certior factus esset insidias ab illis fieri, diuorti-
 um cum vxore faciendi, quando ipse cum ea rem nūquam
 habuisset, seq; ad sacerdotium conferendi spem eis dedit.
 Quod cū illi tanquam offam arripuisset, ita enim in Gui-
 di Vbaldi regno propter mirum populorum in illum amo-
 rē nutante atq; labente cōfirmari se videbant, rē ad Regē
 detulere. Itaq; is an ita esset de Guido Vbaldo cū petiis-
 set, ille autem annuisset, res ita sciri cœpta est, breuiq; po-
 stea tempore in multorum hominum notitiam cognitio-
 nemq; permanuit: quam tu quidem Bembe tantopere si-
 lentio vt contineatur, postulas. Atq; his rebus omnibus lu-
 lius nondum quidem Pont. Max. apud ipsum Regem cū
 esset, non interfuit solū, sed planè etiā præsuit: quo vno
 adiutore suarū fortunarum omnium Guidus Vbaldus plu-
 rimū vtebatur, in eiusq; fide atq; consilio sui in patriam
 reditus, omnem spem rationemq; positam atq; commēda-
 tam habebat. Sed vt ad mulierē redeam: non iam illa vnā
 præclarè tantūmodo rem, sed in vna re, res præclaras plu-
 rimas atq; permagnas sanè confecit. Nam primū quidē om-
 nium cū facere diuortiū lege posset, homini enim ad cō-
 iugium exercēdum minimè habili nupserrat, planè noluit.

Itaq; cū suscipiendæ prolis atque liberorum spei, quam iam animo conceperat, cuiusq; rei cura ad Reges maxime atq; Reginas pertinet: habent enim ipsi regna, quæ quidem vti liberis relinquere dulcissimū suauissimumq; est, ita exteris alienisq; molestissimum: tum ijs quas ex coniugio fœminæ in tota vita capiunt voluptates, pudicitia castitatemq; forti atque constanti animo prætulit: ad quas quidem voluptates & natura illā vti omnes, & deliciarum affluentia propter familiæ amplitudinem splendoremq; præter cæteras, & institutio vitæ ad virum capiendum, demum iam capti atq; in sinum recepti consuetudo vsus non modò illam excitare, sed planè accendere atq; inflammare penitus debuerunt. Deinde autem ita prætulit, vt tametsi illas ipsas voluptatum illecebras atq; inuitamenta quotidie ante oculos atq; ipsis in vlnis haberet, à viro enim, quo ita melius rem celarent, nullo tempore diuellebatur, vinci tamen se frangi; ab ijs nunquā sineret, nunquā animum induceret, vt cū simulatæ voluptatis specie singulis propè noctibus pertentaretur, verā semel voluptatem vellet tandem, qualis esset, experiri. Nam cæteræ quidē mulieres, quæ perpetuo pudicitia coluerunt suam, vel se sacris dediderunt, à cœtuq; atq; omni consuetudine quam longissimè virorum in claustra atq; septa sacrarum ædium sese abdiderunt, vel omnino ipse nunquam nupsērunt: in parentum autē suorum domibus à virorū vsu atq; conuictu, quantum fieri potuit, abstinuerūt. Hæc verò mulier in mariti domo, in splendore conuentuq; hominum, in iocis, in licentia, in libertate maritali, in audiendis ijs quæ virginibus reticentur, nuptis ac virum expertis non ita, in ipso viri thalamo, atq; lecto, in eius deniq; sinu vivebat.

bat, amore delitescbat, complexu, qualiscunq; is esset, con-
fouebatur: vt cum permagnum perq; arduum fuerit illam
se virginem seruare voluisse, tum planè mirum ac propè
incredibile potuisse. Itaq; quod in reliquis foeminis sum-
mum laudis genus est, fuisse semper virginem, id sanè in il-
la pulchrum quidem atq; præclarum est. Sed habet aliud
quo longissimè superetur: nam in eo vitæ genere fuisse il-
lam semper virginem, id verò multo præclarius atq; diui-
nius fuit. Non enim suum ipsius solummodo sensum in eo,
atq; innatam puellis omnibus ingenitamq; à natura expe-
riundi viros voluptatem propensionemq; compescuit, sed
multarum etiam rerum mores atq; naturā peruicit. Quæ
res enim singulæ alias mulieres mouent, itaq; ijs abstinent,
cum abstinere viris cupiunt, eæ illam omnes nihil moue-
runt, earum illa vires omnium atq; acumen retudit. Quam-
obrem cæterarum laus impartienda illa quidem est multis
rebus, quæ certè ipsis, quemadmodum dixi, ad retinendam
pudicitiam plurimum opis atq; præsidij afferunt: habent
enim consimiles sibi foeminas plerunq;, quibus cum viuunt,
quas cum vident in eadem vitæ ratione versari, accendun-
tur studio adiuuanturq; imitatione: habent sacrarum ædi-
um parietes, qui non modò aditus difficultate viros pella-
ces atque improbos repellere, sed antiqua sæpe religione
sacrorum etiam non pudicas cogitationes videtur arcere:
habent patrum & matrum & suorum ora vultusq;, quos
obseruant, & verenter, qui semper adsunt, & quam semel
eæ viā ingredi semitamq; voluerūt, in ea illa progredi etiā
taciti hortantur. Optio etiam ipsa vitæ voluntasq; quantū
facit? vt cum te vni parti dederis, tanquā in bello eos relin-
quere quos sequutus sis, sic illam deserere turpissimū pla-

nè atq; indignissimū videatur. Quid ipse vsus atq; institu-
 tio, nonne ad omnem vitæ rationem plurimum conferunt?
 vt multò facilius id fiat, quod vsu iam docti facimus, quàm
 id, quod est repente conficiendum. Itaq; vt dixi, communi-
 canda est cæterarum fœminarum laus cum multis rebus,
 & eius portio sæpe quidem permagna, semper autem ali-
 qua illis danda. At verò suæ gloriæ tua Bembe Dux nul-
 lam rem sociam habet, nullius adiumento ad illam prome-
 rendam est vsa. Totum illud, quantumcunque est, quod
 quidem maximum atq; infinitum est, ipsius proprium est
 atq; suum. Ipsa sibi debet, ipsa se audiuit, ipsa sibi se ad i-
 mitandum proposuit, exemplum enim vllum non habe-
 bat: ipsa id egit, quod ne faceret, multa illam semper sunt
 dehortata: vt faceret, nullum adiutorem vnquam habuit,
 nullum admonitorem, præter se: nullius vocē aut nutum
 hausit, præter suū. Postremò quāti illud faciendū esse duci-
 ris, mulierē nihil vnquā esse questam nō modò apud uirū,
 sed ne apud propinquos quidē, de illa fortunæ in se tā in-
 signi iniuriā? nihil vnquam lamentatā apud fratres, apud
 sororem, ac ne verbo quidem vno rem suarum intimarum
 multoq; maximè fidissimarum vlli per tot annos aperuis-
 se? tum nullum sibi ex eo nomen quæsisse, ex quo si quæ-
 reret, maximam verissimamq; gloriam à se quæsitum iri
 perspiciebat? vtq; vnius hominis pusillam infamiam atq;
 notam caueret, omnium hominum vberimas de se laudes
 præconiaq; despexisse? sua tantum conscientia contentam,
 nullam à suis, nullam ab exteris admirationem suæ con-
 stantiæ fortitudinisq; appetiisse? Quod quidē eo maius atq;
 illustrius est, quo laudem quærere, quæ rectè factis atque
 virtute proueniat, in laudum genere maximè reponitur,
 maximè

maximè hercle honestissimum semper atque pulcherrimū fuit. Itaq; vt eò redeam vnde huc defluxit oratio, reliquarum quidem mulierum omnium, quas vidimus, aut de quibus audiuius, aut omnino quarum historias assequi legendo potuimus, abstinentiam & castitatem laudare certè soleo: atque in eo mihi videor tantum laudis illis tribuere, quantum merentur. Huius nostræ perpetuam pudicitiam, fortitudinem, consilium, taciturnitatem, non modò nunc quibus verbis laudem, non habeo, sed ne perinde quidem ac debeo admirari me satis vnquam posse sanè confido. Illarum enim omnium humana mihi videri virtus solet: in huius tam præclaro facinore plurimum mihi videtur inesse demissi de cœlo muneris atq; diuini. Idem si vobis Sadolete ac Beroalde videtur, gaudeo: vobis enim maximè probari meum iudicium cupio: nam Bembo quidem hæc probatum iri facile putò, modò ne velit etiam hac de re quid sentiat reticere. Tum Sadoletus: Mira quidem ista, inquit, sunt Sigismūde quæ dixisti: quæ si Beroaldus nunquā audiuit, ita illi etiam videri arbitror: addere incredibilia, nisi abs te dicerentur. Nam per Deos immortales, quæ virorū vlla probitas, quæ virtus, quæ fortitudo, quis voluntatis & consiliorum tenor, quæ perseuerantia vnquam fuit cum huius mulieris animi magnitudine, abstinentia, mentis constantia, æquabilitateq; comparāda? O auream virginem, ô præstantiam singularem, ô admirabilem incredililemq; virtutem, ô nostra non omnino inertia secula, quæ quidem istam fœminam genuerunt. Atque adeo taceri his de rebus Bembo vult? Bembo istius mulieris tantè egregium, tam immortale facinus ne resciaur cauet? Caue tu hoc quidem posthac Bembo vnquam dicas. Solem pro-

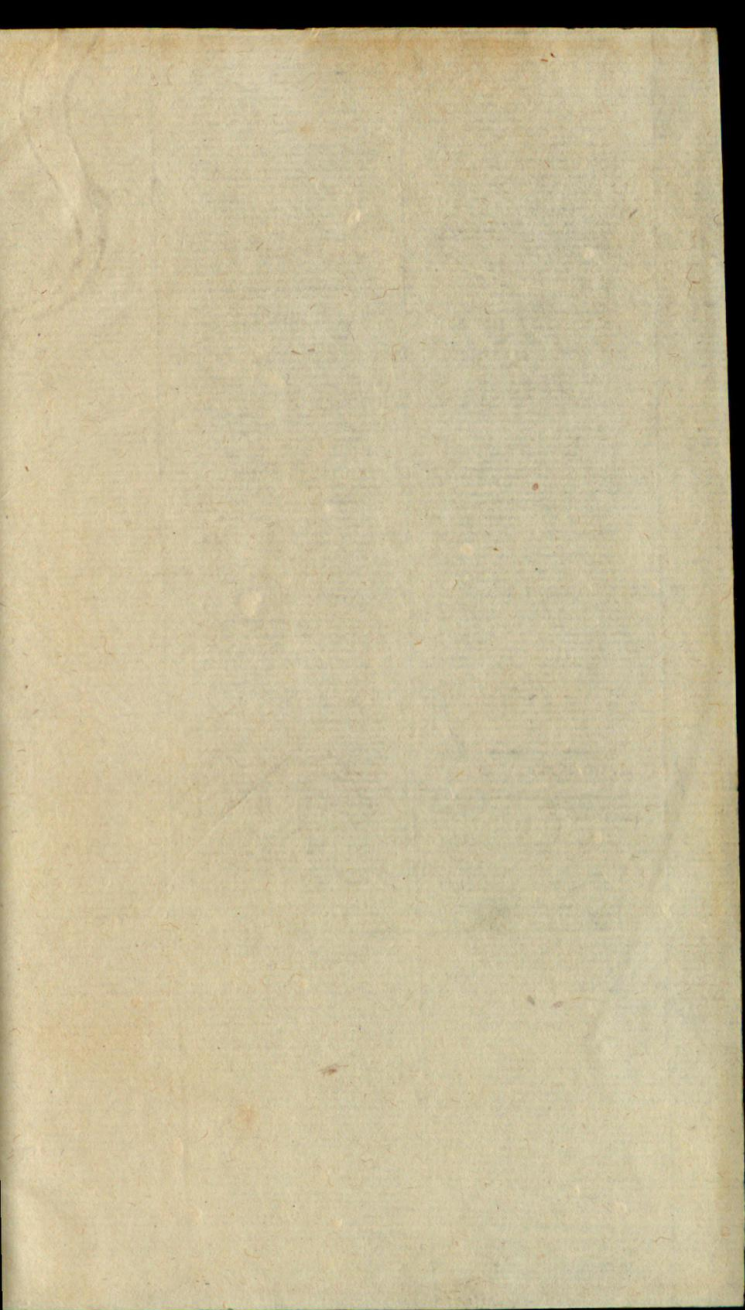
pemodum intercipit, neq; lucere mundo vult, qui hanc mulierum omniū latēre gloriam finit. Quæ cū ille dixit, Ego verò, inquam, Sadolete ita esse ista cognita iam atq; palam, vt video, vtq; Sigismundus cōmemorauit, non molestè fero: quæ quide cū ad eius ipsius de qua loquimur laudem atq; gloriā, tum ad aliarum mulierū omnium, vt ipse ais, decus atq; ornamentum pertinent. Gaudeo aut, quod me autore non resciantur, qui profectò contra illius voluntatem atq; sententiam neq; facere neq; dicere quicquā debeo. Sed nō omnes illius mulieris laudes atque adeo vniuersa rectè facta vno nomine pudicitie comprehenduntur. Multas alias bonas præclarasq; artes eius animus possidet: multis abundat ornamentorum generibus: multis virtutibus, quasi fontib. scatet. Nam vt ea præmittam, quæ cū mulierum propria sint, à muliere tamen nisi planè proba non expetuntur, innocentiam, pietatem, sanctitatem, religionem, obsequium in virum, diligentiam in familiares, studium in omnes, moderationem in priuatis rebus, splendorem in publicis, ceteraq; eius generis, quæ quidem in ea summa omnia eximiaq; conspiciuntur: quid illa tandē Sadolete, quæ porrò in maximis admiramur viris, quàm incredibilia, quàm illi propè diuina contigerunt? vrbiū populorumq; regendorum scientia, legū & iuris dicendi cognitio, regni procuratio, nō illa quidem insolens elataq; sed grata ciuib. iucunda plebi, municipib. optabilis, expetita negociatoribus, accepta publicanis, agrorum cultoribus mitis, æqua socijs, probata exteris, omnibus deniq; omnium ordinū, omnium ætatum hominibus cōmoda planeq; popularis: tum animi in aduersis rebus magnitudo, moderatio tēperantiaq; in secundis, prudentia, sapientia,

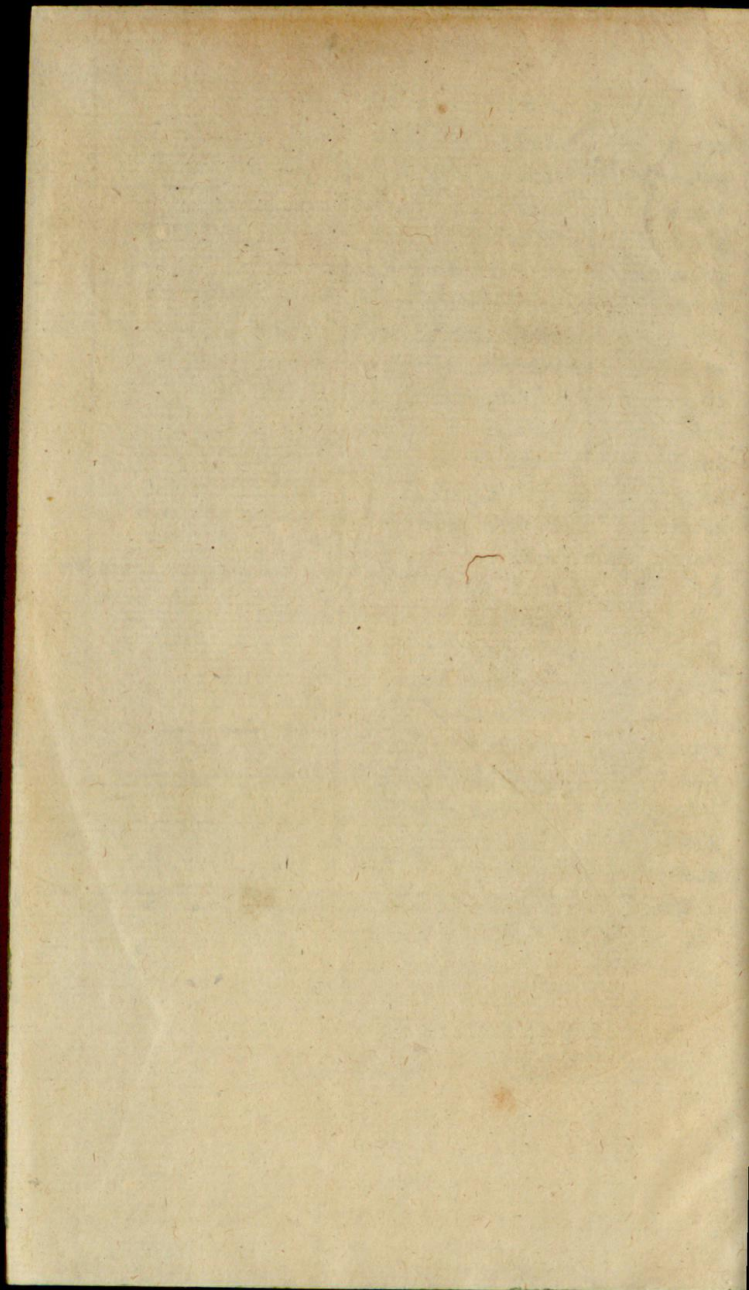
vnus idemq; semper vultus, vigilantia, labor, nihil tēporis
 sine negotio esse, nihil non modò sine magno consilio face
 re vnquam aut dicere, sed ne aliud quidem quicquam, nisi
 optimè hominum de genere promerēdo dies & noctes co
 gitare: virum deniq; ita agere, cū abesset vir, vt neq; vi
 rum neq; scēminā desiderares: scēminam aut, cū adesset,
 ita pręstare, vt tamen illam dicerēs velle se minorem, quā
 sit, videri: postremò in reos quā placabiles animaduersiones,
 quantæ in miseros afflictosq; condonationes, quā ho
 nestæ munerum declarationes in bonos viros: deniq; quā
 ta in hospites elegantia, liberalitas, quanti honores, quā
 larga, quāq; hilaris susceptio. Nemo hercle Rex, nemo
 magnus vir in eius regno hisce temporib. atq; illos intra
 fines fuit, quin, si modò illam viderit, planè inuitus disces
 serit, atq; ita tandem discesserit, vt iuraret nullo se in loco
 vsquā aliàs aut elegantius aut amicabilius receptum ho
 spitio fuisse: nihil sese illa scēmina magnificētius, nihil san
 ctius, nihil humanius, nihil deniq; maius atq; admirabilius
 vnquam vidisse, nihil orbem terrarum habere. Neq; verò
 meo quidem iudicio malè sentiunt, qui sic sentiunt: sentiūt
 aut planè omnes, qui semel illam sunt alloquuti. Nam cū
 est mulier corporis certè proceritate atque habitu, orisq;
 pulchritudine & oculorum totiusq; vultus mira quadam
 & dulci venustate atq; mansuetudine longè amabilis: quā
 quam hæc conspectiora certè multò omnia illustrioraq;
 olim fuere, nūc deflorescere decor ille formæ eximius, atq;
 flaccescere hilaritas, non tam quidem annis expulsa, quā
 etiam fracta laborib. atq; curis obruta incipit: tum ita gra
 uiter, ita prudēter, ita scitè, ita blandè ac lepidè loquitur,
 ita purum recti animi sensum, atq; omnib. bonis moribus

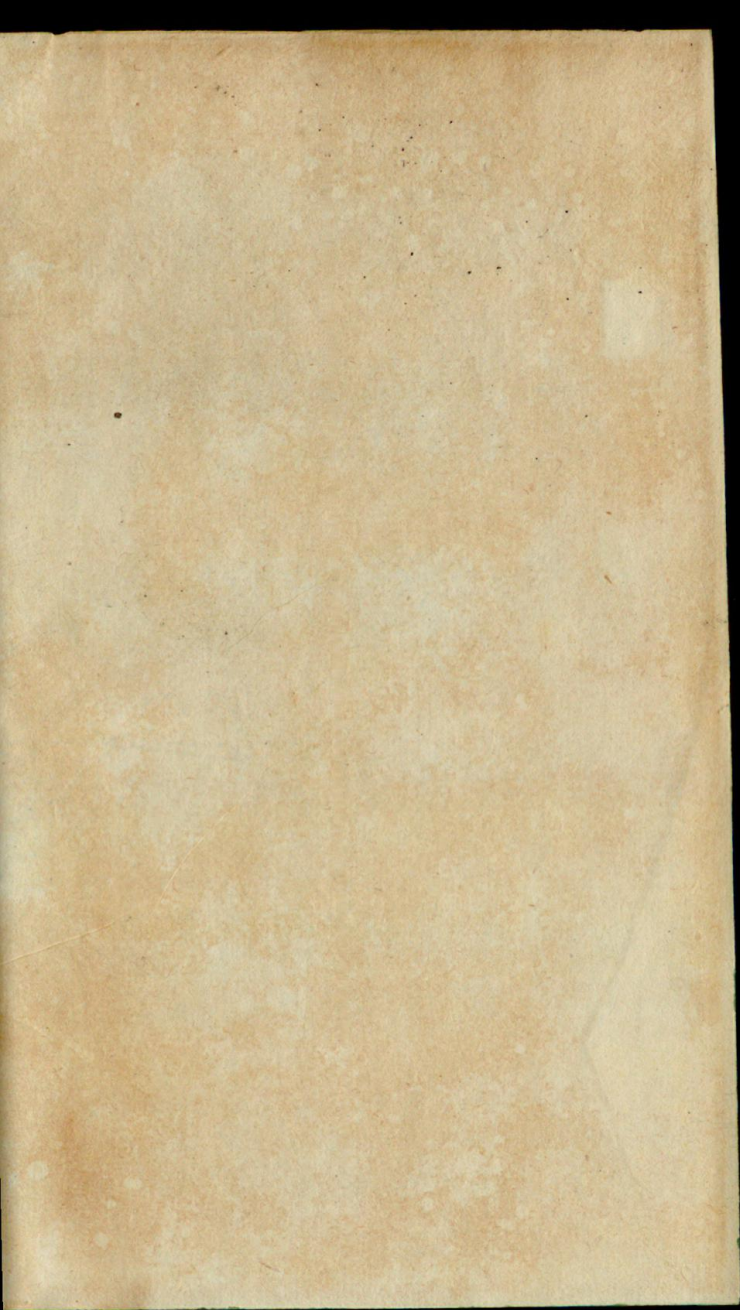
excultam mentē singula eius verba sapere, atq; olere pro-
 pè dicam spiritus & voces ipsæ videtur, vt is lapideus pla-
 nè sit, qui vnam cum illa muliere sēsunculam omnib. om-
 nium mulierum delicijs voluptatibusq; nō præferat. Itaq;
 proxima æstate Beroaldus domum Roma per Flaminiam
 proficiscens, eam mulierem de itinere meo ductu cū salu-
 tauisset, aspectu eius suauissimisq; sermonibus mirū in mo-
 dum delectatus, mihi maximas gratias egit, qui ei autor, vt
 omnium virtutum exemplar aspiceret, sic enim illam ap-
 pellabat, extitissē. Tū Beroaldus: Equidem, inquit, ma-
 ximas tibi gratias atq; immortales & egi Bembe tunc, &
 nunc habeo, semperq; habebo, quod illa de fœmina ea vt
 præsens cognoscerem effecisti, quæ ne mentiar, narranti ti-
 bi antea non credebam. Putabam enim te propterea, quo-
 niā eius summopere virum atq; ipsam amares, coleres, ipse
 verò multa in te necessitudinis officia familiaritatisq; con-
 tulissent, in illis narrandis amore atq; beneuolentia duci.
 Sed vt primū illam vidi, salutavi, alloquutus semel atque
 iterum sum, tum profectò intellexi, & te apud me nihil su-
 pra veritatem loquutū, & ipsam porrò efficere sua præ-
 stanti singulariq; virtute, vt nihil possit vlla de fœmina tā
 egregium, tam amplum, tam laudabile, nihil tam singula-
 re atq; magnificum, nihil tam extra consuetudinem aliarū
 matronarum positū verbis dici, quod ipsa re æquare tue-
 riq; non possit. Itaq; multas sæpe fœminas vidi, audiui etiā
 esse plures, quæ certarum omnino virtutum, optimarum
 quidem illarum atq; clarissimarum, sed tamen per pauca-
 rum splendore illustrarentur: in qua verò omnes collectæ
 coniunctæq; virtutes conspicerentur, hæc vna extitit, cu-
 ius omnino parem atq; similem, aut etiam inferiore paulò,
 non

non modò non vidi vllam, sed ea vbi esset etiam ne audiui quidem. An existimas Sadolete ijs illam bonis artibus tot atq; tantis, quas modo Bembus còmemorauit, tantummodo abundare, præterea nullis? Falleris, si id existimas. Nam quid tibi ego dicam de studijs nostris mitioribus, quæ mulierum quidem ingenijs captu esse difficillima iudicantur, vsu verò etiã alienissimæ? quàm illa multa in his vidit, multa didicit, multa quotidie quærit de suis? Tum quo iudicio est, si quod vel nouũ illi poema recites, vel vetus? quã pauca illam fugiunt? Aliud mehercule in vita egisse mulierẽ nihil diceres, si illam audieris. Solutã verò eius orationem si videas, Dij boni, quàm Xenophonteo melle illitos omnes eius codicillos atq; pagellas dices. Itaq; doctrinæ studijs claros homines quanti faciat, quã libenter videat, quantis honoribus prosequatur, cùm eò te conferes, facile perspicies: quò tamen si te prius contulisses, quàm aggressus esses Curtium tuũ, iaceret puto ille suo in lacu sine vllis tuis honoribus, quos quidem illi maximos ac prorsus immortales tribuisti: sed quã tibi Apollo tuus in eius magnanimi viri præclaro facinore heroicis illustrando felicissimam operam nauauit, eam tu profectò ad huius mulieris laudes virtutesq; celebrandas Deo etiã libentissimo contulisses. Hæc ab illis cùm dicerentur, puer ad Sigismundum venit, nuncians à Pontifice tabellarios properè venisse cum literis: quibus admissis, ille ad legendas literas sese dedit: nos, quoniam diei paulum admodum superabat, discessimus.

P. BEMBI DE GVIDO VBALDO
 & Elisabetha Urbini ducibus, finis.

2
VII

DE
T
H
DE
DE
BT
V